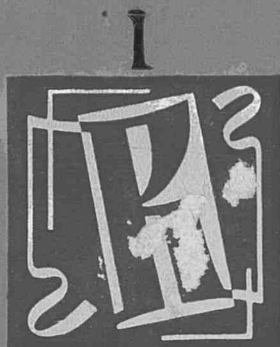
CRONICILE MEDIEVALE ALE ROMÎNIEI

I

REPERTORIUL MANUSCRISELOR DE CRONICI INTERNE

SEC.

privind istoria Romîniei

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

REPERTORIUL MANUSCRISELOR DE CRONICI INTERNE

CRONICILE MEDIEVALE ALE ROMÎNIEI

I

REPERTORIUL MANUSCRISELOR DE CRONICI INTERNE

SEC. XV—XVIII

Privind istoria Romîniei

ÎNTOCMIT DE

I. CRĂCIUN şi A. ILIEŞ

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

1963

Coperta de: *I. Mițurcă*

CUVÎNT ÎNAINTE

Realizarea colecției Cronicile medievale ale Romîniei *se înscrie în planul vast al înzestrării medievisticii romînești cu publicațiile de izvoare necesare, elaborat în anii puterii populare. Şi în acest domeniu, ca și într-acel al tipăririi izvoarelor documentare interne, sau într-atîtea altele, vechea istoriografie lăsase în urmă un gol, care se cerea înlăturat în cît mai scurtă vreme. Inițiativa Comisiei istorice a Romîniei dusese doar la publicarea cîtorva temeinice ediții de cronici, alături de aceea a unor texte de literatură veche. Sporadic, se mai tipărise cîte o cronică în ediție critică, dar pentru foarte multe din izvoarele narative de bază ale evului mediu, cercetătorul era nevoit să recurgă încă la edițiile — importante pentru vremea lor, dar de mult învechite — ale lui Kogălniceanu sau Bălcescu. Se impunea, astfel, reluarea tipăririi numeroaselor cronici medievale, în ediții critice care să ofere cea mai mare garanție științifică și reunite într-o colecție bazată pe criterii unitare. Împlinirea acestei sarcini îi revenea Institutului de istorie al Academiei R.P.R., care prezintă astăzi cititorilor primul volum al noii serii,* Repertoriul manuscriselor de cronici interne, *sec. XV—XVIII, privind istoria Romîniei, menit să ușureze investigațiile în vederea stabilirii viitoarelor ediții și să asigure acestora folosirea întregului material disponibil.*

Două volume ale acestei colecții au apărut înaintea acelui de față: Cronicile slavo-romîne *din sec. XV—XVI* publicate de Ion Bogdan, *ediție revăzută și completată de P. P. Panaitescu (1959) și Istoria Țării Romînești, 1290 — 1690* — Letopisețul cantacuzinesc, *ed. C. Grecescu și D. Simonescu (1960). Opera istoriografică a lui Radu Popescu, împreună cu* Istoriile domnilor Țării Romînești, *atribuite aceluiași autor, sînt în curs de tipărire în ediția critică a regretatului C. Grecescu. Edițiile mai multor cronici* — Istoria Țării Romînești, *de stolnicul C. Cantacuzino, ed. D. Mioc*; Istoria lui C. Brîncoveanu, *de Radu Greceanu, ed. A. Ilieș*; A doua domnie a lui Nicolae Mavrocordat în Moldova, de Axinte Uricariul, *ed. H. Chircă și C. Bălan — se află gata de a intra la tipar. Alte cîteva ediții se găsesc într-un stadiu înaintat de pregătire. Această situație ne face să nădăjduim că, odată învinse greutățile inerente oricăror începuturi, apariția noilor ediții critice se va desfășura într-un ritm tot mai*

susţinut şi că nu peste prea multă vreme cercetătorii vor avea la dispoziţie corpul complet al cronicilor noastre medievale.

Pe lîngă seria sa principală, constituită din ediţiile critice ale operelor originale, scrise în ţările romîne, în cursul evului mediu, colecţia Cronicile medievale ale Romîniei *va avea şi două serii anexe, una cuprinzînd cronici săseşti şi maghiare din Transilvania în traducere romînească, iar alta, de asemenea în traducere, fragmente din cronici străine privind trecutul ţărilor noastre. Din această din urmă serie, extrasele din istoriografia medievală otomană (2 volume, pregătite de M. Guboglu şi M. Mustafa) se află gata de tipar, iar un volum de fragmente din cronicile bizantine, ruseşti şi sud-slave se găseşte în faza de întocmire a aparatului critic. În momentul de faţă, operaţiile de excerptare a ştirilor privitoare la istoria medievală a ţării noastre continuă pentru alte serii de izvoare.*

Prin ediţiile critice ale izvoarelor narative interne şi prin strîngerea la un loc şi prezentarea în forma cea mai uşor accesibilă a informaţiilor cuprinse în acele externe, sîntem convinşi că seriile colecţiei Cronicile medievale ale Romîniei *vor aduce o importantă contribuţie la dezvoltarea bazei documentare a medievisticei romîneşti.*

INTRODUCERE

Cronicile Romîniei, care vorbesc despre trecutul țării, sînt multe, dar pînă acum au fost publicate științific puține din ele. Dezideratul exprimat de peste o jumătate de secol de slavistul-istoric Ion Bogdan[1], de a se pregăti un *Corpus Chronicarum Romaniae*, demn de țara noastră, a rămas deziderat pînă azi. Abia în regimul nostru a fost posibilă publicarea sistematică a cronicilor medievale și seria lor, deschisă de acest *Repertoriu al manuscriselor de cronici interne, sec. XV—XVIII, privind istoria Romîniei*, va constitui o dovadă în plus a progreselor făcute de istoriografia noastră marxistă, de cînd țara a pășit pe drumul democrației și al socialismului. Alături de corpusul de *Documente privind istoria Romîniei*, de seria *Izvoarelor externe*, de *Inscripții* și alături de *Repertoriul izvoarelor istoriei moderne și contemporane a Romîniei, 1800 — 1900*, conținînd bibliografia cărților și a articolelor din periodice, Institutul de istorie al Academiei R.P.R. vrea să umple și prin lucrarea noastră — și prin publicarea seriei de cronici interne ce va urma — un gol de multă vreme simțit în cercetările istorice de la noi.

Ca orice lucrare de proporții mai mari, care se bazează pe cercetări în biblioteci și arhive, pe descoperirea și descifrarea a sute și mii de manuscrise, astfel și lucrarea prezentă a necesitat ani îndelungați de muncă, trebuind să fie cercetate arhivele și bibliotecile din 17 orașe ale țării (vezi cap. *Depozitele cercetate*), să fie studiate materiale scrise în nouă limbi și cu cinci alfabete diferite, pentru a putea face față exigențelor științifice cerute de progresul istoriografiei noastre.

Lucrarea este prima încercare de acest fel. Repertorii de manuscrise pe *depozite* și pe *fonduri* — cu conținut divers — există în aproape toate țările vecine și mai îndepărtate. La noi au fost publicate unele *Cataloage ale manuscriptelor romînești* (de Ion Bianu, R. Caracaș și G. Nicolaiasa), *grecești* (de Constantin Litzica și Nestor Camariano) și *slave* (de P. P. Panaitescu), aflătoare la Academia R.P.R., și alte cataloage,

[1] I. Bogdan, *Istoriografia romînă și problemele ei actuale*, București, Academia Romînă, 1905, 33 p.

pentru manuscrisele din alte biblioteci şi arhive ale ţării [2]. Adunarea la un loc a manuscriselor de cronici interne de pe teritoriul ţării noastre, ca lucrare premergătoare ediţiilor critice de cronici — pentru a scuti pe editorii viitori de munca detectării mânuscriselor, pregătindu-le materialul — a rămas o sarcină a zilelor noastre şi facem acest pas de început cu încrederea că am făcut o muncă necesară şi utilă.

Dificultăţile întîmpinate cu privire la precizarea cadrului lucrării, a datei la care să ne oprim, la caracterizarea unei cronici „interne", la clasificarea, succesiunea, conţinutul şi tehnica descrierii manuscriselor, au fost destul de numeroase, necesitînd discuţii în mai multe şedinţe ale Colectivului de cronici de la Institutul de istorie din Bucureşti, cu care ocazie s-au cristalizat o seamă de principii, pe care le-am aplicat în munca redactării finale a repertoriului.

În ce priveşte fixarea cadrului, planul a fost să detectăm şi să reţinem pe cît posibil toate manuscrisele de cronici interne aflătoare în depozitele din ţară. În cursul cercetărilor, pe măsura descoperirii manuscriselor, cadrul a început să se lărgească şi prin noile şi neaşteptatele descoperiri s-a depăşit încetul cu încetul sfera limitată a noţiunii de cronică, ieşind la lumină o serie de cronici rimate, cîntece istorice, efemeride, însemnări de cronică pe foi de calendar, memorialistica transilvană şi cronologiile — unele cu valoare mai redusă — dar care, credem că nu pot lipsi din seria viitoarelor ediţii ale cronicilor şi izvoarelor narative privind trecutul patriei noastre.

Desigur, operele lui Grigore Ureche, Miron Costin şi Ioan Neculce etc., privitoare la trecutul Moldovei, ale Stolnicului Constantin Cantacuzino, Radu Popescu sau Naum Rîmniceanu etc., pentru Ţara Romînească, ale lui Ieronim Ostermayer, Gheorghe Brancovici şi Mihail Cserei etc., pentru Transilvania, sînt cronici în sens medieval. Dar alături de ele există numeroase manuscrise cu naraţiuni istorice în versuri, ca „Stihurile" privind moartea lui Grigorie Vodă Ghica al Moldovei (1777), „Stihurile" tragediei Brîncoveneşti (1714) şi „Cronica rimată" de la Prislop (1400—1762), sau „Cronicile rimate" asupra răscoalei ţărăneşti de sub conducerea lui Horea (1784—1785), în Transilvania, de asemenea „Povestirile în versuri" despre Mavrogheni în Ţara Romînească (1786—1790) sau „Cîntecele istorice" în legătură cu răscoala curuţilor condusă de Francisc Rákoczi II (1703—1711); apoi avem preţioase însemnări de „ziar", ca „Efemeridele" lui Constantin Caragea privitoare la Moldova (1775—1808), „Efemeridele dacice" ale lui Chesarie Daponte pentru Ţara Romînească (1736—1739) şi „Ephemeridele" sau „Diarium"-urile lui Simeon Czack, Mihail Tholdalagi, Ioan Zabanius Harteneck, Valentin Igel, George Vass, Toma Tartler, Ştefan Halmágyi sau chiar jurnalul economic al Anei Bornemissza. Unele însemnări de cronică pe foi de calendar, ca acelea ale lui Christian Tobiae, Martin Bánfi, Martin Ziegler sau David Böhm îşi au şi ele importanţa lor. Iar memorialistica transilvană (autobiografii)

[2] Am avut în vedere aici şi lucrările „istoriografice" ale lui G. I. Haner, G. M. Kováchich, I. Benkö şi G. Aranka, privitoare la Transilvania, rămase în manuscris în cea mai mare parte, sau rămase numai sub formă de indicaţii bibliografice.

e reprezentată de o seamă de scriitori ca : Ioan Kemény, Nicolae Bethlen, George Rettegi etc. [8]. Apoi cronologiile mai dezvoltate, cum sînt „Cronologia Moldovei" în limba greacă (1352—1802), „Cronologia tabelară" (1215—sec. XVII) în Țara Romînească și „Cronologia latină" (pînă la 1500), „Cronologia" lui Toma Bomel (pînă la 1556), a lui Andrei Oltardus (1002—1667) sau a lui Siglerus (1550—1563) etc. în Transilvania, nu pot lipsi nici ele din lucrarea noastră. În sfîrșit am crezut că nu e bine să fie date uitării, de exemplu, nici manuscrisele „Elegiei" lui Ioan Lebelius, cu însemnate știri privitoare la Tălmaciu și la satele romînești din împrejurimi, pînă în secolul al XVI-lea, nici eposul „Ruinae Pannonicae" al lui Christian Schesaeus cu descrierea obiceiurilor romînilor și ale celorlalte popoare ale Transilvaniei pînă în 1571, și nici chiar „Scrisorile din Țara turcească" ale lui Clement Mikes, într-o frumoasă limbă literară, dar cu informații de „ziar" sau „efemeride" privind pe curuții lui Francisc Rákoczi II și cu știri deosebit de importante pentru Moldova și Țara Romînească din vremea lui Constantin Mavrocordat și a retragerii austriecilor din Oltenia (1738—1740).

În lucrarea ce urmează prezentăm deci un repertoriu al manuscriselor de cronici în sensul *larg*, precizat mai sus, cuprinzînd orice povestire narativă a faptelor istorice, alcătuită în țara noastră sau de către scriitori din țara noastră în epoca feudală, privind istoria Romîniei, de la primele scrieri de acest fel pînă la 1800 inclusiv. Anul acesta a fost stabilit arbitrar, ca sfîrșit de secol, deși există cronici atît în Moldova, cît și în Țara Romînească și în Transilvania și după această dată. E vorba, prin urmare, de cronicile noastre *interne*, care vorbesc despre trecutul *nostru*, considerînd de altă categorie cronicile *externe*, care conțin numai știri sporadice despre *noi* (de ex. : Viața sf. Gerard, Anonimul regelui Bela, Rogerius, Kézai, Ioan de Küküllö, Verancius, Cariofil, Afenduli etc.) ; acestea prin urmare n-au intrat și n-au putut intra în cadrul repertoriului. Pentru același motiv n-au intrat în repertoriu nici *Cronografele* noastre — Moxa, Danovici ș.a. — care tratează istoria altor popoare și numai incidental pe a romînilor.

Ce este o cronică *internă?* Definirea unei cronici „interne" a constituit o preocupare deosebită a Colectivului de cronici și din discuțiile vii și numeroase au rezultat următoarele criterii, potrivite atît pentru istoriografia Moldovei și a Țării Romînești, cît și pentru istoriografia Transilvaniei (cu specificul ei, cronicile de aci privind în multe cazuri și trecutul Ungariei), ce stau la baza acestei lucrări și a seriei de cronici ce urmează.

1. *Criteriul nașterii și activității în țară* : considerăm cronică „internă" opera unui cronicar, care s-a *născut* pe *pămîntul țării noastre*, a *crescut* și a *activat* aci (de ex. : Grigore Ureche, Miron Costin, Ioan Neculce pentru Moldova ; Constantin Stolnicul Cantacuzino, Radu Popescu, Naum Rîm-

[8] Dintre „Memorii" n-au fost luate în considerare decît cele cu informații mai importante pentru trecutul Transilvaniei (nu și cele cu știri biografice personale) ; de ex. n-a intrat în repertoriu „Memorialul" <Emlékiratai> lui Iosif Hermányi Dienes, dar a intrat „Democritul de la Aiud" < Nagyenyedi Demokritus > al aceluiași autor ; de asemenea n-au intrat „Însemnările" din 1686—1687 <Följegyzések 1686—1687—röl> ale lui Ioan Haller, cu știri ce nu privesc țara noastră etc.

niceanu pentru Ţara Romînească; George Şincai, Ştefan Szamosközy, George Krauss pentru Transilvania).

2. *Criteriul naşterii în ţară dar a activităţii în afara graniţelor ţării*: aci se încadrează cronicarii *născuţi* şi *legaţi* de *pămîntul ţării*, dar care au *activat* şi *scris* în *afara graniţelor ţării* (de ex.: Dimitrie Cantemir pentru Moldova; Mihail Cantacuzino pentru Ţara Romînească; Nicolae Olahus pentru Transilvania).

3. *Criteriul cultural*: aci intră cronicarii *născuţi* în *afara graniţelor ţării*, dar care au avut *legături* mai îndelungate cu una din cele trei provincii ale patriei noastre şi au *activat* şi *scris* aci (de ex.: Daniil (Dimitrie) Philippide pentru Moldova; Mitrofan Grigoras pentru Ţara Romînească; George Szerémi, Francisc Forgách etc. pentru Transilvania).

4. *Criteriul patronajului*: e vorba de cronicarii care au scris istoria ţării din *porunca* unui domn, sub *patronajul* domnului ţării, aci avîndu-se în vedere *iniţiatorul*, nu executorul-secretar al domnului (de ex.: Petru Depasta pentru Moldova; Gavriil Protul pentru Ţara Romînească; Mihail Brutus, Isac Basirius etc. pentru Transilvania).

Materialul repertoriului a fost clasat pe *provincii*: Moldova, Ţara Romînească şi Transilvania, în cadrul fiecărei provincii pe *cronici*, înşirate pe cît posibil în ordinea *vechimii* scrierii lor, nu alfabetic pe autori şi nu după conţinut; sub fiecare cronică urmează seria *manuscriselor*, pe depozite, în ordinea alfabetică a oraşelor (Bucureşti, Cluj, Iaşi etc.). Am adoptat criteriul pe *cronici*, nu pe manuscrise, considerînd că lucrarea aceasta vrea să fie, în linii mari, o lucrare de informare istorică, nu un inventar al depozitelor din ţară. Înşirarea cronicilor în ordinea alfabetică a autorilor ar fi avut avantajul unei găsiri rapide a lucrărilor pentru cronicarii cunoscuţi — mai puţin pentru anonimi şi pentru cei puţin cunoscuţi —, în schimb ne-ar fi împiedicat de a putea urmări — măcar în linii mari — evoluţia istoriografiei noastre.

Unele cronici, cum sînt acelea ale lui Gaşpar Heltai, Ştefan Székely, Ioan Bethlen, Wolfgang Bethlen etc. în Transilvania, au fost tipărite pe cînd autorii lor erau încă în viaţă şi astfel nu s-au păstrat manuscrisele originale. Totuşi am găsit copii, uneori numeroase, făcute după exemplarele tipărite, care au circulat ca manuscrise. Le-am luat în considerare şi pe acestea, pentru a avea icoana completă a istoriografiei ţării noastre şi pentru înregistrarea fenomenului ca atare.

Tehnica aranjării succesive, a descrierii cronicilor şi a descrierii manuscriselor a comportat de asemenea discuţii, pînă ce s-a acceptat o metodă unitară, depăşită însă la alegerea şi descrierea cronicilor Moldovei şi ale Ţării Romîneşti, deoarece manuscrisele respective se prezintă în compilaţii de mai multe cronici la un loc, caz foarte rar la cronicile Transilvaniei.

În prezentarea cronicii sau a cronicilor am avut în vedere:

1. *Numele* autorului, cu anii vieţii (cu aproximaţie, cînd nu se cunosc). La cronicile *anonime* s-au păstrat numai numele intrate în uz (ex.: Anonimul din vremea lui Vlad Ţepeş, Captivus Septemcastrensis, Anonimul continuator al lui Ostermayer, Rusticus Prasmariensis etc.), în celelalte cazuri s-a indicat numai cuvîntul: *Anonim*. După autor urmează:

2. *Titlul* cronicii, în limba originală, urmat de traducere la cele scrise în limbile greacă, slavonă şi maghiară, nu şi la cele în limbile latină, rusă, germană, franceză, engleză şi italiană. În cazul cînd cronicile nu au titlu, s-a dat titlul cel mai obişnuit în istoriografia noastră, sau s-a formulat un titlu potrivit care să acopere conținutul. La urmă se precizează anii răstimpului (de la şi pînă) la care se referă cronica. În unele cazuri de compilații anonime cronologia nu s-a putut da decît cu aproximație.

3. *Conținutul* pe scurt al cronicii. La unele cronici transilvane, ungureşti şi săseşti, a fost nevoie să culegem ştirile privind *numai* trecutul Transilvaniei, al Moldovei şi al Țării Romîneşti, munca fiind aci mai anevoioasă şi redactarea conţinutului de multe ori mai lungă.

4. *Descrierea manuscrisului.* Aci s-a avut în vedere depozitul, fondul, cota, formatul şi paginile respective, apoi menţiunea dacă e miscelaneu (nu se menţionează cînd manuscrisul este independent), dacă e original sau copie şi din ce an, limba, numele copistului care l-a scris (cînd nu se spune nimic, copistul e anonim), caracterele alfabetului (neogotic etc., nu se menţionează cînd e cu caractere latine, chirilice sau greceşti), text complet sau cu lipsuri, cu specificarea anilor între paranteze, atunci cînd diferă de cei arătaţi la punctul 2. Depozitele sînt înşirate (pe oraşe) în ordinea alfabetică a numelui lor oficial, în cadrul aceluiaşi depozit pe fonduri, în cadrul aceluiaşi fond—pentru a uşura orientarea—în ordinea crescîndă a numărului cotei, nu cronologic (de ex. : Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 17, 83.294, sau Arh. Ist. Acad. R.P.R., fil. Cluj, ms. fond I. Kemény, col. maior, tom. V. A, 5 (1) ; tom. VII, A. 7 (2) etc.). La depozitele şi fondurile din Bucureşti nu se menţionează oraşul. Descrierea unor manuscrise săseşti din depozitul de la *Biblioteca fostului Liceu Honterus din Braşov*, tipărite în colecţia *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt* — manuscrise considerate pierdute în cursul celui de-al doilea război mondial, dar aflate cînd repertoriul era dat la editură — s-a făcut după publicaţia „Quellen...”, menţionîndu-se acest lucru la fiecare caz în parte (vezi şi lista *Depozitelor cercetate*) [4]. Paginile se însemnă : p. (= pagini), f. (= foi), col. (=coloane). Parantezele ascuţite <> arată completările editorului, iar cele drepte [] interpolările ori literele sau cuvintele de prisos.

5. *Titlul fiecărui manuscris în parte*, care poate să difere de foarte multe ori de *titlul principal*, cunoscut îndeobşte. Cînd se spune : titlul *ca mai sus*, referirea e la titlul principal, aşa cum s-a precizat la punctul 2.

6. *Incipit*, reproduce cîteva cuvinte cu care începe cronica. Se dă numai la cronicile moldovene şi muntene şi la unele cronici transilvane, romîneşti. La celelalte cronici transilvane, *tipărite* cele mai multe, *incipit*-urile conţin uneori texte care nu privesc istoria ţării noastre şi astfel nu mai au semnificaţia de la cronicile pomenite.

---

[4] Manuscrisele *cronicilor* de la *Honterus* se află depozitate acum la *Arhiva Bisericii Negre* din Braşov, unde li s-a schimbat cota veche, dar ele pot fi aflate cu uşurinţă după indicaţiile din „Quellen...” şi după catalogul *alfabetic* al arhivei.

Menţionăm că în acest timp o parte din manuscrisele de la *Biblioteca Muzeului Brukenthal* din Sibiu — văzute de noi acolo — au fost trecute la *Arhivele Statului* din acel oraş, unde li s-a păstrat deocamdată cota avută la „Brukenthal” şi a căror consultare nu prezintă nici o dificultate.

7. *Finit* sau *desinit*; se reproduc cîteva cuvinte de la sfîrşitul cronicii, cu aceeaşi semnificaţie şi pentru aceleaşi motive, ca şi *incipit*-urile. (Pentru normele de transcriere ale textelor, vezi *Doc. privind istoria Romîniei*.)

8. *Alte amănunte*, eventuale, privind lipsa numelui autorului (cînd e cazul), locul unde se află originalul (cînd ştim acest lucru), precizări privind însemnările mai importante de pe manuscrise, sau acelea care arată circulaţia manuscriselor ş.a.

9. *Ediţiile*, pe cît posibil toate (n-au fost luate în considerare cele şcolare şi de popularizare), sînt indicate în ordinea cronologică a *tipăririi* lor. La cele amintite o dată sau de două ori în lucrare, datele bibliografice complete se dau în descriere, în timp ce ediţiile pomenite mai des sînt indicate abreviat, iar *Bibliografia generală* din fruntea volumului cuprinde datele bibliografice complete.

10. *Studiile* au fost înregistrate numai cele privitoare la ediţiile şi manuscrisele de cronici, nu şi cele privitoare la biografia cronicarilor. Nu se menţionează studiile de popularizare sau cele din volume de sinteză decît în cazul cînd ele au o valoare ştiinţifică.

Autorii apar o singură dată în fruntea cronicilor lor (în cazul că au scris mai multe cronici), iar acestea se succed în ordinea vechimii scrierii, nu după importanţă. Munca unui autor e *indivizibilă* chiar dacă operele se referă la provincii sau răstimpuri diferite. Autorii nu au numerotare succesivă. *Operele* sînt numerotate cu cifre arabe, iar *manuscrisele* cu cifre romane. La manuscrisele *miscelanee* (compilaţii de cronici) descrierea *generală* a manuscrisului se dă la un *singur* manuscris, iar descrierea *specifică* la fiecare operă în parte; de la cea din urmă se face totdeauna trimitere la manuscrisul ce cuprinde descrierea generală.

Din „repertoriul” nostru şi din „anexa” de la sfîrşit se desprind mai multe consideraţii, în legătură cu începuturile istoriografiei la noi, cu numărul cronicilor şi al manuscriselor şi cu circulaţia lor.

Începuturile istoriografiei noastre se situează în aceeaşi vreme pentru toate trei ţările romîne: în perioada tendinţelor de centralizare a ţărilor noastre şi a luptelor eroice împotriva turcilor, sub conducerea lui Iancu de Hunedoara în Transilvania (1441—1456), Vlad Ţepeş în Ţara Romînească (1456—1462) şi Ştefan cel Mare în Moldova (1457—1504). *Captivus Septemcastrensis* <Prizonierul transilvan>, căzut în captivitatea turcilor la asediul Sebeşului în 1438, cu a sa operă în limba *latină* (scrisă în 1475—1480) şi *Anonimul romînesc* din *Chronicon Dubnicense*, cu a sa cronică „originală”, tot în limba *latină* (scrisă în 1480) pentru Transilvania; *Anonimii* din vremea lui Vlad Ţepeş, scriind *Povestirea despre voievodul Dracula* (= Ţepeş) în limba germană (între 1480 şi 1486) şi în limba *slavă* (la 1486), pentru Ţara Romînească, şi *Autorul Letopiseţului anonim al Moldovei*, care a scris la curtea lui Ştefan cel Mare în acelaşi timp, în limba *slavă*, pentru Moldova, sînt cei dintîi cronicari, cu care se deschide, în secolul al XV-lea, seria lungă a cronicilor noastre interne, descrise în acest repertoriu.

El cuprinde, pentru *Moldova*, 45 de cronici, cu 315 manuscrise, şi 9 cronici la „anexă", cu tot atîtea manuscrise, deci un total de *54 cronici* în *324 manuscrise*; pentru *Ţara Romînească* avem 34 cronici cu 202 manuscrise şi 10 cronici la „anexă", cu tot atîtea manuscrise, adică în total *44 cronici* în *212 manuscrise*; pentru *Transilvania* 274 cronici cu 866 manuscrise şi 95 cronici la „anexă", cu tot atîtea manuscrise, prin urmare un total de *369 cronici* în *961 manuscrise*. Totalul pe ţară se urcă la **467 cronici** (inegale ca valoare, dar pe cît posibil toate) în 1497 manuscrise.

Cifrele acestea oglindesc împrejurările istorice în care s-au dezvoltat cele trei ţări. Moldova şi Ţara Romînească au fost mai mult în „calea răutăţilor" decît Transilvania şi astfel numărul cronicilor scrise şi păstrate e inegal. În ce priveşte importanţa cronicarilor şi a cronicilor păstrate istoriografia acestei perioade este reprezentată în toate trei ţările romîneşti de scriitori şi opere de mare valoare, ca de ex.: Grigore Ureche, Miron Costin, Dimitrie Cantemir, Ioan Neculce în Moldova, Anonimul Cantacuzinesc al *Istoriei Ţării Romîneşti*, Constantin Stolnicul Cantacuzino şi Radu Popescu în Ţara Romînească, Samuil Micu-Clain, George Şincai, Ioan Budai-Deleanu, apoi Ştefan Szamosközy, Ioan Bethlen, Mihail Cserei, sau Ieronim Ostermayer, Mihail Weiss şi George Krauss în Transilvania.

Cronicile acestea au fost scrise în cea mai mare parte de reprezentanţi ai clasei suprapuse şi ele oglindesc în majoritatea lor ideologia şi interesele clasei feudale. Masele populare au fost neglijate şi interesele lor n-au fost înţelese just de cei mai mulţi cronicari. Totuşi au fost şi istoriografi progresişti, care au înţeles necazurile celor exploataţi. Spre sfîrşitul secolului al XVIII-lea, la reprezentanţii „Şcoalei ardelene", care au scris în perioada de destrămare a feudalismului şi de trecere la capitalism, constatăm o ideologie antifeudală. Poziţiile scriitorilor progresişti au fost scoase în evidenţă, acolo unde e cazul, însă caracterul limitat de „repertoriu" (nu catalog) al lucrării nu ne permite să ne oprim şi să subliniem conţinutul social-economic şi social-politic al fiecărei opere în parte. Aceasta rămîne o sarcină de împlinit cu ocazia editării critice a cronicilor.

În ce priveşte circulaţia manuscriselor, cea mai vie circulaţie se constată la cronicile *moldovene*: mai citit a fost *Miron Costin*, cu *Letopiseţul Ţării Moldovei de la Aron Vodă, 1595—1661*, apoi *De neamul Moldovenilor* etc. (în total 74 manuscrise), după care vine îndată fiul său, *Nicolae Costin*, cu *Letopiseţul Ţării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601* (în 68 manuscrise), şi *Stihuri despre uciderea voievodului Grigorie Ghica al Moldovei, 1777* (23 manuscrise), urmat de *Grigore Ureche*, cu *Letopiseţul Ţării Moldovei de cînd s-au descălecat ţara pînă la Aron Vodă, 1359—1594* (20 manuscrise); în rîndul al doilea vin cronicile *muntene*, cu *Anonimul Cantacuzinesc* în frunte: *Istoria Ţării Romîneşti de cînd au descălecat pravoslavnicii creştini, 1290 — 1690* (55 manuscrise), apoi *Radu Popescu* cu *Istoriile Domnilor Ţării Romîneşti, 1290—1728* (25 manuscrise) şi *Radu Greceanu*, cu *Istoria domniei lui Constantin Vodă Brîncoveanu, 1688—1714* (21 manuscrise), urmat de *Gavriil Protul*, cu *Stihurile despre uciderea lui Constantin Brîncoveanu*, şi de *Mihail Cantacuzino* (fiecare cu cîte 10

manuscrise). Mai săracă e circulaţia manuscrisă a cronicilor *transilvane*, aceasta şi fiindcă multe din ele au fost tipărite mai devreme, anume *Samuil Micu-Clain* (10 manuscrise), *George Şincai* (10 manuscrise) şi *Anonimul romînesc de la Braşov* (9 manuscrise), pe de o parte, *Mihai Cserei* (47 manuscrise), *Wolfgang Bethlen* (32 manuscrise) şi *David Rozsnyai* (22 manuscrise), apoi *Mihail Weiss* (19 manuscrise), *Breve Chronicon Daciae* de la Braşov (13 manuscrise) şi *Iosif Teutsch* (13 manuscrise), pe de altă parte.

Pentru *Răscoala ţărănească de sub conducerea lui Horea* numărul manuscriselor e mare: total 38 de manuscrise descoperite pînă acum. Fiind scrise în majoritate de reprezentanţi ai clasei stăpînitoare, reflectă interesele de clasă ale acesteia. În cele mai multe răscoala e privită de pe poziţii ostile, reacţionare, mai ales în cronicile de la numerele 322, 326—327 şi 333, scrise în limba maghiară, dar şi în cronicile de la numerele 324, 339—340, scrise în limba romînă. Informaţiile privitoare la rolul conducătorilor răscoalei sînt de-a dreptul duşmănoase, răuvoitoare şi pline de ură, cum sînt cele de la numerele 329, 332, 335 şi 338, cuprinzînd versuri de batjocură. Aceste cronici rimate, cu ştiri tendenţioase şi potrivnice răscoalei, au însă şi o parte pozitivă; ele servesc la precizarea amploarei mişcării şi la cunoaşterea amănuntelor privind luptele iobagilor exploataţi. Nu trebuie să se uite însă nici o clipă caracterul lor ostil.

Volumul are la sfîrşit o *Anexă* care cuprinde cronicile interne ale Moldovei, Ţării Romîneşti şi Transilvaniei în secolele XV—XVIII, publicate, dar ale căror manuscrise nu se află în arhivele şi bibliotecile de pe teritoriul ţării noastre, sau sînt pierdute [5]. *Anexa*, împreună cu *Repertoriul*, mai voluminos, formează icoana completă (pe cît posibil) a istoriografiei noastre medievale pînă la anul 1800 inclusiv.

Manuscrisele privind *Repertoriul* cronicilor *Transilvaniei*, apoi *Anexa* în întregime, *Bibliografia generală şi abrevierile* au fost lucrate de *subsemnatul*, iar manuscrisele privitoare la *Repertoriul* cronicilor *Moldovei* şi ale *Ţării Romîneşti* de *Aurora Ilieş*, ajutată de *P. P. Panaitescu* pentru manuscrisele în limba slavă şi de *Alexandru Elian* pentru manuscrisele în limba greacă. Bibliografia specială pentru cronicile Moldovei şi ale Ţării Romîneşti a fost întocmită de *Lucia Sadoveanu*, cu ajutorul *Olimpiei Diaconescu*.

---

[5] Prin *Anexă* activitatea aceluiaşi cronicar s-a împărţit, uneori, în două: unele din opere se află înşirate în *Repertoriu*, altele în *Anexă*, de ex.: Miron Costin, Dimitrie Cantemir pentru Moldova, Stolnicul Constantin Cantacuzino, Naum Rîmniceanu pentru Ţara Romînească, Gaşpar Heltai, Ştefan Szamosközy, George Brancovici pentru Transilvania, cîteodată opera principală fiind în *Anexă*, iar cea de mai mică importanţă în *Repertoriu*, de ex.: Toma Borsos, Mihail Tholdalagi etc. pentru Transilvania, şi în sfîrşit operele unor cronicari de seamă ca Ioan Nadányi, Matei Miles, Laurenţiu Toppeltinus din Transilvania se află numai în *Anexă*.

Pentru cronicile din urmă, ca şi pentru cronicile lui Ioan Iacobinus, Anonimul din 1595, Ştefan Szöllösi, Cristofor Pasko etc. tipărite în timpul vieţii autorilor, tipăritura poate fi considerată ca manuscris original; operele lor neavînd nici o copie-manuscrisă, au fost trecute în *Anexă*.

Principiile lucrării au fost stabilite în ședințele Colectivului de cronici de la Institutul de istorie din București, sub conducerea lui *Barbu T. Cîmpina*, iar lucrarea a fost citită și revizuită de *P. P. Panaitescu*, *Const. Grecescu* și *Dan Simonescu*, mai ales pentru Moldova și Țara Romînească, de *Sigismund Jakó* și *Ștefan Pascu*, pentru Transilvania.

Mulțumiri se cuvin tuturor celor care au contribuit la îmbunătățirea lucrării și mulțumiri se cuvin tovarășilor de la Bibliotecile și Arhivele din țară, care ne-au ajutat și ușurat munca de cercetare.

IOACHIM CRĂCIUN

ПЕРЕЧЕНЬ ВНУТРЕННИХ РУКОПИСНЫХ ХРОНИК XV—XVIII ВВ., ОТНОСЯЩИХСЯ К ИСТОРИИ РУМЫНИИ

ВВЕДЕНИЕ

Румынские летописи, посвященные прошлому страны, довольно многочисленны, но научной публикации до сих пор подверглись лишь немногие из них. Пожелание, выраженное полвека тому назад историком славистом Иоаном Богданом [1], подготовить всеобъемлющий *Corpus Chronicarum Romaniae* (Корпус румынских летописей), осталось до сих пор лишь пожеланием. Только при демократическом строе стала возможной систематическая публикация средневековых летописей. *Repertoriul manuscriselor de cronici interne, sec. XV—XVIII, privind istoria Romîniei* (Перечень внутренних рукописных хроник XV—XVIII вв., относящихся к истории Румынии) явится лишним доказательством прогресса, осуществленного в румынской марксистской историографии с того времени, как страна вступила на путь демократии и социализма. Наряду с сборником *Documente privind istoria Romîniei* (Документы по истории Румынии), серией *Izvoare externe* (Внешние источники), *Inscripţii* (Надписи) и *Repertoriul izvoarelor istoriei moderne şi contemporane a Romîniei, 1800—1900* (Перечень источников по новой и новейшей истории Румынии, 1800—1900 гг.), содержащих библиографию книг и статей из периодических изданий, Институт истории Академии РНР стремится заполнить путем публикации данной работы — и последующей затем публикации ряда внутренних хроник — давно ощущаемый пробел в исторических исследованиях в Румынии.

Как любая большая работа, основывающаяся на библиотечных и архивных исследованиях, на открытии и разборе сотен и тысяч рукописей, и настоящая работа — чтобы оказаться на высоте научных требований, предъявляемых прогрессом румынской историографии — потребовала многих лет труда, когда были исследованы архивы и библио-

---

[1] I. Bogdan, *Istoriografia romînă şi problemele ei actuale*, Бухарест, 1905, 33 стр.

теки из 17 городов страны (см. гл. *Depozitele cercetate — Изученные книжные хранилища*) и изучены материалы, написанные на 9 языках и пятью различными алфавитами.

Предлагаемая вниманию читателя книга является первой попыткой такого рода. Перечень рукописей *по хранилищам* и *по фондам* — с различным содержанием — существует почти во всех соседних и более отдаленных странах. В Румынии были опубликованы некоторые *Каталоги румынских рукописей* (Иона Биану, Р. Каракаша и Г.Николайясы), каталог греческих (Константина Литзики и Нестора Камариано) и славянских рукописей (П. П. Панаитеску), находящихся в Академии РНР, а также каталоги рукописей из других библиотек и архивов страны [1]. Собирание и объединение внутренних рукописных летописей на территории Румынии, как работа, предшествующая критическим изданиям летописей — с целью избавить будущих издателей от поисков рукописей, подготовив для них материал — является задачей наших дней и мы делаем этот первый шаг, будучи уверены, что проделали необходимую и полезную работу.

Трудности в связи с уточнением рамок работы, датировкой, характеристикой той или другой «внутренней» летописи, классификацией, последовательностью, содержанием и техникой описания рукописей, были довольно многочисленны. Их обсуждению были посвящены несколько заседаний коллектива, занимающегося летописями в Бухарестском институте истории. На этих заседаниях был выработан ряд принципов, которые нашли себе применение в работе по окончательному редактированию.

Что касается установления рамок работы, то в плане было предусмотрено собрать и описать по возможности все внутренние рукописные летописи, находящиеся в хранилищах страны. В ходе исследований, по мере обнаружения рукописей, эти рамки начали расширяться и благодаря новым и неожиданным открытиям работа постепенно вышла за пределы, устанавливаемые понятием «летопись»; были найдены летописи в стихах, исторические песни, случайные записи хроникального характера, сделанные на календарях, а также трансильванские мемуары и хронологические работы; хотя некоторые из них и не представляют большой ценности, они все же не могут быть обойдены при последующих изданиях летописей и повествовательных источников, относящихся к прошлому Румынии.

Разумеется, сочинения Григория Уреке, Мирона Костина и Иоана Некулче, относящиеся к прошлому Молдовы, стольника Константина Кантакузино, Раду Попеску или Наума Рымничану и т.д. о Валахии, Иеронима Остермайера, Георгия Бранковича и Михаила Черей о Трансильвании являются летописями в средневековом смысле. Но наряду с ними существуют многочисленные рукописи со стихотворными историческими повествованиями, как «Stihurile» («Стихи»), повествующие о

[1] Здесь имеются в виду относящиеся к Трансильвании «историографические» работы Г. И. Ханера, Г. М. Ковачича, И. Бенко и Г. Аранки, сохранившиеся большей частью в рукописях или лишь в форме библиографических указаний.

смерти Григория Воды Гики из Молдовы (1777 г.), «Stihurile» о Брынковянской трагедии (1714 г.), «Cronica rimată» («Стихотворная хроника») из Прислопа (1400—1762 гг.) или «Cronicile rimate» («Стихотворные хроники») о крестьянском восстании под руководством Хории (1784—1785 гг.) в Трансильвании, а также «Povestirile în versuri» («Стихотворные сказания») о Маврогенях из Валахии (1786—1790 гг.) и «Cîntecele istorice» («Исторические песни»), связанные с восстанием куруцев под руководством Ференца Ракоши II (1703—1711 гг.); затем имеются ценные «газетные» заметки, как «Efemeridele» («Эфемериды») Константина Караджи о Молдове (1775—1808 гг.), «Efemeridele dacice» («Дакийские эфемериды») Кесария Дапонте о Валахии (1736—1739 гг.), «Ephemeridele» («Эфемериды») или «Diarium»-ы («Дневники») Симеона Чака, Михаила Толдалади, Иоана Забаниуса Хартенека, Валентина Игела, Джордже Васса, Томы Тартлера, Стефана Халмади, а также хозяйственные записи Анны Борнемиссы. Некоторые хроникальные записи на календарных листках, как например Кристиана Тобиа, Мартина Банфи, Мартина Циглера или Давида Бэма, имеют определенную важность. Трансильванские мемуары (автобиографии) представлены рядом таких видных писателей как Иоан Кемени, Николай Бетлен, Георге Реттеги и т.д. [1] Затем в работу нельзя было не включить такие развернутые летописи как «CronologiaMoldovei» («Хронология Молдовы») на греческом языке (1352—1802 гг.), «Cronologia tabelară» («Табличная хронология») из Валахии (1215 г. — XVII в.) и «Cronologia latină» («Латинская хронология») (до 1500 г.), «Cronologia» («Хронология») Томы Бомеля (до 1556 г.), Андрея Олтардуса (1002—1667 гг.) или Зиглеруса (1550—1563 гг.) и т.д. из Трансильвании. Наконец, нельзя было обойти, например, рукопись «Elegia» («Элегия») Иоана Лебелиуса, в которой содержатся важные сведения о Тэлмачу и о соседних румынских сёлах (до XVI в.), эпос «Ruinae Pannonicae» («Паннонские руины») Кристиана Шевэуса с описанием как румынских обычаев, так и обычаев других народностей Трансильвании до 1571 г., «Scrisorile din Ţara turcească» («Письма из Турции») Клемента Микеша, написанные красивым литературным языком и содержащие «газетные» сведения и «эфемериды» о куруцах Ференца Ракоци II и очень важные данные о Молдове и Валахии времен Константина Маврокордата и ухода австрийцев из Олтении (1738—1740 гг.).

Таким образом, в настоящей работе дается перечень рукописных летописей в широком смысле, уточненном выше; он включает любое повествовательное изложение исторических фактов, написанное в Румынии или писателями из Румынии в феодальную эпоху, относящееся к истории Румынии — от первых записей подобного рода и до 1800 г. включительно. Этот год, знаменующий конец века, был принят произвольно,

[1] Из мемуаров были отобраны лишь те, которые содержали важные сведения о прошлом Трансильвании. Мемуары, посвященные описанию личной жизни, как например «Emlékiratai» Иосифа Хермани Диенеша, не вошли в перечень, но была включена работа «Nagyenyedi Demokritus» этого же автора; не вошли также «Följegyzések 1686—1687-ről» Иоана Халлера, содержащие сведения, не касающиеся Румынии.

хотя как в Молдове, так и в Валахии и Трансильвании имеются летописи, относящиеся и к более позднему периоду.

Речь идет, таким образом, о румынских внутренних летописях, которые говорят о прошлом Румынии. Летописи, содержащие лишь спорадические известия о Румынии, относятся к другой категории: к внешним летописям (например «Viața sf. Gerard» («Жизнь св. Герарда»), хроники Анонима короля Белы, Ротериуса, Кезай, Иоанна де Кюкюло, Веранциуса, Кариофила Афендули и т.д.); они не вошли, да и не могли войти в рамки перечня. По этой же причине не вошли в перечень и румынские «Хронографы» — Макса, Дановича и др. — которые излагают историю других народов и лишь от случая к случаю историю румын.

Какая хроника может считаться внутренней? Определение «внутренней» летописи явилось предметом особого внимания коллектива летописей и в результате живых и многочисленных дискуссий были установлены следующие критерии, приемлемые как для историографии Молдовы и Валахии, так и для историографии Трансильвании (несмотря на ее специфичность, поскольку летописи здесь описывают во многих случаях и прошлое Венгрии). Эти критерии легли в основу данной работы, а также и последующих хроник.

1. *Критерий рождения и деятельности в стране*; внутренней летописью считается сочинение летописца, который родился, вырос и развертывал свою деятельность на земле Румынии (например, Григоре Уреке, Мирон Костин, Иоан Некулче из Молдовы; Стольник Константин Кантакузино, Раду Попеску, Наум Рымничану из Валахии; Георге Шинкай, Штефан Самошкёзи, Георге Краусс из Трансильвании).

2. *Критерий рождения в стране, но деятельности за ее пределами*; сюда входят летописцы, родившиеся в стране и связанные с ней, но осуществлявшие свою деятельность и писавшие за пределами страны (например, Димитрий Кантемир из Молдовы, Михаил Кантакузино из Валахии, Николай Олахус из Трансильвании).

3. *Культурный критерий*; сюда входят летописцы, родившиеся за пределами страны, но имевшие продолжительные связи с одной из трех румынских государств, осуществлявшие свою деятельность и писавшие здесь (как например, Даниил (Димитрие) Филиппиде из Молдовы; Митрофан Григорас из Валахии; Георге Середи, Франциск Форгач и т.д. из Трансильвании).

4. *Критерий покровительства*; речь идет о летописцах, которые писали историю страны *по поручению* и *под покровительством* господаря; здесь имеется в виду *инициатор*, а не исполнитель — секретарь господаря (например, Петру Депаста в Молдове; Гавриил Протул в Валахии, Михаил Брутус, Исак Басириус и т.д. из Трансильвании).

Материал, вошедший в перечень, был классифицирован по княжествам (Молдова, Валахия и Трансильвания), а в рамках каждого княжества — по летописям, перечисленным насколько возможно в порядке *давности* их написания, а не в алфавитном порядке по авторам и не по содержанию; для каждой летописи перечисляются рукописи, по хранилищам, причем названия городов расположены в алфавитном

порядке (Бухарест, Клуж, Яссы и т.д.). Авторы приняли критерий расположения материала по *летописям*, а не по рукописям, считая, что данная работа должна быть, в общих чертах, исторической информативной работой, а не описью хранилищ страны. Расположение летописей в алфавитном порядке по авторам было бы удобным для быстрого нахождения работ известных летописцев (менее удобным для анонимов и малоизвестных авторов), но зато это помешало бы проследить, хотя бы в общих чертах, развитие румынской историографии. Некоторые летописи, как например Гаспара Хелтая, Штефана Секели, Иоана Бетлена, Вольфганга Бетлена и др. в Трансильвании, были напечатаны еще при жизни их авторов, в результате чего подлинные рукописи не сохранились. Все же были найдены копии, иногда многочисленные, сделанные с отпечатанных экземпляров, которые обращались в качестве рукописей. Они были включены в данный перечень как для более полного представления об историографии Румынии, так и с целью отметить это явление само по себе.

В связи с техникой последовательного расположения, описания летописей и описания рукописей также развернулись дискуссии, в результате которых был принят единый метод, не соблюденный, однако, при выборе и описании молдавских и валашских летописей, так как соответствующие рукописи представлены в компиляциях, включающих в себя сразу несколько хроник. Подобное явление очень редко наблюдается в трансильванских хрониках.

При описании летописи или летописей имелось в виду:

1. *Имя автора* и годы его жизни (хотя бы приблизительно,при отсутствии точных сведений). Для летописей, написанных неизвестными авторами, были сохранены имена, вошедшие в употребление (например, Аноним времен Влада Цепеша, Captivus Septemcastrensis, Анонимный продолжатель Остермайера, Rusticus Prasmariensis и т.д.), а в других случаях было просто указано Аноним. За именем автора следует:

2. *Название летописи* на языке оригинала с последующим переводом, если она написана на греческом, старославянском или венгерском языках; названия же летописей, написанных на латинском, русском, немецком, французском, английском и итальянском языках, даны без перевода. Если летопись не имеет заголовка, то ей было дано наиболее принятое в румынской историографии название или было сформулировано название, соответствующее содержанию. Затем уточняются годы того периода (от и до), о котором говорится в летописи. В некоторых случаях анонимных компиляций хронология дана лишь приблизительно.

3. *Краткое содержание летописи.* Из некоторых трансильванских, венгерских и саксских летописей необходимо было выбрать материал, касающийся лишь прошлого Трансильвании, Молдовы и Валахии; в таких случаях работа затруднялась и редактирование содержания требовало более продолжительного времени.

4. *Описание рукописи.* Здесь указываются хранилище, фонд, номер, формат и количество страниц; затем — является ли летопись смешанной (это указание отсутствует, если рукопись самостоятельна), представляет собой подлинник или копию, к какому году относится, на каком языке написана, имя переписчика (отсутствие последнего означает, что переписчик неизвестен), алфавитный шрифт (новоготический и т.д., если алфавит латинский, старословянский или греческий не указывается ничего), является ли текст полным или с пробелами. Хранилища перечисляются (по городам) в алфавитном порядке по их официальному названию; для каждого хранилища указаны фонды, а в рамках одного и того же фонда — чтобы облегчить ориентировку — летописи расположены в возрастающем порядке номеров, а не хронологически (например, Акад. РНР, рум. рук. № 17, 83 294, или Ист. арх., Акад. РНР, Клужский филиал, рук. фонд И. Кемени, том V А, 5 (1); том VII, А, 7 (2) и т.д.). Для хранилищ и фондов Бухареста название города не указывается. Описание некоторых сакских рукописей из хранилища «Библиотека бывшего лицея Хонteруса из Брашова», напечатанных в коллекции Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt, рукописей, считавшихся потерянными во время второй мировой войны и найденных, когда данный перечень готовился к печати, было произведено по изданию „Quellen...", причем это упоминается в каждом отдельном случае (см. и список *Depozitele cercetate*) [1]. Страницы обозначаются так: p. (= страницы), f. (= листы), col. (= колонки).

5. *Заголовок каждой рукописи в отдельности*, который в очень многих случаях отличается от общеизвестного основного названия. Когда указывается: заголовок *как и выше*, речь идет об основном названии, как это уточнялось во втором параграфе.

6. *Incipit* (=начало) воспроизводит несколько слов, которыми начинается летопись. Он дается лишь для молдавских и валашских летописей и для некоторых румынских хроник из Трансильвании. В остальных трансильванских летописях, в большинстве своем печатных, incipit содержит иногда текст, не относящийся к истории Румынии, и таким образом не имеет значения, указанного для вышеупомянутых летописей.

7. *Desinit* (= конец) или *finit* (= окончание) воспроизводит несколько конечных слов летописи и имеет то же значение и дается по тем же причинам, что и incipit.

8. *Другие возможные подробности*, касающиеся отсутствия имени автора (когда имеется такой случай), местонахождения подлинника (когда это известно), а также уточнения относительно наиболее важ-

---

[1] Рукописи летописей из «Библиотеки Хонтеруса» находятся теперь в Архиве Черной церкви в Брашове; их старый номер изменен, но рукописи легко найти по указаниям из „Quellen..." и по алфавитному каталогу архива.

Следует сказать, что за это время часть рукописей из «Библиотеки музея Брукенталь» в Сибиу, просмотренных там нами, была передана в Государственный архив этого же города. Эти рукописи сохранили пока свои старые номера, под которыми они значились в Музее Брукенталь; их консультирование не представляет никаких трудностей.

ных пометок на рукописи и уточнения в связи с циркуляцией рукописей и т.д.

9. *Издания* — по возможности все (не принимались во внимание школьные и популярные издания) — указаны в хронологическом порядке их выпуска. Для изданий, которые упоминаются в данной работе (перечне) один или два раза, полные библиографические данные даются в описании, тогда как издания, упоминаемые чаще, указываются здесь сокращенно, а их полные библиографические данные содержатся в разделе *Bibliografia generală* (= *Общая библиография*), помещенном в начале тома.

10. Из *научных работ* упоминаются лишь те, которые относятся к изданиям и рукописям летописей; названия работ, касающихся биографий летописцев, не были включены. Не упоминаются также популярные работы или работы из обобщающих сборников, за исключением тех случаев, когда они имеют научную ценность.

Имена авторов указываются лишь один раз перед названием летописи или летописей (если ими написано несколько летописей), которые располагаются последовательно в порядке давности их написания, а не в зависимости от их значения. Сочинения одного автора неразделимы, даже если в них говорится о разных княжествах и разных периодах. Авторы не имеют последовательной нумерации. Летописи пронумерованы арабскими цифрами, а рукописи — римскими. В смешанных рукописях (компиляции) общее описание дается лишь для первого сочинения из рукописи, а подробное описание — для каждого сочинения в отдельности, при этом всегда делается ссылка на первое сочинение из данной рукописи, которое содержит общее описание.

Из содержания данного перечня и «приложения» к нему в конце работы вытекают несколько соображений в связи с возникновением румынской историографии, числом летописей и рукописей и их циркуляцией.

Начало румынской историографии относится к одному и тому же периоду для всех трех румынских княжеств : это период стремлений к централизации румынских княжеств и героической борьбы против турок под руководством Янку из Хунедоары в Трансильвании (1441—1456 гг.), Влада Цепеша в Валахии (1456—1462 гг.) и Стефана Великого в Молдове (1457—1504 гг.). Трансильванский *Captivus Septemcastrensis*, попавший в плен к туркам при осаде Себеша в 1438 г., со своим трудом на латинском языке (написанном в 1475—1480 гг.) и Румынский аноним из *Chronicon Dubnicense* со своей «оригинальной» летописью тоже на латинском языке (написанной в 1480 г.); валашские Анонимы времен Влада Цепеша, написавшие *Povestirea despre voievodul Dracula* (= *Țepeș*) (*Повесть о воеводе Дракуле* (= *Цепеше*) на *немецком* (в период с 1480 г. по 1486 г.) и на *славянском* (1486 г.) языках, автор анонимной хроники Молдовы, писавший при дворе Стефана Великого в это же время на славянском языке, — вот первые из летописцев, которые положили начало в XV веке длинному ряду румынских внутренних летописей, описанных в данном перечне.

Он охватывает 45 летописей с 315 рукописями и 9 летописей в «приложении» с таким же количеством рукописей, т.е. в общем 54 *летописи* в 324 рукописях, относящиеся к *Молдове*; 34 летописи с 202 рукописями и 10 летописей в «приложении» с 10 рукописями, т.е. в общем *44 летописи* в *212 рукописях*, относящиеся к *Валахии*; 274 летописи с 866 рукописями и 95 летописей в «приложении» с таким же количеством рукописей, следовательно в общем *363 летописи* в *961 рукописи*, относящихся к *Трансильвании*. Таким образом, для всей страны *467 летописей* (они неравны по значению, но авторы старались охватить по возможности все) в *1497 рукописях*.

Эти цифры отражают исторические условия, в которых развивались три румынских княжества. Молдова и Валахия подвергались большим превратностям судьбы, чем Трансильвания, поэтому и число написанных и сохранившихся летописей неравно. В том, что касается значения летописцев и сохранившихся летописей, историография этого периода представлена во всех трех румынских княжествах видными писателями и ценными работами (как например Григоре Уреке, Мирон Костин, Димитрий Кантемир, Иоан Некулче в Молдове, Кантакузинская Летопись, Константин Стольник Кантакузино и Раду Попеску в Валахии, Самуил Мику-Клайн, Георге Шинкай, Иоан Будай Деляну, затем Штефан Самощкёзи, Иоан Бетлен, Михаил Черей или Иероним Остермайер, Михаил Вайсс и Георге Краусс в Трансильвании.

Эти летописи были написаны большей частью представителями господствующего класса и они отражают в большинстве своем идеологию и интересы класса феодалов. Жизнь народных масс оставлялась без внимания и интересы их большинством летописцев не были правильно поняты. Но все же имелись и прогрессивные историографы, которые поняли страдания эксплуатируемых масс. В конце XVIII в. в сочинениях представителей «Ардяльской школы», деятельность которых относится к периоду разложения феодализма и перехода к капитализму, отмечается наличие антифеодальной идеологии. Позиция прогрессивных писателей подчеркнута там, где это необходимо, но ограниченный характер работы, являющейся «перечнем» (а не каталогом), не позволяет более подробного выявления социально-экономического и социально-политического содержания каждой работы в отдельности. Эта задача будет выполнена при критическом издании летописей.

В том, что касается циркуляции рукописей, то здесь первое место принадлежит молдавским летописям: наиболее широким распространением пользовались труды Мирона Костина — *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron Vodă, 1595—1661* (*Летопись Молдавского княжества, начиная с Арона Воды, 1595—1661 гг.*) и *De neamul Moldovenilor* (*О происхождении молдавского народа*) и т.д. (всего 74 рукописи), затем сочинение его сына Николая Костина — *Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601* (*Летопись Молдавского княжества от основания мира до 1601 г.*) в 68 рукописях, *Stihuri despre uciderea voievodului Grigorie Ghica al Moldovei, 1777* (*Стихи об убийстве воеводы Григория Гики из Молдовы, 1777* г.), в 23 рукописях и хроника Григоре Уреке

Letopisețul Țării Moldovei de cînd s-au descălecat țara pînă la Aron Vodă, 1359—1594 (*Летопись Молдавского княжества с его основания до Арона Воды, 1359—1594 гг.*), в 20 рукописях; второе место занимают летописи валашских хронистов — Кантакузинский Аноним, *Istoria Țării Romînești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini 1290—1690* (*История Валахии со времен поселения православных христиан 1290—1690 гг.*) в 55 рукописях, Раду Попеску, *Istoriile Domnilor Țării Romînești, 1290—1728* (*История Господарей Валахии, 1290—1728 гг.*) в 25 рукописях и Раду Гречану, *Istoria domniei lui Constantin Vodă Brîncoveanu, 1688—1714* (*Жизнь Константина Воды Брынковяну, 1688—1714 гг.*) в 21 рукописи; затем следуют хроника Гаврила Протула, *Stihurile despre uciderea lui Constantin Brîncoveanu* (*Стихи об убийстве Константина Брынковяну*) и хроника Михаила Кантакузино, каждая в 10 рукописях.

Количество рукописей трансильванских летописей менее значительно; это объясняется и тем, что многие из них были рано напечатаны, как например Самуил Мику-Клайн (10 рукописей), Георге Шинкай (10 рукописей) и Румынский Аноним из Брашова (9 рукописей), в то же время Михаил Черей (47 рукописей), Вольфганг Бетлен (32 рукописи) и Давид Рожняй (22 рукописи), затем Михаил Вайсс (19 рукописей), Breve Chronicon Daciae из Брашова (13 рукописей) и Иосиф Тейч (13 рукописей).

Большое число рукописей (до сих пор найдено всего 38) относится к *Крестьянскому восстанию под руководством Хории*. Поскольку большинство из них написано представителями господствующего класса, они отражают интересы этого класса. В большинстве из них восстание рассматривается с враждебных позиций; это выступает особенно явно в летописях № 322, №№ 326—327 и № 333, написанных на венгерском языке, и в летописях № 324, №№ 339—340, написанных на румынском языке. Сведения, касающиеся роли руководителей восстания, являются прямо враждебными, злобными и полными ненависти, как например в летописях № 329, № 332, № 335 и № 338, содержащих издевательские стихи. Эти стихотворные летописи — с пристрастными, направленными против восстания, известиями — имеют все же некоторую ценность; они помогают уточнить размах движения и ознакомиться с подробностями, касающимися борьбы эксплуатируемых крепостных. Однако ни на минуту нельзя забывать об их враждебном характере.

В конце данной работы имеется *Приложение*, охватывающее внутренние летописи Молдовы, Валахии, Трансильвании в XV—XVIII вв., которые опубликованы, но рукописей которых нет в архивах и библиотеках Румынии или же они утеряны [1]. Приложение вместе с более

[1] В некоторых случаях сочинения одного и того же летописца упоминаются и в *Перечне*, и в *Приложении* (как например труды молдавских хронистов Мирона Костина и Димитрия Кантемира; валашских — Константина Кантакузино, Наума Рымничану; трансильванских — Гаспара Хелтая, Штефана Самошкёзи, Георге Бранковича), причем иногда основной труд помещается в *Приложении*, а менее важный труд в Перечне (например: Тома Боршош, Михаил Толдалади и т.д. из Трансильвании). Наконец, труды некоторых известных летописцев, как Иоан Нодани, Матей Милеш,

обширным *Перечнем* дает полную картину (насколько это возможно) румынской средневековой историографии до 1800 г. включительно.

Перечень трансильванских летописей, *Приложение* полностью и *Общая библиография* были составлены *Иоакимом Крэчун*, а *Перечень* молдавских и валашских летописей — *Ауророй Илиеш*, которой при разборе рукописей на славянском языке помогал *П. П. Панаитеску*, а на греческом языке — *Александру Елиан*. Отдельная библиография для летописей Молдовы и Валахии была составлена *Лучией Садовяну* с помощью *Олимпии Диаконеску*.

Принципы, легшие в основу составления данной работы, были выработаны на заседаниях коллектива летописей Бухарестского Института истории, которым руководил *Барбу Кымпина*, работа была прочитана и проверена *П. П. Панаитеску*, *Конст. Греческу*, *Даном Симонеску* в том, что касается материалов о Молдове и Валахии, и *Сигизмундом Яко* и *Штефаном Паску* — в части, относящейся к Трансильвании.

Лауренциу Топпельтинус из Трансильвании упоминаются только в *Приложении*.

Что касается этих последних летописей, как и летописей Иоана Якобинуса, Анонимной хроники 1585 г., трудов Стефана Соллошти, Кристофора Паско и др., напечатанных еще при жизни авторов, печатное издание может рассматриваться как рукописный подлинник; поскольку их труды не имеют ни одной рукописной копии, они включены в *Приложение*.

LE RÉPERTOIRE DES MANUSCRITS DES CHRONIQUES INTERNES DES XVe—XVIIIe SIÈCLES AYANT TRAIT À L'HISTOIRE DE LA ROUMANIE

INTRODUCTION

Les chroniques roumaines qui portent témoignage du passé du pays sont nombreuses, mais peu d'entre elles ont été publiées jusqu'ici avec toute la rigueur scientifique. Le désir exprimé voici plus d'un demi-siècle par le slaviste et historien Ion Bogdan[1] de voir élaborer un *Corpus Chronicarum Romaniae* digne du pays est demeuré jusqu'ici un simple desideratum. Ce n'est que sous le régime actuel qu'est devenue possible la publication méthodique des chroniques du moyen âge, et leur série, inaugurée par le présent *Repertoriu al manuscriselor de cronici interne, sec. XV—XVIII, privind istoria Romîniei* (Répertoire des manuscrits des chroniques internes des XVe—XVIIIe siècles ayant trait à l'histoire de la Roumanie) est une nouvelle preuve des progrès réalisés par l'historiographie roumaine depuis que le pays s'est engagé dans la voie de la démocratie et du socialisme. Faisant suite au corpus de *Documente privind istoria Romîniei* (Documents relatifs à l'histoire de la Roumanie), à la collection *Izvoare externe* (Sources externes), aux *Inscripţii* (Inscriptions) et au *Repertoriul izvoarelor istoriei moderne şi contemporane a Romîniei, 1800—1900* (Répertoire des sources de l'histoire moderne et contemporaine de la Roumanie, 1800—1900), qui contient la bibliographie des ouvrages et des articles de revue consacrés à ce sujet, l'Institut d'Histoire de l'Académie de la R.P.R. se propose de combler par le présent travail, qui sera suivi de la publication de la série des chroniques internes, une lacune dont se ressentent de longue date les recherches historiques du pays.

[1] I. Bogdan, *Istoriografia romînă şi problemele ei actuale*, Bucarest, l'Académie Roumaine, 1905, 33 p.

Comme tout ouvrage de quelque étendue fondé sur des investigations de bibliothèques et d'archives, sur la mise au jour et le déchiffrage de milliers de manuscrits, le travail que nous publions ici a demandé de longues années de labeur et l'étude détaillée des archives et bibliothèques de dix-sept villes de Roumanie (v. le chapitre *Dépôts inventoriés*) et le dépouillement de documents rédigés en neuf langues et écrits en cinq alphabets différents, labeur indispensable pour satisfaire aux exigences scientifiques requises par les progrès de l'historiographie.

Cet ouvrage représente la première tentative de ce genre. Des répertoires de manuscrits classés par *dépôts* et par *fonds*, d'un contenu varié, existent dans la plupart des pays voisins et ailleurs. Plusieurs catalogues ont été publiés en Roumanie même, tels que les *Catalogues des manuscrits roumains* (par Ion Bianu, R. Caracaş et G. Nicolaiasa), *grecs* (par Constantin Litzica et Nestor Camariano) et *slaves* (par P. P. Panaitescu) en possession de l'Académie de la R.P.R., ainsi que d'autres relatifs aux manuscrits conservés dans d'autres bibliothèques et archives roumaines[1]. C'est à notre époque qu'échoit la tâche de rassembler les manuscrits des chroniques internes disséminés sur tout le territoire du pays et d'épargner ainsi aux éditeurs futurs un labeur ardu de dépistage, en préparant pour eux les matériaux indispensables à leurs travaux. L'auteur nourrit l'espoir qu'en faisant ce premier pas il aura fait œuvre nécessaire et utile.

L'entreprise comportait des difficultés appréciables. Il s'agissait en effet de tracer un cadre précis à ce travail, d'en fixer les limites chronologiques, de définir la notion de chronique « interne », de décider de la classification, de l'ordre de succession, du contenu et de la technique à employer pour la description des manuscrits. Ces problèmes ont fait l'objet de discussions approfondies auxquelles le collectif de chroniques de l'Institut d'Histoire de Bucarest a consacré plusieurs séances. Ces débats ont contribué à la cristallisation d'un certain nombre de principes dont il a été tenu compte pour la rédaction définitive du répertoire.

Quant au cadre du travail, l'auteur a décidé de dépister et de retenir autant que possible tous les manuscrits de chroniques internes conservés dans les bibliothèques et archives du pays. Au cours des recherches et au fur et à mesure que les manuscrits étaient identifiés, ce cadre s'est élargi graduellement et de nouvelles découvertes l'ont obligé à dépasser les bornes restreintes de la notion de chronique, notamment par suite de la mise au jour d'une série de chroniques rimées, de chansons célébrant des faits historiques, d'éphémérides sous forme de chroniques notées sur des feuilles de calendrier, de mémoires rédigés en Transylvanie et d'un certain nombre de chronologies, d'une valeur parfois médiocre, mais qui, à son avis, doivent trouver place dans les futures édi-

[1] Il a été également tenu compte des travaux « historiographiques » de G. I. Haner, G. M. Kováchich, I. Benkö et G. Aranka relatifs à la Transylvanie, demeurés en majeure partie à l'état de manuscrits ou sous forme d'indications bibliographiques.

tions des chroniques et des sources narratives ayant trait au passé de la Roumanie.

Certes, les œuvres de Grigore Ureche, de Miron Costin, d'Ion Neculce et de quelques autres, touchant le passé de la Moldavie, celles du *stolnic* Constantin Cantacuzino, de Radu Popescu, de Naum Rîmniceanu, d'autres encore, pour la Valachie, celles enfin de Jérôme Ostermayer, de Gheorghe Brancovici et de Michel Cserei, pour la Transylvanie, sont proprement des chroniques médiévales. Mais à côté de ces œuvres il existe de nombreux manuscrits de narrations historiques en vers telles que les *Stihuri* («Vers») relatifs à la mort de Grigore Ghika voïvode de Moldavie (1777), les *Stihuri* consacrés à la tragédie de la famille Brîncoveanu (1714) ou encore, en Transylvanie, la *Cronica rimată* (Chronique rimée) de Prislop et les *Chroniques rimées* sur la révolte paysanne dirigée par Horea (1784—1785), ainsi que, en Valachie, les *Povestiri în versuri* (Récits en vers) sur Mavrogheni (1786—1790) et, en Transylvanie encore, les *Cîntece istorice* (Chants historiques) célébrant la révolte des paysans ayant à leur tête François Rákoczy II (1703—1711). Citons également de précieuses notes au jour le jour, telles que les *Efemeride* (Ephémérides) de Constantin Caragea relatives à la Moldavie (1775—1808), les *Ephémérides daces* de Chesarie Daponte pour la Valachie (1736—1739), les *Ephémérides* ou les *Diaria* laissés par Simon Czack, Michel Tholdalagi, Jean Zabanius Harteneck, Valentin Igel, Georges Vass, Thomas Tartler, Etienne Halmágyi. Certaines annotations faites sur des feuilles de calendrier, celles notamment de Christian Tobiae, de Martin Bánfi, de Martin Ziegler et de David Böhm, ont également leur importance. Quant aux Mémoires rédigés en Transylvanie, qui sont à proprement parler des autobiographies, ils sont l'œuvre d'écrivains tels que Jean Kémény, Nicolas Bethlen, Georges Rettegi et d'autres[1]. D'autre part ce travail ne pouvait ignorer des chronologies d'une certaine étendue telles que la *Chronologie de la Moldavie* en langue grecque (1352—1802), la *Chronologie tabellaire* (1215—XVIIe siècle) en Valachie, la *Chronologie latine* (jusqu'à l'an 1500), les « chronologies » de Toma Bomel (jusqu'en 1556), d'André Oltardus (1002—1667), de Siglerus (1550—1563), d'autres encore pour la Transylvanie. Enfin l'auteur a cru qu'il ne convenait pas non plus d'omettre les manuscrits de l'*Elégie* de Jean Lebelius qui fournit d'importants renseignements sur la commune de Tălmaciu et les villages roumains environnants jusqu'au XVIe siècle, pas plus que l'épopée *Ruinae Pannonicae* de Christian Schesaeus, qui décrit les us et coutumes des Roumains et des autres nationalités de Transylvanie jusqu'à l'an 1571, ou les *Scrisori din țara turcească* (Lettres du Pays turc) de Clément Mikes écrites en une belle langue littéraire,

[1] Il n'a été tenu compte que des Mémoires contenant des informations de quelque importance sur le passé de la Transylvanie et non point de ceux qui relatent uniquement des faits purement autobiographiques. Ainsi le répertoire ne comprend pas le *Mémorial* (Emlékiratai) de Joseph Hermányi Dienes, alors qu'y figure *Le Démocrite d'Aiud* (Nagyenyedi Demokritus) du même auteur. De même n'y figurent pas les *Notes de 1686—1687* (Följegyzések 1686—1687-röl) de Jean Haller, qui relatent des événements n'intéressant pas la Roumanie, etc.

qui, à côté de notes de «journal» relatives aux paysans révoltés de François Rákoczy II, contiennent nombre de renseignements particulièrement importants sur la Moldavie et la Valachie du temps de Constantin Mavrocordat et de la retraite des troupes autrichiennes qui avaient occupé l'Olténie (1738—1740).

Par conséquent, l'ouvrage que nous présentons ici est un répertoire de manuscrits de chroniques au sens étendu que nous venons d'indiquer et qui englobe toute narration de faits intéressant l'histoire de la Roumanie, rédigée à l'époque féodale par des écrivains de Roumanie ou originaires du pays, et cela depuis les premiers écrits de ce genre et jusqu'en 1800 inclusivement. Cette dernière date a été fixée arbitrairement du fait qu'elle marque la fin d'un siècle, bien que nous possédions des chroniques postérieures à cette date, tant en Moldavie et en Valachie qu'en Transylvanie. Seules trouvent donc place ici nos chroniques *internes* qui s'occupent de *notre passé*, à l'exclusion des chroniques *externes* qui ne pouvaient entrer dans le cadre de ce Répertoire, même lorsqu' elles relatent incidemment des faits relatifs à *notre* histoire, comme la «Vie de Saint-Gérard» et les écrits de chroniqueurs tels que l'Anonyme du Roi Bela, Rogerius, Kézai, Jean de Küküllö, Verancsics, Caryophyle, Afenduli et quelques autres. Pour les mêmes raisons l'auteur a laissé de côté nos *Chronographies* — celles de Moxa, de Danovici et d'autres — qui traitent de l'histoire d'autres peuples et rien qu'incidemment de celle des Roumains.

Qu'est proprement une chronique *interne*? Définir cette notion a été l'une des premières préoccupations du collectif des chroniques de l'Institut d'Histoire. Les discussions animées et nombreuses consacrées à la définition de la chronique «interne» ont abouti aux critères énumérés ci-dessous, valables aussi bien pour l'historiographie de la Moldavie et de la Valachie que pour celle de la Transylvanie (compte tenu toutefois de cette particularité que les chroniques transylvaines ont souvent trait au passé de la Hongrie) et qui sont à la base du présent travail et de la série de chroniques à paraître.

1. *Critère de la naissance et de l'activité sur le territoire du pays*: est considérée chronique «interne» l'œuvre d'un chroniqueur qui a vu le jour, a vécu et a déployé son activité sur le territoire du pays, tels Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce en Moldavie, le *stolnic* Constantin Cantacuzino, Radu Popescu, Naum Rîmniceanu en Valachie, Gheorghe Şincai, Etienne Szamosközy, Georges Krauss en Transylvanie.

2. *Critère de la naissance sur le territoire du pays et de l'activité déployée au dehors de ses frontières*: cette catégorie est celle des chroniqueurs nés en Roumanie et qui lui sont restés attachés, bien qu'ayant vécu et écrit à l'étranger, tels Dimitrie Cantemir pour la Moldavie, Mihail Cantacuzino pour la Valachie, Nicolaus Olahus pour la Transylvanie.

3. *Critère culturel*: Cette catégorie comprend les chroniqueurs qui, nés à l'étranger, ont néanmoins vécu assez longtemps dans l'une des trois provinces roumaines et y ont écrit leurs œuvres, tels Daniil (Dimitrie) Philippide pour la Moldavie, Mitrofan Grigoras pour la Valachie,

Georges Szerémi, François Forgách et quelques autres pour la Transylvanie.

4. *Critère du «patronage»*: il s'agit en l'espèce de chroniqueurs qui écrivirent l'histoire du pays sur *l'ordre* et *sous le patronage* du prince régnant. C'est donc de *l'initiateur* qu'il a été tenu compte et non point de l'exécutant, le plus souvent secrétaire du prince comme dans le cas de Petru Depasta en Moldavie, Gavriil Protul en Valachie, Michel Brutus, Isaac Basirius et d'autres en Transylvanie.

Le matériel du répertoire a été classé *par provinces* : — Moldavie, Valachie, Transylvanie — et, dans le cadre de chaque province, par *chroniques*, classées à leur tour autant que possible *chronologiquement*, dans l'ordre des dates auxquelles elles furent écrites et non pas dans l'ordre alphabétique ou selon leur contenu ; à la suite de chaque chronique figure la série des *manuscrits*, classés par dépôts, dans l'ordre alphabétique des villes respectives (Bucarest, Cluj, Jassy, etc.). L'auteur a préféré le classement *par chroniques* au classement par manuscrits, considérant qu'il s'agit avant tout d'un ouvrage d'information scientifique et non point d'un inventaire des bibliothèques et dépôts d'archives du pays. Un classement des chroniques dans l'ordre alphabétique de leurs auteurs eût permis de retrouver plus aisément l'œuvre cherchée, au moins pour les chroniqueurs connus, et dans une moindre mesure pour les chroniqueurs secondaires ou anonymes. Par contre, un tel classement nous eût empêché de suivre, fût-ce dans ses grandes lignes, l'évolution de l'historiographie roumaine.

Certaines chroniques, comme celles de Gaspard Heltai, d'Etienne Székely, de Jean Bethlen, de Wolfgang Bethlen, etc. en Transylvanie, ont été imprimées du vivant de leurs auteurs, de sorte que les manuscrits originaux n'ont pas été conservés. Des copies ont néanmoins été trouvées parfois en grand nombre, faites d'après les exemplaires imprimés et qui ont circulé sous forme de manuscrits. L'auteur a jugé nécessaire d'en tenir compte pour avoir une image complète de l'historiographie du pays aussi bien que pour enregistrer le phénomène en soi.

La technique de l'ordonnance du répertoire, de la description des chroniques et des manuscrits a fait également l'objet d'une discussion approfondie, jusqu'à l'établissement d'un accord sur une méthode unitaire. Néanmoins celle-ci n'a pu être appliquée à la classification et à la description des chroniques moldaves et valaques, du fait que les manuscrits respectifs se présentent souvent sous forme de compilations de diverses chroniques, ce qui n'arrive que très rarement pour les chroniques de Transylvanie.

La présentation des chroniques comporte :

1. Le *nom* de l'auteur, les dates de sa naissance et de sa mort (indiquées avec approximation lorsqu'elles sont mal connues). Les chroniques *anonymes* figurent sous le nom communément admis par exemple : *L'anonyme du temps de Vlad l'Empaleur*, *Captivus Septemcastrensis*, *L'Anonyme continuateur d'Ostermayer*, *Rusticus Prasmariensis*, etc. ; à défaut

d'une désignation de ce genre on s'en est tenu à la simple indication : *Anonyme*.

2. Le *titre* de la chronique, dans la langue originale, que l'auteur a fait suivre de sa traduction pour les chroniques en langue grecque, slavonne ou hongroise, mais non pour celles rédigées en latin, russe, allemand, français, anglais ou italien. A défaut d'un titre propre, il a eu recours à celui sous lequel elles sont le plus fréquemment désignées dans l'historiographie roumaine. Le cas échéant un titre approprié au contenu a été formulé par l'auteur. Enfin, il a indiqué l'époque (de telle à telle année) à laquelle a trait la chronique. Cette indication ne pouvait être que tout approximative dans le cas de certaines compilations anonymes.

3. Le *contenu* sommaire de la chronique. Pour certaines chroniques de Transylvanie, hongroises et allemandes, l'auteur s'est vu contraint d'extraire les relations intéressant uniquement le passé de la Transylvanie, de la Moldavie et de la Valachie.

4. La *description du manuscrit*. Ont été indiqués ici la provenance du manuscrit (dépôt, fonds, cote), son format et le nombre de pages qu'il contient. Il a été également spécifié s'il s'agit de miscellanées (point d'indication spéciale pour les manuscrits indépendants), d'un original ou d'une copie, la date de celle-ci et le nom du copiste (là où cette dernière indication fait défaut, il s'agit d'un copiste anonyme), l'écriture employée (néo-gothique, etc., sans mention spéciale pour les caractères latins, cyrilliques ou grecques), enfin s'ils'agit d'un texte intégral ou non. Les dépôts sont classés par villes, dans l'ordre alphabétique du nom officiel de la localité et, dans le cadre d'un même dépôt, par fonds, enfin pour un même fonds — afin de faciliter les recherches — dans l'ordre numérique des cotes et non pas chronologiquement (Exemple : Acad. R.P.R., ms. roum. 17, 83.294 ou Arh. Ist. Acad. R.P.R. fil. Cluj, ms. fonds I. Kemény, col. maior, t. V. A.5 (1) ; t. VII, A.7 (2), etc.). Pour les dépôts et fonds de Bucarest, la localité n'est pas mentionnée. La description de quelques manuscrits allemands du dépôt de la *Bibliothèque de l'ancien lycée Honterus de Brașov*, publiés dans la collection *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt* et que l'on croyait perdus pendant la seconde guerre mondiale, retrouvés alors que le répertoire était déjà sous presse, a dû être faite d'après les *Quellen*..., ce qui a été spécifié pour chacun de ces manuscrits (v. la liste des *Dépôts inventoriés*)[1]. Ont été employées les abréviations : p. (= pages), f. (= feuillets), col. (= colonnes).

5. Le *titre de chaque manuscrit individuellement*, qui très souvent diffère du *titre principal* généralement connu. La mention *titre comme ci-dessus* renvoie au titre principal, comme il a été dit au § 2.

[1] Les manuscrits des chroniques de Honterus se trouvent actuellement dans les archives de l'Eglise Noire de Brașov où elles ont été enregistrées sous une nouvelle cote, mais il est aisé de les identifier d'après les indications des *Quellen*... et le catalogue alphabétique des archives. Remarquons encore qu'une partie des manuscrits conservés à la *Bibliothèque du Musée Brukenthal* de Sibiu, où l'auteur les a consultés, ont été versés entre-temps aux *Archives de l'Etat* de cette même ville, qui leur ont conservé jusqu'ici leur ancienne cote, de sorte que leur consultation n'offre pas de difficultés.

6. L'*incipit* reproduit les premiers mots de la chronique. Il n'est indiqué que pour les chroniques moldaves et valaques et pour quelques chroniques transylvaines en langue roumaine. Pour les autres chroniques de Transylvanie, *imprimées* pour la plupart, elles débutent souvent par des textes qui ne concernent pas l'histoire de la Roumanie, de sorte que l'*incipit* n'offre pas le même intérêt que dans le cas des chroniques précédemment citées.

7. *Desinit* ou *finit* : ces vocables annoncent la reproduction des derniers mots de la chronique, indiqués pour des raisons analogues et dans le même but que l'*incipit*.

8. D'*autres indications* éventuelles touchant l'absence du nom de l'auteur (le cas échéant), le lieu où se trouve l'original (quand ce lieu est connu) ainsi que des précisions relatives aux annotations d'un certain intérêt figurant sur les manuscrits ou ayant trait à la circulation des manuscrits, etc.

9. Les *éditions* (toutes les éditions autant que possible, à l'exception des éditions scolaires et de vulgarisation) sont indiquées dans l'ordre chronologique de leur *impression*. Pour les éditions mentionnées une ou deux fois seulement au cours de l'ouvrage, les indications bibliographiques complètes figurent dans la description du manuscrit, alors que les éditions fréquemment citées sont indiquées en abrégé, les données bibliographiques complètes figurant dans la *Bibliographie générale* placée en tête du volume.

10. Pour les *études* publiées, il n'a été tenu compte que de celles qui ont trait aux éditions et aux manuscrits de chroniques, à l'exclusion de celles consacrées à la biographie des chroniqueurs. Les études de vulgarisation et celles contenues dans des ouvrages de synthèse ne sont mentionnées que lorsqu'elles présentent une valeur scientifique certaine.

Les *auteurs* ne sont nommés qu'une seule fois, en tête de leur œuvre (même si celle-ci comprend plusieurs chroniques), les chroniques elles-mêmes se succédant dans l'ordre chronologique et non point selon leur degré d'importance. Le travail d'un auteur est *indivisible* alors même que ses œuvres ont trait à des provinces et à des époques différentes. Les noms d'auteurs ne sont pas précédés d'un numéro d'ordre. Les *œuvres* sont numérotées en chiffres arabes, les *manuscrits* en chiffres romains. Pour les miscellannées (compilations de chroniques), la *description générale* n'est donnée que pour la première des œuvres du manuscrit, les suivantes font l'objet d'une *description spécifique* individuelle, avec renvoi à la première œuvre où l'on trouvera la description générale.

De ce Répertoire et de l'Annexe qui lui fait suite se dégagent un certain nombre de considérations touchant les commencements de l'historiographie roumaine, le nombre des chroniques et manuscrits de chroniques ainsi que leur circulation.

Les commencements de l'historiographie roumaine remontent à une même époque pour les trois provinces qui est celle des tendances de centralisation de ces provinces et de leurs luttes héroïques contre les Turcs sous la conduite de Iancu de Hunedoara en Transylvanie (1441—1456),

de Vlad l'Empaleur en Valachie (1456—1462) et d'Etienne le Grand en Moldavie (1457—1504). *Captivus Septemcastrensis* (le Prisonnier transylvain), tombé prisonnier des Turcs en 1435 au siège de Sebeş, auteur d'une chronique en latin (écrite en 1475—1480), et l'*Anonyme roumain* du *Chronicon Dubnicense* avec sa chronique « originale », rédigée elle aussi en latin (1480), pour la Transylvanie; les *Anonymes* de l'époque du voïvode Vlad l'Empaleur, qui écrivirent l'*Histoire de Vlad Dracula* (Vlad l'Empaleur) en allemand (1480—1486) et en slavon (1486) pour la Valachie; enfin, pour la Moldavie, l'Auteur de la Chronique anonyme de Moldavie, qui à la même époque écrivait en slavon à la cour d'Etienne le Grand, sont les premiers chroniqueurs qui ouvrent au XVe siècle la longue série des chroniques internes décrites en ce Répertoire.

Le Répertoire comprend :

Pour la *Moldavie*: 45 chroniques en 315 manuscrits, et dans l'Annexe, 9 chroniques en tout autant de manuscrits, soit au total *54 chroniques* en *324 manuscrits.*

Pour la *Valachie* : 34 chroniques en 202 manuscrits et dans l'Annexe, 10 chroniques et un même nombre de manuscrits, soit au total *44 chroniques* en *212 manuscrits.*

Pour la *Transylvanie* 274 chroniques en 866 manuscrits et 95 chroniques et autant de manuscrits dans l'Annexe, soit au total *369 chroniques* en *961 manuscrits.*

Pour l'ensemble du pays le total de ces écrits s'élève à *467 chroniques* (d'une valeur d'ailleurs inégale) en *1497 manuscrits.*

Ces chiffres reflètent les circonstances historiques qui présidèrent au développement des trois provinces roumaines. La Moldavie et la Valachie se trouvèrent plus que la Transylvanie « sur le chemin des invasions », aussi les chroniques écrites dans les deux provinces et qui nous ont été conservées sont-elles moins nombreuses.

Quant à l'importance des chroniqueurs et des chroniques qui nous ont été conservées, l'historiographie de cette époque est représentée dans chacune des trois provinces roumaines par des écrivains et des œuvres de grande valeur : Grigore Ureche, Miron Costin, Dimitrie Cantemir, Ion Neculce en Moldavie, l'auteur anonyme (*La chronique des Cantacuzènes*) de l'*Histoire de Valachie*, le *stolnic* Constantin Cantacuzino et Radu Popescu en Valachie; Samuil Micu-Clain, George Şincai, Ioan Budai-Deleanu et, d'autre part, Etienne Szamosközy, Jean Bethlen, Michel Cserei, ainsi que Jérôme Ostermayer, Michel Weiss et Georges Krauss en Transylvanie sont les plus remarquables de ces chroniqueurs.

Les chroniques sont en majeure partie l'œuvre de représentants de la classe dominante, et, comme telles, elles reflètent avant tout l'idéologie et les intérêts de la classe féodale. Les masses populaires ont été négligées et leurs intérêts ont été méconnus par la plupart des chroniqueurs. Il y eut néanmoins quelques historiographes progressistes sensibles aux souffrances des exploités. Vers la fin du XVIIIe siècle une idéologie antiféodale se fait jour chez les représentants de l'*Ecole transylvaine*, qui se placent dans la période de désagrégation de la féodalité et de passage

au capitalisme. Les positions adoptées par les écrivains progressistes ont été dûment mises en évidence, mais le caractère de « répertoire » (et non point de catalogue) de l'ouvrage ne permettait pas à l'auteur de souligner et de dégager le contenu social, économique et politique de chaque œuvre. Cette tâche sera comblée lors de la publication d'une édition critique des chroniques.

Quant à la circulation des manuscrits, celle-ci fut particulièrement active pour les chroniques *moldaves*. Les chroniqueurs les plus lus furent *Miron Costin* avec son *Letopiseț al Țării Moldovei de la Aron Vodă, 1595—1661* (Chronique du Pays de Moldavie depuis le Voïvode Aron, 1595—1661) et *De neamul Moldovenilor* (De l'origine des Moldaves) et quelques autres ouvrages (au total 74 manuscrits), et son fils *Nicolae Costin*, auteur du *Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601* (Chronique du Pays de Moldavie depuis la Création du Monde jusqu'à l'an 1601) (68 manuscrits) et des *Stihuri despre uciderea voievodului Grigorie Ghica al Moldovei, 1777* (Vers sur l'assassinat du Voïvode Grigorie Ghica de Moldavie, 1777) (23 manuscrits), ainsi que *Grigore Ureche*, avec son *Letopisețul Țării Moldovei de cînd s-au descălecat țara pînă la Aron Vodă, 1359—1594* (Chronique du Pays de Moldavie depuis la fondation du pays jusqu'au Voïvode Aron, 1359—1594) (20 manuscrits). La seconde place revient aux chroniques *valaques*, *Anonimul Cantacuzinesc* (La chronique des Cantacuzènes) ou *Istoria Țării Romînești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini, 1290—1690* (Histoire de la Valachie depuis l'établissement des chrétiens orthodoxes, 1290—1690) (55 manuscrits); puis *Radu Popescu* avec *Istoriile Domnilor Țării Romînești, 1290—1728* (l'Histoire des Princes de Valachie, 1290—1728) (25 manuscrits) et *Radu Greceanu*, auteur de *Viața lui Constantin Vodă Brîncoveanu, 1688—1714* (La Vie du Voïvode Constantin Brîncoveanu, 1688—1714) (21 manuscrits), *Gavriil Protul*, un poème intitulé *Stihurile despre uciderea lui Constantin Brîncoveanu* (Vers sur la mise à mort de Constantin Brîncoveanu) et les écrits de *Mihail Cantacuzino* (10 manuscrits chacun) jouirent également d'une certaine popularité. La situation est différente pour les chroniques *transylvaines* qui, ayant été en bonne partie imprimées, n'eurent pas à circuler autant à l'état de manuscrits. Ces chroniques sont celles de *Samuil Micu-Clain* (10 manuscrits), de *George Șincai* (10 manuscrits) et l'*Anonimul romînesc de la Brașov* (Anonyme roumain de Brașov) (9 manuscrits), de même que celle de *Michel Cserei* (47 manuscrits), de *Wolfgang Bethlen* (32 manuscrits) et de *David Rozanyai* (22 manuscrits), ainsi que de *Michel Weiss* (19 manuscrits), la *Breve Chronicon Daciae* de Brașov (13 manuscrits) et *Joseph Teutsch* (13 manuscrits).

Răscoala țărănească de sub conducerea lui Horea (La révolte paysanne dirigée par Horea) a inspiré 38 manuscrits découverts jusqu'à ce jour. Ecrits la plupart par des représentants de la classe dominante, ils reflètent les intérêts de cette classe. Se tenant à un point de vue réactionnaire, ils sont hostiles à la révolte. La chose est particulièrement manifeste dans les chroniques n°s 322, 326—327 et 333, rédigées en hongrois, et jusque dans les chroniques n°s 324 et 339—340 en roumain.

C'est avec une malveillance haineuse qu'elles relatent le rôle des chefs de la révolte, comme c'est le cas notamment pour les manuscrits n°s 329, 332, 335 et 338 qui contiennent des vers de dérision à l'adresse des révoltés. Ces chroniques rimées pleines d'allégations tendancieuses n'en présentent pas moins un certain intérêt, du fait qu'elles nous permettent de nous rendre compte de l'ampleur de la révolte et nous fournissent des précisions sur la lutte des serfs exploités. Il convient toutefois de ne pas perdre de vue un seul instant leur caractère franchement hostile.

A la fin du volume une *Annexe* complète l'évidence des chroniques internes de Moldavie, de Valachie et de Transylvanie du XVe au XVIIIe siè le publiées jusqu'à ce jour, dont les manuscrits ne se trouvent pas dans les archives et bibliothèques de Roumanie ou bien ont complètement disparu[1]. Le *Répertoire* et l'*Annexe* donnent un tableau complet, dans les limites du possible, de l'historiographie roumaine médiévale jusqu'en 1800 inclusivement.

Le *Répertoire* des manuscrits des chroniques de *Transylvanie* ainsi que l'*Annexe* en entier ont été établis par Ioachim Crăciun, le Répertoire des manuscrits des chroniques de *Moldavie* et de *Valachie* a été dressé par *Aurora Ilieș*, avec le concours de *P. P. Panaitescu* pour les manuscrits en langue slavonne et d'*Alexandru Elian* pour ceux en langue grecque. La bibliographie spéciale des chroniques moldaves et valaques a été établie par *Lucia Sadoveanu* avec le concours d'*Olimpia Diaconescu.*

Les principes qui ont présidé à la composition de l'ouvrage ont été fixés au cours des séances du collectif des chroniques de l'Institut d'Histoire de Bucarest, sous la direction de *Barbu T. Cîmpina*. L'ouvrage a été revu par *P. P. Panaitescu*, *Const. Grecescu* et *Dan Simonescu*, en particulier pour la Moldavie et la Valachie, par *Sigismund Jakó* et *Ștefan Pascu* pour la Transylvanie.

---

[1] Il arrive qu'un même chroniqueur figure parfois par certaines de ses œuvres dans le *Répertoire* et par d'autres dans l'*Annexe*, comme c'est notamment le cas pour Miron Costin et Dimitrie Cantemir en Moldavie, le *stolnic* Constantin Cantacuzino et Naum Rîmniceanu en Valachie, Gaspar Heltai, Ștefan Szamosközy et Gheorghe Brancovici en Transylvanie; pour certains même tels que Thomas Borsos, Michel Tholdalagi, etc., on voit l'œuvre principale figu er dans l'*Annexe* et celle d'importance secondaire dans le *Répertoire*; enfin, les œuvres de chroniqueurs importants, tels que les Transylvains Jean Nadanyi, Mathieu Miles, Laurentius Toppeltinus, figurent uniquement dans l'Annexe.

Pour ces dernières chroniques ainsi que pour celles de *Jean Iacobinus*, de l'*Anonyme de 1595*, de *Etienne Szöllösi*, de *Christophe Pasko* et de quelques autres, imprimées du vivant de leurs auteurs, le texte imprimé peut être considéré comme manuscrit original; à défaut de toute copie manuscrite, nous avons fait figurer dans *l'Annexe* les œuvres de ces chroniqueurs.

DEPOZITELE CERCETATE

1. Acad. R.P.R., *Arh.* = Academia R.P.R., *Bucureşti, Arhiva* secţiei de manuscrise.
2. Acad. R.P.R., *Fotocopii* = Academia R.P.R., *Bucureşti, Fotocopii* la secţia manuscrise.
3. Acad. R.P.R., *Ms. grec.* = Academia R.P.R., *Bucureşti, Manuscrise greceşti.*
4. Acad. R.P.R., *Ms. lat.* = Academia R.P.R., *Bucureşti, Manuscrise latineşti.*
5. Acad. R.P.R., *Ms. magh.* = Academia R.P.R., *Bucureşti, Manuscrise maghiare.*
6. Acad. R.P.R., *Ms. rom.* = Academia R.P.R., *Bucureşti, Manuscrise romîneşti.*
7. Acad. R.P.R., *Ms. slav.* = Academia R.P.R., *Bucureşti, Manuscrise slavoneşti.*
8. Acad. R.P.R., *Microfilme* = Academia R.P.R., *Bucureşti, microfilme.*
9. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, *Ms. fond Anexa 1 (Piarişti)* = Academia R.P.R., Filiala din Cluj, *Manuscrise din fondul de la Biblioteca Anexa I (fostul Liceu Piarist).*
10. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, *Ms. fond Anexa II (Reformaţi)* = Academia R.P.R., Filiala din Cluj, *Manuscrise din fondul de la Biblioteca Anexa II (fostul Liceu Reformat).*
11. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, *Ms. fond. Anexa III (Unitarieni)* = Academia R.P.R., Filiala din Cluj, *Manuscrise din fondul de la Biblioteca Anexa III (fostul Liceu Unitarian).*
12. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, *Ms. fond Anexa IV (Franciscani)* = Academia R.P.R., Filiala din Cluj, *Manuscrise din fondul de la Biblioteca Anexa IV (Biserica Franciscană).*
13. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, *Ms. fond Blaj* = Academia R.P.R., Filiala din Cluj, *Manuscrise din fondul de la Blaj.*
14. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, *Ms. fond. Oradea* = Academia R.P.R., Filiala din Cluj, *Manuscrise din fondul de la Oradea.*
15. Arh. Bis. Negre Braşov = *Arhiva Bisericii Negre din Braşov (fost Liceul Honterus de acolo).*
16. Arh. Bis. Sf. Nicolae, Braşov = *Arhiva Bisericii Sf. Nicolae din Braşov.*
17. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj = *Arhiva istorică a Academiei R.P.R.* Filiala din Cluj (fostul Muzeu Ardelean).
18. Arh. Muz. raion. Arad = *Arhiva Muzeului raional din Arad.*
19. Arh. Muz. raion. Sighişoara = *Arhiva Muzeului raional din Sighişoara.*
20. Arh. Stat., Alba Iulia = *Arhivele Statului din Alba Iulia.*
21. Arh. Stat., Braşov = *Arhivele Statului din Braşov.*

22. Arh. Stat., Iaşi = *Arhivele Statului din Iaşi.*
23. Arh. Stat., Năsăud = *Arhivele Statului din Năsăud.*
24. Arh. Stat., Sibiu = *Arhivele Statului din Sibiu.*
25. Arh. Stat., Sighişoara = *Arhivele Statului, Filiala Sighişoara.*
26. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia = *Biblioteca Batthyaneum din Alba Iulia.*
27. Bibl. Bethlen, Aiud = *Biblioteca Bethlen din Aiud.*
28. Bibl. Bis. Evang. Mediaş = *Biblioteca Bisericii Evanghelice săseşti din Mediaş.*
29. Bibl. Bolyai Tîrgu Mureş = *Biblioteca Bolyai (fost Colegiul Reformat) din Tîrgu Mureş.*
30. Bibl. Centr. Stat = *Biblioteca Centrală de Stat din Bucureşti.*
31. Bibl. Centr. Univ. Cluj = *Biblioteca Centrală Universitară din Cluj.*
32. Bibl. Centr. Univ. Iaşi = *Biblioteca Centrală Universitară din Iaşi.*
33. Bibl. Episc. Ort. Arad = *Biblioteca Episcopiei Ortodoxe din Arad.*
34. Bibl. Gh. T. Kirileanu, Piatra Neamţ = *Biblioteca Gheorghe T. Kirileanu din Piatra Neamţ.*
35. Bibl. Inst. Istorie, Cluj = *Biblioteca Institutului de Istorie din Cluj.*
36. Bibl. Lic. Honterus, Braşov = *Biblioteca fostului Liceu Honterus din Braşov* (azi Arhiva Bisericii Negre de acolo).
37. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu = *Biblioteca Muzeului Brukenthal din Sibiu* (azi, în parte, la Arhivele Statului de acolo).
38. Bibl. raion., Arad = *Biblioteca raională din Arad.*
39. Bibl. raion., Mediaş — *Biblioteca raională din Mediaş.*
40. Bibl. raion., Sighişoara = *Biblioteca raională din Sighişoara.*
41. Bibl. raion., Turnu Severin = *Biblioteca raională din Turnu Severin.*
42. Bibl. „Şt. Gheorghiu", Sibiu = *Biblioteca „Ştefan Gheorghiu" (fost „Astra") din Sibiu.*
43. Bibl. Teleki, Tîrgu Mureş = *Biblioteca Teleki din Tîrgu Mureş.*
44. Colect. M. Karadja, Bucureşti = *Colecţia Marcela Karadja din Bucureşti.*
45. Colect. Paul Mihail, Iaşi = *Colecţia Paul Mihail din Iaşi.*
46. Muz. reg. Craiova = *Muzeul regional din Craiova.*
47. Muz. Rom. Rus. = *Muzeul Romîno-Rus din Bucureşti.*

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ ŞI ABREVIERI[1]

Anal. Acad. Rom. Mem. Secţ. Ist. = *Analele Academiei Romîne, Memoriile Secţiunii Istorice.* Bucureşti, 1888—1916, Ser. II, Tom. XI—XXXIX, 28 vol.; 1923—1941, Ser. III, Tom. I—XXIII, 23 vol.

Anal. Acad. Rom. Mem. Secţ. Lit. = *Analele Academiei Romîne, Memoriile Secţiunii Literare,* Bucureşti, 1889—1914, Ser. II, Tom. XI—XXXVI, 25 vol.; 1924—1941, Ser. III, Tom. I—X, 10 vol.

Anal. Soc. Acad. Rom. = *Analele Societăţii Academice Romîne.* Bucureşti, 1867—1888, 21 vol.

An. Inst. Ist. Naţ. = *Anuarul Institutului de Istorie Naţională.* Cluj, 1921—1945, I—X, 10 vol.

Arch. fil. ist. = *Archivu pentru filologie şi istorie.* Red. şi editor Tim. Cipariu. Blasiu, 1867—1870 şi 1872, 5 vol.

Arhiva Iaşi = *Arhiva Soc. de ştiinţe şi literatură.* Iaşi, 1889—1939, I—XLVI, 46 vol.

Arh. Ist. = *Arhiva Istorică a Romîniei,* sub redacţia lui B. P. Haşdeu. Bucureşti, 1864—1865 şi 1867, I—III, 3 vol.

Arh. Olteniei = *Arhivele Olteniei.* Craiova, 1922—1943, I—XXII, 22 vol.

Bis. Ort. Rom. = *Biserica Ortodoxă Romînă.* Bucureşti, 1874—1878, 1880 şi continuă, 83 vol.

Bogdan I., *Cronice inedite* = Ioan Bogdan, *Cronice inedite atingătoare de Istoria Romînilor.* Adunate şi publicate cu traduceri şi adnotaţiuni, Bucureşti, Socecu & Comp., 1895, IX + 204 + XIX p.

Bogdan I., *Letopiseţ Azarie* = Ioan Bogdan, *Letopiseţul lui Azarie.* Bucureşti, Tip. Carol Göbl., 1909, 158 p. + 4 pl.

Bogdan I., *Vechile cronici* = Ioan Bogdan, *Vechile cronici moldovenesci pînă la Urechia.* Bucureşti, Tip. Carol Göbl, 1891, XII + 290 p.

B. Com. Ist. = *Buletinul Comisiei Istorice a Romîniei.* Bucureşti, 1915—1935, I—XIV, 14 vol.

B. Inst. Europe sud-orientale = *Bulletin de l'Institut pour l'étude de l'Europe sud-orientale.* Paris-Bucureşti, 1914—1923, I—X, 10 vol.

Budap. Sz = *Budapesti Szemle* <Revista Budapestei>. Budapesta, 1857—1864, 1873—1944, 80 vol.

*Călinescu G. *Istoria literaturii romîne de la origini pînă în prezent,* Bucureşti, 1941, 948 p.

Cartojan N., *Contrib. lirica rom.* = N. Cartojan, *Contribuţii privitoare la originile liricii romîneşti în principate.* Cernăuţi, 1927, p. 189—207 (Extr. din *Revista Filologică,* 1927, I).

*Cartojan N., *Ist. lit. rom. vechi* = N. Cartojan, *Istoria literaturii romîneşti vechi.* Vol. I—III, Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă, 1940—1945, 3 vol.

Cercet Ist. = *Cercetări Istorice,* Iaşi, 1925—1946, I—XIX, 19 vol.

Conv. Lit. = *Convorbiri literare.* Iaşi-Bucureşti, 1867—1944, I—LXXVII, 77 vol.

Col. Traian = *Columna lui Traian.* Publicată de B. P. Haşdeu. Tom. I—XII, Bucureşti, 1870—1877 şi 1882—1883, 12 vol.

[1] Asteriscurile indică bibliografia generală.

Costin M., *Opere* = Miron Costin, *Opere. Ediţie critică de P. P. Panaitescu.* Bucureşti, ESPLA, 1958, 533 p.

Crăciun I., *Cronicele romîneşti* = Ioachim Crăciun, *Cronicele romîneşti ale Transilvaniei şi Banatului. Consideraţiuni preliminare,* Cluj, 1960, 28 p. (Extr. din *An. Inst. Istorie, Cluj,* 1958—1959, I—II).

*Densuşianu Aron, *Istoria limbei şi literaturii romîne,* ed. a II-a, Iaşi, 1894, VI + 348 p.

Deutsche Fundgruben = *Deutsche Fundgruben der Geschichte Siebenbürgens.* Cluj-Braşov, 1839—1860, I—III, 3 vol.

Erbiceanu C., *Cronicarii greci* = Constantin Erbiceanu, *Cronicarii greci care au scris despre romîni în epoca fanariotă.* Bucureşti, Tip. „Cărţilor Bisericeşti", 1890, LXXII + 361 p.

Erbiceanu C., *Ist. mitrop. Moldovei*=Constantin Erbiceanu, *Istoria mitropoliei Moldovei şi Sucevei şi a catedralei mitropolitane din Iaşi.* Bucureşti, Tip. „Cărţilor Bisericeşti", 1888, XCVII + 548 + LV p.

Erd. Múz = *Erdélyi Múzeum < Muzeul ardelean>.* Cluj, 1874—1917, 1930—1945, 50 vol.

Erd. Tört. Adatok = *Erdélyi Történelmi Adatok < Date istorice transilvane>.* Cluj, 1855—1862, I—IV, 4 vol.

Erd. Tört. Tára = *Erdélyország Történetei Tára <Arhiva istorică a Transilvaniei>.* Cluj, 1837—1845, I—II, 2 vol.

Foaia pentru minte = *Foaia pentru minte, inimă şi literatură,* Braşov, 1838—1865, 28 vol.

*Gîdei Al., *Stud. asupra cronicarilor*=Alexandru V. Gîdei, *Studiu asupra cronicarilor moldoveni din sec. XVII. Cu o prefaţă de V. A. Urechia.* Bucureşti, Tip. E. Miulescu, 1898, XV + 352 p.

*Giurescu C., *Contrib. stud. cron. moldovene* = Constantin Giurescu, *Contribuţiuni la studiul cronicelor moldovene* (*Nicolae Costin, Tudosie Dubău, Vasile Dămian*), în *Anal. Acad. Rom. Mem. Secţ. Ist.,* Bucureşti, 1907—1908, Ser. II, Tom. XXX, p. 273—309.

*Giurescu C., *Contrib. stud. cron. muntene* = Const. Giurescu, *Contribuţiuni la studiul cronicelor muntene.* Bucureşti, Tip. Bukarester Tagblatt, 1906, 160 p.

Giurescu C., *Izvoadele Dubău* = Const. Giurescu, *Izvoadele lui Tudosie Dubău, Miron logofătul şi Vasile Demian,* în *B. Com. Ist.,* 1915, I, p. 163—214.

Giurescu C., *Letopiseţul Ţării Moldovei* = Const. Giurescu, *Letopiseţul Ţării Moldovei de la Istrati Dabija la a doua domnie a lui Antioh Cantemir, 1661—1705.* Bucureşti, Socec, 1913, 112 p.

*Giurescu C., *Noi contrib. stud. cronicelor mold.*=Const. Giurescu, *Noi contribuţii la studiul cronicelor moldovene.* Bucureşti, Tip. C. Göbl, 1908, 94 p.

Hazánk = *Hazánk <Patria>,* Budapesta, 1884—1889, 11 vol.

Hist. Hung. Fontes Domest. = *Historiae Hungariae Fontes Domestici,* Pécs, 1881—1885, 4 vol.

Hurmuzaki = E. Hurmuzaki — A. Papadopulos-Kerameus, *Documente privitoare la istoria romînilor.* Texte greceşti privitoare la istoria romînilor, culese şi publicate de A. Papadopulos-Kerameus, traduse de G. Murnu şi C. Litzica. Vol. XIII şi XIII < anexa >, Bucureşti, Academia Romînă, 1909—1914, 2 vol.

Ioanid G., *Istoria Moldo-Romîniei* = George Ioanid, *Istoria Moldo-României.* Vol. I—II, 2 vol. Vol. I. Istoria Moldo-României, vol. II. Istoria Tzerrei Romaneşti. Bucureşti, Tip. George Ioanid, 1858—1859, III + 387 p.(I); VI + 399 p. (II).

*Iorga N., *Cronicele muntene*=N. Iorga, *Cronicele muntene, întîiul memoriu. Cronicele din secolul al XVII-lea.* Bucureşti, Tip. Carol Göbl, 1899, 160 p.

*Iorga N., *Ist. lit. rom. sec. XVIII*=N. Iorga, *Istoria literaturii romîne în secolul al XVIII-lea* (*1688—1821*). Vol. I—II, 2 vol. Bucureşti, Tip. Minerva, 1901, 550 p. (I); 638 p. (II).

*Iorga N., *Ist. lit. rom.*=N. Iorga, *Istoria literaturii romîneşti.* Ed. a II-a. Vol. I—III, 3 vol. Bucureşti, fără tip., 1925—1933, 400 p.(I) ; 613 p. (II) ; 324 p. (III).

Iorga N., *Studii şi doc.* =N. Iorga, *Studii şi documente cu privire la istoria romînilor.* Vol. I—XXIV. Bucureşti, Tip. Socec, 1901—1912, 24 vol.

Kogălniceanu M. *Cronicele Romaniei* = Mihail Kogălniceanu, *Cronicele Romaniei sau Letopisețele Moldovei şi Valachiei.* Tom. I—III, 3 vol. Bucureşti, Imp. Națională, 1872, XLIII + 501 p. (I) ; 425 p.(II) ; IV + 535 p.(III).

Kogălniceanu M. *Letopisițe* = Mihail Kogălniceanu, *Letopisițile Țării Moldovii.* Vol. I—III, 3 vol. Iaşi, Tip. Foaiei săteşti, 1845 ; XXXVIII + 355 + 130 p. (I) ; 464 p. (II) ; 328 p. (III) ; (cu litere chirilice).

Kosáry, *Bevezetés* = Domokos Kósáry, *Bevezetés a magyar történelem forrásaiba és irodalmába* <Introducere în izvoarele şi literatura istoriei ungare>. Vol. I—II, Budapesta, Magyar Tud. Akadémia, 1951—1958, 3 vol.

Lit. şi arta rom., = *Literatura şi arta romînească.* Bucureşti, 1896—1898, I—II, 2 vol.

Lupaş I., *Cronicari şi istorici* = I. Lupaş, *Cronicari şi istorici romîni din Transilvania.* Ed. a II-a. <Craiova>, Scrisul Romînesc, < 1941 >, XL + 551 p.

Mag. Ist. Dacia = *Magazinu Istoricu pentru Dacia. Sub redacția lui* A. Treb. Laurianu şi Nicolae Bălcescu. Bucureşti, 1845—1847, I—V, 5 vol.

Magy. Tört. Tár = *Magyar Történelmi Tár* <Arhiva istorică ungară>. Budapesta, 1855—1863, 1867—1878, 1914—1934, 28 vol.

Mon. Com. Regni Transylv. = *Monumenta Comitialia Regni Transylvaniae.* Budapesta, 1875—1898, 21 vol.

Mon. Hung. Hist. Script. = *Monumenta Hungariae Historica Scriptores.* Vol. I—XXXVIII. Budapesta, Magyar Tud. Akadémia, 1857—1906, 38 vol.

*Orăşanu Şt., *Cronicarii moldoveni* = Ştefan Orăşanu, *Cronicarii moldoveni din sec. al XVII-lea.* Bucureşti, Tip. Rom. Lloyd, 1899, 131 p.

*Panaitescu P.P. *Cronicile slavo-romîne* = P.P. Panaitescu, *Cronicile slavo-romîne din sec. XV—XVI publicate de Ion Bogdan. Ediție revăzută şi completată.* Bucureşti, Ed. Academiei R.P.R., 1959, 332 p.

Panaitescu P. P., *Influența polonă* = P. P. Panaitescu, *Influența polonă în opera şi personalitatea cronicarilor Grigore Ureche şi Miron Costin.* Bucureşti, Cultura Națională, 1925, 224 p.

Pascu G., *Cronicarii moldoveni* = Giorge Pascu, *Cronicarii moldoveni Gligorie Ureache şi Miron Costin.* Iaşi, Tip. Țerek, 1936, 119 p.

*Pascu Giorge, *Istoria literaturii şi limbii romîne din secolulXVI*, Bucureşti, 1921, 217 p.

*Pascu Giorge, *Istoria literaturii romîne din secolul XVII*, Iaşi, 1922, 184 p.

Pascu G., *Ist. lit. rom. sec. XVIII* = Giorge Pascu, *Istoria literaturii romîne din secolul XVIII.* Iaşi, Cultura Națională Bucureşti, 1927, 180 p. (I) ; 328 p. (II).

*Piru Al. *Literatura romînească veche*, Bucureşti, 1961, 604 p. + 16 pl. şi ed. a II-a, 1962.

*Puşcariu Sextil, *Istoria literaturii romîne. Epoca veche* ,ed. a II-a, Sibiu, 1930, 213 p.+6 pl.

Quellen = *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt*, vol. IV—VII, Braşov, Heinrich Zeichner, 1903—1918, 4 vol.

R. crit. literară = *Revista critică literară*, Iaşi, 1893—1897, I—V, 5 vol.

R. Hist. Sud-Est Europ. = *Revue historique du Sud-Est Européen.* Bucureşti, 1924—1946, I—XXIII, 23 vol.

R. Ist. = *Revista Istorică*, Director fondator: N. Iorga, Buc., 1915—1946, I—XXXII, 32 vol.

R. ist. arh. şi fil. = *Revista pentru istorie, arheologie şi filologie.* Bucureşti, 1882—1885, 1887, 1891, 1893—1894, 1902—1903, 1909, 1910, 1922, 16 vol.

R. Ist. Rom. = *Revista Istorică Romînă.* Bucureşti, 1931—1946, I—XVI, 16 vol.

Rosetti Al., B. Cazacu, *Istoria limbii romîne literare I; De la origini pînă la inceputul secolului al XIX-lea.* Bucureşti, 1961, 557[—559] p. cu ilustr.

Russo D., *Stud. ist. greco-rom.* = D. Russo, *Studii istorice greco-romîne.* Vol. I—II, 2 vol., Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă, 1939, IX + 692 p. (I—II).

Sbiera I., *Mişcări culturale* = I. G. Sbiera, *Mişcări culturale şi literare la romînii din stînga Dunării în răstimpul de la 1504—1714.* Cernăuţi, Tip. Eckhardt, 1897, XI + 328 p.

Schwandtner, *Script. rerum. Hung.* = I. G. Schwandtner, *Scriptores rerum Hungaricarum veteres ac genuini.* Vol. I—III. Vindobonae, 1746—1748, 3 vol.

Siebenb. Viertelj. = *Siebenbürgische Vierteljahrschrift,* früher Korrespondenzblatt des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde. Sibiu, 1931—1941, LIV—LXIV, 11 vol.

Simache şi Cristescu, *Cronicele romîneşti* = N. Simache şi T. Cristescu, *Cronicele romîneşti.* Vol. I—IV, 4 vol. Buzău-Ploieşti, Tip. Fraţii Dumitrescu (Ploieşti, Tip. Presa Noastră), 1942—1943, 4 vol. (Vol. I: Hronograful lui Mihail Moxa; vol. II: Letopiseţul Cantacuzinesc; vol. III: Variante ale Letopiseţului Cantacuzinesc; vol. IV: Viaţa şi opera lui Radu Popescu).

Szabó-Makkai, *Erd. öröksége* = Szabó-Makkai, *Erdély öröksége* <Moştenirea Transilvaniei>. Vol. I—X, Budapesta, Franklin-Társulat, f.a., 10 vol.

Századok = *Századok* <Veacurile>. Budapesta, 1867—1936, 70 vol.

Székely okl. = *Székely oklevéltár* <Arhiva Secuiască>. Red. de Károly Szabó şi Lajos Szádeczky. Cluj, 1872—1897, I—VI, 6 vol.

Szinnyei, *Magyar irók* = József Szinnyei, *Magyar irok élete és munkái* <Viaţa şi operele scriitorilor maghiari>. Vol. I—XIV, Budapesta, 1891—1914, 14 vol.

Tezaur = *Tesauru de Monumente Istorice pentru Romînia. Adunate şi publicate de* Al. Papiu-Ilarianu. Bucureşti, 1862—1865, I—III, 3 vol.

Tocilescu Gr., *Studii critice* = Gr. Tocilescu, *Studii critice asupra cronicelor romîne,* în *R. ist. arh. şi fil.,* Bucureşti, 1885, an I—II, vol. I—IV.

Tört. eml. magy. nép. élet. = *Történeti emlékek a magyar nép községi és magán életéből* <Memorii istorice din viaţa obştească şi particulară a poporului maghiar>. Nagykörös, 1856—1861, I—III, 3 vol.

Tört. Tár = *Történelmi Tár* <Arhiva Istorică>. Budapesta, 1878—1911, 34 vol.

Trausch-Schuller, *Schriftsteller-Lexikon* = Trausch-Schuller, *Schriftsteller-Lexikon oder biographisch-literärische Denk-Blätter der Siebenbürger Deutschen.* Vol. I—IV. Braşov-Sibiu, Johann Gött & Sohn Heinrich, 1868—1871, 4 vol.

Turdeanu E., *Contrib. cron. rimate,* = Emil Turdeanu, *Contribuţii la studiul cronicelor rimate,* în *Cercetări literare,* Bucureşti, 1936, II, p. 1—54.

Urechiă V.A., *Miron Costin, Opere* = V. A. Urechiă, *Miron Costin, Opere complete după manuscripte cu variante şi note cu o recenziune a tuturor codicelor cunoscute pînă astăzi.* Vol. I—II, 2 vol. Bucureşti, Acad. Rom. 1888, XV + 656 p. (I—II).

Uricariul = *Uricariul,* publ. de Theodor Codrescu, Iaşi, 1871—1895, I—XXV, 25 vol.

Veress A., *Bibl. rom. ung.* = Andrei Veress, *Bibliografia romînă-ungară.* Vol. I—III. Bucureşti, Academia Romînă, 1931, 3 vol.

Veress A., *Cîntece istorice* = Andrei Veress, *Cîntece istorice vechi ungureşti despre Romîni.* Bucureşti, Cultura Naţională, 1925, 40 p. (Academia Romînă, Mem. Secţ. Ist. Ser. III. Tom. III, Mem. I).

XVI század. magy. tört. = *XVI századbeli magyar történetirók* <Istoriografi maghiari din sec. XVI>. Vol. I, Pesta, 1854, 1 vol.

REPERTORIUL MANUSCRISELOR DE CRONICI INTERNE

SEC. XV – XVIII

privind istoria Romîniei

PARTEA I

MOLDOVA

Anonim

1. Letopiseţul Moldovei zis de la Bistriţa [1] <1359—1507>

Cuprinde istoria Moldovei de la „întemeierea" ţării (1359), pînă la războiul lui Bogdan cel Orb cu muntenii (1507); cu ştiri precise mai ales pentru epoca lui Ştefan cel Mare.

I. Acad. R.P.R., ms. slav. nr. **649**, in-8°, f. 237 v—246 v. Text cu lipsuri la sfîrşit. Miscelaneu, copie din a doua jumătate a sec. al XVI-lea în lb. slavă. A aparţinut protopopului Ursu din Iaşi (sfîrşitul sec. al XVII-lea—începutul sec. al XVIII-lea), preotului Gheorghe din Băiceni (1710), mai tîrziu lui Mancio Giurgiov din Tulcea (1869) şi Clubului bulgar din Tulcea.

Titlul în ms.: Сїи лѣтописецъ ѡт толи нач<а> сѧ произволенїемъ Б<о>жїем Молдавскаа землѣ <Acest letopiseţ este de cînd s-a început din voia lui Dumnezeu ţara Moldovei>.

Incipit: Въ л<ѣ>тѡ ҂ѕѡ҃ѯз прїиде Драгоше воевода...

Desinit: ...видит толикѡ оумоленїе и кланенїе и сътво<ри>.

Ediţii: I. Bogdan, *Cronice inedite*, p. 3—78; P. P. Panaitescu, *Cronicile slavo-romîne*, p. 1—23.

Anonim

2. Cronica moldo-germană sau Cronica lui Ştefan cel Mare <1457—1499>

Cronica breuiter scripta Stephani Dei gracia voyvoda Terrarum Moldannensium necnon Valachyensium

Cuprinde istoria Moldovei în timpul domniei lui Ştefan cel Mare (1457—1499).

I. Acad. R.P.R., microfilm nr. **18** după Cod. Lat. 952, aflător în Bayerische Staatsbibliothek din München, f. 287—298. Copie din anul 1502, în lb. germană, cu litere latine. O fotocopie la *Bibl. Centr. de Stat din Bucureşti*.

[1] Numit în ediţia lui Ion Bogdan „letopiseţul de la Bistriţa", deoarece editorul credea că provine de la m-rea Bistriţa.

Titlul în ms.: *Cronica breuiter scripta Stephan<i> Dei gracia voyvoda Terrarum Moldannens<ium> necnon Valachyens<ium>.*

Incipit: Primo. Walachyschy Zal. A creacionibus 6965. In dem <Namen>[1] Jar, als man schreybt nach Cristi Geburt 1457...

Desinit:...und lyss sy gar in dy Braut werffen.

Ediţii: O. G ó r k a, *Kronika czasów Stefana Wielkiego Mołdawskiego* <Cronica vremii lui Ştefan cel Mare al Moldovei>, Cracovia, Ed. Acad. polone, 1931, 118 p., cu facs.; O. G ó r k a, *Cronica epocei lui Ştefan cel Mare*, în *R. ist. rom.*, 1934, IV, p. 215—279 şi 1935—36, V—VI, p. 1—85, şi ed. separată în „Biblioteca Revistei istorice romîne", Bucureşti, 1937, I, 161 p.; I. C. C h i ţ i m i a, *Cronica lui Ştefan cel Mare (Versiunea germană a lui Schedel)*, în biblioteca „Texte de literatură veche romînească" nr. 3, Bucureşti, 1942, 72 p.+XXIII pl.; P. P. P a n a i t e s c u, *Cronicile slavo-romîne*, p. 24—37.

Studii: O. G ó r k a. *Kronika czasów Stefana Wielkiego Mołdawskiego* <Cronica vremii lui Ştefan cel Mare al Moldovei>, în *Sprawozdanie Polskiej Academiej Umjetnosci* <Dările de seamă ale Academiei polone de ştiinţe>. 1929, iunie, XXXIV, p. 29—31 şi extras (referat); N. I o r g a, *Noua cronică germană a lui Ştefan cel Mare, descoperită de d. O. Górka*, în *B. Com. Ist.*, 1929, VIII, p. 187—195; P.P. P a n a i t e s c u, *Recenzie critică asupra ediţiei lui O. Górka*, în *R. Ist. Rom.*, 1931, I, p. 156—160; R. H u s z, *Die Deutsche Chronik eines Bistritzers*, în *Siebenbürgische Vierteljahrschrift*, 1933, LVI, p. 122—164; I. C. Chiţimia, *Cronica lui Ştefan cel Mare*, în *Cercetări literare*, 1939, III, p. 219—293.

Anonim

3. Letopiseţul de la Putna <1359—1518>

Сказанїе вь кратцѣ ѡ молдавскых господарехь <Povestire pe scurt despre domnii Moldovei>

Cuprinde istoria Moldovei de la „întemeierea" ţării (1359) pînă la moartea lui Ştefan cel Mare (1504) şi cu o adăogire pînă la 1518; conţine numeroase amănunte privitoare la m-rea Putna.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **5212**, in-4°, f. 58—65. Miscelaneu, copie modernă în lb. slavă, scrisă de P. Cancel după originalul aflător azi în Biblioteca publică de stat «Saltîkov-Şcedrin» din Leningrad, secţia manuscrise sub cota 0.XVII. nr. 13.

Titlul în ms.: Сказанїе въ кратцѣ ѡ Молдавскых господарехь. <Povestire pe scurt despre domnii Moldovei>.

Incipit: Ѿт създанїа мира в лѣто ҂ѕѡѯз...

Desinit: ...ѡт них къ ѡкрьстнымъ царемь и кралемь и воеводам.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3560**, in-8°, f. 165v—171. Miscelaneu, copie de pe la 1800, în ib. romînă, scrisă de shimonahul Teofilact la m-rea Bisericani. Este traducerea în

[1] Cuvîntul este şters în text.

lb. romînă a letopisețului de la Putna făcută de Vartolomei Măzăreanul. Manuscrisul provine de la m-rea Bisericani. Dăruit Academiei de Min. Cultelor (1904).

Titlul în ms. : *Letopisițŭ pentru domnii. Arătari în scurtŭ pentru domnii Moldovii.*

Incipit : În vremea cîndŭ era de la zidire lumii 6862...

Desinit :... și preste doi ani și o lună ce dinŭtîiu biruință au făcutŭ asupra tătarîlor.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **5212**, in -4°, f. 146—152. Miscelaneu, copie modernă cu litere latine, în lb. romînă după ms. rom. 3560 de mai sus, scrisă de Al. Lapedatu și colaționată de I. Bogdan.

Titlul în ms. : *Letopiseț pentru domnii. Arătare în scurt pentru domnii Moldovei.*

Incipit : În vremea cînd era de la zidire lumii 6867...

Desinit :... și preste doi ani și o lună ce dintîi biruință au făcut asupra tătarîlor.

Ediții : I. Bogdan, *Letopiseț. Azarie*, p. 13—20, 51 — 63, 90 — 96 și 125 — 131 ; P. P. Panaitescu, *Cronicile slavo-romîne*, p. 53 — 73.

Anonim

4. Cronică scurtă a Moldovei <1352—1451>

Cuprinde un foarte scurt rezumat al istoriei Moldovei de la „întemeiere" pînă la anul 1451 ; de fapt o simplă listă de domni cu numărul anilor de domnie.

I. Acad. R.P.R., ms. slav. nr. **280**, in -8°, f. 100. Miscelaneu, copie din sec. al XVI-lea în lb. slavă, scrisă de altă mînă decît restul manuscrisului.

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit: Приде Драг<о>шѫ воевода и г<оспо>д<ство>ва в̄ лѣт...

Desinit: ...Богдан воевода в̄ м<е>с<ѣ>ци али д̄ лѣт.

Ediții : I. Bogdan, *Un fragment de cronică moldovenească în limba slavă*, în *Conv. Lit.*, 1901, XXXV, p. 527—530 ; A. Iațimirski, *Славянскія и русскія рукописи румынскихъ библиотекъ*, în *Сборникъ отдѣленія русскаго языка и словесности императорской Академіи Наукъ, томъ LXXIX*, St. Petersburg, 1905, p. 429 ; P. P. Panaitescu, *Cronicile slavo-romîne*, p. 38—40.

Anonim

5. Cronica moldo-rusă <1359—1504>

Сказаніе в кратцѣ ѡ молдавскых государехъ <Povestire pe scurt despre domnii Moldovei>

Cuprinde istoria Moldovei de la „descălecatul" din 1359, pînă la moartea lui Ștefan cel Mare, 1504, precedată de legenda descendenței poporului nostru din doi frați : Roman și Vlahata.

I. Acad. R.P.R., ms. fotocopie nr. **51** după manuscrisul aflător la Biblioteca Acad. de Ştiinţe din Leningrad, secţia manuscrise şi cartea rară, sub cota BAN-34.5.24. Miscelaneu, copie de la sfîrşitul sec. al XVI-lea, în lb. slavă. Face parte din *Voskresenskaia Letopis*.

Titlul în ms.: Сказание в кратцѣ ѡ молдавскых г<о>с<у>д<а>рех ѡтколе начáся Молдовскаа земля в лѣтѡ ҂ѕѡѯз <Povestire pe scurt despre domnii Moldovei, de cînd s-a început ţara Moldovei în anul 6867>.

Incipit: Града Винницѣи принидоша два брата...

Desinit: ...нача г<оспо>дьствовати с<ы>нъ его Богданъ.

II. Acad. R.P.R., ms. fotocopie nr. **51** după manuscrisul aflător la Biblioteca Acad. de Ştiinţe din Leningrad, secţia manuscrise şi cartea rară, sub cota BAN 16.3.1. Copie de la sfîrşitul sec. al XVI-lea sau începutul sec. al XVII-lea, în lb. slavă. Face parte din *Voskresenskaia Letopis*.

Titlul în ms.: Сказаніе в кратцѣ ѡ молдовскых г<о>с<у>д<а>рех ѡтколе началася Молдовскаа земля <в> лѣто ҂ѕѡѯз[1] ≪ Povestire pe scurt despre domnii Moldovei, de cînd s-a început ţara Moldovei în anul 6867>.

Incipit: Ѿт града Винѣцѣ пріидоша два брата...

Desinit: ...нача г<оспо>дьствовати с<ы>нъ его Богданъ.

III. Acad. R.P.R., ms. fotocopie nr. **51** după manuscrisul aflător la secţia de manuscrise a Bibliotecii publice de stat „Saltîkov - Şcedrin" din Leningrad, sub cota GPB. F. IV nr. 601. Miscelaneu, copie de la începutul sec. al XVII-lea în lb. slavă. Face parte din *Voskresenskaia Letopis*.

Titlul în ms.: Сказание к вратце ѡ молдавских г<осу>д<а>рехъ отколе начася Молдовская земля в лѣто ҂ѕѡѯз <Povestire pe scurt despre domnii Moldovei, de cînd s-a început ţara Moldovei în anul 6867>.

Incipit: Ѿт града Винницѣ приідуша два брата...

Desinit: ...нача г<о>с<по>дьствовати с<ы>нъ его Богдан.

Ediţii: *Полное собраніе русскихъ летописей*, VII, St. Petersburg, 1856[2], p. 256—259; I. Bogdan, *Vechile cronici*, p. 62—68, 185—189 şi 235—239; P. P. Panaitescu, *Cronicile slavo-romîne*, p. 152—161.

Anonim

6. Cronica moldo-polonă <1352—1564>

Spissanie kroniki o ziemi Wolosskyey <Descrierea cronicii despre ţara Moldovei>

Cuprinde istoria Moldovei de la Dragoş Vodă (1352) pînă la Alexandru Lăpuşneanu (1564), după vechile anale pînă la 1552 şi apoi după însemnările proprii ale traducătorului polon; urmează o descriere a dregătoriilor şi ţinuturilor Moldovei.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **5212**, in-8°, f. 1—19. Miscelaneu, copie modernă în lb. polonă, scrisă de mîna lui I. Bogdan după manuscrisul Załuski aflător în Bibl. Narodowa (Naţională) din Varşovia, cota nouă 3080.

[1] Textul de mai sus începe la cap. 13.

[2] Pe copertă 1857.

Titlul în ms.: *Spissanie kroniki o ziemi Woloskyey takze i o hospodarach iei, iako napiŕuei Volochouie przisli do ziemie Volosky i ktori napirwssy hospodar albo voieuoda ich byl, od roku pirwsego stworzenia swiatha 6862, a od narodzenia bozego 1352. W roku 1566, 28 die mensis octobris w Iassiech.* < Descrierea cronicii despre țara Moldovei, de asemenea și despre domnii ei, cum au venit mai întîi romînii în țara Moldovei și cine a fost cel dintîi domn sau voievod al lor, de la anul întîi de la facerea lumii 6862, iar de la nașterea domnului 1352. În anul 1566, 28 ale lunii octombrie, în Iași >.

Incipit: Z boz'ei voley napirwssi voieuoda Dragossa...

Desinit:...sam hospodar karze zarasz gardlem; on szam szędzi.

Ediții: K. W. Vojcicki, *Spissanie kroniki o ziemi Woloskiej*...< Descrierea cronicii despre țara Moldovei >, în *Biblioteka starożytna pisarzy p lskich* <Biblioteka vechilor scriitori poloni>, VI, Varșovia, 1844, p. 51—67 și ed. a II-a, 1854; B. P. Hasdeu, *Cronica cea mai veche a Moldovei*, în *Arh. Ist.*, 1867, III, p. 5—34; I. Bogdan, *Vechile cronici*, p. 42—61, 173—183 și 223—233; I. Bogdan, *Cronice inedite*, p. 103—137; P. P. Panaitescu, *Cronicele slavo-romîne*, p. 164—187.

Studii: P. P. Panaitescu, *Cronica moldo-polonă*, în *R. ist. rom.*, 1931, I, p. 113—123.

Anonim

7. Cronica sîrbo-moldovenească <1359—1512>

Cronică universală avînd spre sfîrșit știri din analele moldovenești. Este scrisă în limba medio-bulgară.

I. Acad. R.P.R., ms. slav. nr. 636, in-8°, f. 224—225 v și 220 [1]. Text cu lipsuri la sfîrșit. Miscelaneu, copie din anul 1557, în lb. slavă, scrisă de Ilarion, ucenicul mitropolitului Grigore. Manuscrisul provine de la m-rea Neamț.

Titlul în ms.: *lipsește*.

Incipit (f. 224): Ѿт създаніа же мира до лѣта сиχ ц<а>рїе въ лѣто ҂ѕѡ҃ѯ. Ѿт волѣ произволеніемь Б<о>жиемь нача с<ѧ> Молдавскаа земли...

Desinit (f. 225 v.): ...и ѡт ц<а>рства Баиазита до ц<а>рства Селима сѫт ла҃ лѣт.

Incipit (f. 220): Б<ъ> л<ѣ>тѡ ҂ѕц҃а бѣ архиеп<и>ск<о>пъ кур Їѡсиф ѡт Нѣмецкаг<о> монастирѣ...

Desinit (f. 220): ... до Георгіа митрополита сѫт лѣт ла҃.

II. Acad. R.P.R., ms. slav. nr. 685, f. 213—215, fotocopie după manuscrisul aflător în Biblioteca Acad. de științe a U.R.S.S., din Leningrad, Colecția Iațimirski, nr. 51. Miscelaneu, în lb. slavă, scris la m-rea Neamț, în 1512, de ierodiaconul Nicodim de la m-rea Bisericani. La f. 215 ultimele rînduri sînt scrise de altă mînă.

Titlul în ms.: *lipsește*.

Incipit: Ѿт създаніа же мироу до лѣта сиχ ц<а>рїе ҂ѕѡ҃ѯ лѣть. Ѿт волѣ произволеніемь Б<о>жіемь нача сѧ Молдавскаа земли...

Desinit:... Македонію, Сербію, Боснію, Хоунарію.

Ediții: I. Bogdan, *Cronice inedite*, p. 79—102; A. Iațimirski, *Изъ славянскихъ рукописей*, în *Ученыя записки ...Московскаго университета*, Moscova, 1899, p. 76—84; P. P. Panaitescu, *Cronicile slavo-romîne*, p. 188—193.

[1] Textul de la f. 220 este scris de altă mînă.

Macarie, Episcopul Romanului

(cca. sfîrşitul sec. al XV-lea —-1558)

8. Cronica Moldovei <1504—1551>

Cuprinde istoria Moldovei de la moartea lui Ştefan cel Mare (1504), pînă la domnia lui Ştefan Rareş (1551), insistîndu-se mai ales asupra domniei lui Petru Rareş, al cărui cronicar oficial a fost autorul.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 5212, in-4°, f. 65—107. Miscelaneu, copie modernă în lb. slavă, scrisă de mîna lui P. Cancel, după originalul aflător azi în Biblioteca publică de stat Saltîkov-Şcedrin din Leningrad, secţia manuscrise, sub cota O. XVII, nr. 13.

Titlul în ms.: Сїѧ ꙗже до здє ѡ<т> ихъже прѣждє нас съписателїи любомѫдрьствова сѧ и благополучнѣ съставлена бышѧ и намь чѧдомь ихь многочестнѣ прѣдашѧ; а ѡт ихже съпотрѹжденна бышѧ въсѣчьскы намь невѣдомо ѡт благоподражателей ꙗвѣ ꙗко. <Acestea, cele de pînă acum au fost alcătuite în chip fericit de scriitorii care înaintea noastră s-au arătat iubitori de învăţătură şi ni le-au lăsat nouă, copiilor lor, cu multă cinste; iar de cine au fost lucrate ne este cu totul neştiut, se vede că de iubitori de bine>.

Incipit: Принеси оубо и мы елико по силѣ...

Desinit: ...и быст прѣвелика трѫба златокованнаа ѡт конець земли до конець гласѧщи и по въсѧдоу трѫбѧщи ꙗже къ <зи>ждителю вѣрѫ его.

Ediţii: I. B o g d a n, *Vechile cronici*, p. 69—89, 149—162 şi 198—212; I. B o g d a n, *Letopiseţ. Azarie.* p. 20—28, 96—112 şi 131—146; P. P. P a n a i t e s c u, *Cronicile slavo-romîne*, p. 74—105.

Azarie Călugărul

(prima jumătate a sec. al XVI-lea după 1577)

9. Cronica Moldovei <1551—1574>

Cuprinde istoria Moldovei de la domnia lui Ştefan Rareş (1551), pînă la 1574, sfîrşitul lui Ioan vodă cel Cumplit şi urcarea în scaun a lui Petru Şchiopul, al cărui cronicar oficial a fost autorul.

I. Acad. R.P.R.. ms. rom. nr. 5212, in-4°, f. 107—128. Miscelaneu, copie modernă în lb. slavă, scrisă de mîna lui P. Cancel, după manuscrisul aflător azi la Biblioteca publică de stat Saltîkov-Şcedrin din Leningrad, secţia manuscrise, sub cota O.XVII, nr. 13.

Titlul în ms;. До здє постиже съплетенїа рыторства ѡтца Макарїа. Начнѣм оубо и мы хѹдыи того оученикь бывыи, Азарїа. <Pînă aici a ajuns împletirea ritoricească a părintelui Macarie. Începem deci şi noi, cel care am fost cel mai mic ucenic al lui, Azarie>.

Incipit: Свѧтопочившїи съ отецъ...
Desinit: ...съписана бъшѧ елико оумолъ достигох.

Ediţii: I. B o g d a n, *Letopiseţ. Azarie*, p. 3—13, 28—51, 112 — 125 şi 146 — 158; A. I a ţ i m i r s k i, *Славяно-молдавская Лѣтопись Монаха Азарія*, în *Извѣстия отдѣленія русскаго языка и словесности императорской Академіи Наукъ*, St. Petersburg, 1908, XIII — 4, p. 23 — 80; P. P. P a n a i t e s c u, *Cronicile slavo-romîne*, p. 126—151.

Studii (*pentru cronicele slavo-romîne*): Ş t. O r ă ş a n u, *Ceva despre cronicile Moldovei*, în *Conv. Lit.*, 1897, XXXI, p. 513 — 532 şi 648 — 673; A. I a ţ i m i r s k i, *Die ältesten slavischen Chroniken moldavischen Ursprungs*, în *Archiv für slavische Philologie*, Berlin, 1909, XXX, p. 481—532; I. V l ă d e s c u, *Izvoarele istoriei Romînilor*. Buc., [1925], 138 p.; N. I o r g a, *Ist. lit. rom.* I, p. 125—131; I. M i n e a, *Letopiseţele moldoveneşti scrise slavoneşte*, Iaşi, 1925, p. 184; V. G r e c u, *Originea cronicelor romîneşti*, în *Omagiu lui I. Bianu*, Buc., 1927, f. 217—223; G. P a s c u, *Die Anfänge der rumänischen Geschichtsschreibung*, în *Südostdeutsche-Forschungen*, Leipzig, 1939, III. p. 694 — 700; N. C a r t o j a n, *Ist. lit. rom. vechi*, I, p. 30—42; P. P. P a n a i t e s c u, *Les chroniques slaves de Moldavie au XV-e siècle*, în *Romanoslavica*, Buc., 1958, I, p. 146—168.

A se vedea şi Bibliografia generală.

Grigore Ureche

(cca. 1550 — 1647)

10. Letopiseţul Ţării Moldovei de cînd s-au descălecat ţara şi de cursul anilor şi de viiaţa domnilor care scrie de la Dragoş vodă pînă la Aron vodă <1359—1594>

Cuprinde istoria Moldovei de la „descălecarea" din Maramureş pînă la sfîrşitul domniei lui Aron Tiranul (1594).

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **59**, f. 70—147v. Text cu lipsuri la început (cuprinde anii 1439—1594); pentru descrierea codicelui vezi letopiseţul lui N i c. C o s t i n (16, II);
Titlul în ms.: *lipseşte*.
Incipit: De nişte tătari ce-au prădat ţara Moldovei în 2 rînduri . . .
Desinit: . . Şi au gonitu pre Aron vodă din scaun şi au arsu tîrgul Iaşii, văleatul 7103.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **103**, in-folio, f. 1—77; text cu lipsuri la început. Compilaţie de cronici, copie de la începutul sec. al XVIII-lea (ante 1711)[1], în lb. romînă, scrisă pentru Mihai vodă Racoviţă. Manuscrisul a aparţinut lui M. Kogălniceanu; dăruit Academiei de Ministerul Instrucţiunii Publice (1883). Compilaţia mai cuprinde letopiseţul lui Miron Costin.
Titlul în ms.: *lipseşte*.
Incipit: Predoslovie pentru descălecatul ţărăi Moldovei, caré iaste însămnată de răposatul Uréche vornicul din létopisăţul cel lătinescu, spuindŭ într-acesta chip: Vor unii să-i dzică Moldovei că au chemat-o de mai nainte Stitiia . . .

[1] Cf. însemnarea de pe prima scoarţă.

Desinit:. . . caré să cheamă pîn<ă> astădz Aron vodă, pre numele domnului ce o au zidit, unde iaste hramul sféti Nicolae [1].

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **115**, f. 107v—123v. Text fragmentar (cuprinde anii 1561—1594); pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui N i c. C o s t i n (16, IV).

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit: Domniia lui Dispot vodă. Cap. 30. După al noaăle an a domniei lui Alexandru vod<ă> Lăpușnianul. . .

Desinit:. . . de pre numele domnu-său, unde iaste hramulŭ s<fe>tîi Nicolae.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **120**, f. 90 v—109. Text fragmentar (cuprinde anii 1561—1594); pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui N i c. C o s t i n (16 , V).

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit: Domnie lui Dispot vod<ă>. Dispot vod<ă> întorcîndu-să de după războiul cu Alexandru vod<ă>, au vinit în Iaș. . .

Desinit:. . . unde iaste hramul s<fe>ti Nicolai, l<ea>t 7102.

V. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **169**, in-4°, f. 5—166. Compilație de cronici, copie din prima jumătate a sec. al XVIII-lea în lb. romînă. Manuscrisul a aparținut lui Lupu sin Stoian Sîrbul, baș-bulucbaș în curtea gospod. din Iași (1750), mai tîrziu lui Gh. Mihail Stihi, ca.:e-l dăruiește lui M. Kogălniceanu. Dăruit Academiei de Ministerul Cultelor (1882). Compilația cuprinde o predoslovie, parte în stihuri, parte în proză, de pseudo-Dubău, letopisețul lui Miron Costin, iar de la domnia lui Dabija vodă înainte, redacția lui pseudo-Dubău.

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit: Predoslovie adecă cuvîntŭ înnaintia descălecatul <sic!> ț<ă>răi Moldovei . . . Vor unii Moldovii să-i dzică că au chemat-o Sțitia. . .

Desinit:. . . unde iaste hramul s<fe>tîi Neculai.

VI. Acad. R.P.R. ms. rom. nr. **174**, in-4°, 186 f. Copie din 1724, după o alta din 1711, în lb. romînă, scrisă de Costantin Vladulovici din Filipești, logofăt za divan. La f.1v: „Istoricii leșești" reprezintă un fragment din letopisețul lui Miron Costin; la f. 186 r-v, o postfață a copistului. Manuscrisul a aparținut lui Enache Kogălniceanu, care îl cumpără la 1760 la Constantinopol de la „dascălul Daniil eromonah, ce-au fost la Antohi Gianetul"; moștenit de M. Kogălniceanu. Dăruit Academiei de Ministerul Cultelor (1882).

Titlul în ms.: *Letopisețulŭ țării Moldovei de cînd s-au descălecat țara și de cursul anilor și de viiața domnilor caré scrie de la Dragoș vodă pînă la Aron vodă, izvodit de Simeon Dascalul, care și el l-au scris dupre un létopiseț ce era izvodit mai nainte de răposatul Gligorie Uréche vornecul de Țara de Gios, iar acum cu porunca mării sale milostivului nostru domnu Io Nicolae Alexandru voevod s-au scris în ordș în Iași, v<ă>l<é>to 7220 m<e>s<i>ța dech<e>m<vrie> 8 zile vtorag<o> g<o>sp<o>d<s>tva.*

Incipit (f. 2): Mulți scriitori au nevoit de au scris rîndul și povéstea țărălor. . .

Desinit (f. 185v): . . . cîndu au venitu Lobodă cu oste căzăcească și au gonitu pre Aronŭ vodă denŭ scaunŭ și au arsu tîrgulŭ Iașii v<ă> l<é>to 7103.

VII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **240**, f. 144v—167. Text fragmentar (cuprinde anii 1561—1594); pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui N i c. C o s t i n (16, XIII).

Titlul în ms.: *lipsește.*

---

[1] Se încheie cu formula: „Pînă aici iaste scris de pre izvodul răpousatului Uréche vornicul".

Incipit : Domniia lui Dispot vodă. Cap. 30. După al noule an a domniei lui Alisandru vodă Lăpuşnianul...

Desinit :... unde este hram<u>l sfăntii Necoloe <sic !>

VIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **268**, f. 126—290v. Text cu lipsuri la început (cuprinde anii 1439—1594) ; pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui N i c. C o s t i n (16, XIX).

Titlul în ms. : *lipseşte*.

Incipit : Iar la anii 6947, scrie létopisețul nostru că au întrat oaste tătărască în țară...

Desinit :... şi au gonit pre Aaron vod<ă> den scaun şi au arsu tîrgul Iaşii.

IX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **338**, f. 135v—156. Text fragmentar (cuprinde anii 1561—1594) ; pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui N i c. C o s t i n (16. XX).

Titlul în ms. : *lipseşte*.

Incipit : Domniia lui Dispot vodă. Cap. 30. După al noaole an a domniii lui Alexandru vod<ă>...

Desinit :... unde iaste hramul svetii Nicolae.

X. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **354**, f. 110v—127. Text fragmentar (cuprinde anii 1561—1594) ; pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui N i c. C o s t i n (16, XXIII).

Titlul în ms. : *lipseşte*.

Incipit : Domniia lui Dispot vodă. Cap. 30. După al noaăle an a domniei lui Alexandru vod<ă>...

Desinit :... care să chiamă Aron vod<ă>, de pre numele domnu-său, unde iaste hramul sv<e>tii Nicolae.

XI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **400**, f. 87—113. Text fragmentar (cuprinde anii 1561—1594) ; pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui N i c . C o s t i n (16, XXIV).

Titlul în ms. : *lipseşte*.

Incipit : Domnie lui Dispot v<oe>vod. Cap. 30. După al noole an a domniei lui Alexandru vod<ă>...

Desinit :... di au făcut mănăstire în țarina Iaşilor, care să chiamă Aron vod<ă> di prenumile său, undi iaste hramul s<fe>tii Neculai.

XII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **440**, in-4°, f.3—84v. Text cu lipsuri la sfîrşit (se opreşte la 1591). Compilație de cronici, copie în lb. romînă de la sfîrşitul sec. al XVIII-lea sau începutul sec. al XIX-lea după o alta a lui Petrache Cazimir. Manuscrisul a aparținut slugerului Alex. Voinescu, lui C. Racliş, apoi lui Nic. Istrati la Rotopăneşti (1852). D. A. Sturza îl dăruieşte Academiei în 1885. Compilația mai cuprinde letopisețul lui Miron Costin.

Titlul în ms. al operei de mai sus *lipseşte*, iar al întregii compilații este următorul : *Prin cheltuiala dumisale slugeru Alecsandru Voinescu s-au scris această carte ce să zice letopiseț, care cuprinde în sine viețile şi petrecirile domnilor țărăi Moldaviei, fieştecare domnu cu cine şi ce războae au făcut şi ce izbînde, cum şi alte fapte ale lor : zidiri şi mănăstiri, începînd de la descălecarea Maramoruşului, după cum s-au aflat în létopisețul ce este în 2 tomuri al dumisale păh<arnic> Petrache Cazimir, începînd de la Laslău craiul unguresc, care au răsipit pe tătarii ce cuprinses<e> această țară şi o au făcut lăcuită de alte neamuri, după cum înnainte să vede scris, şi merge înnainte, arătînd pe toți domnii ce s-au început de la acea descălecătoare, pe fieştecare cu ale sale întîmplăr<i>, pînă la moartea lui Ştefăniță vod<ă>, feciorul lui Vasile vod<ă>.*

Incipit : Vor unii să zică Moldovii că o au chiematŭ Sțitiia...

Desinit :... acest Pătru vod<ă> au domnit într-amîndoaă domniile 12 an<i> şi jumătate.

XIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1445**, in-8°, f.1—181. Text cu lipsuri la sfîrşit (se opreşte la 1592). Copie din sec. al XVIII-lea (ante 1768), în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini. Manuscrisul a aparținut unui Ion Gănulea și unui Răducan (1768); apoi căpitanului Const. Oltelniceanu (1845). Provine din biblioteca episcopului Dionisie de la Buzău ; dăruit Academiei de Ministerul Instrucțiunii Publice (1897).

Titlul în ms. : *Cartea ce să chiamă létopiseți ce <într-îns>a spune cursul anilor şi descălicarea țării Moldovei şi viiața domnilor.*

Incipit : Mulți scriitori i-au nevoit de i-au scris rîndul şi povéstea țărilor de i-au lăsat izvod pre urmă şi bune şi réle...

Desinit :... turcii cu toții au mersu la vezirul[1] de au strigat pentru rîndul şi de nev<o>ia datornicilor iar i-au întorsu domniia.

XIV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2506**, in-8°, 170 f. Text cu lipsuri la sfîrşit ; redacție interpolată (cuprinde anii 1359—1591). Copie de pe la 1730, în lb. romînă, scrisă de Radu Lupescu logofețel de divan[2]. La f. 3—4 : „predoslovia cătră cetitorii cei rumîni" <în stihuri>, iar la f.4—7 : predoslovia în proză a lui pseudo-Dubău.

Titlul în ms. : *Carté ce să chiamă létopisăț, ce scrie într-însul spune <sic !> cursul anilor şi discălicarea țărăi Moldovei şi viiața domnilor.*

Incipit (f. 3.) : Prédoslovie cătră toți cetitorii cei rumîni.

Céste stihuri ce sîntu scrise,
Şi într-această carte puse,
Sînt să le citească omul,
Şi să laude pre domnul...

Desinit (f.4) : ...Şi cine nu ne iubéşte
De sîrg doamne le plătéşte. Coneț prédoslovie.

Incipit (f.4) : Intru multe pofte şi gînduri să află cela ce făr<ă> lucru şade...

Desinit (f. 7) :... de vréme ce tac oamenii. Aminn.

Incipit (f. 7) : Prédoslovie adecă cuvîntu înnainte de descălicatul țărăi Moldovei...

Desinit (f. 170v) :... décii să găti el să să ducă.

XV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2601**, f.69v—156. Text fragmentar (cuprinde anii 1439—1594) ; pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16, XXXIX).

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : Iar la anii 6947, scrie létopisețul nostru că au întrat oaste tătărască în țară...

Desinit :... au venit Lobodă cu oaste căzăcească şi au gonit pre Aron vod<ă> din scaun şi au ars tîrgul Iaşii.

XVI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3039**, f. 152v—325v. Text fragmentar (cuprinde anii 1439—1591) ; pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16,XLIII).

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : Iar la anii 6947 scrie létopisețul nostru că au întrat oaste tătărască în țară...

Desinit :... În anul 7103 au venit Lobodă cu oaste căzăcească şi au gonit pre Aron vod<ă> den scaun şi au arsu tîrgul Iaşii.

---

[1] Corectat peste cuvîntul „înpăratul".

[2] Cf. G. Ştrempel, *Copiştii de manuscrise romîneşti pînă la 1800*, vol. I, Bucureşti, 1959, p. 142.

XVII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3439**, f. 24v—63. Text rezumativ (cuprinde anii 1439—1594) ; pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16, XLVIII).

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit: La anul 6947 au întrat tătarii în țară. . . .

Desinit : . . . iar la leat 7103 au venit Lobodă vodă cu oste căzăcească și au gonit pre Aron vodă și au ars Iașii.

XVIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **4456**, f. 82v—102. Text fragmentar (cuprinde anii 1561—1594) ; pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16, L).

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : Domniia lui Dispot vod<ă>. Dispot vod<ă> întorcîndu-s<e> di după războiul cu Alexandru vod<ă>. . .

Desinit :. . . și au făcut mănăstiri în țarina Iașilor ce să cheamă pré numile său Aron vod<ă>, undi esti hramul s<te>tii Nicolae. leat 7102.

XIX. Bibl. Centr. Univ. Iași, ms. nr. **V—3**, in-4°, 133 f. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (cuprinde anii 1359—1592). Copie de pe la 1725 în lb. romînă. A aparținut lui Nic. Mavrocordat voievod ; mai tîrziu Academiei Mihăilene și apoi lui M. Kogălniceanu.

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : pindu de ale noastre, potrivindu vrémea și anii de au scris acest létopiseț. . .

Desinit :. . . înțelegînd Uréche logofătul de venirea lui Aron vodă și de porunca ce-i trimisése pe Oprea armașul, nu cuteză.

XX. Arh. Stat. Brașov, ms. inv. nr. **30914**,. f. 75—160v [1]. Text fragmentar (cuprinde anii 1439—1594) ; pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16, LXVIII).

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : La anii 6947 scrie létopisețul nostru că au întrat oaste tătărească în țară. . .

Desinit : . . . și au gonitu pre Aron vod<ă> din scaun și au arsu tîrgul Iașilor.

Ediții : Grigorie Urechi, *Domnii Țării Moldovii și vieața lor de. . .*, la M. Kogălniceanu, *Letopisețe*, I, p. 93—209 și idem, *Cronicele Romîniei*, I, p. 129—242 ; Grégoire Urechi, *Chronique de Moldavie depuis le milieu du XIV-e siècle jusqu'à l'an 1594. Texte roumain avec traduction française, notes historiques, tableaux généalogiques, glossaire et table par Émile Picot*, Paris, 1878, XXVII + 662 p. ; Grigorie Ureche, *Chronique de. . . édition critique par I. N. Popovici. Avec un autographe d'Ureache et neuf facsimilés des manuscrits*, Buc., 1911, XIII+ 258 p.+ 9 pl. ; Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei pînă la Aron vodă (1359—1595), întocmit după. . . Istratie logofătul și alții de Simion Dascălul. Ediție de Const. Giurescu cu o prefață de I. Bogdan*, Buc., 1916, XV+304 p. ; Grigore Ureche și Simion Dascălul, *Carte ce se chiamă letopiseț ce într-însa spune cursul anilor și descălecarea Țării Moldovei și viața domnilor. Carte îngrijită de D. Ciurezu*, [Buc.,] 1939, 139 p. ; Grigore Ureche și Simion Dascălul, *Letopisețul Țării Moldovei pînă la Aron vodă (1359—1595). Ediție comentată de. . . Const. C. Giurescu*, ed. a III-a. Craiova, [1941], LXXXII+215 p.+10 pl.+1 h. ; Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei. Ediție îngrijită, studiu introductiv, indice și glosar de P. P. Panaitescu*, Buc., E.S.P.L.A., 1955, 241 [-244] p. + 6 pl. și ed. a II-a, revăzută, 1958, 264 p. + 8 pl.

---

[1] Numerotare în chirilică cu cerneală roșie.

Studii: B. P. Hasdeu, *Cronicele Romaniei de Cogălniceanu*, în *Col. Traian*, 1872, III, p. 273—275; Aron Densușianu, *Cronica lui Nestoră Ureche*, în *R. crit. literară*, 1893, I, p. 201—210; I. Bogdan, *Cronice inedite*, p. 28 — 32; Ștefan Orășanu, *Ceva despre cronicele Moldovei*, în *Conv. Lit.*, 1897, XXXI, p. 513—532 și 648—673; Dr. I. G. Sbiera, *Mișcări culturale*, p. 168—174; Al. Gîdei, *Stud. asupra cronicarilor*, 352 p.; Șt. Orășanu, *Cronicarii moldoveni*, 131 p.; N. Iorga, *Prefața lui Simion Dascălul*, în *Studii și doc.*, III, p. 9 — 11; I. Tanoviceanu, *Contribuțiuni la biografiile unora din cronicarii moldoveni*, în *Anal. Acad. Rom., Mem. secț. ist.*, ser. II, tom. XXVII, p. 227—246; C. Giurescu, *Noi contrib. stud. cronicelor mold.*, 94 p.; Dr. Giorge Pascu, *Gligorie Ureache, izvoarele lui Ureache, interpolările lui Simion Dascalul și textul lui Ureache. Studiu de istorie literară*, Iași, 1920, 42 p.; Virginia Vasiliu, *Știrile de istorie munteană din cronica lui Ureche pînă la sfîrșitul sec. XV*, în *Arh. Iași*, 1922, XXIX, p. 75—86; I. Minea, *O emendațiune...* și *Un izvor bizantin al lui Ureche despre soborul de la Florența*, în *Cercet. Ist.*, 1925, I, p. 403—404 și 406—407; P.P. Panaitescu, *Influența polonă*, 226 p. (Extras din *Anal. Acad. Rom., Mem. secț. ist.*, ser. III, tom. IV, p. 85—133); N. Iorga, *Ist. lit. rom.* I, p. 285—309; Andrei Veress, *Note la amănuntele ungurești din letopisețul țării Moldovei al lui Grigore Ureche și Simion Dascălul*, în *R. ist. rom.*, 1933, III, p. 381—385; I. Minea, *Din istoria culturii romînești. Lecții ținute la Universitatea din Iași*, I, Iași, 1935, 190 p.; G. Pascu, *Cronicarii moldoveni*, 119 p.; I. Șiadbei, *Cercetări asupra cronicelor moldovene I. Evstratie logofătul, Grigore Ureche, Simion Dascălul, Ion Neculce*, Iași, 1939, vol. I, 35 p.; Vasile Lungu, *Cînd și-a scris Ureche cronica?*, în *Cercet. ist.*, 1940, XIII—XVI, p. 719—720; Ede Komlossy, *Ureche Gergely és Simion Dascăl moldvai krónikája* <Cronica Moldovei scrisă de Grigorie Ureche și Simion Dascălul>, Budapesta, Ed. aut., 1941, 52 p.; Gr. Scorpan, *Reflectarea poziției de clasă a boierimii în stilul cronicii lui Grigore Ureche*, în *Studii și cercetări științifice*, Filiala Iași a Academiei R.P.R., 1950, I, fasc. 2, p. 390—428.

A se vedea și Bibliografia generală.

Nicolae Milescu, spătarul și mitropolitul Gheorghe al Moldovei

(1636—1708; sfîrșitul sec. XVII — prima jumătate a sec. XVIII)

11. Înștiințare facem pentru obiceiul Moldavii. Această istorie ce s-au aflat în scrisorile sfintei mitropolii, scrisă de sfinția sa Gheorghie mitropolit Moldavii[1], la anii 7231 <1723> fevruarie 17

Se povestește trecerea prin Moldova a împăratului bizantin Andronic <= Ioan> Paleologul pe vremea lui Alexandru cel Bun și scoaterea bisericii Moldovei de sub supremația Ohridei (1429).

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 7, in-8°, f. 16—19v. Culegere factice, copie din 1787, în lb. romînă. A aparținut lui Const. D. Sturza. Provine din biblioteca Scheiană.

Titlul în ms.: *Această istorie s-au aflat în scrisorile mitropoliei scrisă de prea osfințiia sa Gheorghie mitropolitul Moldavii la let 7231 fev<ruarie> 17. Iar acum din porunca pre osfinții sale chyriu chyr Iacov, episcopul Hușului, s-au scris într-această carte în leat 1787 noem<vrie> 2.*

[1] De fapt, opera spătarului Nic. Milescu, care o redactase în 1655.

Incipit : Înşti<i>nţare facem pentru obiceiul pămîntului Moldovii. Întîmplîndu-să aicea dom<n> măriia sa răsposatul Alexandru v<oe>v<o>d...

Desinit :... această scrisoare scrisă de răposatul mitropolit Gheorghie de însuşi mîna sa încredinţată şi cu iscălitura sa.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3102**, in -8°, f. 118—122v. Miscelaneu, copie din anul 1793, în lb. romînă, scrisă de căpitanul Antohi Hociung. A aparţinut lui G. Madan (1906). Mai cuprinde cronica lui Nicolae Costin privind domnia lui Nic. Mavrocordat.

Titlul în ms. : *Copiia pentru sfînta icoană a maicei precistii de la mănăstire Nemţului <sic !> şi pentru mitropoliia Moldovii.*

Incipit : În ştire facem pentru obiceiul Moldovii. Tămplăndu-să aice domnu ţărăi Moldovii răposatul Alixandru vodă...

Desinit :... au fost velet 7163, cînd au fost Neculaiu Gramaticu la Nemţu în mănăstire.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3692**, in-8°, f. 163—173. Miscelaneu, copie din anul 1787, în lb. romînă, scrisă de Lupu Agurii la episcopia Huşilor. A aparţinut lui Antohi Sion din Iaşi.

Titlul în ms. : *Această istorie ce s-au aflat în scrisorile mitropoliei, scrisă de preosvinţie sa Gheorghii mitropolit Moldovii la leat 7231, fev<ruarie> 31, iar acmu din poronca preosvinţiei sale chirio chir Iacov episcop Huş<u>lui s-au scris într-această carte, la leat 1787 noem<vrie> 6.*

Incipit : Înştiinţare facem pentru obiceiul pămîntului Moldovii...

Desinit :... şi pentru încredinţare ni-am iscălit şi noi puind şi pecete sfintii episcopii. Iacov episcop Huş<u>lui.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **5503**, in -8°, f. 26—28. Miscelaneu, copie din anul 1838, în lb. romînă, scrisă de Gheorghe Nicolau. Provine de la Muzeul „N. Iorga" din Botoşani.

Titlul în ms. : *Istorie pentru preasfînta icoană a preasfintei stăpînii noastre născătoarei de D<umne>zeu şi pururea fecioarei Mariei, ce s-au aflat în scrisorile sfintei mitropolii ai Moldaviei, scrise de preaosfinţitul Gheorghie mitropolitul Moldaviei, la vileat 1723.*

Incipit : Înştiinţare facem pentru obiceiul pămîntului Moldaviei...

Desinit :... Iară cînd au fost Nicolae Gramaticul la monast<i>rea Neamţului, de au tălmăcit istoriia aceasta de pe acele hrisoave împărăteşti şi patrierheşti, în zilele lui Stefan Gheorghie voevod, era vileatul de la H<risto>s 1655 fevruar 17, iară de la bătrînul Alexandru voevod era vileatul 1401.

V. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **5884**, in-16°, f. 57—63v. Miscelaneu, copie din 1835 iulie 6, în lb. romînă, scrisă de Athanasie Neculai în Moldova.

Titlul în ms. : *Inştiinţare facimŭ pentru obiceiul Moldavii. Această istorie ce s-au aflat în scrisorile sfintii mitropolii, scrisă de sfinţie sa Gheorghie mitropolit Moldavii la anii 7231 fev<ruarie> 17.*

Incipit : Că întîmplîndu-să aice domn răpousatul Alixandru v<oe>v<o>d şi mitropolit sfinţie sa chir Iosifŭ...

Desinit :... şi s-au scosŭ după ace véchi prubă, în zilile mării sali Costandin Demitrie Moruzŭ voevodŭ la ani<i> de la Adam 7286 ghen<arie> 26.

VI. Acad. R.P.R., ms. slav, nr. **577**, in-8°, f. 54—57. Miscelaneu, copie din anul 1794, în lb. rusă, scrisă de ierodiaconul Nicanor de la Kiev, aflător la mănăstirea Vorona.

Titlul în ms. : Сїѧ исторїѧ иже ѡбрѣте сѧ межꙋ списками митрополїи написана есть прешс<вѧ>щеннымъ Геѡргїемъ митрополитомъ Молдавскимъ въ лѣто ҂зсла февруарїа а҃. <Această istorie care s-au aflat între scrierile mitropoliei este scrisă de preasfinţitul Gheorghe mitropolitul Moldovei, în anul 7231 fevruarie 1>.

Incipit : Извѣщаемъ ѡ ѡбичаи земли Молдавскїѧ...

Desinit :. . . ...а ѡт Стефана воеводы было ҂зрӑг, когда былъ Нїколай писарь въ Нѧмцѣ.

Ediţii : *Istorie pentru prea sf<î>nta icoană a prea sf<i>ntei stăpînei noastre născătoarei de D<u>mnezeu şi pururea fecioarei Mariei, ce s-au aflat în scrisorile sfintei mitropolii ai Moldaviei. Scrisă de prea osfinţitul Gheorghie mitropolitul Moldaviei la veleat 1723* <Mănăstirea Neamţ, 1830>, f. 2—4 v. Foaie volantă în lb. romînă şi rusă la Acad. R.P.R., Secţ. ms., nr. 337 ; *Carte prea frumoasă numită minunile maicii d<o>mnului . . . adunată în limba grecească de monahul Agapie Criteanul Aghioritul şi tălmăcită în limba românească mai nainte şi tipărită la Rîmnic. Care acum din nou s-au îndreptat de multe greşale şi s-au mai înbogăţit cu alte multe minuni din nou tălmăcite, typărindu-se spre folosul cel de obşte al creştinilor,* în typografia sf<î>ntei monastiri Neamţul de ieromonahul Cleopa typograful şi de Nichita monahul. Anul 1847 mai în 29 de zile, f. 148v—151 ; M e l c h i s e d e k, Episcopul Dunărei de Jos, *Chronica Romanului şi a episcopiei de Romanŭ,* Buc., 1874, p. 86—100.

Studii : P. P. P a n a i t e s c u, *Nicolas spathar Milescu,* Paris, 1925, p. 48—49, extras din *Mélanges de l'École Roumaine en France.*

A se vedea şi Bibliografia generală.

Miron Costin

(1633—1691)

12. Letopiseţul ţării Moldovei de la Aron Vodă, de unde este părăsit de Urechi vornicul de Ţara de Jos, izvodit în anii de la zidirea lumii 7185, în oraş în Iaşi <1595—1661>

Cuprinde istoria Moldovei de la a doua domnie a lui Aron vodă Tiranul (1595), unde se opreşte cronica lui Grigore Ureche, pînă la moartea lui Ştefăniţă vodă Lupu şi venirea la domnie a lui Eustratie Dabija vodă (1661).

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **36**, in-4°, 186 p. Text cu lipsuri la sfîrşit (se opreşte la 1660). Copie de pe la sfîrşitul sec. al XVII-lea sau începutul sec. al XVIII-lea, în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini. A aparţinut unui Iorga (sec. XVIII—XIX).

Titlul în ms. : *Létopiseţulŭ ţărăi Moldovei de la Aaron vodă încoace de unde iaste părăsitŭ de Uriache vorniculŭ, de Ţara de Gios, scoasă de Miron Costinŭ vornicul de Ţara de Giosŭ în oraşŭ în Iaşi, în anul de la zidirea lumii 7183, ia<r> de la naşterea mîntuitoriului lumii lui I<su>s H<risto>s 1675, m<e>s<i>ţa . . .*[1] *dni . . .*[1].

Incipit (f. 1) : Adecă scriitoril de cursul ailor acestor părţi carei pomenescu de descălecatul cel dentîiu a ţărăi noastre . . .

Incipit (f. 1v) : Predoslovie, adecă voroava cătră cetitoriul. Fost-au gîndul mieu iubite cetitoriule. . .

[1] Loc alb în text.

Incipit (f. 2v) : Stihuri de descălecatul țărăi...

Incipit (f. 3) : Létopisețulŭ țărăi Moldovei de la Aronŭ vodă. Capul 1. Încep. 1 Pînă la cumplită domnia lui Aron vodă...

Desinit : ... pre un păr au stătut viiața lui Costandin vod<ă> atuncé.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **53**, f. 109v—187v. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (cuprinde anii 1595—1660) ; pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, I).

Titlul în ms. : *Létopisățulŭ țărăi Moldovii de la domniia lui Aron vodă scris de Miron logofătul.*

Incipit : Capŭ. 52 [1]. Domniia lui Aron vodă cu calé i-au zis cumplită ...

Desinit : ... Scidi pașă au așezat tot Ardialul în partea înpărăției turcești și oștile țărălor acestora.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **103**, f. 78—176v. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit ; pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Gr. Ureche (10, II).

Titlul în ms. : *Viața domnilor țărăi Moldovei de la a doa domnie a lui Aron vodă ce s-au scris de pre izvodul răpousatului Miron Costin ce-au fost logofăt mare, începîndŭ într-acesta chip.*

Incipit : Pînă la cumplită domnie a lui Aron vod<ă>...

Desinit : ... <h>irea aceștii domnii a giudica nu putem, că încă nu era copt în vîrsta sa.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **104**, f. 194v—353v. Text cu lipsuri la început ; pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, II).

Titlul în ms. : *Létopisițul țării Moldovii de la domniia lui Aron vodă, scris de Miron logofătulŭ.*

Incipit : Cap. 50, zaceala 1. Domniia lui Aron vodă cu cale i-au zis cumplit <sic !> ...

Desinit :... iară în locul lui Stefăniță vodă au venit domn țării Dabija vodă în anul 7170 [2].

V. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **115**, f. 124—207 ; pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16, IV).

Titlul în ms. : *Létopisețul țărăi Moldovei de la Aronŭ vodă de unde iaste părăsit de Uréche vornicul ŭ de Țara de Gios, izvodit de Miron Costin ce-au fostu vornic Țărăi de Gios, în anii de la zidirea lumii 7185, în oraș în Iași.*

Incipit (f. 124) : Istoricii adecă scriitorii de cursul anilor ...

Incipit (f. 124 v) : Voroava cătră cetitoriu...

Incipit (f. 124 v) ; Stihuri de descălecatulŭ ț<ă>rii Moldovei ...

Incipit (f. 125) : Pînă la cumplita a doa domnie a lui Aron vod<ă> ...

Desinit (f. 207) :... și l-au îngropat în m<ă>n<ă>stirea caré să pomenéște Trie Svétitelie.

VI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **120**, f. 109v—174v. Text cu lipsuri la început ; pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16, V).

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : Domniia Ieremiii Movila vod<ă>. Domniia lui vod<ă> cu cale i-au dzis c-au fost cumplită...

Desinit : ... și li-au adus în Iaș și li-au îngropat în mănăstirea Trii S<fe>titel<e>.

VII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **123**, f. 101v—185. Text cu lipsuri la început ; pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, III).

---

[1] Cifra 2 este adăugată de altă mînă.
[2] Se încheie cu formula : „Sfîrșit și lui D<u>mnezeu laudă. Și au luat sfîrșit cu agiutoriul lui D<u>mnezeu acest letopisiț la anul 1800, iulie 12".

Titlul în ms. : *Litopisețul țării Moldovii scris de Miron logofătul; înțepîndu-să* <sic !> *de la domnie lui Aron voevodă.*

Incipit : Domnie lui Aron vod<ă> așa au fost cu cale să-i zică cumplit. . .

Desinit : . . . iară în locu<l> lui Stefăniț<ă> vodă au venit domn țărăi Ev<s>tratie Dabija vodă în anul 7170 [1].

VIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **125**, f. 165—241v. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (cuprinde anii 1601—1660) ; pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui N i c. C o s t i n (16, VII).

Titlul în ms. : *De aice începem a scrie litopisăţul di pre izvodul lui Miron Costin log<o>f<ătul>.*

Incipit : Batoreștii și mai sămeți fiind pre locurile sale. . .

Desinit : . . . au intrat pe potică priste munți, pre la Dorna, și-au eșit prin Cîmpul Lungu și tricînd mai pre sus de la Suceavă, au lovit pre la Hotin și au trecut Nistrul.

IX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **168**, f. 207v—311. Text cu lipsuri la început (cuprinde anii 1601—1661) ; pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui N i c. C o s t i n (16, VIII).

Titlul în ms. : *De aice începem a scrie létopisețul de pr e izvodul lui Miron Costin logofătul*

Incipit : Batoreștii și mai semeți fiind pre locurile sale. . .

Desinit : . . . și l-au astrucat în mănăstirea zidită de tată-său caré să pomenéște Trei Svétitelii [2].

X. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **169**, f. 172—378. Text cu lipsuri la început, paginația mecanică e defectuoasă, filele fiind intervertite ; pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui G r. U r e c h e (10, V).

Titlul în ms. (f. 168) : *Létopisețulă țărăi Moldovei de la Aronă vodă.*

Incipit (f. 172) : Oastea lui Ieremiia vod<ă> și acmu și léșii în frunte, au început a fugi oastea lui Răzvan vod<ă>, la care fugă oșténii lui Ieremii vod<ă> au prinsu și pre Răzvan vod<ă>. . .

Incipit (f. 168) : Cap. 1, zaci<ala> 1. Pînă la cumplită domniia lui Aron vod<ă>. . .

Desinit (f. 378) : . . . și l-au astrucat în mănăstirea ce iaste zidită de tată-său, de Vasilie vod<ă>, care să pomenéște pe numele a Trei-Sfetitelii [3].

XI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **232**, f. 82—160. Text cu lipsuri la început, pentru descrierea codicelui vezi M i r o n C o s t i n, *De neamul moldovenilor* (15, IV).

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : vod<ă> pus dé dînșii, că era pré atuncea și crăiia léșască în vîrtuté. . .

Desinit . . . iară în locul lui Stéfăniță vodă au vénit domnă țării Evstratie Dabija vodă în anulă l<ea>t 7170 [4].

XII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **233**, f. 120v—174v. Text cu lipsuri la început (cuprinde anii 1601—1661) ; pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui N i c. C o s t i n (16, X).

Titlul în ms. : *ca mai sus la nr. IX.*

---

[1] Se încheie cu formula : „Pîn-aice s-au aflat letopisățul scris de Miron log<o>f<ă>t<u>l”.

[2] Se încheie cu formula : „Pînă aicea s-au scris de pe izvodul răposatului Miron Costin, ce-au fost logofăt mare”.

[3] Se încheie cu formula : „Sfîrșit și lui Dumnezeu laudă”.

[4] Se încheie cu formula : „Pînă aicé s-au aflat létopisétul scris dé Miron logofătulă”.

Incipit: Moarte lui Mihaiu v<oe>vod. Batoreştii şi mai semeţi fiind pre locurile sale au datu războiu lui Başte Giurgiu ...

Desinit: ... şi l-au astrucat în mănăstiria zidită de tatăl său, care să pomeneşte Trei Sfetitelii [1].

XIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **236**, f. 197v—294v. Text cu lipsuri la început (cuprinde anii 1601—1661); pentru descrierea codicelui vezi letopiseţul lui Nic. Costin (16, XI).

Titlul în ms.: *ca mai sus la nr. IX.*

Incipit: Batoréştii şi mai semeţi fiind pre locurile sale au dat războiu lui Baştia Giurgiu ...

Desinit (f. 294): ... şi l-au astrucat în mănăstirea zidită de tată-său, caré să poménéşte Trei Svétitelii [2].

XIV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **238**, f. 171—247v. Text cu lipsuri la început (cuprinde anii 1601—1661); pentru descrierea codicelui vezi letopiseţul lui Nic. Costin (16,XII).

Titlul în ms.: *ca mai sus la nr. IX.*

Incipit: Batorcştii şi mai simeţi fiind pre locurile sale, au dat războiu lui Başta Giorgiu...

Desinit:... şi l-au astrucat în m<ă>n<ă>stirea zidită de tată-său care să pomenéşte Trei Svétitelie [2].

XV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **240**, f. 167—267v. Pentru descriérea codicelui vezi letopiseţul lui Nic. Costin (16, XIII).

Titlul în ms.: *Lé<to>piseţul ţărăi Moldovei de la Aron vodă de unde este părăsit de Urechi vornicul de Ţara de Gios, izvodit de Miron Costin ce-au fostu vornic Ţărăi de Gios în anii de la zidirea lumii 7185, în oraş în Eşí.*

Incipit (f. 167): Istoricii, adică scriitorii de cursul anilor...

Incipit (f. 168): Voroava către cetitoriu. Fost-au în gîndul mieu, iubite cetitoriule..

Incipit (f. 168v): Stihuri de descălecatul ţărăi Moldovii...

Incipit (f. 168v): Cap. 1, zaci<ala> 1. Pînă la cumplita a doa domnie a lui Aron vodă...

Desinit (f. 267v):... şi l-au îngropat în mănăstirea care să pomeneşte Trii Sfétitile.

XVI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **252**, f. 118v—201. Text cu lipsuri la început; pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, V).

Titlul în ms.: *Létopisăţulŭ ţărăi Moldovii de la domniia lui Aron vodă, scrisŭ de Miron Costin ce-au fost logofăt mare.*

Incipit: Cap. 50. Domniei lui Aron vodă cu calé i-au zis cumplit ...

Desinit:... şi li-au îngropat în măn<ă>stirea Tre<i> Sfeti<te>le, care este de tat<ă>-său Vasile vod<ă> zidită.

XVII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **253**, f. 125—214v. Text cu lipsuri la început şi la sfîrşit (cuprinde anii 1595—1660); pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, VI).

Titlul în ms.: *Létopiseţul ţ<ă>rîi Moldovéi de la domniia lui Aronu vodă scris di Miron logofătulŭ.*

---

[1] Se încheie cu formula: „Pînă aice s-au scris de pe izvodul răposatului Miron Costin ce-au fost logofăt mare".

[2] Se încheie cu formula: „Pînă aicea s-au scris du pre izvodul răpăosatului Miron Costin ce-au fostŭ logofăt mare".

Incipit: Cap. 50, zaci<ala> 1. Domnii lui Aron vod<ă> cu calé i-au dzis cumplit. . .
Desinit: . . . tot Ardial în partea înpărăției turcești și oștile țărilor acestora.

XVIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **254**, f. 99v—175v. Text cu lipsuri la început; pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, VII).

Titlul în ms.: *Létopisețulŭ țărăi Moldovii de la domniia lui Aron vodă scris de Mironŭ logofătulŭ.*

Incipit: Capŭ 50, zaci<ala> 1. Domniia lui Aron vodă cu calé i-au zis cumplită. . .

Desinit: . . . și le-au îngropat în mănăstirea Trii Svetitele, ce iaste de tată-său Vasilie vodă zidită. Domniia Dabijii vodă.

XIX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **256**, f. 46v—91v. Text cu lipsuri mari (cuprinde anii 1595—1655); pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16, XVII).

Titlul în ms.: *Létopisețul țărăi Moldovéi dé la domniia lui Aron vod<ă>, scris de Miron vel logofăt.*

Incipit: Domniia lui Aron vod<ă> cu cale i-au dzis cumplită. . .

Desinit: . . . mărsu la Gherghiță și acolo au vinit. . .[1] di acolo au mai trimis oștiani d<e> au mai cercat.

XX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **338**, f. 156v—255v; pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16, XX).

Titlul în ms.: *Létopisățul țării Moldovei de la Aronŭ vodă de unde iaste părăsit de Uréche vornecul de Țara de Gios, izvodit de Miron Costin ce-au fost vornic Țării de Gios, în anii de la zidire lumii 7185 în oraș în Iași.*

Incipit (f. 156v): Istor<i>cii, adecă scriitorii de cursul anilor acestor țări. . .

Incipit (f. 157): Voroava către cetitoriu. Fost-au în gîndul mieu, iubite cetitoriule. . .

Incipit (f. 157): Stihuri di descălecatul țării Moldovei . . .

Incipit (f. 157v): Cap. 1, zaci<ala> 1. Păr la cumplita a doa domnie a lui Aron vod<ă>. . .

Desinit (f. 255v): . . . și l-au îngropat în mănăstire care să poменéști Tri-Svetitele.

XXI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **352**, f. 196v—265. Text cu lipsuri la început (cuprinde anii 1601—1661); pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16, XXI).

Titlul în ms.: *De aice începem a scrie létopisățul de pre izvodul lui Miron Costin log<o>făt<ul>.*

Incipit: Batorcștii și mai simeți fiind pre locurile sale. . . .

Desinit: . . . și l-au astrucat în mănăstire zidită de tată-său, care să pominești Trii Sfetitele [2].

XXII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **354**, f. 127v—213v. Pentru descrierea codicelui, vezi letopisețul lui Nic. Costin (16, XXIII).

Titlul în ms.: *Létopisețul țărăi Moldovei de la Aron vod<ă>, de unde iaste părăsit de Uréche vornicul de Ț<a>ra de Gios, izvodit, de Miron Costin ce-au fostu vornic Ț<ă>răi de Gios, în anii de la zidiré lumii 7185, în oraș în Iași.*

Incipit (f. 127v): Istoricii, adecă scriitorii de cursul ailor. . .

Incipit (f. 128): Voroava către cetitoriu. Fost-au în gîndul mieu, iubite cetitoriule. . .

Incipit (f. 128): Stihuri de descălecatul ț<ă>răi Moldovei. . .

Incipit (f. 128v): Domniia Ierimii Movila vod<ă>. Cap. 1, zaci<ala> 1. Pînă la cumplita a doa domnie a lui Aron vod<ă>. . .

---

[1] Rupt.

[2] Se încheie cu formula: „Pîn aice s-au scris de pre izvodul răposatului Miron Costin ce-au fostŭ logofăt mare".

Desinit (f. 213v): ... şi l-au îngropat în m<ă>n<ă>stirea care să pomenéşte Trie Svetitelie.

XXIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **400**, f. 113—132. Text fragmentar; numai şapte capitole (cuprinde anii 1595—1619). Pentru descrierea codicelui vezi letopiseţul lui Nic. Costin (16, XXIV).

Titlul în ms.: *lipseşte.*

Incipit: Pînă la cumplita a dooa domnie a lui Aron vod<ă> iaste litopisăţul ţării scris de Urechi vor<ni>c începînd de la Dragoş vod<ă>...

Desinit: ... iară domniia au dat-o lui Gaşpar vod<ă> aice în ţară, în locul Radului vod<ă>.

XXIV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **440**, f. 84v—166v. Text cu lipsuri la început şi la sfîrşit; într-o formă prescurtată (cuprinde anii 1595—1660). Pentru descrierea codicelui vezi letopiseţul lui Gr. Ureche (10, XII).

Titlul în ms.: *De aicea să începe de domniia lui Aaron vod<ă> cel Cumplit, care multă greotate au adus ţării Moldovii leat 7099* [1].

Incipit: Pînă la cumplită domniia lui Aaron vod<ă>...

Desinit: ... şi deca s-au timpinat oştile şi s-au tocmit de amîndoaă părţile, au chiemat Siid<i> p<aşa>.

XXV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **492**, f. 175—250v. Text cu lipsuri la început şi la sfîrşit (cuprinde anii 1601—1661); pentru descrierea codicelui vezi letopiseţul lui Nic. Costin (16, XXVI).

Titlul în ms.: *Di-aice începem a scrie létopisăţul de pre izvodul lui Miron Costin logofătul.*

Incipit: Batoreştii şi mai simeţĭ fiindŭ pre locurile sale...

Desinit: ... iară dacă au stătutŭ cu boerii la voroavă, nu li-au oprit boerii, ce li-au răspunsu.

XXVI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **503**, f. 67—119. Text cu lipsuri la început; pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, XI).

Titlul în ms.: *Litopiseţul ţări<i> Moldovii de la domniia lui Aron vodă scris de Miron logofătul.*

Incipit: Cap. 50, zacele 1. Domniiei lui Aron vodă cu cale au zis cumplită...

Desinit: ... iară în locul lui Stefăniţă vodă au venit domnu ţări<i> Evstratie Dabija vodă, în anul 7170 [2].

XXVII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **508**, in-folio, f. 1—133. Text cu lipsuri la început. Compilaţie de cronici, copie din anul 1812, în lb. romînă, scrisă de Nichifor Malcoci. A aparţinut mănăstirii Slatina, apoi lui Nicolae Istrati la Rotopăneşti (1850). Compilaţia mai cuprinde la sfîrşit (f. 133v—135v) un fragment din letopiseţul lui Gr. Ureche, scris de altă mînă [3]. Codicele de faţă constituie volumul al II-lea al unei compilaţii în două tomuri (cf. şi ms. rom. nr. 731 la Miron Costin, *De neamul moldovenilor*).

Titlul operei de mai sus *lipseşte* în manuscris, iar al întregii compilaţii este următorul: *Letopisăţul ţării Moldovei de la Aron vodă, ce s-au scrisu aice în sfînta mănăstire Slatena de monahul Nechifor Malcociu, la veletŭ 1812 april 30 şi s-au datŭ sfintei măn<ă>stiri pentru*

---

[1] Titlul acesta e împrumutat din letopiseţul lui Gr. Ureche (cf. ed. P. P. Panaitescu, p. 205).

[2] Se încheie cu formula: „Pînă aicé s-au aflat letopiseţul scris de Mironu logofătul”.

[3] Acest fragment *începe cu*: „Adaogire litopi<se>ţului, ci s-au mai găsit în urmă di la aflare Moldavii...” şi *sfîrşeşte cu*: „... piste Nistru, la Crîm, undi şi pînă astăzi trăesc”.

pomenire sa ca oricine va ceti să zică Dumnezău să-l erte. Pe unile den cuvinte nu li-am putut bine scrie pre înțălesu, măcar că și eu mult m-am nevoit, ce li-am scris asămine după cum au fost într-acel vechiu.

Incipit : Cap. I. Pînă la cumplită domniia lui Aron vodă...

Desinit : ... și li-au astrucat în mănăstire ci iaste făcută de tată-său Vasile vodă, care să chiamă Trei Sfetitile.

XXVIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **912**, f. 10—15v. Text fragmentar (cuprinde anii 1659—1661, numai domnia lui Ștefăniță Lupu); pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui I. Neculce (26, VIII).

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : Domnia lui Stefăniță vodă, ficiorul lui Vasăle vodă. Cap. 55. Stefăniță vodă în zilele lui Gheorghi Stefan vodă, fiind aicea cu mumă-sa la opreală...

Desinit : ... și l-au astrucat în mănăstire zidită de tatăl său care să pomenește Tril Sfetiteli [1].

XXIX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **932**, f. 34—56v și 59—75v; fragment (cuprinde anii 1595—1616). La f. 59 — 75v același fragment copiat a doua oară de alte două mîini; pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16, XXXII).

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit (f. 34) : Istoricii leșești pre carii i-au urmat răpăusatul Urechė vornicul... <omite însă numele lor>.

Incipit (f. 34) : Stihur<i> de descălecatul țărăi Moldavei...

Incipit (f. 34) : Cap. 1-tă<i>, zaci<ala> 1-tăi. Pînă la cumplită a dooa domniia a lui Aron vod<ă>...

Desinit (f. 56) : ... Bogdan vodă agiungesă de au fost la împărăție capege-bașa. Fost-au aceste în anul 7124 [2].

XXX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1272**, in-4°, 16 f.; fragment (cuprinde anii 1595—1616). Copie din sec. al XIX-lea, în lb. romînă scrisă de monahul Climent Mleșniță. A aparținut mănăstirii Neamț.

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit (f. 2) : Istoricii leșești pre carii i-au urmatŭ răpousatulŭ Ureche vorniculŭ... <omite însă numele lor>.

Incipit (f. 2) : Stihuri de descălicatul țării Moldavii...

Incipit (f. 2) : Domniia Iremiei Movila vodă, capŭ 1-tăi, zacialo 1-tăi. Pînă la cumplită a dooa domniia a lui Aronŭ vodă...

Desinit :... iară doamna au fostŭ după unŭ agă turcŭ pînă la moarte ei; Bogdanŭ vodă agiungesă de au fostŭ la înpărăție capegè-bașa. Fost-au aceste în anulŭ 7124 [3].

XXXI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1298**, f. 121v—240v. Text cu lipsuri la început; pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, XV).

Titlul în ms. : *Létopisețul ț<ă>răi Moldovii de la domniia lui Aronŭ vod<ă>, scris de Miron logofătul.*

Incipit : Cap. 50, zaceal<a> 1. Domniei lui Aron vod<ă> cu calé i-au dzis cumplită...

---

[1] Se încheie cu formula : „Pînă aicea s-au scris di pre izvodul răposatului Miron Costin ce-au fost vel logof<ă>t".

[2] Se încheie cu formula (f. 56v) : „Săvîrșitul iestorii domniei Ieremii Moghila vodă, următorilor lui și a toată casa lui".

[3] Se încheie cu formula : „Săvîrșitulŭ istorii domniei Ieremii Moghila vodă, următorilorŭ lui și a toată casa lui".

Desinit : . . . în mănăstirea dé tată-său zidită, caré să pomenéște Trei Sfétitelii, iară în locul lui Stefăniț<ă> vodă a venit domnŭ ț<ă>răi Evstratie Dabijé vodă, în anul 7170 [1].

XXXII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1665**, f. 215v—312v. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (cuprinde anii 1601—1658); pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui N i c. C o s t i n (16, XXXV).

Titlul în ms. : *De aicea încépem a scrie letopisisul* <sic !> *di pre izvodul lui Miron Costin log<o>f<ătul>.*

Incipit : Batoreștii și mai sămeți. . .

Desinit : . . . și pășind însuși. . . [2] cu bulucul său înnainte, s-au amestecat cu oastea turcească în.

XXXIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2305**, f. 202 v—362. Text cu lipsuri la început; pentru descrierea codicelui vezi M i r o n C o s t i n, *De neamul moldovenilor* (15, XVI).

Titlul în ms. : *Létopisițul țării Moldovii de la domniia lui Aron vodă scris de Miron logofătulŭ.*

Incipit : cap. 50, zaci<ala> 1. Domniia lui Aron vodă cu cale i-au zis cumplit. . .

Desinit : . . . iară în locul lui Stefăniță vodă au venit domnŭ țării Dabija vodă, în anul 7170 [3].

XXXIV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2575**, f. 85—145v. Text cu lipsuri la început; pentru descrierea codicelui vezi M i r o n C o s t i n, *De neamul moldovenilor* (15, XVII).

Titlul în ms. : *Letopisățul țării Moldovii de la domniia lui Aron vodă, scris de Miron logof<ă>tul.*

Incipit : Cap. 50. Domniia lui Aron vodă cu cale i-au zis cumplită. . .

Desinit : . . . au venit domn țării Evstratii Dabija vodă în anul 7170[3].

XXXV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2601**, f. 157—318. Copiat de Axinte Uricariul. Text cu lipsuri; pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui N i c. C o s t i n (16, XXXIX)

Titlul în ms. : *Létopisețulŭ țărăi Moldovei de la Aaron vodă încoace, de unde este părăsitŭ de Uréche vornicul de Ț<a>ra de Giosŭ, scosŭ de Miron Costinŭ vornicul de Țara de Giosŭ în orașŭ în Iașŭ, în anul de la zidirea lumiei 7218, iară de la nașteria mîntuitoriului lumii lui Is<us> H<risto>s 1710, m<e>s<i>ța iiul<ie> 6 dni, în dzilile mării sale luminatului d<o>mnŭ Io Nicolae voevod* s-au *scrisŭ.*

Incipit (f. 157 v) : Istoricii, adecă scriitorii de cursul anilor acestor părți. . .

Incipit (f. 158) : Prédoslovie, adecă voroava către cititoriul. Fost-au gîndul mieu iubite cititoriule. . .

Incipit (f. 158v.) : Stihuri de descălecatul ț<ă>răi. . .

Incipit (f. 159) : Létopisețul țărăi Moldovei de la Aronŭ vodă încoace. Capul 1. Încep. 1. Pînă la cumplită domniia lui Aron vodă. . .

Desinit (f. 318) : . . . și l-au astrucat în mănăstiria tătîine-său, caré să poméniaște pré numiale Trei Svétitelei.

XXXVI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2690**, f. 171—247v. Text cu lipsuri la început (cuprinde anii 1601—1661); pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui N i c. C o s t i n (16, XL).

---

[1] Se încheie cu formula : „Pînă aice s-au aflat létopisețul scris de Miron logofătul"

[2] Rupt.

[3] Se încheie cu formula : „Pînă aice s-au aflat letopisiț scris de Miron log<o>f<ă>t<u>l."

Titlul în ms. : *De aice începem a scrie letopisățul de pre izvodul lui Miron Costîn logofătul.*

Incipit: De moarte lui Mihaiu vodă. Batoreștii și mai simeți fiind pre locurile sale, au dat războiu lui Bașta Giorgiu...

Desinit: ... și l-au astrucat în mănăstire zidită de tată-său, care să pomenești, Trei Sfetitele [1].

XXXVII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2942**, f. 110v—175v. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (cuprinde anii 1595—1659); pentru descrierea codicelui vezi M i r o n C o s t i n, *De neamul moldovenilor* (15, XIX).

Titlul în ms. : *Létopisițul țărei Moldovei de la domnia lui Aron vodă scris de Miron logofătul.*

Incipit: Cap. 50. Domnia lui Aron vodă cu cale i-au zis cumplit...

Desinit: ... au căzut pre mînele lui Costantin vodă, Bugioc Buhuși sulger și Gavriliță Costachie vel jignicer, apoi i-au slobozit îndată Costantin vodă iarăș la boeriile sale.

XXXVIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3410**, f. 167v—248. Text cu lipsuri la începu (cuprinde anii 1601—1661); pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui N i c. C o s t i n (16, XLVII).

Titlul în ms. : *De aice începpem a scrie letopisățul de pre izvodul lui Miron Costîn logofătul.*

Incipit: Batoreștii și mai simeți fiind pre locurile sale...

Desinit: ... și l-au astrucat în mănăstire zidită de tată-său care să pomeniaști, Trei Sfetitele [1].

XXXIX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3439**, f. 4r-v și 63—109. Copie după o alta din 1743; redacție foarte prescurtată și prelucrată. Pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui N i c. C o s t i n (16, XLVIII).

Titlul în ms. : *Istoriia țerii Moldaviei, ce s-au scris de Uréche dvornic de Țara de Jos pînă la Aron vodă, iar de la Aron vodă înnainte s-au scris de Miron Costin vornic de Țara de Jos la anul de la zidirea lumii 7251, iar de la Hristos 1743, iulie 6, în zilele mării sale binecre dinciosului domn Io Nicolae voevod.*

Incipit (f. 4): Adunîndu-să multe istorii de pre la alți istorici anume: Bofin <sic !> latinul....

Incipit (f. 4): A lui Miron Costin înnainte cuvîntare cătră cititoriu. Fost-au gîndul mieu, o, cititoriule...

Incipit (f. 4v): Stihuri. Neamul țării Moldavei de unde să trage...

Incipit (f. 63): Pre acea vreme era craiu în Ardeal Bator Jicmont și văzînd atîta neunire în țara Moldovei...

Desinit (f. 109): ... și l-au îngropat în mănăstirea sfinților Trei Ierarhi, ce este făcută de tată-său Vasilie voevod.

XL. Acad. R.P.R., Arh. secț. msse. nr. **1426** (fost ms. rom. nr. 3686), in-4°, o foaie. Text fragmentar (evenimente din istoria Poloniei privind anul 1648). Copie din sec. al XVIII-lea în lb. romînă. Provine de la m-rea Vorona și a fost dăruită Academiei de N. Iorga.

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit: pentru să-i opriască de tot, să nu înble pré maré, au făcut léșii o cetate anume Codacul...

[1] Se încheie cu formula : „Pînă aice s-au scris de pre izvodul răpousatului Miron Costin, ce-au fost logofăt mare".

Desinit : . . . şi cu craiul Hişpaniei fiind ficior dintr-o nepoată înpăratului nemţesc, Şvedul iar şi făgăduisă 6000 de oaste şi înpăratul moschicesc 20000 de oaste. Acele toate văzînd Vadislav, au trimis şi la căzaci şi i-au chemat la sine pre un.

XLI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **4161**, f. 81v—139v. Text cu lipsuri la început şi la sfîrşit (cuprinde anii 1595 — 1660); pentru descrierea codicelui vezi M i r o n C o s t i n, *De neamul moldovenilor* (15, XXI).

Titlul în ms. : *Liatopisăţul ţării Moldovvii, scris de Miron logofătul de la domniia lui Aaron vodă.*

Incipit : Cap. 53. Domniia lui Aaron vodă cu cale i-au zis cumplită. . .

Desinit : . . . După această izbîndă asupra lui Racoţ, Seidi paşa au aşăzat tot Ardialul în partè înpărăţii turceşti şi oştile ţărilor acestora.

XLII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **4456**, f. 102—110v. Text fragmentar (cuprinde anii 1595—1611); pentru descrierea codicelui vezi letopiseţul lui N i c. C o s t i n (16, L).

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : Domnie Ieremii Movila vodă. Domniia lui Aron vod<ă> cu cali i-au zis c-au fostu cumplită. . .

Desinit : . . . ci Stefan Potoţchii, cumnat lui Costandin vod<ă>, ci ţănea pré doamna Mariia, fata Ierimii vod<ă>, cu puterea sa pist<e> poronca şi voia craiului, au strînsu oasti de prin cetăţi şi rudile sale, ca la 6000 di oasti strînsură, lăsîndu pré soacră-sa doamna Ierimii·

XLIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **4797**, f. 101—121. Fragment, numai nouă capitole (cuprinde anii 1595—1621); pentru descrierea codicelui vezi M i r o n C o s t i n, *De neamul moldovenilor* (15, XXII).

Titlul în ms. : *Litopiseţul ţării Moldovii de la domniia lui Aron v<oe>vod, scris de Miron logofătul.*

Incipit : Domniii lui Aron v<oe>vod cu cale i-au zis cumplită . . .

Desinit : . . . fost-au această răsipă oştii leşăşti şi perirea lui Gaşpar v<oe>vod în cursul anilor 7129.

XLIV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **4800**, f. 98v—179. Text cu lipsuri la început; pentru descrierea codicelui vezi M i r o n C o s t i n, *De neamul moldovenilor* (15, XXIII).

Titlul în ms. : *Litopisiţul Ţării Moldovii de la domnie lui Aron vodă, scris de Miron logofătul.*

Incipit : Cap. 50, zaceal<a> 1. Domniia lui Aron vodă cu cale i-au zis cumplit. . .

Desinit : . . . iară în locul lui au vinit domn ţării Dabija vodă în anul 7170.

XLV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **5215**, in-folio, 268 f. partea I; 266 f. partea a II-a. Copie modernă, în lb. latină, scrisă de Eugen Barwiński după o traducere în lb. latină din sec. al XVIII-lea aflătoare în Biblioteca Muzeului Czartoryski (Cracovia). La f. 240—266 (partea a II-a) se află un „Index personarum et locorum".

Titlul în ms : *Chronicon terrae Moldaviensis ab Aarone principe.*

Incipit : 1. Urechi judex usque ad secundum saevum principatum Aaronis principis — id enim nomen ille huic principatui dedit. . .

Desinit (f. 239, partea a II-a) : . . . venerunt Jassios, sepelieruntque in monasterio, quod est ex muro aedificatum a parente suo Basilio principe, quod monasterium vocatur nomine Trium Sanctorum.

XLVI. Acad. R.P.R., ms. franc. nr. **140**, f. 245v—364v. Text cu lipsuri la început (cuprinde anii 1601—1661); pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16, LIV).

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit: Chapitre XLII. De la mort de Michael voda. Les troupes de Sigismond Bathory, enhardies de se voir dans leur pays...

Desinit: ... Et l'hinumerent <sic !> dans le monastère des Trois Hierarches qui fut bâti par le prince Basile voda, son père[1].

XLVII. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond. Blaj, nr. **57**, f. 431—650v. Text cu lipsuri la început (cuprinde anii 1601—1661); pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16. LV).

Titlul în ms.: *De aice începem a scrie létopisățul de pre izvod lui Miron Costin logofătul.*

Incipit: Batoreștii și mai simeți fiind pre locurile sale...

Desinit: ... și l-au astrucat în mănăstire zidită de tată-său care să pomenești Trei Svetitelie[2].

XLVIII. Bibl. Univ. Cluj, ms. inv. nr. **1/1924**, f. 109v—186[3]. Text cu lipsuri la început; pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, XXIV).

Titlul în ms.: *Létopisățul țărăi Moldoavei* <sic !> *de la domnie lui Aron vodă, scris de Miron logăfătul.*

Incipit: Domniei lui Aron vodă cu cale i-au zis cumplită...

Desinit: ... și le-au îngropat în mănăstirea de tată-său zidită, caré să pomenește Trei Sfétitele, iară în locul lui Ștefăniță vodă au venit domnu țără<i> Dabija vodă în anul 7170. Domniia Dabijii vodă. Cap.[4].

XLIX. Bibl. Univ. Cluj, ms. inv. nr. **25/1955**, f. 293—421. Text cu lipsuri la început (cuprinde anii 1601—1661); pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16, LIX).

Titlul în ms.: *De aice începem a scrie liatopiséțul de pre izvodul lui Miron Costin logofătul. Moarte lui Mihaiu voevod.*

Incipit: Batoreștii și mai semeți fiind pre locurile sale...

Desinit:... și l-au astrucat în mănăstirea zidită de tatăl-său, care să pomenește Trei Sfetitelii[5].

L. Arh. Stat. Iași, ms. nr. **1733**, f. 186—315[6]. Redacție deosebită, cu lipsuri la început; pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, XXV).

Titlul în ms.: *Pînă aice au scrisŭ letopisețul acesta Ureche vornicul, iară de aice înnainte l-au scris Miron log<o>f<ă>t<ul>.*

Incipit: Pre acele vremi domnii din Ardial cu crăiia leșască să sfăde...

Desinit: ... ar fi muritŭ otrăvitŭ, însă adevărul nu să știi, că nici într-alte litopisăță aceasta nu adeverești.

---

[1] Se încheie cu formula: Jusqu'icy l'histoire de Moldavie a été exactement décrite ou tirée des mémoires du feu Miron Kosty, grand chancelier de la cour de cette principauté.

[2] Se încheie cu formula: „Pînă aice s-au scris de pre izvodul răposatului Miron Costin ce-au fost logofăt mare".

[3] Paginație în chirilică; la sfîrșit cîteva foi intervertite.

[4] Se încheie cu formula: „Pînă aicea s-au găsit scris létopisățul țărei Moldovei".

[5] Se încheie cu formula: „Pînă aice s-au scris de pre izvodul răposatului Miron Costin ce-au fost logofăt mare".

[6] Numerotare în chirilică.

LI. Arh. St. Iaşi, ms. nr. **1664**, f. 95 v. — 167 v. Text cu lipsuri la început; pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16, LXI).

Titlul în ms.: *Létopisățul țării Moldovii de la domniia lui Aron vodă, scris de Miron Costin ce-au fost logofăt mare.*

Incipit: Cap. 51. Domniia lui Aron vodă cu cale i-au zis cumplit ...

Desinit: ..., şi le-au îngropat în mănăstirea Trii Sfetitele, care iaste de tată-său, Vasile vodă, zidită.

LII. Bibl. Centr. Univ. Iaşi, ms. nr. **V — 25** (fost 70), f. 208—318 [1]. Text cu lipsuri la început (cuprinde anii 1608—1661); pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16. LXIII).

Titlul în ms.: *lipseşte.*

Incipit: feciori a Irimii vodă: Costandin, Alexandru şi Bogdan şi a lui Simeon vod<ă> era cinci feciori...

Desinit: ... şi l-au astrucat în mănăstire zidită de tatăl său, cari să pomineşti Trii Sfetitele.

LIII. Bibl. Centr. Univ. Iaşi, ms. nr. **VI—34** (fost 75), f. 373—547 [2]. Text cu lipsuri la început (cuprinde anii 1601—1661); pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16, LXIV).

Titlul în ms.: *Pîră aice merge după litopisățul lui Neculaiu Costin vel log<o>făt, iară de aice după a lui Miron Costin logofătul.*

Incipit: Batoreştii mult sămeț după isprăvile lor, au dat războiu lui Baştia Giurgiu şi lui Mihaiu vodă aproape de Clujvar...

Desinit: ... l-au îngropat în mănăstire zidită de tatăl său, care să numeşte Trei Sfititele.

LIV. Bibl. Centr. Univ. Iaşi, ms. nr. **VI—41** (fost 91), f. 307—460. Text cu lipsuri la început (cuprinde anii 1601—1661); pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16, LXVI).

Titlul în ms.: *De aice începem a scrie litopisățul di pre izvodul lui Miron Costin log<o>f<ă>t<ul>.*

Incipit: Batoreştii şi mai simeț fiind pre locurile salé au dat războiu lui Baştea Giurgiu...

Desinit: ... şi l-au astrucat în măn<ă>stire zidită de tată-său, care să pomineşté Tri Sfititilé [3].

LV. Arh. Stat. Braşov, ms. inv. nr. **30914**, f. I—IIv [4] şi 1—148v [5]. Text cu lipsuri; pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16, LXVIII).

Titlul în ms. (f. I): *Létopisețul Țării Moldovei de la Aron vod<ă> încoace de unde iaste părăsitu de Urechie vornecul de Țara de Josu, scosu de Miron Costin vornecul de Țara de Josu, în oraşŭ înŭ Iaşi, în anul de la zidirea lumii 7218, iar de la naşterea mîntuitorului lumii lui Is<us> H<ristos> 1710 m<e>s<i>ța iul<ie> 6 ani, în zilele mării sale luminatului domn Io Nicolae voevod s-au scrisu, iar de mine s-au început în zilele luminatului domnu Io Mihai vod<ă> Suțul şi au luat sfîrşit în zilele lui Costandin Ipsilantu voevod, fevr<uarie> 21, leat 1803.*

Incipit (f. Iv): Istoricii, adecă scriitorii de cursul anilor acestor părți...

---

[1] Numerotare în chirilică.

[2] Între f. 423 şi 323, numerotare greşită (sare de la 421 la 323).

[3] Se încheie cu formula: „Pînă aice s-au scris di pre izvodul răposatului Miron Costin ce-au fost vel log<o>f<ă>t".

[4] Titlul, lista istoricilor şi predoslovia sînt la începutul manuscrisului.

[5] Numerotare în chirilică cu cerneală neagră începînd după f. 160 v.

Incipit (f. II): Prédoslovie, adecă voroavă către cetitoriu. Fost-au gîndul mieu iubite cetitorule...

Incipit (f. IIv): Stihuri de descălecatul țării. Neamul țării Moldovei de unde s-ar trage...

Al doilea titlu (f. 1v): *Létopisețul țării Moldovei de la Aron vod‹ă› încoace.*

Incipit: Capul 1. Pînă la cumplită domniia lui Aron vod‹ă›...

Desinit: ... și l-au astrucat în măn‹ă›stirea tătîne-său, care să pomenește pre numele a Trei Svétitelei.

LVI. Bibl. Raion. Turnu-Severin, ms. fără cotă, p. 367—491. Redacție rezumativă, cu lipsuri la început; pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16, LXIX).

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit: Iar Movileștii, precum scrii Urechi vornicul, încă cu Petru vod‹ă› Șchiopul, trecusă în Tara Leșască...

Desinit: ... zidită de tatăl-său, cari să pominește Trei Sfetitile.

N. B. Pentru letopisețul lui Miron Costin vezi și: *Istoria paralelă a Țării Romînești și a Moldovei.*

Ediții: Miron Costin, *Letopisițul Țării Moldovii de la Aaron vodă, de unde este părăsit de Urechi vornicul de Țeara de Gios, isvodit de... în anii de la zidirea lumii 7185, în oraș în Iași (1594—1662),* la M. Kogălniceanu, *Letopisițe,* I, p. 211—355 și *Cronicele Romaniei,* I, p. 243—373; Miron Costin, *Leatopisețul Țĕrĕi Moldovei de la Aron vodă încóce de unde este părăsit de Ureache vornicul de Țéra de Jos, scos de...* la V. A. Urechiă, *Opere complete,* I, p. 429—678; Miron Costin, *Letopisețul Țĕrei Moldovei. Cu notițe lexicografice,* Buc., 1901, 176 p.; Miron Costin, *Chronicon terrae Moldavicae ab Aarone principe... Letopisețul Țării Moldovii de la Aron vodă încoace.... Traducere latină contimporană editată de dr. Eugeniu Barwiński,* Buc., 1912, XXVI+228 p. + 2 st.; Miron Costin, *Letopisețul Țărăi Moldovei... ediție comentată cu introducere, glosar și indice de prof. Ioan St. Petre,* Buc., [1943], 306 [— 309] p. + 2 pl.; Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron vodă încoace. Ediție critică de P. P. Panaitescu,* Buc., 1944, LXX + 432 p. + 6 f. pl.; M. Costin, *Opere, ediție... de P. P. Panaitescu,* p. 41—201 și 337—368.

13. Chronika ziem moldawskich y multanskich
‹Cronica țărilor Moldovei și a Munteniei›

Tratează despre originele romînilor de la daci și de la colonizarea romană pînă la „întemeierea" statelor romînești, sfîrșind cu o descriere geografică a Moldovei și a Țării Romînești și cu însemnări asupra limbii romîne.

I. Acad. R.P.R., microfilm nr. 16, după ms. IV. 4537, aflător în Bibl. Narodowa (Națională) din Varșovia, 25 f. Copie post 1677[1], în lb. polonă. Fila 25 a manuscrisului, care cuprinde dedicația autorului, e scrisă de însuși Miron Costin[2].

Titlul în ms.: *ca mai* sus.

Incipit: Jasnie wielmozny msciwy panie koniuszy koronny...

[1] Cf. Miron Costin, *Opere...* (ed. îngrijită de P. P. Panaitescu), București, 1958, p. 373.

[2] Miron Costin, *op. cit.*, p. 370.

Desinit : . . . zyczlywy przyiaciel y sługa, Miron Costyn.

II. Acad. R.P.R., ms. rom., nr. **5212**, in -8°, f. 20—44. Miscelaneu, copie modernă, în lb. polonă, scrisă de I. Bogdan, după ms. descris mai sus.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Incipit : Jasnie wielmozny msciwy panie koniuszy koronny . . .

Desinit : . . . Miasta u Turkow od Multan Dziurdziuw, Braiła.

Ediții : Miron Costin, *Cronica țării Moldovei și a Munteniei*, la I. Bogdan, *Cronice inedite. . .*, p. 139—204 ; M. Costin, *Opere, ediție. . . de P. P. Panaitescu*, p. 202—217 și 369—374.

14. Poema polonă despre Moldova și Țara Romînească

Opisanie Ziemie Mołdawskiej wierszem <Descriere în versuri a țării Moldovei>

E o prelucrare în versuri a *Cronicii țărilor Moldovei și a Munteniei* de mai sus, împărțită în trei părți inegale, fiecare cu cîte un titlu separat : *Despre neamul moldovenesc* ; *despre prima lui descălecare de către Traian*, apoi *De risipirea coloniilor lui Traian de către tătari și de locuințele romanilor în munți și Despre a doua descălecare a Moldovei și a Munteniei după alungarea tătarilor* ; acest din urmă capitol cuprinde o serie de legende populare. Urmează o anexă în proză despre dregătoriile Moldovei și Țării Romînești.

I. Acad. R.P.R., ms. slav. nr. **679**, in -4°, 27 f. Copie din anul 1886, în lb. polonă, scrisă de Leon Buchkowski în Polonia după ms. 1348 din anul 1700 aflător în Biblioteca Muzeului Czartoryski din Cracovia.

Titlul în ms. : *Mirona Costyna kanclerza Mołdawskiego opisanie ziemie Mołdawskiej wierszem* . . . <Descrierea în versuri a țării Moldovei, de Miron Costin, cancelarul țării Moldovei>.

Incipit : Wstydam sie Muzy moiey Sarmatskiey przed Najasnieyszym y niezwyciężonym ajestatem Waszcy Krolewskiey Mšci. . .

Desinit : . . . Tosz Jarzono tasz z Sarmaty/Wlce będzie sąsiady.

Ediții : Miron Costin, *Opisanie ziemi Mołdawskiej i Multanskiej* <Istoria despre Moldova și Țara Romînească>, la I. Borkowski-Dunin, în *Pisma*, Lwow, 1856, tom. I, p. 239—274 ; Miron Costin, *Descrierea Moldovei ș'a Munteniei în versu.i polone de. . ., de pre manuscriptulu autograf din 1684, tradusă și comentată* (de B. P. Hasdeu), în *Din Moldova*, Iași, 1863, nr. 18, p. 81—85, nr. 19, p. 7—11 ; Miron Costin, *Descrierea Moldovei și a Țerrei Românesci in trei cînturi, în versuri polone, insoțită de uă prefėță arretarea izvóretorŭ istoriei române, și uă notiță statistică în proză* ; *de celebrulŭ cronicarŭ. . .* (traducere de B. P. Hasdeu), în *Arh. ist.*, vol. I, part. I, p. 159—172 ; Miron Costin, *Despre poporul Moldovei și al Țerei Românesci de. . . mare logofetŭ al Țerei Moldovei, Opisanie ziemi Mołdawskiej i Multanskiej przez Mirona Costyna wielkiego logofeta ziemi Mołdawskiej*, la M. Kogălniceanu, *Cronicele Romaniei*, III, p. 487—524 ; Miron Costin. *Opisanie ziemie Mołdawskiej i Multanskiej — Despre poporul Moldovei și al Terei Romanesci de. . .*, la V. A. Urechiă, *Opere*, II, p. 72—142 ; Miron Costin. *Istorie în versuri polone despre Moldova și Țara Romînească (1684). Ediție și traducere de P. P. Panaitescu*, Buc., 1929, 132 p. (Extras din *Anal. Acad. Rom.*, *Mem. secț. ist.*, ser. III, tom. X) ; Miron Costin, *Opere. Ediție. . . de P. P. Panaitescu*, p. 218—240 și 375—392.

15. De neamul moldovenilor, din ce ţară au eşit strămoşii lor

Se arată originea romană a poporului nostru din toate trei ţările romîne, luptele dacilor cu romanii, colonizarea Daciei şi retragerea coloniştilor în munţi; restul operei este închinat limbii, cetăţilor, portului şi obiceiurilor poporului romîn.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **53**. in-folio, f.3v—6v şi 11—35v. Compilaţie de cronici, copie din anul 1766, în lb. romînă, scrisă de Iosif Luca[1] pentru Alexandru Hurmuzachi postelnic.

Titlul întregii compilaţii este : *Hronografă care să chiamă moldovéneşte scrisoarea anilor, scris cum să va arăta înnainte cine ce au scris. Şi s-au scris în zilele pre luminatului şi pre înnălţatului domnu şi stăpîniloriu a toată Moldaviia, Ioan Grigorie Alexandru Ghica voevoda, în anul de la zidirea lumii 7274, iar de la întruparea lui Dumnezeu cuvîntul 1766, luna martie 27 de zile, întru pomenirea răposaţilor domni a pămîntului Moldovii cu toată cheltuiala po-st<elnicului> Alexandru Hurmuzache.* Manuscrisul a aparţinut vornicului A. Sturdza (1839) şi lui M. Kogălniceanu (1845); dăruit Academiei de D. A. Sturdza (1885). Pinax (=tablă de materii) pentru întregul manuscris la f. 7 — 10v. Compilaţia mai cuprinde letopiseţele lui Nicolae şi Miron Costin şi pe acela al lui Neculce.

Titlul în ms. al operei de mai sus (f. 11) : *Cartea dintîiu pentru niamul moldovénilor din cé ţară au eşit strămoşii lor.*

Incipit (f. 3v) : Predoslovila adecă mai înainte cuvîntare din descălecatulŭ ţărăi Moldovii dintîi şi a niamului moldovenescŭ, cătră cetitorii aceştii cărţi. . .

Desinit (f. 6v) : . . . pre aceşti doi au urmat răposatul Uréche vorniculŭ.

Incipit (f. 11) : Cap. . .[2] Toate lucrurile dacă să încep a să spune [de Italila] din-ceputul său, mai lésne să înţăleg. . .

Desinit (f. 35v) : . . . ce nu s-au pomenit pînă la acesta an nemică de descălecatul ţărălor acestora.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **104**, in-folio, f. 9—53v. Compilaţie de cronici, copie din anul 1800, în lb. romînă, scrisă de medelnicerul Toader Sion[3]. A aparţinut paharnicului Costache Sion (1869). La f.2 — 8, un pinax, adică o tablă de materii pentru întregul manuscris, care mai cuprinde letopiseţele lui Miron şi Nicolae Costin.

Titlul operei de mai sus *lipseşte*, iar pentru întreaga compilaţie de cronici este următorul (f. 1) : *Letopisăţile ţării Moldovii scrisă de vornicul Grigorie Ureche, de logofătu Mironŭ Costinŭ, copiate şi prescurtate aici, prelucrîndu-să cu puţine orecare modificări după alte manuscrisă mai vechi în anul 1800, luna iulie 12 zile.*

Incipit : Prodoslovie <sic !> adecă cuvîntare dintîi din descălecatul ţării dintîi şi a neamului moldovenesc către cititorii cărţii. Începutul ţărilor acestora şi a neamului moldovenesc. . .

Desinit : . . . ce nu s-au pomenit pînă la acest an nimică de descălecatul ţărilor acestora.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **123**, in-folio, f. 4—26. Compilaţie de cronici, copie din anul 1805, în lb. romînă, scrisă de Vasile Pogor, pisar la Episcopia de Huşi, şi de un Miron, după o altă copie din 1781[4]. La f. 6r—v, o prefaţă interpolată (cf. şi ms. 1298, f. 5—6).

---

[1] Cf. G. Ştrempel, *op. cit.*, p. 140.

[2] Şters.

[3] Punem la îndoială numele copistului de mai sus, indicat de Costache Sion, el pare să fie mai degrabă un Nicolai, cf. semnătura din frontispiciul manuscrisului (f. 2).

[4] Cf. fila 101 v din manuscris.

Dăruit Academiei de D.A. Sturdza (1885). Manuscrisul mai cuprinde letopisețele lui Miron și Nicolae Costin, precum și cronica anonimă a Moldovei dintre 1661 și 1705.

Titlul operei de mai sus *lipsește* în manuscris, iar pentru întreaga compilație este următorul (f. 3.): *Litopisițul țerilor Moldova i Țara Munteniască de cînd s-au discălecat. 1805 iuni 20. Scris-o-am eu, iubitoriul de ostinele Vasilie.*

Incipit: Cătră pre iubiții, predoslovie sau cuvîntare pentru descălecătura țărilor și a niamului moldovenescu, i muntenescu, cătră cetitori. Începutul țărilor acestora și a niamului moldovănescu...

Desinit: ... ce nu s-au putut găsi pîn la ace<s>tu <sic!> nimică de descălecatul acestor țări.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 232, in-folio, f. 5—19v. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit. Compilație de cronici, copie din 1780—1790, în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini, între care și aceea a unui Spiridon. Manuscrisul a aparținut lui V. Petrovici (1857) și apoi lui M. Kogălniceanu. Dăruit Academiei Romîne de Ministerul Cultelor (1882). Compilația mai cuprinde letopisețele lui Miron și Nicolae Costin, cronica anonimă a Moldovei dintre 1661 și 1705, iar la f. 175 un fragment din letopisețul lui Ion Neculce [1].

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit: tot orașul la Brut. Cărora au arătat tuturor fapta ce au făcut...

Desinit: ... cărilé au déscălécat acéstě țări cu rîmlénii, caré iară văleat dé la

V. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 252, in-folio, f. 8 și 14—37. Text cu lipsuri la început. Compilație de cronici, copie din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea (ante 1775), în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini, în cea mai mare parte însă de Ioasaf Luca. Manuscrisul a aparținut ieromonahului Ioasaf Luca, lui Matei Hurmuzachi vel paharnic, lui Constantin D. Sturza și lui A. Sturdza (1840). La f. 8—11v o tablă de materii pentru întregul manuscris. Compilația mai cuprinde letopisețele lui Miron și Nicolae Costin și pe acela al lui Ion Neculce.

Titlu în ms: *lipsește.*

Incipit (f. 8): Cario Cavații, istoricŭ...

Desinit (f. 8): ... pre acești doi au urmat răpoușatul Uréche vornicul.

Incipit (f. 14): s-au scris mai sus despre partea Italiii despre țărăle grecești, așa și Italiia...

Desinit (f. 37): ... ce nu s-au pomenit, nu s-au scris pînă la acesta an nemică de descălecatul țărălor acestora.

VI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 253, in-folio, f. 5v—34. Text cu lipsuri la început. Compilație de cronici, copie de pe la 1740, în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini, între care și I. Neculce. Manuscrisul a aparținut lui M. Kogălniceanu; dăruit Academiei Romîne de Ministerul Cultelor (1882). La f. 1 — 4v o tablă de materii pentru întregul manuscris. Compilația mai cuprinde letopisețele lui Miron și Nicolae Costin și pe acela al lui Ion Neculce.

---

[1] Acest fragment *începe*: „Domnie Ducăi vodă...” și *sfîrșește*: „... l-au pîrît la Poartă, precum mai sus s-au scris”.

Titlul în ms.: *Cartea dintîiu pentru neamulŭ moldovénilorŭ dinŭ ce ţară au eşitŭ strămoşii lorŭ.*

Incipit: Capŭ 1, zaci<ala> 1. Toate lucrurile dacă să începŭ a să spune [de Italiia] dinceputulŭ său, mai lesne să înţelegŭ...

Desinit:... ci nu s-au pominit pîn<ă> la acesta anu nimic di discălecatul ţărilor acestora

VII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **254**, in-folio, f. 3—5v şi 9—31v. Compilaţie de cronici, copie din anul 1766, în lb. romînă, scrisă de Ioasaf Luca pentru Iordache Cantacuzino vel spătar. Titlul întregii compilaţii: *Hronografŭ care să chiamă slovenéşte létopisăţu, iar pre limba romîniască a anilor scrisoaré al ţărăi Moldovii scris de mulţi istorici pre cum să va arătă înnainte cine ce au scris. Şi s-au scris în zilele pre luminatului, pre înnălţatului domnu şi stăpînitoriu a toată Moldaviia Io Grigorie Alexandru Ghica voevoda în anul de la zidirea lumii 7274, iar de la întruparea domnului Dumnezeu şi mîntuitoriului nostru Is<us> H<risto>s 1766, luna aprilie 7 zili. Cu toată cheltuiala dumisali Iordachi Cantacozino vel spatar.* Şi esti scris acestu litopisăţ de părintele Iosaf Luca, ficior Lucăi vist<ier>, cu toată cheltuiala mea cîndu eram vel spăt<ar>, Iordachi Cantacozino vel vor<nic>* *[1]. Manuscrisul a aparţinut lui Gheorghe Matei Cantacuzino, care-l dăruieşte lui Alexandru Hîjdeu (1829); apoi a aparţinut lui M. Kogălniceanu. Dăruit Academiei Romîne de Ministerul Cultelor (1882). La filele 5v — 8v o tablă de materii pentru întregul manuscris. Compilaţia mai cuprinde letopiseţele lui Miron şi Nicolae Costin, precum şi acela al lui Ion Neculce.

Titlul în ms. al operei de mai sus (f. 9): *Cartea dintîi pentru neamul moldovénilor din ce ară au eşit strămoşii lor.*

Incipit (f. 3): Predosloviia, adecă cuvintarea dintîi din descălecatul ţărăi dintîi şi a niamului moldovenescu, cătră cetitorii aceştii cărţi. Începutul ţărălor acestora şi a niamului moldovenescu...

Desinit (f. 5v): ... pre aceşti doi au urmat răpousatul Uréche vornicul.

Incipit (f. 9): Capŭ 1. Toate lucrurilé dacă începu a să spúne [de Italiia] din-ceputul său, mai lesne să înţăleg...

Desinit (f. 31v):... ce nu s-au pomenit pînă la acesta anu nemică de descălecatul ţărălor acestora.

VIII. Acad R.P.R., ms. rom. nr. **266**, in-folio, f. 57—61v. Text fragmentar, numai două capitole. Pentru descrierea codicelui vezi letopiseţul lui N i c. C o s t i n (16, XVIII)

Titlul în ms.: *Carte dintîi de neamul moldovénilor din ce ţară au eşit strămoşii lor.*

Incipit: Cap. 1, zaci<ala> 1. Toate lucrurile deaca se încep a să spune din-ceputul său, mai lésne să înţeleg...

Desinit:... de această î<np>ărăţie vei afla şi prorocii, ales la Daniil prorocul.

IX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **353**, in-folio, f. 6—31v. Text cu lipsuri la început şi la sfîrşit, numai cinci capitole. Compilaţie de cronici, copie dinainte de anul 1730, în lb. romînă, scrisă de logofeţelul Radu Lupescu [2]. A aparţinut bibliotecii lui Nic. Mavrocordat voievod, slugerului Nic. Greceanu, lui Cesar Bolliac şi apoi lui D.A. Sturdza, care-l dăruieşte Academiei Romîne în 1885. Compilaţia mai conţine letopiseţul lui Nicolae Costin şi „Viţa lui Nicolae Mavrocordat" de Nicolae Roset.

---

[1] Cuvintele cuprinse între asteriscuri sînt o adăugire ulterioară de altă mînă.
[2] Cf. G. Ştrempel, *op. cit.*, p. 141.

Titlul în ms. (f. 9) : *Carte dintîi de neamul moldovénilor din ce țară au eșit strămoșii lor.*

Incipit (f. 6) : <sfîn>ta credință a noastră creștinească și mîntuirea noastră. . .

Desinit : . . . că acest féal de port de încălțăminte pentru sprinteniia țin.

X. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **401**, in-folio, f. 1—11v și 15—20. Numai cinci capitole. Miscelaneu, copie de la sfîrșitul sec. al XVIII-lea sau începutul sec. al XIX-lea, în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini. A aparținut lui I. Beldiman, lui Ursache Costin (1827), apoi lui Nic. Istrati (1850) și lui D. Sturdza, care-l dăruiește Academiei Romîne în 1885. Miscelaneul mai cuprinde letopisețul lui Nicolae Costin.

Titlul în ms. (f. 3) : *Cartia dintîiu di niamul moldovenilor din ci țară au eșit strămoșii lor.*

Incipit (f. 1) : Predoslovie adică cuvîntare dintîiu di discălecatul țării cel dintîiu și niamul moldovinescu, cătră cititoriu. Începutul țărilor acestora ... [1]

Desinit (f. 11v) : . . . că acest filiu de portu di încălțăminte pentru sprintiniala îl țînu.

Incipit (f. 15) : pri acel Fliac, căruia numile la istoriile Rîmului iaste Fulvius Fliahcus. . .

Desinit (f. 20) : . . . cum acel turnu ș-au schimbat numile și n-au ținut numele ziditoriului său, cum țîni șanțul Troianul pănă astăzi.

XI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **503**, in-folio, f. 1—20. Compilație de cronici, copie din anul 1797, în lb. romînă, scrisă de Dumitru cîntărețul Bucureșteanu. La f.3 o prefață interpolată, cf. și ms. rom. 1298. Compilația mai cuprinde letopisețele lui Miron și Nicolae Costin, precum și cronica anonimă a Moldovei dintre 1661 și 1705.

Titlul în ms. (f.3) : *Carté dintîi di neamul moldovenilor din ce țară au eșit strămoși<i> lor.*

Incipit (f. 1) : Predosloviie, adecă cuvîntare din descălecatul țări<i> dintîi și a neamului moldovenescu, cătră cititori<i> aceștii cărți, adecă : începutul țărilor acestora și a numelui <sic !> moldovenesc . . .

Desinit : . . . ce nu s-au pomenit pînă la acesta <sic !> nimic de descălecatul acestor țări.

XII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **580**, in -4 , f.3—24 și 30v—40v. Numai cinci capitole. Compilație de cronici, copie de la anul 1718, în lb. romînă, scrisă în Brașov de Gheorghe logofețel ot vel stolnic Matei Crețulescu, după o altă copie din 1713. A aparținut stolnicului Matei Crețulescu (1718), apoi schitului Iezerul (?) (1819) și în cele din urmă lui Const. Erbiceanu, care-l dăruiește Academiei Romîne (1899). Compilația mai cuprinde letopisețul lui Nicolae Costin.

Titlul în ms. (f.8) : *Carte dintîi de niamul moldvovénilor din ce țară au ișît strămoști lor.*

Incipit (f.3) : Predoslovie adecă cuvîntare dintîi de dăscălecatul țărăi cel dintîi și neamul moldovenescŭ către cititoriŭ. Începutul țărilor acestora. . . [1].

Desinit (f. 24) : . . . că acest fel dă port de încălțăminte pentru sprintenia îl țin.

Incipit (f. 30v) : pre acel Flac, căruia numel<e> la istoriil<e> Rîmului iaste Fulvius Fliahcus. . .

Desinit (f. 40v) : . . . cum acel turnu și-au schimbat numel<e> și n-au ținut numel<e> ziditoriului său, cum țin<e> șanțul Troianul pînă astăzi.

XIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **731**, in-folio, f.4v.—41. Compilație de cronici, copie din anul 1819, în lb. romînă, scrisă de Nichifor Malcociu monahul la m-rea Slatina. Titlul întregii *compilații* : *Acestu letopisățu pentru întîmplările țărei Moldovei de la care vreme și întîiul d<o>mnu Dragoșu vodă au descălecatu în țara aciasta, după cum să arată aice, l-am* scris *eu Nechiforu monahu Malcociu în mănăstire Slatina ci este în ținutul Sucevei și l-am datu sfintei*

[1] Ordinea capitolelor complet răsturnată în manuscris.

mănăstiri pentru pomenire me, avîndu dorire pentru patriia mea. Și mă rog, cinstiților cetitori, de veți găsi vreo greșală, să mă ertați, că și eu mult m-amŭ silit a îndrepta pe unile locuri ce am găsitu greșale. Iar pentru nezăbăvire am scris după cum am aflatu în celalantu letopisățu. La velet 1819 oct<om>v<rie> 1. Codicele a aparținut m-rii Slatina, apoi lui Nic. Istrati la Rotopănești (1850). La f.1v — 4, un pinax pentru întregul manuscris, iar la f. 73 — 74, Stihuri pentru Ștefan cel Mare [1]. Compilația mai cuprinde letopisețul lui Nicolae Costin. (Cf. și ms. rom. 508, la letopisețul lui Miron Costin, care constituie volumul al doilea al compilației.)

Titlul în ms. al operei de mai sus (f. 8): *Cartea dintîi de niamul moldovenilor din ce țară au eșit strămoșăi lor.*

Incipit (f.4v): Prodoslovie adecă cuvîntare dintîi din descălecatul țărei dintîi și a niamului moldovenescu cătră cetitorei <sic !> cărți<i>. Începutul țărilor acestora și a niamului moldovenescu. . .

Desinit:. . . ce nu s-au pomenit pînă la acest anu nemică de descălecatul țărelor acestora.

XIV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **912**, f. 17—18v. Fragment (cuprinde numai o parte din predoslovie și lista istoricilor); pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui I. Neculce (26, VIII).

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit: Indemnatu-m-au firea mai mult decît știința aceștii țării. . .

Desinit:. . . Pre acești doai au urmat răpousatu<l> Urechi vor<ni>c<ul>.

XV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1298**, in-8°, f. 1—46. Compilație de cronici, copie de pe la 1732 în lb. romînă. Manuscrisul a aparținut lui Vasile Buhăescu, care-l dăruiește lui Dumitrașco Balasache vel serdar, iar acesta îl dăruiește lui Iordache Balș banul (1743). Pe la 1780 aparține Bănesii Safta Ruset; mai tîrziu lui Tache Anastasiu și apoi lui Iosif Fleischer din Suceava. La f. 5v—6 o prefață a copistului (?), cf. și ms. 123, 5?3, 2575, 4797 și 1/1924 Cluj. Compilația mai cuprinde letopisețele lui Miron și Nicolae Costin, precum și cronica anonimă a Moldovei dintre 1661 și 1705.

Titlul în ms. (f.8): *Cartea dintîi de niamul moldovénilorŭ din ce țară au eșitŭ strămoșii lor.*

Incipit: Predoslovie. . . Începutul țărilor acestora și a neamului moldovénescŭ.

Desinit: . . . ce nu s-au pomenitŭ pînă la acesta <sic !> nemică de descălecatulŭ acestorŭ țări.

XVI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2305**, in-4°, f. 10—60v. Compilație de cronici, copie din anul 1800, în lb. romînă. La f. 1 — 9, un pinax pentru întregul manuscris. Compilația mai cuprinde letopisețele lui Miron și Nicolae Costin.

Titlul în ms. (f. 17): *Carte dintîi de neamulŭ moldovénilor din ce țară au eșit strămoșii lor. . .*

Incipit: Prodoslovie. . . Începutul țărilor acestora și a neamului moldoveneșc . . .

Desinit:. . . ce nu s-au pomenit pînă la acest an nimic de descălecatul țărilor acestora.

XVII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2575**, in-folio, f. 1—24v. Compilație de cronici, copie din anul 1834, în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini între care și un A. Cru<ceru ?> Provine de la Muzeul de antichități din București (1903).

---

[1] Stihurile *încep*: „Domnie lui Stefan voevod. . . " și *sfîrșesc*: „. . . să-ș ia plata dreptății".

La f. 3 o predoslovie interpolată, cf. şi ms. rom. 1298. Compilaţia mai cuprinde letopiseţele lui Miron şi Nicolae Costin, precum şi cronica anonimă a Moldovei dintre 1661 şi 1705.

Titlul în ms. (f.3v) : *Carte dintăi de*[1] *neamul moldovenilor din ce ţară au eşit strămoşii lor.*

Incipit : (f. 1) : Predoslovie... Începutul ţărilor acestora şi a neamului moldovenesc şi muntenesc...

Desinit :... ce nu s-au pomenit pînă la aceasta <sic !> nemic de descălecatul acestor ţări.

XVIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2715**, in-folio, f. 2—12 şi 16—20v. Text cu lipsuri, numai cinci capitole. Compilaţie de cronici, copie din anul 1723, în lb. romînă, scrisă de Stanciu erei de la biserica Tuturor sfinţilor din Bucureşti. A aparţinut bibliotecii colegiului sf. Sava; provine de la Muzeul de antichităţi din Bucureşti (1903). Compilaţia mai cuprinde letopiseţul lui Nicolae Costin.

Titlul în ms. (f. 4) : *Carté dintîi de neamul moldovénilor din ce ţară au eşit strămoşii lor.*

Incipit (f. 2) : Predoslovie... Începutul ţărălor acestora şi neamului moldovenesc...[2]

Desinit (f. 12) :... vedem acum la cerchiez că acest feliu de port de încălţăminte pentru sprinteniia îl ţină.

Incipit (f. 16) : pre acel Flac, căruia iaste numele la istoriile Rîmului ieste Fulvius...

Desinit (f. 20v) :... cum acel turn ş-au schimbat numele şi n-au ţinut numele ziditoriului său, cum ţin şanţul Troianului pînă astăz.

XIX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2942**, in-folio, f. 1—22v. Text cu lipsuri. Compilaţie de cronici, copie din prima jumătate a sec. al XIX-lea (cca. 1830—1840), în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini. Manuscrisul a aparţinut lui D. A. Sturdza, care-l dăruieşte Academiei Romîne în 1905. Compilaţia mai cuprinde letopiseţele lui Miron şi Nicolae Costin.

Titlul în ms. : *Cartea dintîi de neamul Moldovei şi în ce ţară au eşit strămoşii lor.*

Incipit : Cap. 1. Toate lucrurile dacă începă a se spune [de Italia] din începutul său, mai lesne se înţeleg...

Desinit :... ci nu s-au pominit pînă la acest an nimica de discălicatul ţerilor acistora.

XX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3067**, in-folio, f. 4v—25. Compilaţie de cronici, copie, din anul 1832, în lb. romînă, scrisă de Theofan monahul de la m-rea Rîşca, după un manuscris de la m-rea Slatina. A aparţinut m-rii Rîşca. La f. 2—4v tablă de materii pentru întregul manuscris. Compilaţia mai cuprinde letopiseţul lui Nicolae Costin, iar la f.40v—41v stihuri pentru Ştefan cel Mare[3].

Titlul în ms. (f.7) : *Carte dintîi din* <sic !> *neamul moldovenilor din ce ţară au eşit strămoşii lor.*

Incipit (f. 4) : Prodoslovie. Început ţărilor acestora şi a neamului moldovinescu şi muntenescu şi cîţi sînt în Ţările Ungureşti...

Desinit :... ci nu s-au pomenit pînă la acest anu nimică de discălecatul ţărilor acestora

XXI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **4161**, in-folio, f. 5—28. Compilaţie de cronici, copie din anul 1838, în lb. romînă, scrisă de Ioan Diculescu. Titlul întregii compilaţii : *Hronograf despre întîmplările şi prefacerile ce au urmat în ţara Moldovii, de pe un izvod vechiu, şi acu scris în zilele prea înnălţatului domn stăpînitor Mihail Grigoriu Sturza v<eo>v<o>d*

---

[1] Cuvîntul e scris neclar.

[2] Ordinea capitolelor complet răsturnată în ms.

[3] Stihurile încep : „Domniia lui Stefan voevod cel bun..." şi sfîrşesc : „să-ş ia plata dreptăţii".

la anul de la mintuitoriul H<risto>s 1838 noemvr<ie> 6, cu toată cheltuiala domnului domn colonel și cavaler Teodoriță de Balș. Manuscrisul a aparținut lui Toderiță Balș; achiziționat de Academia Romînă de la I. Berindei din Iași (?) în 1912. La f. 7v—9, un pinax pentru întregul manuscris. Compilația mai cuprinde letopisețele lui Miron și Nicolae Costin, precum și acela al lui Ion Neculce.

Titlul în ms. al operei de mai sus (f. 5): *Înnainte cuvîntare din descălecatul țării Moldovvii dintăi și a niamului moldovvenesc.*

Incipit Către cititori. Începutul țărilor acestora și a niamului moldovvenesc...

Desinit: ... ce nu s-au pomenit pîn la acest an nimică de descălecatul țărilor acestor.

XXII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **4797**, in-folio, f. 1—25v. Text cu lipsuri. Compilație de cronici, copie din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea (după 1785)[1], în lb. romînă. La f.2 un fragment de predoslovie interpolată, cf. și ms. 1298. Compilația mai cuprinde letopisețele lui Miron și Nicolae Costin.

Titlul în ms. (f.2v): *Carté dintîi a niamului moldovénilor din ce țară au eșit strămoșii lor.*

Incipit: (f. 1): Predosloviia. Destul a scrie de mai scurte vacuri, destul de dînsul și atît precum poate de cine să zică...

Desinit:... ce nu s-au pomènit nimică de descălecatul acestor țări.

XXIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **4800**, in-folio, f. 6—32. Compilație de cronici, copie din anul 1819 în lb. romînă scrisă de Ioan Miclescu căminar. La f. 1 — 5v, un pinax pentru întregul manuscris, care mai cuprinde letopisețele lui Miron și Nicolae Costin.

Titlul în ms.: *Prodoslovie* <sic!> *adică înnainte cuvîntare pentru descălecatul țării dentîi și a niamului moldovinesc. Către cetitoriul cărțăi.*

Incipit: Începutul țărilor acestora și a neamului moldovinesc și muntenesc și cîți sînt și în țările ungurești cu acest numi romînesc...

Desinit:... ci nu s-au pomenit pînă la acest an nimic de descălecatul țărilor acestora.

XXIV. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. inv. nr. **1/1924**, in-folio, f. VII—27[2]. Compilație de cronici, copie de la sfîrșitul sec. al XVIII-lea, în lb. romînă, scrisă de Iosaf ieromonah, după o alta din 1724 a lui Sava ieromonah. Titlul întregii compilații (f. I): *Hronograf adecă létopisețul țării Moldoavei* <sic!> *dintru întîiul descălecat de Traian înpăratul cu rîmléni și al doilea de Dragoș vodă, care să vede pînă astăzi și viața domnilor din vechi istorii, carii s-au scris în zilele de D<u>mnezeu înnălțatei domnii a prea luminatului nostru domn Ioann Mihai Racoviță voevod, cu bl<a>gosloveniia prea osfințitului părinte chyr Athanasiia, episcop Romanschiei, leat 7232 m<e>s<i>ț<a> fe<vrua>r.* Manuscrisul a aparținut lui Const. Brașoveanu (1807) apoi lui I. Borcilă stolnic și lui G. Sion. La f. I — II o predoslovie a copistului Sava ieromonah, închinată episcopului Athanasie al Romanului, la f. Xr—v o altă prefață interpolată; cf. ms. 1298, iar la f. III — VIv pinax pentru întregul manuscris. Compilația mai cuprinde letopisețele lui Miron și Nicolae Costin.

Titlul în ms. al operei de mai sus (f. 1): *Carte dintîi de neamul moldovénilor din ce țară au eșit strămoșii lor.*

Incipit (f. VII): Predoslovie ... Începutul țărilor acestora și neamului moldovenesc...

Desinit:... ce nu s-au pomenit pînă la acesta an nimică de descălecatul țărilor acestora.

---

[1] Cf. filigrană de la f. 125.

[2] Numerotare parte în latină cu creion negru, parte în chirilică cu cerneală roșie.

XXV. Arh. Stat. Iaşi, ms. nr. **1733**; in-folio, f. 2—53[1]. Compilaţie de cronici, copie din anul 1785, în lb. romînă, scrisă de Ştefan Ţicău, după o copie din 1773 prescrisă de Vartolomei Măzăreanul în m-rea Solca pentru Ioan Cantacuzino vel spătar. Titlul întregii compilaţii : *Létopisefulă ţării Moldovii carile întîi au fostu scrisu pînă la un locu de Nestor Ureche vornicul, iară de la un locu de Miron logofătul, iară de acole de Ioan Niculce, iară preste totu de Ioan Cantacuzino vel spătariu, iară al cincile rînd iarăşi preste totu s-au scrisu în sfînta mănăstire Solca, fiind mitropolită Moldovii preosfinţie sa chiriu chir Gavriil mitropolit, după trupu frate mării sale Ioan Theodor voevod. Şi episcop Rădăuţului preosfinţie sa chir Dosothei Herescul. Prin ostiniala şi osărdie a lui Vartholomei Măziranul, arhimandrit sfintei mănăstiri Solcăi, ca să-m fii pentru a me trebuinţă şi a celor ce vor vre să citiască; iară după a m moarte, să fie a sfintei mănăstiri Solcăi. Şi l-am scrisu în anii de la Hristos, mîntuitoriul nostru 1773, începîndu-l în luna lui ienuarii. Iară al şasăle rînd s-au scris în tîrgul Iaşii, la începutul domnii mării sale Alecsandru Ioan Mavrocordatu v<oe>voda de dumnalui* <sic !> *Costand<i>n Greceanul biv vel spatariu, prin scrisoare şi ostiniala a me a lui Ştefan Ţîcău. La let 1785, ienuarii în 30 zile, s-au începutu cu agiutoriul lui Dumnezău. 1785 let. Ştefan Ţicău.* Manuscrisul a aparţinut lui Const. I. Climescu (1933). La f. 1—125 [2], la sfîrşitul manuscrisului, o tablă de materii foarte amănunţită (pe paragrafe) pentru întreaga compilaţie. Compilaţia mai cuprinde letopiseţele lui Miron şi Nicolae Costin, precum şi cele ale lui Ion Neculce şi Ioan Canta.

Titlul în ms. al operei de mai sus : *Pentru întîia descălecătură a ţării şi a niamului moldovinesc.*

Incipit : Începutul ţărilor acestora şi a niamului moldovinesc şi muntenesc şi a Ţării Ungureşti şi acestu nume romîn pînă astăz. . .

Desinit : . . . la atîta vacă ce nu s-au pomenită pîră la acestă ană de descălecatul ţărilor acestora.

XXVI. Arh. St. Iaşi, ms. nr. **1664**, f. 3—23 ; pentru descrierea codicelui vezi letopiseţul lui N i c. C o s t i n (16, LXI).

Titlul în ms. (f. 6) : *Cartea dintîi de neamul moldovenilor, din ce ţară au eşit strămoşii lor*

Incipit (f. 3) : A doa predoslovie . . . Începutul ţărilor acestora şi a neamului moldovenesc . . .

Desinit (f. 23) : . . . nimic de descălecatul ţărilor acestora.

XXVII. Bibl. Centr. Univ. Iaşi, ms. nr. **V—2** (fost. 116), in-4°, f.2—22v. Text cu lipsuri. Compilaţie de cronici, copie din sec. al XVIII-lea în lb. romînă. Manuscrisul a aparţinut lui Teofan ierodiacon de la mănăstirea Rîşca, lui Grigoraş Moţoc din Brusturi (1799), apoi lui Costache Stamate şi lui Const. Hurmuzaki care-l dăruieşte Bibliotecii centrale din Iaşi. La f. 1 tablă de materii necompletă. Compilaţia mai cuprinde letopiseţul lui Nicolae Costin.

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : mare voe şi lebov priimăscu (nu ştiu muntenii din ce s-au abătut o samă puţinel din ceastă hiré) [3] aşe la petrecănii la întrebare unul pre altul di viiaţă. . .

Desinit : . . . ce nu s-au pomenit pînă la acest an nimică de des<căle>catul ţărălor acestora.

---

[1] Numerotare în chirilică.
[2] Nouă numerotare tot în chirilică.
[3] Parantezele aparţin copistului.

Ediții: Miron Costin, *Cartea pentru descălecatul dintăiŭ a Țării Moldovii și neamul moldovinesc de* ... la M. Kogălniceanu, *Letopisițe*, I, p. 1—32 și *Cronicele Romaniei*, I, p. 1—30; Miron Costin, *Cartea pentru descalecatulu de'ntaiu a Ţerei Moldovei și neamului moldovenesc de ... carele au fost logofĕt mare în Moldova*, la V. A. Urechiă, *Opere*, I, p. 371—428; Miron Costin, *Dĕ neamul moldovenilor din ce țară au eșit strămoșii lor*, ediție de C. Giurescu, Buc., 1914, LV+64 p.; M. Costin, *Opere, ediție ... de P. P. Panaitescu*, p. 241—274 și 393—417.

Studii (*la operele lui Miron Costin*): V. A. Urechiă, *Miron Costin, Opere*, I (800 p.+2 facs.), II (656 p.); idem, în *Conv. lit.*, 1886, XIX, p. 897 — 910, 1032 — 1043 și 1886, XX, p. 69—76; Oprisa Pál, *Costin Miron. Tanulmány a román irodalom—történet köréből* <Miron Costin. Studiu din domeniul istoriei literaturii romîne>, Budapesta, Tip. Rózsa K. és neje, 1892, 32 p.; Al. Gîdei, *Stud. asupra cronicarilor*, XV + 352 p.; Alex. Lăpĕdatu, *Manuscrisele de la Bisericani și Rîșca*..., Buc., 1906, p. 28 — 29; Al. Rosetti, *Data „Cronicei Țării Moldovei și Munteniei" de Miron Costin*, în *Conv. lit.*, 1916, L, p. 331 — 337; C. Giurescu, *Interpolările și data scrierii „De neamul moldovenilor" de Miron Costin* . . în *Bul. com. ist.*, 1916, II, p. 103 — 132; Giorge Pascu, *Miron Costin. De neamul moldovenilor. Scrierea romînească și prelucrările leșești. Letopisețul Țării Moldovei, scrierea romînească și traducerea latinească de*..., *Iași*, 1921, 29 p. (Extras din *Arhiva*); P. P. Panaitescu, *Influența polonă*, 224 p.; N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, I, p. 315—341; I. Minea, *Cînd a scris Miron Costin „Chronika ziem mołdawskich y multanskich"* (*Cronica Țării Moldovei și a Munteniei*), în *Cercet. ist.*, 1925, I, p. 414 — 416; P. P. Panaitescu, *Cu privire la data scrierii „Chronika ziem mołdawskich y multanskich" de Miron Costin*, în *R. ist.*, 1926, XII, p. 9—12; G. Pascu, *Cronicarii moldoveni*..., 119 p.; I. Minea, *Despre Miron Costin*, în *Cercet. ist.*, 1940, XIII-XVI, p. 651—669.

A se vedea și Bibliografia generală.

Nicolae Costin

(cca. 1660—1712)

16. Letopisețul țării Moldovii de la zidirea lumii pînă la 1601

Cronica începe de la zidirea lumii, se trece apoi la daci și la luptele lor cu romanii, la migrațiunea popoarelor peste Dacia medievală etc., iar istoria Moldovei pornește de la Dragoș voievod și se oprește la 1601. Letopisețul mai cuprinde pasaje întinse care privesc istoria popoarelor vecine.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **53**, f. 35v—109. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (se oprește la 1594); pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, De neamul moldovenilor (15, I).

Titlul în ms.: *Începătura lĕtopisățului țărăi Moldovii.*

Incipit: Capŭ 1. Din Totrămul <sic!> al triilea fecior a lui Gomer, nepot lui Iafet...

Desinit:... și au gonit pre Aron vodă din scaon și au arsu tîrgul Iașii în anul 7103.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **59**, in-folio, f. 1—70. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (se oprește la 1439).

Compilaţie de cronici, copie de pe la 1720—1730, în lb. romînă, scrisă de logofeţelul Radu Lupescu[1]. A aparţinut lui Ioan Radu Leca, neguţător, din Braşov, apoi bibliotecii gimnaziului romîn-greco-ortodox din Braşov (1880) şi în urmă lui Ion Arsenie Navrea care-l dăruieşte Academiei în 1886. Compilaţia mai cuprinde o parte din letopiseţul lui Grigore Ureche.

Titlul în ms.: *Facerea. Pentru facerea lumii.*

Incipit: Cap. 1. De zidirea lumii sau făptura lumii...

Desinit:... unde şi Mihai Buceaţschie au căzut în războiu.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **104**, f. 53v—194. Text cu lipsuri la început şi la sfîrşit (se opreşte la 1594); pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, II).

Titlul în ms.: *Începătura létopisiţului ţării Moldovii.*

Incipit: Cap. I, zaceala, 1. Din Togormu, al treilea fecior a lui Gomer...

Desinit: ... şi au gonit pre Aron vodă din scaun şi au ars tîrgul Iaşii în anulŭ 7103[2].

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **115**, in-folio, f.5v—107v. Text cu lipsuri la sfîrşit (se opreşte la 1561). Compilaţie de cronici copie din anul 1726, în lb. romînă, scrisă de Gligoraş sin Vasilie Uricar pentru Teodor Costache treti logofăt.

Titlul întregii compilaţii: *Acestŭ létopiseţŭ a ţ<ă>răi Moldovei de descălecatul şi întîi de Traian înpăratul Rîmului cu rîmlénii şi pentru a doa descălecare de Dragoş vod<ă> l-au făcut cu toată cheltuiala Toader Costache treti*[3]*-logofăt în dzilele prea luminatului şi înnălţatului domnu Io Mihai Racoviţă voevoda, în al unsprădziécele an a înnălţatii domnii, la a triia domnie a mării sale, în anii de la zîdirea lumii 7234, m<e>s<i>ţa aprilii 25.* Manuscrisul a aparţinut lui Gheorghe Costache (1752), apoi lui M. Kogălniceanu (1845). Dăruit Academiei de Ministerul Cultelor (1882). După acest codice au făcut copii Ştefan Stîrce (1786) şi Antohi Sion (1803). La f. 3 — 5, tablă de materii pentru întregul manuscris. Compilaţia mai cuprinde letopiseţele lui Grigore Ureche şi Miron Costin

Titlul în ms. al operei de mai sus (f. 9): *Pentru zidirea lumii şi pentru împărţirea limbilor şi pentru niamurile oamenilor şi descălecarea ţărălor şi pentru niamul moldovénilor şi a muntènilor de unde să trage şi din cine sîntu aduşi pre acéste locuri.*

Incipit: Predoslovie létopiséţului. Nime mai bine şi mai pre scurtu toată desfătarea istoriei n-au cuprinsu...

Desinit:... iară oştanii lui s-au răşchirat încătro au putut.

V. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **120**, in-folio, f. 5—90v. Text cu lipsuri la început şi la sfîrşit (se opreşte la 1561). Compilaţie de cronici, copie din anul 1746 în lb. romînă, scrisă de Ioan Pavel grămătic pentru Ioan Nicolae Mavrocordat voievod. Titlul întregii compilaţii: *Letopis<e>ţul ţărăi Moldovei scrisu-s-au cu poronca pre luminatului domnul Moldovii, mărie sa Io Ioan Nicolae Mavrocordatu voevoda, însă dipre izvodul răpousatului Nicolae Costin, ce-au fost logofăt mare, în anul de la zidiria lumii 7254 av<gust> 20, iară de la H<risto>s mîntuitoriu<l> 1746, cu mîna lui Ioan Pavăl Gramaticul.* Manuscrisul a aparţinut lui Ioan Stanciu şi lui Pavel Bubuş (1779), apoi lui Ioan Strat paharnic şi lui Alexandru Sturdza vornic (1840); dăruit Academiei Romîne de D. A. Sturdza în 1885. La f. 2 — 4, tablă de materii pentru întregul manuscris. La f. 1v stihuri închinate voievodului Ioan Mavrocordat Compilaţia mai cuprinde letopiseţele lui Grigore Ureche şi Miron Costin.

---

[1] Cf. G. Ştrempel, *op. cit.*, p. 141.

[2] Se încheie cu formula: „Pînă aicea s-au găsit scris létopisiţul ţării de Uréche vornicul".

[3] În manuscris cu cifră.

Titlul în ms. al operei de mai sus (f. 5): *Pentru zidirea lumii și pentru înpărțirea limbilor și pentru niamurile oamenilor și descălecarea țărâlor și pentru niamul moldovenilor și a muntianilor de unde să trage și de cine sîntu aduși pre aceste locuri.*

Incipit: Cap. 1. De zidiria sau făptura lumii multe dovădzi și păreri a filosofilor și a poeticilor păgînești iera...

Desinit:... iară oștenii lui s-au rășchirat încătro au putut.

VI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **123**, f. 27—101v. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (se oprește la 1591); pentru descrierea codicelui vezi M i r o n C o s t i n, *De neamul moldovenilor* (15, II).

Titlul în ms.: *Începutul letopisățului cu agiutoriu lui Dumnezeu a țării noastre și a celoralte* <sic !> *adică Muntenești și Ungurești.*

Incipit: Cap. întîi. Din Togarma <sic !> al triile fecior a lui Gomer...

Desinit:... și au gonit pre Aron vod<ă> din scaun și au ars tîrgul Iașil 7103 [1].

VII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **125**, in folio, f. 1—161v. Text cu lipsuri la început. Compilație de cronici, copie de la sfîrșitul sec. al XVIII-lea sau începutul sec. al XIX-lea în lb. romînă; a aparținut bibliotecii lui Nic. Istrati din Rotopănești (1850). Manuscrisul mai cuprinde letopisețul lui Miron Costin.

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit: După potop Noe lucriază pămîntul. Iar Ham să fie rob lor cu săminția lor, în veci. De atuncea îndată au însămnat a trei ficiori aiu săi, trei dregătorii...

Desinit:... iar Baștea Giurgea clătind de la Dobroțin, s-au tăbărît la Maitin făcînd înpregiur șanțu [2].

VIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **168**, in-4°, f. 2—207v. Compilație de cronici, copie din 1782 în lb. romînă, scrisă de Iordache Miclescu. Titlul întregii compilații: *Acest letopiseț a țarii Moldovii și a altor de prinpregiur, este al mieu, scris însuși cu mîna me, nevoindu-mă mult și cu multă osteneală. scoțind de pe altul în zilile luminatului al nostru domnu măriia sa Costantin Dimitriu Moruz v<oe>vod întru întîia domniia a mării sali în Moldova, let 1782 ghen<arie> 25. Iordache Miclescu log<ofă>t.* Manuscrisul a aparținut lui Constantin Miclescu biv vel pitar (1785). Provine din biblioteca scheiană. La filele 311 — 317, tablă de materii pentru întregul manuscris. Compilația mai cuprinde letopisețul lui Miron Costin.

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit: Predoslovie létopisétului. Nime mai bine și mai pre scurt toată desfătare istoriei n-au cuprinsŭ...

Desinit:... Iar Bașțe Giurgiu clătind de la Dobriţin s-au tăbărît la Maetin, făcînd înpregiur șanțu [3].

IX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **232**, f. 20—81v. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (se oprește la 1591); pentru descrierea codicelui vezi M i r o n C o s t i n, *De neamul moldovenilor* (15, IV).

Titlul în ms.: *lipsește.*

---

[1] Copistul încheie cu formula: „ Pînă aicè s-au aflat litopisețul țării scris Urechi vornicul, 7289 1781".

[2] Se încheie cu formula: „Pîn-aice acest litopisăț, iaste scris di prè izvodul ce s-au fost scris de răposatul Neculai Costîn. ce-au fost vel log<o>f<ă>t.

[3] Se încheie cu formula: „Pină aice acest letopiseț este scris de pre izvodul ce-au scris răposatul Nicolae Costin ce-au fost vel logofăt.

Incipit : . . . tésecu anii dé zidirea lumii, iar cît am putut afla n-amu lăsat néscris . . .

Desinit : . . . iar în locu<l> lui au pus pré Ștefan Răzvan hatmanul Bator Jiemondu déla siné. Aron.

X. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **233**, in folio, f. 1—120 v. Miscelaneu, copie din 1785, în lb. romînă, scrisă de postelnicul Iordache Miclescu. Dăruit Academiei Romîne de D. A. Sturdza. La filele 175v — 176v tablă de materii pentru întregul manuscris. Miscelaneul mai cuprinde și letopisețul lui Miron Costin.

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : Predoslovie létopisețului. Nimine mai bini și mai pre scurt toată desfătare istoriiai n-au cuprinsu. . .

Desinit : . . . . iar Baște Giurgiu clătind de la Dobrițin s-au tăbărît la Mactin, făcînd împregiur șanțu [1].

XI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **236**, in-folio, f. 1—197. Miscelaneu, copie din 1765, în lb. romînă, scrisă de Stoian Bucureșteanu de la biserica Antim din București. Manuscrisul a aparținut protopopului Antonie iconom la biserica Lozonschi (1815), apoi lui D. A. Sturdza, care-l dăruiește Academiei Romîne. La filele 297 — 300 o tablă de materii pentru întreaga compilație. Miscelaneul mai cuprinde letopisețul lui Miron Costin.

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : Predoslovie létopisétului. Nime mai bine și mai pre scurtŭ toată dăsfătarea istoriei n-au cuprinsu. . .

Desinit :. . . iară Baștia Giurgiu clătind de la Dobrițin s-au tăbărît la Macîin făcîndu nprejur șanțu [2].

XII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **238**, in-folio, f. 3r-v ; 5r-v și 7 171 [3]. Compilație de cronici, copie de pe la mijlocul sec. al XVIII-lea în lb. romînă, scrisă de două mîini, de Grigoraș sin Vasile Uricar [4] și de Vartolomei Măzăreanu. Manuscrisul a aparținut lui M. Kogălniceanu, dăruit Academiei Romîne de Ministerul Cultelor (1882). La f.2r—v, 4r v și 6r v [3], o tablă de materii pentru cea mai mare parte a codicelui. Compilația mai cuprinde letopisețul lui Miron Costin, cronica anonimă tradusă de Amiras, letopisețul lui Ion Neculce (în fragment) și cronica lui Ioan Canta,

Titlul în ms. : *lipseste.*

Incipit (f. 5) : Predoslovie létopisétului. Nime mai bine și mai pre scurt toată desfătarea istoriei n-au cuprinsu. . .

Desinit :. . . Iară Bașta Giorgi clătind de la Dobrițin s-au tăbărît la Mactin, făcînd înpregiur șanțu [2].

XIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **240**, in-folio, f. 2—144v. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (se oprește la 1561). Compilație de cronici, copie din 1803, în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini (probabil și de Antohi Sion). A aparținut bibliotecii schéene. Manuscrisul mai conține letopisețul lui Grigore Ureche și acela al lui Miron Costin

[1] Se încheie cu formula : „Pînă aice acest letopiseț este scris de pre izvodul ce-au scris răposatul Nicolae Costin ce-au fost vel logofăt".

[2] Se încheie cu aceeași formulă ca în ms. 233.

[3] Paginile sînt inversate la legat.

[4] Cf. G. Strempel, *op. cit.*, p. 90.

Titlul în ms. : *Pentru zidiria lumi<i> şi pentru înpărţire tuturor limbilor şi pentru niamurile tuturor oamenilor şi descălecare ţă<ră>loră şi pentru niamul moldovenilor şi a muntenilor de unde să traje şi din cine sînt aduşi pre aceste locuri.*

Incipit : Cap. 1. De zidire sau făptura lumii multe dovezi şi părerei a filosofilor şi a poeticilor păgîneşti era...

Desinit :... iară oştenii lui s-au răşchirat încătro au putut.

XIV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **252**, f. 37—118v. Text cu lipsuri la început şi la sfîrşit (se opreşte la 1594); pentru descrierea codicelui vezi M i r o n C o s t i n, *De neamul moldovenilor* (15, V).

Titlul în ms. : *Începătura létopisăţului ţărăi Moldovii.*

Incipit : Capŭ. 1. Din Totrîmul <sic !> al triilea ficior a lui Gomer, nepot lui Iafet...

Desinit :... şi au gonit pre Aron vodă din scaonul domniii şi au arsu tîrguî Iaşii în anul 7103 [1].

XV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **253**, f. 34—125. Text cu lipsuri la început şi la sfîrşit (se opreşte la 1594); pentru descrierea codicelui vezi M i r o n C o s t i n, *De neamul moldovenilor* (15 VI).

Titlul în ms. : *Începătura létop<i>siţul* <sic !> *ţări<i> Moldovii.*

Incipit : Cap. 1, zaci<ala>1. Din Totrîmul <sic !> al triili ficioru a lui Gomer...

Desinit :... şi au gonit pri Aron vod<ă> din scaon şi au arsu tîrgul Iaşii în anul 7103 [2].

XVI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **254**, f. 31v—99. Text rezumativ, cu lipsuri la început şi la sfîrşit (se opreşte la 1594); pentru descrierea codicelui vezi M i r o n C o s t i n, *De neamul moldovenilor* (15, VII).

Titlul în ms. : *Începătura létopisiţului ţării Moldovei.*

Incipit : Cap. 1. Din Totrîmul <sic !> al treilea ficior a lui Gomer, nepot lui Iafet...

Desinit :... şi au gonit pre Aron vodă din scaon şi au arsu tîrgul Iaşii în anul de la zidirea lumii 7103 [3].

XVII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **256**, in-4°, f. 1—46v. Text rezumativ, cu lipsuri la început şi la sfîrşit (cuprinde anii cca. 454—1549). Compilaţie de cronici, copie ante 1724 [4], în lb. romînă scrisă de Grigoraş sin Vasile Uricar [5]. A aparţinut lui Nic. Istrati şi lui M. Kogălniceanu. Dăruit Academiei Romîne de Ministerul Cultelor (1882). Compilaţia mai cuprinde letopiseţul lui Miron Costin.

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : <s>pré răsărit, pe apa Volghii de clătiria hunilor cu Atila...

Desinit : că au vinit Lobodă cu oaste căzăcească şi au gonit pre Aron vodă din scaon şi au arsu tîrguî Iaşii [2].

XVIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **266**, in-folio, f. 3—55. Text fragmentar (se opreşte la descălecatul Ţării Leşeşti). Compilaţie de cronici, copie de pe la mijlocul sec. al XVIII-lea în lb. romînă scrisă de Constantin dascăl [6]; manuscrisul a aparţinut lui Chiriţă căpitan şi lui chir Atanasie (1773), mai tîrziu lui D. A. Sturdza, care-l dăruieşte Academici

[1] Se încheie cu formula : „Pînă aici s-au găsit létopisăţul ţărăi Moldovii scris de Uréche vorniculŭ Grigorii".

[2] Se încheie cu formula : „Pînă aici s-au găsit scris litopisăţul ţărăi de Uréchè vorniculŭ".

[3] Se încheie cu formula : „Pînă aicea s-au găsitŭ scrisŭ létopisăţulŭ ţărăi de Grigorie Uréche vorniculŭ".

[4] Cf. I. Şt. Petre, *Nicolae Costin, Viaţa şi opera*, Buc., 1939, p. 52.

[5] Cf. G. Ştrempel, *op. cit.*, p. 91.

[6] *Ibid.*, p. 32.

Romîne (1885). Compilaţia mai conţine un fragment din Cartea de neamul moldovenilor a lui Miron Costin. La f.1—2v şi 62—67, scris de altă mînă, un fragment de descriere economico-administrativă etc. a Ţării Romîneşti, de la sfîrşitul sec. al XVIII-lea.

Titlul în ms. : *Pentru zidirea lumii.*

Incipit : Cap. 1. De zidirea sau făptura lumii. . .

Desinit :. . . aşa de la leh, nume slovenescu are început şi dăscălicătură Ţara Leşască şi ţara Bohemii de la ceh.

XIX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **268**, in-4°, f.1—126. Text cu lipsuri la început şi mai ales la sfîrşit (se opreşte la 1439). Compilaţie de cronici, copie de pe la 1720—1730, în lb. romînă, scrisă de logofeţelul Radu Lupescu[1]. A aparţinut obştei stareţului Paisie, apoi lui Nic. Istrati la Rotopăneşti (1842) şi lui M. Kogălniceanu. Dăruit Academiei Romîne de Ministerul Cultelor (1882). Compilaţia mai cuprinde o parte din letopiseţul lui Grigore Ureche

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : pasările s-au făcut mai întîi, de vréme că nici oul făr<ă> de pasăre şi pasărea fără de ou.

Desinit :. . . unde şi Mihai Buciaţschii au căzut în războiu.

XX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **338**, in-folio, f. 10—135v. Text cu lipsuri la sfîrşit (se opreşte la 1561). Compilaţie de cronici, copie din 1784, în lb. romînă, scrisă de Ştefan Stîrce. Manuscrisul a aparţinut lui D. A. Sturdza (1850); dăruit Academiei Romîne, în 1885. La f.6 — 8v o tablă de materii pentru întregul manuscris. Compilaţia mai cuprinde letopiseţele lui Grigore Ureche şi Miron Costin.

Titlul în ms. (f. 14) : *Pentru zidiré lumii şi pentru înpărţiré limbilor şi pentru niamurile oamenilor şi descălecare ţărilor şi pentru niamul moldovénilor şi a munténilor de unde să trage şi din* <sic !> *cine sînt aduşi pré aceste locuri a Moldovii.*

Incipit (f. 10) : Predoslovie létopisăţului. Nime mai bine şi mai pré scurt. . .

Desinit :. . . iară oştenii lui s-au răşchirat încotro au putut.

XXI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **352**, in-folio, f. 4—196v. Text cu lipsuri la început. Compilaţie de cronici, copie din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini. A aparţinut bibliotecii Scheene. La f. 266 — 268 o tablă de materii pentru întreaga compilaţie de cronici. Manuscrisul mai conţine un fragment din cronica rimată despre uciderea lui Grigore Ghica şi letopiseţul lui Miron Costin.

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : de aur, nu trei sute a da pre cărţile Sivélii Cumea. . .

Desinit : . . . iară Başta Giorgi clătind de la Dobriţin, s-au tăbărît la Maetin făcîndŭ înpregiur şanţu [2].

XXII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **353**, f. 42—341. Text cu lipsuri la început şi la sfîrşit (se opreşte la 1594); pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15,IX).

Titlul în ms. : *Pentru zidirea lumii*

Incipit : Cap. 1. De zidirea sau făptura lumii multe păreri şi dovezi a filosofilor şi a poeticilor păgîneşti era. . .

Desinit :. . . şi au gonit pre Aron vodă din scaun şi au arsu tîrgul Iaşii.

---

[1] G. Ştrempel, *op. cit.*, p. 141.

[2] Se încheie cu formula : „Pînă aice acest létopisăţ iaste <s>cris de pre izvodúl ce-au scris răposatul Neculai Costîn, ce-au fost vel log<o>făt.

XXIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **354**, in-folio, f. 5v—110. Text cu lipsuri la sfîrşit (se oprește la 1561). Compilație de cronici, copie din prima jumătate a sec. al XVIII-lea în lb. romînă, scrisă de Gligoraș sin Vasile Uricar. A aparținut unui Andrei Nicolaevici (1817), lui Nic. și Titus Istrati, apoi lui M. Kogălniceanu. Dăruit Academiei Romîne de Ministerul Cultelor (1882). La f. 3 — 5, o tablă de materii pentru întreaga compilație. Manuscrisul mai cuprinde letopisețele lui Grigore Ureche și Miron Costin.

Titlul în ms. (f. 9) : *Pentru zidiria lumii și pentru înpărăţîria* <sic !> *limbilor și pentru niamurile oamenilor și descălecaria țărălor și pentru niamul moldovénilor și a muntenilor, de unde să trage și den cine sîntu aduși pre aceste locuri.*

Incipit (f. 5v) : Predoslovie létopisétului. Nime mai bine și mai pre scurtu. . .

Desinit :. . . iară oșténii lui s-aŭ rășchirat încătro au putut.

XXIV. Acad. R.P.R. ms. rom. nr. **400**, in-folio, f. I—87. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (cuprinde anii 1359—1561). Compilație de cronici, copie din 1784, în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini, între care Iordache Ilschi și Petrache Cazimir. Manuscrisul a aparținut lui D. A. Sturdza, care-l dăruiește Academiei Romîne (1885). Compilația mai cuprinde letopisețul lui Grigore Ureche și acela al lui Miron Costin.

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit: Domnie lui Dragoș vodă. Domnie lui Dragoș vodă a scrie pe largu cu aneyoe esti. . .

Desinit :. . . iară oșteni<i> lui s-au rășcherat încotro au putut.

XXV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **401**, f. 23—124v. Text cu lipsuri la sfîrșit (se oprește la 1497); pentru descrierea codicelui vezi M i r o n C o s t i n, *De neamul moldovenilor* (15,X).

Titlul în ms. : *Predoslovie cătră pri înnălțatul domnu.*

Incipit : Predo<s>lovie. Nimine n-au cuprinsu mai bine și mai pre scurt toată disfătari istoriei. . .

Desinit :. . . iar singur Alexandru, cniazul Litvii, au poroncit să facă cetatea Broslavul, cari mai înnainti era arsu di moldoviani, iar Ștefan.

XXVI. Acad. R.P.R. ms. rom. nr. **492**, in-folio, f. 4—175. Text cu lipsuri la început. Compilație de cronici, copie de la începutul sec. al XVIII-lea în lb. romînă. A aparținut familiilor Andoniu din Tîrgul Neamț și Constantinescu din Roman, apoi episcopului Melchisedec (1892). Compilația mai cuprinde letopisețul lui Miron Costin.

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : <învață>tura de D<u>mnedzău, carele iaste ziditoriul, otcîrmuitoriul, înmulțitoriulŭ și începătoriulŭ tuturor lucrurilor. . .

Desinit :. . . iară Baștia Giorgi clătind de la Dobrițin s-au tăbărîtŭ la Maetin, făcîndŭ împregiurŭ șanțŭ [1].

XXVII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **503**, f. 20v—67. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (se oprește la 1594); pentru descrierea codicelui vezi M i r o n C o s t i n, *De neamul moldovenilor* (15,XI).

Titlul în ms. : *Începătura litopisețului țări<i> noastre Moldova.*

Incipit : Cap. 1. Din Togarma al treilea fecior a lui Gomer, nepot lui Afetu. . .

---

[1] Se încheie cu formula : „Pînă aice acestŭ létopisățŭ iaste scris de pre izvodul ce s-au fostŭ scris de răpăusatul Necolae Costin ce-au fostu vel log<o>făt.

Desinit :. . . şi au gonit pre Aron vodă din scaunu şi au arsu tîrgul Iaşi în anul 7103 [1].

XXVIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **580**, f.46v—397v. Text cu lipsuri la sfîrşit (se opreşte la 1591) ; pentru descrierea codicelui vezi M i r o n C o s t i n, *De neamul moldovenilor* (15,XII).

Titlul în ms. : *Lētopiseţ al ţărăi Moldovei, acum dup<ă> izvoade scos cu porunca prealuminatului şi înnălţatului domnului nostru Io Nicolae Mavrocordat voevod cu mila lui D<u>mn<e>zeu domnu şi oblăduitor a toat<ă> Moldovlahia, în anul de l<a> zidirea lumii 7221, iar de l<a> naşterea lui <Hristo>s 1713, m<e>s<i>ţa oct<omvrie> 20 dn<i>, de Miron* <sic !> *Costin carele au fostu logofăt mare în Moldova.*

Incipit : Predoslovie. Nimenu<i> mai bine şi mai pă scurtŭ toat<ă> dăsfăitarea istoriei n-au cuprinsu. . .

Desinit :. . . şi au gonit pre Aron <vodă> din scaon şi au arsu tîrgul Iaşii.

XXIX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **601**, in-folio, f. 1—30v. Text fragmentar (cuprinde numai anii 1457—1502). Miscelaneu, copie de la sfîrşitul sec. al XVIII-lea sau începutul sec. al XIX-lea, în lb. romînă. A aparţinut egumenului Paisie Ioanovici de la m-rea Dragomirna şi lui Chifan Popovici, protopresviter al Sucevii (1820), apoi lui Teodor Ştefanelli din Cîmpulungul moldovenesc, care-l dăruieşte Academiei Romîne în 1896.

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : Domniia lui Ştefan voevod cel Bun, ficiorul lui Bogdan voevod. Cap. 20. După doi ani a domnii lui Petre vodă Aron s-au rădicat din Ţara Muntinească Ştefan voevod. . .

Desinit : . . . scrie litopisăţul ţării că au mers Ştefan voevodŭ cu oaste sa în Ţara Leşască şi au luat Pocut<ia>.

XXX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **731**, f. 41—151. Text cu lipsuri la început şi la sfîrşit (se opreşte la 1591) ; pentru descrierea codicelui vezi M i r o n C o s t i n, *De neamul moldovenilor* (15.XIII). Acest manuscris reprezintă volumul I al unei compilaţii de cronici în două tomuri. Cf. şi ms. rom. 508, la letopiseţul lui Miron Costin.

Titlul în ms. : *Incepătura letopesăţului ţărei Moldovii.*

Incipit : Cap. 1. Din Togormu al treile fecior a lui Gomer, nepot a lui Afist <sic !>. . .

Desinit :. . . şi au gonitu pre Aron vodă din scaunu şi au arsu tîrgul Iaşii în anul 7103.

XXXI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **912**, f. 3—9v. Text fragmentar (cuprinde numai anul 1595) ; pentru descrierea codicelui vezi letopiseţul lui I. N e c u l c e (26, VIII).

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : Din capul despre domnia lui Aron vodă cel Cumplit sau Rău. După ce zice cronicariul „Aicea să videm şi sfîrşitul lui Aron vodă", apoi începi : „Bator Jicmont să ţinea stăpîn aşa ţării Moldovii, cum şi Ţării Munteneşti. . .

Desinit :. . . eu nu poci afla, nici este alt Ştefan fără Ştefan Răzvan vodă, că şi cronicarii streinii, Neculai Isfanfie.

XXXII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **932**, in-folio, f. 1—33v. Text fragmentar (cuprinde anii 1457—1501). Miscelaneu, copie de pe la începutul sec. al XIX-lea, în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini, între care şi a ierodiaconului Serafim Grigorovici de la m-rea Suceviţa. A aparţinut monahului Varnava Şindelar. Miscelaneul mai cuprinde un fragment din cronica lui Miron Costin.

Titlul în ms. : *lipseşte.*

---

[1] Se încheie cu formula : „Pînă aice s-au aflat litopiseţul ţari<i> scris de Ureche Vornicul".

Incipit : După doi ani a domnii lui Petre vodă Aron, s-au rădicat din Ţara Muntinească Ştefan voevod...

Desinit... cunoscînd toţi de cît bine s-au scăpat şi de cîtă apărare.

XXXIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1298**, f.46v—121v. Text cu lipsuri la început şi la sfîrşit (se opreşte la 1594); pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15,XV).

Titlul în ms. : *Incepătura létopisețului țărăi noastre Moldovii.*

Incipit: Din Togorma[1] al treile fecior a lui Gomer...

Desinit :... scrie létopisețul ţ<ă>răi că au venit Lobodă cu oaste căzăcească şi au gonit pre Aron vod<ă> din scaon şi au arsŭ tîrgul Iaşii în anul 7103[2].

XXXIV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1416**, in-8°, f. 93—146. Text fragmentar numai 15 capitole (se opreşte la descălecatul Ţării Leşeşti). Miscelaneu, copie din 1781, scrisă la Braşov (?), în lb. romînă. A aparţinut lui Antonie Costandin Braşoveanul (începutul sec. XIX), apoi lui Andrei Bîrseanu, care l-a dăruit lui N. Iorga. Miscelaneul mai cuprinde însemnări de cronică ale clericilor din Şcheii Braşovului (vezi la partea a III-a, *Transilvania*).

Titlul în ms. : *Începutul istoriilor şi a neamurilor de la zidirea lumii.*

Incipit: De zidirea lumii sau făptura lumii multe păreri şi dovediri a filosofilor şi a poetici<l>or păgîneşti era...

Desinit:... Adevărat multe istorii sînt în sfînta scriptură şi în céle dinnafară, care citindu-le cei înţelepţi şi priceput<i>, poate socotia fi folositoare. Pentru acéia noi cei ce sîntem mai fără pricépere, să nu defăimăm[3] citind istoriile, ci mai bine să lăudăm pre unii ca aceia care au <a>vut silinţă şi li-au scris[4].

XXXV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1665**, in-folio, f. 1—215. Text cu lipsuri la început. Miscelaneu, copie din sec. al XVIII-lea (?), în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini. Provine de la G. Constantinescu-Rîmniceanu, din Bîrlad (1901). Miscelaneul mai cuprinde letopisețul lui Miron Costin.

Titlul în ms. : *Pentru zidirea lumii.*

Incipit : De la zidirea lumii sau făcutul lumii, multe păreri şi dovezi a filosofilor şi a poeticilor păgîneşti ce era, au fost ...

Desinit:... iar Baştea Giurgiu clătind de la Dobroţin s-au tăbărît la Maitin, făcînd împrejur şanţu[5].

XXXVI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2117**, in-4°, 343 f. Text cu lipsuri la sfîrşit (se opreşte la 1594); copie din sec. al XVIII-lea, în lb. romînă, scrisă de Radu Lupescu logofăţel[6]. A aparţinut comitelui Carol Rosetti.

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit: Prédoslovie. Nime mai bine şi mai pe scurt toată desfătarea istoriei n-au coprinsu...

Desinit:... şi au gonitu pre Aron vodă din scaunu şi au arsu tîrgul Iaşii.

XXXVII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2305**, f. 60v—202v. Text cu lipsuri la început şi la sfîrşit (se opreşte la 1594); pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, XVI).

---

[1] Cuvîntul a suferit adăogiri ulterioare.

[2] Se încheie cu formula : „Pînă aice s-au aflat létopisețul țărăi scris de Uréche vorniculŭ".

[3] În text „defăimăn".

[4] Cronica sfîrşeşte de fapt cu (f. 145v) :.. « aşa de l<a> leh numele Ţării Leşeşti ».

[5] Se încheie cu aceeaşi formulă ca la ms. nr. 492, de mai sus.

[6] Cf. G. Ştrempel, *op. cit.*, p. 142.

Titlul în ms.: *Începătura létopisițului țării Moldovei.*

Incipit: Capŭ 1, zaceal<a> 1. Din Togormu al treilea fecior a lui Gomer, nepot à lui Afit...

Desinit: ... au venit Lobodă cu oaste căzăcească și au gonit pre Aron Vodă din scaun și au ars tîrg Iașii în anul 7103 [1].

XXXVIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2575**, f. 25—85. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (se oprește la 1594); pentru descrierea codicelui vezi M i r o n C o s t i n, *De neamul moldovenilor* (15,XVII).

Titlul în ms.: *Începătura litopisățului țării noastre din Moldova.*

Incipit: Cap. 1. Din Togorma al treile ficior lui Gomer...

Desinit: ... au gonit pe Aron vodă din scaun și au ars tîrg Iașii în anul 7103 [2].

XXXIX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2601**, in-4°, f.2—69v. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (se oprește la 1439). Compilație de cronici, copie din sec. al XVIII-lea în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini, între care și Axinte Uricariul. A aparținut mitropolitului Grigorie al Țării Romînești (1785), lui Const. Aninoșanu (1812), apoi bibliotecii colegiului Sf. Sava; provine de la Muzeul de Antichități din București (1903). Compilația mai cuprinde letopisețele lui Grigore Ureche și Miron Costin.

Titlul în ms.: *Pent<r>u facerea lumii.*

Incipit: De zidirea lumii sau făptura lumii multe păreri și dovezi a filosofilor și a poeticilor păgînéşti era...

Desinit: ... unde și Mihaiu Buciațschii au căzut în războiu.

XL. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2690**, in-folio, f.6—171. Compilație de cronici, copie din prima jumătate a sec. al XIX-lea în lb. romînă. A aparținut bibliotecii lui Nic. Istrati de la Rotopănești (1850); provine de la Muzeul de Antichități din București (1903). La f. 3 — 5v, tablă de materii pentru întregul manuscris. Compilația mai cuprinde letopisețele lui Miron Costin, pseudo-Amiras, Ion Neculce și Ioan Canta.

Titlul în ms. (f.9): *Pentru zidire lumii.*

Incipit (f. 6): Predoslovie létopisățului. Nime mai bine și mai pre scurt, toată desfătare istoriei n-au cuprins...

Desinit: ... iară Bașta Giorgi clătind de la Dobrițin, s-au tăbărît la Maetin, făcînd înpregiur șanțu [3].

XLI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2715**, f. 23—189v. Text cu lipsuri la sfîrșit (se oprește la 1594); pentru descrierea codicelui vezi M i r o n C o s t i n, *De neamul moldovenilor* (15,XVIII).

Titlul în ms.: *Létopiseț al țărâi Moldovei, acum după izvoade scos cu porunca prealuminatului și înnălțatului domnului nostru Io Nicolae Mavrocordat voevod, cu mila lui D<u>mn<e>zeu domnă și oblăduitoriu a toată Moldovlahia, în anul de la zidirea lumii 7221, iar de la naşterea lui Hr<i>stos 1713 oct<omvrie> 20, de Miron <sic !> Costin, carele au fost log<o>f<ăt> mare în Moldova.*

Incipit: Predoslovie. Nimini mai bine și mai pe scurt toată desfătarea istoriei n-au cuprins...

Desinit: ... și au gonit pre Aron vodă din scaun și au ars tîrgul Iașii.

---

[1] Se încheie cu formula: „Pînă aice s-au găsit letopisițul țării scris de Urechi vor<ni>c<ul>.

[2] Se încheie cu aceeași formulă ca la ms. precedent.

[3] Se încheie cu formula: „Pînă aicia acestu letopisățu iaste scris de pre izvodul ce-au scris răpuosatul Nicolae Costin, ce au fost vel log<o>f<ăt>".

XLII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2942**, f. 22v—110v. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (se oprește la 1594); pentru descrierea codicelui vezi M i r o n C o s t i n, *De neamul moldovenilor* (15,XIX).

Titlul în ms. : *Incepătura leatopisițul<ui> țerii Moldavei.*

Incipit : Cap. 1. Din Togormo al triilea ficior a lui Gomer. . .

Desinit : . . . și au gonit pre Aron vodă din scaun și au ars tîrgul Iașii în anul 7103 [1].

XLIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3039**, in-8°, f. 1—152v. Text cu lipsuri la sfîrșit (se oprește la 1439). Compilație de cronici, copie de pe la mijlocul sec. al XVIII-lea, în lb. romînă. Compilația mai cuprinde letopisețul lui Grigore Ureche.

Titlul în ms. : *Pentru facerea lumii.*

Incipit : De zidirea lumii sau făptura lumii multe păreri și dovezi a filosofilor și a poeticilor păgînești era. . .

Desinit : . . . unde și Mihaiu Buciațschii au căzut în războiu.

XLIV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3056**, in-folio, f. 1—153v. Text cu lipsuri la sfîrșit (se oprește la cca. 1561). Miscelaneu, copie din anul 1825, în lb. romînă, scrisă de Dumitrache Cepescu în Brașov. A aparținut familiei V. Onitz din Brașov (1905). Miscelanneul mai cuprinde : *Scurta cunoștință a istoriei romînilor*, de Samuil Micu-Clain (vezi partea a III-a, *Transilvania*).

Titlul în ms. : *Létopisețul țării, adecă prescrierea anilor Moldovei, acum de pă izvoade scos cu porunca și cu zisa prea luminatului și <î>nnălțatului bun credinciosului și mult milostivului domnului nostru Ioan Necolae Alexandru voevod, cu mila lui Dumnezeu domn și oblăduitor a toată Ungrovlahia, în anii de la zidirea lumii 7233, iară de la nașterea domnului nostru Is<us> H<risto>s 1725 aprilie în 20. Și s-au scris într-al șaptelea an dintru a doao domnie a mării sale de Radul Lupescul, logofețelul de divan s<i>nă Mihail ieromonah. Și s-au prescris* [2] *al doilea de Dumitrache Cepescu la a<nul> <1>825 avgust 1.*

Incipit : Cuvîntare <î>nainte (prédoslovie). Nimen<i> mai bine și mai pe scurt toată desfătarea istorii n-au coprins. . .

Desinit : . . . Pe urmă și Laschii au lăsat în socoteala lui Anton să fie purtătoriu acei oști, iară el avea grije de alte lucrur<i> ale lui Dispot vodă. Și vrînd,

XLV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3057**, in-folio, f. 1—37. Text fragmentar (cuprinde numai anii 1561—1594). Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. XIX, în lb. romînă.

Titlul în ms. : *Cînd au făc<u>t pre Despot vodă mort* [3].

Incipit : Zaci<ala> 4. Și vrînd să fie pre taină lucrurile lui Dispot, socotind cu toții să facă véste de moartea lui Despot. . .

Desinit : . . . În anul 7103 au venit Lopodă <sic !> cu oaste căzăcească și au gonit pre Aron vodă din scaun și au arsu tîrgul Iașii.

XLVI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3067**, f. 25—94v. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (se oprește la 1594); pentru descrierea codicelui vezi M i r o n C o s t i n, *De neamul moldovenilor* (15,XX).

Titlul în ms. : *Incepătura litopisățului țării Moldavii.*

Incipit : Cap. 1. Din Togormu al triial<e>a ficior a lui Gomor <sic !> nepot a lui Aafit. . .

Desinit : . . . au vinit Lobodă cu oasti căzăcească și au gonit pre Aron vodă din scaun și au arsu tirgu <sic !> Iașii în anul 7103 [4].

---

[1] Se încheie cu aceeași formulă ca la ms. nr. 1298 de mai sus.

[2] În text : „descris".

[3] De fapt colontitlu.

[4] Se încheie cu formula : „Pînă aice s-au găsit scris litopisățul țării de Urechii vornicul, iar de aice înnainte, tot de la domniia lui Aron vodă s-au găsit scris de Miron logofătul".

XLVII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3410**, in-folio, f.5—167. Compilație de cronici, copie din prima jumătate a sec. al XIX-lea, în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini. A aparținut lui Dimitrie C. Sturza-Scheianu. La f. 1 — 4v, o tablă de materii pentru întregul manuscris. Compilația mai cuprinde letopisețele lui Miron Costin, pseudo-Amiras, Ion Neculce și Ioan Canta.

Titlul în ms: *lipsește.*

Incipit: Predoslovie létopisățului. Nime mai bine și mai pre scurt. . .

Desinit: . . Iară Bașta Giorgi clătind de la Dobrițin, s-au tăbărît la Maetin, făcînd înpregiur șanțu[1].

XLVIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3439**, in-folio, f. 4v—24v. Text fragmentar și rezumativ (se oprește la 1439). Miscelaneu, copie din anul 1830, în lb. romînă, scrisă de Ghelasie ieromonah, cîntăreț la Episcopia de Argeș. A aparținut lui Cesar Bolliac, provine de la Muzeul de antichități din București (1909). Miscelaneul mai cuprinde letopisețele lui Grigore Ureche, Miron Costin, precum și cronici ale Țării Romînești: Letopisețul Cantacuzinesc, Radu Popescu și Dionisie Fotino.

Titlul în ms.: *Pentru începutul lumii*[2].

Incipit: De zidirea lumii multe păreri și dovezi ale filosofilor și poeticilor păgînești să află. . .

Desinit: . . și 400 de cai oricînd va trebui craiului să-i dea.

XLIX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **4161**, f. 28—81. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (se oprește la 1594); pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, XXI).

Titlul în ms.: *Incepătura liatopisățului țării Moldavviei.*

Incipit: Cap. 1. Din Totrîmul <sic !> al triilea ficior a lui Gomer. . .

Desinit: . . și au gonit pre Aaron vodă din scaun și au ars tîrgul Iașii în anul 7103.

L. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **4456**, in-4°, f.1—82. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (se oprește la 1561). Compilație de cronici, copie din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, în lb. romînă. Mai cuprinde letopisețele lui Grigore Ureche și Miron Costin.

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit: avè frică undi nu era frică, că pi tirani și cunoștința lui cea dinlăuntru îl faci di să temi. . .

Desinit: . . iar oștenii lui s-au rășchiratu încotro au putut.

LI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **4797**, f. 26—100v. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (se oprește la 1594); pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15,XXII).

Titlul în ms.: *Începutul litopisețului țări<i> noastre Moldovi<i>.*

Incipit: Zaci<ala> 1. Din Togarma <sic !> al triele fecior a lui Gomér. . .

Desinit: . . . și au gonit pre Aron v<oe>vod din scaun și au arsu tîrgul Iașii în anul 7103.

LII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **4800**, f. 32—98v. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (se oprește la 1594); pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15,XXIII).

Titlul în ms.: *Începătura létopisițul<ui> țării Moldovii.*

Incipit: Cap. 1. Din Togormu al triilea ficior a lui Gomer. . .

---

[1] Se încheie cu aceeași frază ca la ms. 2690 de mai sus.

[2] Pentru titlul general a se vedea și letopisețul lui Miron Costin, la același nr. de manuscris.

Desinit : . . . şi au gonit pre Aron vodă din scaun şi au ars tîrgul Iaşii în anul 7103 [1].

LIII. Acad. R.P.R., ms, grec. nr. **235**, in-4°, 181 p. Text cu lipsuri la început (cuprinde anii cca. 1352—1601). Traducere din sec. al XVIII-lea, în lb. greacă. A aparţinut mitropolitului Iosif Naniescu al Moldovei.

Titlul în ms. : Βιβλίον περιέχον τινάς ἀξιολόγους ἱστορίας τῶν ἐκλαμπροτάτων ἡγεμόνων Μολδοβίας τε καὶ Οὐγγροβλαχίας καὶ τῶν πέριξ βασιλειῶν καὶ ῥηγάτων ἀρχόμενον ἀπὸ τὸ ἑξάκις χιλιοστὸν ὀκτακοσιοστὸν ἑβδομικοστὸν τέταρτον ἔτος τὸ ἀπὸ κτίσεως κόσμου μέχρι τοῦ ἑπτάκις χιλιοστοῦ. <Carte cuprinzînd cîteva istorii însemnate ale prea străluciţilor domni ai Moldovei şi Ţării Romîneşti şi a împăraţilor şi regatelor dinprejur, începînd de la anul 6874, de la facerea lumii pănă la 7000>.

Incipit : Ἡ δευτέρα κατοίκησις τῆς Μολδοβίας εἰς ποῖον χρόνον ἐσηνέβη. Δύσκολον εἶναι νὰ βεβαιώσωμεν...

Desinit : . . . ...ἕως ἐδῶ συνέγραψε τὴν παροῦσαν ἀκριβεστάτην ἱστορίαν ὁ μακαρίτης Νικολάης Κωστὴν ὅστις ἐχρημάτισε μέγας λογοθέτης. Μετὰ δὲ τοῦτον ἔρχεται κατὰ συνέπειαν καὶ γράφει ὁ Μυρὼν Κωστὴν λογοθέτης.

LIV. Acad. R.P.R., ms. franc. nr. **140**, in-4°, f.46—245. Compilaţie de cronici, copie modernă (sec. XIX) în lb. franceză, scrisă de mai multe mîini şi de A. Ubicini după traducerea din lb. greacă în lb. franceză a lui Nic. Genier din Smirna (1741). Titlul întregii compilaţii (f. 3) : *Livre historique contenant les gouvernements* [2], *les vies des princes de Moldavie et des autres souverains des pays circonvoisins à cette principauté, leurs contemporains depuis l'an* [3], *et le gouvernement de Drago voda jusqu'en 1729 avec un abrégé de l'histoire du monde, de l'origine, et de l'établissement de toutes les nations qui l'habitent depuis sa création jusqu'au règne de l'empereur Trajan et au delà. Composé en premier lieu dans l'idiome moldave par le seigneur Miron Costy, grand logothète ou chancelier de Moldavie*; *ensuite d'ordre du très excellent et très illustre Jean Grégoire Ghika voevode, ou prince de la Moldovalachie, fut traduit en grec vulgaire à Ghiassy, en 1729 par le seigneur Alexandre Amira de Smirne, cy-devant grand soultzar ou écuyer de bouche de le cour de Moldavie*; *et de ce dernier idiome a été mis en françois par Nicolas Genier, aussi de Smirne, cy-devant honoré d'un employ dans la bibliothèque publique de sa majesté très chrétienne à Paris. A Angora MDCCXLI*. Acest titlu se repetă şi la f. 4. La f.5 — 45 : „Notice de M. Hase", la f. 423—424v. se află : „Explication des charges et autres dignités attachés à la cour de Moldavie. . .", iar la f. 425 — 429, o tablă de materii pentru întregul manuscris. Compilaţia mai cuprinde letopiseţele lui Miron Costin şi pseudo-Amiras.

Titlul în ms. al operei de mai sus : *lipseşte*.

Incipit : Préface. Personne n'a mieux défini, cher lecteur, l'histoire dans toute sa consistance et en abrégé que Cicéron. . .

Desinit : . . . Quant au gouverneur Basté. celuy cy campa a Maety et il y retrancher <sic !> son camp [4].

LV. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Blaj nr. **57**, in-folio, f. V—431. Miscelaneu, copie din 1765, în lb. romînă, scrisă de Mihai sin Gheorghie în Iaşi, pentru Ioan Cantacuzino vel vistier. A aparţinut bibliotecii din Blaj. La filele I - IV tablă de materii pentru întregul manuscris. Miscelaneul mai cuprinde letopiseţele lui Miron Costin şi pseudo-Amiras.

[1] Se încheie cu formula obişnuită, arătată la ms. 1298.

[2] Cuvîntul e scris greşit în manuscris (la f. 4) : „gourvements".

[3] Loc alb în text.

[4] Se încheie cu fraza : „Voilà jusqu'où cette histoire de Moldavie a été décrite par Nicolas Costy ... la suite ... a été tirée des mémoires du secrétaire Miron Kosty".

Titlul în ms. (f. 1): *Pentru zidirea lumii.*

Incipit (f. 1v): Predoslovie létopisétului. Nimé mai bine şi mai pre scurt toată desfătarea istoriei n-au cuprinsu, iubite cetitoriule. . .

Desinit: . . . iară Başta Giorgi clătind de la Dobriţin, s-au tăbărît la Maetin, făcînd înpregiur şanţu [1].

LVI. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Oradea, nr. 13, in-8°, 215 p. Text cu lipsuri la început şi la sfîrşit (cuprinde numai anii 1359—1562). Copie din anul 1781, în lb. romînă, cu litere chirilice, iar cîteva pagini cu litere latine, scrisă de Samuil Micu-Clain la Viena. A aparţinut bibliotecii Episcopiei greco-catolice romîne din Oradea.

Titlul în ms.: *Istoria şi hronica ţării Moldovei culése şi scrise mai întîiu de Costantin* <sic !> *Miron logofătul la anul 1708, acum scrisă iarăşi de Samoil Clain în Vienna Avstriei, anul Crăciunului 1781.*

Al doilea titlu: *Descălecatul ţării Moldovei la ce an de la facerea lumii s-au întîmplat.*

Incipit: Cap. 16. Cu anevoe iaste a le adeveri deplin, măcar că nu o istorie a ţărilor streine de prin pregiurul ţării noastre a Moldoviei. . .

Desinit: . . . După ce şe-au aşăzat Dispot vodă lucrurile d<o>mnii şi despre înpărăţila turcului, începu a face mari răutăţi şi tirănii Dispot vodă, iară Anton Ungurul.

LVII. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Oradea, nr. 241, tom. XXV, in-folio, 106 f. Text cu lipsuri la început şi la sfîrşit (cuprinde numai anii 1352—1561). Copie în lb. romînă, parte cu litere chirilice, parte cu litere latine. Partea cu litere latine a fost copiată de Gheorghe Şincai la Viena (cca. 1780). Manuscrisul a aparţinut bibliotecii Episcopiei greco-catolice romîne din Oradea.

Titlul în ms.: *Costantis Miron logothetae principatus Moldaviae Chronica.*

Incipit: Descallecatul a tierrael Moldavaei la ce valleat de la zidhire s-au templat. Cap. 16. Mai aprope de adever am aflat, quum que descallecatul al doiliea rînd a tierrael dupa pustiirea de volgari si de tatari, la valleat de la zidhirea lumeli 6874. . .

Desinit: . . . pre cum şi o bisérică în Hîrlău, caré au fost zidit Despot vodă în pomana tătîni-său de şésă stîngini de înnaltă în păréte, caré stă aztădz rîsipită şi nime nu scrie de dînsa. [2]

LVIII. Bibl. Centr. Univ. Cluj. ms. inv. nr. 1/1924, f. 27v—109v[3]. Text cu lipsuri la început şi la sfîrşit (se opreşte la 1594); pentru descrierea codicelui vezi M i r o n C o s t i n, *De neamul moldovenilor* (15,XXIV).

Titlul în ms.: *Incepătura létopisăţului ţării Moldoavei* <sic !>.

Incipit: Cap. 1, zaci<ala> 1. Din Togorm al triile fecior a lui Gomer, nepot lui Afet. . .

Desinit: . . . Şi au gonit pre Aron vodă din scaun şi au ars tîrgul Iaşii în anul 7103 [4].

LIX. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. inv. nr. 25/1955, in-folio, p. 1—292. Miscelaneu, copie din 1844, în lb. romînă, scrisă de Ştefan Isopescu după un alt manuscris din 1785. La f. 424 — 426 o tablă de materii pentru întregul manuscris. Miscelaneul mai cuprinde letopiseţul lui Miron Costin.

Titlul în ms.: *Cartea pentru descălecatul dintîiu a ţării Moldovii şi neamul moldovinesc de Neculai Costin, mare logofăt în Moldova, prescrisă de cătră teologul Ştefan Isopescul în anul 1844, de pe un mănuscris den a<nul> 1785.*

---

[1] Se încheie cu aceeaşi frază ca mai sus, la ms. 352.

[2] Urmează cîteva notiţe scoase după alţi autori, scrise cu litere chirilice pe foi de hîrtie şi lipite la sfîrşitul manuscrisului.

[3] Numerotare în chirilică.

[4] Se încheie cu formula: „Pînă aicea s-au găsit scris létopisăţul ţărăi de Uréche vornicul".

Incipit: Predoslovie letopiseaţului. Nimine mai bine şi mai pre scurt toată desfătare iştoriiai <sic !> n-au cuprinsu...

Desinit: ... iar Başte Giurgiu clătind de la Dobroţin s-au tăbărît la Maetin, făcînd înpregiur şanţu [1].

LX. Arh. Stat. Iaşi, ms. nr. **1733**, f. 54—186[2]. Text cu lipsuri la început şi la sfîrşit (se opreşte la 1594); pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15,XXV).

Titlul în ms.: *Începutulŭ létopisețului țării Moldovii.*

Incipit: Dinŭ Totŭrămul <sic !> alŭ triele ficiorŭ a lui Gomerŭ...

Desinit:... şi acia mănăstire să chiamă mănăstire lui Aron voevoda în anii 1594.

LXI. Arh. St. Iaşi, ms. nr. **1664**, in-folio, f. 1—3 şi 23—95[3]. Text cu lipsuri la început şi la sfîrşit (se opreşte la 1594). Compilaţie de cronici, copie de la sfîrşitul sec. al XVIII-lea sau începutul sec. al XIX-lea, în lb. romînă, scrisă de Lavrenţie monahul de la m-rea Coşula pentru Iordache Cantacuzino vel vornic. A aparţinut lui Ghenadie Cantacuzino monah[4]. Provine de la familia M. Costăchescu. Compilaţia mai cuprinde De neamul moldovenilor şi letopiseţul lui Miron Costin, precum şi letopiseţele lui Ion Neculce şi Ioan Canta.

Titlul în ms. (f. 23): *Incepătura letopisățului țării Moldovei.*

Incipit (f. 1): Începutul lètopisăţului. Predoslovie cătră cititoriiu. Niminea mai bine şi mai pre scurt toată desfătarea istoriei n-au cuprinsu ...

Desinit (f. 3): ... de acum înainte vom să arătăm şi pentru ţara Moldovii ce pămînt este şi ce seminţie de lăcuitorii sînt.

Incipit (f. 23): Cap. 1. Din Totrîmul <sic !> al treile fecior a lui Gomor ...

Desinit (f. 95v): ... şi au gonit pre Aron vodă din scaunul domniei şi au arsu tîrgul Iaşii în anul 7103[5].

LXII. Bibl. Centr. Univ. Iaşi, ms. nr. V—**2**, (fost 116), in-4°, f. 22v—97. Text cu lipsuri la început şi la sfîrşit (se opreşte la 1591); pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, XXVII).

Titlul în ms.: *Incepătura létopisățul<ui> țărăi Moldovei.*

Incipit: Din Togormu al triile fecior a lui Gomer...

Desinit: ... domnind Pătru vodă ţara Moldovii cum să cade.

LXIII. Bibl. Centr. Univ. Iaşi, ms. nr. V—**25** (fost 70), in-4°, f.9 —206v[2]. Text cu lipsuri la început. Compilaţie de cronici, copie din sec. al XVIII-lea, în lb. romînă. A aparţinut lui M. Kogălniceanu şi bibliotecii Academiei Mihăilene. Compilaţia mai cuprinde letopiseţele lui Miron Costin, pseudo-Amiras şi pseudo-Enache Kogălniceanu.

Titlul în ms.: *lipseşte.*

Incipit: <a>giunge pentru mai deşchisul minţii la rîndul istorii noastre. Cap. 3. Pentru sămînţiia şi neamul lui Sim...

Desinit: ... S-au tăbărît la Măetini, făcînd înprejur şanţu[6].

---

1 Copistul încheie cu formula: „Pînă aice acest letopiseţ este scris de pre izvodul ce au scris răposatul Nicolai Costin ce au fost vel logofăt".

2 Numerotare în chirilică.

3 Numerotare chirilică diversă.

4 Datele privitoare la copist şi la posesori sînt extrase din însemnările lui M. Costăchescu, aflate la sfîrşitul codicelui.

5 Se încheie cu formula: Pînă aici s-au găsit létopiseţul ţării Moldovii scris de Ureche.

6 Se încheie cu formula; „Pînă aice acest litopisăţ, este scris de pre izvodul ce-au scris Neculai Costandin <sic !> ce-au fost vel log<o>f<ă>t".

LXIV. Bibl. Centr. Univ. Iaşi. ms. nr. VI—34 (fost 75), în folio, f. 1—373. Text cu lipsuri la început. Compilaţie de cronici, copie din anul 1825, în lb. romînă, scrisă de Alex. Beldiman în Bacău. A aparţinut lui M. Kogălniceanu şi bibliotecii Academiei Mihăilene. Compilaţia mai cuprinde letopiseţul lui Miron Costin.

Titlul în ms. (f. 5) : *Pentru zidirea lumii.*

Incipit (f.1) : După alte multe îndeletniciri ce am avut în viaţa me şi sărguinţă întru tălmăciri... <predoslovia lui Al. Beldiman>.

Incipit (f.3) : Parte din predoslovii istoriografului <Nic. Costin>. De vremi ce am arătat lauda şi rodul <sic !> istoriii, socotit-am, iubite cititoriu, că şi aice în ţara noastră mai mult folos va face litopisăţul ţării noastre...

Desinit : ... iară Baştia Giurgiu purcegînd de la Dobricin, au tăbărît la Maetin, făcînd împregiur sanţu.

LXV. Bibl. Centr. Univ. Iaşi, ms. nr. VI—36 (fost 88), in-8°, 144 f. Text cu lipsuri la început şi la sfîrşit (cuprinde numai anii 1359—1594). Copie din prima jumătate a sec. XIX, în lb. romînă, după manuscrisul căpitanului C. Oltelniceanu din Bucureşti. A aparţinut lui M. Kogălniceanu şi bibliotecii Academiei Mihăilene.

Titlul în ms. (f.1) : *Pentru descălecatul al doilea în Moldova. Descălicatul Ţării Moldovei la ce veleat de la zidire s-au întîmplat.*

Incipit (a doua f. limin. v.) : Historicii pre carii pomenim...

Incipit (f. 1) : Cap. 1. Cu anevoe este a le <sic !> adeveri deplin, măcar că nu o istorie a ţărilor streine...

Desinit : ... au gonit pre Aron Vodă din scaun şi au ars tîrgul Iaşi.

LXVI. Bibl. Centr. Univ. Iaşi, ms. nr. VI—41 (fost. 91), in-folio, f. 1—306. Text cu lipsuri la început. Compilaţie de cronici, copie din sec. al XVIII-lea, în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini. A aparţinut lui Ioan Ţintilă al treilea vistier (sec. XVIII), lui M. Kogălniceanu şi bibliotecii Academiei Mihăilene. Compilaţia mai cuprinde letopiseţul lui Miron Costin.

Titlul în ms. : *Pentru zidire lumii.*

Incipit : Di zidirea sau făcutul lumii multe păreri...

Desinit :... clătind de la Dobriţin s-au tăb<ă>rît la Maitin făcînd înpregiur şanţu [1].

LXVII. Arh. Stat. Braşov, ms. catal. U. 804, inv. nr. A. b. VII 2, in-8°, f. 1—54. Text fragmentar (se opreşte la întemeierea Ţării Leşeşti). Miscelaneu, copie din anul 1803 în lb. romînă. A aparţinut lui N. Sulică. Manuscrisul mai cuprinde însemnări de cronică privind Şcheii Braşovului (vezi partea a III-a, *Transilvania*).

Titlul în ms. : *Începutul istorii şi a neamurilor dela zidirea lumii.*

Incipit : De zidirea lumii sau făptura lumii multe păreri şi dovediri a filosofilor şi a poeticilor păgîneşti era...

Desinit :... şi aşa să arată descălecarea Ţării Leşeşti, precum a boemilor la ceh, aşa de la leh numele Ţării Leşeşti [2].

LXVIII. Arh. Stat Braşov, ms. inv. nr. 30914, in-folio, f. 1—75 [3]. Text cu lipsuri la început şi la sfîrşit (se opreşte la 1459).

---

[1] Se încheie cu formula : „Pînă aice acest litopisăţ iaste scris di pre izvodul ce s-au fost scris de răposatul Niculaiu Costin ce-au fost vel log<o>f<ă>t”.

[2] Fragmentul acesta din cronica lui N. Costin se încheie cu o frază care nu face parte din opera cronicarului.

[3] Numerotare în chirilică cu cerneală roşie.

Miscelaneu, copie din anul 1803, în lb. romînă. A aparţinut bibliotecii Gimnaziului Real din Braşov (cca. 1850), mai tîrziu devenit Lic. Şaguna. Miscelaneul mai cuprinde letopiseţul lui Grigore Ureche şi Miron Costin.

Titlul în ms: *Pentru facerea lumii.*

Incipit: De zidirea lumii sau făptura lumii multe păreri şi dovezi ale filosofilor şi a poeticilor păgîneşti era...

Desinit: ... unde şi Mihaiu Buceaţschii au căzut în războiu.

LXIX. Bibl. raion. Turnu-Severin, ms. fără nr., in-folio, p. 179—367. Text rezumativ, cu lipsuri la început şi la sfîrşit (porneşte de la împăratul Traian şi se opreşte la 1595). Compilaţie de cronici, copie din anul 1837, în lb. romînă, scrisă de Gheorghe Burchi. A făcut parte din biblioteca Bibicescu (Turnu-Severin). Manuscrisul mai cuprinde şi letopiseţul lui Miron Costin.

Titlul în ms.: *Predoslovie litopisețului.*

Incipit: Nime mai bine şi mai pre scurt toată disfătare istoriei n-au cuprinsu, iubite cetitoriule ...

Desinit: ... că şi cronicarii streini Necolaia Isvanfiia şi Bonfu <sic!> Gangul <sic!> de Betleia, cari în istoriile sali pominesc de domniile Moldovii, scriu că pe urma lui Aron vod<ă> a stătut domnu Ştefan Răzvan, pus de Bator Jicmont, craiul Ardealului, precum s-au pomenit mai sus, că au mersŭ Ră<z>van vod<ă> pe poronca lui Bator Jicmont întragiutor lui Mihai vod<ă>.

N.B. Pentru letopiseţul lui Nicolae Costin vezi şi *Istoria paralelă a Ţării Romîneşti şi a Moldovei.*

Ediţii: <Nicolae Costin>, *Istoria Moldo-României arătîndŭ neamurile de care s-au locuitŭ aceste pămînturi după răspîndirea fiilorŭ lui Noe; origina moldo-romînilorŭ şi mai multe resboaiŭ alle domnilorŭ Moldovei cu deosebite naţii, pînă la anulŭ lumei 7103 (1595 de la Hristos)*... la George Ioanid, I, p. 1—294; Neculai Costin, *Cartea pentru descălecatul dintîiu a Ţării Moldovii şi neamul moldovinesc*, la M. Kogălniceanu, *Letopisiţe*, I, p. 33—91 *şi Apendice* p. 6—29, 40—54 şi 59—126 şi *Cronicele Romaniei*, I, p. 31—84 şi Apendice p. 380—403, 414 — 427 şi 432 — 496; Nicolae Costin, *Letopiseţul Ţării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601. Ediţie cu o introducere de Ioan St. Petre*, Buc., 1942, 664 p.+IV pl.

17. De domnia lui Nicolae Alexandru vodă în ţara Moldovei

Cuprinde istoria Moldovei de la 1710—1712.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **37**, f. 115—211 v. Text cu lipsuri la sfîrşit; pentru scrierea codicelui vezi pseudo-Nic. Costin (23, I).

Titlul în ms.: *De domniia lui Nicolae Alexandru vodă v<ă>leat 7218.*

Incipit: După maziliia lui Mihai vodă Răcoviţă, care s-au tîmplat la văleat de la zidirea lumii 7218...

Desinit: ... ca să vie cineş la locul său fără nice de o sfiială.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **56**, f. 102v—182; pentru descrierea codicelui vezi pseudo-Nic. Costin (23,II).

Titlul în ms.: *Domniia lui Nicolae Alexandru vod<ă>, l<ea>t 7218.*

Incipit: După mazilie lui Mihai vod<ă> Răcoviţi...

Desinit: ... şi huitul vinè disspre răsărit.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **58**, in-folio, f. 8—64. Compilaţie de cronici, copie din anul 1722, în lb. romînă, scrisă de Stanciu erei de la biserica Tuturor Sfinţilor din Bucureşti

pentru Nicolae vodă Mavrocordat [1]. Titlul întregii compilații (f. 2): *Létopiseț întru carele să coprinde domnia dintîi și de a doao din țara Moldovei a măriei sale prea luminatului nostru domnu Io Nicolae Alexandru*[2] *voevod, carele iaste alcătuit de Nicolae Costin vel log<ofăt>, feciorul lui Miron Costin, ce-au fost logofăt mare*[3].

Și domnia dintîi și de a doao iară a măriei sale din Țara Rumînească, tocmit și așezat de Radul Popescul ce-au fost vornic mare, coprinzind și alte lucrur<i> ce s-au întîmplatu pintr-alte părți într-acéste domnii ale măriei sale. Carele l-am scris eu popa Stanciul de la biserica Tuturor Sfinților din București în luna lui martie în 20 de zile văleat 7230. La f. 3 — 7v un pinax pentru întregul manuscris. Compilația mai cuprinde cronicile lui Axinte Uricariul și Radu Popescu privind domniile lui Nic. Mavrocordat.

Titlul în ms. al operei de mai sus: *De domnia lui Nicolae Alexandru vodă din țara Moldovei văleat 7218.*

Incipit: După mazilia lui Mihai vodă Răcoviță...

Desinit: ... și huietul veniia despre răsăritu.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **239**, in-folio, f. 4—52v. Compilație de cronici, copie din anul 1791, în lb. romînă, scrisă de Ștefan Stîrce. Manuscrisul a aparținut lui M. Kogălniceanu și lui D. A. Sturdza (1850), care-l dăruiește Academiei Romîne în 1885. Compilația mai cuprinde cronicile lui Axinte Uricariul și Radu Popescu pentru domniile lui Nicolae Mavrocordat, precum și cronica expediției din Moreea, atribuită lui Constantin Diichiti.

Titlul în ms. al operei de mai sus: *Domnie domnului țării Moldavi<i> Nicolai Alexandru v<oe>vod, v<ă>let 7218.*

Incipit: După mazilie lui Mihai vod<ă> Racoviță, care s-au întîmplat la velet de la zidirea lumii 7218...

Desinit: ... și huetul venie despré răsărit.

V. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **241**, in-folio, f. 9—56v. Compilație de cronici, copie din anul 1755, în lb. romînă.

Titlul întregii compilații: *Létopisețŭ întru carele să coprinde domnia dintîi și de a doao din țara Moldovei a mării sale prea luminatului nostru domnu Io Nicolae Alexandru voevod, carele iaste alcătuit de Nicolae Costin vel logofăt, feciorul lui Miron Costin ce-au fost log<ofăt> mare*[3] *și domnia dintîi și de a doao iar a măriei sale din Țara Rumînească, tocmit și așezat de Radul Popescul ce-au fost vornic mare, coprinzind și alte lucrur<i> ce s-au întîmplat p<r>intr-alte părți într-aceste domnii ale măriei sale. În luna lui iunie în 1, văle<a>tŭ 7263, * iară de la H<risto>s 1755**[4]. Manuscrisul a aparținut lui Ioan Tomic (?), apoi ieromonahului Gherman Iacovici de la m-rea Putna (1833), bibliotecii Academiei Mihăilene (1835), lui Const. Hurmuzaki (1840), apoi lui M. Kogălniceanu. Dăruit Academiei Romîne de Ministerul Cultelor în 1882. La f. 4 — 8, tablă de materii pentru întregul manuscris. Compilația mai cuprinde cronicile lui Axinte Uricariul și Radu Popescu privind domniile lui Nic. Mavrocordat.

Titlul în ms. al operei de mai sus: *De domnia lui Nicolae Alexandru vodă din țara Moldovei, vălet 7218.*

Incipit: După mazilia lui Mihai vodă Răcoviță, caré s-au întîmplatŭ la văletul de la zidirea lumii 7218...

---

[1] Legătura în piele a codicelui poartă inițialele voievodului.
[2] Adăugat de altă mînă și cu altă cerneală: Mavrocordat.
[3] Greșeala copistului, a doua domnie este scrisă de Axinte Uricariul.
[4] Cuvintele cuprinse între asteriscuri sînt o adăogire tîrzie de altă mînă.

Desinit : . . . şi huetul veniia despre răsăritŭ.

VI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1299**, f. 47—148v ; pentru descrierea codicelui vezi Constantin Văcărescu, *Viţa lui Nicolae Mavrocordat* (62, I).

Titlul întregii compilaţii — exclusiv *Viţa* scrisă de Const. Văcărescu — (f. 31—32v) : *Hronograf întru care să cuprind domniele pre luminatului şi prea înnălţatului domnŭ Io Nicolae Alexandru voevod, însă domniia dintîi şi de a doa a măriei sale din ţara Moldovei şi domniia dintîi şi a doa iar a măriei sale din Ţara Muntenească, arătîndu înnainte pre largu de cine s-au alcătuit.*

Létopiseţŭ întru carele să coprinde domniia dintîi şi de a doa din ţara Moldovei a măriei sale prea luminatului nostru domnu Io Nicolae Alexandru voevod, carele iaste alcătuit de Nicolae Costinŭ vel logofătŭ feciorulŭ lui Miron Costinu ce-au fost logofăt mare[1] *şi domniia dintîi şi de a doa iară a măriei sale din Ţara Rumînească, tocmit şi aşezat de Radulŭ Popescul ce-au fost vornic mare, coprinzînd şi alte lucruri ce s-au întîmplat pintr-alte părţi într-acéste domnii ale măriei sale, carele l-am scris eu popa Stanciul de la bisérica Tuturorŭ Sfinţilor, în scaunul domniei în Bucureşt<i>, iulie 12 zil<e> văleat 7233.*

Titlul în ms. al operei de mai sus (f. 47) : *De domniia lui Nicolae Alexandru vodă în ţara Moldovei, văleat 7218.*

Incipit : După maziliia lui Mihai vodă Răcoviţă. . .

Desinit :. . . şi huetul veniia despre răsărit.

VII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3102**, f. 84—117 v. Text fragmentar şi discontinuu ; pentru descrierea codicelui vezi Nic. Milescu (11, II).

Titlul în ms : *lipseşte.*

Incipit : Carte marelui sultan Ahmet ...

Desinit : . . . pînă s-au mîntuit de gîlceava lor.

VIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3532**, in-4°, f. 1—58v ; text cu lipsuri la început. Compilaţie de cronici, copie din sec. al XVIII-lea în lb. romînă. Manuscrisul a aparţinut unui Gheorghe Moldoveanul (prima jumătate a sec. XIX) apoi lui Aron Densuşianu şi lui Gr. Tocilescu ; dăruit Academiei Romîne de Facultatea de litere din Bucureşti, în 1910. Compilaţia mai cuprinde cronicile lui Axinte Uricariul şi Radu Popescu privind domniile lui Nic. Mavrocordat, precum şi cronica expediţiei din Moreea atribuită lui Constantin Diichiti.

Titlul în ms. al operei de mai sus : *lipseşte.*

Incipit : <a>proape de domnie ţării el decît alţi domni mazili ce să afla la Ţarigrad. . .

Desinit : . . . şi huetul veniè despre răsărit.

IX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **4225**, in-8°, f.1—102v. Text cu lipsuri la început. Compilaţie de cronici, copie din primele decenii ale sec. al XVIII-lea (cca. 1725), în lb. romînă, scrisă de Stanciu erei[2]. A aparţinut lui N. Ionescu din Iaşi (1913). Compilaţia mai cuprinde cronicile lui Axinte Uricariul şi Radu Popescu, privind domniile lui Nic. Mavrocordat.

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : al doilea la Mihai vodă, pre carele îl trimisése la cetatea Neamţului. . .

Desinit : . . . şi huetul veniia despre răsărit.

X. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Blaj, nr. **81**, p. 37—133. Text cu lipsuri la sfîrşit, omite şi rezumă multe evenimente ; pentru descrierea codicelui vezi pseudo-Nic. Costin (23,III).

Titlul în ms. : *Domniia lui Necolae vodă Alexandru.*

---

[1] Greşeala copistului, a doua domnie este scrisă de Axinte Uricariul.

[2] Cf. G. Strempel, *op. cit.*, p. 227.

Incipit : La anul 1710, după ce s-au mazilit Mihai vodă Racoviţă, prebegit-au o seamă de boiari de ţară [şi acest obicéiu nu de multă vréme s-au făcut][1]...

Desinit :... apoi cu blîndéţe au scris pre la toţ<i> boiarii unde să afla prin băjenii şi la pribégi, ca să vie la locurile lor făr<ă> nici o sfiială.

XI. Bibl. Centr. Univ. Iaşi, ms. nr. **II—22**, f. 162—264v.; pentru descrierea codicelui vezi pseudo-Nic. Costin (23,IV).

Titlul în ms. : *De domnie lui Nicolae Alexandru vodă v<ă>leat 7218.*

Incipit : După mazilie lui Mihai vodă Răcoviţă, care s-au tîmplat la văleat de la zidirea lumiei 7218...

Desinit : ... şi huetul veniia despre răsărit.

XII. Bibl. Centr. Univ. Iaşi, ms. nr. **III—20** (fost 123), in-8°, f. 69—87. Text fragmentar, numai începutul domniei lui Nic. Mavrocordat. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. al XVIII-lea (cca. 1728), în lb. romînă, scrisă probabil de Petru logofătul. A aparţinut lui Antonachi Ramadan biv vel armaş, apoi lui Enache Kogălniceanu, care îl cumpărase de la Elie oghiotat al postelnicului Antiohie (1760); manuscrisul poartă autograful lui Mihail Eminescu.

Titlul în ms. : *De domniia lui Neculaia Alexandru vo<e>v<o>d din ţa<ra> Moldovii, velet 7218.*

Incipit : După maziliia lui Mihaiu vodă Racoviţă, caré s-au întîmplat la veletul de la zădire lumii 7218...

Desinit : ... precum şi acesta Numam paşa nimică nu era dat spre lăcomiia precum tot neamul Chiprulieştilo<r>.

XIII. Bibl. Centr. Univ. Iaşi, ms. nr. **III—62** (fost 132), p. 44—170. Text cu lipsuri la sfîrşit; pentru descrierea codicelui vezi pseudo-Nic. Costin (23,V).

Titlul în ms. : *Domniea lui Nicolai Alexandru vodă Mavrocordat.*

Incipit : La anul 1710, după ce s-au mazilit Mihai vodă Racoviţă * care s-au tîmplat la veleat 7118<sic !>, iar de la H<risto>s 1710 oct<omvrie> 14* [2], pribegit-au o seamă de boeri de ţară...

Desinit : ... au scris pe la toţi boéri<i> unde se afla prin băjenii şi la pribégi, ca să vie la locurile lor fără nici o sfială.

XIV. Bibl. Gh. T. Kirileanu Piatra Neamţ, acum Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **5952**, f. 21—64 v; pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile pentru Grigore Ghica vodă* (39,XXIII).

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : După mazilie lui Mihai Vodă Racoviţa...

Desinit :... forte s-au cutremurat pămîntul în slava lui Dumnezău pă în de doao ori şi huet viniia despre răsărit.

Bibl. Patriarhiei din Bucureşti păstrează în manuscrisele nr. **8** şi **133**, copii după cronica domniei lui Nic. Mavrocordat de Nicolaie Costin.

Ediţii : M. Kogălniceanu, *Letopisiţe*, II, p. 78—130 şi *Cronicele Romaniei*, II, p. 70—117.

Studii (*la operele lui Nicolae Costin*) : I. G. Sbiera, *Mişcări culturale*, p. 228—331; C. Giurescu. *Contrib. stud. cron. moldovene*, p. 273—309; C. Giurescu, *Izvoadele Dubău*, p. 165—214; Giorgie Pascu, *Axinte Uricariul şi Neculai Costin*, în *Arhiva*, Iaşi, 1922, XXIX, p. 489—498; N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, I, p. 90—158; Const.

[1] Parantezele aparţin copistului.
[2] Cuvintele cuprinse între asteriscuri sînt scrise de mîna lui M. Kogălniceanu.

Rădoescu, *Codicele Burchi*, în *Arh. Olteniei*, 1937, XVI, nr. 92—94, p. 451—454; Ioan St. Petre, *Nicolae Costin, Vieața și opera*, Buc., 1939, 286 p.
A se vedea și Bibliografia generală.

Pseudo-Tudosie Dubău

18. Letopiseț al țării Moldovei de la Dabija vodă înainte <1661—1693>

Cuprinde istoria Moldovei începînd cu domnia lui Eustratie Dabija și se oprește la anul 1693, la moartea lui Constantin Cantemir voevod. Se pare că a fost scris din îndemnul logofătului Tudosie Dubău.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **169**, f. 2—5 și 378v—383v. Text cu lipsuri la sfîrșit; de la f.2 — 5 o predoslovie parte în stihuri, parte în proză; pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Gr. Ureche (10,V).

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit (f.2): Ce striinii toți priiméște
De-i hrăniaște și-i cinstiaște...

Desinit (f.4—5): ... și alții nice în vreme de acmu nu scriu nime, eu încă am socotit să răspundză pietrile de vréme ce tac oamenii, amin.

Incipit (f. 378v): De aicea înnainte iar începum a scrie de pă izvodul a răpăosați a lui Theodosie Dubău logofătul și a lui Uréche vornicul, Dumnedzău să-i iarte...

Desinit (f. 383v): ... la domnie fiiu-său Antiohię.

N. B. Pentru pseudo-Tudosie Dubău, vezi și letopisețul lui *Gr. Ureche* la ms. rom. nr. 2506.

Ediții: N. Iorga, *Cronica lui Vasile Dămian și Tudose Dubău*, în *Studii și doc.*, III, p. 12—21; C. Giurescu, *Izvoadele lui Tudosie Dubău, Miron logofătul și Vasile Demian*, Buc., 1914, p. 3—29 (extras).

Studii: D. Russo, *Emendațiuni la unii autori greci și romîni*, în *B. Com. Ist.*, 1916, II, p. 97—100.

A se vedea și Bibliografia generală.

Dimitrie Cantemir

(1673—1723)

19. Întîmplările Cantacuzinilor și ale Brîncovenilor <1678—1716>

Este un raport redactat inițial în lb. rusă[1], adresat de Dimitrie Cantemir țarului Petru I, cu scopul de a dovedi necredința unora dintre Cantacuzini și a lui Constantin Brîncoveanu față de Rusia.

[1] Titlul exact al originalului în lb. rusă: *Дивныя революціи праведнаго Божія отмщенія на фамилію Кантакузиныхъ въ Валахіи славныхъ и Бранкованову.*

I. Acad. R.P.R., ms. grec. nr. 63, in-8°, 29 f. Traducere din sec. al XIX-lea, în lb. greacă

Titlul în ms.: Δημητρίου Καντεμήρ, ἡγεμόνος τῆς Μολδαυίας συμβεβηκότα τῶν ἐν τῇ Βλαχίᾳ Καντακουζηνῶν καὶ Βραγκοβάνων. Μεταγλωττισθέντα μὲν ἐκ τῆς γερμανικῆς γλώσσης εἰς τὴν ἡμετέραν ἁπλῆν διάλεκτον, παρὰ τοῦ λογιωτάτου κυρίου Γεωργίου Ἰωάννου Ζαβίρα τοῦ ἐκ Σιατίστης 1795-͵αψϟέ. <Dimitrie Cantemir, domnul Moldovei. Întîmplările Cantacuzinilor şi ale Brîncovenilor din Ţara Romînească. Traduse din limba germană în limba noastră simplă de prea învăţatul domn Gheorghe Ioan Zaviras din Siatişte, 1795>.

Incipit: Κωνσταντῖνος ὁ Καντακουζηνός...

Desinit:... ...ἡ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου ποίησον ἀγαθὸν τοῖς μισοῦσί σε.

Ediţii: *Дивныя революціи праведнаго Божія отмщенія на фамилію Кантакузиныхъ въ Валахіи славныхъ и Бранковановy* (fără numele autorului), în anexe la *Журналъ или поденная записка блаженныя и вѣчнодостойныя памяти государя императора Петра Великаго съ 1698 года даже до заключенія Нейстатскаго мира*, St. Petersburg, 1772, vol. II. p. 291—313. Traducerea germană: *Wunderbare Fügungen der göttlichen Rache an der Familie der in der Wallachey berühmten Kantakuzenen, wie auch der Brankowanischen Familie*, în H. L. C. Bacmeister, *Russische Bibliothek zur Kenntnis des gegenwärtiges Russland*, Riga-St. Petersburg-Leipzig, 1783, VIII, p. 147—184. Traducerea greacă: Ἀξιομνημόνευτα ἐν Βλαχίᾳ συμβεβηκότα, trad. G. I. Zavira, Viena, 1795; Dimitrie Cantemir, *Întîmplările Cantacuzineştilor şi Brancovenilor în Valahia* <traducere în lb. romînă de V. Vîrnav>, în *Arhiva Romînească*, Iaşi, ed. I, t. II, 1845, p. 279 — 322; ed. a II-a, t. II, 1862, p. 207—241; Dimitrie Cantemir, *Evenimentele Cantacuziniloru şi Brancoveniloru din Tiérra Muntenésca de... Dupe originalulu scrissu de autoriu in limb'a russésca, tradussu mai antaiu in limb'a germana Si apoi in cea grecésca populara la an. 1795 de George Ioan Zavira; iar acuma dupe însarcinarea Societatii Academice Romane, din nou tradussa de G. Sion, Opere...*, tom. V, Bucureşti, 1878, VI + 31 p.

20. Istoria ieroglifică <1685—1705>

Autorul înfăţişează alegoric societatea romînească din vremea sa, mai ales intrigile şi lupta dintre familiile Cantemir, Brîncoveanu şi Cantacuzino, personajele avînd nume de animale identificabile printr-o „cheie" la sfîrşitul operei.

I. Acad. R.P.R., ms. fotocopie nr. 27 după manuscrisul aflător în Arhiva Centrală a Statului, acte vechi, Leningrad, F. 181, kn. 1419, in-4°, 333 f., în lb. romînă.

Titlul în ms.: *Istoriia ieroglyfică în doasprădzéce părţi înpărţită, aşijderea cu 760 de sentenţii frumos înpodobită la începătură, cu scară a numerelor dezvălitoare, iară la sfîrşit cu a numerelor streine tîlcuitoare, Dimitriu Cantemir* [1].

Incipit: Izvoditoriul cititoriului, sănătate. Precum de toată probozirea vrédnic să fiu, o, iubitule, foarte bine cunosc...

Desinit:... pentru caré toată bună vrérea în măsurata-ţi înţelepciune, lăsăm. Ia aminte că scara aceasta nu după rîndul azbuchelor, ce după numărul féţelor îmblă [2].

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 321, in folio, 337 f. Copie modernă, în lb. romînă cu litere chirilice scrisă de Grigorie Tocilescu după manuscrisul de mai sus.

Titlul în ms.: *Istoriia ieroglyfică în doasprădzéce părţi înpărţită, aşijderea cu 760 de sentenţii frumos înpodobită la începutură, cu scară a numerelor dezvălitoare, iară la sfîrşit cu a numerelor streine tîlcuitoare... Dimitriu Cantemir* [1].

---

[1] Numele autorului e scris şi cifrat şi cu caractere arabe. Numerotarea filelor lipseşte la fotocopie.

[2] Textul se *încheie* (la f. 329 şi 337 pentru ms. 321, fără număr de file pentru fotocopie) cu: „Scara a numerelor şi cuvintelor ieroglificeşti tîlcuitoare", care *sfîrşeşte*: „Dobitoc platonicesc = omul dobitoc în două picioare 600".

Incipit: Izvoditorlul cititorlulul, sănătate. Precum de toată probozirea vrédnic să fiu, o, lubitule, foarte bine cunosc...

Desinit (f. 328v): ... pentru caré toată bună vrérea în măsurata-ţi înţelepciune lăsăm. Ia aminte că scara aceasta nu după rîndul azbuchelor, ce după numărul féţelor îmblă [1].

Ediţii: D i m i t r i e C a n t e m i r, *Istori'a ieroglyfic'a în doasprediéce parti impartita, asijderé cu 760 de sententii frumos impodobita ...*, *Opere*, tom. VI, Buc., 1883, 408 p.; D i m i t r i u C a n t e m i r, *История Иероглификэ*, cu o introd. de I. V a r t i c i a n, K i ş i n e v, 1957, XII + 410 p. + 10 pl.

21. Hronicul vechimei a Romano-Moldo-Vlahilor

Hronicul demonstrează romanitatea şi continuitatea poporului romîn în Dacia, începîndu-se cu istoria grecilor şi cu Eneas, ai căror urmaşi au fost romanii şi Traian şi mergînd pînă la „descălecarea" Ţării Romîneşti şi a Moldovei în sec. XIII.

I. Acad. R.P.R., ms. fotocopie nr. **26** după manuscrisul aflător în Arhiva Centrală a Statului, acte vechi, Leningrad [2] F. 181, kn. 1420, in 8°, 343 f. Text cu mici lipsuri, în lb. romînă şi latină, cu litere chirilice şi latine. Cuprinde: dedicaţia din partea autorului, predoslovia către cititor în lb. romînă şi latină, catastihul istoricilor, cronica propriu-zisă, tabla hronologhicească şi scara.

Titlul în ms.: *Hronicul vechimei a Romano-Moldo-Vlahilor întîi pre limba lătinească izvodit, iară acmu pre limba romînească scos cu truda şi osteninţa lui Dimitrie Cantemir voevodul şi de moşie domn al Moldovii şi a svintei Rossieştii înpărăţii cniadz în Sanct-Petersburg, anul 7225—1717* [3].

Incipit [4]: Lui Dumnădzău unuia în troiţă închinatului şi slăvitului λατρείαν, în véci... <dedicaţia autorului>.

Incipit: Predoslovie. Ţiţeron, marele acela a romanilor Dimosthenis ...
Praefatio. Cicero eximius ille Romanorum Demosthenes...

Incipit: Hronicon a toată Ţara Romînească (carea apoi s-au înpărţit în Moldova, Munteniască şi Ardealul) ...

Desinit: ... Iară pre cititorlu poftim ca de această dată, cu acéste de nemică ale noastre osteninţe să s<e> zăbăvască. Sfîrşitul hronicului pentru vechimea Romano-Moldo-Vlahili şi lui Dumnedzău laudă [5].

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **113**, in-folio, 377 p. Text cu lipsuri, copie din anul 1835, în lb. romînă, scrisă de Samuil Botezat şi colaţionată de paharnicul Seulescu. Această copie a servit ediţiei de la Iaşi din 1835—1836. Biblioteca Academiei, secţia manuscrise păstrează, sub cotele: ms. rom. nr. 293 şi 294, volumele I şi II ale ediţiei de la Iaşi (1835—1836), colaţionate de mîna lui Gr. Tocilescu.

Titlul în ms.: *lipseşte*.

---

[1] Vezi nota 2, p. 101.

[2] În aceeaşi arhivă sub cota F. 181 nr. 1325 f. 129 — 225 (microfilm nr. 83 la Acad. R.P.R.) se păstrează *Historia Moldo-Vlahica*, versiunea în lb. latină a Hronicului.

[3] Anul e.n. cu arabe.

[4] Numerotarea filelor lipseşte. Textul predosloviei e scris pe două coloane, în dreapta în lb. latină, iar în stînga în lb. romînă.

[5] Manuscrisul se continuă cu „tabla hronologhicească" şi „scara", care are următorul *sfîrşit*: „împarte monarhia lumii ficiorilor <loc alb>, moare".

Incipit (f.1) : Lui Dumnezeu unuia în Troiță închinatului și slăvitului λατρείαν, în véci... <dedicația autorului>.

Incipit (f.2v) : Pridoslovie. Țiţeron marele acela a romanilor Dimosthenis...

Incipit (f.33) : Hronicon a toată Țara Romînească (care apoi s-au înpărțit în Moldova, Muntenească și Ardealul)...

Desinit (f. 341) : ... Iară pre cetitoriu poftim ca de această dată cu aceste de nimică ale noastre osteninţe să să zăbăvască. Sfîrşitul hronicului pentru vechimea Romano-Moldo-Vlahiei și lui Dumnezeu laudă [1].

III. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. fond Blaj, nr. **49**, in-folio, 608 p. Text cu lipsuri la început și la sfîrşit. Copie din 1756—1757, în lb. romînă, scrisă de Constantin Dimitrievici, dascăl al școalelor romîneşti din Blaj. Manuscrisul acesta este o copie după ms. fond Blaj nr. 87 (v. ms. următor). A aparţinut Bibliotecii Centrale din Blaj.

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : <ţi>nuturi înguste le socotim ale Dachiiii, cu condeiulŭ trecîndu-le, lăsămŭ pre cititori să cerce la Bomfinio...

Desinit : ... iar pre cititoriu poftimŭ ca de această dată cu acéste puţine osteneli să să zăbovească. Sfîrşitul hronicului pentru vechimea Romano-Moldo-Vlahiei și lui D<u>mnezeu întreită laudă şi mulţămită.

IV. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. fond. Blaj, nr. **87**, in-8°, 389 f. Text cu lipsuri la început şi la sfîrşit. Copie (?) de la începutul sec. al XVIII-lea (înainte de 1730), în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini, poate şi de aceea a lui Dimitrie Cantemir (?). Manuscrisul a fost cumpărat pe la 1730 de Ioan Inocenţiu Clain, episcop de Făgăraş, de la un negustor din Viena, care-l adusese dintr-o călătorie a sa de la Petersburg. A aparţinut apoi Bibliotecii Centrale de la Blaj.

Titlul în ms. : *lipsește* [2].

Incipit : ungurească să fi... [3] saldenii, turvinghii, vurii și chinghii...

Desinit : ... și noi cunoaştem că nu e alt, fără numai minciuni născute sau scoase den proştii şi blestemaţii crieri, cum şi de capul boului în pecé<te> ţăr<ii>.

Ediţii : Dimitrie Cantemir, *Hronicul Romano-Moldo-Vlahilor, alcătuit de domnul Moldaviei... la anii 1710. Iară acum de pe orighinalul manuscript depozitat de fericitul autoriu în împărăteasca arhivă a Moscvei, scozîndu-se cu învoirea prea înălţatului nostru domn Mihail Grigoriu Sturza V. Vd. şi din orînduirea înalt presfinţitului arhiepiscop al Sucevii şi mitropolit Moldaviei D. D. Veniamin Costake s-au tipărit*, Iaşi, 1835—1836, 2 vol,. LXXI+X+ + 365 p. + 1 facs. (I) ; X+402 +CX p. (II) ; Dimitrie Cantemir, *Hronicul vechimei a Romano-Moldo-Vlahilor publicat... de pre originalul manuscript al autorului păstrat în Archivele principale din Moscva ale Ministerului de Externe de Gr. G. Tocilescu*, *Opere*, vol. VIII, Buc., 1901, LXXIII+ 891 p. + erata + 1 portr. + 1 facs.

Studii (*la operele lui D. Cantemir*) : Gr. G. Tocilescu, *Rapportulu generalu allu d-lui... despre missiunea sa în Rusia*, în *Anal. Soc. Acad. Rom.* 1878, XI, p. 54—74 ; Sextil Puşcariu, *<Istoria literaturii noastre vechi>. Dimitrie Cantemir*, în *Transilvania*, Sibiu, 1920, LI, nr. 1, p. 27—32, nr. 2, p. 185—200 ; Giorge Pascu, *Viaţa şi operele lui D. Cantemir. 26 octombrie 1673—21 august 1723*, Bucureşti, 1924, 99 p. ; Şt. Ciobanu, *Dimitrie Cantemir în Rusia*, în *Anal. Acad. Rom.*, *Mem. secţ. lit.*, ser. III, tom. II, 1925, p. 381—455 ; Em. C. Gri-

[1] Manuscrisul se continuă cu „tabla hronologhicească" şi „scara", care are următorul *sfîrşit* (f. 377 v) : „înparte monarhia lumii ficiorilor <loc alb>, moare".

[2] De altă mînă este scris : *D. Cantemir, Hronica romanilor*.

[3] Rupt.

goraş, *Personalitatea lui Dimitrie Cantemir*, în *Propilee literare*, Buc., 1926, I, nr. 17, p. 11—17 ; I. Minea, *Despre Dimitrie Cantemir. Omul. Scriitorul. Domnitorul.* Iaşi, 1926, 421 p. ; P. P. Panaitescu, *Le prince Démètre Cantemir et le mouvement intellectuel russe sous Pierre le Grand*, Paris, 1926, 16 p. (Extras din *Revue des études slaves*) ; N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, II, p. 310—458 ; N. Iorga. *Zavira şi opusculul lui Dimitrie Cantemir despre lupta între Cantacuzini şi Brîncoveni*, în *Anal. Acad. Rom. Mem. secţ. ist.*, ser. III, tom. XXI. 1938—1939, p. 28—31 ; Al. Rosetti, *Observaţii asupra limbii lui Dimitrie Cantemir în „Istoria ieroglifică"*, în *Buletinul ştiinţific al Acad. R.P.R.*, Buc., 1951, tom. I, nr. 1—2, p. 17—38 ; E. Petrovici, *Limba lui Dimitrie Cantemir*, în *Limba romînă*, Buc., 1953, II, nr. 6, p. 5—16 ; N. Ermuratski, *Общественно-политические взгляды Дмитрия Кантемира*, Kişinev, 1956, 104 p. + 1 pl. ; P. P. Panaitescu. *Dimitrie Cantemir viaţa şi opera*, Buc., 1958, 268 p.

A se vedea şi Bibliografia generală.

Anonim

22. Cronica Racoviţeană-Buhuşească <1661—1705>

Cuprinde istoria Moldovei de la urcarea în scaun a lui Eustratie Dabija Vodă (1661), pînă la începutul celei de-a doua domnii a lui Antioh Cantemir (1705).

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **123**, f. 185v—218v ; pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15,III).

Titlul în ms. : *Domniia lui Evstratie Dabija v<oe>vodă.*

Incipit : Cap. 75. După moarte lui Stefăniţ<ă> vodă, fiiul lui Vasilie vodă, au triimis pe Chiriţa Draco Rosăt...

Desinit : ... numai Panaitachi postelnicul ştiindu-s<ă> greşit lui Antohie vodă, părăsindu-l cînd au luat Costantin Duca vod<ă> <a doua domnie>[1], iar el au pribigit.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **232**, f. 160—174v. Text fragmentar (cuprinde anii 1661—1683) ; pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15,IV).

Titlul în ms. : *Domnie lui Evstratie Dabija vodă.*

Incipit : Capŭ 75, zaceala 1. După moartea lui Stéfăniţă vod<ă>, fiiul lui Vasilie vod<ă>, au trimés boiarii pré Chiriţa Draco Rusét, cum s-au zisu, la Poartă...

Desinit : ... Petricéico vod<ă> din Iaşi au mérsu în Soceavă mîncînd şi stricînd.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **503**, f. 119—140v ; pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, XI).

Titlul în ms. : *Domniia lui Evstratie Dabija voievoda.*

Incipit : Cap. 75, zacel<a> 1. După moartea lui Stefăniţă vodă, fiiul lui Vasilie vodă, au trimes boeri<i> pre Chiriţa Draco Ruset, cum s-au zis, la Poarta înpărăţiei...

[1] Completat după C. Giurescu, *Letopiseţul ţării Moldovei de la ... 1661—1705*, p. 102.

Desinit: ... numai Panaitache postelnicul ştiindu-să greşit lui Antiohie vodă, părăsindu-l cînd au luat Costandinu Duca vodă <a doua domnie>[1], au pribegit.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1298**, f. 241—283v; pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15,XV).

Titlul în ms.: *Domniia lui Evstratie Dabijé voevoda.*

Incipit: Capŭ 75. După moartea lui Stefăniţi vod<ă>, fiiul lui Vasilie vod<ă>...

Desinit: ... numai Panaitache postelnicul ştiindu-s<ă> greşit lui Antiohie vod<ă>, părăsindu-l cînd au luat <a doua domnie>[1] Costantin Duca vod<ă>, au pribegit.

V. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2575**, f. 145v—169v; pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15,XVII).

Titlul în ms.: *Domniia lui Evstratii Dabija voevod.*

Incipit: Cap. 75. 1. După moarte lui Stefăniţ<ă> vodă, fiiul lui Vasăli vodă...

Desinit:... numai Panaitachi postelnicul şti<i>ndu-să greşit lui Antiohii vodă, părăsindu-l cînd au luat pe <sic !> Duca vodă, au pribegit.

Ediţii: <Diacul Mustea>, *Cronica Ţării Moldovei de la 1662—1730*, în *Mag. ist. Dacia*, III, p. 3—78; Neculai Muste, *Letopisiţul Ţării Moldovii de la domniea lui Istrati Dabija V. V., pînă la a triea domnie a lui Mihai Racoviţă V. V., atribuat lui... (1662—1729)*, la M. Kogălniceanu, *Letopisiţe*, III, p. 5—36 şi *Cronicele Romaniei*, III, p. 3—32; *Cronica Tierrei Moldovei de suppositulŭ Mustea*, la A. Treb. Laurianu şi Nicol. Bălcescu, *Cronicarii Tierrei Romanesci*, vol. II, Bucureşti, 1847, p. 3—78; C. Giurescu, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, Buc., 1913, 115 p.

Studii: I. G. Sbiera, *Mişcări culturale*, p. 177—182; N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, II, p. 252—268; I. Lăudat, *Cronica anonimă racoviţeană sau letopiseţul ţării Moldovei dintre anii 1661—1729*, în *Anal. ştiinţ. univ. Cuza* (s. nouă) ştiinţe soc., t. VII, Iaşi, 1961, p. 99—114.

A se vedea şi Bibliografia generală.

Pseudo-Nicolae Costin

23. Cronică a Moldovei dintre anii 1661—1709

Cuprinde istoria Moldovei de la suirea în scaun a lui Eustratie Dabija pînă la bătălia de la Poltava, din timpul războiului ruso-suedez.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **37**, in-4°, f. 6—114v. Text cu lipsuri la început (cuprinde anii 1675—1709). Compilaţie de cronici, copie din prima jumătate a sec. al XVIII-lea (cca. 1725—1730), în lb. romînă, scrisă de Stanciu erei[2]. A aparţinut lui Cesar Bolliac; dăruită Academiei Romîne de D. A. Sturdza (1885). Compilaţia mai cuprinde cronicile lui Nicolae Costin şi Axinte Uricariul privind domniile lui Nic. Mavrocordat.

Titlul în ms.: *lipseşte*.

---

[1] Completat după C. Giurescu, *op. cit.* p. 102.

[2] Cf. G. Strempel, *op. cit.*, p. 226.

Incipit: o cheltuială și încă au scos bani de i-au dat și de cheltuială, caré n-au mai fost niceodată dușlaș [1] ca aceasta domnii...

Desinit:... ce înnainte precum să va lucra, vrémia va arăta.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 56, în-4°, f. 3—102. Compilație de cronici, copie din sec. al XVIII-lea, în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini. A aparținut bibliotecii Scheene. Compilația mai cuprinde cronicile lui Nicolae Costin și Axinte Uricariul, privind domniile lui Nic. Mavrocordat.

Titlul în ms. : *Domnie lui Evstratie Davbij<a> vod<ă> * Veletu 1662 apr. 4 *[2].*

Incipit : După moartea lui Stefăniță vod<ă> sîn Vasil<ie> vod<ă>, sosind boerii la Țarigrad, Chiriț<ă> Draco Rusăt. . .

Desinit :. . . că und<e> cură apa repedi anevoie est<e> înpotriva răpejuni<i> ei a înnota, ce înnainte precum să va lucra, vreme va arăta.

III. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Blaj, nr. 81, în-8°, p. 1—36. Text fragmentar (cuprinde numai anul 1709). Miscelaneu, copie din anul 1780, în lb. romînă. A aparținut lui Timotei Cipariu, apoi bibliotecii din Blaj. Miscelaneul mai cuprinde cronicile lui Nicolae Costin și Axinte Uricariul privind domniile lui Nic. Mavrocordat.

Titlul în ms. : *Istorie pentru craiul Șvedului, Carol al 12, cînd s-au sculat cu oaste asupra înpărator* <sic !> *Petru Alexovici la anul 1709, fiind domnu la scaunul țării Moldovei în vrémea acéia Mihai Racoviță voevod.*

Incipit : Acest craiu fiind cu mare sumeție și cu multă îndrăznire, s-au fost sculat și asupra altor stăpînitori cu oaste, asupra craiului Polonii. . .

Desinit :. . . că unde cură apa répede anevoie laste înprotiva repejunii ei a înnota, ce înnainte, precum să va lucra, vrémea va arăta.

IV. Bibl. Centr. Univ. Iași, ms. nr. II—22, (fost 6), in-8°, f.1—159 [3]. Compilație de cronici, copie de la 1715, în lb. romînă, scrisă de Axinte Uricariul—se pare pentru Nic. Mavrocordat. De la f. 268 pînă la sfîrșit e scrisul mai multor mîini. A aparținut preotului Gheorghe (1779—1780) care-l primise de la Chirca Atanasiu lipțcanul, mai tîrziu lui M. Kogălniceanu, care-l cumpără de la București în 1845 prin Gr. Alexandrescu, apoi Academiei Mihăilene și Bibliotecii Centrale din Iași. Compilația mai cuprinde cronicile lui Nicolae Costin și Axinte Uricariul privind domniile lui Nic. Mavrocordat.

Titlul întregii compilații este următorul : *Létopisețul țărîi Moldovii de la Ștefan s<î>nŭ Vasilie vodă încoace, de unde iaste părăsit de Miron Costin logofătul, iară acmu s-au scosŭ din izvodul lui Vasilie Dămian ce-au fost 3 log<o>f<ă>t și de pre izvodul lui Tudosie Dubău log<o>fătul și altora. In tîrg în Eși, v<ă>l<e>to 7224 sept<emvrie> 4, vă dni Io Nicolae Alexandru vod<ă> într-a doa domniia.*

Titlul în ms. al operei de mai sus : *De domniia lui Evstratie Dabijé vodă.*

Incipit : După moartia lui Stefăniță s<î>nŭ Vasilie vod<ă> sosindu boiarii la Ț<a>rigrad, Chirița Draco Ruset și Alexandru Costin postialnicul cu véste de moartea lui Ștefăniță vod<ă>. . .

Desinit :. . . (că de undé cură apa răpéde anevoia iasté înprotiva răpegiunii ei a înnota), ce înnainte, precum să va lucra, vrémia va arăta.

---

[1] Dușiș = noroc, cf. Tiktin, *Dicționar romîn-german*, Buc., 1903, *sub voce.*
[2] Cuvintele cuprinse între asteriscuri sînt scrise de altă mînă.
[3] Numerotare în chirilică.

V. Bibl. Centr. Univ. Iaşi, ms. nr. III—62 (fost 132), în-8°, p. 3—43. Text fragmentar (numai anul 1709). Compilaţie de cronici, în lb. romînă, copie de pe la 1845 (după un manuscris datat din 1780, care aparţinea lui Poenaru) [1], cu îndreptările lui M. Kogălniceanu. Compilaţia mai cuprinde cronicele lui Nicolae Costin şi Axinte Uricariul privind domniile lui Nic. Mavrocordat.

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : nevrînd să se stingă de tot cornul creştinătăţii, pentru aceea şi rău l-au osîndit, care se va auzi mai nainte. După ce au întrat craiul şvezescu în Ţara Căzăcească. . .

Desinit : . . . ce înnainte, precum se va lucra, vremea va arăta.

Bibl. Patriarhiei din Bucureşti păstrează în ms. nr. 133 o copie după cronica lui pseudo-Nicolae Costin.

N. B. Pentru pseudo-Nicolae Costin vezi şi *Istoria Paralelă a Ţării Romîneşti şi a Moldovei.*

Ediţii : N e c u l a i C o s t i n, *Letopisiţul Ţării Moldovii de la Ştefan sin Vasilie vodă, de unde este părăsit de Miron Costin logofătul, de pe izvoadele lui Vasilie Dămian ce au fost treti logofăt, a lui Tudosie Dubău logofătul şi altora de. . .* (1662—1711), la M. K o g ă l n i c e a n u, *Letopisiţe*, II, p. 3—77, şi *Cronicele Romaniei*, II, p. 2—70.

Studii : C. G i u r e s c u, *Contrib. stud. cron. moldovene.* p. 273—309 ; C.. G i u r e s c u, *Izvoadele Dubău*, p. 165—214 ; I. L ă u d a t *Letopiseţul ţării Moldovei de la Istratie Dabija înainte (1661—1709)*, în *Anal. ştiinţ.univ. Cuza* (s. nouă) ştinţe soc., t. VI, Iaşi, 1960, p. 143—153.

A se vedea şi Bibliografia generală.

Axinte Uricariul

(a doua jumătate a sec. XVII — prima jumătate a sec. XVIII)

24. De a doua domnie a lui Nicolae Alexandru Mavrocordat ‹1710—1716›

Cuprinde istoria Moldovei în timpul celei de-a doua domnii a lui Nicolae Mavrocordat.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 37, f. 212—314v. Text cu lipsuri la sfîrşit ; pentru descrierea codicelui vezi p s e u d o- N i c. C o s t i n (23, I).

Titlul în ms. : *De a doa domnie a lui Nicolae Alexandru vodă văl‹ea›t 7220.*

Incipit : Vrînd a scrie a doa domnie a lui Nicolae vodă, fac începére de unde au părăsit Nicolai Costin. . .

Desinit : . . . i Radu Dudescu ve‹l› spat‹ar› i Radul.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 56, f. 182—260 ; pentru descrierea codicelui vezi p s e u d o-N i c. C o s t i n (23, II).

Titlul în ms. : *A doa domnie a lui Neculaiu Alecxandru vodă, velet 7220.*

Incipit : Vrînd a scrii a doa domnii a lui Neculaiu vod‹ă›, facŭ începeri de unde au părăsit Neculaiu Costin. . .

[1] Vezi p. 158.

Desinit : . . . au pus vesternec pe Darie Donici, ce-au fostŭ sărdar.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **58**, f. 64v—127v; pentru descrierea codicelui vezi Nic. Costin, *Domnia lui Nic. Mavrocordat* (17,III).

Titlul în ms. : *De a doao domnie a lui Nicolae Alexandru vodă văleat 7220.*

Incipit : Vrînd a scrie a doao domnie a lui Nicolae vodă. . .

Desinit : . . . au pus vistiiarnic pe Darie Dosnici <sic !>, carele au fost sărdariu.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. **239**, f. 53—107v; pentru descrierea codicelui vezi Nic. Costin, *Domnia lui Nic. Mavrocordat* (17,IV).

Titlul în ms. : *Pentru a doa domnie a lui Necolai Alexandru vodă la let 7220.*

Incipit : Vrînd a scrie a doa domnie a lui Necolai vod<ă>, fac încépere de unde au părăsit răpoosatul Necolai Costin ce-au fost logof<ă>t mare. . .

Desinit : . . . au pus vist<ier> pe Darie Donici, carele au fost sărdar.

V. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **241**, f. 57—108v; pentru descrierea codicelui vezi Nic. Costin, *Domnia lui Nic. Mavrocordat* (17,V).

Titlul în ms. : *De a doao domnie a lui Necolae Alexandru vodă văleat 7220.*

Incipit : Vrîndŭ a scrie a doao domnie a lui Nicolae vodă, facŭ încépere de unde au părăsitŭ răposatul Nicolae Costin. . .

Desinit : . . . au pus vistiiarnic pe Darie Dosnici <sic !> care au fostŭ sărdariu.

VI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1299**, f. 149—263; pentru descrierea codicelui vezi Constantin Văcărescu, *Viţa lui Nic. Mavrocordat* (62, I).

Titlul în ms. : *De a doa domnie a lui Nicolae Alexandru vodă văleat 7220.*

Incipit : Vrîndu a scrie a doao domnie a lui Nicolae vodă. . .

Desinit :. . . au pus vistiiarnic pe Darie Dosnici <sic !>, carele au fost sărdariu mare.

VII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3491**, in-folio, f. 3—18v. Text fragmentar (cuprinde anii cca. 1712—1713). Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. al XIX-lea, în lb. romînă. A aparţinut lui C. Erbiceanu.

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : hanului, căci au pus nevoinţă de au scos acei boeri carii au şi făcut şi au scris la hanul mectup. . .

Desinit : . . . şi aceasta s-au făcut cîteva ceasuri pînă au luoat sama enicerii pe unde es şvezii peste acoperimînt de sting focul şi pă.

VIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3532**, f. 58v—128v; pentru descrierea codicelui vezi Nic. Costin, *Domnia lui Nic. Mavrocordat* (17,VIII).

Titlul în ms. : *Pentru a doa domnie a lui Necolai Alexandru vod<ă> la let 7220.*

Incipit : Vrînd a scrie a doa domnie a lui Necolai vod<ă>.

Desinit : . . . au pus vist<ier> pe Darie Donici, carele au fost serdar.

IX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **4225**, f. 103—214v. Text cu lipsuri la sfîrşit; pentru descrierea codicelui vezi Nic. Costin, *Domnia lui Nic. Mavrocordat* (17,IX).

Titlul în ms. : *De a doao domnie a lui Nicolae Alexandru vodă văleat 7220.*

Incipit : Vrînd a scrie a doao domnie a lui Nicolae vodă. . .

Desinit : . . . aşijderea şi frate-său Manolache Rosete vornicul şi dobîndind amîndoi multă.

X. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Blaj, nr. **81**, p. 134—281. Text cu lipsuri la sfîrşit; cu modificări în redacţie. La p. 280 — 281 un rezumat — probabil al copistului — asupra

evenimentelor dinainte şi după bătălia de la Stănileşti. Pentru descrierea codicelui vezi pseudo-Nic. Costin (23,III).

Titlul în ms.: *A doao domnie a lui Necolae Alexandru vod<ă> la anul 1712* <sic !>[1].

Incipit: Toate lucrurile céle vrédnice de laudă să cuvine a le pomeni. Aşijderea să cuvine şi de această a doao domnie a măriei sale Necolae vod<ă> Mavrocordat a să pomeni...

Desinit: ... şi mergînd întîiu la mănăstiré la biserică Focşanilor de s-au închinat, după acéia au mersu la gazdă la casele căpităneşti.

XI. Bibl. Centr. Univ. Iaşi, ms. nr. **II—22**, f. 268—377[2]; pentru descrierea codicelui vezi pseudo-Nic. Costin (23,IV).

Titlul în ms.: *De a doa domniia lui Nicolae Alexandru vod<ă> văleat 7220.*

Incipit: Vrrîndu <sic !> a scrie a doa domnie a lui Necolae vodă...

Desinit:... au pus visternic pe Darie Donici, carele au fost sărdar.

XII. Bibl. Centr. Univ. Iaşi, ms. nr. **III—62**, p. 170—346. Text cu lipsuri la sfîrşit; cu modificări în redacţie. La p. 347 — 348 un rezumat — probabil al copistului — asupra evenimentelor dinainte şi după bătălia de la Stănileşti. Pentru descrierea codicelui vezi pseudo-Nic. Costin (23,V).

Titlul în ms.: *A doa domnie a lui Nicolae Alexandru Vodă la anul 1712* <sic !>.

Incipit: Toate lucrurile cele vrednice de laudă se cuvine a le pomeni...

Desinit: ... şi mergînd întîiu[3] la măsăt (sic !) la bisérică Focşanilor de s-au închinat, după acéea au mers la gazdă la casele căpităneşti.

XIII. Bibl. Gh. Kirileanu, Piatra Neamţ (acum Acad. R.P.R. ms. rom. nr. **5952**), f. 65—117 v; pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile privind uciderea lui Gr. Ghica* (39,XXIII).

Titlul în ms.: *De a doao domnie a lui Necolae Alexandru Vodă, veleat 1712* <sic !>.

Incipit: Vrînd a scrie a doao domnie a lui Niculae vodă...

Desinit: ... murind şi Grigorii vel vistiarnic Jora, au pus vistiarnic pe Darii Donici, care au fost sărdariu.

Bibl. Patriarhiei din Bucureşti păstrează în ms. nr. **8** o copie după cronica lui Axinte Uricariul.

N. B. Pentru Axinte Uricariul vezi şi *Istoria paralelă a Ţării Romîneşti şi a Moldovei.*

Ediţii: Axinte Uricarul, *A doua domnie a lui Neculai Alecsandru Mavrocordat vv. în Moldova de....*, la M. Kogălniceanu, *Letopisiţe*, II, p. 131—192 şi *Cronicele Romaniei*, II, p. 119—173; Ioan Şt. Petre, *Axinte Uricariul. Studiu şi text*, Buc., 1944, 203 p.

Studii: Giorge Pascu, *Axinte Uricariul şi Neculai Costin*, în *Arhiva*, Iaşi, 1922, XXIX, p. 489—498; N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, II, p. 158 170.

A se vedea şi Bibliografia generală.

---

[1] Anul e scris şi în cifre arabe şi în chirilice.
[2] Paginaţie în chirilică.
[3] În text „l-iu".

Nicolae Chiparissa

(a doua jumătate a sec. XVII — după 1717)

25. Istorie primejdiilor şi a războailor ce s-au tîmplat în ţara Moldovii în anul 1716 în a trei domniia a preluminatului şi prea înnălţatului şi cu toată bunătate şi vitejiia înpodobitului domnu Io Mihaiu Racoviţă voevoda <1716 — 1717>

Cuprinde descrierea amănunţită a luptelor şi a biruinţelor cîştigate de Mihai Racoviţă voevod asupra austriecilor în anii 1716—1717, lăudînd pe domn şi mai ales pe postelnicul Constantin Ipsilanti.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 157, în-8°, 24 f. Traducere din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea din lb. greacă în lb. romînă. A aparţinut Bibliotecii scheiene.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Incipit: În anul de la mîntuirea lumii 1716, prilejindu-să războaia între turci şi între nemţi...

Desinit: ... cu viiaţă îndelungată şi cu toată fericire, spre slavă şi laudă a tot rodul pravoslavnic.

Ediţii: Neculai Chiparissa, Διήγησις τῶν συμβάντων ἐν Μολδαβνίᾳ κατὰ τὸ 1716 ἔτος ἐπὶ τῆς τρίτης ἡγεμονίας τοῦ ὑψηλοτάτου, γαληνοτάτου καὶ θεοφρουρήτου αὐθέντου καὶ ἡγεμόνος πάσης Μολδοβλαχίας κυρίου κυρίου Ἰωάννου Μιχαὴλ Ρακοβίτσα βοεβόδα. *Istorisirea celor întîmplate în Moldova la anul 1716, în a treia domnie a prea înaltului, prea strălucitului şi păzitului de Dumnezeu domn şi egemon a toată Moldovalahia, domnul domn Ioan Mihail Racovitză voevod*, la Constantin Erbiceanu, *Cronicarii greci*, p. 65—86; Nicolae Chiparissa <cu acelaşi titlu ca mai sus> la É. Legrand, *Épistolaire grec*, Paris, 1888, p. 253—276; Al. G. Suţu, *Documente, Cronica lui Kiparisa . . . A lui Neculai Kiparisa povestire a tîmplărilor din Moldova către anul 7224 (1716) în a treia domnie a lui Mihail Racoviţă voevod*, în *Arhiva*, Iaşi, 1889 — 1890, I, p. 85 — 103; Neculai Kiparisa, *A lui Neculai Kiparisi povestirea tîmplărilor din Moldova către anulŭ 7224 (1716) în a treia domnie a lui Mihai Racoviţă voevodă*, în *Uricariul*, 1889, XIII, p. 348—377.

Studii: D. Russo, *Cronica Moldovei de N. Chiparissà (1716—1717)*, în *R. Ist. Rom.*, 1933, III, p. 133—151; şi în *Studii ist. greco-rom.*, II, p. 463—485; N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, ed. a II-a, II, p. 247—252.

A se vedea şi Bibliografia generală.

Ion Neculce

(1672—1745)

26. Letopiseţul Ţării Moldovei de la Dabija voevod pînă la domnia lui Ioan Mavrocordat, cu o samă de cuvinte ce sînt auzite din om în om, de oameni vechi şi bătrîni şi în letopiseţe nu sînt scrise, ce s-au scris aice după domnia lui Ştefăniţă Vodă, înaintea domniei Dabijei Vodă <1661 1743>

Cuprinde istoria Moldovei de la începutul domniei lui Eustratie Dabija (octombrie 1661), pînă la mazilirea lui Constantin Mavrocordat

(iunie 1743) şi venirea la domnie a lui Ioan Mavrocordat. Letopiseţul este precedat de o serie de legende istorice, pe care cronicarul le numeşte *O samă de cuvinte.*

I. Acad. R.P.R., ms. rom., nr. **53**, f.2v—3v, 109r—v şi 189—426v. Text cu lipsuri; pentru descrierea codicelui vezi M i r o n C o s t i n, *De neamul moldovenilor* (15,I).

Titlul în ms.: *lipseşte.*

Incipit (f. 2v): acest pămînt al Moldovii n-au fost aş<ădz>at de mult de oameni...

Desinit (f.3v):... şi veţi fi mai învăţaţi a daré răspunsuri la sfaturi ori de taină, ori de oştire, ori de voroave la domni şi la noroade de cinste.

Incipit (f. 109r): Iară pentru Aron vodă aşa să povesteşte din om în om...[1]

Desinit (f.109v):... scriind şi istorie pre stîncă, care acum de mulţimea anilor nu să póate ceti să să înţăliagă cum că au fugit.

Incipit (f.189): O samă de cuvinte ce sîntŭ auzite din om în om...

Desinit (f. 426v):... să să ajutoréze şi să să întăriască Sf<î>ntul mormînt carele iaste de folosul mîntuirii a toată creştinătatea. Aşijderea.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **112**, in folio, 242 f. Text cu lipsuri. Copie de pe la 1760—1765, în lb. romînă, scrisă de Ioasaf Luca[2].

Titlul în ms.: *lipseşte.*

Incipit: O samă de cuvinte ce nu sînt scrise în létopisăţ...

Desinit:... Sînt şi alte multe bunătăţi ale mării sale cu carele au înfrum<u>seţat patriia, pămîntul Moldo<vi>i.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **114**, in folio, f. 1—226 şi 230—231v. Text cu lipsuri la început (cuprinde anii 1662—1743). *O samă de cuvinte* la sfîrşitul cronicii. Miscelaneu, copie din 1804, în lb. romînă, scrisă de mai mulţi membri ai familiei Sion, între care şi de Antohie Sion, care a scris o postfaţă letopiseţului (f. 227—228). Manuscrisul a aparţinut Bibliotecii scheiene.

Titlul în ms.: *lipseşte.*

Incipit (f. 1): Dabija vod<ă> cu Iordachie visternicul l-au pus pre Iordachi spătar mare. Şi n-au zăbăvit vremi multă şi au murit Iordachi spătariul...

Desinit (f. 226):... iară aice la noi în Moldova au venit domnu Ioan v<oe>v<o>d Mavrocordat, fratele lui Costantin voevoda Mavrocordat.

Incipit (f. 230): O samă de cuvinte ce nu sînt scrise în let<o>piseţ, ce numai din om în om s-au auzit...

Desinit (f. 231v):... tot atuncea cînd au venit Vasili v<oe>vod în scaonul domniei, era nişte joimiri slujitori în Ţara Leşască şi prăda în multe rînduri ţara aceasta a Moldovei. Deci.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom., nr. **238**, f. 318—338. Text fragmentar (cuprinde anii cca. 1730—1741); fără *O samă de cuvinte.* Pentru descrierea codicelui vezi letopiseţul lui N i c. C o s t i n (16,XII).

---

[1] Vz. şi *Tînărul scriitor*, 1957, VI, nr. 7, p. 98—100 (publică această legendă).
[2] Cf. G. Ştrempel, *op. cit.*, p. 140.

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : Domniia lui Grigorii Ghica voevoda[1]. Postelneculŭ Costantinŭ s-au dusŭ la Poartă, s-au înştiinţatŭ pentru hatmanulŭ Dumitraşco că iaste în Dobroge tiptil. . .

Desinit :. . . iară boiarii mazili nu ave căutare, rămăsesă la sărăcie şi începusă a-şi boeri pre ciocoi, socotindŭ că domniia lui nu va ave sfîrşit, ce D<u>mnedzău iast<e> dreptŭ giudecător tuturor.

V. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **252**, f. 202—474 şi 476r-v. Text cu lipsuri la început şi la sfîrşit (cuprinde anii cca. 1661— cca. 1742) ; fără *O samă de cuvinte*. Pentru descrierea codicelui vezi M i r o n C o s t i n, *De neamul moldovenilor* (15, V).

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit (f. 202) : <Ţara Mun>teniască şi au luat o fată a lui Iordachi vistiernicu Cantacozino . . .

Desinit (f. 474) :. . . aceli vremi cari făcusă aceli giudecăţi.

Incipit (f. 476r) : l-au scos ; iar mai pre urmă au dat Lupul sărdariul şi acéli doaozăci şi cinci de pungi. . .

Desinit (f. 476v) : . . . şi era foarte cu supăraré mare oşténilor fiindu vréme de iarnă.

VI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **253**. f. 215—478v. Text cu lipsuri la început şi la sfîrşit (cuprinde anii 1661— cca. 1741) ; fără *O samă de cuvinte*. Pentru descrierea codicelui vezi M i r o n C o s t i n, *De neamul moldovenilor* (15,VI).

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : Putniii şi ştiindu elu încă din boèrii că au omeni<i> săraci dobîndi. . .

Desinit : . . . pîrîndu-l turcii şi lipcanii de la Ho<tin> că la vrémia lui Gligori vodă, cînd au vinit.

VII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **254**, f. 1v—2v şi 177—414 ; *O samă de cuvinte* cuprinde legende în plus faţă de cele editate[2]. Pentru descrierea codicelui vezi M i r o n C o s t i n, *De neamul moldovenilor* (15,VII).

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit (f.1v) : Acest pămînt al Moldovii n-au fost aşezat de un féliu de oameni. . .

Desinit (f.2v) : . . . ori de voroave la domni şi la noroade de cinsté.

Incipit (f. 177) : O samă de cuvinte ce s-au auzit din om în om. . . Dragoş vodă, aşa povestescu oamenii, cum că dacă au descălecat ţara Moldovii. . .

Desinit (f. 414) : . . . iar aici la noi în Moldova au vinit domnu măriia sa Ion vodă Mavrocordat.

VIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **912**, in-folio, f. 18v—55. Text fragmentar (cuprinde anii 1661—1711) ; fără *O samă de cuvinte*. Miscelaneu (extrase dintr-o compilaţie de cronici), copie din 1839, în lb. romînă, scrisă de I. Mălinescu. La f. 1—2v şi 53r-v cîteva rînduri lămuritoare în privinţa copierii manuscrisului, semnate de I. Mălinescu. Miscelaneul mai cu-

---

[1] Colontitlu.
[2] Cf. *Tînărul scriitor*, 1957, VI, nr. 7, p. 99.

prinde fragmente din: De neamul moldovenilor şi din letopiseţele lui Nicolae şi Miron Costin, precum şi o parte a cronicii lui Ioan Canta.

Titlul în ms.: *lipseşte.*

Incipit: Domnia lui Efstratie Dabija vodă. După moartea lui Ştefăniţă vodă, feciorul lui Vasilie vodă în anii 1662...

Desinit: ... şi s-au rugat brăgadiriului Kropotkin de i-au dat 2 căpitani cu 2 steaguri draguni şi de sară s-au întors la Cetăţue, unde-i era doamna.

IX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2690**, f. 318—338. Text fragmentar (cuprinde anii cca. 1730—1741); fără *O samă de cuvinte.* Pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16,XL).

Titlul în ms.: Domniia lui Grigorie Ghica voevoda.

Incipit: Postelnicul Costantin s-au dus la Poartă; s-au înştiinţat pentru hatmanul Dumitraşco că iaste în Dobroge tiptil...

Desinit: ... iară boiarii mazili nu ave căutare, rămăsăsă la sărăcie şi începusă a-şi boieri pre ciocoi, socotind că domniia lui nu va ave sfîrşit, ce Dumnezău iaste drept giudecătoriu tuturor.

X. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3410**, f. 315—336v. Text fragmentar (cuprinde ani cca. 1730—1741); fără *O samă de cuvinte.* Pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16,XLVII).

Titlul în ms.: *lipseşte.*

Incipit: Postelnicul Costantin s-au dus la Poartă. S-au înştiinţat pentru hatmanul Dumitraşco că iaste în Dobroge tiptel...

Desinit: ... iar boiarii mazili nu ave căutare, rămăsăsă la sărăciie şi începus<ă> a-şĭ boieri pre ciocoiu, socotind că domnie lui nu va avè sfîrşit, ce Dumnezeu iaste giudecătoriu tuturor.

XI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3416**, in-4°, 170 f. Text cu lipsuri mari la început (cuprinde anii 1710—1743); fără *O samă de cuvinte.* Copie de pe la mijlocul sec. al XVIII-lea, în lb. romînă, scrisă de Ioasaf Luca ieromonahul. A aparţinut preotului Paraschiv Gălăţanu (ante 1793), mai tîrziu lui Radu Rosetti (1908).

Titlul în ms.: *lipseşte.*

Incipit: şi toate trebile era după Ramadan vel post<elnic> şi gătiia pre Ion Sturdzé vornicul ca să-l trimită sol în Ţara Munteniască...

Desinit: ... iară aici la noi în Moldova au vinit frateli mării sale lui Costantin vodă, domnŭ, măriia sa Ion vodă.

XII. Acad. R.P.R. ms. rom. nr. **4161**, f. 4r-v, 81 r-v şi 140—313.

Text cu lipsuri. *O samă de cuvinte* cu legende în plus. Pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15 XXI).

Titlul în ms.: *lipseşte.*

Incipit (f.4): Acest pămînt al Moldavviei n-au fost aşăzat de demult de oameni...

Desinit (f.4v): ... la domni şi la noroade de cinste.

Incipit (f. 81): Iar pentru Aaron vodă aşa să poveşteşte din om în om...[1]

Desinit (f.81v): ... care acum de mulţimia anilor nu să poate ceti să s<ă> înţăliagă cum că au fugit.

---

[1] În *Tînărul scriitor*, 1957, VI, nr. 7, p. 99 se publică legenda.

Incipit (f. 140) : O samă de cuvinte ce sînt auzite din om în om. . .

Desinit (f. 313) : . . . Să să agiutoreză şi să să întăriască Sf. mormînt, care este de folosul mîntuirii a toată hristienătatia.

XIII. Arh. St. Iaşi, ms. nr. **1733**, f. 315—567 [1]. Text cu lipsuri la sfîrşit (cuprinde anii 1661—1741) ; fără *O samă de cuvinte*. Pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15,XXV).

Titlul în ms. : *Domniia lui Efstratie Dabije voevoda.*

Incipit : După moarte lui Stefăniţă voevoda, feciorul lui Vasilii voevoda . . .

Desinit : . . . şi începusă a-ş boeri pre ciocoi, socotind că domniia lui nu va avè sfîrşit, ci Dumnezău iaste drept giudecătoriu tuturor.

XIV. Arh. St. Iaşi, ms. nr. **1664**, f. 167v — 384. Text cu lipsuri la început şi la sfîrşit (se opreşte la 1741) ; fără *O samă de cuvinte*. Pentru descrierea codicelui vezi letopiseţul lui Nic. Costin (16, LXI).

Titlul în ms : *Domnia Dabijii vodă, anul 7170.*

Incipit : După moartea lui Ştefăniţă vodă, fecior lui Vasile vodă, au trimis boierii la Poartă pre Chiriţă Drace . . .

Desinit : . . . Şi au domnit Grigore vodă a doa domnie şasă ani fără trei luni.

XV. Bibl. Centr. Univ. Iaşi, ms. nr. **II—3** (fost 228), in-8°, [27]+282 f.[1]. Text cu lipsuri la început şi la sfîrşit (cuprinde anii 1703 — 1742) ; fără *O samă de cuvinte*. Copie din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, în lb. romînă.

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : Domniia întîi a lui Mihai Vodă Racoviţă în anii 7218. Cap. 87. După ce au vinit Mihai vodă în Iaşi la scaon. . .

Desinit : . . . şi a slobodzi puşcile céle mari şi au început.

XVI. Bibl. Centr. Univ. Iaşi, ms. nr. **III—1** (fost 68), in-8°, [3] + 580 + 4 f. Copie de pe la 1845, în lb. romînă, scrisă de două mîini. Manuscrisul a fost copiat pentru M. Kogălniceanu după copia postelnicului Hurmuzaki, colaţionată de M. Kogălniceanu după originalul aflat la banul Mălinescu. Unele file sînt transcrise de M. Kogălniceanu. La f. 579 — 580 un final al letopiseţului în altă redacţie, copiat de M. Kogălniceanu şi apoi şters. Ultimele file ale codicelui cuprind o listă de manuscrise pe care M. Kogălniceanu le-a folosit la tomul II al *Letopisiţelor*.

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : Precuvîntare. Acest pămînt a Moldovii n-au fost aşezat de demult de oameni. . .

Desinit : . . . eară aice la noi în Moldova au venit domn Ioan vodă Mavrocordat, fratele lui Costantin, voevoda Mavrocordat.

XVII. Colecţ. Paul Mihail, Iaşi, ms. necatal., in-4°, 269 f.[1]. Text cu lipsuri la început şi la sfîrşit (cuprinde anii 1661 — cca. 1742), cu unele deosebiri în redacţie ; fără *O samă de cuvinte*. Copie din anul 1781, în lb. romînă, scrisă de ieromonahul Luca.

Titlul în ms. : *Domniia Dabijii vodă în anul 7170.*

Incipit : După moartea lui Stefăniţă vodă, feciorul lui Vasilie vodă. . .

---

[1] Numerotare în chirilică.

Desinit: ... şi să să întăriască Sf<î>ntul mormînt, carele iaste de folosul mîntuirii noastre.

Ediţii: Ioan Neculce, *Leatopisiţul Ţării Moldovii de la Dabija V. V. pînă la domniea lui Ioan Mavrocordat V. V. (1662—1743). Cuprinzînd şi o samă de cuvinte (anecdote) pentru Domni şi pentru ţară ce nu se află în letopisiţele Costineştilor de ... biv vel vornic de Ţara de sus*, la M. Kogălniceanu, *Letopisiţe*, II, p. 193—464 şi *Cronicele Romaniei*, II, p. 177—421; <Ion Neculce>, *Fragminte istorice «O samă de cuvinte ce nu sunt scrise în letopiseţu, ce numai din omu în omu s-au auţit, care s-au scris naintea domniei Dabijei vodă; deci, cine le va crede bine va fi, iar cine nu le va crede, iarăş va fi bine; cine precum îi va fi voia, aşa va face»*, în *Buciumul romîn*, Iaşi, 1875, p. 17—18; N. Iorga, *Locuri puţin cunoscute din cronica lui Neculce*, în *Studii şi doc.*, III, p. 38—41; Ioan Neculce, *O seamă de cuvinte şi cronica*, Bucureşti, 1909, 146 p.; Ioan Neculce, *Cronica lui ...*, Ediţie îngrijită de Al. Procopovici. Cu o prefaţă, o introducere şi un apendice, ed. a III-a, vol. I—II, Craiova, 1942, XLIII+532 p.+13 pl.+4 h; Ioan Neculce, *Letopiseţul ţării Moldovei şi o samă de cuvinte*. Ediţie îngrijită cu glosar, indice şi o introducere de Iorgu Iordan, Buc., 1955, 461 p. + 12 pl. şi ed. a II-a, 1959; *Tînărul Scriitor*, 1957, VI, nr. 7, p. 98—100.

Studii: N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, II, p. 269—305; Şerban Cioculescu, *La bicentenarul lui Neculce*, în *Revista Fundaţiilor*, oct. 1945, XII, p. 331—345; Paul Mihail, *Cronica lui Ioan Neculce în copie din 1781*, Iaşi, 1948, 8 p.; Gr. Scorpan, *Ion Neculce*, în *Iaşul Nou*, 1950, II, nr. 8, p. 59—71; Iorgu Iordan, *Studiul manuscriselor şi problema transcrierii cronicii lui Ion Neculce*, în *Studii şi cercetări de istorie literară şi folklor*, 1953, II, p. 233—246; Iorgu Iordan, *Despre limba lui Neculce*, în *Studii şi cercetări lingvistice*, 1954, V, nr. 3—4, p. 337—346; *Analele Universităţii „C. I. Parhon", Bucureşti*, Seria ştiinţelor sociale (Filologie), 1956, nr. 7, p. 79—83; V. P. Coroban şi E. M. Russev, *Кроникарул Иоан Некулче, Вияца ши опера*, Kişinev, 1956, 184 p.; C. A. Stoide, *Cronica lui Ion Neculce*, în *Luceafărul de zi*, Braşov, 1957, 2, p. 91—108; *Din activitatea ştiinţifică a cadrelor didactice din Institutul pedagogic din Bucureşti pe anul 1957*, Bucureşti, 1958, p. 171—195; *Materiale ale sesiunii ştiinţifice a Institutului pedagogic pe anul 1956*, Bucureşti, 1957, p. 167—183.

A se vedea şi Bibliografia generală.

Pseudo-Alexandru Amiras

27. Cronică anonimă a ţării Moldovei de la 1661 pînă la 1733

Cuprinde istoria Moldovei de la începutul domniei lui Dabija Vodă (1661) pînă la 1704, după unul din izvoadele ce continuă pe Miron Costin, iar de la 1704 pînă la 1729, e partea originală, bogată în amănunte. Ultimele rînduri, povestind pe scurt sfîrşitul domniei lui Grigorie Ghica (1729—1733), par a fi un adaos ulterior.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 62, in-4°, f. 2—98v. Compilaţie de cronici, copie după 1774, în lb. romînă, scrisă de Enachi Kogălniceanu.

Titlul întregii compilații (f.1): *Acestu lětopisățu a domnilor di Moldova carĭ s-au început a să scrie di undi au lăsat alți istorici cari au vintu cu scrisu numai pînă la sfîrșitul domnii lui Ștefăniță v<oe>v<o>dŭ, ficiorul lui Vas<i>le v<oe>v<o>dŭ, care s-au săvîrșit la Hotin.*

Iar noi începim cu scris istorii domnilor di la Istrate Dabij<a> v<oe>v<o>dŭ și arătăm toți domnii di-a-rîndul di atu<n>ce și pî<nă> la al patrlle domnie a lui Costandin v<oe>v<o>dŭ Mavrocordat, ficior lui Neculaiu v<oe>v<o>dŭ Mavrocordatu și Exaporitul, cari au săvîrșitu domniile cu a patrlle domnie, săvîrșindu-să și mărie sa în Iași, în vremile oștirilor cu Ruste, pe cari Dumn<e>zău să pomeniască întru înpărăț(i)e ceriului, amin, l<ea>t 7282. Manuscrisul a aparținut lui D. A. Sturdza, care-l dăruiește Academiei Romîne în 1895. Compilația mai cuprinde cronica lui pseudo-Enachi Kogălniceanu.

Titlul în ms.: *Di aici să începim pentru domniia lui Evstrate v<oe>vodŭ.*

Incipit: Cap. 26. După moart<e> lui Ștefăniț<ă> v<oe>v<o>dŭ fiiul lui Vas<i>lie v<oe>v<o>dŭ au stătut domnu Evstratie vodă...

Desinit... să-l așeză în scaunul Țărăi Romînești, în București. Șe așe, pleclndu după obiceiu, l-au dus așezîndu-l în scaunu.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **238**, f. 248—317 (cuprinde anii 1661 — cca. 1729). Pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui N i c. C o s t i n (16,XII).

Titlul în ms.: *Domniia lui Evstratie Dabijii vodă.*

Incipit: Cap. 56. După moartea iui Stefăniță vod<ă>, fiiul lui Vasilie vod<ă>, au stătut domnu Evstratie Dabijia vod<ă> den pementiani...

Desinit: ... au rămas răsuflare și oamenilor și domnului vécinică pomenire și plată de la D<u>mn<e>dzău.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2690**, f. 248—317 (cuprinde anii 1661 — cca. 1729). Pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui N i c. C o s t i n (16,XL).

Titlul în ms.: *Domniia Dabijii vodă și a Ducăi vodă întîi.*

Incipit: Domniia lui Evstratii Dabijii vodă. Cap. 56. După moarte lui Stefăniță vodă, fiiul lui Vasilie vodă...

Desinit: ... și au rămas răsuflare și oamenilor și domnului vecinică pomenire și plată de la Dumnezău.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2717**, in-4°, f. 1—67. Text cu lipsuri (cuprinde anii 1661 — cca. 1729). Miscelaneu, copie post 1777 (cf. fila 69), în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini. A aparținut lui N. Bassarabescu (1873) și Bibliotecii Centrale din București; provine de la Muzeul de Antichități din București (1903). Manuscrisul mai cuprinde stihurile cu privire la uciderea lui Grigore Ghica.

Titlul în ms.: *Domniia lui Evstratie Dabijii vod<ă> și a Ducăi vod<ă> întîi.*

Incipit: Domnie lui Evstratie Dabije vod<ă>. Cap. 56. După moarte lui Stefan vod<ă>, fiiul lui Vasilie vod<ă> au stătut domnu Evstratie Dabijé vod<ă>...

Desinit: ... și au rămas răsuflaré și oamenilor și domnului vecinică pomeniri și plat<ă> de la D<u>mnezău.

V. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3410**, f. 248—315 (cuprinde anii 1661 — cca. 1729). Pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui N i c. C o s t i n (16, XLVII).

Titlul în ms.: *Domniia lui Evstratii Dabijii vodă.*

Incipit: Cap. 56. După moarte lui Stefăniță vodă, fiiul lui Vasilie vodă...

Desinit: ... şi au rămas răsuflare şi oamenilor şi domnului vecinică pomenire şi plată de la Dumnezău.

VI. Acad. R.P.R., ms. franc. nr. **140**, f. 364v—422 [1] (cuprinde anii 1661 — cca. 1729). Pentru descrierea codicelui vezi letopiseţul lui Nic. Costin (16,LIII).

Titlul în ms.: *Chápitre LXII. Du gouvernement de Davitza* (sic !) *voda.*

Incipit: Après la mort de Stephanitza voda, Eustratius Davitza voda fut élevé comme nous l'avons dit, au siège de Moldavie...

Desinit: ... il continua de gouverner avec l'approbation générale.

VII. Acad R.P.R. Fil. Cluj, fond Blaj, ms. nr. **57**, f. 651—843v (cuprinde anii 1661 — cca. 1729). Pentru descrierea codicelui vezi letopiseţul lui Nic. Costin (16, LV).

Titlul în ms.: *Domniia lui Evstratie Dabijii vodă.*

Incipit: Cap. 56. După moartea lui Ştefăniţ<ă> vod<ă> fiiul lui Vasilie vodă, au stătut domnu Evstratie Dabijé vodă...

Desinit: ... şi au rămas răsuflare şi oamenilor şi domnului vecinică pomenire şi plată de la D<u>mnezău.

VIII. Bibl. Centr. Univ. Iaşi, ms. nr. V 25, f. 319 400 [2] (cuprinde anii 1661 1733). Pentru descrierea codicelui vezi letopiseţul lui Nic. Costin (16, LXII).

Titlul în ms.: *Domniia lui Istratie Dabija vodă.*

Incipit: Cap. 56. După moarte lui Ştefăniţi vod<ă> fiiul lui Vasile vodă...

Desinit: ... să ia pre Grigori vodă din Moldova să-l ducă la scaunu Ţarăi Munteneşti, la Bucureşti şi aşa plecînd, după obicei, l-au aşăzat în scaun.

Ediţii: Alex. Amiras, *Hronică anonimă a ţării Moldovii...*, la M. Kogălniceanu, *Letopisiţe*, III, p. 83—174 şi *Cronicele Romaniei*, III, p. 97—180.

Studii: N. Iorga, *Cronicele muntene*, p. 441—442; N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, II, p. 520 533; D. Russo, *Stud. ist. greco-rom.*, I, p. 198—203.

A se vedea şi Bibliografia generală.

Anonim

28. Istorie paralelă a Ţării Romîneşti şi a Moldovei, sau Letopiseţul Ţării Romîneşti i a Moldovei (1290 1724) [3]

Compilaţie de cronici muntene şi moldovene adunate într-un corpus — se pare din îndemnul voievodului Nicolae Mavrocordat. Cuprinde — în două tomuri — istoriile celor două ţări: de la al doilea descălecat şi pînă la 1716 pentru Moldova, iar pentru Ţara Romînească de la Radu Negru pînă la 1724. Compilaţia foloseşte cronicile interne ale celor două ţări şi anume, pe de o parte Anonimul Cantacuzinesc, Matei al Mirelor şi Radu

[1] La f. 423—424v se află: „Explication des charges et autres dignités attachées à la cour de Moldavie".

[2] Paginaţie în chirilică.

[3] Atribuită de unii cercetători lui Axinte Uricariul.

Popescu, iar pe de alta Nicolae şi Miron Costin, pseudo-Nicolae Costin şi Axinte Uricariul, pe lîngă unele informaţii proprii compilatorului.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **340**, in-folio, 191 f. Reprezintă tomul I al compilaţiei (cuprinde istoria Moldovei şi a Ţării Romîneşti de la Dragoş, respectiv de la Radu Negru pînă la 1633). Copie din anul 1785, în lb. romînă, scrisă de Ştefan logofăt ot Creţulescu. A aparţinut lui Mihai Sturdza voievod, lui Cesar Bolliac şi lui D. Sturdza. La f. 2—5 o tablă de materii pentru întregul manuscris.

Titlul în ms. : *Létopiseţul Ţ<ă>răi Romîneşti i a Moldovei de viiaţa a prealuminaţilor domni ce au stăpînit întru aceste 2 ţări şi ce s-au lucrat în zilile lor i a părţilor streine care să megieşăscu cu aceste ţări, pre largu adunate din multe létopiseţe şi cu bună îndreptare alcătuit precum să véde.*

Incipit : Valahiia. Radul vodă Negrul întîiu domnu Ţării Rumîneşti. Cap. 1 . . .

Desinit : . . . i s-au săvîrşit viiaţa în zilile Dabijii vod(ă) domnind ani 1 l<ea>t 7142[1].

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2591**, in-folio, 435 f. Reprezintă tomul I al compilaţiei (cuprinde istoria Moldovei şi a Ţării Romîneşti de la Dragoş, respectiv de la Radu Negru pînă la 1633). Copie din jurul anului 1730, în lb. romînă, scrisă de două mîini. A aparţinut lui Nic. Nica treti logofăt din mahalaua Sf. Vineri (Bucureşti ?) la începutul sec. al XIX-lea (?), apoi Bibliotecii sf. Sava din Bucureşti ; provine de la Muzeul de Antichităţi (1903).

Titlul în ms. : *Létopiseţul Ţ<ă>răi Romîneşti şi a ţ<ă>răi Moldovei, De viaţa a prea luminaţilor domni ce-au stăpînit întru acéste 2 ţări şi ce s-au lucrat în dzilele lor şi a părţilor streine, care să megieşesc cu acéste ţări, pre largu adunate den multe létopiseţe şi cu bună îndreptare alcătuit precum să véde.*

Incipit : Valahia. . . Acest Radul Negrul vod<ă> fiind în Ţ<a>ra Unguriască voevod. . .

Desinit :. . . i s-au săvîrşit şi viaţa în zilele domniei Dabijei vod<ă> domnind an 1.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **5367**, in-folio, 401 f. Reprezintă tomul al II-lea al compilaţiei ; cu lipsuri la început şi la sfîrşit (cuprinde istoria Moldovei dintre 1634 şi 1716, iar a Ţării Romîneşti dintre 1634 şi 1724). Copie din jurul anului 1730, în lb. romînă. A aparţinut lui Constantin vodă Mavrocordat, apoi unui Gheorghe Arap (sec. XVIII) şi lui Nic. Docan (1898). Nic. Docan a copiat cu mîna proprie după acest manuscris „A doua domnie a lui Nic. Mavrocordat în Moldova". Copia se păstrează la Acad. R.P.R. sub cota ms. rom. 5842.

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : Într-acéste vremi sînt Şirăneştii. Unul din Cantimireşti atunce, anume Azamet Mîrza. . .

Desinit : . . . trimis-au şi măria sa domnul Nicolae vod<ă> daruri scumpe şi altele, carele să cuvin înpărăţiei.

Ediţii : *Chronica inedită a lui Stefan logofĕtu. Leatopiseţulu Tĕrrei Românesci şi a Moldovei,* în *Trompetta Carpatiloru*, 1871, IX, nr. 899—904 ; 906, 908—909, 911, 914, 917, 928—929, 932—933, 934—936, 938 ; 1872, X, nr. 983—999 ; 1001—1002, 1007—1009, 1018—1019 ; 1873, XI, nr. 1039—1041, 1044, 1046 (neterminată).

---

[1] Se încheie cu cuvintele : „şi pîn<ă> aici făcînd sfîrşit, lăsînd a scrie şi alţi istornici cele ce să va fi mai lucrat în urmă. Scris de Ştefan log<ofă>t ot Creţ<u>lescul, mart<ie> 1. 1785. Stefan log<ofă>t.

Studii: Gr. Tocilescu, *Studie critice*, p. 284—287; N. Iorga, *Cronicele muntene*, p. 420—421 şi 450; Constant Grecescu, *Mărturiile comisului Iştoc. Un fragment de cronică, 1659—1664*, în *R. Ist. Rom.*, 1938, VIII, p. 87—94; Damian Bogdan, *Despre domnii moldoveni, Ştefan I şi Iuga*, în *R. Ist. Rom.*, 1939, IX, p, 165—176; Miron Costin, *Letopiseţul...*, ed. critică de P. P. Panaitescu, Bucureşti, 1944 p. XIII-XIV şi idem, *Opere...* de P. P. Panaitescu, Bucureşti, 1958, p. 338.

Vasile Buhăescu, cămăraşul

(a doua jumătate a sec. XVII — după 1733)

29. **Istoriile Ţării Rumîneşti şi a ţării Moldovei. De viiaţa a prealuminaţilor domni carii au stăpînit întru acéste doao ţări şi ce s-au lucrat în zilile lor şi a părţilor streine care să megieşese cu acéste ţări, pre scurt adunate den multe létopiseţe, cu porunca a prealuminatului, preaînnălţatului, binecredincíosului dentru slăvită viţă domnu Io Constantin Neculaev voivod, bunul şi prea înţeleptul stăpănitoriu a toată ţara Moldovei. Scosu-se-au de prea plecatul den slugile măriei sale, Vasilie cămăraşulŭ de izvoade, cu porunca[1] înnălţimei sale pre forma aceasta precum se véde, leat 7241<1733>**

Compilaţie de cronici constituind o istorie paralelă a Ţării Romîneşti şi a Moldovei, începînd cu „descălecatul", pînă la 1733, pe două coloane, pe verso filelor fiind istoria Ţării Romîneşti, iar pe recto filelor cea a Moldovei.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3442**, in-8°, 160 p. Text cu lipsuri la sfîrşit. Copie din prima jumătate a sec. al XVIII-lea, în lb. romînă, scrisă de popa Flor[2].

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Incipit: Începînd den descălecătura ţărilor...

Desinit:... carele viind la scaun, s-au intîmpinat cu Constantin vod<ă> la Focşani şi acolo au făcut domnii amîndoi otorac doao zile.

II. Acad. R.P.R., ms. grec. nr. 516, in-8°, 218 f. Traducere din anul 1734 de Lazăr Scriba din lb. romînă în lb. greacă. De la f. 177—217 un indice alfabetic al voievozilor cu listă sinoptică a domnilor celor două ţări şi cu tabele genealogice.

Titlul în ms.: Ἱστορία συνοπτικὴ παράλληλος τῶν ἡγεμόνων Οὐγγροβλαχίας τε καὶ Μολδαβίας, πόθεν τίνες τί ἔπραξαν· καὶ πόσα ἔτη ἕκαστος αὐτῶν ἡγεμόνευσε προσταγῇ τοῦ ὑψηλοτάτου καὶ θεοσεβεστάτου αὐθέντου καὶ ἡγεμόνος, πρότερον μὲν Οὐγγροβλαχίας, νῦν δὲ Μολδαβίας, κυρίου κυρίου Ἰωάννου Κωνσταντίνου Νικολάου βοεβόδα, μεταφρασθεῖσα ἀπὸ τῆς βλαχικῆς διαλέκτου εἰς τὴν κοινὴν ἡμετέραν διάλεκτον ὑπὸ Λαζάρου Σκρίβα Τραπεζουντίου, ἐν τῷ πρώτῳ ἔτει τῆς ἡγεμονίας Μολδοβλαχίας ἐν Γιασίῳ, ἔτει ͵αψλδ-ῳ μηνὶ Ἰαννουαρίῳ. <Istoria paralelă pe scurt a domnitorilor Ungrovlahiei şi Moldovei de unde, care sînt şi ce au făcut şi cîţi ani a domnit fiecare din ei; din porunca prea înălţatului şi cucernicului domn şi voievod mai înnainte al Ungrovlahiei, iar acum al Moldovei, domnului domn Ioan Constantin Nicolae voevod, tradusă din limba romînă în limba noastră simplă

[1] Scris de altă mînă.
[2] Cf. G. Ştrempel, *op. cit.*, p. 69.

de către Lazăr Scriba din Trapezunt, în primul an al domniei din Moldova, la Iaşi, în anul 1734 luna ianuarie>.

Incipit: περὶ τῆς ἀποικίας τῶν δύο ἐπαρχιῶν Οὐγγροβλαχίας τε καὶ Μολδαβίας. Ἰστέον ὅτι ἀφ'οὗ γέγονεν...

Desinit (f. 159) :... ἄλλην φορὰν δὲν ἐσυνέβη.

Ediţii: Vasile <Buhăescu> cămăraşul, *Istoriele Ţării Romîneşti şi ale ţării Moldovei*, în *Calendar istoric şi popular pe anul 1857*, Bucureşti, p. 1—71; Em. E. Kretzulescu, *Cronica lui Vasile Buhăescul cămăraşul*, în *R. ist. arh. şi fil.*, 1913, XIV, p. 151—170; 1914, XV, p. 219—225 şi 1922, XVI, p. 162—186.

Anonim

30. Cronica Ghiculeştilor <1695—1754>

Cuprinde istoria Moldovei de la domnia întîia a lui Antioh vodă Cantemir (1695), pînă la domnia lui Matei Ghica (1754), scrisă de un om de încredere al Ghiculeştilor. Cu aprecieri deosebit de măgulitoare pentru Grigorie II Ghica şi pentru Matei Ghica.

I. Muz. Rom. Rus., ms. nr. **691/150** D, in-4°, p. 595—1158. Text cu lipsuri la început şi la sfîrşit. Miscelaneu, copie din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, în lb. greacă, scrisă de mai multe mîini. Manuscrisul a aparţinut arhimandritului Ghermanos şi apoi de la 1880 Bibliotecii metohului Sf. mormînt din Constantinopol.

Titlul în ms.: Αὐθεντία τοῦ Ἀντιόχου βόδα υἱοῦ τοῦ Καντεμὶρ βόδα. <Domnia lui Antioh-vodă, fiul lui Cantemir vodă>.

Incipit: Εἰς αὐτὸν τὸν χρόνον ζσδ'...

Desinit: ... καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοῦ παρόντος πρώτου τόμου τὰ δὲ ἐναποληφθέντα καὶ ἀκόλουθα τριχρονίας τοῦ Ματαίη βόδα περιγράφονται εἰς τὸν δεύτερον τόμον. Τέλος τοῦ πρώτου τόμου τῆς μολδαβικῆς ἱστορίας.

Ediţii: D. Russo, *Cronica Ghiculeştilor (1695—1754)*, în *B. Com. Ist.*, 1916, II, p. 1—85 (se publică fragmente în lb. greacă cu traducerea lor în lb. romînă).

Studii: N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, II, p. 551.

Anonim

31. Cronologie a Moldovei în limba greacă <1352—1802>

Ἱστορικὴ περίληψις τῆς Μολδαβίας <Istorie pe scurt a Molodovei>

Însemnări cronologice de la Dragoş vodă (1352) pînă la Alexandru Moruz (1802), urmate de o scurtă istorie a domnilor între aceleaşi date, un catalog al boierilor ţării şi al funcţiilor administrative de la ţinuturi etc.

I. Acad. R.P.R., ms. grec. nr. **699**, in-folio, f. 3—44. Miscelaneu de la începutul sec. al XIX-lea, în lb. greacă, scris de mai multe mîini.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Incipit : 'Η ἐπαρχία τῆς Μολδαβίας...

Desinit: ... Θωμᾶς Λούκας... γ^ος ποστέλνικος χάλια.

Anonim

32. Stihuri despre feldmareşalul Rumianţev şi războiul ruso-turc <1768—1774>

Stihurile sînt închinate feldmareşalului Rumianţev şi războiului ruso-turc din 1768—1774. Sînt pomenite cîteva bătălii din acest război ca cele de la Ismail, Chilia, Tighina, Cetatea Albă, Brăila, Bucureşti şi Giurgiu etc. în care armatele ruseşti obţin victorii.

I. Bibl. Centr. Univ. Iaşi, ms. nr. **II—9** (fost 287), in-8 , p. 25—68. Text cu lipsuri la început. Copie din anul 1790, în lb. romînă.

Titlul în ms. : *lipseşte*.

Incipit : Atunce Răpnin cum au priceput.
La vaduri la toate străji au poroncit.
Şi îndată scrie 'ui fellmarşal să vie
Căci el va să triacă să de bătălie...

Desinit : ... Iar noi moldovenii, cu o plecăciune,
Pentru a lui viiaţă facem rugăciune,
În războiu oricînd să fie ferit
Şi în toată viaţa tot nebiruit.
1790 oct<omvrie> 12.

Studii : N. A. U<rsu>, *Un poem romînesc din sec. al XVIII-lea închinat armatei ruse eliberatoare*, în *Iaşul Nou*, 1953, V, nr. 3-4, p. 211—218.

Ioan Canta

(Prima jumătate a sec. XVIII — cca. 1793)

33. Letopiseţul Ţării Moldovei de la a doua pînă la a patra domnie a lui Constantin vodă Mavrocordat <1741—1769>

Cronică cuprinzînd istoria Moldovei de la 1741 pînă la începutul războiului ruso-turc din 1769.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **238**, f. 338—346; pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16,XII).

Titlul în ms.: *A doao domnie a lui Constantinŭ Mavrocordat vodă.*

Incipit: După ce au venitŭ aproape de Iași Costantinŭ voevoda, eșitu-i-au înnainte toată boerime...

Desinit: ... iară de aice să stăpînéște țara de înpărăția Moscului, care să va pune <sic !> lă rîndulŭ său.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **912**, f. 55—63. Text cu lipsuri la sfîrșit, se oprește la 1760. Pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Ioan Neculce (26, VIII).

Titlul în ms: *A doa domnie a lui Costandin Mavrocordat vodă.*

Incipit: După ce au venit aproape de Iaș Costandin vodă...

Desinit: ... Gavril mitropolit slăvitei cetăți Thesalonicului, l-au adus cu mare cinste de acolo în Moldova și în locul numitului Iacov.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2690**, f. 338—346; pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16,XL).

Titlul în ms.: *A doao domnie a lui Costandin Mavrocordat vodă.*

Incipit: După ce au venit aproape de Iași Costantin vodă, eșitu-i-au înnainte toată boerime cu multă bucurie...

Desinit: ... iară de aice să stăpînești țara de înpărăția Moscului, care să va pune <sic !> la rîndul său.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3410**, f. 336v—343. Pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16,XLVII).

Titlul în ms.: *A doao domniia a lui Costandin Mavrocordat vod<ă>.*

Incipit: După ce au venit aproape de Iași Costandin vodă, eșitu-i-au înnainte toată boerime cu multă bucurie...

Desinit: ... iară aice să stăpînești țara de înpărăție Moscului, care să va puni <sic !> la rîndul său.

V. Arh. St. Iași, ms. nr. **1733**, f. 567—581[1]; pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15,XXV).

Titlul în ms.: *A dooa domniia a lui Costandin Mavrocordat voiavoda* <sic !>.

Incipit: După ce au vinit aproapi de Iași Costandin voiavoda eșitu-i-au înnainti toată boerime cu multă bucurie...

Desinit: ... iar de aice să stăpînești țara de înpărăția Moscului, cari să va pune <sic !> la rîndul său.

VI. Arh. St. Iași, ms. nr. **1664**, f. 384 394[1]; pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16, XLI).

Titlul în ms.: *Domniia a doa a lui Costandin vodă Mavrocordat în anii 7250 oc<tom>v<rie>1.*

Incipit: După ce au venit aproape de Iași Constandin vodă ...

Desinit: ... iar de aici să stăpînește țara de înpărăția Moscului și întîmplările ce se vor face să vor pune <sic ! > la rîndul său.

---

[1] Numerotare în chirilică.

Ediţii: Ioan Canta Spatarul, *Letopisiţul Ţării Moldovii de la a doua şi pînă la a patra domnie a lui Costantin Mavrocordat V. V. de . . . (1741—1769)*, la M. Kogălniceanu, *Letopisiţe*, III, p. 175—188 şi *Cronicele Romaniei*, III. p. 181—193.

Studii: N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, II, p. 544—551.

A se vedea şi Bibliografia generală.

Pseudo-Enache Kogălniceanu

34. Letopiseţul Ţării Moldovei de la domnia dintăi şi pînă la a patra domnie a lui Costantin Mavrocordat voevod <1733—1774>

Cronică anonimă cuprinzînd istoria Moldovei între 1733 şi 1774. Enache Kogălniceanu este doar copistul acestei cronici.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **62**, f. 98v — 193. Pentru descrierea codicelui vezi pseudo-Amiras (27,I).

Titlul în ms.: *lipseşte.*

Incipit: Domnie lui Costandin v<oe>vod Mavrocordat întîiu la Moldova. Viindu Costandin vod<ă> Mavrocordat, ficiorul lui Neculaiu vod<ă> cel mai mari. . .

Desinit: . . . şi s-au aprinsu 2 chioşcuri înpărăteşti di au arsu, neputîndu-le stinge, adecă Ialû chioşchiu şi Săpenceler chioşcu şi altile mult<e>.

II. Bibl. Centr. Univ. Iaşi, ms. rom. nr. V—25, f. 400—463v [1]. Text cu lipsuri; pentru descrierea codicelui vezi letopiseţul lui Nic. Costin (16,LXIII).

Titlul în ms.: *Domniia lui Costandin vodă Mavrocordat întîi.*

Incipit: Viind Costandin vodă Mavrocordat, feciorul lui Neculai vodă. . .

Desinit: . . . aşteptînd să să pornească oaste turcească din Şumla să.

Ediţii: Enaki Kogălniceanu, *Letopisiţul domnilor Moldovii de la domniea întêiŭ şi pînă la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat V. V., scris în Ţarigrad de . . . (1733—1774)*, la M. Kogălniceanu, *Letopisiţe*, III, p. 189—286 şi *Cronicele Romaniei*, III, p. 195—274; Enaki Kogălniceanu, *Letopiseţul Ţĕreĭ Moldoveĭ. Cu notiţe lexicografice*, Buc., 1895, 128 p.

Studii: C. Giurescu, *Pseudo-cronicari. I. Enache Kogălniceanu*, în *B. Com. Ist.*, 1916, II, p. 135—175 şi extras; N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, II, p. 533—544; Const. C. Giurescu, *Emendaţiuni la textul cronicei atribuite lui Enache Kogălniceanu*, în *R. Ist. Rom.*, 1940, X, p. 340—341.

A se vedea şi Bibliografia generală.

---

[1] Paginaţie în chirilică.

Anonim

35. Istorie de patima Galaților <1769>

Cronică rimată în care se descrie distrugerea Galaților de către turci și tătari în timpul războiului ruso-turc.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1344 (fost 6425), in-8°, f. 106—110. Miscelaneu, copie din 1797 [1], în lb. romînă. A aparținut lui Gr. Crețu. Miscelaneul mai cuprinde stihurile privind uciderea lui Gr. Ghica și acele privind uciderea lui Constantin Brîncoveanu.

Titlul în ms. : *Istorie di patima Gălaților, let 1769 noem<vrie> 29.*

Incipit : Cu jăli să încep a scri
Și să facu o istorii
Di o <sic !> ci întîmplari
Și cu primejd<i> mari...
Desinit :... Dunăre să să negriască.
Țarina să nu rodiască.
Și petrili să de glas,
De-a Gălaților năcaz.

II. Bibl. Gh. T. Kirileanu, Piatra Neamț (acum Acad. R.P.R. ms. rom. nr. 5932), in-folio, f. 7 bis-8 ; pentru descrierea codicelui vezi : *Stihurile privind uciderea lui Gr. Ghica voevod* (39, XXIII).

Titlul în ms. : *Istoriia Gălaților.*

Incipit : Cu jale să încep a scrii
Și să fac o istorii...
Desinit : ... În cumpănă stăruești,
Tot di-aceste pătimești.

Ediții : G r. C r e ț u, *Doue stihuiri din seculul trecut*, în *Conv. Lit.*, 1875—1876, IX, p. 325—329.

A se vedea și Bibliografia generală.

Anonim

36. Stihuri asupra Hotinului, cînd s-au luat de moscali de la turci <1769>

Cronică rimată în legătură cu luarea cetății Hotinul de ruși de la turci în anul 1769.

[1] Cf. fila 82 din manuscris.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1417 (fost 6375), in-8°, f. 113v—117. Miscelaneu, copie din 1775, în lb. romînă, scrisă de Constantin feciorul preotului Grigorie. A aparținut lui Dan Simonescu.

Titlul în ms.: *Cuvinte în verșuri a cetății Hotinului.*

Incipit: Hotiné, Hotiné,
Gătești-té biné
Că moscalul vine...

Desinit: ... Și așa-ș mai potolești
Ca cînd cevaș izbîndești.

II. Acad. R.P.R., ms. rom., nr. 3767, f. 23—30v. Pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile privind uciderea lui Gr. Ghica voevod* (39,XVII).

Titlul în ms.: *Stihurile asupra Hotinului cînd s-au luat de moscali de la turci la anul 1<7>89* <sic !> *sept<emvrie> 30.*

Incipit: Hotine, Hotine,
Gătești-te bine
Că moscal vine...

Desinit: ... Să mînie pe gheauri
Și tai pre a lui viziri
În ciuda muscalului
Tai capul béului.

III. Bibl. raion. Turnu-Severin, nr. inv. 23.315, in-8°, p. 94—95. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. al XIX-lea (cca. 1821), în lb. romînă, scrisă de Bizantiu P. Densușianu de Măceu (Matsay), pe cînd se afla ca teolog la Blaj [1]. A aparținut lui Nicolae Densușianu.

Titlul în ms.: *Verșul lui Hotin.*

Incipit: Hotine, Hotine
Găteşte-te bine
Că muscanul <sic !> vine...

Desinit: ... Rogoz de pe vale,
Turci<i> fug călare
Merișor crepat,
Că s-au spăriiat.
Fug la Țărigrad,
Rogoz di pă tău,
Că i-a bătut rău.

Ediții: M. Gaster: *Colinde, cîntece populare...*, în *R. Ist. arh. și fil.*, 1883, II, p. 335—336; C. Erbiceanu, *Despre Hotin, oraș în Basarabia*, în *Bis. ort. rom.*, 1903, XXVII, p. 856—859; N. Drăgan, *Versuri vechi*, în *Dacoromania*, Cluj, 1927—1928, V, p.

[1] Notiță scrisă de mîna lui Nic. Densușianu.

521—522; I. Lupaş, *Versuri istorice despre Constantin Brîncoveanu...*, în *An. Inst. Ist. Naț.*, 1928—1930, V, p. 460 şi 462—463.

Studii: N. Iorga, *Ist. lit. rom. sec. XVIII*, II, p. 463.

A se vedea şi Bibliografia generală.

Vartholomei Măzăreanu

(cca. 1710 — cca. 1790)

37. Istorie pentru sfînta mănăstire Putna <1466—1761>

Scurt istoric al mănăstirii de la întemeiere (1466) pînă la 1761, cules din letopiseţe şi din tradiţia păstrată în mănăstire.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 496, in-folio, f.28—36v. Miscelaneu, autograf din 1761, în lb. romînă, scris în mănăstirea Putna. Manuscrisul a aparţinut lui Nic. Filipescu-Dubău, care-l dăruieşte episcopului Melchisedec (1887); în colecţiile Academiei Romîne din 1892.

Titlul în ms.: *Istorie pentru sf<î>nta m<ă>n<ă>stire Putna, unde să cinsteşte şi să prăznuiaşte hramulŭ cinstitei adormiri a pre curatei de D<u>mn<e>dzău născătoare şi pururea fecioarei Marii. Scrisă în dzilile pre luminatului de Hr<i>stos iubitoriului domnŭ Moldovii Ioannŭ Theodor voevoda şi a pre sf<i>nţitului chyr Gavriilŭ mitropolit Moldovii, frate după trupŭ a mării-sale şi a presf<i>nţiţilorŭ ep<i>sc<o>pi, chyr Ioanichi Romanschil, chyr Dosithei Rădăuţchil, chyr Inochentii Huşschil fiindŭ igumenŭ în sf<î>nta m<ă>n<ă>stire Putna chyr Pahomii. Şi s au scrisŭ în numita m<ă>n<ă>stire Putna în anii de la zidire lumii 7269, iar de la Hr<i>stosŭ mîntuitoriulŭ nostru 1761, martŭ 1, de smeritulŭ Vartholomei arhimandrit acieşi m<ă>n<ă>stiri.*

Incipit: Pentru m<ă>n<ă>stire, Putna, istorie. La cursulŭ anilorŭ de la zidire lumii 6874, bl<a>gocestivulŭ de Hr<i>stosŭ iubitoriulŭ Ioannŭ Dragoşŭ voevoda...

Desinit:... căriia cu a sf<i>nţiilor voastré rugi să ne învrednicească şi pre noi păcătoşii a fi părtaşi, aminŭ. Al sfinţiilorŭ voastre întru Hr<i>stosŭ iubiţi fraţ<i>, arhimandritŭ Vartholomei Mazerian.

Ediţii: *Istorie pentru sfînta mănăstire Putna, unde să cinsteşte şi să prăznuiaşte hramulŭ cinstitei Adormiri a preacuratei de Dumneḑău născătoare şi pururea Fecioarei Marii, scrisă în ḑilile preluminatului de Hristos iubitoriului domnŭ Moldovii Ioannŭ Theodor voevoda... în anii de la zidire lumii 7269, iară de la Hristosŭ Mântuitoriulŭ nostru 1761 Martŭ 1 de smeritulŭ Vartholoméĭ arhimandrit aceieşi mănăstiri*, la V. A. Urechiă, *Inscripţiuni după manuscrise*, în *Anal. Acad., Rom., Mem. secț. ist.*, ser. II, tom. IX, (1886—1887) p. 57—64.

Petru Depasta

(începutul sec. XVIII — 1770)

38. Κωνσταντῖνος βοεβόδας ἤτοι δακικῶν ἀπομνημονευμάτων ξυγγραφή
<Constantin voievod sau scrieri de amintiri dacice>
<1711 — 1761>

Cuprinde o prezentare retorică a vieții și activității voievodului Constantin Mavrocordat în Țara Romînească și în Moldova, de la 1711 numai pînă la 1761.

I. Acad. R.P.R., ms. grec. nr. **567**, in-8°, 52 f. Copie din sec. al XVIII-lea, în lb. greacă, scrisă de mai multe mîini. Manuscrisul a aparținut Bibliotecii sf. Sava și apoi Muzeului de Antichități din București.

Titlul în ms.: Κωνσταντῖνος βοεβόδας ἤτοι δακικῶν ἀπομνημονευμάτων ξυγγραφή ... <Constantin voevod sau scrieri de amintiri dacice...>

Incipit: Πάνυ μὲν οὖν ἄντικρυς...

Desinit: . . . ...καὶ ἀξιέραστον φίλτρον τῇδε διατρανώσαντι.

II. Acad. R.P.R., ms. lat. nr. **72**, in-16°, 74 f. Traducere din sec. al XVIII-lea, în lb. latină. Manuscrisul a aparținut Bibliotecii sf. Sava, lui Constantin Cernovodeanu (1842), apoi Muzeului de Antichități din București.

Titlul în ms: *Constantinus Waivoda seu rerum Daciae memorabilium historia dynastiarum scilicet, quas in utraque Daciae provincia Walachorum ac Moldavorum moderabatur olim clarissimus, piissimus ac celsissimus Dux et Princeps amplissimus totius Hungaro-Walachiae d<omi>nus d<omi>nus, Johannes Constantinus Nicolai Waivodae filius. Graece concinnata. Auctore Petro Depasti Peloponesio Philosoph<iae> et Medicin<ae> Doctore. . . Venetiis.*

Incipit (f. 2v): Auctor, lectori φιλέλλενι... <închinarea autorului>

Desinit (f. 6): . . . minimus servus Petrus Depasti Peloponesius.

Incipit (f.8): Proemium. Humanum quidem genus. . .

Desinit (f. 74): Paralellum. . . ac undecunque perfectum reddidere.

Ediții: C. Erbiceanu, *Cronicarii greci*, p. 295 335.
Studii: N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, II, p. 512.

Anonim

39. Stihuri despre uciderea voievodului Grigore Ghica al Moldovei <1777>

Se povestesc împrejurările în care și-a găsit moartea Grigore Ghica, voievodul Moldovei, bănuit de trădare față de Poartă și ucis de turci în Iași la data arătată în titlu.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **21**, f. 157—159. Pentru descrierea codicelui vezi: *Stihurile pentru moartea lui Potemkin* (45, I).

Titlul în ms.: *Moartea domnului Grigorie Ghica întîmplată la anul 1777 noemvrie 15.*

Incipit: Vrînd s-arăt şi să grăescu
De mirare mă uimescu...

Desinit: ... În amărîta lor domnie
Elenco şi Rucsăndiţa.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **154**, in-4°, f. 27v—32v. Miscelaneu, copie din 1837 în lb. romînă, scrisă de Gheorghe iconomul şcolii din Ruginoasa. A aparţinut bibliotecii Scheene. Miscelaneul mai cuprinde stihurile privind moartea generalului Potemkin.

Titlul în ms.: *Istorie în stihuri la tăerea capului lui Ghica v<oe>v<o>d din Iaş.*

Incipit: Vrînd s-arăt şi să vorbesc,
De uimire mă uimesc;
Aş grăi, nu mă pricep,
Nu ştiu de unde să-ncep...

Desinit: ... Precum şi averea lui toată
Au făcut-o peşchiş la Poartă.
Şi aşa s-au săvîrşit
Ghica vodă cel vestit.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **352**, f. 270. Text fragmentar, variantă defectuoasă, fără despărţirea versurilor. Pentru descrierea codicelui vezi letopiseţul lui Nic. Costin (16,XXI).

Titlul în ms.: *lipseşte.*

Incipit: Frunzi ferde <de> agut
Puni moasa să mănăcu <sic !>
Strînge moasa nu mănăcu !...

Desinit: ... Capigiu care vine
El este prieten cu meni
Dor voi pute să-l urne<s>cu
Şi va fi.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **830**, in-8°, f. 76v—80v. Versiunea munteană a cronicii. Miscelaneu, copie de pe la 1780, în lb. romînă, scrisă de Andrei Colţea. A aparţinut unui chir Dinu (1800) şi logofătului Nic. Măcelaru (1802), apoi logofătului Iane Borănescu (1808).

Titlul în ms.: *lipseşte.*

Incipit: În toate <sic !> lumea s-au vestit
Ce nu s-au m-au <sic !> pomenitu
Acest lucru însemnat
Mult groaznecu şi minunat...

Desinit: ... Toată firea omenească
Pă el să-l pomenească
Cu drepţi<i> să lăcuiască, amin !

V. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1155**, in-8°, f. 195—198. Miscelaneu, copie de la sfîrşitul sec. al XVIII-lea sau începutul sec. al XIX-lea, în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini, între care şi de «Ioniţă fon Arhip» în Suceava. A aparţinut lui M. Gaster. Miscelaneul mai cuprinde stihurile privind uciderea boierilor Bogdan şi Cuza.

Titlul în ms. : *Cînticulă lui Ghica v<oe>vodă. Stihuri în versuri pentru Grigoriia Ghica vodă.*

Incipit : Vrîndu să-arăt şi să grăescu
De mirare mă uimăscu,
A grăi nu mă priceapu
Nu ştiu dia unde să începu . . .
Desinit : . . . Şi aşa s-au săvîrşit
Vodă Ghica celŭ vest<it>
Cu o moarte aşe cumplit<ă>,
Cît numai duşmanilor î-i plă<cută>.[1]
Aice s-au săvîrşit patima lui Ghica vodă.

VI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1234** (fost. 6364), in-8°, f. 32—39. Miscelaneu, copie de pe la sfîrşitul sec. al XVIII-lea sau începutul sec. al XIX-lea, în lb. romînă, scrisă la Craiova.

Titlul în ms. : *Facere de stihuri pentru moartea lui Gligore vodă cînd l-au tăiat capigiul cel trimis de la Ţarigrad cu urgie înpărătească în Iaşi, la anul 1777 oc<tomvrie> 10.*

Incipit : Vrînd să arăt şi să grăesc
De mirare mă uimesc,
A grăi nu mă pricep,.
Nu ştiu de unde să încep . . .
Desinit : . . . Şi lasă să să socotească
Or<i>ce minte omenească
La ce hal au rămas
Această veştită casă.

VII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1344**, f. 110—113v. Pentru descrierea codicelui vezi *Istorie de patima Gălaţilor* (35,I).

Titlul în ms. : *Istoriia răposatului domnu măriia sa Grig<o>rii vodă Ghica, ci s-au săvîrşit în <a>nul 1777 oc<tom>v<rie> 1.*

Incipit : Vrînd să arăt şi să grăesc
Di merari mă uimăsc,
Aş grăi, nu mă priicepu
Nu ştiu de undi să încep . . ,
Desinit : . . . Plîngiţi ca amar domniţi
Elenco şi Ruxănđiţi,
Că niciodată n-am gîndit
Di acist cumplit sfîrşit.

VIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1442**, in-8°, f. 57v—59v. Text fragmentar. Miscelaneu, copie de pe la începutul sec. al XIX-lea, în lb. romînă, fără despărţirea versurilor. Manuscrisul provine de la Eleonora Cardaş.

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : Vrînd să arăt ce grăesc
De umilinţă mă uimesc,
Aşi grăi, nu mă pricep,
Nu şteu de unde să încep. . .

---

[1] Rupt.

Desinit : . . . Cînd l-au băgat înlăuntru
I s-au gătit ș<i> mormîntul;
Cînd slugele la zăvoară
N-au mai văzut ei de afară,
Că întru acel velet
1772 de savie <sic !> s-au tăet;
Așa să știe tot omul
Că s-au mutat către domnul.

IX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1629**, f.61—63v. Pentru descrierea codicelui vezi: *Stihurile privind uciderea lui Const. Brîncoveanu* (57,III).

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : Vrîndu se arătu și se grăesc
De mirare mă uimesc,
Aș grăi, nu mă pricepu,
Și de unde se începu.
Se facu o jalnică vorbă
Pentru d<o>mnu Ghica vodă. . .

Desinit : . . . Și cunoscută se fie
Înpărătiasca urgie
C-așa[1] s-au sevărșit
Ghica vodă cel vestit
Cu o moarte atîta cumplită
Numai la dușiman<i> plătită <sic !>

X. Acad. R. P. R., ms. rom. nr. **2150**, f. 108—111. Versiunea munteană a cronicii; pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumînești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50, XX).

Titlul în ms : *Istoriia lui Grigorie vod<ă> Ghica, domnul Moldovii, care l-au tăiat capigi bașa Ahmed cu ferman de la Poartă, pentru care vă rog frați să ascultați, să vedeți lumea cea bogată cum este întru toate deșartă, i proci.*

Incipit : În toată lumea s-au vestit,
Ce nu s-au mai pomenit . . .

Desinit : . . . Deci toat<ă> curtea să s<e> cerneasc<ă>,
Pe acest stăpîn să-l jălească,
Ca în ceruri să s<e> slăvească,
Dumnezeu să-l pomenească. 1777 sept<emvrie> 30.

XI. Acad. R. P. R., ms. rom. nr. **2188** (fost 6360), in-8^{0}, f. 39—42v. Text cu lipsuri la sfîrșit; versiunea munteană a cronicii. Miscelaneu, copie din anul 1794, în lb. romînă, scrisă în București. A aparținut lui Gr. Crețu.

Titlul în ms. : *Istorie. Istoriia lu<i> Gligorie vodă Ghica.*

Incipit : În toată lumea s-au vestit
Ce numai s-au pomenit
Acestu lucru însemnat
Mult groaznic și minunat . . .

[1] În ms. *bașa.*

Desinit : . . . Astăzi m-au întimpinat
Şi viiaţa mi s-au scurtat,
Vai amar şi greu amor <sic !>
Cu ce pedeapsă să mor !

XII. Acad. R. P. R., ms. rom. nr. **2366** (fost 6407), in-16°, f. 56—61. Text cu lipsuri la sfîrşit. Miscelaneu, copie din anul 1815, în lb. romînă, fără despărţirea versurilor. A aparţinut lui Gr. Creţu.

Titlul în ms. : *lipseşte*.

Incipit : Vrîndu să arăt şi să grăescu.
De merare mă unescu <sic !>
A grăi nu mă precep
Nu şte<u> de unde să-ncepu . . .
Desinit : . . . El de spaimă şi de frică,
Să smulgè, să arunca
Şi cu turcii să lupta.

XIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2507**, in-8°, f. 94v—100v, versiunea munteană a cronicii. Miscelaneu, copie din anul 1797, în lb. romînă, scrisă de Ioan Ivanovici Tomoşan [1]. A aparţinut protopopului Trei Scaunelor Constantin Dimian (1903), dăruit Academiei Romîne de Alexandru Lapedatu.

Titlul în ms. : *Istoriia răposatului mării sale Grigorie vod<ă> Ghica.*

Incipit : În toată lumea s-au vestit
Ce nu s-au mai pomenit
Acest lucru însemnat
Mult groaznic şi minunat. . .
Desinit : . . . Deci toată curtea să să cernească
Numele să-i pomenească,
D<u>mnezeu să-l erte
Să zică toţi
Care i-o a ceti istoriia mării sale.

XIV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2717**, in-4°, f. 69—71v. Pentru descrierea codicelui vezi p s e u d o-A m i r a s (27,IV).

Titlul în ms. : *Facire de voroave în stihuri pentru sfîrşitul cel cu urgie înpărătiască a răpăosatului domnu Grigorii Ghica vod<ă> care au peril de sabie aice în Iaş, la let de la H<risto>s 1777 oc<tomvrie> 1.*

Incipit : Vrînd s-arăt şi să grăiascŭ
De mirare mă iuimăscu <sic !>
Aş grăi, nu mă pricep,
Nu am de unde să-ncep. . .
Desinit : . . . Şi las<ă> să socotiască
Orice minte omeniască
La ce hal iaste rămas<ă>
Această vestită casă.

---

[1] La aceeaşi filă (f.94v) este dat în criptogramă drept copist Petru Popovics.

XV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2809**, in-folio, f.3r-v. Text fragmentar. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. XIX-lea, în lb. romînă; mai cuprinde stihurile privind uciderea boierilor Bogdan şi Cuza.

Titlul în ms.: *lipseşte.*

Incipit: Vodă puţin s-au luptat,
Sărind şi o feriastră au spart
Vrînd[1] să iasă şi să scape
Di aciastă cumplită moarte...

Desinit: ... La ci hai este rămasă
Aciastă cinstită casă.
Sfîrşitul tînguirii Grigori Ghica voivod ţării Moldovii.

XVI. Acad R.P.R., doc. **MCCLXVIII—22** (fost ms. rom. nr. 3393), in folio, f. 86—88v. Miscelaneu, copie de la sfîrşitul sec. al XVIII-lea sau începutul sec. al XIX-lea, în lb. romînă. A aparţinut lui Dimitrie C. Sturza Scheianu (1904). Miscelaneul mai cuprinde cronica rimată privind uciderea boierilor Bogdan şi Cuza, stihurile cneazului Potemkin şi stihurile grecilor.

Titlul în ms.: *Stihurili preînnălţatului domnu Griigorii Ghica voivod ci au périt la let 1777 noem<vrie> 15.*

Incipit: Vrînd să arăt şi să grăesc,
Di mirari mă uimăsc,
Aş grăi, nu mă pricep...

Desinit: ... Cu moarti atîta di cumplită
Numai la duşmani plăcută
Di domnă, di bezădeli
Nu pot să spuiu, că mi-i jăli.
Amărîtilor domniţi
Elinco şi Ruxăndiţi, ah aman

XVII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3767**, in-8, f. 4v—10 şi 18 r-v; text cu lipsuri. Miscelaneu, copie din anul 1818, în lb. romînă, scrisă de Manolache Ştefanovici. Dăruit Academiei Romîne de Constantin Erbiceanu (1907). Miscelaneul mai cuprinde stihurile pentru cetatea Hotinului.

Titlul în ms.: *Stihurile lui Ghica vodă.*

Incipit (f.4v): Vrînd s-arăt şi să vorbesc
De merare mă uimesc...

Desinit (f.10): ... Pre cum şi averile lui toate
Le-au făcut beniş la Poartă.

Incipit (f. 18): Care s-au cunoscut foarte
Halul lumie cei deşarte...

Desinit (f.18v)... Acest capigiu ce vine
Iaste priiaten cu mine.

XVIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **4104**, in-4, f. 95—97. Miscelaneu, copie de pe la sfîrşitul sec. al XVIII-lea (cca. 1785), în lb. romînă, scrisă de Agapie (Agapachi) sin Hagi Frangul ot Tighine; cu desene ilustrînd textul.

Titlul în ms.: *lipseşte.*

---

[1] Cuvîntul e scris greşit.

Incipit : Vrînd să arăt și să grăescu,
De miraré mă uimescu ;
A grăi nu mă pricep,
Și nu știu de unde să încep. . .
Desinit : . . . Și așa s-au săvîrșit
Ghica vodă cel vestit
O moarte cumplită
Numai la dușmani îi plăcută.

XIX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **4719**, in-8°, f. 32—36v. Text cu lipsuri la sfîrșit. Miscelaneu, copie de la începutul sec. al XIX-lea (1802), scrisă în lb. romînă de Ilie diacon din Zalostea.

Titlul în ms. : *Stihuri poiticești pentru d<o>mnul țării aceștiia.*

Incipit : Că mărie sa domnul Ghica voevod
Bine țara stăpî<n>ind
Și cu pace odihnindŭ
Iar vrăjmașii lui l-au surpat
Și capul i-au mîncat.
Și de aice înnainte
Voi arăta multe cuvinte.
Vrînd să arăt și să grăesc
De mirare mă uimesc. . .
Desinit : . . . Și dup<ă> ce s-au suit sus,
Și la capigiu s-au dus
Dar pre copii, pre tufîccii
<I-a>u luat la cafigii
. . . [1] adică să-i cinstească pre rî<n>duial<ă>.

XX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **4730**, f. 7—9v. Pentru descrierea codicelui vezi *stihurile privind uciderea lui Constantin Brîncoveanu* (57,VII).

Titlul în ms. : *Descăpățînarea domnului Grigorie Ghica tîmplată la a<nul> 1777.*

Incipit : Vrînd s-arătŭ și să grăescŭ
De mirare mă uimescŭ
Aș grăi, nu mă pricep,
Nu știu de unde să-ncep. . .
Desinit : . . . Cu moarte atît de cumplită
Numai la dușmani plăcută.
De doamnă și beizadele
Nu pot să spui de jăle,
În amărîta lor domnie
Elencu și Rucsăndița.

XXI. Bibl. Centr. de Stat, București, ms. nr. inventar **4256**, in-8 , f.2v-4. Pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile privind uciderea lui Const. Brîncoveanu* (57, VIII).

Titlul în ms. : *Istorie măriei sale răposatului Ghica voevod domnul Moldov<ei> la leí 1773.* <sic !>

---

[1] Rupt.

Incipit: Vrînd să arăt și să grăesc,
De mirare mă uimesc;
A grăi nu mă pricep
Nu știu de unde să-ncep...
Desinit: ... Și așa s-au săvîrșit
Ghica vodă cel vestit.

XXII. Bibl. Centr. Univ. Iași, ms. nr. **I-4**, in-8°, f. 43—48. Miscelaneu, copie din anul 1784, în lb. romînă, scrisă de Leon ieromonah ot Coșula. Miscelaneul mai cuprinde stihurile privind uciderea boierilor Bogdan și Cuza.

Titlul în ms.: *Stihuri în verșu răpoosatului Ghicăi vodă.*

Incipit: Vrînd să arătŭ și să grăescu
De mirare mă uimescu;
A grăi nu mă pricep,
Și de unde să începu...
Desinit: ... Și așa s-au săvîrșit
Ghica vodă cel vestit
Cu o moarte atîta de cumplită
Nu mai la dușmani plătită <sic!>

XXIII. Bibl. Gh. T. Kirileanu, Piatra Neamț, (acum Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **5952**), in-folio, f. 1—2v. Miscelaneu, copie de la sfîrșitul sec. al XVIII-lea (1798), în lb. romînă, scrisă de două mîini. A aparținut lui Scarlat V. Varnav. Miscelaneul mai cuprinde stihurile privind uciderea boierilor Bogdan și Cuza, istoria cneazului Potemkin, istoria Galaților, apoi cronicile lui Nicolae Costin, Axinte Uricariul și Radu Popescu privind domniile lui Nicolae Mavrocordat în Moldova și Țara Romînească.

Titlul în ms.: *Istorie răpăusatului domnu Gligori Ghica v<oe>vod, ce i-au tăet capu capigi bașa din poronca înpărătească la casile di beilicu, duminecă spre luni nopte la let 1777 oc<tom>v<rie> 1.*

Incipit: Vrînd să arăt și să găsăscu
Di mirare mă umilescu <sic!>...
Desinit: ... Că babaca nu mai vini
Ș-aț rămas de tot streini.

XXIV. Muz. Rom. Rus, ms. inventar nr. **304**, p. 33—46. Pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile cneazului Potemkin* (45, VI).

Titlul în ms.: *Versuri pentru moarte domnului Grigorie Ghica, întîmplată la anul 1777, noemvrie 15.*

Incipit: Vrînd s-arăt și să grăesc,
De mirare mă uimesc...
Desinit: ... În amărîta lor domnie,
Elenco și Rucsendița.

Ediții: Enaki Kogălniceanu, *Stihuri asupra domnului Grigorie Ghica voevodŭ alŭ țărei Moldovei*, la M. Kogălniceanu, *Cronicele Romaniei*, III, p. 275—280; Iacob Negruzzi, *Stihuirea domnului Ghica voevod*, în *Conv. Lit.*, 1875, VIII, p. 461—464; Enache Kogălniceanu, *Stihuri asupra domnului Grigorie Ghica voevod al țărei Moldovei*, la V. A. Urechiă, *Istoria romînilor*, seria 1774—1786, tom. II (anexe), Buc., 1892, p. 288—292; P. V. Năsturel, *Un manuscris vechiŭ despre uciderea lui Grigorie Ghica vodă, domnul Moldovii*, în *Albina*, Buc. 1902, VI, nr. 5, p. 119—123; C. Erbiceanu, *Poesie ce cuprinde decapitarea domnitorului Gr. Ghica... la 1777*, în *Bis. Ort. Rom.*,

1903, XXVII, p. 882—886; C. Bobulescu, *Stihuri pentru peirea lui Grigorie Ghica vodă*, în Miron Costin, Bîrlad, 1916, IV, nr. 5, p. 253—259; Ion I. Nistor, *Grigore vodă Ghica la aniversarea de 150 de ani de la moartea sa*, în *Codrul Cosminului*, Cernăuți, 1927—1928, IV—V, partea I, p. 417—420, 427—437; E. Turdeanu, *Contrib. cron. rimate*, p. 1—26 și 42—52.

Studii: Iacob C. Negruzzi. *Cîntecul sau „stihuirea" lui Grigorie Ghica vodă*, în *Anal. Acad. Rom., Mem. secț. lit.*, ser. II, tom. XXXII, 1909—1910, p. 63—77; N. Iorga, *Un cîntec ardelenesc nou, Documente doljene*, în *R. Ist.*, 1922, VIII, nr. 10—12, p. 163; Leca Morariu, *Codicele Pătrăuțean și asasinarea lui Grigore Ghica*, în *Revista Moldovei*, Botoșani, 1922, I, nr. 12, p. 10—19; N. Cartojan, *Contrib. lirica rom.*, p. 197; N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, III, p. 87—90; Leca Morariu, *Constantin Morariu și „codicele Pătrăuțean"*, în *Făt Frumos*, Cernăuți, 1938, XIII, nr. 2, p. 51—54.

A se vedea și Bibliografia generală.

Anonim

40. Stihuri despre uciderea boierilor Bogdan și Cuza la 18 august 1778

Cronică rimată în care se povestește cum boierii Manolache Bogdan și Ioan Cuza, prinși că au umblat cu pîri împotriva lui Constantin Moruzi, domnul Moldovei, au fost uciși din porunca voievodului la data arătată în titlu.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **21**, f. 146v—150v. Text cu lipsuri la sfîrșit; pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile pentru moartea lui Potemkin* (45, I).

Titlul în ms.: *Versuri pentru Bogdan vornicul și Cuza spatariul, morți de sabiea domnului Moruzu la anul 1778 octomvrie.*

Incipit: O, ce strașnică întîmplare,
O, ce primejdie mare,
O, ce cumplită cădere,
Ce spăimîntată vedere...

Desinit: ...Și zisă cătră gelat:
Fă-ți poronca ce ț-au dat!
La anul 1778 octomvrie 1.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1155**, f. 198v—206. Text cu lipsuri la sfîrșit. Pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile privind ucidera lui Gr. Ghica* (39, V).

Titlul în ms.: *Alte verșuri în stihuri pentru răpăusatul Manolache Bogdan și a lui Ioan Cuzas bi<v> vel spătari, cari cu urgiia împărătiască s-au săvîrșit în*[1] *domniia mării sale Dum<i>triu Moruz voevodă, let 1780 av<gus>t 27* <sic !>.

Incipit: O, ce groznică întî<m>plare,
O, ce primejdiia mare...

Desinit: ...Atunce auzind Bogdan
Îndată au strigat: aman!
Zicîndu: mă rogu bad<e> căpitane[2]
Doară nu mă-i năcăjii fură <sic !>.

---

[1] Cuvîntul e scris greșit.
[2] În text: căptnai.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1629**, f. 53v—59v. Text cu lipsuri. Pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile privind uciderea lui Const. Brîncoveanu* (57, III).

Titlul în ms.: *lipseşte.*

Incipit: O, ci groznic<ă> tîmplare,
O, ci primejdii mare...

Desinit: ... Aceste zicîndu saracul,
Îndat-îşi plecă capul,
Şi zise c<ă>tră gelat
Fă-ţ poronca ce ţ-au dat!

La sfîrşit copistul adaugă: „Aceste sîntu stihurile asupra piririi răposatului Man<o>-lache Bogdan vornicu vevit<sic!> şi asupra lui Ion Cuza biv vel spătar, cari au perit de sabie în d<o>mnie măriei sal<e> Costandin Dimitrie Moruz voevodu, viniri spre sîmbătă la 8 ciasuri de noapte, 1778 avg<ust> 18".

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2809**, f. 4—10. Text cu lipsuri; pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile privind uciderea lui Gr. Ghica* (39, XV).

Titlul în ms.: incomplet, păstrîndu-se numai partea finală: *<Stihuri asupra peirei lui Manolaki Bogdanŭ vel vornicŭ şi a lui Ión Cuza biv vel spătarŭ, carii cu urgie impĕrătéscă şi de sabiea domnéscă s-au sĕvĕrşitŭ>*[1] *în domnii răposatului domnu 'Tostantin <sic!> Moruz voivod, la l<ea>t 1778 avgost 18, vineri sara.*

Incipit: O, ci groznică-întîmplare,
O, ci priimejdii mare,
O, ci cumplită căderi,
O, spăimîntată videri...

Desinit: ... Iar Cuza fiind măreţ
Şi din fire lui isteţ
Nu vra ca să s<ă> supui
Pînă nu-l legară cu mînii.
Sfîrşitul tînguirii răposaţilor boeri Bogdan şi Cuza.

V. Acad. R.P.R., doc. **MCCLXVIII — 22** (fost ms. rom. nr. 3393), f. 88v—93. Text cu lipsuri. Pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile pentru uciderea lui Gr. Ghica* (39, XVI).

Titlul în ms.: *Stihurile lui Bogdan vornic şi a Cuzăi spătariul, ci au périt di sabie domnului nostru Moruz pentru fapt<a> lui, la leat 1778 oc<tom>v<rie> 1.*

Incipit: O, ci straşnică întîmplari,
O, ci priimejdii mari,
O, ci cumplită căderi,
O, spăimîntat(ă) videri...

Desinit: ... Îndat-îş plecă capul
Şi zisă cătră gelat
Fă-ţi poronca ce ţ-au dat. Iun<i> 6.

VI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **5905**, in-16°, 16 f. Copie de la sfîrşitul sec. al XVIII-lea, în lb. romînă. A aparţinut lui M. Kogălniceanu; provine de la generalul Pencovici.

Titlul în ms.: *Stihuri asupra peirii răpăosatului Manolachi Bogdan vel vor<nic> i a lui Ioan Cuza biv vel spat<ar>, carii cu urgiia înpărăţiască şi de sabiia domniască s-au săvîrşitu în domniia mării sali Costandin Dimitriia Muruz v<oe>voda la l<ea>t 1778 a<v>g<us>t 18 zile.*

[1] Completat după M. Kogălniceanu, *Cronicele Romaniei*, III, p. 281.

Incipit : O, cé groznică întîmplare,
O, cé primejdiia mare. . .
Desinit : . . . Şi aşa s-au săvîrşitu
Bogdanu cel învăţatu şi multu vestitù.
. . .

VII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **4730, f.** 10—14v. Text cu lipsuri. Pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile privind uciderea lui Const. Brîncoveanu* (57,VII).

Titlul în ms. : *Descăpăţinarea lui Bogdan vorn<icul> şi Cuza spat<arul> de domnu Muruz, an 1778 oct<omvrie> 1.*

Incipit : O, ce straşnică întîmplare,
O, ce primejdie mare,
O, ce cumplită cădere,
Ce înspăimăntată vedere. . .
Desinit : . . . Şi multe de aceste zicînd săracul
Îndată îşi plecă capul
Şi zisă cătră gelat :
Fă-ţi poronca ce ţ-au dat !

VIII. Bibl. Centr. de Stat Bucureşti, ms. nr. inventar **4256**, în -8°, **f.** 5—6v. Text fragmentar, începutul şi sfîrşitul lipsesc. Pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile privind uciderea lui Const. Brîncoveanu* (57,VIII).

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : Ce cum de au tras la acel sfat
Pe Dărmănescul cel blestemat,
Care de toţi îi ştiut
Că-i de fire abătut. . .
Desinit : . . . O, drepte judecătoriu
Fii mie ascultătoriu.

IX. Bibl. Centr. Univ. Iaşi, ms. nr. **1—4, f.** 48—58v. Text cu lipsuri la sfîrşit ; pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile privind uciderea lui Gr. Ghica voevod* (39,XXII).

Titlul în ms. : *Alte stihur<i> în verşu asupra răpoosatului lui Manolache Bogdan vel vornic şi al lui Ioan Cuza biv vel spat<ar>, carii cu urgie înpărătiască s-au săvîrşită în domnie mării sal<e> Costantin Moruza voivod 1780, avg<u>st 27.*

Incipit : O, ce groaznică întîmplare,
O, ce primejdie mare,
O, ce cumplită cădere,
O, spăimîntată vedere. . .
Desinit : . . . Iar dacă marsă în başcă
Vru să să mărturisască.
Iar cum stau cei gătiţ,
Şi de moarte hotărîţi
N-au în.

X. Bibl. Gh. T. Kirileanu, Piatra-Neamţ, acum Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **5952, f. 2v—3v**. Pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile privind uciderea lui Gr. Ghica* (39, XXIII).

Titlul în ms.: *Istoriia răpăusatului Manolachi Bogdan vel vornic cari au perit de sabie domniască în Iaşi în zilele mării sale Costandin Dimitru Moruz vod<ă> la anul 1777* <sic !> *avgust 18.*

Incipit: O, ce groznică întîmplari,
Şi ce primejdii mari...
Desinit: ... Şi sîngele ce să varsă
Luîndu-această pediapsă.

XI. Muz. Rom. Rus, ms. inventar nr. **304**, p. 8—31. Pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile cneazului Potemkin* (45, VI).

Titlul în ms: *Versuri pentru Bogdan vornicul şi Cuza spatariul, morţi de sabiea domnului Moruz la anul 1778, octomvrie.*

Incipit: O, ce straşnică întîmplare,
O, ce primejdie mare ...
Desinit: ... Şi zisă către gelat,
Fă-ţi poronca ce ţ-au dat.
1778 octomv<rie> 1.

Ediţii: Enaki Kogălniceanu, *Stihuri asupra peirei lui Manolaki Bogdanŭ vel Vornicŭ şi a luĭ Iŏn Cuza biv vel Spătarŭ, carii cu urgie impĕrătéscă şi de sabiea domnéscă s-aŭ sĕvĕrşitŭ în domniea Măriei Séle Constantinŭ Dimitru Moruz V. V. în anul 1778 Augustŭ 18*, la M. Kogălniceanu, *Cronicele Romaniei*, III, p. 281—295; Gh. Ghibănescu, *Stihurile pentru sfârşire boerilor Manolachi Bogdan şi Ioan Cuza spatar...*, în *George Lazăr*, Bîrlad, 1888—1889, nr. 4, 5 şi 6, p. 138—144 şi 212—220.

Studii: N. Cartojan, *Contrib. lirica rom.*, p. 197; N. Iorga, *Ist. lit. rom. sec. XVIII*, II, p. 84—85.

A se vedea şi Bibliografia generală.

Anonim

41. Stihurile grecilor <a doua jumătate a sec. al XVIII-lea>

Cuprinde stihuri împotriva grecilor din Moldova. Lipsesc datele cronologice.

I. Acad. R.P.R., doc. **MCCLXVIII—22** (fost ms. rom. nr. 3393), f. 94r-v. Pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile privind uciderea lui Gr. Ghica vodă* (39, XVI).

Titlul în ms.: *Stihurilé grécilor.*

Incipit: Ci paracsă şi mirari,
Di a ţării nostri stari...
Desinit: ... Şi cu multi sînt ştiuţi
Şi la răli abătuţi.

Anonim

42. Stihuri privind războiul ruso-austro-turc <1788>

Episod din războiul ruso-austro-turc, încheiat cu pacea de la Iaşi. Trupele austriece conduse de colonelul Horvath înaintează pe valea Trotuşului în Moldova; în ciocnirea cu turcii şi cu Mavrogheni, voievodul Ţării Romîneşti, ele sînt înfrînte (cca. iunie 1788).

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2189**, in-8°, f.85—86. Miscelaneu, copie din anul 1813, în lb. romînă, scrisă de căminarul N. Costandin în Tecuci. Miscelaneul mai cuprinde şi Stihurile privind moartea generalului Potemkin.

Titlul în ms.: *Stih ghinărariului nemţăscu anumi Arvat.*

Incipit: Arvat cel pre lăudat,
Cu oaste în gios au plecat
Într-o zi di sărbătoari
Cu o puteri pre mari...

Desinit: ... Acum be, să vesăleşti,
Dar frica nu-i mai lipsăşti;
Di a ne<m>ţălor mişălătati<sic !>
Ei că s-au spăimîntatu foarti.

Iordachi şi Antohi Sion

(mijlocul sec. XVIII—prima jumătate a sec. XIX)

43. Însemnări de cronică <1758 1821>

Cuprinde însemnări cu conţinut istoric începînd de la 15 septembrie 1758 şi oprindu-se la venirea lui Alexandru Ipsilanti în Iaşi, în 1821.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **298**, f. 1v-3 şi 182v—189. Pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Ţării Rumîneşti de cînd au descălecat pravoslavnicii creştini* (50, VIII).

Titlul în ms.: *lipseşte.*

Incipit (f.1v): să s<ă> ştie de cînd am început a învăţa greceşte de la alfavita...

Desinit (f.3): ... Mehter-başa şi tătari, pornind şi pe la tîrguri să-i tăia pe toţi.

Incipit (f.182v): 7285—1777 let [1]. De aici este a Moldovii istoriie, let 1777 în 1 a lui octomvrii, de cînd au venit un capigi-başa cu poruncă di la Poartă...

Desinit (f.189): ... şi nici să cumpere fîn nu să găsia.

Ediţii: I o a n B i a n u, *Catalogul manuscriptelor romîneşti întocmit de...*, tom. I, Buc., 1907, p. 642—651.

Constantin Caragea banul

(mijlocul sec. XVIII—cca. 1811)

44. Ἐφημερίδες τοῦ 1775ου μέχρι τοῦ 1808ου συλλεχθεῖσαι σποράδην παρὰ Κωνσταντίνου Καρατζᾶ τοῦ <μ>πάνου. <Efemeride spicuite de la 1775 pînă la 1808 de Constantin Caragea banul>

Cuprinde ştiri privind istoria Moldovei şi Ţării Romîneşti pentru anii 1775, 1778—1780, 1782, 1787—1788, 1790, 1792, 1802, 1805—1808, cu numeroase lacune; este un rezumat dintr-o lucrare mai mare.

[1] Încercare de condei care repetă încă o dată cifrele.

I. *Colecț. M. Karadja*, ms. in.-8°, 50 f.

Original (?) de la sfîrșitul sec. al XVIII-lea sau începutul sec. al XIX-lea în lb. greacă scris se pare de mîna autorului; a aparținut unui Hagi Nicolaos.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Incipit: περὶ μέσην τοῦ φεβρουαρίου ἐπεστρέψαμεν...

Desinit: ... ὡσὰν ὁποῦ ὅλοι κατέφυγον εἰς τὸ 'Ρουστζούκοι.

N. B. Pentru Constantin Caragea banul vezi și *Anexa*.

Ediții: P. P. Panaitescu, *Un manuscris necunoscut al Efemeridelor lui Constantin Caragea Banul*, în *B. Com. ist.*, 1924, III, p. 113—171 și extras.

Anonim

45. Stihuri pentru moartea generalului Potemkin <1791>

Cronică rimată povestind moartea generalului rus Potemkin lîngă Iași în 1791.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **21**, in-4°, f. 145—146. Culegere factice, copie de pe la mijlocul sec. al XIX-lea, în lb. romînă. A aparținut lui Constantin D. Sturza și bibliotecii Scheiene. Manuscrisul mai cuprinde stihuri privind uciderea boerilor Bogdan și Cuza, cele privind uciderea lui Constantin Brîncoveanu, precum și cele privind uciderea lui Grigore Ghica.

Titlul în ms.: *Versuri pentru moartea lui Potenchinu.*

Incipit: O, tu deșartă lume,
Nu-ți voi mai da eu altu nume
Pentru a tale schimbări
Ce faci într-atîte stări...

Desinit: ... La giudecata cea mare
Unde lumea e datoare
Să eai a sa răsplătire,
Ori milă, ori osîndire.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **154**, f. 33—35v. Pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile privind uciderea lui Gr. Ghica* (39, II).

Titlul în ms.: *Întîmplările* <sic !> *vieții ferdmașului* <sic !> *cneazu Potenche al înpărăției Moscovii în stihuri.*

Incipit: O, tu deșartă lume,
Neputînd a-ț da alt nume
Pentru ale tali schimbări
Ce faci într-acesté stări...

Desinit: ... Să ia a sa răsplătire,
Ori milă, ori osîndire.
Acest cneazu s-au săvîrșit la anii de la H<risto>s 1791.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2189**, f. 86v–87v. Pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile privind războiul ruso-austro-turc <1788>* (42, I).

Titlul în ms.: *Alt stih a lui Patonchi.*

Incipit: Oh, de cît eşti di sc<u>rtă lume,
Eu nu-ţ voiu mai da alt nume
Pentru a tali schimbări
Ce faci ori în cari stări...

Desinit: ... La giudecata ce mari
Undi lui <sic !> esti datoari
Şi-ş ia a sa răsplătiri,
Ori milă, ori osăndiri.

IV. Acad. R.P.R., doc. **MCCLXVIII–22** (fost ms. rom. nr. 3393), f. 93v–94. Pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile privind uciderea lui Gr. Ghica* (39, XVI).

Titlul în ms.: *Stihurile cneazului Potănchii.*

Incipit: O, tu dişart<ă> lumi,
Nu-ţi voiu mai da iau alt numi
Pentru ali tali schimbări
Ci faci într-acesti stări...

Desinit: ... La giudecata ce mari,
Undi lume esti datoari
Să ia a sa răsplătiri,
Ori milă, ori osîndiri.

V. Bibl. Gh. T. Kirileanu, Piatra-Neamţ, acum Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **5952**, f. 4r–v. Pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile privind uciderea lui Gr. Ghica* (39, XXIII).

Titlul în ms.: *Istoriia cniazului Potemchin, celui ce au răpăusat în ţara Moldovii, la let 1792.*

Incipit: Oh, tu, amăgitoari lumi
Nu-ţ voi zici de alt numi...

Desinit: ... Să-m eu a me răsplătiri
Ori milă ori osîndiri.

VI. Muz. Rom. Rus, ms. inventar nr. **304** (fost nr. 881), in-4°, p. 1–7. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. al XIX-lea, scris în lb. romînă — se pare — de V. Alecsandri. A aparţinut lui Vasile Pogor; provine de la V. Panopol. Codicele mai cuprinde stihurile privind uciderea boerilor Bogdan şi Cuza şi cele privind uciderea lui Grigore Ghica voevod.

Titlul în ms.: *Versuri pentru moarte lui Potemchin.*

Incipit: O, tu deşartă lume,
Nu-ţi voi mai da eu alt nume ...

Desinit: ... Să eai a sa răsplătire,
Ori milă, ori osîndire.

Ediţii: Teodor V. Ştefanelli, *O carte veche despre Alexandru Machedon, Constantin Cel Mare şi kniazul Grigorie Potemkin*, în *Arhiva*, Iaşi, 1897, VIII, p. 521–529.

Studii: N. Iorga: *Ist. lit. rom.*, III, p. 90–92.

A se vedea şi Bibliografia generală.

PARTEA A II-A

ŢARA ROMÎNEASCĂ

Anonim

46. Povestire germană despre Vlad Ţepeş

Cuprinde ştiri despre cele înfăptuite de Vlad Ţepeş în Ţara Romînească şi în Transilvania în timpul domniei sale (1456—1462 şi 1476). Povestirea pare a fi scrisă de un sas din Braşov sau Sibiu, înainte de 1486.

I. Acad. R.P.R., ms. german nr. 62, in-8°, copie modernă în lb. germană după manuscrisul aflător la m-rea din St. Gallen (Elveţia) cu nr. 806, f. 283—288. Încă o copie modernă după acelaşi codice, la Acad. R.P.R., în ms. rom. nr. 5217, f. 56—59.

Titlul în ms.: *lipseşte.*

Incipit: Item der alt gubernator der het den alten Dracol lassen töden...

Desinit: also bestetiget er in ir gewonhait.

Ediţii: I. C. Engel, *Geschichte der Moldau und Walachey*, Halle, 1804, p. 75—80 şi 173—179; K. Kartbeny, *A magyar nemzeti és nemzetközi irodalom könyvészete, I. Magyarországra vonatkozó régi német nyomtatványok, 1454—1600* <Bibliografia literaturii naţionale şi internaţionale maghiare, I. Vechi tipărituri germane privitoare la Ungaria, 1454—1600>, Budapesta, 1880, p. 329—332, într-o traducere germană modernă; Ioan Bogdan, *Vlad Ţepeş şi naraţiunile germane şi ruseşti asupra lui*, Buc., 1896, p. 85—90 introducere, p. 90—105 textele paralele din ms. de la St. Gallen şi din Engel (naraţiunile germane).

Studii: Pentru ediţiile descoperite după publicarea studiului lui I. Bogdan, pomenit, vezi Constantin J. Karadja, *Die ältesten gedruckten Quellen zur Geschichte der Rumänen*, F. 1, 1934, p. 127 (Extr. *Gutenberg-Jahrbuch*, 1934, p. 114—136); *P. P. Panaitescu, Recenzie* la *I. Striedter, Die Erzählung vom walachischen Vajevoden Drakula ...*, în *Revue roum. d'histoire*, 1963, II, nr. 1 (în curs de apariţie).

Anonim

47. Сказанїє о Дракѹлє воєводє

<Povestire despre Dracula voievod>

Cuprinde ştiri istorice despre Vlad Tepeş, domnul Ţării Romîneşti (1456—1462 şi 1476), însă cu multe anecdote. Scrisă în limba slavă în 1486, sau puţin mai devreme, la Buda de un contemporan în serviciul lui

Matei Corvin; probabil că autorul e un romîn din Transilvania. Povestirea a circulat în Rusia.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **5217**, In-8°, f. 29—35v, copie modernă în lb. slavă scrisă de I. Bogdan după sbornicul nr. 358, f. 356v—363v din Muzeul Rumianţev (azi Biblioteca Lenin din Moscova, fond nr. 256, nr. 358, colecţia N. P. Rumianţev).

Titlul în ms.: Ѡ Мѹтьанском воевѡд<ѣ> <Despre voevodul muntenesc>.

Incipit: Был в Мѹтьа<н>ской земли воевода грѣч<ь>скыѧ вѣры...

Desinit: ... на Мѹтанской земли воевѡаствѹеть.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **5217**, in 8°, f. 36—41v, copie modernă în lb. slavă scrisă de I. Bogdan după sbornicul nr. 632, f. 263—276 din colecţia Undolski de la Muzeul Rumianţev (azi Biblioteca Lenin din Moscova, fond nr. 310, nr. 632, colecţia V. M. Undolski).

Titlul în ms.: Слово ѡ Дракоулє воєводє Моутьаньскїє землї <Cuvînt despre Draculea voevodul Ţării Romîneşti>.

Incipit: Бысть в Мѹтьаньской землє греческїѧ вѣры...

Desinit: ...и тако скончашас<ѧ>.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **5217**, in-8°, f.42—47, copie modernă în lb. slavă scrisă de I. Bogdan după sbornicul nr. II, f. 412—425 v, al profesorului Tihonravov din Moscova (azi Biblioteca Lenin din Moscova, fond nr. 299, nr. 283, colecţia N. S. Tihonravov).

Titlul în ms.: Ѡ цари Дракулѣ и ѡ смерти єго <Despre ţarul Draculea şi moartea lui>.

Incipit: бысть нѣкий цѣсарь именемь Дракѹлъ...

Desinit: ...тако житиє Дракѹлино.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **5217**, in-8°, f. 48—55, copie modernă în lb. slavă scrisă de I. Bogdan după hronograful din sec. al XVIII-lea al Societaţii de istorie şi antichităţi ruseşti de la Universitatea din Moscova, nr. 286, f. 645—651v (azi Biblioteca Lenin din Moscova, fond nr. 204).

Titlul în ms.: Сказанїє о Дракѹлє Мутьанскїє земли воєводє греческїє вѣры, а влажинскимъ ызыком звася Дракула, а руским ызыкомъ именовася Дїаволъ, по житїє єго зломудрых людей <Povestire despre Draculea, voevodul Ţării Romîneşti de credinţă grecească, însă pe limba romînească numit Dracula, iar pe limba rusească numindu-se Diavol, după viaţa lui, a oamenilor celor răi>.

Incipit: О посольстве турскаго ц<а>рѧ. Прїидоша к Дракулє...

Desinit: ... Ныне и присно і во вѣки вѣком, аминь.

Ediţii: A. N. Pypin, *Очеркъ литературной истории старичыхъ повестей и сказокъ русскихъ*, Petersburg, 1857; F. Buslaev, *Историческая хрестоматия церковно-славянскаго и древнерусскаго языка.* Moscova, 1861, p. 700—707; Ioan Bogdan, *Vlad Ţepeş şi naraţiunile germane şi ruseşti asupra lui*, Buc., 1896, p. 125—170 (naraţiunile ruseşti); A. D. Sedelnikov, *Литературная история. Повести о Дракуле*[1], în *Известия по русскому языку и словесности. Академии наук СССР*, Leningrad, 1929, II-2, p. 621 659, în trad. romînească de N. Smochină, în *Moldova Nouă*, 1939, V, nr. 5, p. 119 145; P. P. Panaitescu, *Cronicile slavo-romîne*, Buc. 1959, p. 197—214; P. Olteanu, *Limba povestirilor slave despre Vlad Ţepeş*, Bucureşti, 1961, 409 p. (se publică textul slav şi traducerea în lb. romînă la p. 355—365).

Studii: P. Olteanu, *Lexicul povestirilor slave despre Vlad Ţepeş*, Buc. 1955, p. 227 251 (extr. din *Rev. Univesităţii „C. I. Parhon"*, ser. Ştiinţelor Sociale, 1955, nr. 2—3).

[1] Acad. R.P.R. Microfilm nr. 24/2 după copia lui Efrosin (1490), aflătoare în Bibl., Acad. de Ştiinţe U.R.S.S., Leningrad.

Gavriil Protul

(mijlocul sec. XV — după 1521)

48. Viața și traiul sfinții sale părintelui nostru Nifon patriiarhul Țarigradului, carele au strălucit întru multe patimi și ispite în Țarigrad și în Țara Muntenească, scrisă de chir Gavriil Protul, adică mai marele Sfetagorii <1495—1517>

Pe lîngă viața patriarhului Nifon, adăpostit pentru cîtva timp la curtea voievozilor Țării Romînești, cronica mai cuprinde și informații istorice din domniile lui Radu cel Mare (1495—1508), Mihnea cel Rău (1508—1510), Vlad cel Tînăr-Vlăduț (1510—1512) și mai ales Neagoe Basarab (1512—1521). Se oprește la sfințirea mănăstirii de la Curtea de Argeș în 1517.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **464**, in-8°, f. 2—39v. Miscelaneu, copie din 1682, în lb. romînă, scrisă de Ioan ieromonahul ot Bistrița, egumen la m-rea Trivale de lîngă Pitești.

Manuscrisul a aparținut m-rii Bistrița (Vîlcea); mai tîrziu mitropolitului Iosif Naniescu care-l dăruiește Academiei Romîne în 1888.

Titlul în ms.: *Viața și traiul sf<i>nției sale părintelui nostru Nifonă patriarhul Ț<a>rigradului, ca<re> au strălucit întru multe patemi și ispite în Ț<a>rigrad și în Ț<a>ra Muntenească, scrisă de chyr Gavriil Protul, adecă mai marele S<fe>tagorei.*

Incipit: B<lago>s<lo>vit[1] Dumnezeu carele au dat noao a înțelége sf<i>nte<le> scripturi...

Desinit: ... și cu prea bunul și sf<î>ntul făcătoriul de viiață d<u>hŭ, acum și pururea și în vécii vécilor, amin[2].

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1062**, in-8°, f. 133—183v. Miscelaneu, copie din 1727, în lb. romînă, scrisă de Radul logofețel de divan. Manuscrisul a aparținut arhimandritului Gherasim, unui Mihăilă Neculaus și lui Mihai și Dumitru Miroslovișteanu la Brașov (1831), mai tîrziu lui M. Gaster.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Incipit: Blagoslovit Dumnezeu, carele au dat noao a înțelége învățătura sfintii scripturi și lucrurile ce s-au făcut din neființă...

Desinit: ... Acéstea și eu încă le-am dat oamenilor ca să cînte și să laude desăvîrșit dumnezeiasca-ți patimă ... și făcătoriul de viiață duh, acum și pururea și în vécii vécilor, amin.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1069**, in-4°, f. 93—106v. Miscelaneu, copie din 1817, în lb. romînă. Manuscrisul a aparținut lui M. Gaster.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Incipit: Blagoslovit D<u>mnezeu, carele au dat noaoă a înțelege învățătura sfintei scripturi și lucrurile ce s-au făcut din neființă...

Desinit: ... și făcătoriul de viiață d<u>h, acum și p<u>r<u>rea și în vecii vecilor, amin[3].

---

[1] Rupt.

[2] Se încheie cu formula: „Sfîrșitul traiului și vieții sfinției sale părintelui nostru Nifon patriarhulŭ".

[3] Se încheie cu aceeași formulă ca la ms. rom. nr. 464 de mai sus.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1947**, in-8°, f. 35—101. Miscelaneu, copie de la sfîrşitul sec. al XVIII-lea, în lb. romînă, scrisă de Dionisie Eclesiarhul (?). Provine din Biblioteca mănăstirii Cernica. Dăruit Academiei de Ministerul Cultelor (1902).

Titlul în ms. : *Întru această lună în 11 zile, viața și petrécerea cuviosului și de D<um>-nezeu purtătoriului părintelui nostru Nifon, arhiepiscopul cetății lui Constandin, celui ce au pustnicit în muntele cel cu numele sf<î>nt al Athonului, în mănăstirea ce să numeşte a sf<î>ntului Dyonisie.*

Incipit : Stihuri. Pururea te-ai sîrguit Nifone a afla moştenirea cea de sus, o, arhiereule al pămîntului celor fericiți. Întru a unsprezécea s-au dus Nifon pre calea celor fericiți. Bl<a>-goslovéşte părinte. Cînd mintea cea prea curată acéia, şi prea străbătătoare. . .

Desinit : . . . cu ale cuviosului tău Nifon sf<i>nte rugăciuni, H<ristoa>se D<um>nezeule miluiaşte-ne şi ne mîntuiaşte pre noi, amin.

V. Acad. R.P.R., ms. rom nr. **2714**, in-folio, f. 87—101v. Miscelaneu, copie din anul 1816, în lb. romînă. Manuscrisul a aparținut Bibliotecii Colegiului sf. Sava; provine de la Muzeul de Antichități din Bucureşti.

Titlul în ms. : *Viiața și traiul sf<i>nții sale părintelui nostru Nifon, patriiarhul Țari-gradului, carile au strălucit întru multe patimi și ispite în Țarigrad și în Țara Munteniască, scrisă dă chir Gavriil Protul, adică mai marile Sfetagorii.*

Incipit : Blagoslovit D<u>mn<e>zeu carele au dat noaoă a înțelege învățătura sfintei scripturi şi lucrurile ce s-au făcut din neființă în ființă. . .

Desinit : . . . Acestea încă şi eu le-am dat oamenilor ca să cînte şi să laude desăvîrşit d<u>mn<e>zeiasca-ți pametă. . . acum şi p<u>r<u>rea şi în vecii vecilor, amin[1].

VI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3373**, in-8°, 92 f. Copie din anul 1789, în lb. romînă, scrisă de ieromonahul Veniamin de la m-rea Neamțului. Manuscrisul a aparținut Bibliotecii m-rii Neamțului şi obştei stareţului Paisie <Velişcovschi>. Dăruit Academiei Romîne de Constantin Erbiceanu (1907).

Titlul în ms. : *Viața și petrécerea cuviosului și de D<u>mnezeu purtătoriului părintelui nostru Nifon, arhiepiscopului cetății lui Constandin, celui ce au postnicit în muntele cel cu numele sf<î>nt al Athonului, în mănăstirea ce să numéște a sf<î>ntului Dionysie.*

Incipit : Cînd mintea cea preacurată acéia şi prea străbătătoare a prorocului. . .

Desinit : . . . carea tuturor noao să fie a o afla întru H<risto>s Iis<us> d<o>mnul nostru, căruia es<te> slava şi putérea în vécii vécilor, aminŭ.

VII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3488**, in-4°, f. 207—226v. Text cu lipsuri la sfîrşit. Miscelaneu, copie din primele decenii ale sec. al XVIII-lea, în lb. romînă. Manuscrisul a fost dăruit Academiei Romîne de P. Gîrboviceanu (1909).

Titlul în ms. : *Viiața și traiul sfinții sale părintelui nostru Nifon patriiarhul Țarigradului, carile au strălucit întru multe patimi și ispite în Țarigrad și în Țara Muntenească, scrisă de chir Gavriil Protul (adecă mai marile) Sfetagorei.*

Incipit : Blagoslovit Dumnezeu carele au dat noao a înțelége învățătura sfintei scripturi şi lucrurile ce s-au făcut. . .

Desinit : . . . şi îndată chiemă pre numele sfîntului Nifon şi.

VIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3702**, in-8°, 63 f. Text cu lipsuri mici. Copie din sec. al XVIII-lea, în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini. Manuscrisul provine de la Vasile Savel (1910).

[1] Se încheie cu aceeaşi frază ca la ms. nr. 464 de mai sus.

Titlul în ms. : *Viața și petrécerea cuviosului și de D<u>mnezeu purtătoriului părintelui nostru Nifon. arhiepiscopului cităţii lui Constandin, celui ce au postnicit în muntele cel cu numele sf<î>nt al Athonului, în mănăstirea ci să numéşte a sf<î>ntului Dionisie. . .*

Incipit : Cînd mintea cea preacurată acéia și prea străbătătoare a prorocului. . .

Desinit : . . . caré tuturor noao să fie a o afla întru H<risto>s Iis<us> d<o>mnul nostru, căruia iaste slava și putérea în vécii vécilor, amin.

IX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **4160**, in-8°, f. 25—54v. Text cu lipsuri la sfîrșit. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. al XIX-lea, în lb. romînă.

Titlul în ms. : *Viața și petrécerea cuviosului și de D<u>mnezeu purtătoriului părintelui nostru Nifon, arhiepiscopul cetăţii lui Constandin, celui ce au postnicit în muntele cel cu numele sf<î>nt al Athonului, în mănăstirea ce să numéşte a s<î>ntului Dionysie. . .*

Incipit: Cînd mintea cea preacurată acéia și prea străbătătoare. . .

Desinit: . . . Deci întorcîndu-se la înpărăție oamenii cei înpărătești și ne.

X. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, fond Blaj, ms. nr. **115**, in-4°, f. 247—273v. Text cu lipsuri la sfîrșit. Miscelaneu, copie în lb. romînă scrisă înainte de 1716 de Mîinea (?) peveț ; a aparținut voievodului Ștefan Cantacuzino, mai tîrziu Bibliotecii sf. Sava din București, apoi Bibliotecii Mitropoliei Unite din Blaj și Bibliotecii Centrale din Blaj.

Titlul în ms. : *Viiața și traiul sfinții sale părintelui nostru Nifon patriarhul Ț<a>rigradului, care au strălucit în multe patemi și ispite în Ț<a>rigrad și în Ț<a>ra Muntenească, scrisă de chyr Gavriil Protul, adecă mai marele S<fe>tagorei.*

Incipit : Blagoslovit D<u>mnezeu carele au dat noao a înțelége. . .

Desinit : . . . o junghiiase un ovréiu cu angériul și cum o junghe, îndată.

XI. Bibl. Centr. Univ. Iași, ms. nr. **V—15**, in folio, f. 17—31 [1]. Text cu lipsuri mar la început. Miscelaneu, copie din 1761, în lb. romînă, scrisă de Nica (?) sin popii Banului.

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : Vrăjma<șii> noștri și. . . [2] veți fi robi și vă voru stăpîni vrăjmașii voștri. . .

Desinit : . . . așe și acum agiutasă rugăciunile [3] svîntului Nifon lui Neagoe voevodul Panoniei, deci aceste s-au dat omenilor ca s<ă> cînte și să laude desăvîrșit dumnezeiasc<a> patimă. . . acum și pururе și în vecii vecilor, amin.

Ediții : B. P. Hașdeu, *Biografia patriarcului Nifonŭ în Turcia și în Țéarra Romănéscă scrisă de Gabrielŭ, superiorulŭ Muntelui Atosŭ*, în *Arh. Ist.*, I_2, p. 132—150 ; Iosif Naniescu și C. Erbiceanu, *Viața și traiul sfinției sale părintelui nostru Nifonŭ patriarhului Țarigradului*, Buc., 1888, 177 p.; Tit. Simedrea, *Viața și traiul sfîntului Nifon patriarhul Constantinopolului, Introducere și text*, Buc., 1937, XIV + 58 [—60] p. + 6 pl. (extras din *Bis. Ort. Rom.*) ; Vasile Grecu, *Viața sfîntului Nifon. O redacție grecească inedită. Editată, tradusă și însoțită cu o introducere de. . .*, Buc., 1944 [—195] p. + 5. f. pl.

Studii : N. Iorga, *Cronicele muntene*, p. 305 — 308 ; Nicolae Popescu, *Nifon II, patriarhul Constantinopolului.* în *Anal. Acad. Rom.*, *Mem. secț. ist.*, ser. II, tom. XXXVI, 1914, p. 731—798 ; D. Mazilu, *Contribuțiuni la studiul vieții sf. Nifon patriarhul Constantinopolului cu o precuvîntare de N. Cartojan*, Buc., 1928, 16 p. ; D. Russo, *Stud. ist. greco-rom.*, I, p. 21—34.

A se vedea și Bibliografia generală.

---

[1] Paginație în chirilică.

[2] Rupt.

[3] În text : lug<ă>ciun<i>le.

Gheorghe Palamedes

(a doua jumătate a sec. XVI— prima jumătate a sec. XVII)

49. Ἱστορία περιέχουσα πάσας τὰς πράξεις καὶ ἀνδραγαθείας καὶ πολέμους τοῦ ἐκλαμπροτάτου Μιχαὴλ βοιβόδα αὐθέντη Οὐγκροβλαχίας, Τρανσιλβανίας, Μολδουίας, ἕως τὴν ἡμέραν τῆς τελευτῆς αὐτοῦ. Παρὰ Γεωργίου τοῦ Παλαμίδη γραφθεῖσα καὶ ποιηθεῖσα τυγχάνοντος ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ ἐκλαμπρωτάτου δουκὸς τῆς Ὀστρουίας κυρίου κυρίου κνέζη Βασιλείου ἐν ἔτι 1607 μηνὶ δεκενβρίῳ εἰς τὰς ις'ἐν τῇ Ὀστρουία <Povestire cuprinzînd toate faptele şi vitejiile şi războaicle prea luminatului Mihail voievod, domnul Ţării Romîneşti, al Transilvaniei, al Moldovei, pînă în ziua morţii sale. De către Gheorghe Palamedes, scrisă şi alcătuită pe cînd se afla la curtea prea luminatului duce de Ostrog, domnul domn cneazul Vasile, în anul 1607, luna decembrie în 16, la Ostrog>

Cuprinde istoria domniei lui Mihai Viteazul (1593—1601)

I. Acad. R.P.R., microfilm nr. 27, după Cod. Harl. gr. 5573, p. 1—80, aflător la Muz. britanic. Copie în lb. greacă, scrisă de Dimitrie Temenos, în martie 1624 (p. 80). Lucrarea e scrisă în lb. greacă populară şi în versuri zise „politice". E urmată de un epitaf la Mihai „răposatul" şi de o însemnare a copistului, ambele în versuri.

Titlul în ms. : ***ca mai sus.***

Incipit **: Προς τοὺς ἀναγνώστας. Θωρῶντας κεῖνοι παλαιοὶ ἄνδρες οἱ ἀξιομένοι...**

Desinit **: ...σαράντα τριῶν ῆτον χρονῶν εἰς ἡλικίαν νέα.**

Ediţii : E. Legrand, ***Bibliothèque grecque vulgaire,*** **Paris, 1881, vol. II, p. LXXX—LXXXIII şi 183—230 ; C. Erbiceanu,** ***Mihai Viteazu după o scriere greacă a lui Gheorghe Palamid de la 1607. . .,*** **în** ***Literatură şi artă romînă,*** **1896—1897, I, nr. 8, p. 475—487 şi nr. 9, p. 564—577 <traduce părţi mai însemnate din poem> ; Gh. Palamide,** ***Poema despre viaţa lui Mihai vodă Viteazul, scrisă în 1607, Studiu critic şi traducere de O. Tafrali,*** **Buc., 1905, 47 p. ; N. Simache şi Tr. Cristescu,** ***Doi cîntăreţi greci ai lui Mihai Viteazul : Stavrinos şi Palamed,*** **Ploieşti, 1943, 87 p.**

Studii : G. Dem. Teodorescu, ***Scrieri neo-grece despre romîni, George Palamede,*** **în** ***Literatură şi artă romînă,*** **1896—1897, I, nr. 7, p. 429—437 ; Andreas Horváth,** ***Görög historiás ének Mihályvajdáról*** **<Cîntec istoric grecesc despre Mihai voievod>, Budapesta, 1935 ; D. Russo,** ***Stud. ist. greco-rom.,*** **I, 145—151.**

A se vedea şi Bibliografia generală.

Anonim

50. Letopiseţul cantacuzinesc

sau

Istoria Ţării Rumîneşti de cînd au descălecat pravoslavnicii creştini <—1690> [1]

Cuprinde istoria Ţării Romîneşti de la „descălecatul" romanilor pînă la retragerea din ţară a trupelor austriece în 1690, la începutul domniei lui Constantin Brîncoveanu.

---

[1] Atribuită logofătului Stoica Ludescu.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **100**, in-folio, f. 3—80. Textul se oprește la 1688. Compilație de cronici, copie de la sfîrșitul sec. al XVIII-lea sau începutul sec. al XIX-lea, după o alta din 1729, în lb. romînă. A aparținut bibliotecii Scheiene.

Titlul întregii compilații : <*Litopisețul Țării Rumînești* >[1] *întru care coprinde toate istoriile a tuturor domnilor din-ceputul țării, de la întîiul domnu Radul Negrul voevod pînă acuma la domniia de a doo a mării sale lui Nicolae Alexandru voevod, acum de iznoavă scrisă din porunca mării sale prea luminatului și prea înnălțatului domnului nostru Io Nicolae Alexandru v<oe>v<o>d, întrù al unsprezecilea an dintru a doao domniie a mării sale, de Radul logofețelul de divan, sin Mihaiu ieromonahul Lupescul, la anii de la zidirea lumii 7238, iar de la nașterea domnului nostru Is<us> H<risto>s 1729, luna lui octomv<rie> 31.* Compilația mai cuprinde Istoria domniei lui Constantin Brîncoveanu de Radu Greceanu și Istoriile domnilor Țării Romînești de Radu Popescu.

Titlul în ms. al operei de mai sus : *Istoriia Țării Romînești de cînd au discălec<a>t pravoslavnici<i> creștini.*

Incipit : Însă dintîi izvodindu-să de rumînii carii s-au dăspărțit de romani. . .

Desinit : . . . și așa cu înțelepciunea lui au potolit toate.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **121**, in folio, f. 2—84. Textul se oprește la 1688. Compilație de cronici, copie din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, după o alta din 1729, în lb. romînă. Titlul întregii compilații : *Litopisețul Țării Rumînești întru care coprinde toate istoriile a tuturor domnilor din-ceputul țării de la întîiul domnu Radul Negrul voevod pînă acuma la domniia de a doo a mării sale lui Nicolaie Alexandru voevod, acum de iznoavă scrisă din porunca mării sale prea luminatului și prea înnălțatului domnului nostru Io Nicolae Alexandru v<o>-ev<o>d, întru al unsprezecilea an dintru a doao domnie a mării sale, de Radul logofețelul de divan, sin Mihaiu ieromonahul Lupescul, la anii de la zidirea lumii 7238, iar de la nașterea domnu nostru Is<us> H<risto>s 1729, luna lui octomv<rie> 31.* Manuscrisul a aparținut lui Gh. Asachi și bibliotecii Scheiene. Compilația mai cuprinde Istoria domniei lui Constantin Brîncoveanu de Radu Greceanu și Istoriile domnilor Țării Rumînești de Radu Popescu.

Titlul în ms. al operei de mai sus : *Istoriia Țări<i> Rumînești de cînd au discălecatu pravoslavniri* <sic !> *creștini.*

Incipit : Însă dintîi izvodindu-să de rumînii carii s-au despărțit de romani. . .

Desinit : . . . și așa cu înțelepciunea lui au potolit toate.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **173**, in-4°, f. 1—2v. Text fragmentar, numai începutul cronicii, se oprește la Negru Vodă. Miscelaneu, copie din sec. al XIX-lea, în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini. Miscelaneul mai cuprinde și un fragment din Istoriile domnilor Țării Rumînești de Radu Popescu.

Titlul în ms. : *Istoriia Țării Rumînești de cîndu au descălicatu pravoslavnicii creștini.*

Incipit : Însă dintîi izvodindu-se din rumîni carei s-au despărțitu de la romani. . .

Desinit : . . . și îngropîndu-lu la biserica lui din Argeși și au domnitu ani 24. De aicea să începe istoriile altoru domni care au venitu rîndulu Negrului vvodă <sic !> precumu arată.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **180**, in-4°, f. 7 —67v și 145v—152. Text fragmentar (de a primul „descălecat" pînă la 1627 și de la 23 mai 1688 la 29 octombrie 1688). Compilație de cronici, copie de la începutul sec. al XVIII-lea, în lb. romînă. Manuscrisul a aparținut obștiei starețului Paisie <Velișcovschi>, apoi lui Nic. Istrati la Rotopănești (1813) și lui M. Kogălniceanu. Dăruit Academiei Romîne de Ministerul Cultelor (1882). Între f.2 și 4v, pinax pentru întregul manuscris. Compilația mai cuprinde fragmente din Istoriile domnilor

[1] Completat după ms. 121, f. 1.

Țării Rumînești de Radu Popescu și Istoria domniei lui Constantin Brîncoveanu de Radu Greceanu.

Titlul în ms. : *Istoriia Țărăi Rumînești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini.*

Incipit (f. 7) : Însă dentîi izvodindu-să de rumînii carii s-au despărțit de romani. . .

Desinit (f. 67v) : . . . cît au rămas pînă astăzi tot pămîntul acela pustiiu.

Incipit (f. 145v) : Așijderea și părinții ei, Șerban vodă cu doamnă-sa Mariia și cu toț frații și surorile lui și cu toată casa lor, au rămas la mare jale. . .

Desinit (f. 152) : . . . și slugile ei cîte au avut, le-au făcut cărți de milă ca să slujască acei case pînă vor fi ei cu zile.

V. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **196**, in-4 , 117 f. Copie de la începutul sec. al XVIII-lea (înainte de 1718), în lb. romînă. Manuscrisul a aparținut lui Manea Mătăsaru (1718), lui Ilie dascălul, care-l vinde la Constantinopol lui Enache Kogălniceanu (1761); moștenit de M. Kogălniceanu. Dăruit Academiei Romîne de Ministerul Cultelor (1882). De la f. 118 — 122 o tablă de materii care se transformă apoi în listă cronologică de domni.

Titlul în ms. : *Istorie Țărîi Romînești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini.*

Incipit : Însă întîi izvodindu-se den romînii carii era despărțiț de la romani. . .

Desinit :. . . iar Aizerŭ, înțălegîndŭ de vinirea tătarilor, au dat dosul, fugind pin Tîrgoviște de n-au mai descălicat.

VI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **269**, in-4°, f. 3—105. Textul se oprește la 1688. Miscelaneu, copie de pe la mijlocul sec. al XVIII-lea, în lb. romînă, scrisă de două mîini. A aparținut lui Ștefanache Grigoriu (1839), apoi Academiei Mihăilene și lui M. Kogălniceanu. Dăruită Academiei Romîne de Ministerul Cultelor (1882). Miscelaneul mai cuprinde : Cronica anonimă a Țării Romînești de la 1688—1733.

Titlul în ms. : *Létopisețul Țării Rumînești din descălecătoare și de unde au venit rumînii de s-au așăzat în Țara Rumînească.*

Incipit : Însă dintîiu izvodindu-se din rumînii carii s-au despărțit din romani. . .

Desinit : . . . și trimise la înpărăție pre Pîrvul Cantacozino vel log<ofăt> și pre alți boeri de i-au adus caftan și steag de domnie.

VII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **284**, in-4°, f. 1—85v. Text fragmentar (cuprinde anii 1630—1688). Miscelaneu, copie din sec. al XVIII-lea, în lb. romînă. A aparținut lui Necula Voine (1793) și familiei Blebea (Brașov). Miscelaneul mai cuprinde un fragment din Istoria domniei lui Constantin Brîncoveanu de Radu Greceanu.

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : pre Mateiu aga și nimic nu i-au p<utut stri>[1] ca, ce întorcîndu-să oștile. . .

Desinit : . . . ca să slujască acei case pînă ce vor fi.

VIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **293**, in-4°, f. 4—177v. Miscelaneu, copie din 1777, în lb. romînă, scrisă de Iordachi Sion după o alta a vornicului Ioan Cantacuzino. A aparținut lui Iordachi Sion, Bibliotecii Academiei Mihăilene și lui M. Kogălniceanu. Dăruit Academiei de Ministerul Cultelor (1882). De la filele 178 — 180 o tablă de materii. Manuscrisul mai cuprinde o scurtă cronică a Moldovei de Iordachi și Antohi Sion și stihurile lui Duca Sotiriovici, tipograful din Tasos, închinate nunții domniței Smaranda, fiica lui Const. Mavrocordat voevod (1749).

Titlul în ms. : *Istoriie Țărăi Romînești de cînd au discălecat pravoslavnicii creștini.*

Incipit : Însă întăi izvodind<u>-si din romînii carii era dispărțiț di la romîni. . .

[1] Rupt.

Desinit:. . .. iar Heizer ghinărar simțind di vinire tătarălor, au dat dosul fugind pin Tîrgoveşti di n-au mai discălecat.

IX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **327**, in-folio, f. 3—49. Textul se opreşte la 1688. Compilaţie de cronici, copie de la începutul sec. al XIX-lea (după 1832)[1] în lb. romînă.

Titlul întregii compilaţii : *Létopisețul Țării Rumîneşti întru carele coprinde toate istoriile a tuturor domnilor din începutul țări<i> de la întîiul domn Radul Negru voevod pînă acuma la domnia de a dooa a măriei sale lui Nicolae Alexandru voevod, acum de iznoavă scriindu-să din porunca măriei sale prea luminatului şi prea înnălțatului domnului nostru Io Nicolae Alexandru voevod, întru al unsprezecelea an dintru a dooa domnie a măriei sale, de Radul logofețelul de divan, sin Mihail ieromonahul Lupescul, la anii de la zidirea lumii 7238, iar de la naşterea domnului şi mîntuitorului nostru Is<us> H<risto>s 1729, la luna lui octomvrie 31 zile.* Manuscrisul a aparținut lui M. Kogălniceanu ; dăruit Academiei Romîne de Ministerul Cultelor (1882). Compilația mai cuprinde Istoria domniei lui Constantin Brîncoveanu de Radu Greceanu şi Istoriile domnilor Țării Rumîneşti de Radu Popescu.

Titlul în ms. al operei de mai sus : *Istoria Țării Rumîneşti de cînd au dăscălicat pravoslavnici<i> creştini.*

Incipit : Însă dintîiu izvodindu-să de rumînii carii s-au dăspărțit de romani. . .

Desinit : . . . şi aşa cu înțelepciunea lui au potolit toate.

X. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **436**, f.84v—115. Text fragmentar (cuprinde anii 1653—1686) ; pentru descrierea codicelui vezi Radu Popescu, *Istoriile domnilor Țării Rumîneşti* (53, IX).

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : La avgust 1 murit-au şi doamna Elena şi cu mare cinste fu îngropată în besérica domnească din Tîrgovişte. . .

Desinit : . . . cu vrerea lui Dumnezeu luat-au némții cetatea Budii şi au perit acolo mai mulți de 40 000 de turci.

XI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **439**, f. 1—2v. Text fragmentar, numai două file de la început (de la primul descălecat al romanilor pînă la moartea lui Radu-vodă Negru). Pentru descrierea codicelui vezi Radu Popescu, *Istoriile domnilor Țării Rumîneşti* (53, X).

Titlul în ms. : *Istoriia Țărăi Rumîneşti de cînd au dăscălecat * pravoslavnicii creştini.**[2]

Incipit : Însă dentîi izvodindu-se den rumîni<i> care s-au dăspărțit de la romani. . .

Desinit : . . . şi îngropîndu-l la biserica lui den Argeş şi au domnit ani 24. De aicia să începe istoriile altor domni care au venit : Radul Negrul vodă precum arată înnainte.

XII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **441**, f. 94—258v. Textul, cu unele omisiuni, se opreşte la 1688 ; pentru descrierea codicelui vezi Const. stolnicul Cantacuzino, *Istoria Țării Rumîneşti* (52, I).

Titlul în ms. : *Istoriia Țărăi Rumîneşti de cînd au descălicat pravoslavnicii creştin<i>.*

Incipit : Însă dintîi izvodindu-să den rumînii care s-au dăspărțit de romani. . .

Desinit : . . . iată am ascultat rugăciunea dum<nea>v>oastră> de mi-am lăsat toată odihna şi toate moşiile.

XIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **760**, in-folio, f.66—75 şi 79—93v. Text fragmentar (cuprindea nii 1629—1654). Miscelaneu, copie din sec. al XVIII—XIX-lea, în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini. Dăruit Academiei Romîne de Ministerul Cultelor (1888).

---

[1] Cf. filigrana la f. 2.

[2] Cuvintele cuprinse între asteriscuri sînt şterse.

Acest fragment din „Istoria Ţării Rumîneşti dc cînd au descălecat pravoslavnicii creştini" este copiat de două ori în manuscris. Fragmentului de la f.66—75 îi lipseşte scrisoarea patriarhului Teofan al Ierusalimului, iar fragmentul de la f. 79—93 are numai titlul în lb. greacă, restul fiind în lb. romînă.

Titlul în ms. (f. 66): *Viiaţa domnului Matthei Basarab v<oe>vod după hronograful cel de obşte ce să află aicea şi scriere pentru domniia lui pînă în sfîrşit*; şi (f. 79): Ὁ βίος τοῦ αὐθέντου Ματθαίου Μπασαράμπα ββδ., κατὰ τὸν κοινὸν εὑρισκόμενον ἐνταῦθα χρονογράφον καὶ ἡ περιγραφὴ τῆς αὐθεντείας αὐτοῦ μέχρι τέλους [1].

Incipit (f. 66): La anul 7138 au venit Leon Stefan v<oe>vod [2] de la înpărăţie ca să fie el domn. . .

Desinit (f.75): . . . ridicîndu-l cu mare cinste pînă l-au băgat în groapă în besérica domnească în Tîrgovişte, D<u>mnezeu să-l pomenească.

XIV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **940**, in-folio, 67 f. Copie din prima jumătate a sec. al XVIII-lea, în lb. romînă; manuscrisul a aparţinut lui Constantin Brîncoveanu vel comis şi vornicului Iordachi Balş (1732); apoi lui Iordachi stolnic (1752), lui Gavriil Catacazi şi lui Const. Botczat, care l-a dăruit m-rii Noului Neamţ (sfîrşitul sec. al XVIII-lea); Al. Iaţimirschi îl dăruieşte Academiei Romîne. La f. 5 o tablă de materii incompletă.

Titlul în ms.: *Létopisăţul Ţărăi Munteneşti de cînd au descălecat-o pravoslavnicii creştini.*

Incipit: Prcdoslovie. Însă dcntîi izvodindu-să den romînii carii s-au despărţit de la romani. . .

Desinit: . . . iar Aizer înţălegînd de vinirea tătarălor, de mare frică au dat dos, fugind pînă în Tîrgovişte de n-au mai descălecat [3].

XV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1321**, in-8°, f. 3—130v. Compilaţie de cronici, copie din primele decenii ale sec. al XIX-lea, în lb. romînă. A aparţinut căpitanului Constantin Oltelniceanu (1845); provine din biblioteca episcopului Dionisie al Buzăului; dăruită Academiei Romîne de Ministerul Cultelor (1897). Compilaţia mai cuprinde un fragment din Istoria domniei lui Constantin Brîncoveanu de Radu Greceanu.

Titlul în ms.: *Istoriia Ţării Rumîneşti de cînd au descălecat pravoslavnicii creştini.*

Incipit (f.3): Însă dintîi izvodindu-să de rumînii carei s-au despărţit de romani. . .

Desinit (f. 130v): . . . aşijderea şi slugilor ei le-au făcut cărţi de milă tuturor, ca să aibă a sluji acei case pînă vor fi cu zile.

XVI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1322**, in-8°, f. 25—88v. Text cu lipsuri mari, se opreşte la 1688. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. al XIX-lea, în lb. romînă. A aparţinut căpitanului Const. Oltelniceanu (1845). Manuscrisul provine din biblioteca episcopului Dionisie al Buzăului; dăruită Academiei Romîne de Ministerul Cultelor (1897). Miscelaneul mai cuprinde Cronologia tabelară.

Titlul în ms.: *Létopiseţul Ţării Rumîneşti din descălicătoare şi de unde au venit rumînii de s-au aşăzat în Ţara Rumînească.*

Incipit: Însă dintîi izvorîndu-să din rumînii carii s-au despărţit din romani. . .

Desinit: . . . şi trimise la înpărăţie pă Pîrvul Cantacozi<no> vel log<ofă>t şi prc alţi boeri, de i-au adus caftan şi steag de domnie.

---

[1] Titlul în lb. greacă traducc întocmai pe ccl în lb. romînă de la f. 66.

[2] Cuvîntul e scris greşit.

[3] O altă mînă şi cu altă cerneală adaugă la sfîrşit: „şi au rămas".

XVII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1350** (fost 6277), in-8°, f.4—198v. Textul se oprește la 1688. Compilație de cronici, copie din anii 1730—1731, în lb. romînă, scrisă de Stan logofețel ot Iordache Crețulescu vel vornic. A aparținut familiei St. D. Grecianu. Compilația mai cuprinde Istoria domniei lui Constantin Brîncoveanu de Radu Greceanu.

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : Însă dentîi pravoslavnicii izvodindu-să de rumînii carii s-au despărțit den romani. . .

Desinit : . . . și așa cu înțelepciunea lui toate le-au potolit.

XVIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1713**, in-8°, f.2—103. Textul se oprește la 1688. Compilație de cronici, copie de pe la începutul sec. al XIX-lea, în lb. romînă. Provine din Biblioteca Episcopiei greco-catolice-romîne de la Oradea. Compilația mai cuprinde Cronica anonimă a Țării Romînești de la 1688—1733.

Titlul în ms. : *Litopisețul Țării Rumînești din descălecătur<ă> de unde au venit rumîni<i> de s-au așezat în Țar<a> Rumînească* [1].

Incipit : Însă dintîiu izvodindu-să din rumînii cari s-au despărțit din romani și au pribegit spre amiază noapte. . .

Desinit :. . . și trimisă la înpărăție pre Pîrbul <sic !> Cantacozono <sic !> vel log<o>f<ăt> și pre alți boeri de i-au adus steag de domnie și căftan.

XIX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1817**, in-8°, f. 173—273v. Text cu lipsuri la început (cuprinde anii 1517—1688). Miscelaneu, copie de la începutul sec. XVIII, în lb. romînă. Manuscrisul mai cuprinde un fragment din Istoria domniei lui Constantin Brîncoveanu de Radu Greceanu.

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : Cele mari de la lavra de la Vatoped, de la Iveri, de la Helindari, de la Xeropotam. . .

Desinit : . . . așijderea și slugile ei le-au făcut cărți de milă tut<u>ror ca să aibă a sluji acei case pînă vor fi ei cu zil<e>.

XX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2150**, in-8 , f. 1—92. Text cu lipsuri mai ales la început (cuprinde anii 1515—1688). Miscelaneu, copie din sec. al XVIII-lea, în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini. Provine de la C. Negoescu. Manuscrisul mai cuprinde un fragment din Istoria domniei lui Constantin Brîncoveanu de Radu Greceanu și cronicile rimate privind uciderea lui Brîncoveanu și Gr. Ghica.

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : și au prinsu toate pietrile pre dinlăuntru din dos una cu alta. . .

Desinit : . . . Așijderea și slugilor ei le-au făcut cărți de milă tuturor ca să slujască acei casă pînă vor fi ei cu zile.

XXI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2455**, in-8°, f. 1—101 și 161v—164v. Text cu lipsuri mari ; se oprește la 1688. Scrisoarea patriarhului Teofan e la sfîrșitul manuscrisului. Compilație de cronici, copie din 1753 în lb. romînă, scrisă de popa Ioan din Iași (Gorj). A aparținut m-rii Cozia și Bibliotecii Colegiului sf. Sava, apoi Bibliotecii Centrale ; provine de la Muzeul de Antichități din București (1903). Compilația mai cuprinde Istoria domniei lui Constantin Brîncoveanu de Radu Greceanu.

---

[1] Titlul e scris cu altă cerneală de altă mînă.

Titlul în ms. : *Istoriia Țerăi Rum<î>nești de cîndŭ au descălecat pravosla<v>nici<i> creștini.*

Incipit : Însă dintîi izvodindu-să din rumîni, care s-au despărțitŭ de la romani. . .

Desinit (f. 101) : . . . și așa cu înțelepciunea lui [toa] toate le-au potolit.

Incipit (f. 161v) : Aici însămnămŭ izvodul cărți<i> lui Theofan patriarhul Ierusalimului i proci. . .

Desinit (f. 164v) :. . . iar iscălitura era din josulŭ cărții, era scris, Theofan cu mila lui Dumnezeu patriarhŭ Ierusalimului.

XXII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2631**, in-8°, 26 f. Text fragmentar, se oprește la 1598. Copie de la sfîrșitul sec. al XVIII-lea, în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini. A aparținut maiorului D. Pappazoglu ; provine de la Muzeul de Antichități din București (1903).

Titlul în ms. : *Létopisețul Țării Rumînește din descălecătoare și de unde au venit rumîni<i> de s-au așăzat în Țara Rumînească.*

Incipit : Însă dintîiu izvodindu-să di rumînii carii s-au despărțit din romani. . .

Desinit :. . . Iar el deacă văzu că o să piiară, apucă sulița cu amîndoaoă mîinile de her și căuta și într-o parte și într-alta ca să-i vie cineva ajut<o>r, ca să-l izbăvească din moarte. Și alți nu să aflară nimenea mai aproape.

XXIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3301**, in-8°, f. 92—112v. Text fragmentar (cuprinde anii 1629—1654). Miscelaneu, copie de pe la 1843—1846, în lb. romînă.

Titlul în ms. : *Viiața domnului Matthei Basarab v<oe>vod, după hronograful cel de obște ce să află aicea și scriere pentru domniia lui pînă în sfîrșit.*

Incipit : În anul 7138 au venit Leon Stefan voevod de la înpărăție. . .

Desinit : . . . l-au băgat în groapă, în biserica domnească în Tîrgoviște, D<u>mnezeu să-l pomenească, amin.

XXIV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3326**, in-8°, 42 f. Text fragmentar, se oprește la 1627. Copie de pe la sfîrșitul sec. al XVIII-lea sau începutul sec. al XIX-lea, în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini. A aparținut lui Gh. T. Kirileanu (Piatra Neamț).

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : Létopis al țării dă cînd s-au pogorît Radu Negru vodă cu mulțime de oameni...

Desinit :. . . Alexandru vodă Iliaș Iar au venit al doilea rînd domn de la Poartă.

XXV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3417**, f. 1r—v și 136—149v. Text fragmentar ; întîi pe o singură filă „descălecatul" lui Radu vodă, iar al doilea fragment cuprinde anii 1678—1690. Pentru descrierea codicelui vezi R a d u P o p e s c u, *Istoriile domnilor Țării Rumînești* (53, XIII).

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit (f. 1r) : pînă în Oltu, atunce și Băsărăbeștii cu toată boirime ce iara mai înnainte pesti Oltu, s-au sculat cu toții și au venit la Radul vodă. . .

Desinit (f.1v) : . . . și au domnit pîr la moarti și îngropîndu-l la bisărica lui din Argeș și au domnit ani 24.

Incipit (f. 136) : Domniia lui Șărban Cantacozino. . . Atu<n>ce o <sea>ma dé boiari marsără di i să închinară lui Șerban vod<ă>. . .

Desinit (f. 149v) : . . . iar Haezer înțelegînd de vinirea tătarilor, de mari groază au dat dosul fugind pîn în Tîrgoviști de <n>-au mai descălicat.

XXVI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3439**, f. 128—175v. Redacţie deosebită; textul se opreşte la 1688, apoi un rezumat al începutului domniei lui Constantin Brîncoveanu pînă la 1690. Pentru descrierea codicelui vezi letopiseţul lui N i c o l a e C o s t i n (16, XLVIII).

Titlul în ms. : *Istoriia Ţării Romaneşti* <sic !> *de cînd au descălecat pravoslavnicii creştini aicea în ţară, fiind cursul*[1] *anului de la Adam 6738.*

Incipit : Însă izvodindu-să întîiu den Roma carii s-au dăspărţit din romani...

Desinit : ... să să întîlnească amîndoi la Drăgăneşti şi s-au făcut aşa că au venit şi s-au întîlnit.

XXVII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3441**, in-8°, f. 1v—149v. Text fragmentar (cuprinde anii cca. 1456—1688). Compilaţie de cronici, copie din sec. al XVIII-lea, în lb. romînă Provine de la Muzeul de Antichităţi din Bucureşti (1909). Manuscrisul mai cuprinde cronica anonimă brîncovenească.

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : era un frate al Vladului vodă cîndu în zioa de Paşti fiindu toţi oroşani<i> la ospăţu...

Desinit : ... la octomvrie 29 l<ea>t 7197, luni dimineaţa la 2 ceasuri den zi, prestăvitus-au Şărban vodă, vécînoe pamiatĭ.

XXVIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3444**, in-8°, 129 f. Copie din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, în lb. romînă. A aparţinut sublocot. G. Petrovici; provine de la Muzeul de Antichităţi din Bucureşti (1909).

Titlul în ms. : *Istoriia Ţărăi Rumîneşti de cîndŭ au descălecat pravoslavnicii creştini.*

Incipit : Însă dentîi izvodindu-se de rumînii carei s-au despărţit de romani şi au pribegit spre miază noapte...

Desinit :... Iar Haizler ghenărariul, înţelegînd de venirea tătarălor, de mare groază, au dat dosul, fugind pînă la Tîrgovişte, de n-au mai descălecat, fugind némţii de aici den Bucureşti la ghen<arie> 12 dni, leat[2].

XXIX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **4227**, in-16, f. 33v—76. Text fragmentar (cuprinde anii 1629—1654). Miscelaneu, copie din anul 1861, în lb. romînă, scrisă de schimonahul Ghymnasie de la m-rea Căldăruşani. Manuscrisul a fost achiziţionat de la V. A. Urechiă (1913).

Titlul în ms. : *Viiaţa domnului Matheiu Basarab v<oe>vod după hronograful cel de obşte ce să află aicea şi scriere pentru domniia lui pînă în sfîrşit.*

Incipit : La anul de la H<risto>s 1630 au venit Leon Stefan v<oe>vod...

Desinit :... făcutu-i-au pogribaniia cum să cade, rădicîndu-l cu mare cinste pînă l-au băgat în groapă, în biserica domnească în Tîrgovişte. D<u>mnezeu să-l pomenească.

XXX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **4301**, in-8°, f.1—132. Miscelaneu, copie de pe la mijlocul sec. al XVIII-lea, în lb. romînă. Achiziţionat de la Ion Bican, com. Petroşani—Muscel (1915). Miscelaneul mai cuprinde Istoriile domnilor Ţării Romîneşti de Radu Popescu.

Titlul în ms. : *Istoriia Ţări<i> Rumîneşti de cînd au descălecat pravoslavnicii creştini*[3] *aici în ţară, fiind crugul anilor de la Adamm 6738.*

Incipit : Însă izvodindu-se întîiu din Roma carii s-au despărţit din romani...

Desinit :... ci în tot chipul pe tot omul îl[3] bătea şi-i căznea pentru zaherele şi pentru altele ce le trebuia lor.

[1] Cuvîntul e corectat.
[2] Cuvîntul este adăugat ulterior.
[3] Cuvîntul e scris greşit.

XXXI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **4649**, in-8 , f. 182 284v. Textul se opreşte la 1688. Miscelaneu, copie din anul 1764, în lb. romînă, scrisă de Tudosie dascăl ot Slîmnic. A aparţinut lui Cesar Bolliac, apoi Bibliotecii Colegiului sf. Sava din Bucureşti; dăruit Academiei Romîne de Alex. Lapedatu (1916). Miscelaneul mai cuprinde cronologia tabelară.

Titlul în ms.: *Létopiseţul Ţării Rumîneşti din descălecătoare şi de unde au venit rumînii de s-au aşezat în Ţara Rumînească.*

Incipit: Însă dintîiu izvodindu-se din rumînii, carii s-au despărţit din romani...

Desinit: ... de i-au adus caftan şi steag de domnie.

XXXII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **5022**, in-16°, f. 1—193v. Textul se opreşte la 1688. Miscelaneu, copie de pe la 1725 în lb. romînă, scrisă de Florea Donie. A aparţinut unui Dumitru sin Dumitru Brătăşian din (?) Făla (?) tîrgul Ciucului. Manuscrisul mai cuprinde un fragment din Istoria domniei lui Brîncoveanu de Radu Greceanu.

Titlul în ms.: *Ist<o>riia Ţării Rumîneşti <de cînd> au desăcălecatŭ pravoslavnicii creştini.*

Incipit: Însă dintîi izvodundu-să <sic !> de rumînii carei s-au despărţit de romani...

Desinit: ... aşijderea şi slugile ei cîte au avutŭ, le-au făcutŭ cărţi d<e> milă ca să slujască acei case pînă ce vor fi.

XXXIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **5463**, in-8°, f. 1—192v. Textul se opreşte la 1688. Compilaţie de cronici, copie din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, în lb. romînă, după aceea a lui Stan logofeţel ot dumnealui Iordache Creţulescu vel dvornic din 1731. A aparţinut lui B. P. Hasdeu. Compilaţia mai cuprinde Istoria domniei lui Constantin Brîncoveanu de Radu Greceanu.

Titlul în ms.: *lipseşte.*

Incipit: Însă dintîi pravoslavnici<i> izvodindu-să de rumîni, carii s-au despărţit[1] din romani...

Desinit: ... şi aşa cu înţelepciunea lui toat<e> le-au potolit.

XXXIV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3404**, in-folio, f. 33—79 v. Textul se opreşte la 1688. Miscelaneu, copie de pe la 1822, în lb. romînă, scrisă de Ioan sin Dobre Cojocaru din Bucureşti mahalaua Batişei; de la f. 3—4ᵛ o tablă de materii; cu ilustraţii în text. A aparţinut familiei Tărtăşescu (1901), achiziţionat de la un Paulescu. Miscelaneul mai cuprinde un fragment din istoria domniei lui Constantin Brîncoveanu de Radu Greceanu şi o cronică a evenimentelor petrecute în Ţara Romînească între 1802 şi 1831.

Titlul în ms.: *Scrisoarea anilor Ţării Romîneşti, adecă létopisiţu al tuturor*[2] *domnilor, domniia dintîiu, a* (?) *una* <sic !>.

Incipit: Însă dintîi izvodindu-se din rumîni<i> carii s-au depărtatu de la Roma şi au prebegit spre aminiază noapte...

Desinit: ... aşijderea şi slugile ei cîte au avutu le-au făcutu cărţi de milă ca să slujască acei case pînă ce vor fi.

XXXV. Acad. R.P.R., Arh. secţ. msse. nr. **562**, in-folio, f. 18—23. Text fragmentar (de la Radu Negru pînă la cca. 1591). Miscelaneu, copie în lb. romînă, dactilografiată cu litere latine, după Codex Sîrcu. Provine de la M. Gaster.

Titlul în ms.: *Istoriile domnilor de la Aadam pînă au venit Radul Negru vod<ă> domnu din Ţara Ungurească în Ţara Rumînească.*

---

[1] În text: „despărştit".
[2] În text „tururor".

Incipit : venit-au Radul Negru vod<ă> din Țara Ungurească și au pogorît pre apa Dîmboviții...

Desinit :... și au venit hădărbălecu de la Poartă și au luat domniea Mihnii vod<ă> și s-au dus Mihnea vodă în Țara Ungurească.

XXXVI. Bibl. Centr. de Stat București, *ms.* nr. inventar **505** (Filiala), in -8 , 104 *f.* Text cu lipsuri ; începe cu domnia lui Vlad Țepeș (cca. 1456), redacție deosebită ; domnia lui Constantin Brîncoveanu e redată printr-un scurt rezumat după cronica lui Radu Greceanu și Cronica anonimă brîncovenească. Copie de la 1769 mai 1, scrisă de Ștefan logofătul ot Constantin Crețulescu vel vornic. Manuscrisul a aparținut bibliotecii lui Emmanuel Kinezy, apoi Bibliotecii Așezămîntului cultural N. Bălcescu, București.

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : O vină mare ce au fost făcut oroșanii unui frate al Vladului vodă...

Desinit : ... și domniia lui <Brîncoveanu> mai mult iaste de hulă decît de laudă.

XXXVII. Muz. Rom. Rus, ms. **718**, in-8 , f. 87v—254 [1]. Text cu lipsuri la sfîrșit ; se oprește la 1688. Pentru descrierea codicelui vezi *Cronica stolnicului Constantin Cantacuzino* (52, VI).

Titlul în ms. : *Istoria Țării Rum<î>nești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini.*

Incipit : Însă dintîiu izvodindu-se de rumînii carii s-au despărțit de romani...

Desinit : Atunci Costandin voevod au strigat către toți boerii cu glas de bună cinste zicînd : iată am ascultat regăciunea dumneavoastră de mi-am lăsat toată odihna și toate moșiile.

XXXVIII. Arhiva Bisericii Negre, Brașov (fost liceul Honterus), **IV**, **F.37**, in -4°, p. 1—340 (prima numerotare). Textul se oprește la 1688. Compilație de cronici, copie după traducerea în lb. germană a lui Johann Filstich, rectorul gimnaziului din Brașov (1727), scrisă cu litere neo-gotice în prima jumătate a sec. al XVIII-lea. Codicele mai cuprinde istoria domniei lui Constantin Brîncoveanu de Radu Greceanu și însemnări de cronică privitoare la Biserica sf. Nicolae din Schcii Brașovului (vezi la partea a III-a, *Transilvania*).

Titlul în ms. : *Historie von der ersten Hereinkunfft der Römer und dem von ihren nachmahls auffgerichteten Wallachischen Reiche, Welche Anno 1727 die 5-ten septembr<is>, aus einem Anonymi Manuscripto Vallachico von uns in die Teutsche Sprache übersezet angefangen worden.*

Incipit : Als anfänglich die Wallachen von denen Römern sich absonderten...

Desinit :... dass Sie in allem Frieden bleiben, und ihrer Frauen dienen könten.

XXXIX. Arhiva Bisericii Negre, Brașov (fost liceul Honterus), **IV**, **F. 180**, in-4 , p. 1—240. Textul se oprește la 1688. Copie după traducerea în lb. germană a lui Johann Filstich, rectorul gimnaziului din Brașov (1727), scrisă cu litere neo-gotice în prima jumătate a sec. al XVIII-lea. Codicele mai cuprinde „prefața" la istoria domniei lui Constantin Brîncoveanu de Radu Greceanu și un fragment din aceeași cronică.

Titlul în ms. : *Historie von der erster Hereinkunfft der Römer und dem von ihnen nachmahls aufgerichteten Walachischen Reiche, Anno 1727 die 5 septembr<is>, aus eines Anonymi Manuscripto Walachico zur Nachricht von uns in die Teutsche Sprache übersezet angefangen worden.*

Incipit : Als anfänglich die Walachen von denen Römern sich absonderten...

Desinit :... dass Sie in allem Frieden bleiben und ihrer Frauen dienen konten.

XL. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Blaj nr. **36**, in-4°, f. 1—75. Text cu lipsuri ; începe cu domnia lui Vlad Țepeș (cca. 1456) ; redacție deosebită, domnia lui Constantin Brîncoveanu e

[1] Numerotare în chirilică.

rezumativă după cronica lui Radu Greceanu şi cronica anonimă brîncovenească. Copie din 1844, în lb. romînă, scrisă de Tache Roşiescu, condicarul Tribunalului Ilfov, după o copie din 1769 a lui Ştefan logofătul ot Costandin Creţulescu vel vornic. Manuscrisul a aparţinut căpitanului Constantin Olteniceanu şi lui Timotei Cipariu, apoi Bibliotecii Centrale din Blaj.

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit :... o vină mare ce au fost făcut oroşanii unui frate al Vladului vodă...

Desinit :... şi domniia lui <Brîncoveanu> mai mult este de hulă decît de laudă.

XLI. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Blaj nr. **53**, in-folio, f. 70—113 v. Text fragmentar (cuprinde anii 1595—1688). Miscelaneu, copie de pe la mijlocul sec. al XVIII-lea, în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini. A aparţinut Bibliotecii Centrale din Blaj. Codicele mai cuprinde cronica anonimă brîncovenească.

Titlul în ms. *lipseşte.*

Incipit : tăind mulţime de turci îi înnecară în Dunăre şi sparseră şi cetatea, fiindu atîta peire în turci...

Desinit :... nimică n-au folosit că moartă <sic !> n-are frăţie <sic !>, ci la tot omul obşte tocma.

XLII. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Blaj nr. **59**, in folio, f. 45-123 v. Textul se opreşte la 1688. Compilaţie de cronici, copie de la începutul sec. al XIX-lea, în lb. romînă, după o alta din 1729 scrisă de Radu Lupescu logofeţel de divan. Titlul întregii compilaţii (f. 44 r-v) : *<Litopiseţul Ţării Rumîneşti>*[1] *întru care coprinde toate istoriile a tuturor domnilor din-ceputul ţării de la întîiul domn Radul Negrul voevod pînă acuma la domnia de a doa* <sic !> *mării sale lui Nicolae Alexandru voevod, acum de iznoavă scrisă din porunca mării sale prea luminatului şi prea înnălţatului domnului nostru Io Nicolae Alexandru v<oe>v<od>, întru al unsprezecilea an dintru a doa domnie a mării sale, de Radul logofeţelul de divan, sin Mihai Ieromonahul Lupescu, la ani de la zidirea lumii 7238, iar de la naşterea domnului nostru Is<us> H<risto>s 1729, luna lui octomv<r ie> 31.*Manuscrisul a aparţinut lui Nicolae Bălcescu şi Bibliotecii Centrale din Blaj. Compilaţia mai cuprinde istoria domniei lui Constantin Brîncoveanu de Radu Grecescu şi Istoriile domnilor Ţării Rumîneşti de Radu Popescu.

Titlul în ms. al operei de mai sus : *Istoria Ţării Rumîneşti de cînd au descălicat pravoslavnici<i> creştini.*

Incipit : Însă dintîiu izvodindu-să de rumîni<i> carii s-au despărţit de romani...

Desinit :... şi aşa cu înţelepciunea lui au potolit toate.

XLIII. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Blaj nr. **84**, in-8°, f. 16—121. Text fragmentar (cuprinde anii 1595—1683). Miscelaneu, copie de pe la mijlocul sec. al XVIII-lea, în lb. romînă. A aparţinut lui Timotei Cipariu, apoi Bibliotecii Centrale din Blaj. Miscelaneul mai cuprinde Istoriile domnilor Ţării Rumîneşti de Radu Popescu.

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : oşti într-ajutor, şi căpitan pusése preste ei Borcea Andreiaş...

Desinit :... Atuncea sosiră şi oştile leşăşti de-l luară de la masă pre Duca vodă şi-l duseră în Ţara Leşască şi acolo au murit.

XLIV. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Blaj nr. **91**, in-8 , f.2—46. Text fragmentar (de la Radu Negru pînă la 1629). Compilaţie de cronici, copie dinainte de anul 1756, în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini. Compilaţia mai cuprinde Istoriile domnilor de Radu Popescu.

Titlul în ms. : *lipseşte.*

[1] Completat după ms. 121, f.1.

Incipit :... o biserică mare şi frumoasă, iar noroadele ce pogorîs<e> cu dînsul, unii s-au tinsu pre suptu podgorie...

Desinit :...Alixandru Vod<ă> Iliiaş iarăş au venit domnu dă la Poart<ă> al doilea rînd şi au domnit ani 2 şi s-au mazilit.

XLV. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms .fond. Blaj nr. **97**, in-8°, f. 3—87 v. Text fragmentar (cuprinde anii 1521—cca. 1681). Miscelaneu, copie înainte de 1714, în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini, între care şi de Tudorache Lupovici logofăt, dascăl ot Rîmnicul Sărat. A aparţinut lui Timotei Cipariu şi apoi Bibliotecii Centrale din Blaj.

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : Voinici, oameni, féte şi dobitoc şi multă pagubă au făcut pre locul acela...

Desinit :... eşindu-le înnainte fiiu său Şărban vod<ă> cu toţ boiarii lui şi cu toată curte lui, înpreunîndu-se cu maică-sa, sărutatu-i-au mîna cu mare libov.

XLVI. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond. Blaj, nr. **112**, in -8°, f. 1—127. Textul se opreşte la 1688. Compilaţie de cronici, copie de la începutul sec. al XVIII-lea (înainte de 1716), în lb. romînă. A aparţinut voievodului Ştefan Cantacuzino, unui Constantin logofăt (1736), apoi pitarului Radu Brăiloiu şi ginerelui său Simion Peştenaru (1781), Eforiei Şcoalelor Naţionale şi Bibliotecii sf. Sava din Bucureşti, apoi Bibliotecii Centrale din Blaj. Compilaţia mai cuprinde istoria domniei lui Constantin Brîncoveanu de Radu Greceanu.

Titlul în ms. : *Istoriia Ţării Rumîneşti de cînd au descălecat pravoslavnicii creştinii.*

Incipit : Însă dintîi izvodindu-se de rumînii carii s-au despărţitŭ de la romani...

Desinit :... şi aşa cu înţelepciunea lui toate le-au potolit.

XLVII. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. **646**, in-8°, f. 91—126v. Text fragmentar (cuprinde anii 1653—1686) ; pentru descrierea codicelui vezi Radu Popescu, *Istoriile domnilor Ţării Rumîneşti* (53, XXIII).

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : La av<gust> 1 dn<i> murit-au şi doamna Elena şi cu mar<e> cinste fu îngropată...

Desinit :... cu vrerea lui Dumnezeu luat-au némţii cetatea Budii şi au perit acol<o> mai mulţi de 40 000 de turci.

XLVIII. Muz. Reg. Craiova, ms. nr. **52**, in-8°, f. 68—226v[1]. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. al XVIII-lea, în lb. romînă. A aparţinut seminaristului N. Pretorian din Coţofeni (1875). Miscelaneul mai cuprinde istoria domniei lui Constantin Brîncoveanu de Radu Greceanu.

Titlul în ms. : *Istoriia Ţării Rumîneşti de cînd o au descălecat pravoslavnicii creştini.*

Incipit : Însă dintîiu izvodindu-se din rumînii carii s-au despărţit de la romani...

Desinit :... iar Aizer, înţelegînd de venirea tătarălor, de mare groază au dat dosul, fugind pînă în Tîrgovişte de n-au mai descălecat, la ghenarie 2 zile 7198.

XLIX. Muz. Reg. Craiova, ms. nr. **53**, in-8°, f.1—103v. Text fragmentar ; de la întemeierea oraşului Curtea de Argeş pînă la 1653. Miscelaneu, copie de pe la mijlocul sec. al XVIII-lea, în lb. romînă. A aparţinut lui Nicolae Berindei (1778) şi lui Nicolae Furduescu (1787).

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : şi frumoasă şi naltă, de acolea au descălecat la Argeş şi au făcut oraş mare şi au pu<s> scaun de domnie...

Desinit :... iar Matei vodă era numai cu curtea lui ca la 7000 şi aşa să loviră iute unii cu alţii, cît să.

[1] Paginaţie în chirilică.

L. Muz. Reg. Craiova, ms. nr. **57**, in-8°, f. 1—125v. Miscelaneu, copie de pe la mijlocul sec. al XVIII-lea, în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini, între care şi a lui Const. Axinte. A aparţinut lui Const. Erbiceanu. Miscelaneul mai cuprinde Istoriile domnilor Ţării Rumîneşti de Radu Popescu.

Titlul în ms : *Istoriia Ţării Rumîneşti de cînd au descălecat pravoslavnicii creştini aici în ţară, fiindu crugul anilor de la Adam 6738.*

Incipit : Însă izvodindu-să întîiu din Roma, carii s-au despărţit din romani...

Desinit :... alţi<i> zicea că nemţi<i> nu vor putea apăra de turci, ci vor cădea la robie.

LI. Bibl. Centr. Univ. Iaşi, ms. nr. **II-25** (fost 240), in-8°, f. 51—122. Text fragmentar (cuprinde anii 1598—cca. 1676). Copie din sec. al XVIII-lea, în lb. romînă.

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : rilor şi descălecară lîngă cetatea Oradiei. Deci unii bătea cetatea şi alţii p<ră>da ţara. Iară Batăr Jăcmon după ce-ş<i> închină ţara înpăratului...

Desinit :... iară începură a face s<f>at necurat asupra <ticălo>şilorŭ de boeri, pîrându-i la Duca Vodă în multe.

LII. Bibl. Gh. T. Kirileanu, Piatra Neamţ (acum la Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **5946**), in-8°, f. 14—175[1]. Text cu lipsuri, cuprinde anii 1444—1688. Copie de pe la 1747, în lb. romînă scrisă de Tudosie sin Stoian Sîrbul ot Tunşi ; cu adnotări de N. Bălcescu.

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit (f.14) : Povestea unor boeri ce au fost în zilele lui Matei voevod...[2]

Incipit (f.16) : ni şi el cu ceata lui şi întră tocma în mijlocul inicerilor...

Desinit :... iar nemţii deca văzură atîta mulţime de oşti, să deteră înapoi şi au tăbărît la un loc un<de>[3].

LIII. Bibl. raion. Turnu-Severin, ms. nr. invent. **1976**, in-8°, f. 17—198. Textul se opreşte la anul 1688. Miscelaneu, copie modernă cu litere latine. A aparţinut lui Gr. Mano apoi Bibliotecii Băncii Naţionale şi Bibliotecii Bibicescu (T. Severin). Cuprinde şi cronologia tabelară.

Titlul în ms. : *Létopiseţulŭ Ţerrei Rumînesci din descălicătóre şi de unde aŭ venit rumînii de s-aŭ aşiaḑat în Ţérra Rumînească.*

Incipit : Însă dintêiu izvodindu-se din rumanii carii s-au despărţitŭ din romani şi au pribegitŭ spre amiaḑă-nópte...

Desinit :... şi trimise la înpărăţie pe Pîrvul-Cantacozino vel log<ofăt> şi pre alţi boeri de i-aŭ adus caftan şi steag de domnie.

LIV. Acad. R.P.R., Institutul de istorie, Bucureşti, fotocopie, trimisă de Biblioteca Institutului de istorie, limbă şi literatură a Acad. de ştiinţe a U.R.S.S., Filiala Kişinău, sub cota Fond nr. 19, opis IV, nr. 3, după ms. din Leningrad, in-4°, 71 f. lipseşte începutul şi sfîrşitul (cuprinde anii 1594—1688).

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : Bucureşti şi îndată tăiară pre turci cîţ aflară acolo. Într-acelŭ războiŭ fu rănit Stroe stolnicul Buzăscul la mîna stîngă...

---

[1] Paginaţie în chirilică, unele pagini interverte şi cu repetări în numerotare.

[2] Această „poveste" se păstrează fragmentar şi este legată din greşală la începutul manuscrisului.

[3] Ms. avînd foi intervertite, ultima parte a textului letopiseţului, care ni s-a păstrat în fragment, este legată la început (f. 14v). Acest fragment *începe cu* : „porunca lui Dumnezeu..." şi *sfîrşeşte cu* : „... şi pamete cum să cade".

Desinit :. . . că moarte n-are fățăriia, ce la totŭ oamul obște tocma.

LXV. Bibl. mănăstirii Neamț, ms. nr. 8, in-8°, 63 f. Text cu lipsuri mari la început și la sfîrșit (cuprinde anii 1481—1658). Copie din 1735 în lb. romînă, scrisă de Florea logofăt. A aparținut cîntărețului Varsanufie și arhiereului Narcis Crețulescu (1889).

Titlul în ms. : *lipsește*; pe cotorul codicelui : *Litopiseți Țării Rum‹înești›*.

Incipit : După el au domnit Țepeluș vodă și au avut mare războiu la Rîmnicul Sărat cu bătrînul Ștefan vodă din Țara Moldovei . . .

Desinit : . . . Și au domnit Costandin vodă ani 4 făr‹ă› de 3 luni și au eșit din scaun, fev‹ruarie› 17 deni[1].

N. B. Pentru Letopisețul cantacuzinesc, vezi și : *Istoria paralelă a Țării Romînești și a Moldovei.*

Ediții : *Istoria Țării Romînești de cînd au descălecat romînii*, în *Mag. Ist. Dacia*, IV, p. 231—372, V, p. 3—32 ; *Istoria Tzerrei Romanesti începîndŭ de la descălecătoarea Romînilorŭ la Turnulŭ Severinului și de suppunerea lorŭ sub Radul Negru după trecerea lui din Ardealŭ aici în țarră*, la G. Ioanid, *Istoria Moldo-Romîniei*, vol. II, p. 1—165 ; Stoica Nicolaescu, *Letopisețul Țării Rumînești. . .*, în *R. ist. arh. și fil.*, 1910, XI, partea I, p. 97—186 și partea a II-a, p. 346—355 ; M. Gaster, *Fragmente dintr-o cronică a Țării Romînești*, în *R. ist. rom.*, 1937, VII, p. 156—163 ; N. Simache și Tr. Cristescu, *Cronicele romînești*, vol. II, 204 p., vol. III, 66 p. ; *Istoria Țării Romînești 1290—1690*, ediție critică întocmită de C. Grecescu și D. Simonescu, București, Ed. Acad. R.P.R., 1960, LXII+251 [—253] p. ; *Cronicari munteni*, ed. îngrij. de M. Gregorian, studiu introductiv de E. Stănescu, București, 1961, I, p. 81—223 ; I. I. Georgescu, *O copie necunoscută a letopisețului cantacuzinesc*, în *Mitrop. Olteniei*, 1961, XIII, nr. 7—9, p. 498—549.

Studii : Gr. Tocilescu, *Studie critice*, p. 270—288 ; I. Sbiera, *Mișcări culturale*, p. 185—195 ; N. Iorga, *Cronicele muntene*, p. 303—326 ; D. Onciul, *Din istoria Romîniei*. București, 1913, p. 81—85 ; N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, I, p. 350—358 ; I. Minea, *O versiune a cronicii lui Stoica Ludescu. Manuscrisul lui Șerban logofătul*, în *Cercet. ist.*, 1925, I, p. 2—7 ; I. Ionașcu, *Despre logofătul Stoica Ludescu și paternitatea cronicii „Istoria Țării Romînești”*, în *Analele Universității „C. I. Parhon” București*, Seria științelor sociale (istorie), 1956, V, p. 261—299 ; Virgil Cîndea, *Histoire de la Valachie de M. Kogălniceanu, adnotată de N. Bălcescu*, în *Studii și cercetări de bibliologie*, 1957, II, p. 71—136 și extras ; Constant. Grecescu, *Rostul „Vieții lui Nifon” în „Istoria Țării Romînești de cînd au descălecat Romînii”*, în *Bis. Ort. Rom.*, *1958*, LXXVI, nr. 9, p. 873—877 ; P. P. Panaitescu, *Începuturile istoriografiei în Țara Romînească*, în *Stud. și mat. ist. med.*, 1962, V, p. 195—255.

A se vedea și Bibliografia generală.

Anonim

51. Stihuri privind uciderea postelnicului Constantin Cantacuzino în 1663

Cronică rimată povestind întîmplările care au dus la uciderea postelnicului Cantacuzino din porunca lui Grigore Ghica voievod, în 1663.

[1] Descrierea manuscrisului s-a făcut după I. I. Georgescu, *O copie necunoscută a letopisețului contacuzinesc*, în *Mitropolia Olteniei*, 1961, XIII, nr. 7—9, p. 498—549.

I. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Blaj, nr. **216**, in-8°, f. 104—113v[1], lipsește sfîrșitul. Miscelaneu, copie din 1735, în lb. romînă, scrisă de Dumitru logofătul sin Anastasie sufragiul. A aparținut lui Emilian Micu din Spata, teolog din dieceza Aradului, de la care l-a cumpărat episcopul Lugojului, Victor Mihalyi (1884); provine din Biblioteca Centrală de la Blaj.

Titlul în ms.: *Povéste de jale și pre scurt asupra nedreptei morți a prea cinstitului Costandin Cantacozino, marelui postélnic al Țării Rumînești, făcută dă prea bun și scumpu priiatnic al său întru semnare a dragostii și a ostenélii, tipărindu-se cu a sa cheltuială, însă grecească fiind. Și acum pre limba rumînească scoasă de Radul logofătul Greceanul, tot în viersuri tocmită asémene ca și cea grecească. Cu care mică și nevriadnecă osteneală, ca în loc de plecată și smerită slujbă mă închin dumniaei prea cinstitei jupînésii Stancăi Cantacuzinei, acestuiaș răposat C<onstandin> C<antacuzino> iubită fiică fiind și maică prea luminatului și prea creștinului stăpînului nostru Ioan Costandin B<rîncoveanu> B<asarab> voevod, domnului și oblăduitoriului toatei Țări Rumînești, leat 7243 <1735> m<e>s<i>ța fev<ruarie> 4. Însă scoasă după tipar și scrisă cu mîna de Dumitru log<o>f<ăt> s<i>nă Anastase suf<r>agiul, în zilele prea luminatului domnu Io Grigorie Ghica voevod, trecînd doi ani dăn domniia mării sale la Paște.*

Incipit: Pămîntule și ceriule, stélele și tu, lună,
Boiari striini și rudelor, s-ascultați dănpreună...

Desinit:... Vriadnică iaste hrana aceasta dă sațiu ca să-m ție,
Și altă mîncare nu pohtescu, măcar cum să fie!
Acéstea și altele zicea; nimica n-a mîncat,
Ce pu.

Ediții: Emil Vîrtosu, *O povestire inedită în versuri despre sfîrșitul postelnicului Constantin Cantacuzino* (+*1663*), Buc., 1940, 23 p. + 1 pl.

A se vedea și Bibliografia generală.

Constantin Cantacuzino stolnicul

(cca. 1650—1716)

52. **Istoriia Țării Romînești dintru început <pînă la stăpînirea hunilor în veac. VI>**[2]

Tratează problema originii poporului nostru, începînd cu dacii și luptele lor cu Traian; se precizează hotarele Daciei Romane; se argumentează continuitatea elementului romanic în Dacia și unitatea ca neam și ca origine a romînilor. Se oprește la dominația hunilor sub Atila în Dacia, teritoriu stăpînit mai tîrziu de Crăiia Ungurească de unde a „coborît" Radu Negru voevod.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **441**, in-4°, f. **1**—93. Miscelaneu, copie din 1792, în lb. romînă, scrisă de logofătul Ioniță Șoimescu. A aparținut lui Mihai Ghica (prima jumătate a sec. XIX), apoi lui Cezar Bolliac; dăruit Academiei Romîne de D. Sturdza (1885) Miscelaneul mai cuprinde Istoria Țării Rumînești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini și cronica anonimă brîncovenească.

---

[1] Paginația în chirilică.

[2] Atribuită succesiv lui Nic. Milescu, lui Teodosie Veștemeanul, mitropolitul Ungrovlahiei, și lui Daniil Panonianul, mitropolitul Transilvaniei.

Titlul în ms. : *Istoriia Țării Rum<î>nești întru care să coprinde numele ei cel dintîi și cine au fostu lăcuitori atunci și apoi cine au mai dăscălicat și apoi cine o au stăpînit pînă în vremile de acum, cum s-au trasu și stă.*

Incipit : Cu greu și cu strîmtu este neștine a da cap și începătură fieștecăruia lucru...

Desinit :... și dup<ă> varvar lor graiu era și tare de urechi, i proci.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1267**, in-4°, f. 207—248. Miscelaneu, copie din 1778, în lb. romînă, scrisă de Anatolie ierodiacon al Episcopiei de Rîmnic. A aparținut bibliotecii episcopului Dionisie de la Buzău. Manuscrisul mai cuprinde și Hronica slovenilor Illyricului a lui Gh. Brancovici (vezi la Partea a III-a, *Transilvania*).

Titlul în ms. : *Istoriia Țării Romînești dintru început.*

Incipit : Cu greu și cu strîmt iaste a da cinevași cap și începătură fieștecăruia lucru...

Desinit :... de unde și Radul Vodă Negru s-au pogorît aici în țară, precum létopisețile céle de obște arată.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3190**, in-8°, f. 343—393v. Text cu lipsuri la început. Miscelaneu, copie de pe la începutul sec. al XVIII-lea, în lb. romînă.

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : pre alte țăria <sic !> toate cîte era înprejurul lor supusése pre unii cu arma pre alții cu groaza numai puterii lor, că atîta slujiia și într-acéle vremi norocul izbîndei lor...

Desinit :... graiul groaznic și spăimos și dupe varvarul lor graiu era și tare de urechi, proci[1].

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3443**, in-8°, 83 f. Copie din prima jumătate a sec. al XVIII-lea, în lb. romînă. A aparținut protosinghelului Agatanghel (sec. XIX); provine de la Muzeul de Antichități (1909).

Titlul în ms. : *Istoriia Țării Rumînești, întru care să cuprinde numele ei cel dintîi și cine au fost lăcuitorii ei atunci și apoi cine o au mai descălecat și o au stăpînit pînă și în vremile de acum s-au tras și stă.*

Incipit : Predoslovie. Cu greu și cu strimt iaste neștine a da cap și începătură fieștecăruia lucru...

Desinit :... de unde și Radul vod<ă> Negru aici în țară au pogorît, precum létopisețele céle de obște arată.

V. Acad. R.P.R., ms. rom. **4650**, in-folio, 30 f. Copie din anul 1781, în lb. romînă. scrisă de Grigorie ierodiacon din Episcopia Rîmnicului. A aparținut lui Alex. Lapedatu (1916).

Titlul în ms. : *Istoriia Țări<i> Romînești dintru începută.*

Incipit : Cu greu și cu strîmt iaste a da cineva cap și începătură fieștecăruia lucru...

Desinit :... și Radul vodă Negru aici în țară s-au pogorît, precum létopisețele céle de obște arată.

VI. Muz. Rom. Rus, ms. nr. **718**, in-8, f. 18 —87[2]. Text cu lipsuri la început. Miscelaneu, copie din anul 1797, în lb. romînă, scrisă de Gheorghe dascălul. Miscelaneul mai cuprinde Istoria Țării Rumînești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini și cronica anonimă brîncovenească.

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : nu va dezrădăcina și pe el și pe tot acel neamŭ de oameni nu să va lăsa, că în cea de apoi au și făcut. Însă romanii temîndu-se și de acéia așa au făcut...

Desinit :... și după varvarul lor graiu era și tare de urechi.

---

[1] La sfîrșit adăugat de altă mînă : „iar nasul de 3 degete d<e> lat".

[2] Numerotare în chirilică.

Ediţii : *Fragmentŭ dintr-o cronică pre scurtŭ a romînilorŭ*, la George Ioanid, *Istoria Moldo-României*, I, p. 297—348; Milescu Spătarulŭ, *Fragmentu dintr-o cronică pre scurtŭ a românilorŭ atribuită lui...*, la M. Kogălniceanu, *Cronicele Romaniei*, I, p. 85—126; N. Iorga, *Cronicele muntene*, p. 454—460; Constantin Contacuzino, *Operele lui... publicate de N. Iorga*, Buc., 1901, XLIV + 180 p.; Constantin Cantacuzino Stolnicul, *Istoriia Ţării Rumîneşti întru care să cuprinde numele ei cel dintîi şi cine au fost locuitorii ei atunci. Ediţie de pe un manuscript necunoscut, îngrijită şi comentată de N. Cartojan şi Dan Simonescu*, Craiova, 1944, XXXVIII+132 p. + 5 pl.; *Cronicari munteni*, ed. îngrij. de M. Gregorian, I, p. 1—79.

Studii : B. P. Hasdeu, *Cronicele Romaniei de Cogălnicénu*, în *Columna lui Traian*, 1872, III, p. 274—275; V. A. Urechiă, *O cronică anonimă*, în *R. ist. arh. şi fil.*, 1884, II[1], p. 65—82; Aron Densuşianu, *Istoria limbei şi literaturei romîne*, ed. I, Iaşi, 1885, p. 170—171; I. G. Sbiera, *Mişcări culturale*, p. 222—227; N. Iorga, *Manuscripte din bibliotecile străine. Corespondenţa lui Marsigli cu stolnicul Constantin Cantacuzino*, în *Anal. Acad. Rom., Mem. secţ. ist.*, ser. II, tom. XXI, 1899, p. 62—102; Al. T. Dumitrescu, *Contribuţiuni la istoriografia romînească veche. Despre „Istoria Ţării Romîneşti dintru început" şi autorul ei Daniil Panonianul, fost mitropolit al Ardealului şi episcop al Străhăii, precursorul şcoalei latiniste (1652—1686)*, în *Lui Ion Bianu, amintire*, Buc. 1916, p. 227—255; Giorge Pascu, *Influenţa cronicarilor moldoveni asupra celor munteni din sec. XVII. Const. Cantacuzino*, în *Arhiva*, Iaşi, 1922, XXIX, p. 195—206; N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, II, p. 185—220; idem, *Despre cronica lui Constantin stolnicul Cantacuzino*, în *R. ist.*, 1940, XXVI, p. 341—343; R. Ortiz şi N. Cartojan, *Un grande erudito romeno a Padova: Lo „stolnic" Constantin Cantacuzino*, Buc., 1943, 97 [—91], p. + 10 pl.

A se vedea şi Bibliografia generală.

Radu Popescu

(cca. 1650—1729)

53. Istoriile domnilor Ţării Romîneşti <1290—1728>

Cuprinde istoria Ţării Romîneşti de la „descălecatul" lui Negru vodă (1290), pînă la 1728 către sfîrşitul domniei lui Nicolae Mavrocordat. Cronica este favorabilă facţiunii boiereşti a Bălenilor şi este potrivnică Cantacuzinilor [2].

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 58, f. 128—195v; numai partea finală a cronicei (cuprinde anii 1716—1728); pentru descrierea codicelui vezi Nic. Costin, *Domnia lui Nic. Mavrocordat* (17, III).

Titlul în ms. (f. 130) : *Domniia mării sale lui Nicolae vodă* [3] *din Ţara Rumînească, fiiul prea slăvitului Alexandru Exaporitul, adecăte sfétnic de taină al putérnicii înpărăţii a otomanilor, leat 7224.*

---

[1] Pe unele pagini e notat an. III.

[2] Paternitatea lui Radu Popescu este pusă din nou în discuţie pentru partea de cronică privind anii 1290—1688. Cf. P. P. Panaitescu, *Începuturile istoriografiei în Ţara Romînească*, în *Stud. şi mat. ist. med.*, V, 1962, p. 195 — 255.

[3] Adăugat de altă mînă şi cu altă cerneală : „Mavrocordat".

Incipit (f. 128) : Milostivului și înnălțatului stăpînului mieu și domnului Io Nicolae Alexandru voevod, sănătate și viață îndelungată din toată inima rog... <prefață închinată lui Nic. Mavrocordat de Radu Popescu>.

Desinit (f. 128 v) :... al măriei tale plecată și dreaptă slugă, Radul Popescul vel dvornic.

Incipit (f. 129) : Vița prea luminatului neam al prea înnălțatului și milostivului domnu Io Nicolae Alexandru voevod [1]...

Desinit (f. 129v) :... pînă la adînci bătrînéțe întru îndelungată stăpînire [2].

Incipit (f. 130) : Nicolae vodă fiind domnu la Moldova întru a doao domnie...

Desinit (f. 195v) : ... iară de aicea înnainte cu ajutoriul și mila lui Dumnezeu voiu scrie începînd de la al unsprezécelea an și înnainte.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **100**, f. 130v—188v. ; numai partea a doua a cronicii (cuprinde anii 1699—1728) ; pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumînești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50, I).

Titlul în ms : *lipsește.*

Incipit : De aicea sînt cele ce au scris chir Rafail monahul, carele pre nume mirenesc l-au chemat Radul Popescu biv vel dvornic. Trecînd și aceste întristări...

Desinit :...iar de aicea înnainte, cu ajutorul și mila lui Dumnezeu voi scriie începînd de la al unsprezecilea an înnainte.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **121**, f. 139—198v ; numai partea a doua a cronicii (cuprinde anii 1699—1728) ; pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumînești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50,II).

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : De aicea sînt cele ce au scris chir Rafail monahul, carele pre nume mirenesc l-au chemat Radul Popesc<u> biv vel dvornic. Trecînd și aceste întristări...

Desinit :... iar de aicea înnainte cu ajutoriul și mila lui Dumnezeu voi scriie începînd de la al unsprezecilea an înnainte.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **173**, f. 3—48 v. Text fragmentar (cuprinde anii 1290—1585) ; pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumînești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50, III).

Titlul în ms. : *Istoriile domniloru Țării Rumînești.*

Incipit : Domniia Radului vodă. Cîndu au fostu cursulu aniloru de la Adamu 6798, Radulu voevodu Negrulu, carele avea scaunulu său la Fagarași...

Desinit :... Pe Mihnea vod<ă> încă l-au măzilitu turcii și l-au dusu la Țarigradu și în locu lui l-au pusu pe Pătru vod<ă> Cercelu.

V. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **180**, f. 68—145v. Text fragmentar (cuprinde anii 1627—1688) ; pentru descrierea codicelui vezi *Istoriia Țării Rumînești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50, IV).

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : Domniia lui Alexandru vod<ă> Iliiaș, leat 7137 . După ce au mazilit turcii pe Alexandru vod<ă> Coconul...

Desinit :... iar Grigorie post<elnic> Băleanul au rămas întristat și în cerneală cu tot neamul lui.

[1] Adăugat de altă mînă și cu altă cerneală : „Mavrocordat".

[2] Această formă pe scurt a „Viței" este asemănătoare cu aceea a lui Const. Văcărescu (vezi și nr. 62, I și II).

VI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **239**, f. 107v—162v. ; numai partea finală a cronicii (cuprinde anii 1716—1728) ; pentru descrierea codicelui vezi Nic. Costin, *Domnia lui Nic. Mavrocordat* (17, IV).

Titlul în ms. (f. 109) : *Domnie mării sale Necolaiu v<oe>vod din Ţara Romîniască, fiiul prea slăvitului Alexandru Exaporitul, adecă sfetnecul de taină a prea puternecii înpărăţii a othomanilor la let 7224.*

Incipit (f. 107v) : Milostivului şi înnălţatului stăpînului mieu şi domnului Io Nicolaiu Alexandru v<oe>vod... <prefaţă închinată de Radu Popescu lui Nic. Mavrocordat>.

Desinit (f. 108) :... păn la adînci bătrînéţă şi înnainte, amin. A mării tale plecată şi driaptă slugă, Radu Popăscul, vel vornic.

Incipit (f. 108v) : Viţa prea luminatului niam a prea înnălţatului şi milostivului domnu Io Necolai Alex<a>ndru v<oe>vod....

Desinit (f. 108v) :... pîn la adînci bătrînéţă întru îndelungată stăpînire[1].

Incipit (f. 109) : Necolaiu vod<ă> fiind domnu la Moldova....

Desinit (f. 162v) :... să va scrie începînd de la al unsprezécele an înnainte.

VII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **241**, f. 109—164v ; numai partea finală a cronicii (cuprinde anii 1716—1728) ; pentru descrierea codicelui vezi Nic. Costin, *Domnia lui Nic. Mavrocordat* (17, V).

Titlul în ms. (f. 111) : *Domniia mării sale lui Nicolae vodă din Ţara Rumînească, fiiul prea slăvitului Alexandru Exaporitulŭ, adecăte sfétnic de taină al putérnicii înpărăţii a otomanilor, leat 7224.*

Incipit (f. 109) : Milostivului şi înnălţatului stăpînului mieu şi domnului Io Nicolae Alexandru voevodŭ, sănătate... <prefaţă închinată lui Nic. Mavrocordat de Radu Popescu>.

Desinit (f. 109 v) :... pînă la adînci bătrînéţe şi înnainte, aminŭ. Al mării tale plecată, şi dreaptă slugă, Radul Popescu vel dvornic.

Incipit (f. 110) : Viţa prea luminatului neam al prea înnălţatului şi milostivului domnu Io Nicolae Alexandru voevodŭ...

Desinit (f. 110v) :... pînă la adînci bătrînéţe întru îndelungată stăp<î>niré[1].

Incipit (f. 111) : Nicolae vodă fiind domnu la Moldova întru a doao domnie...

Desinit (f. 164v) :... voiu scrie începînd de la al unsprăzécelea anŭ şi înnainté.

VIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **327**, f. 80—113 ; numai partea a doua a cronicii (cuprinde anii 1699—1728) ; pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Ţării Romîneşti de cînd au descălecat pravoslavnicii creştini* (50, IX).

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : De aicea sînt cele ce au scris chir Rafail monahul... Trecînd şi aceste întristări...

Desinit :... voiu scriie începînd dă la al unsprezecelea an înnainte.

IX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **436**, in-4°, f. 1-84 v şi 115v—169v. Text cu lipsuri (cuprinde anii 1290—1653 şi 1684—1724). Copie din 1800, în lb. romînă, scrisă de Dumitrache logofăt de divan. A aparţinut lui Mihail logofăt de taină (1831), apoi lui Dim. A. Sturdza, care-l dăruieşte Academiei Romîne (1885). Codicele e identic cu ms. 646 de la Bibl. Centr. Univ. din Cluj, cunoscut în istoriografie sub numele de „Cronica de la Cluj”, şi mai cuprinde un fragment din Letopiseţul cantacuzinesc.

Titlul în ms. : *Istoriile Ţării Rumîneşti.*

Incipit (f. 1) : Domniia Radului vodă Negrul. Cînd au fost cursul anilor de la H<risto>s[2]. 1290...

---

[1] Această formă pe scurt a „Viţei” e asemănătoare cu aceea a lui Const. Văcărescu (vezi şi 62, I şi II).

[2] Cuvîntul este corectat de altă mînă şi cu altă cerneală.

Desinit (f. 84 v) :... și să îngrozise toți boerii de frica lor, de sta mărmuriți.

Incipit (f. 115v) : Turcii auzind că s-au mazilit Duca voevod, au pus domn Moldovii pe Dumitrașco voevod....

Desinit (f. 169v) :... și glasul lui Hr<i>stos acela viind, blagoslovitul părintelui mieu, moștenéște moștenirea înpărăției ca<re> îți iaste gătită de la începutul lumii, i prociu.

X. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **439**, f. 3—150v; numai prima parte a cronicii (cuprinde anii 1290—1688). Copie din 1761, în lb. romînă, scrisă de Constantin căpitanul. A aparținut monahului Pahomie de la Poiana Mărului, apoi postelnicului Pană zugrav (1812), mai tîrziu prof. I. Brezoianu[1], lui Cesar Bolliac și lui D. Sturdza. Pe f. 1—2 v un fragment din Istoria Țării Rumînești de cînd au dăscălecat pravoslavnicii creștini[2].

Titlul în ms. : *Istoriile domnilor Țărăi Rum<î>nești.*

Incipit : Domniia Radului voevod Negrul. Cînd au fost cursul anilor de la Adam l<ea>t 6798, Radul vodă Negrul...

Desinit :... iar Gligorie post<elnic> Bălianul au rămas întristat și în cerneală cu tot neamul lui.

XI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **537**, in-4°, f. 1—138v. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (cuprinde anii 1627—1724). Copie din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, în lb. romînă. La f. 139 o tablă de materii scrisă de altă mînă.

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : Domniia lui Alixandru v<oe>v<o>d Iliiaș, leat 7137. După ce au mazilit turci pre Alixandru vodă Cocon<ul>...

Desinit :... adevărat zic că va auzi Nicolae v<oe>v<o>d în zioa judecății și glas lui H<risto>s aicea la vinul <sic !> blagoslovitul părintelui mieu de moștenéște înpărățiia care iaste gătită de la începutul lumii.

XII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1299**, f. 266—354v; numai partea finală a cronicii, cu lipsuri la sfîrșit (cuprinde anii 1716—1725); pentru descrierea codicelui vezi C o n s t a n t i n V ă c ă r e s c u, *Vița lui Mavrocordat* (62, I).

Titlul în ms. : *vezi la Nic. Costin, Cronica domniei lui Nic. Mavrocordat, la titlul general* (17, VI).

Incipit (f. 266) : Milostivului și înnălțatului stăpînului mieu și domnului Io Nicolae Alexandru voevod, sănătate și viiață îndelungată din toată inima rog... <prefață închinată lui Nic. Mavrocordat de Radu Popescu>.

Desinit (f. 266v) :... al măriei tale plecată și dreaptă slugă Radul Popescul vel dvornic.

Incipit (f. 267) : Vița prea luminatului neam al prea înnălțatului și milostivului domnu, Io Nicolae Alexandru voevoda....

Desinit (f. 267v) :... pînă la adînci bătrînéțe întru îndelungată stăpînire[3].

Incipit (f. 268) : Domniia măriei sale... Nicolae vodă fiind domnu la Moldova întru a doao domnie...

Desinit (f. 354v) :... Murit-au și Miri Mahmut, carele au fost fecior lui Miri Veiz și în locul lui s-au pus Eșref-han, feciorul lui Miri Abdulah.

XIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3417**, in-4°, f. 2—135v; numai prima parte a cronicii (cuprinde anii 1290—1678). Compilație de cronici, copie din 1765, în lb. romînă, scrisă de Lupu

[1] Menționat de N. Iorga, în *Istoriile domnilor Țării Rumînești de Constantin căpitanul Filipescu*. Buc., 1902, p. I.

[2] Fragmentul *începe* : „Istoriia Țărăi Rumînești de cînd au dăscălecat..." și *sfîrșește* : „... Radul Negrul vodă, precum arată înnainte".

[3] Această formă pe scurt a „Viței" e asemănătoare cu aceea a lui Const. Văcărescu (vezi și 62, I și II).

Batcu din Chişinău. A aparţinut lui Radu Rosetti (1908). Compilaţia mai cuprinde Istoriia Ţării Rumîneşti de cînd au descălecat pravoslavnicii creştini şi cronica anonimă brîncovenească.

Titlul în ms. : *Istoriile domnilor Ţării Rumîneşti.*

Incipit : Domniia Radului vodă Negrul. Cînd au fost cursul anilor de la Adam 6798, Radul vodă Negrul, carile ave scaunul său la Făgăraş...

Desinit :... iar Şerban vod<ă> au venit în scaun la Bobotează.

XIV. Acad. R.P.R., ms. nr. 3439, f. 175v-180. Text fragmentar (cuprinde anii 1690—1714) ; pentru descrierea codicelui vezi : letopisețul lui Nic. Costin (16, XLVIII).

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : Iar vorbile ce au vorbit ei le ştiu, că noi ce am văzut acéia am scris...

Desinit :... şi au domnit 25 de ani şi 6 luni[1].

XV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3532, f. 128v—187 ; numai partea finală a cronicii (cuprinde anii 1716—1728) ; pentru descrierea codicelui vezi Nic. Costin, *Domnia lui Nic. Mavrocordat* (17,VIII).

Titlul în ms. (f. 130) : *Domniia mării sale lui Necolai Vod<ă> din Ţara Rumînească, fiiul prea slăvitului Alexandru Exaporitul adic<ă> sfetnicul de taină a prea puternicii înpărăţii a othomanilor, la let 7224.*

Incipit (f. 128v) : Milostivului şi înnălţatului stăpînului mieu... <prefaţă închinată lui Nic. Mavrocordat de Radu Popescu>.

Desinit (f. 129) :... pîn<ă> la adînci bătrîneţ<e> şi înnainte, amin. A mării tale plecată şi dr<e>aptă slug<ă>, Radul Popăscul vel dvornic.

Incipit (f. 129v) : Viţa prea luminatului niam a prea înnălţatului şi milostivului domnu Io Nicolai Alexandru v<oe>vod.

Desinit (f. 129v) :... pîn<ă> la adînci bătrînéţe întru îndelungată stăpînire[2].

Incipit (f. 130) : Necolai vod<ă> fiind domnu la Moldova...

Desinit (f. 187) :... iar de aicea înnainte cu ajutoriul şi mila lui D<u>mnezeu, să va scrie începînd de la al unsprezăcele anu înnainte.

XVI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 4225, f. 215—324v ; numai partea finală a cronicii, cu lipsuri la sfîrşit (cuprinde anii 1716—1728) ; pentru descrierea codicelui vezi Nic. Costin, *Domnia lui Nic. Mavrocordat* (17, IX).

Titlul în ms. (f. 217) : *Domniia măriei sale lui Nicolae vodă din Ţara Rumînească, fiiul prea slăvitului Alexandru Exaporitul, adecăte sfétnic de taină al putérnicii înpărăţii a otomanilor, leat 7224.*

Incipit (f. 215) : Milostivului şi înnălţatului stăpînului mieu şi domnului Io Nicolae Alexandru voevod, sănătate şi viaţă îndelungată din toată inima rog ... <prefaţă închinată lui Nic. Mavrocordat de Radu Popescu>.

Desinit (f. 215v) :... al măriei tale plecată şi dreaptă slug<ă> Radul Popescul dvornic.

Incipit (f. 216) : Viţa prea luminatului neam al prea înnălţatului şi milostivului domnu Io Nicolae Alexandru voevoda...

Desinit (f. 216 v) :... pînă la adînci bătrînéţe întru îndelungată stăpînire[2].

Incipit (f. 217) : Nicolae vodă fiind domnu la Moldova...

Desinit (f.324v) :... că pîrîndu-l nepriiatenii lui către înpăratul, ce era să-i fie ginere, cum că să apucă de lucruri înpotriva înpărăţiei, i s-au luat toată.

---

[1] Ultimele fraze ale acestui fragment de cronică sînt o interpolare a copistului. De fapt cronica *se încheie cu* „acest fel de laudă i-au rămas în ţară de-l blestemă săracii şi-l vor blestăma în véci".

[2] Această formă pe scurt a „Viţei" este asemănătoare cu aceea a lui Const. Văcărescu (vezi şi 62, I şi II).

XVII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **4301**, f. 132—141v. Text fragmentar (cuprinde anii 1690—1711); pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumîneșit' de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50, XXX).

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit: Cos<tan>d<in> vod<ă> au trimis la tătari de i-au rugat să vie să scoață pe némți...

Desinit:... Iar țariul, cu oștile ce avea s-au pogorît pe Prut în jos pînă la un loc foarte mîlcos și înghesuit, acolo eșindu-le turci<i> și tă<tarii>.

XVIII. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond. Blaj nr. **59**, f. 176 — 242v; numai partea a doua a cronicii (cuprinde anii 1699—1728); pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumînești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50, XLII).

Titlul în ms.: *De aicea sînt cele ce au scris chir Rafail monahul carele pre nume mirenescu l-au chemat Radul Popescu biv vel dvornic.*

Incipit: Trecînd și aceste întristări ce venise lui Constantin Vodă...

Desinit: ... iar de aicea înnainte cu ajutorul și mila lui Dumnezeu voiu scrie începînd de la al unsprezecilea an înnainte.

XIX. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond. Blaj, nr. **84**, f. 121—197v. Text cu lipsuri mari (cuprinde anii 1683—1723); pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumînești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50,XLIII).

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit: Iar turcii auzind de întîmplarea Ducăi vodă, au pus domn Moldovei pre Dumitrașco vodă...

Desinit:... și dése fiind, nu mai eșiia birarii dintre dînșii, făcîndu-le cheltuiale și necăjîndu-i în tot feliul, iar cu această tocmeală deacă-ș plătesc rup.

XX. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Blaj nr. **91**, f.46v—240v. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (cuprinde anii 1629—1724); pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumînești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50,XLIV).

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit: Domniia lui Leon vod<ă> l<ca>t 7138. Leon vodă viind domnu dă la înpărăție...

Desinit:... le-au rînduitŭ și le-au poruncit să s<ă> fac<ă> din veniturile mănăstirii.

XXI. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Oradea, nr. **127**, in-8°, f.1—203. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (cuprinde anii 1627—1724). Miscelaneu, copie înainte de 1779, în lb. romînă. A aparținut Bibliotecii Episcopiei greco-catolice romîne din Oradea. Între f. 1-mo și 35-io, o compilație fără valoare a Istoriei Țării Romînești, scrisă în Transilvania, care cuprinde anii 1593—1602 [1].

Titlul în ms.: *Domniia lui Alexandru Vodă Iliiașiu.*

Incipit: După ce au mazilit turci<i> pre Alexandru vodă Coconul, precum mai îndărăpt s-au scris...

Desinit:... acéstea toate le-au așezat în hrisov și le-au poruncit să să ție și să să păzească pînă în véci.

XXII. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Oradea, nr. **241** (tom. XX) [2], in-folio, 95 p. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (cuprinde anii 1627—1724). Copie din anul 1780, în

[1] Cf. N. Iorga, *Cronicele muntene*, p. 446. Această compilație *începe* (f. 1-mo): „După ce rumînii au scos din țară pre fiiul lui Pătru..." *și sfîrșește* (f. 35-io): „... și cu mulțamită la Radu vodă".

[2] Face parte din colecția de documente în 27 tomuri a lui Șincai.

lb. romînă, cu litere latine, scrisă de Vasile Vlad la Viena, după'o altă copie a lui Samuil Micu-Clain din 1770; Clain a copiat-o la rîndul său după un manuscris aflat atunci la Viena la familia Bălăceanu şi i-a făcut unele adăugiri după alte izvoare. Manuscrisul are marginalii în lb. latină de Gh. Şincai, care l-a folosit în cronica sa. A aparţinut Bibliotecii Episcopici greco-catolice romîne din Oradea.

Titlul pe copertă: *Historia Princilor Tiarii Romanesci.*

Incipit: Domnia lui Alexandru Vodă Illiasi, annul de la facere a lumi 7137 [1], de la Christos 1629 [1]. Dupe ce au madilit turci pe Alexandru voda Coconul...

Deşinit: ..., si le-au poruncit se se tie si se se padiasca porrorea. Si asia venind noi cu scrisul historii de la annii lui Christos 1629, pene la a cincilea ann a domnii lu Nicolae voda a doa, quare este in annul 1724, facem gatatul, promitind, que, cu temp si mai in colo om conthinua.

XXIII. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. 646, în-8°, f.2—90 şi 126v—190v. Text fragmentar (cuprinde anii 1290—1653 şi 1684—1724). Manuscrisul e cunoscut în istoriografie sub numele de *Cronica de la Cluj* (=Cronica lui Radu Popescu, avînd intercalat un fragment din Letopiseţul Cantacuzinesc). Compilaţie de cronici, copie de pe la mijlocul sec. al XVIII-lea, în lb. romînă. A aparţinut dascălului Ioan Eni Olteanu ot sf. Gheorghe Nou, apoi logofătului Ursache Moldoveanu (1777), mai tîrziu lui Samuil Kemény; provine de la Muzeul ardelean. Manuscrisul mai cuprinde un fragment din Istoria Ţării Rumîneşti de cînd au descălecat pravoslavnicii creştini.

Titlul în ms.: *Istoriile* <sic !> *Ţării Rumîneşti, domniia Radului vod<ă> Negrulŭ.*

Incipit (f.2): Cînd au fost cursul anilor de la Adam... [2] Radul voivod Negrul, care avea scaunul său la Făgăraş, de la moşii, strămoşii rumînilor, carii venise de la Roma.

Desinit (f.90): ... şi casele lor le-au prădat foarte rău şi să îngrozise toţi boiarii de frica lor de sta mărmuriţi.

Incipit (f. 126v): Turcii auzindŭ că s-au mazîlit Duca voevod au pus domnŭ Moldovei pe Dumitraşco voevod...

Desinit (f.190v): ... că va auzi Necolae vodă în zioa judecăţii şi glasulu lui H<risto>s acela viindŭ: bl<a>g<o>slovitulŭ părintului <sic !> mieu, moşteneşte moştenirea, înpărăţia car<e> îţi iaste gătită de la începutulu lumii i proci.

XXIV. Muz. Reg. Craiova, ms. nr. 57, f.125v—209v, Text cu lipsuri mari (cuprinde anii 1690—1723); pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Ţării Rumîneşti de cînd au descălecat pravoslavnicii creştini* (50,L).

Titlul în ms.: *lipseşte.*

Incipit: Dar Costandin vod<ă> văzînd că într-alt chip nu vor işi nemţi<i> din ţară...

Desinit: ... li s-au dat ruptoare după plăcerea <sic !> lor şi aşa s-au dus toţi odihniţi, aminu [3].

XXV. Bibl. Gh. T. Kirileanu, Piatra Neamţ, acum Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 5952, f. 117v—179v; numai partea finală a cronicii (cuprinde anii 1716—1728); pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile privind uciderea lui Gr. Ghica* (39,XXIII).

Titlul în ms.: *Domniia mării sale lui Nicolai vodă din Ţara Rumînească fiiul prea slăvitului Alexandru Exaporitul, adecăte sfeşnic* <sic !> *de taină al puternicei înpărăţii a otomanilor, leat 7224.*

---

[1] În text anii sînt trecuţi şi în chirilice şi în arabe.

[2] Loc alb în text.

[3] Textul continuă cu un adaos în legătură cu Nicolae Mavrocordat voevod, care *începe* (f. 209v): „Vezi o ci<ti>toriule, ce lucrează făţărniciia..." *şi sfîrşeşte* (f. 210): „...carele l-au amestecatu şi el altora".

Incipit (f. 196) : Milostivului și înnălțatului domnului Ion Nicolae Alexandru voevod. . . prefață închinată lui Nic. Mavrocordat de Radu Popescu>.

Desinit (f.197) :. . . al mărie tale plecat și dreaptă slugă Radul Popescul vel vdornic <sic !>.

Incipit (f. 197) : Vița pre luminatului neam al pre înnălțatului și milostivului domnu Ioan Nicolae Alexandru voivod. . .

Desinit (f. 198) : . . . pînă la adînci bătrîneață întru delungată stăpînire [1].

Incipit (f.199) : Nicolai vodă fiindu domnu la Moldova întru a doao domnie. . .

Desinit (f. 321) :. . . iar de aice cu ajutorul și mila lui Dumnezeu oi scrie încep<î>nd de la al unsprezecile an și înnainte.

Bibl. Patriarhiei din București păstrează în ms. nr. 8, o copie după cronica lui Radu Popescu privin l domnia lui Nic. Mavrocordat.

N. B. Pentru cronica lui Radu Popescu vezi și *Istoria paralelă a Țării Romînești și a Moldovei.*

Ediții: Constantin Căpitanul, *Istoriile domnilor Țării Rumînești scrise de. . .*, în *Mag. ist. Dacia*, I, p. 83–114, 147–186, 211–250, 279–326, 343–379, și II, p. 3–35; N. Bălcescu și A. Treb. Laurianu, *Cronicarii Țărrii Romînești*, Buc., vol. I, 1846, IV+230 p. și vol. II, 1847, p. 1–128; Radu Popescu, *Cronica Țării Romînești*, în *Mag. ist. Dacia*, IV, p. 21–62 și 93-178; G. Ioanid, *Istoria Moldo-Romaniei*, vol. II, p. 278–399; Constantin Erbiceanu, *Material pentru istoria Țerei Rumănești de cînd au descălicat pravoslavnicii creștini aici în țară. Fragment inedit asupra domniei lui Constantin Brîncovénu, scris de Constantin Acsinte*, în *Bis. Ort. Rom.*, 1891 – 1892, XV, p. 883–901; Constantin Căpitanul Filipescu, *Istoriile domnilor Țării Romînești cuprinzînd istoria munteană de la început pînă la 1688. Compilate și alcătuite de. . . Publicate din nou de N. Iorga*, Buc., 1902, XXXIX + 223 p.+ errata + 6 pl.; C. Giurescu, *Contrib. stud. cron. muntene*, 160 p.; N. Simache și Tr. Cristescu, *Cronicele romînești. Viața și opera lui Radu Popescu publicată de . . .*, vol. IV, 196 p.; *Cronicari munteni*, ed. îngrij. de M. Gregorian, I, p. 225 – 577.

Studii: Gr. Tocilescu, *Studie critice*, p. 278–283; I. Sbiera, *Mișcări culturale*, p. 200–206 și 207–220; N. Iorga, *Cronicele muntene*, p. 338–361 și 377–405; Emil Panaitescu, *Cronicarul Radu Popescu și Istoriile domnilor Țării Romînești*, Buc., 1908, 31 p.; Al. A. Vasilescu, *Un cronicar bizantin anonim utilizat de autorul Istoriilor domnilor Țării Romînești*, în *Conv. Lit.*, 1914, XLVIII, p. 1085 1092 și 1254–1270; N. Iorga, *Originea lui Mihai Viteazul după o cronică romînească*, în *Anal. Acad. Rom., Mem. secț. ist.*, ser. III, tom. XVIII, 1936–37, p. 169–185; P. P. Panaitescu, *În jurul lui Mihai Viteazul. Răspuns d-lui N. Iorga*, în *R. Ist. Rom.*, 1937, VII, p. 1–29; Constant Grecescu, *Despre cronica Bălăcenească*, în *Hrisovul*, Buc., 1944, IV, p.116 121; Constant Grecescu, *Cîteva date noi în legătură cu Istoriile domnilor Țării Romînești*, în *În amintirea lui Constanțin Giurescu. . .*, Buc., 1944, p. 277–289; Al. A. Vasilescu, *Contribuții la biografiile cronicarului Radu Popescu și a compilatorului Constantin Căpitanul*, în *În amintirea lui Constantin Giurescu. . .*, p. 533–546; G. Pascu, *Data morții lui Radu Popescu. Turcisme la Radu Popescu*, în *Arhiva*, Iași 1922, XXIX, p. 241 243; N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, II, p. 215–227 și 235–211; *Limbă și literatură*, Buc. 1957, III, p. 133–147; P. P. Panaitescu, *Începuturile istoriografiei în Țara Romînească*, în *Stud. și mat. ist. med.*, 1962, V, p. 195–255.

A se vedea și Bibliografia generală.

---

[1] Această formă pe scurt a „Viței” este asemănătoare cu aceea a lui Const. Văcărescu (vezi și 62, I și II).

Constantin Brîncoveanu
(cca. 1653—1714)

54. Însemnări de taină

Însemnări autografe fragmentare pe filele unor calendare în limba romînă și în limba greacă, cuprinzînd știri referitoare la domnia voievodului pentru anii 1693—1695, 1699, 1700, 1703 și 1707.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3774**, in-8, f. 1r—v. Fragment autograf de la începutul sec. al XVIII-lea, în lb. romînă.

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit: oct<omvrie> 2 d<ni>, duminecă, am fost la Golești, de prînzu...

Desinit:... oct<omvrie> 10 d<ni>, luni, am sosit iar în Tîrgoviște.

II. Acad. R.P.R., ms. grec., nr. **1366** (fost ms. rom. nr. 3214), in-8°, f.1r-v. Însemnări pe un calendar, în lb. greacă, din anul 1707. Fragment autograf de la începutul sec. al XVIII-lea, în lb. romînă. A aparținut bibliotecii lui Ghenadie Enăceanu, episcop de Rîmnic.

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit: mart<ie> 16 dni cu Neculae căl<ă>rașul am scris la post<elnic> i la Costandin Dlichiti...

Desinit:... și 20 t<a>l<eri> pentru mutpac, la Cost<andin> sluge<r>.

III. Muz. Orașului București, ms. nr. **24921** și **5775/57**, în-8°, f.18v—22, 47—49v, 74—76v, 111—114, 122v, 125r-v, 127v, 130r-v, 132v—133, 135, 138, 140v, 143, 145, 147 și 149. Însemnări autografe pe file de calendare traduse în limba romînă (foleti noveli) pentru anii 1693, 1694, 1695, 1699 și 1703. A aparținut m-rii Cozia și apoi arhivei C. Basarab-Brîncoveanu.

Titlul în ms.: *Călătoria noastră ce am făcut cînd am mersu cu veziriul în tabără anume cum sămnéază.*

Incipit: Av<gust> 5 d<ni>, sîmbătă, am purces de la București...

Desinit:... dich<emvrie> 18 d<ni> luni, am trimis pe Iordache ceauș de aprozi cu carul cu banii datornicilor la Țarigrad.

Ediții: A l. O d o b e s c u, *Foletul novel și kalendarele lui Constantin vodă Brîncovénul*, în *Revista romînă*, 1861, I, p. 657—678; N. I o r g a, *Studii și doc.*, V, nr. 46, p. 126—127 și 631; E. V î r t o s u, *Însemnările de taină ale lui Constantin vodă Brîncoveanu 1693—1707*, Buc., 1940, 37 p.; E. V î r t o s u, *Foletul Novel. Calendarul lui Constantin vodă Brăncoveanu*, 1693—1704, Buc., 1942, LVIII + 225 p.

Studii: R. P a v a, *Criptogramele din însemnările de taină ale lui Constantin Brîncoveanu*, în *Stud. și mat. ist. med.*, 1960, IV, p. 507—517.

Radu Greceanu
(a doua jumătate a sec. XVII—începutul sec. XVIII)

55. Istoria domniei lui Constantin vodă Brîncoveanu <1688—1714>

Cronica oficială a domniei lui Constantin Vodă Brîncoveanu în Țara Romînească.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **100**, f. 80—130v; numai 48 capitole (cuprinde anii 1688—1699); pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumînești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50. I).

Titlul în ms. : *Începătura istorii vieții luminatului și prea creștinului domnului Țării Romînești Io Cos<tan>d<i>n B<rîncoveanu> Basarab v<oe>v<o>d, de cînd Dumnezeu cu domniia l-au încoronat pentru vremile și întîmplările ce în pămîntul acesta în zillile mării sale s-au întîmplat.*

Incipit : Cap. 1. Multe și vrednice istorii fiind lucrurile și întîmplările. . .

Desinit :. . . pentru care multă mîhnire au dat domnului său și prietenilor lui.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **121**, f. 84—138v ; numai 48 de capitole (cuprinde anii 1688—1699) ; pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumînești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50, II).

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Incipit : Cap. 1. Multe și vrednice istorii fiind lucrurile și întîmplările. . .

Desinit :. . . pentru care multă mîhnire au dat domnului său și prietenilor lui.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **180**, f. 152—225v ; numai 41 capitole (cuprinde anii 1688—1697) ; pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumînești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50, IV).

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : De aicea încépem de povéstia celor 4 boiari carii au mers la Beciu. . . .

Desinit :. . . inicer aga, cucul chehaia și cu zagargi bașa.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **284**, f. 85v—94 și 97r—v. Text fragmentar ; numai capitolele V—IX și parte din capitolele XXXVI și XXXVII (cuprinde anii 1688—cca. 1690 și 1696) ; pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumînești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50, VII).

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit (f. 85v) : Cînd au fost trimis măriia sa vod<ă> pre Preda spătar la boiarii carii era trimiși la Beciu. . .

Desinit (f.94) :. . . pre Magni grof ghenerariul cu o samă de oaste călărime și cu dînsul înpreună era Preda Proroceanul și Mateiu Bălăceanul, văru-său.

Incipit (f.97) : Iară cînd au fost leatul 7204 iunie 20 zile, ridicatu-se-au înpăratul turcescu cu toa<tă> putérea. . .

Desinit (f.97v) :. . . Deci Costandin vod<ă> mergînd, s-au înpreunat cu înpărățiia la oct<omvrie> și l-au înbrăcat cu caftan și înpărățiia și vizirul* și s-a înturnat iară la scaunu lui, cu bucurie șezînd și <cu> pace domnind *[1].

V. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **327**, f. 49—80 ; numai 48 capitole (cuprinde anii 1688—1699) ; pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumînești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50,IX).

Titlul în ms. : *Începătura istorii vieții luminatului și prea credinciosului domnului Țării Rumînești Io Costandin B<rîncoveanu> Basarab voevod, de cînd Dumnezeu cu domniia l-au încoronat pentru vremile și întîmplările ce în pămîntul acest<a> în zilele mării sale s-au întîmplat.*

Incipit : Cap. 1. Multe și vrednice istorii fiind lucrurile și întîmplările ce s-au întîmplat. . .

Desinit :. . . pentru carele multă mîhnire au dat domnului său și priietenilor lui.

VI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **465**, 26 f., in-8°. Text fragmentar ; numai cap. V—XXIX (cuprinde anii 1689—1693)[2]. Copie de la începutul sec. al XVIII-lea, în lb. romînă, scrisă probabil de sau pentru Asan cămăraș [3].

---

[1] Cuvintele cuprinse între asteriscuri sînt adăugate de altă mînă.

[2] La f. 7—8v un fragment din Letopisețul cantacuzinesc, care *începe* : „<vi>ziriului, și iar s-au întorsu de acolo...„ *și sfîrșește* : «... și cai mulți și cortur<i> ».

[3] Cf. G. Ștrempel, *Copiști de manuscrise romînești pînă la 1800*, vol. I, Ed. Acad. R.P.R., 1959, p. 88, care propune ca prescriitor pe un Goran.

Incipit: folosul casii şi a capului său şi cinstea car<é> dă măriia s<a> vod<ă> era să aib<ă>...

Desinit:... au purces de au mersŭ eşindu-i înnainte la Daia de s-au înpreunat, făcînd multă voroav<ă> amîn<doi>.

VII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **548**, 352 f., in-8° (cuprinde anii 1688 —1714). Copie din prima jumătate a sec. al XVIII-lea, în lb. romînă. A aparţinut preotului iconom Iancu de la Biserica Slobozia din Bucureşti (1892); dăruit Academiei Romîne de Oct. Lugojanu (1892).

Titlul în ms.: *Începătura istoriii vieţii luminatului şi prea creştinului domnului Ţării Rumîneşti Io Costandin B<rîncoveanu> Basarab voevod, dă cînd Dumnezeu cu domniia l-au încoronat pentru vremile şi întîmplările ce în pămîntul acesta, în zilele măriii sale s-au întîmplat.*

Incipit: Cap. 1. Multe şi vrédnice istorii fiind lucrurile şi întîmplările ce s-au întîmplat...

Desinit: ... au întrat cu fericire în scaunul Bucureştilor.

VIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1321**, f. 130v—140 şi 142—143. Text fragmentar, cu omisiuni (cuprinde anii 1688 şi 1690); pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Ţării Rumîneşti de cînd au descălecat pravoslavnicii creştini* (50, XV).

Titlul în ms.: *lipseşte.*

Incipit (f. 130v): De aicea începem de povéstea celor 4 boeri, care au mers la Beci [1]...

Desinit (f. 140):... mai vîrtos zicînd o seamă de boeri să se lepede Constand<i>n vodă de turci şi să fie cu nemţii, iar altă seamă de boeri, mai vîrtos Costandin.

Incipit (f. 142): Ducîndu-se la Bucureşti...

Desinit (f.143): ... fugind nemţii de aici din Bucureşti la ghen<a>r<ie> 12.

IX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1350**, f.1—3, 199—394v şi 403—408v; numai 80 capitole (cuprinde anii 1688—1707). De la f. 1—3 introducere fragmentară semnată de Radu Greceanu, iar la f. 403—408v o tablă de materii incompletă. Pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Ţării Rumîneşti de cînd au descălecat pravoslavnicii creştini* (50, XVII).

Titlul în ms.: *lipseşte.*

Incipit (f.1): nu pentru putére, ci pentru bunele fapte să fie lăudaţi...

Desinit (f.3):.. a mării tale mică şi prea plecată slugă, Radul log<o>f<ă>t Greceanul.

Incipit (f.199): Multe şi vrednice istorii fiind lucrurile şi întîmplările ce s-au întîmplat...

Desinit (f. 394v):... Plinitu-s-au cu adevărat şi cu ajutoriul lui D<u>mn<e>zeu şi anul al 19 al domnii mării sale pomenitului domnu Io Costandin B<rîncoveanu> Basarab voevod, la oct<omvrie> 28 dni, l<ea>t 7216.

X. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1817**, f. 273v—274v. Text fragmentar, cu omisiuni; numai cap. II—V (cuprinde anii 1688—1689); pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Ţării Rumîneşti de cînd au descălecat pravoslavnicii creştini* (50,XIX).

Titlul în ms.: *lipseşte.*

Incipit: De aicea încépem de povéstea celor 4 boiar<i> carei au mersu la Beci, trimiş<i> de Şerban vod<ă>...

Desinit:... şi mergîndu Preda spăt<ar> Pîrşcoveanul cu cărţi la Beciu la boiar<i>.

XI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2150**, f. 92—103. Text fragmentar, cu omisiuni; numai cap. II XII (cuprinde anii 1688—1690). Pe ultima filă (103): sfîrşitul domniei lui Brîncoveanu şi cîteva cuvinte despre domnia lui Ştefan Cantacuzino, sînt o adăugire a copistului după alte izvoare. Pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Ţării Rumîneşti de cînd au descălecat pravoslavnicii creştini* (50, XX).

[1] În manuscris: Beţi.

Titlul în ms. r *lipseşte.*

Incipit : Şi de aicea să încépem de altă povéste a celor 4 boiari ce au fost mersu la Beci...

Desinit :... şi acest Ştefan v<oe>vod Cantacozino au domnit luni 21 şi iară l-au luat turci<i>, la ghen<arie> 8 dni, 7224.

XII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2455**, f. 101v—161v. Text cu lipsuri ; numai 45 capitole (cuprinde anii 1688—1699) ; pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Ţării Rumîneşti de cînd au descălecat pravoslavnicii creştini* (50, XXI).

Titlul în ms. : *Domniia lui Costa<n>dinŭ vod<ă> luminatului şi prea creştinului domnului Ţerăi Rumîneşti, Io Costandin B<rîncoveanu> Basarabŭ voevod, de cîndŭ Dumnezeu cu domniia l-au încorunatŭ pentru vremile şi întîmplările ce în pămîntulŭ acesta în zilele mării sale s-au întîmplatŭ.*

Incipit : Cap. 1. Multe şi vrédnice istorii fiindŭ lucrurile şi întîmplările ce s-au întîmplat în zilele luminatului şi prea creştinului domnului Ţerăi Rumîneşti...

Desinit :... după cumŭ au fostŭ porunca înpărătească, de s-au dusŭ cu iale la Isufŭ paşa.

XIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **5022**, f. 194—207v, cu file intervertite. Text fragmentar ; numai capitolele V—IX şi parte din capitolele XXXVI şi XXXVII (cuprinde anii 1688—cca. 1690 şi 1696) ; pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Ţării Rumîneşti de cînd au descălecat pravoslavnicii creştini* (50, XXXII).

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : Iar cîndŭ au fost văleatul 7204, iun<ie> 20 dn<i>, rădicatu-s-au înpăratul turcescu cu toată putérea lui asupra némţilor...

Desinit :... Iar Haizle<r> ghinărariul nici la[t] Tîrgovişte nu s-au oprit, ce şi spre Bucureşti a merge s-au pornit, trimiţînd încă înnainte pre Magni grob, ghenărariul, cu o seamă de oaste călărime şi cu dînsul preună era Preda Prococianul <sic !> şi Macei <sic !> Bălăceanul, văru-său...

XIV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **5463**, f. 192v—383v ; numai 80 capitole (cuprinde anii 1688—1707) ; la f. 384v—393v o tablă de materii ; pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Ţării Rumîneşti de cînd au descălecat pravoslovnicii creştini* (50, XXXIII).

Titlul în ms. ; *lipseşte.*

Incipit ; Multe şi vrednice istorii fiind lucrurile şi întîmplările ce s-au întîmplat în zilile luminatului şi prea creştinului domnu Ţări<i> Rumîneşti, Io Costandin B<rîncoveanu> Băsărabă voevod...

Desinit :... Plinitu-s-au cu adevărat şi cu ajutoriul lui d<u>mnezeu şi anul al 19-<lea> al domniei mării sale, pomenitului domnu Io Costandin B<rîncoveanu> Basarab voevod, la oc<tom>vr<ie> 28, l<ea>t 7216[1], amin.

XV. Acad. R.P.R., ms. rom. **3404**, in-folio, f. 79v—82. Text fragmentar, numai cap. V—IX (cuprinde anii 1688—1690). Pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Ţării Rumîneşti de cînd au descălecat pravoslavnicii creştini* (50,XXXIV).

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : Deci cîndu au trimis măriia sa vodă pre Preda spătaru la boerii carii era trimişi la Beciu, încă pre cale i-au ajunsu...

Desinit :... şi nu vreme multă trecîndu şi de tătari înţelegînd, îndată îndărătu s-au învîrtejitu şi pre la Cîmpulungu în Braşov au trecutu cu toate oştile lor.

[1] Văleatul este scris greşit.

XVI. Bibl. Centr. de Stat, Bucureşti, ms. nr. inventar **2/956**, in-8°, f.3—355; numai 80 capitole (cuprinde anii 1688—1707). Copie modernă în lb. germană cu litere latine după copia lui Lucas Ioseph Marienburg din 1802, care se afla în Biblioteca F. Széchényi din Budapesta.

Titlul în ms.: *Constantin Brancovan des h. Röm. Reichs u. der Wallachey Fürst oder Begebenheiten desselben in der neunzehn ersten Jahren seiner Regirung, aus der Handschrift seines Canzlers Radul Gretschan erzählt von Lucas Ioseph Marienburg, Rector des Ew. Gymnasiums zu Cronstadt in Siebenbürgen.*

Incipit (f.6): Vorrede. Ein Manuscript des Canzlers eines Landes das die Begebenheiten eines regirenden Fürsten umfasst...

Desinit (f.11):... auch hierdurch mit ein Schriflein beygetragen zu haben.

Incipit (f.12): Constantin II, der zweite Fürst der Wallachey, von seinem Landgute Brancovan, von seinen Urahnherrn Bessaraba genannt, stammt aus einer sehr alten Familie...

Desinit (f. 355):... Hiermit endigen wir (den 18-ten October) die Regierungsgeschichte Fürst Brancovans Bassarabas, während des neunzehnten Jahres seyner Regierung.

XVII. Arhiva Bisericii Negre, Braşov (fost liceul Honterus), **IV, F. 37**, p. I—XIII şi 1 363 (a doua numerotare); numai 80 capitole (cuprinde anii 1688—1707). Încă un fragment din cronica lui Greceanu la p. 340—344 (prima numerotare) [1]. Pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Ţării Rumîneşti de cînd au descălecat pravoslavnicii creştini* (50,XXXVIII).

Titlul în ms. (p.1): *Anfang des Lebens und der Historie des durchlauchtigsten All-christlichen Herren von dem Wallachischen Land, Iohan Constandins Brancovan Bassarab Vaivode seit Gott Ihn mit dem Fürstentum gekrönet oder beehret.*

Incipit (p.I): Praefatio. Hocherleuchteter, Hochgnädiger...

Desinit (p.XIII):... Radul logofetul (secretarius) aus Graetschan.

Incipit (p.1): Caput 1. Hierinnen wird gehandelt von den Begebenheiten so sich unter der Regierung dieses obbenandten Wallachischen Fürstens in dem Lande zugetragen. Viele merckwürdige Dinge wolten Wir allhier anführen...

Desinit (p. 363):... Hiermit haben wir mit der Hülfe Gottes, auch die Geschichte des 19-ten Iahrs von der Regierung des Constantins Bassarab Vajvod absolviret den 18-ten octobr<is>.

XVIII. Arhiva Bisericii Negre, Braşov (fost liceul Honterus), **IV, F. 38**, f.1—259, in-4°; numai 80 capitole (cuprinde anii 1688—1707); lipseşte prefaţa; cu marginalii explicînd unele cuvinte din text. Copie după traducerea în lb. germană a lui Johann Filstich rectorul gimnaziului din Braşov, (1727), scrisă de mai multe mîini cu litere neogotice, în prima jumătate a secolului al XVIII-lea.

Titlul în ms.: *Anfang des Lebens u<nd> der Historie des durchlauchtigsten all-christlichen H<erren> von dem walachischen Lande Io Costandins Brancovan Basssarab Vayvode, seit Gott ihm mit dem Fürstentum gekrönet oder beehret.*

Incipit: Caput. I. Hierinnen wird gehandelt von den Begebenheiten so sich unter der Regierung dieses obbenandten Wallachischen Fürstens in dem Lande zugetragen. Viele Merckwürdige Dinge wollen Wir allhier anführen...

Desinit:... Hiemit haben wir mit der Hülffe Gottes, auch die Geschichte des 19 Jahrs von der Regierung des Costandins Brankovanul Bassarad <sic !> Vaivod absolvieret den 18 Octobr<is>.

---

[1] Acest fragment are cuprins identic cu cel din ms. IV F. 180, p. 240—242, din aceeaşi colecţie (vezi 55, XIX).

XIX. Arhiva Bisericii Negre, Braşov (fost liceul Honterus), IV F. **180**; la f. I—Vv este „introducerea" la Istoria domniei lui Constantin Brîncoveanu de Radu Greceanu, iar la p. 240—242 un fragment din aceeaşi cronică privind anul 1696. Pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Ţării Rumîneşti de cînd au descălecat pravoslavnicii creştini* (50, XXXIX).

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit (f.I) : Praefatio. Hocherleuchteter, Hochgenädiger...

Desinit (f.Vv) : Radul Logofoetul (secretarius) aus Graetschan.

Incipit (f.240) : A<nno> M<undi> d<ie> 20 iuni 7204, A<nno> C<hristi>... [1] stunde auff der Turkische K<aiser> mit s<eine> völlige Macht...

Desinit (p. 242) :... eilete nach Bukurest voller Freuden voll, allwo Er im Friede regierte.

XX. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Blaj, nr. **59**, f. 123v—176; numai 48 capitole (cuprinde anii 1688—1699); pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Ţării Rumîneşti de cînd au descălecat pravoslavnicii creştini* (50, XLII).

Titlul în ms. : *Începătura istorii vieţii luminatului şi prea creştinului domnului Ţării Romîneşti, Io Costandin B<rîncoveanu> Basarab v<oe>v<od>, de cînd Dumnezeu cu domnia l-au încoronat pentru vremile şi întîmplările ce în pămîntul acesta în zilele mării sale s-au întîmplat.*

Incipit : Multe şi vrednice istorii fiind lucrurile şi întîmplările ce s-au întîmplat...

Desinit :... pentru care multă mîhnire au dat domnului său şi prietenilor lui.

XXI. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond. Blaj, nr. **112**, f. 127v—204 [2]; numai 48 capitole (cuprinde anii 1688—1699); pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Ţării Rumîneşti de cînd au descălecat pravoslavnicii creştini* (50, XLVI).

Titlul în ms. : *Începutul istorii vieţii* [3] *luminatului şi prea creştinului d<o>mn<u>lui Ţărăi Rumîneşti Io Costandin B<rîncoveanu> Basarab voevod, de cînd Dumnezeu cu domniia l-au încoronat pentru vremile şi întîmplările ce în pămîntul acesta în zilele mării sale s-au întîmplat.*

Incipit : Multe şi vrédnice istorii fiind lucrurile şi întîmplările ce s-au întîmplat...

Desinit :... pentru carele multă mîhnire au dat domnului său şi priiatenilor lui.

XXII. Muz. reg. Craiova, ms. nr. **52**, f. 226v—252v [2]. Text fragmentar; numai cap. XII-XXXI (cuprinde anii 1690—1694); pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Ţării Rumîneşti de cînd au descălecat pravoslavnicii creştini* (50, XLVIII).

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : După acéia nu multă vréme trecînd venit-au véste domnului că şi Calgan sultan s-au apropiat la hotar...

Desinit :... împreună cu a sa soacră, doamna Anastasiia a Ducăi vod<ă> şi cu boiari mari, anume Vasilie vel.

Ediţii : R a d u G r e c e a n u, *Istoria Ţării Romîneşti de la 1689—1700*, în *Mag. ist. Dacia*, II, p. 129—176, 193—228, 321—354; N. B ă l c e s c u şi A. T r e b. L a u r i a n, *Cronicarii Tierrei Romanesci*, vol. II, Buc., 1847, p. 1—116; G. I o a n i d, *Istoria Moldo-României*, vol. II, p. 166—278; R a d u G r e c e a n u, *Viaţa lui Constantin vodă Brîncoveanu cu note şi anexe de Ştefan D. Grecianu*, Buc. 1906, 386 p. + 17 pl.; *Cronicari munteni*, ed. îngrij. de M. G r e g o r i a n, II, p. 5 — 272.

---

[1] Loc alb în text, adăogire modernă în creion = 1696.
[2] Numerotarea în chirilică.
[3] Primele trei cuvinte sînt scrise de mîna lui N. Bălcescu.

Studii: Ştefan D. Grecianu, *Scrierile lui Radu logofetul chronicarul*, în *Revista Romînă*, Buc., 1861, vol. I, p. 575—588, vol. II, p. 245—258; Gr. Tocilescu-*Studie critice*, p. 283—284; I. Sbiera, *Mişcări culturale*, p. 195—206; N. Iorga, *Cronicele muntene*, p. 326—338; Ştefan D. Grecianu, *Scrierile lui Radu logofătul cronicarul*, Buc. 1904, V + 52 p.; V. Bogrea, *Un pasagiu nelămurit la Radu Greceanu*, în *An. inst. ist. Naţ.*, 1924—1925, III, p. 508; N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, II, p. 66—76.

A se vedea şi Bibliografia generală.

Anonim

56. Cronica Brîncovenească sau Cronica anonimă a Ţării Romîneşti de la 1688 înainte <1688—1717>

Cuprinde istoria Ţării Romîneşti de la alegerea lui Constantin Brîncoveanu în octombrie 1688 pînă la sosirea la Bucureşti a caftanului şi firmanului de numire a lui Ioan Mavrocordat voievod, în martie 1717.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **441**, f. 258v—357v. Text cu lipsuri la început. Pentru descrierea codicelui vezi Constantin Cantacuzino Stolnicul, *Istoria Ţării Rumîneşti* (52,I).

Titlul în ms.: *lipseşte*.

Incipit: Bine ştiţ<i> toţ<i> că eu am fost la casa mea ca un domnu...

Desinit:... şi au trimis şi lui Ion v<oe>v<o>d caftan şi ferman, şi au întrat turcul cel cu caftan în Buc<u>reşti la mart<ie>, leat 7225.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3417**, f. 150—215v. Text cu lipsuri la sfîrşit (cuprinde anii 1688—1716). Pentru descrierea codicelui vezi Radu Popescu, *Istoriile domnilor Ţării Romîneşti* (53,XIII).

Titlul în ms.: *Domnie lui Costandin vod<ă> Brancoveanul, leat 7197.*

Incipit: Multe şi vrednice de auzit istorii sînt de faptele ci s-au întîmplat în zilelé domnului Costant<in> vod<ă> Brîncoveanul, cari mă voi nevoi a le scrie cît voi putea...

Desinit:... iar el ca o hiară sălbatică, îndată au tăiat pe Pătraşcu vel vornic Brézoianul acolo în drum şi iar au început.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3441**, f. 149v—230v. Text cu lipsuri la sfîrşit (cuprinde anii 1688 cca. 1714). Pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Ţării Rumîneşti de cînd au descălecat pravoslavnicii creştini* (50,XXVII).

Titlul în ms.: *D<o>mnia lui Costandin voevod Basarabă, l<ea>t 7197, dom<nia> 55.*

Incipit: Multe şi vrédnice de auzit istorii sînt de la <sic !> faptele ce s-au întîmplat în zilele d<o>mniei lui Costandin vodă...

Desinit:... fiind ginere lui Mihaiu spătariu Cantacuzino, la dînsul au trimis de au făcut toate peceţile boiarilor Ţării Rumîneşti şi li-au.

IV. Muz. Rom. Rus, ms. nr. **718**, f. 254—351 [1]. Text cu lipsuri la început. Pentru descrierea codicelui vezi Constantin Cantacuzino Stolnicul, *Istoria Ţării Rumîneşti* (52,VI).

[1] Paginaţie în chirilică.

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : Bine știți cu toții că eu am fost la casa mea ca un domn...

Desinit :... și au trimis și lui Ion vod<ă> caftan și ferman, și au întrat turcul cel cu caftanul în București la martie, leat 7225 [1].

V. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond. Blaj, nr. **53**, f. 114–146v. Text cu lipsuri la sfîrșit (cuprinde anii 1688–1714). Pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumînești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50, XLI).

Titlul în ms. : *Domnia lui Costandin voevod, leat 7197 oct<omvrie> 7 d<n>i.*

Incipit : Multe și vrednice de auzit istorii sîntŭ de faptele ce s-au întîmplat în zilele domniei lui Costandin vodă Brîncovean<u>...

Desinit :... într-aceiaș zi au lovit pe această doamnă a lui Ștefan vodă, nevoe, lovitură, îndrăcire, cît s-au spăriiat toți.

Ediții : *Istoria Tierei Romanesci de la anulŭ 1689 încóce, continuată de un anonimŭ*, în *Mag. ist. Dacia*, V, p. 93–184 ; N. Iorga, *Continuarea memoriilor lui Radu Popescu și întregirea lor de un anonim*, în *Studii și doc.*, III, p. 22–29 ; *Istoria Țării Romînești de la octombrie 1688 pînă la martie 1717*, ediție întocmită de Constatin Grecescu, cu o prefață de D. Simonescu, Buc., 1959, XLII+147 p. ; *Cronicari munteni*, ed. îngrij. de M. Gregorian, II, p. 273–352.

Studii : I. Sbiera, *Mișcări culturale*, p. 206–207 ; N. Iorga, *Cronicele muntene*, p. 361–377 ; C. Giurescu, *Contrib. stud. cron. muntene*, p. 120–150 ; Scarlat Struțeanu, *Doi umaniști ardeleni la curtea lui C. Brîncoveanu*, în *Ramuri*, Craiova, 1941, nr. 1–2, p. 40–55 ; N. Cartojan, *Pagini de literatură romînească veche. O cronică anonimă despre C. Brîncoveanu*, în *Cele trei Crișuri*, București, 1941, XXII, p. 53–56 ; Constant Grecescu, *Cîteva observațiuni asupra cronicei anonime a Țării Romînești de la 1688 înainte*, în *Hrisovul*, Buc., 1945, V, p. 62–74 ; Constant Grecescu, *Istoria Țării Romînești de la 1688 încoace*, în *R. Ist. Rom.*, 1947, XVII, p. 54 69.

A se vedea și Bibliografia generală.

Anonim

57. Stihurile despre uciderea lui Constantin Brîncoveanu <1714>

Cronică rimată povestind mazilirea, arestarea și uciderea lui Constantin vodă Brîncoveanu și a fiilor lui la Constantinopol în 1714.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **21**, f. 151–155. Pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile pentru Potemkin* (45,I).

Titlul în ms. : *Istorie mării sale lui Constandin vodă Brîncovanul, domnul Țării Muntenești, care s-au tăetu de înpăratul otomanilor la anul 1730* <sic !> *noemv<rie> 17.*

Incipit : O pricină minunată
Ce au fostu în lumea toată...

[1] Copistul încheie cu cuvintele : „pînă aici într-acest chip s-au scris".

Desinit : ...Ah, din ceriu un focu să cază
Pre voi pre toţi să vă arză.
S-au făcutu acestu corbazu <sic !>
În vreme de rămăzanu.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1344**, f. 114—117v. Pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile pentru Galaţi* (35,I).

Titlul în ms. : *Istoriia mării sali lui Cos<tan>d<i>n vodă Brîncovanu, domnul din Bucureşti, cari s-au scris. 1730.*

Incipit : O pricină minunată
Ci au fost în lume toată,
Di-nceput şi din vecie,
Precum şi carte ni scrii...

Desinit : ...Îndestulată di toati
Şi di domnu n-avui parte.
S-au făcut acist corban
În vremi di rămăzan.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1629**, in-8 , f. 50—53. Text cu lipsuri. Miscelaneu. copie din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea (1756—1778), în lb. romînă, scrisă de Ioniţă Popa în Moldova, fără despărţire în versuri. Dăruit Academiei Romîne de G. Popovici (1902). Miscelaneul mai cuprinde cronicile rimate privind uciderea boerilor Bogdan şi Cuza şi uciderea lui Gr. Ghica voievod.

Titlul în ms. : *Istorie lui Costantin vodă cel bătrîn*[1].

Incipit : O pricin<ă> minunat<ă>
De-nceput, de lume toat<ă>
De-nceput şi den vecie
Precum şi carte ne scrie...

Desinit : ...Şi [de] de-i priviia atunce Costantin vodă că au leşinat
Şi capul de tot că i-au tăiat
Şi în mare l-au aruncat.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2150**, f.103v—106v. Pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Ţării Rumîneşti de cînd au descălecat pravoslavnicii creştini* (50, XX).

Titlul în ms. : *Istoriia lui Costandin vod<ă> Brîncoveanul.*

Incipit : , ce povéste minunată
uzită în lumea toată.
i-nceput şi din vecie,
Precum şi la cărţi ne scrie...

Desinit : ...Şi toţi să s<ă> jălească<ă>
Ca în ceruri să s<ă> slăvească<ă>
Dumn<e>zeu să-l pomenească<ă>.

V. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3019**, in-8 , f.32v—33. Text fragmentar, numai 26 de rînduri. Miscelaneu, copie de la sfîrşitul sec. al XVIII-lea sau începutul sec. la XIX-lea, în lb. romînă, scrisă probabil de Alexandru Gabor, căruia i-a şi aparţinut manuscrisul în 1818.

[1] Cuvîntul e scris greşit.

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : O pricină minunată
Ce au fost în lume toată
Di-nceput şi din vecie
Precum şi la carte scrie...
Desinit : ...Ia-n să ascul'<i> şi să prăveşt<i>
De acest domn tare şi bogat
În ce chip i s-au întîmplat
Că tiranul înpărat.

VI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3078**, in-16°, f. 7—14. Miscelaneu, copie din anul 1809, în lb. romînă. A aparţinut lui Toma sin Luca Tomulescu (sec.XIX), apoi lui Mihail Eminescu[1]; dăruit Academiei Romîne de Titu Maiorescu (1904).

Titlul în ms. : *Cîntecul lui Ştefan vodă cu a lui Costandin vodă, cînd l-au tăiat înpăratul înpreună cu cinci beizadele a lui.*

Incipit : O pricină minunată
Auzită în lume toată,
Auzită din vecie
Pre cum şi la carte scrie...
Desinit : ...Cîţ<i> cu ia să vor uni
Rele a obicinui
De nu să vor pocăi,
Toţ<i> în iad să vor munci.

VII. Acad. R.P.R., ms. rom nr. **4730**, in-4°, f.1—16v. Miscelaneu, copie de la începutul sec. al XIX-lea în lb. romînă. A aparţinut lui Tudor Pamfile (1922). Manuscrisul mai cuprinde cronica rimată privind uciderea boierilor Bogdan şi Cuza şi aceea despre uciderea lui Gr. Ghica.

Titlul în ms. : *Discăpăţinarea lui Const<antin> vodă Brîncovanu de cătră turci, tîmplată în Constantinopoli la anul 1730 noemvr<ie> 17.* <sic !>

Incipit : O pricină minunată
Ce au fost în lumea toată
Din început şi din veci...
Desinit : ...Ah, din ceriu un foc să cadă
Pe voi toţi să vă ardă.
S-au făcutŭ acest corbazŭ <sic !>
În vreme de ramazanŭ.

VIII. Bibl. Centr. de Stat, Bucureşti, ms. nr. inventar **4256**, in-8°, f. 1 2. Text fragmentar, începutul lipseşte; copie în lb. romînă din prima jumătate a sec. al XIX-lea. Manuscrisul mai cuprinde: stihuri privind uciderea lui Grigore Ghica, apoi stihurile uciderii boerilor Bogdan şi Cuza, precum şi stihurile botoşănenilor. Provine de la Gavril Pop.

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : Şi cum de mine vă înduraţi
Din ţară mă înstreinaţi!
Domnul vă facă dreptate
De a voastră strîmbătate...
Desinit : ...Ş-au făcut acest corban
În vreme de rămăzan.

---

[1] Cf. Al. Elian *Eminescu şi vechiul scris romînesc*, în *Stud. şi cercet. de bibliologie*, 1955, I, p. 148.

IX. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond. Blaj, nr. **9**, in-16°, f. 155—171; text cu lipsuri la sfîrşit. Miscelaneu, copie din anul 1794, în lb. romînă, scrisă de Nicolae Olariu fără despărţirea versurilor. A aparţinut Bibliotecii Centrale din Blaj.

Titlul în ms.: *Istoriia lui Costandin vod<ă> Brîncoveanu în ce chip s-au adevărat, miercuri în sîmbăta* <sic !> *cea mare de lîngă Paşti l-au luoat.*

Incipit: O pricină minunată
Auzită în lumia toată.
Precum iată că vedem
Şi cu ochii priveghem...

Desinit: ...Cînd d<oa>mna că au-zitŭ <sic !>
Rea furtună o au lovit
Şi a tre zi s-au pomenitŭ, aminŭ.

X. Arh. Stat. Budapesta, Gubernium Transylvaniae, Comisia <sic !> Aulica in politicis, fasc. VI, doc. nr. **345**, anexa 9, in-folio, 1 f. Copie de pe la mijlocul sec. al XVIII-lea, în lb. romînă, scrisă de Călin Crăciun (?)[1]. Fotocopie la Bibl. Centr. de Stat Bucureşti.

Titlul în ms.: *lipseşte.*

Incipit: O pricină minunată
Auzită în lumea toată
Pre cum şi carte ne scrie...

Desinit: ...Ia vezi lumea cea bogată
Cîtu-i întru tot deşartă!
De acum pînă în vecie
Mila domnului să fie, amin.

Ediţii: G r. C r e ţ u, *Dou° stihuiri din secolul trecut*, în *Conv. Lit.*, 1875—1876, IX, p. 325 şi 329—331; I. B i a n u, *Cîntecul lui Brîncoveanu la 1809*, în *B. Com. Ist.*, 1915, I, p. 309 314; T. P a m f i l e, *Un cîntec privitor la moartea lui Brîncoveanu*, în *Miron Costin*, Bîrlad, 1919, VII, nr. 5, p. 33—38; I o a n L u p a ş, *Versuri istorice despre Constantin Brîncoveanu...*, în *An. Inst. Ist. Naţ.*, 1928—1930, V, p. 460—462.

A se vedea şi Bibliografia generală.

Constantin Diichiti

(a doua jumătate a sec. XVII — după 1715)

58. Istoria oştirii ce s-au făcut asupra Moreii la anul 7223 <1715>

Descrierea romînească — atribuită lui Constantin Diichiti — a campaniei turceşti împotriva Moreii veneţiene, la 1715, şi luarea ei de către vizirul Gin Ali-paşa. Cu amănunte privind Ţara Romînească care a trebuit să participe la această expediţie.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **239**, f. 163 230; pentru descrierea codicelui vezi N i c. C o s t i n, *Domnia lui Nic. Mavrocordat* (17,IV).

[1] Comunicat de tov. Bakos, lector la Universitatea din Debreţin.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Incipit: Bine și cu cădére iaste la toț<i> cei ce ar face călătorii...

Desinit:... dumnealui vel pah<a>r<nic> din poronca mării sale domnului nostru Io Ștefan voevod s-au întors în țară.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **264**, in-folio, 50 f. Text cu lipsuri. Copie din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, în lb. romînă. A aparținut lui Ioan Argintoianu biv vel clucer și lui Gh. Argintoianu biv vel paharnic (1804), apoi lui D. A. Sturdza, care-l dăruiește Academiei Romîne în 1885.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Incipit: Bine și cu cădere iaste la toți cei ce ar face călătorii...

Desinit:... iar dumn<ea>lui vel paharnic din porunca mării sale domnului nostru Ioan Ștefan Cantacozino voevod s-au întorsu în țară. Deci cu acestea toate sfîrșînd și laudă lui d<u>mn<e>zc<u> trimițînd, aduc plecăciune desăvîrșit, ca să fie darul priimit.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1355** (fost 6293), in-8°, 206 f. Copie din anul 1730, în lb. romînă, scrisă de Iane Dîmboviccanu logofăt de taină pentru Ianache Scarlat vel cămăraș. A aparținut unui Ștefan Greceanu (1773). Manuscrisul provine din biblioteca lui Șt. D. Grecianu.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Incipit: Bine și cu cădére iaste la toți cei ce ar face călătorii...

Desinit:... iară State vel pah<arnic> din porunca lui Ștefan vod<ă> Cantacuzino, s-au întorsu în țară. Aceasta iaste călătoriia Moreii ce s-au făcut la l<ea>t 7223.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1616**, in-8°, f. 1—145v. Copie din anul 1754, în lb. romînă, scrisă de Nicanor ieromonah de la mitropolia din Iași. Manuscrisul a aparținut mitropolitului Iacov al Moldovei (1778), ieromonahului Chiril Putneanul și lui Enache Cantacuzino biv vel vistier (1787); provine din biblioteca mitropolitului Iosif Naniescu.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Incipit: Bine și cu cădére iaste la toți cei ce ar face călătorii...

Desinit:... aduc plecăciune desăvîrșit ca să fie darul priimit.

V. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3532**, f. 187v—263v [1]. Text cu lipsuri la sfîrșit. Pentru descrierea codicelui vezi N i c. C o s t i n, *Domnia lui Nic. Mavrocordat* (17,VIII).

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Incipit: Bine și cu cădére iaste la toți cei ce ar face călătorii...

Desinit (f. 262v)[1] :... Acole s-au dat leafa inicerilor, serdenghecitiilor și spahiilor de trii luni după rînduiala ce au.

Ediții: *Istoria oștirei ce s-au făcut asupra Moreii la anul 7223 (1715)*, în *Arhiva Romînească*, Iași, 1845, ed. I, tom. II, p. 1—186 și ed. a II-a, 1862, tom. II, p. 5—139; N. I o r g a, *Cronica expediției turcilor în Moreea, 1715, atribuită lui Constantin Diichiti și publicată de...*, Buc., 1913, XV+228 p.

Studii: N. I o r g a, *Cronicele muntene*, p. 421—423; N. I o r g a, *Ist. lit. rom.*, II, p. 243—245.

A se vedea și Bibliografia generală.

---

[1] Pagini inversate: 263v-r, și apoi 262v-r.

Anonim

59. Cronică a Țării Romînești <1688—1733>

Cuprinde istoria Țării Romînești în formă rezumativă începînd de la urcarea în scaun a lui Constantin Brîncoveanu pînă la luarea domniei de către Grigore II Ghica în 1733.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **269**, f. 105—117; pentru descrierea codicelui vezi: *Istoria Țării Rumînești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50,VI).

Titlul în ms.: *lipsește*[1].

Incipit: Și într-acea vréme iar s-au ridicat turcii cu mare oaste și au mersu asupra nemților...

Desinit:... Io Grigorie Ghica voevod au venit domnu din Moldova și au întrat în scaun în București, mai 20 d<ni> l<ea>t 7241.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1713**, f. 103—111v. Text cu lipsuri la sfîrșit (cuprinde numai anii 1688—1714). Pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumînești, pe cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50,XVIII).

Titlul în ms.: *lipsește*.

Incipit: Și într-ace vremi iar s-au rădicat turcii cu mare ost<e> și au mersu asupra nemților...

Desinit:... că întîi au ertat văcăritul cu legătură mare cu blestem și cu groznică afurisănie de mulți arherei, ca să nu mai fie. Și au pus toate.

Ediții: Stoica Nicolaescu, *Letopisețul Țării Rumînești*, în *R. ist. arh. și fil.*, 1910, XI, p. 347—355; N. Simache și T. Cristescu, *Variante ale letopisețului cantacuzinesc*, Buzău, 1942, p. 40—50.

Studii: N. Iorga, *Cronicele muntene*, p. 405—410; N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, I, p. 557—559.

Anonim

60. Cronica mănăstirii catolice din Tîrgoviște <—1738>

Cuprinde o descriere istorico-economică și administrativă a Țării Romînești (în XI capitole) de la „întemeiere" pînă la 1738. Se pune accentul pe conventul călugărilor minoriți din Tîrgoviște.

I. Arh. Stat. Alba Iulia, ms. fără număr, in-8°, 18 f. Copie din sec. al XVIII-lea, în lb. latină. Manuscrisul a aparținut m-rii din Vințul de Jos; provine de la Arhivele Statului din Deva.

---

[1] Notă marginală: „de aici nainte s-au s<cris> dup<ă> alt l<e>topise<ț>".

Titlul în ms. : *Conventus Tergovestiensis ad Sanctum Franciscum sacris stigmatibus insignitum.*

Incipit : Tametsi hic conventus jam ab ultimo bello turcico sub mina jaceat, quia tamen unus ex antiquissimis est...

Desinit :... 1738 R. P. Stephanus Kaitar quardianus [1].

Ediţii : *1761. Istoria monastirii catolice de la Tergovisce incependŭ de la timpii cei mai depărtaţi şi pone la jumetatea secolului trecutŭ redésă dapă documente scrise şi monumentale* [2]. Publicată de B. P. Hasdeu, în *Arh. Ist.*, 1865, tom. I, partea 2, p. 46—54 (text latin şi trad. romînească).

Niçolae Roset, vel logofăt

(cca. 1680—cca. 1759)

61. Genealogia lui Nicolae Mavrocordat voevod sau Prea slăvita viţă a prea luminatului şi prea înălţatului domn Io Nicolae Alexandru voevod

Cuprinde genealogia familiei lui Nicolae Mavrocordat voievod, domn al Moldovei şi apoi al Ţării Romîneşti (1709—1730), arătîndu-i-se descendenţa din vechii voievozi ai Moldovei.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 353, in-folio, f. 342—357v ; pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15,IX).

Titlul în ms. : *Prea slăvita viţă a prea luminatului şi a prea înnălţatului domnu Io Nicolae Alexandru voevod, marile, bunul şi prea înţeleptul stăpînitor a toată Ţara Rumînească dinpreună şi cu toate slăvitele fapte a fericiţilor săi strămoşi, carii cu mare laudă aŭ înpodobit scaunile Dachiei ; den istoriile ţărilor noastre şi a celor streine, pre scurt adunată în Bucureşti întru al optulea an din a doao domnie a mării sale, de dumnealui Nicolae Roset vel log<ofă>t l<ea>t 7235.*

Incipit (f.342v) : Stihuri asupra peceţii şi a viţii.
Lumea să afla la mare mirare
Cum Orfeu putu cu a sa cîntare...
Desinit (f.343) :... Cu slavă şi cinte şi te-npodobéşte.

Incipit (f. 343) : Prea luminate prea înnălţate şi prea milostive doamne. Nu numai celor ce nu ştiia zugrăvi... <Inchinarea lui Nicolae Roset vel logofăt către voevod>.

Desinit (f. 344v) :... rămîiu pînă ce abur voiu avea, cu gura şi cu inima al măriei tale mică şi plecată slugă, Nicolae Ros<e>t vel log<o>f<ă>t.

Incipit (f. 345) : Viţa prea slăvitului neam. Alexandru vodă cel numit Bun... <Viţa pe scurt>.

Desinit (f. 345) :... şi a despoţilor şi a domnilor Dachiei.

---

[1] Este ultimul rînd din : *Cathalogus Patrum ac Fratrum pie in Domino hoc in conventu defunctorum.*

[2] Publicată după un codice latin păstrat la preotul catolic din Tîrgovişte. Codicele poartă titlul : *Protocollum Provinciae Bulgariae et Walachiae*, p. 91 et sqq.

Incipit (f.345v) : Unul dintre domnii care-i eşise cu Dragoş vodă de la Maramoroş... <Viţa pe larg>[1].

Desinit (f.357v) :... cu necurmate fericiri spre al obştii folos, pînă la adînci bătrînéţe, amin.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1354** (fost 6282), in-8°, f.6—34v; cu mici lipsuri, cu marginalii în lb. latină. Miscelaneu, copie din 1727, în lb. romînă. scrisă de Stanciu erei[2] pentru Nicolae vodă Mavrocordat. A aparţinut familiei G. Dem. Teodorescu. Manuscrisul mai cuprinde şi alte variante ale Viţei scrise de Constantin Văcărescu.

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit (f. 6) : Lumea să afla la mare mirare
Cum Orfeu putu cu a sa cîntare...

Desinit (f.6v) :... cu slavă şi cinste şi te-npodobéşte.

Incipit (f.7) : Prea luminate, prea înnălţate şi prea milostive doamne. Nu numai celor ce nu ştiia zugrăvi... <Inchinarea lui Nicolae Roset vel logofăt către voevod>.

Desinit (f.9v) :... rămîiu pînă ce abur voiu avea, cu gura şi cu inima al măriei tale prea plecată slugă, Nicolae Roset vel log<o>f<ă>t.

Incipit (f.10) : Viţa prea slăvitului neam. Alexandru vodă cel numit Bun... <Viţa pe scurt>.

Desinit (f.11) :... şi a despoţilor şi a domnilor Dachiei.

Incipit (f.12) : Unul dintre domnii carei eşise cu Dragoş vodă... <Viţa pe larg>[1].

Desinit (f.34v) :... cu necurmate fericiri spre al obştii folos pînă la adînci bătrînéţe.

Ediţii : Nicolae Roset, *Pré slăvita viţă a pré luminatului şi pré inălţatului domnŭ Io Nicolae Alexandru voevod,* în *Trompetta Carpatiloru,* Buc., 1866, IV, nr. 423, 424, 425, 1872, X, nr. 963, 964.

Studii : G. Dem. Teodorescu, *Origina Mavrocordaţilor,* în *Arhiva,* Iaşi, 1894, V, p. 294—300; N. Iorga, *Ist. lit. rom.,* II, p. 227—232.

A se vedea şi Bibliografia generală.

Constantin Văcărescu, vel vistier

(prima jumătate a sec. XVIII)

62. Genealogia lui Nicolae Mavrocordat voevod
sau
Luminata viţă a neamului prea luminatului Io Nicolae Alexandru voevod

Cuprinde genealogia familiei lui Nicolae vodă Mavrocordat domn al Moldovei şi apoi al Ţării Romîneşti (1709—1730), arătîndu-i-se descendenţa din vechii voievozi ai Moldovei.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1299**, in-8 , f. 3—16. La f. 17r-v un fragment al viţei în formă prescurtată, scris în lb. greacă de altă mînă, după textul lui Nicolae Roset şi cel al lui Constantin Văcărescu. Compilaţie de cronici, copie din anul 1725, în lb. romînă, scrisă de

[1] Această formă a viţei are marginalii în lb. latină.
[2] Cf. şi ms. rom. 58 al Acad. R.P.R.

Stanciul erei de la biserica Tuturor Sfiinţilor din Bucureşti pentru Nic. Mavrocordat voevod. Manuscrisul a aparţinut lui Tache Anastasiu şi profesorului Iosif Fleischer din Suceava. De la f. 33 — 41v, un pinax pentru întregul manuscris. Compilaţia mai cuprinde cronicele lui Nicolae Costin, Axinte Uricariul şi Radu Popescu privind domniile lui Nicolae Mavrocordat.

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit (f.3) : Viţa domnescului neam al măriei sale Io Nicolae Alexandru voevod, domnul Ţărăi Rumîneşti care să trage de la lăudatul Alexandru vodă domnul Moldovei, carele cel bun şi cel mare s-au numit... <Viţa pe scurt>.

Desinit (f.4) :... şi de dooă ori Ţărăi Rumîneşti.

Incipit (f.5) : Alexandru vodă, carele cel bun şi cel mare s-au numit... <Viţa pe larg>.

Desinit (f.16) :... pînă întru adînci şi albe bătrînéţe, aminu.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1354**, f. 38—53. De la f.53v — 54, o traducere în lb. latină a viţei pe scurt de Nicolae Roset, scrisă de altă mînă [1]. Pentru descrierea codicelui vezi N i c o l a e R o s e t, *Viţa lui Nicolae Mavrocordat* (61, II).

Titlul în ms. : *Luminata viţă a neamului prea luminatului prea înnălţatului şi blagocestivului domn a toată Ţara Rumînească, Io Nicolae Alexandru voevoda, scoasă din létopiseţele moldoveneşti, cu porumca înnălţimei sale de prea plecatul den slugile măriei sale Costandin Văc<ă>rescul vel vist<ier> la leat 7235.*

Incipit (f. 39) : Viţa domnescului neam al măriei sale Io Nicolae Alexandru voevod... <Viţa pe scurt>.

Desinit (f.40) :... şi de doao ori Ţărăi Rumîneşti.

Incipit (f.41) : Alexandru vodă, carele cel bun şi cel mare s-au numit... <Viţa pe larg>.

Desinit (f.53) :... pînă întru adînci şi albe bătrînéţe, amin.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1354**, f. 56 — 72v. Cuprinde viţa pe scurt şi pe larg scrisă în lb. greacă. Pentru descrierea codicelui vezi : N i c o l a e R o s e t, *Viţa lui Nicolae Mavrocordat* (61,II).

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit (f.56) : 'Ο περίφημος 'Αλέξανδρος βοεβόδας, ὅστις ἔπεμψε <Viţa pe scurt>.

Desinit (f. 57) :... δὶς δὲ τῆς Οὐγγροβλαχίας.

Incipit (f.58) : 'Ο 'Αλέξανδρος βοεβόδας, ὁ ἐπικληθεὶς... <Viţa pe larg>.

Desinit (f. 72v) :... εἰς ἔτη πάμπολλα καὶ πανευτυχῆ μέχρι γήρως βαθυτάτου, ἀμήν.

N.B. Pentru genealogia lui Nic. Mavrocordat de Const. Văcărescu vezi şi *Radu Popescu, Istoriile domnilor Ţării Rumîneşti.*

Studii : N. I o r g a, *Ist. lit. rom.*, II, p. 232—235.

A se vedea şi Bibliografia generală.

Anonim

63. Cronologie a domnilor Ţării Romîneşti începînd cu Radu vodă Negru <1290-sec. XVIII>

Cuprinde date sumare în privinţa voievozilor Ţării Romîneşti pornind de la anul 1290 şi mergînd pînă în secolul al XVIII-lea.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3162**, f. 94—101. Text cu lipsuri (cuprinde anii 1290—1786). Pentru descrierea codicelui vezi : *Stihurile pentru uciderea lui Hangerli voevod* (77,II).

[1] Acest fragment *începe* : „Origo celsissimae familiae extracta ex historiis Moldaviae..." şi *sfîrşeşte* : „... ex Iagellonum despotarum, ac Daciae principum familiis".

Titlul în ms. : *Istoriia domnilor Țări<i> Rum<î>nești cîți au <s>tătutu din vremea Radului ci să cheamă Negru, care s-au pogorît di<n> Țara Ungurească*[1] *cu oști și au gonitu pi tătari, care lăcuia într-aciste locuri și au stătutu domnu al Țări<i> Rum<î>nești la leatu dă la H<ri>s<tos> 1290.*

Incipit : 1. Radu vodă Negru au stătutu întîiu domnu al Țări<i> Rum<î>nești la leatu 1290 și au făcutu biserica cea domnească dă la Argeș...

Desinit :... 85. Necolae Petru Mavroghin<i>[2] v<oe>vodă... au vinit în scaun cu obișnuitu[2] halaiu în 11 zile ale lui mai.

II. Acad. R.P.R., ms. grec. nr. 164, in-8 , f. 125—131 (cuprinde anii 1290—1716)[3]. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. al XVIII-lea, în lb. greacă, scrisă de mai multe mîini. A aparținut bibliotecii Seminarului central din București.

Titlul în ms. : 'Ιστορία τῶν αὐθεντῶν τῆς Οὐγγροβλαχίας ὅσοι αὐθέντευσαν ἀπὸ τὸν καιρὸν ὁποῦ ἦλθεν ὁ Ράδουλ βοεβόδ<ας> ὀνομαζόμενος Νέγρος ὁ ὁποῖος ἐκατέβη ἀπὸ τήν Οὐγγαρίαν, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Οὐγγροβλαχίαν μὲ στρατεύματα, καὶ ἐδίωξε τοὺς Τατάρους ὁποῦ ἐκατοικοῦσαν εἰς τὸν τόπον, καὶ ἔγινε α̃^{os} αὐθέντης εἰς τοὺς 1290 ἀπὸ χῦ καταβάσεως. <Istoria domnilor Țării Romînești, cîți au domnit de la vremea cînd a venit Radul voievod, numit Negru, care a coborît din Ungaria și a venit în Țara Romînească cu oști și a izgonit pe tătarii care locuiau în țară și s-a făcut primul domn în anul 1290 de la pogorîrea lui Hristos>,

Incipit : 'Ραδουλ βοεβόδ<ας> ὁ Νέγρος ἔγινε α̃^{os} αὐθέντης...

Desinit :...'Ανθύμου τοῦ ἐξ'Ιβηρίας καὶ ἄλλων πολλῶν τῶν ἀρχιερέων.

N. B. Pentru *Cronologia domnilor Țării Romînești* vezi și Șerban și Gr. Andronescu, ms. rom. nr. 3682, f. 17—21.

Dumitrache medelnicerul[4]

64. Cronologia tabelară <1215 — sec. XVII>

Cuprinde lista domnilor Țării Romînești întocmită după letopisețe, după hrisoave și după pisanii, începînd cu Radu vodă Negru. (Pentru data la care se sfîrșește, vezi la fiecare manuscris în parte).

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1322, f. 2—22v (cuprinde anii 1215—1648>[5]. Pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumînești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50,XVI).

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : După pisanie 6723. Radul vodă Negru, care pisaniia mănăstirii Cîmpulungului arată...

Desinit :... Tot Leaotă <sic !> Basarab vo<evo>d.

---

[1] Cuvîntul e scris greșit.

[2] Cuvîntul e scris neclar.

[3] În manuscris e notat greșit anul 1718 ianuarie 2 pentru înscăunarea lui Nicolae Mavrocordat în prima sa domnie în Țara Romînească.

[4] Atribuită succesiv logofătului Radu Greceanu, stolnicului C. Cantacuzino și lui Florea erei. Pentru identificarea autorului vezi Aurora Ilieș, *Autorul Cronologiei tabelare* (studiu în ms.).

[5] Conține foarte multe date cronologice greșite.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **4649**, f. 285—322v (cuprinde anii 1215 1687). Pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumînești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50, XXXI).

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit: După pisanii 6723. Radul v<oe>v<o>d Negru...

Desinit:... 7175—1667. Tot Radul v<oe>v<o>d sin Leon. 7175—1667.

III. Bibl. Raion. Turnu Severin, ms. nr. inventar **1976**, f. 207—274 (cuprinde anii 1215—1667). Pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumînești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50,LIII).

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : După pisanii 6723. Radul voevod, care pisania mănăstirei Cîmpulungului arată cum că o zidisse măria sa...

Desinit :... După letopisițe [1] 7175 tot Radul voevodŭ 1667 sin Leonŭ.

Ediții: Const. Cantacuzino, Stolnicul, *Operele lui*, publicate de N. Iorga, ..., Buc. 1901, p. 19—40.

Studii: Șt. D. Grecianu, *Scrierile lui Radu logofetul chronicarul*, în *Revista romînă*, 1861, I, p. 576—577 și 1862, II, p. 247—252; și idem, cu *același titlu*, Buc. 1904, p. 3—7; Al. A. Vasilescu, *Cronologie tabelară. Data alcătuirii și autorul ei*, în *R. Ist. Rom*,. 1932, II, p. 367 381, 1933, III, p. 54—77.

Mihai Cantacuzino banul

(1723—cca. 1793)

65. Istoria Țării Romînești <1215—1776>

Cuprinde istoria politică a Țării Romînești de la 1215 pînă la 1776, urmată de o descriere economico-administrativă.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **409**, in-4 , f. 68—79v. Text fragmentar [2], culegere factice, copie din prima jumătate a sec. al XIX-lea, în lb. romînă. A aparținut lui D.A. Sturdza, care l-a dăruit Academiei Romîne în 1885.

Titlul în ms. (colontitlu) : *Perilipsis al Țării Rumînești.*

Incipit : ce i să da. Și afară vel spăth<a>r cu cărți de la margini de la căp<i>t<a>ni...

Desinit :... boieri<i> curți<i> domnului, vel cămăraș are leafă dupre starea personi<i> sale.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **468**, in-8°, f. 18 143v. Text fragmentar, numai istoria politică. Miscelaneu, copie din anul 1820 (?), în lb. romînă, scrisă de mîna unui Aleco (?). A aparținut lui. D A. Sturdza, care l-a dăruit Academiei Romîne la 1898.

Titlul în ms. : *Istoriia Țări<i> Rum<î>nești.*

Incipit : Radu vod<ă> Negru leat 1215. Acesta erea domnu al Ungarii...

Desinit :... și pă urmă el s-au dus la Rusiia.

---

[1] Titlu cap de coloană în susul paginii.

[2] Unele capitole se succed în altă ordine decît în textul editat.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2701**, in-folio, 102 f. Text cu lipsuri la sfîrşit. Copie de la începutul sec. al XIX-lea, în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini. A aparţinut lui N. Bassarabescu şi Bibliotecii Centrale din Bucureşti; provine de la Muzeul de Antichităţi din Bucureşti (1903).

Titlul în ms.: *Istoriia Valahiii.*

Incipit: Cap. I. De cinc să stăpînea mai naintc Valahiia...

Desinit:... iar log<ofă>t lui vel căp<i>t<a>nu să-i treacă pe toţi în condică.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3119**, f.7—11. Text fragmentar, numai partea finală. Pentru descrierca codicelui vezi: *Naum Rîmniceanu* (72,I).

Titlul în ms.: *lipseşte.*

Incipit: Palanga, Dîmbul de la mănăstirea Ţintea...

Desinit:... adecă de la Nicopoia la Craiova cîte 6 cai în fieştecare minzil [1].

V. Acad. R.P.R., ms. grec. nr. **42**, in-8°, 220 f. Copie din sec. al XVIII-lea, în lb. greacă. Tabla de materii (f.3—5) e scrisă în greceşte de o mînă mai nouă. La f.1,107, 109 şi 219v—220v sînt intercalate — respectiv adaose — texte romîneşti autografe ale lui Mihai Cantacuzino (?). Manuscrisul a aparţinut bibliotccii lui D. A. Sturdza.

Titlul în ms.: *lipseşte.*

Incipit: Κεφ. ά-ον. Περὶ Βλαχίας... 'Η ῥουμάνα τζάρα ἦν ἡ αὐτὴ μετὰ τοῦ 'Ερδελίου..

Desinit:... ...ἕως τὸ σύνορον Ρασβάτου ὥραι 12.

VI. Acad. R.P.R., ms. grec. nr. **202**, in-8 , 66 f. Text fragmentar, numai cap. XXXVII — L[2]; ultimul capitol e neterminat, se opreşte la 1714. Copie de pe la sfîrşitul sec.al XVIII-lea, în lb. greacă. A aparţinut lui Constantin Erbiceanu.

Titlul în ms.: *lipseşte.*

Incipit: Κεφ.-ον λζ-ον. Δευτέρα προσκυνησις — 1460 Αὐθεντεύοντος τοῦ Λαγιωτα βοδα Μπασαράμπα...

Desinit:... μὲ 4 μπεϊζεδέδες υἱούς του.

VII. Acad. R.P.R., ms. grec. nr. **916**, in-8°, 177 f. Copie de pe la sfîrşitul sec. al XVIII-lea, în lb. greacă, scrisă de mai multe mîini. A aparţinut bibliotecii lui D. A. Pappazoglu. Manuscrisul prezintă difercnţe faţă de ediţia din 1806.

Titlul în ms.: Περὶ Βλαχίας σύνοψις. 'Απὸ τίνος παλαιόθεν ἐξουσιάζετο καὶ ἡ ἀρχὴ τῶν νῦν ἐν τῇ Βλαχίᾳ κατοικούντων λαῶν... <Despre Ţara Romînească pe scurt. De cătrc cine era stăpînită din vechime şi începutul neamurilor care locuesc azi în Ţara Romînească...>.

Incipit: Κεφ.ον αον. Περὶ Βλαχίας. Πρότερον ὑπὸ τίνος ἡγεμονεύετο...

Desinit:...3 Καλινέστι.

VIII. Acad. R.P.R., ms. grec. nr. **917**, in-8°, f.11—163. Miscelaneu, copie de pe la sfîrşitul sec. al XVIII-lca, în lb. greacă. A aparţinut lui Andreu din Cerven şi mai tîrziu lui D. A. Pappazoglu.

Titlu în ms.: *lipseşte.*

Incipit: Κεφ. ον ά ον. Περί Βλαχίας. Πρότερον ὑπὸ τίνος ἡγεμονεύετο..·

Desinit: ...τοῦ διβανίου καὶ ζουδίτζος τῆς Κραγιώβας καὶ.

IX. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Blaj, nr. **88**, in-8°, 449 f. Copie din primii ani ai sec. al XIX-lea, în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini. De la f.I — IVv o tablă de materii.

[1] Capitolul *Conacelor*, al cărui final e cel de mai sus, nu se găseşte în traducerea lui Sion.

[2] Împărţirea pe capitole nu corespunde ediţiei în lb. greacă, Viena, 1806, p. 128—287.

A aparținut lui Stan și Nic. Furnică (1811) și lui Gheorghe Carcaleț (1821), apoi lui Timoteiu Cipariu; provine de la Biblioteca Centrală din Blaj.

Titiul în ms.: *Istoriia Țării Rumînești, politicească și gheograficească din starea ei cei veche pînă la anul 1774.*

Incipit: Istoriia a Țării Romînești. Cap. 1. De cine să oblînduia <sic !> mai nainte Țara Rumînească și din care vreme au venit într-acest pămînt mutările cu lăcuința ale romanilor...

Desinit:... de la episcopiea Rîmnicului din sus de Olt, pînă la hotarul Razvdodu <sic !> ceasuri deoosprezece[1].

X. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. grec. nr. 6, in-8°, 352 p. Copie de pe la începutul sec. al XIX-lea în lb. greacă, scrisă de mai multe mîini. A aparținut unui Răducanul (?), apoi lui Timotei Cipariu.

Titlul în ms.: Περὶ Βλαχίας σύνοψις <Despre Țara Romînească pe scurt>.

Incipit: 'Απὸ τίνος παλαιόθεν ἐξουσιάζετο...

Desinit: <Un tabel statistic>... ἕως τὸ σύν<ορ>ον 'Ραζβάδου ὥραι[1].

N. B. Pentru cronica lui Mihai Cantacuzino vezi și Naum Rîmniceanu.

Ediții: 'Ιστορία τῆς Βλαχίας πολιτικὴ καὶ γεωγραφικη ἀπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης αὐτῆς καταστάσεως ἕως τοῦ 1774 ἔτους. Νῦν πρῶτον φιλοτίμῳ δαπάνῃ ἐκδοθεῖσα τῶν τιμιωτάτων και φιλογενῶν αὐταδέλφων Τουνουσλῆ[2], Viena, 1806, VIII + 367 + 71 p.; *Istoria politică și geografică a Țerei Romanesci de la cea mai veche a sa întemeere pînă la anulŭ 1774. Dată mai antaiŭ la lumina în limba grecésca la anul 1806 de Frații Tunusli, tradusă de George Sior*, Buc., 1863, VI+II+192 p.

66. Genealogia familiei Cantacuzinilor <1341—1787>

Cuprinde date asupra familiei Cantacuzino începînd cu o descendență fabuloasă din familia Valois (Franța); pornește de fapt de la împăratul Ioan Cantacuzino (1341) și se oprește la 1787.

I. Bibl. Centr. de Stat București, ms. nr. inventar 3617, in-folio, 244 f.; copie cu litere latine din sec. al XIX-lea (ante 1874). A aparținut caimacamului Constantin Cantacuzino (1874).

Titlul în ms.: *Genealogiea familiei Cantacozinilor a căruia isvortre se trage din neamul de Valua din Pairii de Franța, începîndu-se de la anu 800, pogoară pînă la anul 1787.*

Incipit: Gran-metrii. 1341. Ioan Cantacozino împăratul...

Desinit:... Într-aceasta se încheiă toată familia Cantemirilor pînă astăzi în anul 1787[3].

---

[1] Fraza de mai sus este sfîrșitul unei statistici.

[2] Nu s-a mai tradus titlul ediției în lb. greacă, pentru că titlul traducerii lui G. Sion slujește ca atare.

[3] Urmează la f. 240—244: „Scara genealogiei familiei Cantacosinilor și a altor neamuri ce s-au încuscrat cu cei după urmă Cantacosini."

Ediţii: Cesar Bolliac, *Genealogia Cantacozinilorŭ*. în *Buciumul*, Buc., 1863, I, nr. 23—27, 29—32, 34—35, 39—42, 62, 75—77, 82, 84—86, 88, 129—132, 135, 138, 141, 146—147; începînd numai de la Postelnicul Constantin Cantacuzino, în *Trompetta Carpatiloru*, Buc., 1865, I, nr. 5—10, 14—20, 30—31; Mihai Cantacuzino, banul, *Genealogia Cantacuzinilor*, publicată şi adnotată de N. Iorga; Buc., 1902, XI+565 p. + 9 tabele genealogice.

Studii (*la operele banului M. Cantacuzino*): N. Iorga, *Cronicele muntene*, p. 410—420; Giorge Pascu, *Mihail Cantacuzino*, în *Cercet. ist.*, Iaşi, 1925, I, p. 66—78; N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, III, p. 122—136; Ilie Corfus, *În legătură cu opera lui Mihai Cantacuzino*, în *R. Ist. Rom.*, 1946, XVI, p. 129—141.

A se vedea şi Bibliografia generală.

Anonim

67. ʽΙστορία τοῦ Σταυραύκ ὀγλοῦ **<Istoria lui Stavracoglu> <1765>**

Cronică rimată povestind viaţa strălucită şi apoi căderea năprasnică a lui Stavrache, capuchehaiaua la Poartă a domnului Ţării Romîneşti (1765).

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **4468**, in-8°, f. 43—48v. Miscelaneu, copie în versuri de pe la sfîrşitul sec. XVIII (cca. 1798), în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini între care şi a lui Grigore logofătul de la Mitropolia Ţării Romîneşti. A aparţinut lui Aurel Filimon (1916). Manuscrisul mai cuprinde Cronica slovenilor de Gheorghe Brancovici (vezi Partea a III-a, *Transilvania*).

Titlul în ms.: *Istoriia lui Iordache Stavarache biv vel spătar şi baş capichihaia al Ţări<i> Munteneşti; s-au scrisu la ani<i> 1767 iunii 22.*

Incipit: Iar ascultaţi fraţi şi priiatinii, istoriia aceasta
A lui Stavarache, zicu, ce-au pătimitu în lumea aceasta.
În Ţarigradu s-au aflatu un boiariu mare,
Spatariu după vredniciie, ca un balauriu de tare...

Desinit: ...Vedeţi, boiari, avérea cea multă ce face,
La ce hal şi la ce moarte tot trage,
Pecum l-au trasu şi pe acest boiari mare
De să ţinea că este ca un leu de tare.

II. Acad. R.P.R., ms. grec. nr. **1340**, in-8, 10 f. Copie din anul 1794, în lb. greacă, scrisă de Nicolae Costandachi. Cronica — deşi în versuri — e scrisă în chip continuu, fără separarea versurilor.

Titlul în ms.: Ἰστορίὰ διὰ στίχων ἁπλῶν περιλαμβάνουσα τὸν βίον καὶ τὰς πράξεις πάσας τοῦ μεγάλου ἄρχοντος καὶ σπαθαρίου τὴν ἀξίαν Σταυράκη. Ἐνετίησιν ‚αψϟδ — 1794 <Istoria în versuri simple cuprinzînd viaţa şi faptele toate ale celui cu demnitatea de mare boier şi spătar, Stavrachi. Veneţia 1794>.

Al doilea titlu: Ἱστορία τοῦ Σταυραὺκ ὀγλοῦ ἄρχοντος καὶ σπαθαρίου <Istoria lui Stavracoglu, boier și spătar>.

Incipit: Ἠκούσατε ἀκροαταί, αὐτὴν τὴν ἱστορίαν...

Desinit: ἀπὸ τὸ ἄδικον λοιπὸν ὅλοι νὰ φυλαχθῆτε.

Edițiî: Ἱστορία διὰ στίχων ἁπλῶν περιλαμβάνουσα τὸν βίον καὶ τὰς πράξεις πάσας τοῦ μεγάλου ἄρχοντος καὶ σπαθαρίου τὴν ἀξίαν Σταυράκη ἔτι δὲ καὶ τὸ κατ'αὐτὸν πολλῶν δακρύων ἄξιον δρᾶμα, τὸν ἐπονείδιστον δηλαδὴ θάνατον, καὶ τέλος τὸ θρηνωδέστατον. Ἐνετίῃσιν αψξζ 1767. *Con licenza de'Superiori*. <Histoire en grec vulgaire et en vers, comprenant la vie et toutes les actions du grand prince le spathar Stavrakis, ainsi que le drame digne de tant de larmes dont il fut le héros, à savoir sa mort ignominieuse et sa fin très-lamentable. Venise 1767. Avec permission des Supérieurs >[1]; Émile Legrand, *Recueil de poëmes historiques en grec vulgaire relatifs à la Turquie et aux Principautés Danubiennes*, Paris, 1877, p. 191—223; Constantin N. Mateescu, *Istoria lui Iordache Stavrache biv-vel spătar al Țării Romînești*, în *Viitorul*, Iași, 1902, V, nr. 8, p. 6, nr. 9, p. 6 — 7, nr. 10, p. 6—7, nr. 12, p. 5—6, nr. 14, p. 7; Constantin C. Giurescu, *Istoria lui Iordache Stavracoglu*, în *Omagiu lui I. Bianu*, Buc., 1927, p. 201—216.

Studii: C. N. Mateescu, *Însemnări pentru povestea versificată*: *Istoria lui Iordachi Stavrachi biv vel spătar*, în *Arh. Olteniei*, 1928, VII, p. 412—413.

A se vedea și Bibliografia generală.

Nicolae Rusinescu vistier

(a doua jumătate a sec. XVIII)

68. Istoria Țării Rumînești de la leat 1769

Cronică rimată povestind intrarea rușilor și a partizanilor lor în București, cu prilejul războiului ruso-turc (1769).

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **987**, in-folio, f. 261r-v. Text fragmentar. Culegere factice, copie din prima jumătate a sec. al XIX-lea, în lb. romînă. A aparținut lui Gh. Barițiu. Manuscrisul mai cuprinde stihuri privind uciderea voievodului Hangerli.

Titlul în ms.: *Stihuri făcute de visteru* <sic!> **Nicolai Rusinescu**[2] *din Craiova asupra răsmiriți<i> rușilor din anu 1765 și 1769.*

Incipit: Vai de Țara Rumînească,
Cine întîi să o mai jeliească!
Foarte era minunată
În toată lumea lăudată...

Desinit: ...luîndu[3] cadelnițî și icoane
Îmbrăcați toți în filoane
Țiindu crucile în mînă
Întîmpină oaste creștină.

[1] După É. Legrand, *Recueil de poëmes historiques*, p. 198.
[2] Cuvintele cuprinse între asteriscuri sînt șterse cu altă cerneală, poate de altă mînă.
[3] Cuvîntul e scris greșit.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1319**, in-8°, f.2—8v. Miscelaneu, copie din anul 1789, în lb. romînă, scrisă de Curt Zarefu (?). Manuscrisul provine din biblioteca episcopului Dionisie de Buzău.

Titlul în ms.: *Istoriia Țări<i> Rumînești dă lă* <sic !> *liat 1769.*

Incipit: Săracă Țara Rumîniască,
Cine întîiu să te jăliască!
Unde erai minunată
De totă lumia lăudat<ă>...

Desinit: ... Făcură o mare veselie
Sus în deal la Mitrop<o>liie.
Foarte frumosu o cinstiră,
Dar muschiceşte băură,
De la masă să sculară,
Care vrură şi jucară!

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1735**, in-8, f. 282—287. Miscelaneu, copie de la sfîrşitul sec. al XVIII-lea, în lb. romînă. A aparținut familiei Şt. D. Grecianu.

Titlul în ms.: *Istoriia Țării Rumînești.*

Incipit: Săracă Țară Rumîneaască
Cine întîi să te jăleaască,
Că ai rămas la o stare
Dă eşti vrednică de jale...

Desinit: ...Ci numai mila domnului să fie
De acum pînă în vecie.

Ediții: Const. N. Mateescu, *Istoria Țării Rumînești de la anul 1769*, în *Viitorul*, Iaşi, 1902, IV, nr. 19, p. 6—8; *Stihuri facute de visteriulu Nicolae Rusinescu dein Craiova asupra resboiului* russiloru *dein anii 1765 şi 1769*, în *Transilvania*, Braşov, 1873, VI, p. 93—94; N. Iorga, *Manuscriptele din biblioteca episcopului de Buzău, Dionisie*, în *R. Ist.*, 1918 IV, p. 156—162; N. Drăganu, *Istoria Țării Rumînești de la leatu 1769 şi a Bucureştilor, săracii*, în *Dacoromania*, 1927—1928, V, p. 509—516.

Studii: N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, II, p. 559.

A se vedea şi Bibliografia generală.

Dumitrache medelnicerul[1]

(cca. 1720—1796)

69. Cronica războiului ruso-turc de la 1768—1775

Cuprinde istoria Țării Romîneşti pornind de la războiul ruso-turc din 1768 încheiat cu pacea de la Küciük-Kainargi (1774), pînă la începuturile domniei lui Alexandru Ipsilanti, februarie 1775.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **399**, in-8, f.1 151v. Miscelaneu, copie din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea (după 1782), în lb. romînă, scrisă de două mîini. A aparținut lui M. Kogălniceanu. Dăruit Academiei Romîne de Ministerul Cultelor (1882).

[1] Dumitrache era medelnicer pe cînd şi-a scris cronica; cf. ediția critică a cronicii sale pregătită de Aurora Ilieş (în manuscris la Institutul de Istorie al Acad. R.P.R.).

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : Crăiia Leșască fiind legiuită ca să nu pogoare tot unui neam cu moștenire. . .

Desinit :. . . și dă acolo înpreună am venit pînă în Bucureștl. Și șăzu măriia sa în scaun la fevr<uarie> 3, 1775 [1].

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2457**, in-8°, 179 f. Cronica are o prefață scrisă de copist (f.1r—v) și o tablă de materii (f.179r—v). Copie din anul 1782, în lb. romînă, scrisă după original de Nicolae Pitișteanu, fiul lui Manul biv vtorl comis. Manuscrisul provine de la Muzeul de Antichități din București.

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit (f.1) : Din vedere cu ochii și a face minunat lucru laste, iar nevăzînd și din firească epimelie și a tocmi de minune și de a să povesti lucrul este... <prefața lui Nic. Pitișteanu>

Desinit (f.1v) : . . . și perierghiia ce are la orice. De Nicolae Pitiștean<u>... 1782 avg<us>t 22.

Incipit (f.2) : Crăiia Leșască fiind legiultă ca să nu pogoare tot unui neam moștenire...

Desinit (f.161v) :. . . și dă acolo înpreună am venit pînă în București. Și șăzu mărila sa în scaun la fevruarie 3 d<ni> 1775 [2].

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2802**, in-8 , 157 f. Text cu lipsuri la început. Cople din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea (înainte de 1783) [3], în lb. romînă. Manuscrisul a aparținut lul Nic. Leh<liu> biv vel paharnic (1783), apoi lul N. Bassarabescu și Bibliotecii Centrale din București; provine de la Muzeul de Antichitățl din București (1903).

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : Avstriia larăși pentru alte pricinl și pentru rudeniia, să chitea cu nădejde ca să coprinză și să stăp<î>nească Lehiia înpreună cu iubitu<l> său Sacson...

Desinit (cf. 155v) :. . . șl dă acolo am venit pînă în București. Și șăzu mărlia sa în scaun la fevr<uarie> 3 d<ni> 1775 [1].

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3506**, in 8 , 165 f. Copie din ultimul sfert al sec. al XVIII-lea, în lb. romînă. Manuscrisul a aparținut stolnicului Răducan Poenaru ; provine de la familia Parisianu.

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : Crăiia Leșească fiind legiuită ca să nu pogoare tot unui neam cu moștenire...

Desinit :. . . . Șl dă acolo înpreună am venit în București. Și șăzu mărlla sa în scaun la fevruarie 3 d <ni> 1775 [1].

V. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **4859**, in 8°, f.7-176v. Miscelaneu, copie de la sfîrșitul sec. al XVIII-lea sau începutul celui de-al XIX-lea, în lb. romînă. Manuscrisul provine de la J. Acrivescu.

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : Crăiia Leșească fiind legiuită ca să nu pogoare tot unul neam moștenirea...

Desinit (f. 175) :. . . Și dă acolo înpreună am venit pînă în București. Și șăzu măriia sa în scaun la fevruarie 3, leat 1775 [1].

---

[1] Cronica se încheie cu copia unui act din 1769, semnat de împărăteasa Ecaterina II.

[2] Cronica se încheie cu copiile a două acte, unul din 1769, semnat de împărăteasa Ecaterina II, lar celălalt, un firman din 1774 al sultanului Hamit.

[3] Cf. f. 159 din ms.

Ediţii: *Istoria evenimentelorŭ din Orientŭ cu referinţă la principatele Moldova şi Valahia din anii 1769—1774, scrisă de biv vel stol. Dumitrache şi editată după copia lui Nicolai Piteşteanulŭ din anii 1782*, de V. A. Urechia, în *Anal. Acad. Rom., Mem. secţ. ist.*, ser. II, tom. X, 1887—1888, p. 352—479 (şi extras).

Studii: Giorge Pascu, *Dumitrachi Varlaam*, în *Conv. lit.*, 1925, LVII, p. 282—296; I. C. Filitti, *Cine e cronicarul Dumitrache*, în *Conv. lit.*, 1925, LVII, p. 827—833; I. C. Filitti, *Cronicarul Dumitrache*, în *R. ist. rom.*, 1933, III, p. 194—202; N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, III, p. 113—117; I. Ionaşcu, *Lucruri noi despre cronicarul Dumitrache*, în *R. ist. rom.*, 1939, IX, p. 246—263.

A se vedea şi Bibliografia generală.

Dionisie Eclesiarhul

(a doua jumătate a sec. XVIII — cca. 1820)

70. Hronograf al Ţării Romîneşti de la 1764—1815

Cuprinde istoria Ţării Romîneşti de la 1764 pînă la 1815

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3537, in-8°, 155f. Autograf, scris între 1814—1815 în lb. romînă. De la f. 5—7 o tablă de materii. Manuscrisul a aparţinut lui G. O. Gîrbea din Tîrgovişte (1875), apoi lui R. Novian şi lui Grigore Tocilescu. Dăruit Academiei de Facultatea de litere din Bucureşti (1910).

Titlul în ms. (f. 9): *Hronograf.*

Incipit (f. 1): Însămnare. Aflat-am scris într-o cărţulie tipărită...

Desinit:... iar scumpetea să tot înnalţă cu mare preţ din zi în zi la toate célia, mai vîrtos banii să ridică tot cu adaos.

Ediţii: Dionisie Eclesiarhul, *Chronografulu Tierei Rumanesci de la 1764 pana la 1815 scrisŭ de... la anulu 1814*, în *Tesauru*, 1863, vol. II, p. 159—236; Dionisie Eclesiarhul, *Cronograful Ţerei Rumâneşti scris de... Cu o prefaţă de dr. C. S. Nicolăescu-Plopşor*, Rîmnicul Vîlcea, 1934, XIX+215 p.

Studii: Ion Donat, *Dionisie Eclesiarhul. Constatări şi observaţii noi*, în *Arh. Olteniei*, 1934, XIII, p. 286—301.

A se vedea şi Bibliografia generală

Ioan Agapie

(a doua jumătate a sec. XVIII)

71. Ἱστορία τοῦ αὐθέντου Μαυρογένου διὰ στήχων <1786—1790>

< Istoria în stihuri a domnitorului Mavrogheni >

Satiră în versuri la adresa lui Nicolae Mavrogheni, voievodul Ţării Romîneşti, concepută ca un răspuns la scrierile linguşitoare care se adresaseră domnului. Lipsesc date cronologice şi elemente concrete de valoare istorică.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **118**, in-4°, f. 42—45. Miscelaneu, copie din sec. al XIX-lea, în lb. greacă.

Titlul în ms. : Ἱστορία τοῦ αὐθέντου Μαυρ<ο>γένου διὰ στήχων πολιτικῶν συντεθῆσα παρὰ τοῦ Ἰωάνου Ἀγαπίου <Istoria domnitorului Mavrogheni în stihuri politice, alcătuită de Ioan Agapie>.

Incipit : εἶδα πολὰ προσόπατα χρήσιμα τιμημένα...

Desinit :. . .καὶ τῆς ψυχῆς τ'ἐκερδεσεν κόλασιν ἑωνία. στυχοι : 168.

Naum Rîmniceanu

(a doua jumătate a sec. XVIII—cca. 1839)

72. Catagrafie de istoria Țării Romînești <1290—1834>

Cuprinde istoria Țării Romînești de la „întemeiere" pînă la 1834, precedată de o introducere privind originea poporului romîn și urmată de o descriere geografico-economico-administrativă, care se oprește pe la 1800. Cu împrumuturi masive din opera atribuită lui Mihai Cantacuzino.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3119**, in-4°, f.1—6v. Text fragmentar numai șase capitole din introducere. Miscelaneu, copie din anul 1800, în lb. romînă. Manuscrisul mai cuprinde un fragment din cronica lui Mihai Cantacuzino.

Titlul în ms. : *Cuvînt înnainte la adunarea hrisologhii domnilor țării noastre.*

Incipit : Cap. 1. Nu nestatorniciia lucrurilor aceștii vremelnice lumi, ci răzvlătirea <sic !> firii oamenești pricinuiește tot felu dă schimbări...

Desinit :... cărora, după Meletiie, înpărați<i> grecești le zicea despoți, iar slovenește gospodar, iar lesește v<oe>v<o>d.

II. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond. Blaj nr. **40**, in-8, p. 1—99, 101 și 121—199. Miscelaneu, copie scrisă între 1800 și 1840, în lb. romînă, de mai multe mîini. A aparținut lui Timotei Cipariu și Bibliotecii centrale din Blaj.

Titlul în ms. : *lipsește.*

Partea I. Incipit (p. 1) : Cuvînt înnainte la adunarea hronologhii domnilor țării noastre. Nu nestatorniciia lucrurilor aceștii vremelnice lumi, ci răzvrătirea firii omenești pricinuește tot felul de schimbări întru această vremelnică lume...

Desinit (p. 56) :... Tragerea neamului avînd din Clocociog
Iar nașterea, nemerniciia altui loc [1].

Partea a II-a. Incipit (p. 56) : Hronologhia domnilor Țării Rumînești dupre adunarea ce au făcut Pîrvul Cantacozino și clucer Dimitrache. Leat Adam 6798 : H<risto>s 1290. Pogorîrea Radului vodă Negru dupre létopiseț și dupre hronologhiia cea veche a domnilor țării...

Desinit (p. 99) :... iar muscalii de la apr<ilie> 30 și pînă la sfîrșitul lui oc<to>mvr<ie> au luat multe cetăți turcești, încît au ajuns pînă la Andriianopoli.

[1] Cu o încheiere de două strofe în lb. greacă.

Incipit (p. 101) : 1834 iulie 18, miercuri pă la opt sau zece ceasuri din zi au sosit măriia sa d<om>n Alecsandru Dimitrie Ghica de la Ţarigrad...

Desinit (p. 101) :... şi apoi la aprilie 21 au plecat la Ţarigrad pă sîmbăta Paştelui.

Partea a III-a. Incipit (p. 121) : Perilipsis al Ţării Rumîneşti [1]. Domnul în vechime era singur stăpînitor...

Desinit (p. 199) :... de la Necopoia la Craiova cîte 16 cai în fieştecare mizil. Sfîrşit de mîna-mi Naum ierodiiacon, 1800, iunie 9.

III. Bibl. raion. Turnu-Severin, ms. nr. inventar **596**, in-16, X f. + 258 p. Textul cronicii cuprinde anii 103 e.n. pînă la 1802, plus o descriere administrativo-economică a ţării [2]. De la f. IIv—VIv o cronologie pe scurt, iar de la f. VII—X, o tablă de materii. Copie de la începutul sec. al XIX-lea (cca. 1802), în lb. romînă, scrisă în Bucureşti, de Vasile Pantorul, vornicul al doilea. A aparţinut lui Al. Odobescu şi apoi lui Gr. N. Manu (1869).

Titlul în ms. (p. 1) : *Catagrafi de istoriia Ţării Rumîneşti.*

Incipit (p. 1) : Cap. 1. Norodu ce sălăşluieşte într-acest pămînt de unde să trage...

Desinit (p. 251) :... 7311 sept<em>v<rie> 10 Cost<antin> v<oe>v<od>. Ipsilantu 1802 [3].

Ediţii : Şt. Bezdechi, *Cronica inedită de la Blaj a protosinghelului Naum Rîmniceanu. Partea I. Text însoţit de un studiu introductiv*, Sibiu, 1944, 107 p. (se publică numai o parte a textului).

73. Cronica Ţării Romîneşti, 1768—1810

Însemnările de cronică ale lui Naum Rîmniceanu încep cu declararea războiului ruso-turc în 1768 şi sfîrşesc cu anul 1810, noiembrie 11.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **322**, in-folio, f. 20v—21v, 41—42, 46v, 57—58v, 81—88v şi 95—98v. Miscelaneu, copie din sec. al XIX-lea, în lb. greacă, scrisă de mai multe mîini. A aparţinut lui Mihalache Ghica, lui Cesar Bolliac şi apoi lui D. A. Sturdza, care-l dăruieşte Academiei Romîne.

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit (f. 20v) : <1768 ἐπὶ> τῆς βασιλείας τοῦ σουλτὰν Μουσταφὰ...

Desinit (f.98v) :... τοὺς ἐχθροὺς τῆς ὑμῶν πατρίδος ὑποχειρίους σας.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **323**, in-folio, f. 281—296v ; cuprinde anii 1768—1810. Conţinut identic cu ms. 322 de mai sus. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. al XIX-lea, în lb. greacă. A aparţinut lui Mihalache Ghica, lui Cesar Bolliac şi apoi lui D. A. Sturdza, care-l dăruieşte Academiei Romîne.

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : 1768. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Σουλτὰν Μουσταφὰ...

Desinit :... εἰς τὸ σπῆτι τοῦ βορνίκου Μανολάκη.

---

[1] Cunoscut în istoriografie ca operă atribuită lui Mih. Cantacuzino (fraţii Tunusli), în manuscrisul de faţă cu adăugiri—probabil ale lui Naum Rîmniceanu.

[2] Acrostihurile de la p. 73 arată drept autor pe Pîrvul Cantacuzino (1767).

[3] Cronologia se continuă de altă mînă pînă la 1847 (de la p. 251—258).

Ediții: Constantin Erbiceanu, *Cronicul protosinghelului Naum Rîmniceanu de la 1768—1810*, în *Cronicarii greci*, p. 259—294; idem, *Cronologia evenimentelor din țările Romîne... de la 1768 pînă la 1812*, în *Istoria Mitropoliei Moldaviei*, Buc., 1888, p. 497—539.

Studii (*la operele lui Naum Rîmniceanu*): Constantin Erbiceanu, *Material pentru istoria literaturei bisericesci naționale a românilor. Notiță biografică asupra vieții și activității literare a protosinghelului Naum*, în *Bis. Ort. Rom.*, 1889, XII, p. 371—379; Constantin Erbiceanu, *Viața și scrierile protosinghelului Naum Romniceanu*, în *Bis. Ort. Rom.*, 1890, XIII, p. 657—676; Constantin Erbiceanu, *Vieța și activitatea literară a Prosinghelului Naum Rimnicénu*, în *Bis. Ort. Rom.*, 1900, XXIV, p. 121—146 și 248—270.

A se vedea și Bibliografia generală.

Anonim

74. Cronica despre fuga fiilor lui Alexandru vodă Ipsilanti la Viena <1781>

Cronică în versuri despre fuga fiilor lui Alexandru Ipsilanti la Viena la sfîrșitul anului 1781.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1437, in-8°, f. 67—68v. Text cu lipsuri la început. Miscelaneu, copie de pe la sfîrșitul sec. al XVIII-lea, în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini. Provine din biblioteca episcopului Dionisie de Buzău. Dăruit Academiei Romîne de Ministerul Cultelor (1897). Miscelaneul mai cuprinde stihuri despre mazilirea lui Alexandru vodă Moruzi (1796).

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit: Și toți care au auzit
Foarte le-au dat crezemînt.
Au poftit cu o bună bucurie
Acea comedie să fie...

Desinit: ... Copii<i> din casă
Suspină și lăcrămează.
Intră doamna în cafas
Cu suspin și cu necaz,
Iar cînd au intrat în cafas
Au zis: ah, la ce am rămas!

Ediții: Emil Turdeanu, *Contrib. stud. cron. rimate*, p. 26—39 și 53—54.

Teodor Fotino

(mijlocul sec. XVIII — după 1795)

75. Ἱστορία τῆς Δακίας <Istoria Daciei>[1] <cca. 2000 î.e.n. sec. XIII>

Cuprinde istoria țării noastre de la cca. 2000 î.e.n. pînă în vremea imperiului romîno-bulgar (sec. XIII).

[1] Fusese atribuită lui Emanoil Băleanu, cf. bibliografia.

I. Acad. R.P.R., ms. grec. nr. **2**, in-folio, 74 f. Text cu lipsuri la sfîrşit. Copie din sec. al XIX-lea, în lb. greacă, cu corectări de o mînă posterioară.

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : Ὁρῶν μὲν τὴν ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ θρόνου...

Desinit :... καὶ ἥκω ἀρξόμενος τὴν ἱστορίαν τῶν ἡγεμόνων αὐτῆς.

II. Acad. R.P.R., ms. grec. nr. **972**, in-8°, 88 f. Copie de la sfîrşitul sec. al XVIII-lea (1795), în lb. greacă, cu corecturi de o altă mînă. Manuscrisul a aparţinut lui Cesar Bolliac şi apoi lui Ştefan Sihleanu ; dăruit Academiei Romîne în 1925.

Titlul în ms. : Ἱστορία τῆς Δακίας δηλ.Βλαχίας, Μολδαυίας καὶ Τρανσιλβανίας συντεθεῖσα παρὰ τοῦ ἀρχ. Σερδ<ά>ρη Θεοδώρου Φωτεινοῦ τοῦ ἐκ Χίου. 1795 <Istoria Daciei, adică a Valahiei, Moldovei şi Transilvaniei, alcătuită de boierul serdar Teodor Fotino din Hios, 1795>.

Incipit : Ἡ τῶν ῥουμάνων γῆ μέρος οὖσα...

Desinit :... Ῥουμᾶνος εἰμὶ ἤγουν βλαχιστὶ сѫнтъ рѹмѫн καὶ λατινιστὶ sum romanus.

Ediţii : Theodor Fotino, *Istoria Daciei adică a Valachiei, Moldaviei şi a Transylvaniei, compusă de... serdarulu... din Chio, 1795. Tradusă din limba gréca de George Baronzi*, în *Trompetta Carpaţiloră*, Buc., 1869, VII, nr. 771—775 şi 777—779.

Studii : N. Iorga, *Ist. lit. rom., sec. XVIII*, II, p. 362—363 ; Nestor Camariano, *Un pretins istoric* : *Emanuil Băleanu*, în *R. Ist. Rom.*, 1946, XVI, p. 142—156.

Anonim

76. Cronică despre mazilirea lui Alexandru Moruzi <1796>

Cronică rimată povestind mazilirea în 1796 a lui Alexandru Moruzi, voievod al Ţării Romîneşti.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **1437**, f. 63—60v[1] ; pentru descrierea codicelui vezi : *Cronica fugii fiilor lui Alexandru Ipsilanti la Viena* (74,I).

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : O, ce tinplare
Şi jalnică întristare !
Tînărului oblăduitor
Alexandru stăpînitoriu...

Desinit : ... că a lumii întemeere
Este ca un vis şi părere,
Puţin oareşce îndulceşte,
Şi mai pre urmă foarte amărăşte.

Studii : Emil Turdeanu, *Contrib. stud. cron. rimate*, p. 39—41.

[1] Cronica e scrisă inversat, de la sfîrşitul spre începutul manuscrisului.

Anonim

77. Stihuri pentru Constantin Hangerli <1799>

Cronică rimată povestind uciderea de către turci, la București, a lui Constantin Hangerli, domnul Țării Romînești, în februarie 1799.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **987**, f. 261v—263; pentru descrierea codicelui vezi Nicolae Rusinescu, *Stihuri asupra răsmiriții din anul 1769* (68, I).

Titlul în ms.: *Costantin Hangerli voevod ce din poruncă înpărătiască i s-au tăiat capul vineri dimneața, la leat 1799 fevr<uarie> 18* .

Incipit: Nu poci ca să mă pricep
Ce să zicu și cum să începu...

Desinit: ...Făcîndu-l teslim la Poartă
Au mers veste în lumea toată.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3162**, in-8°. f. 44—48. Miscelaneu, copie de la sfîrșitul sec. al XVIII-lea sau începutul sec. al XIX-lea, în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini, fără despărțirea în versuri. Provine de la C. Chiru (1907). Miscelaneul mai cuprinde o cronologie a domnilor Țării Romînești.

Titlul în ms.: *Istoriia lui Angeri v<oe>v<o>dŭ, leatŭ 1798* <sic !> *fevr<uarie> 18.*

Incipit: Frunză verde spicŭ dă grîu,
Ticălosu Angearlîu
Avîndŭ minte muerească
N-au știut să să păzească
De urgie-înpărătească...

Desinit:... Și așa s-au sfîrșit ticălos Angearlîu.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **4768**, in-8°, f. 26—31. Text cu lipsuri. Miscelaneu, copie de la începutul sec. al XIX-lea, în lb. romînă, scrisă de Ioan Gheorghiul.

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit: Nu pociu să mă pricep,
Ce să scriu [și ce să scriu] și ce să încep,
Ale lumi<i> învîrtejiri
Ce sînt totu cu îndoiri...

Desinit: ...Că așa scriia să pață,
În noroiu și într-o baltă
Ca să-l vază lumea toată
Să stea și să-l privească. 1799 fevru⟨a⟩riie 18.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **5193**, in-folio, f. 32—35v. Miscelaneu, copie de pe la sfîrșitul sec. al XVIII-lea sau începutul sec. al XIX-lea, în lb. romînă. A aparținut lui Gr. Tocilescu.

Titlul în ms. *Istoriia voevodului Hangeri.*

Incipit : O, ci groaznică osîndă
Dă la Dumnăzău orîndă.
Văzumu fără zăboviri
A osîndiri<i> sosiri...

Desinit : ...Să vază un domnu slăvit,
În aşa hal osîndîtu
Ce inimă o să fie
Plînsu să poate să-l ţie,
Şi să nu să obide<as>că
Cu lacrămi să să jăle<as>că.

Ediţii : *Constantinu Hangerliulu-voivodu caruia din porunca imperatésca i s-au taiat capulu in anulu 1799 febr. 18*, în *Transilvania*, Braşov, 1873, VI, p. 94—96; Gr. G. Tocilescu, *Stihuri asupra venirei nemţilor în Bucuresci şi asupra peirii voevodului Hangerli de un anonim*, în *R. ist. arh. şi fil.*, 1884, II, vol. III, p. 327—332; V. A. Urechiă, *Istoria Romînilorŭ*, Buc., 1894, tom. VII, p. 555—559; Costantin Chiru, *Monografia Comunei Gura Foii din judeţul Dîmboviţa*, Buc., 1925, p. 26—36; Const. C. Giurescu, *Uciderea voevodului Constantin Hangerli. O povestire în versuri necunoscută*, în *R. Ist.*, 1926, p. 320—327. *A se vedea şi Bibliografia generală.*

Dionisie Fotino

(1777—1821)

78. Istoria vechii Dachii, a Transylvaniei, a Valahiei şi a Moldaviei, adunată din mulţi vechi şi noi istornici <—1818>

Sinteză a trecutului celor trei ţări locuite de poporul romîn, alcătuită după cronici interne şi externe. Porneşte din cele mai vechi timpuri — cu multe secole înaintea erei noastre — şi se opreşte la 1818. În afară de istoria politică tratează probleme de limbă şi alfabet, pe lîngă descrierea fizică, economică şi administrativă a Moldovei şi a Ţării Romîneşti.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 184, in -4°, f. 3—60. Text cu lipsuri. Cuprinde istoria Moldovei de la „întemeiere" pînă la 1733; formează tomul III al operei. Miscelaneu, traducere din prima jumatate a sec. al XIX-lea (dupa 1822)[1] în lb. romînă, scrisă de Vasile Vîrnav.

Titlul în ms. : *Obştiasca istoria Moldaviei.*

Incipit : Parte al 4-le, epoha al 4-le, cap. al 2-le. Domnii Moldaviei. În zilile înpăratului Ţarigradului, Ioan al 6-lea Cantacuzino.

Desinit :... şi în locul lui au venit al doile oară Grigorie v<oe>vod Ghica.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 190, in-4 , 140 f. Cuprinde istoria patriei începînd înainte de era noastră şi mergînd pînă în epoca medievală; tratează istoria dacilor, migraţiunea po-

[1] Cf. filigrana hîrtiei la f. 12.

poarelor, întemeierea statelor feudale romînești, problema limbii și a alfabetului etc. Formează tomul I al operei. Traducere din prima jumătate a sec. al XIX-lea (după 1822) [1], în lb. romînă, scrisă de Vasile Vîrnav. De la f. 3—4v și 15r—v introducerea autorului (cărcia îi lipsesc ultimele cuvinte), iar de la f. 5—14 o tablă a capetelor (— tablă de materii)[2].

Titlul în ms. (f. 16) : *Istoria obștiască a vechii Dachiei, a Transylvaniei de acum, a Valahiei și a Moldaviei.*

Incipit (f. 3) : Cătră iubitorii de niam și cătră iubitorii de istorii. Fără de nice o îndoială lucru este că luare aminte, silința și iubire de cinste multe lucruri au descoperit omului...

Desinit (f. 15v) :... rog pe iubitorii de citire cărții ce cu ostenială am alcătuit, să-i dei îndreptare, iară celue ce s-au.

Incipit (f.16) : Parte întîie, epoha întîe, capul întîile. Dachia din vechime era o parte a Stytiei evropaicești...

Desinit (f. 140v) :... ps, gi, î, y.[3] Sfîrșitul tomului întîe.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **191**, in-4°, f. 3—186v. Cuprinde istoria Țării Romînești de la „descălecat" pînă la 1817. Formează tomul al II-lea al operei. Traducere din prima jumătate a sec. al XIX-lea (după 1822) [1], în lb. romînă, scrisă de Vasile Vîrnav. De la f. 184—186v o tablă de materii.

Titlul în ms. : *Istoria vechii Dachii, a Transylvaniei, a Valahiei și a Moldaviei, adunată din mulți vechi și noi istornici de Dionysie Fotino tomul 2-le. In magnis voluisse sat est.*

Incipit : Obștiasca istoria a Vlahiei și a Moldaviei parte al 4-le, epoha al 4-le, capul 1-le. Domnii Valahiei. Toate locurile de pe lîngă Dunăre de mulți ani era suppusi năvălirilor și răutăților varvarilor...

Desinit (f. 183v) :... dar bolnăvindu-se bătrînul acolo și chemîndu-se de domnu iarăș înnapoi cu toți cei de pe lîngă dînsul la București, au răposat după cincisprezeci zile.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3439**. La f. 116—126, text fragmentar din istoria Moldovei (de la 1661—1812); începînd cu prima domnie a lui Const. Mavrocordat e rezumativ. La f. 184—211 text fragmentar din istoria Țării Romînești (de la 1714 pînă la cca. 1800). Pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui N i c. C o s t i n (16,XLVIII).

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit (f. 116) : Evstratie vo<c>vod Dabija au stătut domn Moldovei la anul de la H<risto>s 1662. Acest<a> au fost moldovean, boer din însuș acest pămîn<t>...

Desinit (f.126) :... iar la Moldova acest cu bun chip domn iubitor de Dumnezeu, Scarlat vodă Calimah, carele au domnit șasă ani.

Incipit (f.184) : Stefan voevod III [4] Cantacuzino au stătut la anul 1714. Acesta au <fost> fecior lui Costandin stolnicul Cantacuzino...

Desinit (f. 211) :... și s-au arătat adevărat iros <=erou>, precum s-au arătat pre urmă vredniciia lui.

Ediții : D i o n i s i e F o t i n o, 'Ιστορία τῆς πάλαι Δακίας τὰ νῦν Τρανσιλβανίας, Βλαχίας καὶ Μολδαυίας ἐκ διαφόρων παλαιῶν καὶ νεωτέρων συγγραφέων συνερανισθεῖσα παρὰ Διονυσίου

---

[1] Cf. mai sus la ms. nr. 184.

[2] Atît introducerea cît și tabla de materii nu există în traducerea lui G. Sion, ele există în ediția în lb. greacă.

[3] Tomul se încheie cu alfabetul chirilic.

[4] În text cifra e în chirilică.

Φωτεῖνου. <Istoria vechii Dacii, acum a Transilvaniei, Valahiei şi Moldovei, adunată din diferiţi autori vechi şi mai noi de Dionisie Fotino>, vol. I—III, Viena, 1818—1819, 321 p. (I), 568 p. (II), 588 p. (III); Dionisie Fotino, *Istoria generală a Daciei sau a Transilvaniei, Ţerei Muntenesci şi a Moldovei de... Traducere de* George Sion, vol. I—III, Buc. 1859, 134 p. (I), 264 p. (II), 344 p. (III).

Studii: N. Iorga, *Cronicele muntene*, p.[423]—425; Nestor Camariano, *Un izvor necunoscut al istoriei lui Dionisie Fotino*, în *R. Ist. Rom.*, 1940, X, p. 227—236; Victor Papacostea, *Date nouă despre viaţa şi opera lui Dionisie Fotino*, în *Balcania*, Buc., 1944, VII, p. 311—331.

A se vedea şi Bibliografia generală.

Şerban şi Grigore Andronescu

(mijlocul sec. XVIII—1799; 1778 — după 1851)

79. Însemnări de cronică <1290—1848>

Cuprinde însemnări privitoare la istoria Ţării Romîneşti începînd cu 1290 şi mergînd pînă la 1848, scrise de Andronescu tatăl şi fiul. Pînă la 1799 însemnările sînt scrise de Şerban (tatăl), iar de la acest an înainte pînă la 1848, de Grigore (fiul). Ms. rom. nr. 3682, cuprinde însemnările dintre anii 1290 şi 1841, iar ms. rom. nr. 117 le continuă pînă la 1848.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **117**, f. 15—25, 27v, 29v, 30v—43v. Cuprinde anii 1841—1848. Miscelaneu, original, în lb. romînă, scris între 1841 şi 1848 de mîna lui Grigore Andronescu.

Titlul în ms.: *lipseşte*

Incipit (f. 15): Astăzi sîmbătă avg<us>t 30, în zioa sfîntului Alexandru, leatu <1>841...

Desinit (f. 43v):... Iulie, au fugitu Elenco, fii-mea, de la mine.

II. Acad. R. P. R., ms. rom. nr. **3682**, in-folio, f. 17—21 v, 24—31v, 39r-v, 44—67v. Cuprinde anii 1290—1841. Miscelaneu, original, în lb. romînă, scris de mîna autorilor. De la f. 17—21v şi 24—25v, o *cronologie* a Ţării Romîneşti privind anii 1290—1799 cu adăugirile lui Şerban Andronescu, iar de la f. 34—38v şi 42—43v *stihuri în lb. greacă* cu titlul: Despre cele cinci răni ale Ungrovlahiei.

Titlul în ms.: *1791. Domniile Ţări<i> Rum<î>neşti cîte au stătutu din vremea Rad<u>lui v<oe> v<o>d ce să chema Negrul, carele s-au scorborît din Ţara Ung<u>rească si au venitu în Ţara Rum<î>nească cu oşti şi au gonitu pre tătari cari lăcuia într-aceste locuri şi au stătutu întîiu domnu al Ţări<i> Rum<î>neşti în leat del<a> H<risto>s 1290.*

Incipit (f. 17): Radul v<oe>v<o>d Negru au stătut întîiul domnu al Ţări<i> Rumîneşti la leat 1290 şi au făcut biserica cea domnească del<a> Argeş...

Desinit (f.67v):... <1>841 avg<us>t 28, au răp<osa>t în domnul sluger Iordache Rădulescu, sin văt<a>f Rad<u> de puşcăriie, domnul Dumnezeu să-l odihnească. De aici înnainte să se caute în altă condic<ă> acest fel de însemnări caré au fost pentru avocatîîc.

Ediţii: I. Corfus, *Însemnările Androneştilor publicate cu un studiu introductiv de...*, Buc., 1947, 144 p.

PARTEA a III-a

TRANSILVANIA

Anonim

80. Chronologia rerum hungarico-transilvanicarum ab anno 9 — usque ad annum 1500 [1].

Cronologie cu ştiri privind mai ales trecutul Transilvaniei, de la anul 9 e.n., dar în special de la 113 (Traian), pînă la 1500 inclusiv.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor. Tom. IX A.9 (1), in-4°, 182 p. Miscelaneu, copie din anul 1833, în limba latină, scrisă de mîna unui copist anonim pentru Iosif Kemény, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Cronologia a fost găsită de Iosif Kemény — după o adnotaţie a lui — între manuscrisele lui Mihail Heydendorff din Mediaş ; originalul ar fi din 1567.

[1] În Transilvania avem o cronică, *Chronicon Varadiense,* scrisă înainte de sec. al XV-lea, care este mai curînd un capitol din „statutele" Capitlului bisericii episcopale catolice din Oradea decît o „cronică". O amintim totuşi aci.

Anonim

81. <Chronicon Varadiense, 1095—1342>

Făcînd parte integrantă din statutele bisericii catolice de la Oradea, conţine ştiri despre fondarea bisericii de regele Ladislau I, despre devastarea episcopiei de către tătari la 1241 şi un pomelnic al regilor Ungariei pînă la Ludovic I (1342).

1. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. Incunabula VI, 80, in-4°, 28 f. <statutele>. Miscelaneu, copie din anii cca. 1506—1512, în limba latină, scrisă de cel puţin patru copişti anonimi, cu litere cursive, text fragmentar.

Textul în ms. : *lipseşte,* textul „statutelor" începîndu-se cu un jurămînt.

Originalul, scris la anul 1374 la Oradea, mai exista în 1615, dar azi e pierdut. Puţinele informaţii istorice şi pomelnicul se află la f. 2v—5v. La baza ediţiei Bunyitai ce urmează stă copia de la Alba Iulia. O copie există şi la Jásza (R. P. Ungară).

Ediţii : V. Bunyitai, *A váradi káptalan legrégibb statutumai* <Statutele cele mai vechi ale Capitlului de la Oradea>, Oradea, Franklin-Társulat, 1886, in-8°, p. 6—14, scrise, se pare, de canonicul Emeric, la anul 1374 ; o ediţie mai nouă, de E. Szentpétery, *Chronicon Zagrabiense cum textu Chronici Varadiensis*

II. Bibl. Bis. Evang., Mediaş, ms. necatal., in-8, p. 229—391. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms: *Chronologia Rerum Hungarico-Transylvanicarum a nato salvatore Christo notata digna et continua serie qua per res gestas fieri potuit annos serie ad hoc praesens temporis momentum deducter<um> et ultima linea earum collectarum* <9—1500>.

Volumul miscelaneu, cuprinzînd manuscrisul acesta, are în frunte însemnarea: „Collectanea opera Mich. Conrad de Heydendorff, notarii Mediensis..."

Ediţii: Manuscrisul e *inedit* şi necunoscut.

Luca Grüngrass

(cca. sfîrşitul sec. XV — 1556)

82. Scheda memorialis <1526—1528>

Cronică rezumativă, cu caracter local, cuprinzînd evenimentele întîmplate la Braşov, în Ţara Bîrsei şi, mai larg, în Transilvania în anii 1526—1528. Între altele: rivalitatea dintre Zapolia şi Ferdinand de Habsburg pentru Transilvania, răscoala lui Ioan Nenada (Niger Homo) şi asediul Făgăraşului de către partizanii lui Ferdinand în 1526; apoi lista magistratului oraşului. În 1528 s-a reparat turnul clădirii sfatului oraşului, în globul căruia s-a găsit apoi această cronică scurtă.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Burzenländer Capitels-Archiv, nr. XIV (după *Quellen*, IV, p. XCII), in-folio, p. 333—335. Miscelaneu, copie din 8 ianuarie 1724, în limba latină, scrisă de mîna lui Marcu Tartler, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Manuscrisul original nu mai există, ci mai multe copii, dintre care aceasta e cea mai bună. La sfîrşitul manuscrisului se spune: „Haec in cippo turriculae fulmine tactae et incensae inventa et inde descripta sunt anno 1610. Fuisse autem incensionem ominosam, paulo post tristis edocuit eventus... Descripsit fideliter Marcus Tartler, Coronensis, Gymnasii patrii lector, anno 1724 die 8 Ianuarii". Copia făcută la 1661 de Petru Mederus nu mai există.

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Fr. Philippi, II, nr. XII (după *Quellen*, IV, p. XCIII), in-4. Miscelaneu, copie din sec. XVIII de pe manuscrisul lui Marcu Tartler, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cu greşeli de transcriere.

III. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Sammelwerk, nr. 55, Lit. G. (după *Quellen*, IV, p. XCIV), in-4, p. 145—148. Miscelaneu, copie de pe la începutul sec. XVIII, în limba latină, text complet.

---

collatum, în *Script. Rer. Hung. tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum*, vol. I, Budapestini, Academia Litt. Hung, 1937, in-4, p. 195—215, cu un studiu introductiv, în limba latină şi o comparaţie cu Chronicon Zagrabiense, mai veche, cu care se aseamănă, deosebindu-se numai prin ştirile puţine locale orădene.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*
Cu greşeli de transcriere.

IV. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond. Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, IV, p. XCIV), in-folio, p. 33—35. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîna lui Iosif Trausch, text complet.
Titlul în ms. : *ca mai sus.*

V. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, IV, p. XCIV), in-folio, p. 438—440. Miscelaneu, copie din a doua jumătate a sec. XVIII, în limba latină, text complet.
Titlul în ms. : *ca mai sus.*
Cu greşeli de transcriere.

VI. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, nr. 71, (după *Quellen*, IV, p. XCIV), in-4°. Miscelaneu, copie de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba latină, text complet.
Titlul în ms. : *ca mai sus.*
Cu greşeli de transcriere. Toate versiunile ultimelor patru copii, cu greşelile lor, sînt notate de Nussbächer în aparatul critic al publicaţiei sale din *Quellen*, IV.

Ediţii : Karl Nussbächer, *Scheda memorialis anno 1528 scripta cippoque sive pinnaculo turris in fore Coronensi imposita* <*1526—1528*>, în *Quellen*, 1903, vol. IV, p. 523—528. cu o introducere asupra manuscriselor, p. XC—XCI. de Friedrich Wilhelm Seraphin.

Gabriel Mindszenti

(cca. începutul sec. XVI — după 1540)

83. Első Zápolya János király utolsó napjai
<Ultimele zile ale regelui Ioan I Zapolia (1540)>.

Jurnal cu amănunte despre ultimele luni din viaţa lui Ioan Zapolia, mort la Sebeş în 1540, şi despre întîmplările transilvane de atunci. Ştiri şi despre Petru Rareş la Ciceu.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXX, Varia, A. 30 (2), in-4 , <13> p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, după o copie a lui Iosif Benkő — aceasta făcută de pe originalul atunci în posesia Bibliotecii Teleki din Tîrgu-Mureş — text complet.
Titlul în ms. : *ca mai sus*, cu completarea : *irta le Mindszenti Gábor I-ső János király udvari embere* <scrise de Gabriel Mindszenti, omul de curte al regelui Ioan I>.
Numele autorului e contestat de unii istoriografi.

Ediţii : József Kemény, István Kovács, *Mindszenti Gábor naplója I. János király élete végszakaszáról, 1540* <Jurnalul lui Gabriel Mindszenti despre sfîrşitul vieţii regelui Ioan I, 1540>, în *Erd. Tört. Tára*, 1845, I, p. 1—19; István Balló, *Mindszenti Gábor naplója* <Jurnalul lui Gabriel Mindszenti>, Budapesta, Lampel R., Wodianer F. és fiai, <1900>, in-16°,

p. 8—19. (*Magyar Könyvtár*, 168 <Biblioteca maghiară nr. 168>); Sándor Eckhardt, *Hol van Mindszenti Gábor naplója?* <Unde se află jurnalul lui Gabriel Mindszenti?>, în *Egyetemes Philologiai Közlöny* <Buletin de filologie generală>, Budapesta, 1943, LXVII, p. 74—75.

Gaspar Heltai

(cca. începutul sec. XVI—1574)

84. Magyar krónika
<Cronica maghiară — (1526)>

Ştiri pentru Transilvania, Moldova şi Ţara Romînească din cele mai vechi timpuri pînă la lupta de la Mohács (1526 inclusiv), avînd la bază pe Bonfini, tradus şi prelucrat rezumativ. E semnificativă problema despre originea şi numele romînilor în prima cronică transilvană scrisă în limba maghiară. Romînii sînt numiţi „Románusok".

I. Bibl. Bethlen, Aiud, ms. nr. 4, in-folio, 462 p. + indice. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text cu lipsa a două pagini la început.

Titlul în ms.: *lipseşte*, de asemenea şi numele autorului.

După o notă din inventarul bibliotecii, textul acestui manuscris diferă de textul cronicii tipărite.

II. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. fond Anexa IV (Franciscani), nr. 387, in-folio, 336 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de cinci-şase copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms.: *Magyar krónikája* <Cronica sa maghiară — 1526>.

III. Arh. Ist. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. Varia, necatal., in-folio, 398 p. + indice. Copie din 1772, în limba maghiară, scrisă de Samuil Fogarasi, text complet.

Titlul în ms.: *Cronika az magyaroknak dolgairól...* <Cronică despre cele făptuite de unguri...>.

La 1839 era în proprietatea lui Anton Keresztes Junior.

IV. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. 7, in-folio, 294 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

V. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. 52, in-folio, 228 f. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

VI. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. 53, in-folio, 235 f. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

VII. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. 160, in-4°, 31 f. Copie din sec. XVII, în limba maghiară, text cu foarte mari lipsuri la sfîrşit.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

Textul are numai primele 16 capitole, cu povestirea evenimentelor pînă la 1444. Restul pînă la 1526, lipsește.

Ediții : Gáspár Heltai, *Chronica az magyaroknac dolgairól*... <Cronică despre cele făptuite de unguri...>, Cluj, Heltai Gáspárné, 1575, in-folio, 208 f. + indice. <Știrile privitoare la Moldova, Țara Romînească și Transilvania din această ediție sînt menționate, sumar și incomplet, de Andrei Veress, *Bibl. rom. ung.*, vol. I, p. 37—38>; Gáspár Heltai, *Magyar Krónika, nyomtatott Kolozsvárott, MDLXXIV, most pedig újonnan Nagy-Győrben, MDCCLXXXIX* <Cronică maghiară, tipărită la Cluj în 1574, iar acum din nou la Győr în 1789>, Nagy-Győr, Tip. Streibig József, 1789, in-8°, 472 p. (I), 384 p. + indice (II); cea mai bună ediție azi : Ferencz Toldy, *Heltai Gáspár, Chronica az magyaroknac dolgairól* <Cronică despre cele făptuite de unguri>, în *XVI. század. magy. tört.*, 1854, vol. I, col. 67—618 (*Ujabb Nemzeti Könyvtár* <Noua Bibliotecă națională> III).

Studii : Á. Helmár, *Heltai Gáspár Magyar krónikája* <Cronica maghiară a lui Gaspar Heltai>, în *Figyelő* <Observatorul>, Budapesta, 1878, III, p. 161—177, comparînd textul cu Bonfini; Mihály Zsilinszky, *Heltai történeti művei* <Operele istorice ale lui Heltai>, Budapesta, 1883.

Dominicus Lucillus și alții

(cca. sfîrșitul sec. XV—după 1548)

85. Chronistische Aufzeichnungen aus der Matrikel des Honterus Gymnasiums <1544—1548 (—1851)>

Însemnări privind matricolele cu lista rectorilor, profesorilor și elevilor Liceului Honterus din Brașov — începînd cu fondarea lui în 1544 pînă la 1851 — și apoi știri locale săsești, privitoare la trecutul Transilvaniei, Moldovei și al Țării Romînești. În vol. I sînt însemnările de la 1544—1810, în vol. II de la 1811—1851, cu continuări, în limba germană, și după acest an.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Matrikeln des Honterusgymnasiums, vol. I—II (după *Quellen*, V, p. VI—VIII), in-folio. Originalul din cursul anilor respectivi, în limba latină, scris de rectorii contemporani ai Liceului Honterus începînd cu Dominic Lucillus, continuat de Mihail Siglerus, Ioan Sommer, Martin Ziegler etc., text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

I.. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, nr. 120 (după *Quellen*, V, p. VIII), in-4°. Copie din anul 1711, în limba latină, scrisă de mîna lui Martin Ziegler, text în extras.

Titlul în ms. : *I.N.I. Excerpta ex albo gymnasii Coronensis facta*, avînd numai evenimentele anilor 1547—1678.

III. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trauschenfels, nr. 352 (după *Quellen*, V, p. VIII), in-4°. Copie de la începutul sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîna lui Iosif Christian Fabricius, text în extras.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal, cu extrase numai din anii 1544–1825.

La evenimentele întîmplate în 1808 şi 1810 se adaugă încă două însemnări noi, între care şi inscripţia de pe frontispiciul liceului, în limba latină.

Ediţii : Cele mai multe părţi ale manuscrisului — în orice caz toate părţile care cuprind însemnările mai vechi—au fost tipărite de Julius Gross, cu *titlul de mai sus*, în *Quellen*, 1909, vol. V, p. 5–97, cu un studiu introductiv p. VI–X. Însemnările în manuscris se află de obicei după numele rectorilor, profesorilor sau elevilor şcolii, necronologic. La tipar sînt însă aranjate cronologic. În ordinea necronologică şi cu greşeli de lectură au fost tipărite, mai înainte de Friedrich Schiel, în *Programm des Ev. Gymnasiums A.B., zu Kronstadt*, Braşov, 1862/3–1865/6.

Ioan Mihail Brutus

(1517–1592)

86. Ungaricarum rerum libri qui exstant <1490–1552>

Se descriu evenimentele dintre anii 1490 şi 1552. Cronica continuă pe Bonfini, cu ştiri deosebite despre Pavel Chinezul, Bartolomeu Dragfi şi mai ales despre Petru Rareş. A scris despre cele întîmplate în Transilvania, Moldova şi Ţara Romînească pînă la 1571, în XX cărţi (libri), dar nu s-au păstrat decît ştirile pînă la 1552, întrerupte la mijloc de carte (liber XIV) şi mijloc de pagină.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. fond Col. Reformat, Tom. V (23), in-folio <28> p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text rezumat.

Titlul în ms. : *Ungaricarum rerum libri novem*, cu evenimentele, în rezumat, numai pînă la 1543.

La început se face o descriere a manuscrisului aflător în fosta Bibliotecă Imperială din Viena — după care s-a făcut rezumatul de mai sus. Pe lîngă acest manuscris mai există unul la Biblioteca Universităţii din Budapesta, şi un altul la Vilno, în Polonia. Còpii sînt mai multe. Am pomenit manuscrisul de la Viena, fiindcă acest manuscris, dacă mai există, nu a fost accesibil editorilor lui Brutus în 1863–1876 şi de el va trebui să se ţină seama la o viitoare reeditare (vezi la **ediţii**).

II. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 64, in-folio, 3 vol., 610 p. (I) ; 527 p. (II) ; 577 p. (III). Copie din anul 1796, în limba latină, scrisă de mîna unui copist anonim pentru Samuil Teleki, text complet.

Titlul în ms. : *Rerum Hungaricarum* <Libri XIV>, cuprinzînd evenimentele de la 1490 la 1552.

Din liber XIV e numai un început.

Ediţii : Ferencz Toldy, Iván Nagy, *Brutus János Mihály magyar királyi történetiró magyar históriája, 1490–1552* <Istoria ungară a lui Ioan Mihail Brutus, istoric regal maghiar, 1490–1552>, Budapesta, Magyar Tudományos Akadémia, 1863–1876, in-8°,

CIX + 461 p. (I); IX + 495 p. (II); VIII + 474 p. (III). (*Mon. Hung. Hist. Script.*, XII–XIV).

Studii : Pentru studiile fragmentare asupra cronicii şi a vieţii cronicarului vezi bibliografia lui Kosáry, *Bevezetés*, vol, I, p. 226–227.

Ştefan Székely

(cca. începutul sec. al XVI-lea—cca. 1563)

87. **Magyar krónikája, mely 1765 esztendőben az 1559 esztendőbéli nyomtatásból által iratott Marosvásárhelyt**

<Cronica maghiară, transcrisă în anul 1765, după tipăritura din 1559, la Tîrgu-Mureş, (1330–1557)>

Cuprinde ştiri mai ales din anii 1330—1557. Între altele: despre continuitatea poporului romîn în Dacia, lupta lui Basarab I cu Carol Robert la Posada, husiţii în Moldova, Iancu de Hunedoara etc.

I. Bibl. Bolyai, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 235, in-8°, 431 p. Copie din anul 1765, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Manuscrisul e extras dintr-un cronograf, o lucrare mai mare a autorului.

Ediţii : Cronica maghiară, făcînd parte dintr-un cronograf, a fost publicată mai întîi în cadrul acestuia: E s t v á n S z é k e l y, *Chronika az világnak yeles dolgairól* <Cronică despre întîmplările mai însemnate ale lumii>, Cracovia. A. Lazar de Strykovia, 1559, in-4°, 237 f. Din ea s-au transcris numai părţile privitoare la evenimentele din Ungaria şi Transilvania, tipărite apoi de F e r e n c z T o l d y, *Székely István Magyar krónikája, 367—1557* <Cronica maghiară a lui Ştefan Székely, 367 1557>, Pesta, Emich Gusztáv, 1854, in-4°, 66 col. (*Ujabb Nemzeti Könyvtár* <Noua Bibliotecă naţională>, III), conţinînd părţile din manuscrisul de mai sus. <Informaţiile privind trecutul Transilvaniei, Moldovei şi al Ţării Romîneşti sînt analizate în V e r e s s, *Bibl. rom. ung.*, vol I, p. 19 20>.

88. **Székely István Krónikájának folytatása, 1558—1601**

<Continuarea cronicii lui Ştefan Székely, 1558—1601>

Ştiri privitoare la Transilvania, Moldova şi Ţara Romînească din anii 1558—1601, în special despre vremurile lui Mihai Viteazul.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. fond. Iosif Kemény, Col. minor, tom. XVII, A. 17 (1), in-4°, 18 p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Am adoptat titlul de mai sus şi l-am legat de numele lui Ştefan Székely, aşa cum e pe manuscris, deşi *continuarea* aceasta nu e o cronică scrisă de Székely, mort probabil curînd după 1563.

Ediţii : Manuscrisul e *inedit* şi necunoscut istoriografiei transilvane.

Toma Bomel

(cca. prima jumătate a sec. XVI—1592)

89. Chronologia Rerum Hungaricarum, Reges et res gestae Pannonum <—1556>

Cronologie, cu ştiri scurte pentru fiecare domnitor al Ungariei şi al Transilvaniei în parte, de la începuturi pînă la 1556 inclusiv.

I. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 221 (14), in-8°, p. 561—578. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Cronologia <tipărită> se află numai la Liceul Honterus din Braşov; în manuscris numai la Biblioteca Teleki din Tîrgu-Mureş.

Ediţii : Thomas Bomel, *Chronologia Rerum Ungaricarum a primo Unnorum in Pannoniam adventu, ad millesimum quingentesimum quinquagesimum sextum a nato Christo annum, per Thomam Bomelium Coronensem, collecta et inclito Senatui Coronensi dicata,* Coronae, 1556, in-4°, 22 f.

Ioan Lebel (Lebelius)

(cca. sfîrşitul sec. XV — 1566)

90. Elegia de oppido Thalmuc 1542 et 1559

Versuri istorice, în care e vorba despre trecutul Tălmaciului (r. Sibiu) şi al satelor romîneşti din vecinătate, în cursul vremurilor, pînă în sec. XVI. Romînii sînt arătaţi ca urmaşii „italienilor".

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. X.A. 10 (2), in-4°, 23 p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîna unui copist anonim pentru I. Kemény, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

II. Bibl. Bis. Evang. Mediaş, ms. necatal., in-8°, 24 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *lipseşte.*

În fața foii de la început se află adnotația : „Collectanea opera Mich. Conrad de Heydendorff, notarii Mediensis...", de mîna lui Heydendorff, iar pe prima pagină se află note marginale, de altă mînă.

III. Arh. Stat., Sibiu, B.A.S.S.I., 4092/10, in-8°, 14 f. Miscelaneu, copie din sec. XVII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *De oppido Thalmuc alio nomine Thalmus vel Thalmesch et illarum partium cis Oltham districtum, versus alpes Missiae inferioris infra Cibinium (alias Hermanopolitanam urbem regalem Transylvaniaeque regni metropolim)... Qua scripta Joh. Lebelii denuo revisa et plerisque in locis aucta sunt mense Martio an <n>o 1559.*

IV. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia II.5, in: G.I. Haner, *Sylloge historico-politica sive scriptorum historiam Hungariae et Transilvaniae civilem tractantium collectio,* Tom. II. 4, in-8°, p. 1—11. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină; text complet.

Titlul în ms. : *Memoratu non inutilia.*

Ediții : Ioan Seivert, *De oppido Thalmus, carmen historicum,* Sibiu, Tip. Ioannis et Petri Barth, 1779, in-8°, 24 p., după manuscrisul original (din 1559), care nu mai există.

Jeronim Ostermayer

(cca. 1500—1561)

91. Historien von 1520 Jahr bis Anno 1561

Cronică sășească privind întîmplările locale brașovene, dar și transilvane, moldovene și muntene din anii 1520—1561. Are știri locale unice în legătură cu trecutul orașului Brașov din acești ani și moara de hîrtie la 1546 ; știrile pentru *Transilvania* sînt din vremea Zapolieștilor și a lui Martinuzzi, cu amănunte despre uciderea lui, dar și despre atașamentul sașilor față de stăpînirea lui Ferdinand Habsburgul ; pentru *Țara Romînească* sînt din vremurile lui Radu de la Afumați, Vlad Vintilă, Mircea Ciobanul și Pătrașcu cel Bun ; în sfîrșit pentru *Moldova* privitor la Petru Rareș, Alexandru Lăpușneanu și Despot, acesta simpatizat de brașoveni.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 4. Fol. (după *Quellen*, IV, p. LXXXVIII), infolio, p. 224—261. Miscelaneu, copie de la sfîrșitul sec. XVIII, în limba germană, cu litere neogotice, text cu lipsuri.

Titlul în ms. : *Historien von 1520 Jahr bis Anno 1570, so aus des Herrn Andreae Hegyes alten zerissenen und übel conditioniorten Manuscripto, in welchem weder der Anfang noch das Ende zu finden ist.*

Copia e identică cu manuscrisul Albrich, ce urmează, atît în ce privește titlul, cît și limba, lipsurile, adaosurile, notele marginale și inversiunile unor capitole. Aci se află și o *continuare* a cronicii, de un Anonim, cu evenimentele de la 1562—1570.

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Albrich, nr. 16, II, Fol. (după *Quellen*, IV, p. LXXXVI), in-folio, p. 599—637. Miscelaneu, copie din anul 1726, în limba germană, scrisă de pe ms. A. Hegyes de Dr. Ioan Albrich, cu litere neo-gotice, text cu lipsuri.

Titlul în ms., *ca mai sus*, la nr. I, cu adaosul: *abgeschrieben Anno 1726 Mensibus Vernalibus.*

Această copie a lui Albrich are multe greşeli de lectură şi limba cronicii e modernizată iar în alte părţi sînt inversate greşit unele capitole. Urmează şi aci *continuarea* de la 1562—1570.

III. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Burzenländer Capitels-Archiv, Fol. XIV (după *Quellen*, IV, p. LXXXVIII), in folio, p. 527—539. Miscelaneu, copie probabil din a doua jumătate a sec. XVIII, în limba germană, prescurtată după còpiile Hegyes-Albrich de un copist anonim, cu litere neo-gotice, text prescurtat.

Titlul în ms.: *Chronicon ab anno 1542 ad annum 1556*, cu evenimentele numai din anii 1542—1556.

Deşi titlul e în limba latină, textul e în limba germană. Rezumatul cronicii e foarte concis, schimbîndu-se şi limba originală a textului şi existînd şi destule greşeli de transcriere de nume proprii şi chiar de expresii. Fr. Wilhelm Seraphin în studiul introductiv din *Quellen*, IV, p. LXXXIX, o consideră „fără vreo valoare deosebită" (vezi la ediţii).

IV. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Philippi, fără indicarea numărului (după *Quellen*, IV, p. LXXXIII—LXXXIV), in-folio, p. 84b—138a. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XVII, în limba germană, scrisă de pe original de mîna lui Andrei Hegyes, cu litere neo-gotice, text cu oarecare lipsuri.

Titlul în ms.. *ca mai sus*, cel principal.

Acest manuscris stă la baza tipăririi cronicii în *Quellen*, pomenite. Titlul în această copie intercalată în *Diarium*-ul lui Andrei Hegyes—este *Historien*, nu *Chronik*, cum îi zice Kemény, de aceea l-am păstrat titlul, probabil original, al autorului. Lipsesc evenimentele de la sfîrşitul anului 1540 şi întreg anul 1541— vreo cinci foi — de asemenea şi părţi din anul 1551.

Există şi aci *continuarea* istoriilor lui Ostermayer, de la 1562 la 1570, care nu e scrisă de Andrei Hegyes, nici de Simeon Nösner, cum s-a crezut, ci de altcineva, al cărui nume nu-l cunoaştem, şi tipărită, continuarea, de Fr. W. Seraphin, în *Quellen*...,vol. V (vezi la *Anonimul continuator al lui Ostermayer*, ce urmează).

V. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, Fol. 2 (după *Quellen*, IV, p. LXXXVIII), in-folio, p. 141—171. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text cu lipsuri.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, la nr. I, după care se pare că e copiat. În manuscrisul acesta notele marginale la anii 1559 şi 1560 sînt trecute în text, iar ghilimelele la unele nume lăsate la o parte.

VI. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Gál-Hilibi, vol. XX (39), in-folio, <25> p. Miscelaneu, traducerea originală de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de mîna unui traducător anonim, text în extrase.

Titlul în ms.: *Jeronimus Ostermayer Krónikájából kivonat magyar forditásban, 1522—1605* <Extras din cronica lui Ieronim Ostermayer, 1522—1605, în traducere maghiară>.

Extrasul cuprinde evenimentele pînă la 1605 inclusiv, nu numai pînă la 1561 — pînă unde merge în realitate cronica lui Ostermayer, sau pînă la 1570, an la care ajunge printr-un continuator anonim , depăşind astfel conţinutul cronicii.

VII. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, Tom. XIX, A. 19 (1), in-folio, 38 p. Miscelaneu, copie din anul 1796, în limba germană, scrisă de mîna lui Iosif Benkő, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *Chronik <1520—1561>*.

Acest manuscris a stat la baza tipăririi cronicii de I. Kemény în *Deutsche Fundgruben*... (vezi la ediții) și are părți care lipsesc în manuscrisul Philippi, de la Liceul Honterus, încît ele trebuie utilizate comparativ.

VIII. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. IX, A 9 (2), in-4°, 50 p. Miscelaneu, copie din anul 1832, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *Cronica ab anno 1520 usque ad annum 1561.*

Ediții : Joseph Kemény, *Chronik des Hieronimus Ostermayer, 1520—1561*, în *Deutsche Fundgruben*, 1839, I, p. 1—68, cu o introducere. Limba e modernizată și cu multe greșeli grave. O ediție mai bună, după ms. Philippi, de Oscar Netoliczka, cu titlul *Historien von Hieronymus Ostermayer (1520—1561)*, în *Quellen*, 1903, IV, p. 496—522, cu un studiu introductiv detaliat asupra soartei manuscrisului original — pierdut — și asupra còpiilor ulterioare, de Fr. Wilhelm Seraphin, p. LXXXI — XC.

Anonimul continuator al lui Ostermayer

92. Fortsetzung der „Historien" des Hieronymus Ostermayer <1562—1570>

Continuarea cronicii lui Ostermayer — întreruptă prin moartea acestuia în 1561 — privind întîmplările locale brașovene între 1562 și 1570, informațiile trecînd și dincolo de zidurile Brașovului, la întîmplări privitoare la Transilvania, Moldova și Țara Romînească.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond Albrich, nr. 16, II (după *Quellen*, V, p. XXXI), in-folio, p. 637—640. Miscelaneu, copie din anul 1726, în limba germană, scrisă de pe ms. A. Hegyes de mîna lui Ioan Albrich, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. *lipsește.*

Această copie a lui Ioan Albrich are greșeli numeroase și limba cronicii e modernizată. Însuși manuscrisul lui Andrei Hegyes pare a fi numai un extras din manuscrisul original, mai complet.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond Fr. Philippi, fără indicarea numărului (după *Quellen*, V, p. XXXI), in-folio, p. 116 b—119. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XVII, în limba germană, scrisă de mîna lui Andrei Hegyes, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *lipsește*, povestirea evenimentelor e însă întreagă.

Un timp s-a luat numele copistului A. Hegyes drept nume al Anonimului continuator.

III. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond Trausch, Fol. 2 (după *Quellen*, V, p. XXXI), in-folio, p. 171—174. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Acest manuscris al lui Trausch, cel mai nou şi mai modernizat ca limbă, a stat la baza tipăriturii lui A. Kurz din *Deutsche Fundgruben*, cu numeroase greşeli (vezi la ediţii).

IV. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Fol. 4 (după *Quellen*, V, p. XXXI), in-folio, p.262—264. Miscelaneu, copie de la sfîrşitul sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Această copie anonimă e la fel cu manuscrisul Albrich, de pe care probabil s-a făcut transcrierea.

Ediţii: Anton Kurz, *Fortsetzung der Chronik des Hieronymus Ostermayer durch Andreas Hegyesch, 1562—1570*, în *Deutsche Fundgruben*, 1860, III, p. 53—56, cu o notă introductivă, p. 50—52, atribuind manuscrisul greşit lui A. Hegyes; corect şi fără greşeli, de Friedrich Wilhelm Seraphin, cu *titlul principal de mai sus*, în *Quellen*, 1909, vol. V, p. 138—140, cu un studiu introductiv, p. XXXI—XXXIII. Numele autorului continuator al cronicii lui Ostermayer nu poate fi identificat, ne mai existînd manuscrisul original, ci numai copia din *Diarium*-ul lui Andrei Hegyes.

Grigorie Bánffi

(prima jumătate a sec. XVI — după 1566)

93. Profectionis serenissimi principis Joanis Secundi electi regis Hungariae ad caesarem Turcarum modus et series <1565—1566>

Descrierea pe scurt a întîmplărilor privind Transilvania din 1565 şi începutul anului 1566, după care apoi, pe larg, amănunte în legătură cu ceremonialul primirii lui Ioan Sigismund de către sultanul Soliman II la Zemun în iunie-iulie 1566 şi discuţiile dintre ei privind soarta Transilvaniei. E atribuită lui Gr. Bánffi.

I. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformaţi), nr. 1045, in-4°, <12> f. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *A midőn II-dik Zápolya János Sigmondnak a Szulimán török császártól kért engedelemből a császár eleiben kelletvén menni, az ottan való pompás caeremoniának végben meneteléről való rövid jegyzés, mely is volt 1566 esztendőben* <Însemnări scurte despre ceremonialul strălucit împlinit în anul 1566, cînd Ioan al II-lea Sigismund Zapolia a trebuit să se prezinte, din voinţa împăratului turcesc Soliman, înaintea acestuia>. Manuscrisul acesta, ca şi altele următoare, cuprinde textul în limba maghiară, limbă în care a fost tradus din originalul latinesc, care urmează.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, Tom. XXIV, A.24 (1), in-folio, <10> p. Miscelaneu, probabil originalul de după 1566, în limba latină, scris probabil de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

Manuscrisul nu are numele autorului, asupra căruia sînt încă îndoieli, dar pare a fi cineva din cei nouă însoţitori ai principelui la întrevedere, dintre care mai probabil autorul e Grigorie Bánffi.

Originalul a fost scris deci în latineşte, nu în limba maghiară, cum s-a crezut.

III. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXV, A. 25 (9), in-4°, 23 p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de mîna unui copist anonim pentru Iosif Kemény, text complet.

Titlul în ms. : *Második János Magyarország választott királyának második Szulejmán török császárhoz menetele rendje és módja, 1565—1566* <Rînduiala şi chipul purcederii lui Ioan al II-lea <Sigismund Zapolia>, regele ales al Ungariei, la împăratul turcesc Soliman al II-lea, 1565—1566>.

IV. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. 571, in-8°, p. 173—208. Miscelaneu, copie din sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. I, cu mici schimbări.

Manuscrisul miscelaneu cuprinde şi cronica lui Francisc Mikó (vezi acolo).

V. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 39 (2), în folio, p. 171—183. Miscelaneu, copie de pe la începutul sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîna cronicarului David Rozsnyai, text complet.

Titlul în ms. : *Profectionis serenissimi principis Johannis secundi electi regis Hungarorum ad Szolimannum imperatorem Turcarum modus et series, anno domini millesimo quingentesimo sexagesimo sexto facta et celebrata.*

Numele autorului lipseşte.

VI. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 194, in-8°, p. 3—23. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *Az Erdélyi n<agysá>g<o>s fejedelemnek és Magyarország választott királyának második Jánosnak a török császárhoz szultán Szulimánhoz való menetelének megirása mely volt anno 1566* <Descrierea drumului făcut de măria sa Ioan II (Sigismund), principele Transilvaniei şi regele ales al Ungariei, la împăratul turcesc, sultanul Soliman, în anul 1566>.

Manuscrisul nu are numele autorului, nu are foaie de titlu, nici paginaţie aparte, ci e intercalat în textul volumului miscelaneu întitulat : *Variae collectiones Rerum Transilvanicarum.*

Ediţii : József Kemény, István Nagyajtai Kovács, *Második János Magyarország választott királyának második Szulejmán török császárhoz menetele rendje és módja irta állitólag Bánffi Gergely, 1565—1566* <Rînduiala şi chipul purcederii lui Ioan II Sigismund Zapolia, regele ales al Ungariei, la împăratul turcesc Soliman II, scrisă probabil de Grigorie Bánffi, 1565—1566>, în *Erd. Tört. Tára*, 1877, I, p. 21—50, cu o introducere lămuritoare asupra cronicii şi a autorului ei; reprod. şi la Szabó-Makkai, *Erd. öröksége*, vol. I, p. 131—143.

Anonim

94. Historia oder Erzählung wie sich die ungrische Nation wieder die löbl. deutsche Nation zu Klausenburg empört hat und sie durch Anschlag, Rath, Praktik und Hülfe Michaelis Csáky des Cancelars und anderer Ungarn um die alte Freiheit der Hauptkirche und Pfarre gebracht hat im Jahr nach Christi Geburth, 1568

Ştiri locale clujene din anul 1568 în legătură cu luptele social-politice şi religioase dintre cetăţenii saşi şi unguri din Cluj, pentru supremaţie.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Samuil Kemény, Hazai gyüjtemény <Colecție de izvoare interne>, D.I. 3, vol. IV (LL), in-folio, p. 110—113. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text fragmentar.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, avînd numai o parte foarte redusă a întîmplărilor.

II. Bibl. Bis. Evang. Mediaș, ms. necatal, in-8°, p. 822—949. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cu oarecare deosebiri și cu povestirea întreagă a evenimentelor.

III. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A.4, vol. LIII.2, in-4°, p. 822—923. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. II, cu evenimentele în întregime.

Ediții : Josef Kemény, *Erzählung wie sich die Hungarische wider die Saxische Nation in Clausenburg empöret...*, în *Deutsche Fundgruben*, 1839, vol. I, p. 69—149, cu un document de la Ioan Sigismund Zapolia asupra conflictului din 1568 și cu o lungă introducere.

Anonim

95. Breve Chronicon Daciae <seu Annales templi Coronensis, 1143—1571>

Scurte însemnări privind întîmplările anilor 1143 — data chemării sașilor în Transilvania — pînă la 1571 inclusiv, păstrate pe pereții Bisericii Negre din Brașov, conținînd mai ales știri locale brașovene, dar și pentru trecutul Transilvaniei, Moldovei și al Țării Romînești. Între altele notează : mari devastări tătărești în Transilvania la 1336, o „răzvrătire" a lui Ștefan I Mușat al Moldovei, împreună cu Țara Romînească și cu Transilvania, împotriva lui Sigismund de Luxemburg la 1397 ; atac turcesc la 1421 și 1432 împotriva Țării Bîrsei și năvălirea oștilor lui Sigismund asupra Țării Romînești la 1430 ; răscoala iobagilor din Transilvania la 1437 și la 1514 ; etc. Cronica se încheie cu alegerea lui Ștefan Báthori ca principe al Transilvaniei la 1571.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, Ältere Manuscripte, nr. 5, II (C) (după *Quellen*, IV, p. IV), in-4°, p. 537—546. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *Breve Chronicon Daciae.*

Acest manuscris e una din còpiile făcute de Marcu Tartler, sau după prototipul Tartler.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, Ältere Manuscripte, nr. 10 (d) (după *Quellen*, IV, p. IV), in-4°, p. 126—129. Miscelaneu, copie din sec. XVI, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. I.

Manuscrisul e unul din cele patru manuscrise, care au stat la baza textului publicat de Jacob Bongars, sub titlul : *Appendix ad res Hungaricas...* (cum se va vedea mai jos la ediții).

III. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, Ältere Manuscripte, nr. 16, II. (B.) (după *Quellen*, IV, p. IV), in-4°, p. 884 896. Miscelaneu, copie din sec. XVII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *Breve Chronicon Daciae quod parietibus bassilicae Coronensis inscriptum et ab iis bona fide anno 1691 mense Aprili descriptum est per Martinum Zieglerum, Coronensem gymnasii patrii lectorem* <1143—1571>.

Acest manuscris face parte din manuscrisele Ziegleriene, al cărui prototip e publicat de Netoliczka în *Quellen* (vezi la ediţii).

IV. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, Ältere Manuscripte, nr. 116 (D.) (după *Quellen*, IV, p. IV), in-4°, p. 619—628. Miscelaneu, copie din sec. XVII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. I.

Acest manuscris e dintre còpiile prototipului Tartler.

V. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, Ältere Manuscripte, nr. 138. b.(I.) (după *Quellen*, IV, p. IV), in-4°, p. 933—941. Miscelaneu, copie din sec. XVI, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. I.

Manuscrisul face parte din manuscrisele Bongarsius de la sfîrşitul sec. XVI, publicat de acesta la 1600.

VI. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, Ältere Manuscripte, nr. 262, c. (F.) (după *Quellen*, IV, p. IV), in-4°. Miscelaneu, copie din sec. XVII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. III.

Manuscrisul e dintre cele Ziegleriene.

VII. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, Burzenländer Kapitelsarchiv, nr. XIV (b.) (după *Quellen*, IV, p. IV-V), in-4°, p. 329—332. Miscelaneu, copie din 20 aprilie 1700, în limba latină, scrisă de mîna lui Marcu Tartler de pe pereţii Bisericii Negre, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. I.

Această copie e una din bunele copii rămase pînă azi, cu indicarea coloanelor pe care a fost pictată cronica. E prototipul ms. Tartler.

VIII. Arh. Lic. Honterus, Braşov, Burzenländer Kapitelsarchiv, Einzelabschrift der Wandchronik (G.) (după *Quellen*, IV, p. V), in-4 . Miscelaneu, copie din sec. XVII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. III.

Manuscrisul acesta aparţine prototipului Zieglerian.

IX. Arh. Lic. Honterus, Braşov, Burzenländer Kapitelsarchiv, Sammelband Historische Abhandlungen (E.) (după *Quellen*, IV, p. V), in-4°. Miscelaneu, copie din sec. XVII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. III.

Acest manuscris aparţine tot prototipului Zieglerian.

X. Arh. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond. Fr. Philippi, nr. q.IV (H.) (după *Quellen*, IV, p. V), in-4°, p. 361—369. Miscelaneu, copie din sec. XVII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. I.

Manuscrisul e ultimul dintre còpiile ce aparţin prototipului Tartler, în Biblioteca fostului liceu Honterus în a doua jumătate a sec. XIX, cînd Fr. Philippi a fost profesorul acestui liceu.

XI. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, nr. f. 26. IV. (c.) (după *Quellen* IV, p. IV), in-4°, p. 471—474. Miscelaneu, copie din sec. XVI, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. I.

Manuscrisul acesta e din manuscrisele Bongarsius, transcris de pe pereţii Bisericii Negre prin anii 1585 de Paul Kerzer şi transmis lui Bongarsius cu ocazia călătoriei acestuia prin Braşov spre Constantinopol. Bongarsius l-a tipărit apoi în volumul său intitulat : *Rerum Hungaricarum Scriptores, varii, historici, geographici* (pomenit mai jos, la ediţii).

XII. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, nr. q. 105 (A) (după *Quellen*, IV, p. IV), in-4°, p. 7—16. Miscelaneu, copie de pe originalul contemporan făcută la 1691, în limba latină, scrisă de mîna lui Martin Ziegler de pe pereţii Bisericii Negre, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. III.

Copia aceasta a lui Martin Ziegler — cronicar el însuşi — e cea mai bună transcriere de pe originalul dispărut între 1761 şi 1772. Tot el adaugă apoi o continuare, de la 1572—1592. Mai jos, cu titlul : *Inscriptiones chronologicae parietum templi olim coronensis et cibiniensis, cum continuatione Martini Oltardi. . . 1143—1590*, se află alte două manuscrise, găsite la Cluj, cu textul aceleiaşi cronici de pe pereţii Bisericii Negre din Braşov — dar şi din Sibiu — cu continuarea lui Martin Oltardus.

XIII. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, nr. 241. 2. (a.) (după *Quellen*, IV, p. IV), in-4°, p. 8—18. Miscelaneu, copie din sec. XVII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. III.

Manuscrisul e şi el unul din cele şase manuscrise Ziegleriene.

Ediţii : Iacobus Bongars, *Appendix ad Res Hungaricas, in qua Transylvanicae inscriptiones veteres nonnullae et annales exscripti de templis Leutschoviensi et Coronensi. Anno 1600*, publ. la sfîrşitul volumului intitulat *Rerum Hungaricarum scriptores varii, historici, geographici. . .*, Francofurti, Andreae Wacheli Heredes, 1600, in-folio, p. 591 sqq ; după Bongars, publ. de I. G. Schwandtner în *Script. rerum Hung.*, 1746, I, p. 947—888. Ediţia cea mai bună şi accesibilă e a lui Oscar Netoliczka, *Breve Chronicon Daciae, quod parietibus basilicae Coronensis inscriptum et ab iis bona fide anno 1691 mense Aprili descriptum est per Martinum Zieglerum, Coronensem, gymnasii patrii lectorem <1143—1571>*, în *Quellen*, 1903, vol. IV, p. 1—10, cu un studiu introductiv, p. IV—XV, în care se discută problema autorului. Textul manuscrisului latin e tradus în limba germană de I. F. Trausch, în *Unterhaltungsblatt für Geist, Gemüt und Publicität*, Braşov, 1837, I, p. 145 sq., 160 sq., 182 sq., cum precizează O. Netoliczka în studiul introductiv din *Quellen*, IV, p. XI.

Christian Schesaeus

(cca. prima jumătate a sec. XVI—1585)

96. Ruinae Pannonicae libri quatuor, continentes Statum reipublicae et religionis in Ungaria, Transilvania vicinisque regionibus imperante Joanne Secundo, electo rege Ungariae, etc. Addita est historia de bello pannonico Solymanni Imp. Turcorum ultimo Julae et Zygethy expugnationem continens <1556—1571>

Povestirea în versuri a întîmplărilor din 1556—1571, cu amănunte asupra răscoalei secuilor din 1562, şi pomenirea romînilor, maghiarilor şi saşilor din Transilvania, cu obiceiurile lor.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. VI, A. 6, in-4°, 219 p. Copie din anul 1779, în limba latină, scrisă de mîna unui copist anonim pentru M. C. Heydendorff, text cu lipsuri (cuprinzînd numai „cărţile" amintite în titlul ce urmează).

Titlul în ms.: *Ruinae Pannoniae lib. V, VI, VII, VIII atque XII Statum reipublicae et religionis in Ungaria et Transilvania temporibus Ioannis Sigismundi Zápolya complexi.*

II. Bibl. Bis. Evang., Medlaş, ms. necatal., in-8°, p. 456—661. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă probabil de mîna lui Mihail Heydendorff, text complet.

Titlul în ms.: *lipseşte.*

În acest manuscris e intercalat şi: *Casus tristissimus Despotae Moldaviae Jacobi Heraclides Basilici qui a seditione suis militibus ad interficiendum hosti* <un cuvînt indescifrabil> *traditus est anno 1563, in regnum anno 1561 occupavit,* de la p. 582 601. Pe coperta volumului există adnotaţia: „Collectanea opera Mich. Conrad de Heydendorff, notarii Mediensis..."

III. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, Verschiedene ms. P.7. Mt. I. 11, in-8°, 18 p. Originalul probabil <al extraselor şi al notelor>, din anul 1824, în limba germană, scris de mîna lui Ştefan Ludwig Roth, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms.: *Auszüge und Anmerkungen aus Ruinae Pannonicae, von St. L. Roth.*

Sînt numai extrase şi note importante din opera lui Schesaeus, făcute de Ştefan Ludwig Roth, unul din marii gînditori ai saşilor şi preţuitor al poporului romîn, martir al revoluţiei din 1848—1849 în Transilvania (împuşcat la 11 mai 1849 la Cluj).

IV. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia II.5, în G. I. Haner, *Sylloge historico-politica sive scriptorum historiam Hungariae et Transilvaniae civilem tractantium collectio,* Tom. II 1, in-8°, 200 p. + introducerea. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîna episcopului G. I. Haner, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus,* cel principal.

Interesează numai partea I din manuscris.

V. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 179, in-4°, 263 p. Copie din anul 1805, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms.: *Ruina Pannonica heroicorum libri novem. Descriptum medio diebus Augusti 1805 ex manuscriptis Michaelis de Heydendorff <1556—1571>.*

Pentru problema încurcată a numărului cărţilor (libri) şi al altor amănunte privind opera aceasta a lui Schesaeus a se vedea în orice caz cele spuse de Trausch-Schuller în *Schriftsteller-Lexikon...,* vol. III, p. 169—173 şi vol. IV, p. 376—377.

Ediţii: Christian Schesaeus, *Ruinae Pannonicae libri quatuor...,* ca mai sus, titlul principal, *Auctore Christianno Schesaeo Mediensi Transylvano,* Witerbergae, Clemens Schleich et Antonius Schöne, 1571, in-4°, <108> foi, tipărită de autor pe cînd era în viaţă. Ed. a II-a, mai sistematică, publ. de I. C. Eder, *Christiani Schesaei Saxonis Transilvani Ruinae Pannonicae libri quatuor Statum reipublicae et religionis in Ungaria et Transsilvania temporibus Ioannis Sigismundi Zápolya complexi, Ex editione Wittemberg, Ann. MDLXXI. recusi. Accesserunt nunc notitiae litterariae de Schesaeo, notae deinde et excursus ad Historiam et Ius Publicum Transilv. adtinentes. Cum indice critico duplici. Opera Josephi Caroli Eder...,* Sibiu, Tip. Martin Hochmeister, 1797, in-4°, 300 p. (*Scriptores Rerum Transsilvanicarum.* Tom. I, vol. I).

Studii : István Hegedűs, *Schesaeus Ruinae Pannonicae czimű epikus költeménye* <Poezia epică a lui Schesaeus intitulată Ruinae Pannonicae>, Budapesta, Magyar Tud. Akadémia, 1916, in-8°, 31 p. (Extr. din : *Értekezések a nyelv és széptudományok köréből* <Comunicări din domeniul limbii și științelor umaniste>, XXIII, 5).

Francisc Forgách

(cca. 1530—1577)

97. **De statu reipublicae hungaricae Ferdinando, Johanne, Maximiliano regibus ac Johanne Secundo principe Transylvaniae commentarii <1540—1572>**

Știri privind istoria Transilvaniei, Moldovei și a Țării Romînești din anii 1540—1572, dar mai ales din anii 1556—1572, la unele întîmplări luînd parte autorul însuși.

I. Bibl. Bethlen, Aiud, ms. nr. 71, in-folio, <250> p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *De rebus suo tempore 1540—1572 in Hungaria gestis commentarii libri XXII.*

II. Bibl. Bathyaneum, Alba Iulia, ms. nr. X. 75, in-folio, 494 p. Copie din sec. XVIII în limba latină, scrisă de mîinile a cel puțin trei copiști anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *lipsește*, dar întîmplările sînt povestite în întregime, 1540—1572.

III. Bibl. Raion. Arad, ms. nr. 225/1932, in-folio, <250> f. Copie din sec. XVII, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copiști anonimi, text cu lipsuri la sfîrșit.

Titlul în ms. : *lipsește*, de asemenea și numele autorului, iar întîmplările sînt povestite numai pînă la 1570.

Lipsesc la urmă sfîrșitul cărții XX și în întregime cărțile (libri) XXI și XXII.

IV. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformați), nr. 1032, in-folio, <200> f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *lipsește*, textul începîndu-se cu „Liber I-mus", avînd evenimentele povestite în întregime, 1540 1572.

V. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, Tom. V.A.6, in-folio, 283 p. Copie din prima jumătate a sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, text complet.

Titlul în ms. : *De rebus suo tempore în Hungaria gestis commentarii, 1540—1572.*

VI. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. 41, in-folio, 232 f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *Historia rerum hungaricarum et transylvanicarum.*

Titlul acesta e destul de cunoscut, totuși noi am folosit mai sus titlul de pe una din còpiile sec. XVI, după care s-a editat opera în *Mon. Hung. Hist. Script.*

VII. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. 54, in-folio, 179 f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. VI.

VIII. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. 57, in-folio, 236 f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. VI.

IX. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 58, in-folio, 106 f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *Anecdota Forgachiana sive Francisci Forgách Historiae Arcanae libri XXII* *<1540—1572>*.

X. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. 763, in-folio, 20 f. Copie de la sfîrşitul sec. XVIII, în limba latină, text cu mari lipsuri.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. VI, cu povestirea întîmplărilor numai de la 1540 la 1552.

Manuscrisul avînd numai primele 20 foi, lipsesc evenimentele anilor 1552—1572.

XI. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 1. Vol., VI, 8, in-folio, <120> f. Miscelaneu, copie de la sfîrşitul sec. XVII sau începutul sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text cu lipsuri la sfîrşit.

Titlul în ms. : *lipseşte*, asemenea şi numele autorului, cuprinzînd numai libri I-VI inclusiv, din cele XXII libri.

Manuscrisul are numai evenimentele din anii 1540—1556 inclusiv, lipsind anii 1557—1572, adică materialul cel mai valoros.

XII. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A.3. vol. XXI, in folio, <300> f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *Historia sui temporis* *<1540—1572>*.

XIII. Bibl. Bolyai, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 152, in-folio, 410 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *De rebus suo tempore in Hungaria et Transylvania gestis commentarii* *<1540—1572>*.

XIV. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 69, in-folio, 420 p. Copie din sec. XVIII în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *De rebus suo tempore in Hungaria gestis commentarii* *<1540—1572>*.

Ediţii : Alexius Horányi, *Francisci Forgachii de Ghymes Pannonii... Rerum Hungaricarum sui temporis commentarii, libri XXII*, Posonii et Cassoviae, I. M. Landerer, in Füskut, 1788, in-8 , <92> + 702 p. cu greşeli care o face inutilizabilă; Fidél Majer, *Ghymesi Forgách Ferencz nagyváradi püspök magyar históriája 1540—1572, Forgách Simon és Istvánfi Miklós jegyzéseikkel együtt. Bevezette Toldy Ferencz*, <Istoria maghiară, 1540—1572, a lui Francisc Forgách de Ghimeş, episcop al Orăzii, împreună cu însemnările lui Simeon Forgách şi Nicolae Istvánfi. Introducere de Francisc Toldy>. Pesta, Magyar Tudományos Akadémia, 1866, in-8°, LXXXVIII+555 p. (*Mon. Hung. Hist. Script.* vol. XVI). Introducerea lui Toldy conţine, pe lîngă un studiu biografic, o discuţie critică asupra manuscriselor.

Studii : Pentru diferitele publicaţii privind critica izvoarelor lui Forgách şi biografia lui vezi bibliografia lui Kosáry, *Bevezetés*, 1951, I, p. 226 şi Antal Pirnát, *Forgách Ferencz*, în *Irodalomtörténeti Közlemények* <Comunicări de istorie literară>, Budapesta, 1955, p. 17—32.

Sebastian Borsos

(cca. 1520—1584)

98. Cronica a világnac lett dolgairól

<Cronică despre întîmplările lumii (1490—1583)>

Conţine ştiri transilvane şi privitoare la Ţara Romînească şi Moldova dintre 1490—1583 inclusiv, anii 1571—1579 fiind pierduţi. Se insistă asupra morţii lui Matia Corvinul, asupra ajutorului lui Ioan Zapolia pentru Radu de la Afumaţi şi campaniile lui Petru Rareş la 1538 în secuime, apoi asupra uciderii lui Aloisius Gritti la Mediaş etc.

I. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. X 83, in-folio, 150 p. + tabla de materii. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîna lui George Aranka, text complet, cu *continuarea* lui Francisc Nagy Szabó.

Titlul în ms.: *Krónika Erdélyországnak igen sokféle viszontagságairól 1490-tól kezdve 1658-ig történt dolgok* <Cronică despre multele calamităţi întîmplate în Transilvania de la 1490 la 1658).

Manuscrisul cuprinde prin urmare şi *continuarea* scrisă de Francisc Nagy Szabó, anii 180—1658. Copia aceasta a lui G. Aranka a servit la tipărirea cronicii de Emeric Mikó (vezi la ediţii).

II. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. XI. 101, in-4°, 361 p. Copie din sec. XVIII în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *lipseşte*, ca şi numele autorului. Avem şi aci *continuarea* lui Francisc Nagy Szabó (1580—1658).

III. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa III (unitarieni), nr. 673, in-4°, <262> p. Copie din anul 1816, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Ioan Szabó, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

De la 1580—1658 are *continuarea* lui Francisc Nagy Szabó.

IV. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, Tom. III, A. 3, in-folio, 173 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *Chrónikája Erdély történeteiről, 1490—1584, folytatta Nagy Szabó Ferencz 1584—1658* <Cronică despre întîmplările ţării Ardealului, 1490—1584, *continuată* de Francisc Nagy Szabó, 1584—1658>.

V. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 50, in-folio, f. 1—9. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, cu adnotări de George Aranka, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

E şi aci *continuarea* imediată a cronicii de către nepotul său, Francisc Nagy Szabó.

VI. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 41, in-folio, 167 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Samuil Teleki, text complet.

Titlul în ms.: *Cronika a világnak lett dolgairól, melyet én irtam Borsos Sebestyén ugymint 1562 esztendőben* <Cronică despre întîmplările lumii, scrisă de mine Sebastian Borsos în anul 1562>.

Manuscrisul original, scris în anul 1562 şi următorii, e pierdut.

Ediţii: Imre Mikó, *Borsos Sebestyén, Cronica a világnak lett dolgairól... 1490–1583* <Sebastian Borsos, Cronică despre întîmplările lumii... 1490–1583), în *Erd. Tört. Adatok*, 1855, I, p. 9–37, cu *continuarea*, şi aci, a cronicii lui Francisc Nagy Szabó (1580–1658), p. 39–168.

Ioan Gálfi

(prima jumătate a sec. XVI–1593)

99. Historia suae aetatis... ab anno 1540 usque 1585

Autobiografie cu ştiri privitoare la Transilvania pentru vremurile lui Ioan Sigismund, Ştefan, Cristofor şi începuturile lui Sigismund Báthori.

I. Arh. ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXV, A. 25 (7), in-8°, 7 p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, text fragmentar.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Autobiografia e întreruptă la anul 1585, pînă unde a ajuns autorul cu scrisul în momentul executării lui de către oamenii lui Sigismund Báthori, la 1593. Originalul a fost la Bibl. Batthyaneum din Alba Iulia, după care s-a publicat ediţia ce urmează.

Ediţii: József Kemény, István Kovács, *Gálfi Jánosnak rabságában készített önéletírása* <Autobiografia lui Ioan Gálfi scrisă în robie>, în *Erd. Tört, Tára*, 1837, 1, p. 71–84, cu anexe documentare, p. 85–175.

Christian Thobiae

(1543–1589)

100. Kalenderaufzeichnungen <1514 1588, cu adaosuri ulterioare 1592>

Însemnări scurte pe foi de calendar, privind familia autorului, preot în Rotbavul din Ţara Bîrsei, dar şi unele ştiri mărunte pentru biserica săsească în acest secol al reformei şi pentru istoria Transilvaniei: la 22 iulie 1514 — ştire cu care încep însemnările — veşti despre mişcările răsculaţilor de sub conducerea lui Doja, despre uciderea lui Gritti la Mediaş, în 1534, despre trecerea lui Ioan Sigismund Zapolia la 1563 prin Feldioara şi moartea lui în 1571, ales fiind în locul lui, ca principe, Ştefan Báthori.

Pentru istoria Moldovei : biruinţa lui Petru Rareş la Feldioara în 1529, asediul Prejmerului de oştile lui Ştefan Rareş la 1552 şi tot de el incendierea Hărmanului — în Ţara Bîrsei — acelaşi an.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. nr. 269 (după *Quellen*, IV, p. LXXX), in-folio. Originalul din a doua jumătate a sec. XVI, în limba latină, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Evenimentele de la 1588—1592 au fost adăugate de ginerele autorului, de David Caesar, ulterior, după moartea lui Thobiae. Însemnările lui Thobiae au fost făcute pe foile unui „Calendarium Historicum", redactat de Paul Eberus (Wittenberg, 1566), adus de autor după terminarea studiilor sale acolo. Calendarul e legat în piele, cu ornamentaţii în stilul Renaşterii şi iniţialele gravate : C<hristianus> T<hobiae> C<oronensis> 1568.

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, IV, p. LXXX, nota 2), in-folio, p. 65 sqq. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîna lui Iosif Trausch, text complet.

Titlul în manuscris : *ca mai sus.*

Copia s-a făcut direct de pe original.

Ediţii : J u l i u s G r o s s, cu titlul *de mai sus*, în *Katalog zur Lutherfeier... 1883*, Braşov, 1883, p. 49—58, necronologic, ca în manuscrisul original; K a r l N u s s b ä c h e r, cu titlul *Kalenderaufzeichnungen von Christianus Thobiae <1514—1592>*, în *Quellen*, 1903, vol. IV, p. 489 496, cu un studiu introductiv de Fr. W. Seraphin, p. LXXIX—LXXXI. Aci materialul e publicat în ordinea cronologică a evenimentelor. Sînt omise însă trei însemnări : 25 februarie, 25 martie şi 4 mai (file ale calendarului), care privesc biserica creştină în general.

Anonimi

101. Inscriptiones chronologicae parietum templi olim coronensis et cibiniensis, cum continuatione Martini Oltardi 1143—1590

Scurte ştiri cronologice locale, braşovene şi sibiene, dar şi privitoare la Transilvania, Moldova şi Ţara Romînească. Manuscrisul are trei părţi distincte : 1) *1409—1566 ex parietibus templi cibiniensis* ; 2) *1143—1569... inscriptio parietum olim templi coronensis* ; 3) *1570—1590* ştiri contemporane de Martin Oltard.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XII, A. 12 (2), in-4 , p. 83—95. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, fond. Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXX, A.30 (1), in-4°, <14> p. Miscelaneu, copie din anul 1846, în limba latină, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, text complet.

Titlul în ms. : *Inscriptiones chronologicae parietum templi olim cibiniensis et coronensis, cum continuatione Martini Oltardi... 1143—1590.*

Ediții : Manuscrisul e în parte *inedit*. O. Netoliczka în introducerea de la *Breve Chronicon Daciae*, publicată în *Quellen*, 1903, vol. IV, p. V, nu cunoaște acest manuscris decît din auzite. Rezultă de aci și din investigațiile ce am putut face la Cluj, că partea 1, cu 1409—1566, „ex parietibus templi *cibiniensis*", e inedită : partea a 2-a, cu 1143—1589, „inscriptio parietum olim templi *coronensis*", e *tipărită* de pomenitul O. Netoliczka cu titlul : *Breve Chronicon Daciae*, în *Quellen*, IV, p. IV—XV și 1—10 (vezi nr. 93, de mai sus), iar partea a 3-a, cu evenimentele din 1570—1590, continuarea lui Martin Oltard, e tipărită de Iosif Kemény ca parte integrantă din *Album Oltardianum, 1526—1629*, în *Deutsche Fundgruben*, 1860, III, p. 25—32, la mijlocul textului din „Album".

Anonim

102. Series vajvodarum Transylvaniae ab anno domini 1500 <usque 1594>

Cronologia Transilvaniei de la 1500 pînă la 1594 — vremea domniei lui Sigismund Báthori — și evenimentele mai importante din acel timp.

1. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XX A. 20 (1), in-4°, 96 p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, fiind o cronologie voluminoasă și importantă.

Ediții : Manuscrisul e *inedit*.

Anonim

103. Diarium regiminis principis et cardinalis Andreae Báthori ab anno 1598 usque 1599 inclusive

Cuprinde evenimentele mai importante din domnia lui Andrei Báthori, de la 26 august 1598 pînă la 29 noiembrie 1599, între care și ocuparea Transilvaniei de către Mihai Viteazul. După jurnal urmează indicația : *De sepultura Michaelis vajvodae, 1601.*

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XII, A. 12 (4), in-4°, p. 115—121. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, după exemplarul din colecția Hevenessy, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor. Tom. XXIII A. 23 (3), in-4, 10 p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîna lui Iosif Kemény după exemplarul din colecția Hevenessy, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

III. Arh. Ist. Acad. R.P.R. Fil., Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Miscellanea, Tom. IX (o), in-4, <7> p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, după exemplarul din colecția Hevenessy, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Fiind copiat din colecția Hevenessy, în care se află, fărîmițat, și material din cronica lui Ștefan Szamosközy, o legătură între această cronică și *Diarium*-ul de mai sus ar fi posibilă. Din colecția Hevenessy a transcris și Ștefan Kulcsár în cronica sa, tot pe la începutul sec. XIX, părți destul de extinse despre vremurile lui Andrei Báthori.

Ediții: Manuscrisul e *inedit.* Pentru aprofundarea eventualelor legături între acest *Diarium* și Szamosközy, vezi edițiile acestuia din urmă și studiul lui I. Crăciun.

Ioan Bors

(cca. a doua jumătate a sec. XVI—cca. prima jumătate a sec. XVII)

104. Csikszentkirályi Bors János Krónikája, 1595—1600 (—1619) <Cronica lui Ioan Bors de Sîncrai, 1595—1600(—1619)>

Cronica cuprinde știri privitoare la Transilvania, Moldova și Țara Romînească din anii 1595—1600, mai ales privitoare la campania din 1595 împotriva lui Sinan Pașa și a luptelor lui Mihai Viteazul în Transilvania. La urmă o știre răzleață, din anul 1619, în legătură cu Gabriel Bethlen.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXIII, A. 23 (2), in-4°, 6 p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, text complet.

Titlul în ms.: *Nagyobb Bors János krónikája* <Cronica lui Ioan Bors Sen.>.

Copia a fost făcută după manuscrisul original, scris probabil în 1619, care a existat pe vremuri la Liceul Piariștilor, azi Bibl. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, fond anexa I.

Ediții: József Kemény, *Csik Szent Királyi Bors János Krónikája. 1595—1619* <Cronica lui Ioan Bors din Sîncrai, 1595—1619>, în *Erd. Tört. Tára*, 1837, I, p. 177—188, cu o introducere asupra valorii cronicii.

Simeon Czack

(1567—1603)

105. Ephemeris libellus, in quo acta quotidiana perscribuntur <1590 1602>

Efemeride cu informații locale brașovene și pentru Țara Bîrsei din anii 1590—1602, dar mai ales știri privitoare la vremurile lui Mihai Viteazul și vremurile stăpînirii lui Gheorghe Basta în 1602.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond.Trausch, nr. 5 (după *Quellen*, V, p. XV—XVI), in-8°, p. 104—199. Miscelaneu, originalul de la sfîrşitul sec. XVI şi începutul sec. XVII, în limba germană, puţin şi în limba latină, scris de mîna autorului, cu litere neo-gotice şi latine, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Între rîndurile lui Czack sînt ştiri scrise şi de cronicarul Thomas Tartler, posesorul de mai tîrziu al manuscrisului. Manuscrisul mai conţine şi unele versuri în limba germană, între care o poezie lungă de 172 strofe, de cîte patru rînduri (publicată de A. Kurz în *Deutsche Fundgruben*, pomenite mai jos, la ediţii), privitoare la uciderea cancelarului Kovácsoczy şi a altor nobili de către Sigismund Báthori în 1594. La urmă adăugăm, după constatările lui Seraphin, că aşa-numita *Cronică Benkner-iană* e un extras din *Ephemeridele* lui Simon Czack, manuscrisul fiind un timp şi în posesia lui Ioan Benkner, după ce mai întîi a fost în mîinile lui Petru Bánfi.

Ediţii : Anton Kurz, *Simonis Czack, Ephemeris libellus in quo acta quotidiana perscribuntur, vom Jahre 1590 bis 1602*, în *Deutsche Fundgruben*, 1860, III, p. 81—124, cu un studiu introductiv şi cu multe greşeli de lectură; apoi corect, Friedrich Wilhelm Seraphin, *Ephemeris von Simon Czack (1590—1602)*, în *Quellen*, 1909, V, p. 374—381, cu un studiu introductiv, p. XV—XXII.

106. Diarium, das ist ein Büchlein, in welchem etliche verstorbene gute und fromme Herzen und Freund verzeichnet sind sampt angehägten Grabschriften, beschrieben in <15>98 Jahr des Monats Maii 14 Tag durch Simonem Czack, Coronensem ... <1549 1603 (1810)>

Jurnal cu ştiri locale privitoare la trecutul familiilor patriciene din Braşov, în frunte cu Ioan Honterus, Valentin Wagner, familia autorului, Luca Hirscher etc., şi alte familii din Ţara Bîrsei, apoi incendii, inundaţii, cutremure de pămînt; între ele şi informaţii privitoare la : scoaterea din domnie a lui Gavriil Movilă al Ţării Romîneşti şi refugiul lui la Bran în august 1620; răzvrătirea din Braşov în anul 1688; amănunte asupra luptelor dintre imperiali şi turci în pasurile dinspre Ţara Romînească în 1787 şi 1789.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, nr. 5 (după *Quellen*, V, p. X şi XIV—XV), in-8°, p. 9—98 şi 194—329. Miscelaneu, originalul de pe la începutul sec. XVII, continuat apoi de alţii, în limba latină şi germană, scris de mîna autorului şi apoi de alţi autori anonimi, cu litere latine şi neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Numele autorului variază de la „Bach, Back" etc., la „Czack", acesta din urmă admis de istoriografia săsească ardeleană. *Diarium*-ul a fost atribuit, mult timp, lui Petru Bánfi, care şi-a scris numele peste numele lui Czack, încît acesta din urmă abia s-a mai putut descifra de specialişti. Ultima însemnare a autorului e din anul 1603, an în care probabil a murit, celelalte fiind adăugate de anonimi diverşi — între ei şi Thomas Tartler şi Iosif Trausch pe foile albe, nescrise, ale manuscrisului original, continuate pînă la 1810. La începutul volumului miscelaneu, p. 1—8, se află mai multe versuri latineşti şi germane, care nu interesează.

Ediţii: F r i e d r i c h W i l h e l m S e r a p h i n, în extrase selecţionate, privind mai ales trecutul Braşovului şi al Ţării Bîrsei, *Auszug aus dem „Diarium" von Simon Czack <1548—1609>* şi *Chronistische Aufzeichnungen verschiedener unbekannter Verfasser in dem Diarium des Simon Czack <1600—1810>*, în *Quellen*, 1909, vol. V, p. 97—99 şi p. 445—448, cu un studiu introductiv, p. X—XV şi XXII—XXIII.

<Ştefan Decani>

(cca. prima jumătate a sec. XVII—1682)

107. **Kurz gefasster Bericht, von der Belägerung der Stadt Bistritz, welche Georg Basta, General unter Ihro K. K. Majestädt Rudolphus Röm. Käyser im Jahr Christi 1602 vorgenommen und wie derselbige diese Stadt und Gebiet unter zweyen Jahren beängstiget und ruinieret hat.**

Amănunte în legătură cu uciderea lui Mihai Viteazul la Turda şi ştiri despre silniciile lui Basta şi ale oştilor lui în Transilvania de nord şi mai ales în regiunea Bistriţei, în 1602.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom XXXI, A. 31 (4), in-4°, <15> p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba germană, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, cu litere latine, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Numele autorului lipseşte, dar numele lui e identificat în toate bibliografiile săseşti şi ungureşti.

II. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu. ms. Alte Sammlung, Kasten B. 3. vol. CXXVIII.5, in-8°, p. 272—295. Miscelaneu, probabil originalul din prima jumătate a sec. XVII, în limba germană, scris de mîna probabil a autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *Obsidionis Bistriciensis a Georgio Basta sacrae cesareae regiaeque majestatis comissario factae a<nn>o 1602 mense Februario brevis delineatio historica.*

Numele autorului lipseşte şi aci. Am indicat mai sus titlul german, ca titlu principal, sub care s-a tipărit lucrarea.

III. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Fabritius Sammlung, Tom. VII, s. 2, in-32°, <91> p. Miscelaneu, copie din sec. XVII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *Brevis historica delineatio obsidionis Bistriciensis factae a<nn>o 1602 in Februario a Georgio Basta, sacrae ces. reg. majestatis comissario.*

Lipseşte numele autorului.

Ediţii: <S t e p h a n D e c a n i>, *Kurz gefasster Bericht, von der Belägerung der Stadt Bistritz,* ca mai sus. Bistriţa, Tip. Christian Lehmann, 1779, in-8°, <8> f., cum spune Andrei Veress, *Bibl. rom. ung.*, vol. I, p. 302 şi cum ştia acest lucru şi Iosif Kemény, cînd a făcut copia de mai sus. În bio-bibliografiile lui Iosif Trausch şi Iosif Szinnyei, la numele autorului, se înşiră lista periodicelor în care s-a retipărit, mai tîrziu, manuscrisul, cu indicarea anilor şi a paginilor respective.

Toma Bordan

(cca. a doua jumătate a sec. XVI—1633)

108. Expeditio Schirmeriana, das ist: Kurtze Beschreibung aus was Ursachen Herr Antonius Schirmerus zur Jahr 1602 von einem Ehrsamen, Wohlweisen Rath der Königlichen Hermannstadt, nacher Szathmár und von dar nacher Prag in Böhmen zu Ihrer Röm., Kayserl. Majästät Rudolpho II sey ausgesendet worden. Einfältig entworfen von einen der historischer Wissenschaft Liebhabern im Jahr 1699 mense Martio <1601—1603>

Ştiri privitoare la Transilvania din 1601—1603, după lupta de la Goraslău şi uciderea lui Mihai Viteazul; plecarea lui Sigismund Báthori în Polonia, stăpînirea lui Basta şi a lui Moise Székely în Transilvania şi solia lui Anton Schirmer la împăratul Rudolf.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXIII, A. 23 (6), in-4°, 28 p. Miscelaneu, copie din anul 1836, în limba germană, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, cu litere latine, text complet.

Titlul în ms. *ca mai sus*.

Manuscrisul este opera lui Toma Bordan — al cărui nume lipseşte de pe foaia de titlu — nu al lui Andrei Gunesch, cum s-a crezut, şi care a transcris întocmai textul manuscrisului original al lui Bordan în martie 1699, fără să amintească numele autorului, schimbînd şi titlul original: *Virtus coronata, oder Ursach und Lohn Expeditionis Schirmerianae Beschreibts zur Ehr, Exempel und Gedächniss unserer lieben Teutschen Nachkommenschaft Thomas Bordan Pfarrer zu Stolzenburg, 1601—1603*, cu titlul *de mai sus, Expeditio Schirmeriana*... cunoscut azi îndeobşte, care se află în fruntea tuturor manuscriselor păstrate şi pe care l-am adoptat şi noi.

II. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. fond Alte Sammlung, Kasten A.4. vol. LVIII.2, in-8°, <50> p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, pe care-l reproducem în întregime, fiindcă aci se află şi numele falsului autor, al lui Andrei Gunesch, *Expeditio Schirmeriana das ist: Kurtze Beschreibung aus was Ursachen Herr Antonius Schirmerus zur Jahr 1602 von einem Ehrsamen, Wolweisen Rath der Königlichen Hermannstadt, nacher Szathmár und von dar nacher Prag in Böhmen zu Ihrer Röm. Kayserl. Majestät Rudolpho II sey ausgesendet worden. Einfältig entworfen von Andrea Gunesch damaliger Pfarrer zu Kelnek als einen historien Liebhabern im Jahr 1699 mense Martio <1601—1603>*.

III. Bibl. Muz. Brukenthal, ms. fond Geringer-sche Sammlung, Kasten H. 5.2.2., in-8°, p. 94—180. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cu povestirea întîmplărilor de la 1601—1603 şi cu adaosuri pînă la 1610 inclusiv.

Numele autorului lipseşte şi aci.

IV. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, II, 122; G.I. Haner, *Sylloge historico-politica sive scriptorum hist. Hungariae et Transilvaniae civilem tractantium collectio*, Tom. X, 1. in-4°, p. 1—37. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Manuscrisul acesta e dedicat lui Christian Haas şi Paul Schermer, magistraţi şi patricieni în Sibiu, dar dedicaţia nu e a autorului, ci a copistului din 1699, Andrei Gunesch, preot în Cîlnic, pseudo-autorul.

Ediţii : Joseph Kemény, cu titlul *Virtus coronata, oder Ursach und Lohn Expeditionis Schirmerianae. Beschreibts zur Ehr, Exempel und Gedachnis unserer lieben Teutschen Nachkommenschaft Thomas Bordan Pfarrer zu Stolzenburg, 1601—1603*, în *Deutsche Fundgruben*, vol. I, p. 219—250, cu o scurtă lămurire asupra manuscriselor şi asupra autorului adevărat. Are la bază manuscrisul original, azi inexistent.

Anonim

109. Diarium obsidionis Claudiopolitanae per Moysen Székely pertentatae anno 1603 a 21 Aprilis usque 9 Junii

Jurnal cu amănunte asupra asediului Clujului de către Moise Székely în 1603 şi divergenţele dintre acesta şi generalul Basta.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XII, A. 12 (7), in-4 , p. 155—161. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Jurnalul e necunoscut.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXV, A.25 (10), in-4°, <4> p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Manuscrisul e copiat de Iosif Kemény în dublu exemplar.

Ediţii : Manuscrisul e *inedit*.

Marcu Schunckabunck

(cca. mijlocul sec. XVI—1608)

110. Chronik <1597 1603>

Informaţii asupra celor două solii ale autorului la Praga, trimis de Mihai Viteazul în ianuarie şi octombrie 1597 la împăratul Rudolf. Cronica conţine şi răspunsul împăratului. Restul ştirilor, din anii 1598—1603 inclusiv, privesc numai compoziţia an de an a Sfatului oraşului Braşov, cu judele şi senatul respectiv, din care făcea parte şi autorul.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Sammelband, nr. 55. D. (după *Quellen*, VI, p. I), in-folio, p. 93—97 şi p. 101—106. Miscelaneu, copie probabil de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Această copie stă la baza tipăriturii lui Iulius Gross din *Quellen* (vezi la ediţii).

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, nr. 416 (după *Quellen*, VI, p. I—II), in-4°, 138 p. Originalul contemporan, în limba germană, scris de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Manuscrisul acesta original conţine : în partea de la început *Însemnări* privind familia Schunckabunck din anii 1591—1603 ; lor le urmează, la p. 1—4, 19 29 şi 51—56, cronica ; la paginile următoare 57—138 se află alte însemnări familiale.

Ediţii : J u l i u s G r o s s, în extrase selecţionate, cu titlul *de mai sus*, în *Quellen*, VI, p. 2—7, cu un studiu introductiv, p. I—III. Are la bază copia, nu originalul, aflat după tipărire. Între textul originalului şi copia tipărită, Gross însuşi a constatat o mulţime de greşeli de lectură, apoi greşeli de sens şi o limbă modernizată la copie.

Ştefan Szamosközy

(cca. 1565 — cca. 1612)

111. Historiae Rerum Hungaricarum, ab a<nn>o 1558 usque ad a<nu>m 1586 gestarum libri IV. Ex Codice Kollariano optimae notae Ms. ut videtur seculi XVII qui in tabulario sanctiori domus augustae adservatur, descripti. Viennae Austriae MDCCCXII

Ştiri din trecutul Transilvaniei, Moldovei şi Ţării Romîneşti, privind anii 1558—1566—1586.

I. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 27 (1), in-folio, 286 p. Miscelaneu, copie din anul 1812, în limba latină, scrisă de mîna unui copist anonim de pe originalul de la Viena, text complet, cît se cunoaşte pînă azi.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Numele autorului lipseşte.

Ediţii : S á n d o r S z i l á g y i, *Szamosközy István történeti maradványai* <Însemnările istorice ale lui Ştefan Szamosközy>, vol. I, cunoscut mai ales sub titlul : *Rerum Ungaricarum libri, 1566—1586*, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, vol. XXI, XXXI + 249 p. Pentru aceste însemnări, de la 1558—1566—1586, ca de altfel pentru întreaga operă a autorului, a se vedea şi I o a c h i m C r ă c i u n, *Cronicarul Szamosközy şi însemnările lui privitoare la romîni 1566—1608*, Cluj, Tip. Ardealul, 1928, in-8°, 214 p. (Biblioteca Institutului de istorie naţională, nr. 2).

112. Rerum Transylvanarum pentades et hebdomades <1598—1599 et 1603>

Ştiri din anii 1598—1599 şi 1603 privitoare la vremurile lui Sigismund Báthori, Mihai Viteazul şi Radu Şerban, cu informaţii deosebite pentru lupta de la Şelimbăr şi uciderea lui Mihai la Turda.

I. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. I, 82, in-folio, <378> p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet — atît cît s-a descoperit pînă azi.

Titlul în ms. : *Rerum Transilvanarum pentadis libri.*

E vorba numai de Pentades (1598—1599).

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, Tom. X (A.10), in-folio, 1102 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. *Rerum Transsilvanicarum pentadis quintae, liber I, II, III, IV et V-tis integer et pentadis sextae libri I-mi pars maxima usque ad mortem Georgii Borbélyi, quae 1603 die 13 Decembris accidit perducto*, cuprinzînd evenimentele din Pentades —1598—1599 — şi Hebdomades (1603) găsite pînă în prezent.

III. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, tom. XIV—XV (A. 14 15), in-4 , 2 vol. 9 + 468 p. (I) ; p. 469—953 + 84 (II). Copie de la începutul sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîna unui copist anonim pentru Iosif Kemény, text cu o mică lipsă la sfîrşit.

Titlul în ms. : *Rerum Transilvanicarum pentadis quintae libri anni 1598 et 1599. Vol. I—II.*

Vol. I cuprinde Pent. V, libri 1—2—3 ; vol. II cuprinde în continuare Pent. V, libri 4—5 şi apoi din Pent. VI, lib. 1, atît cît s-a păstrat. În fruntea vol. I din acest manuscris Iosif Kemény a notat locurile de unde a transcris Wolfgang Bethlen cuvînt cu cuvînt pasaje întregi din Szamosközy. E copia cea mai bună.

IV. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. 39, in-folio, 248 f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text cu lipsuri.

Titlul în ms. : *Rerum Transilvanicarum pentades <et hebdomades>*, cuprinzînd numai un fragment al Pentasurilor (1599) şi în întregime Hebdomades (1603).

V. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. 1816, in-folio, 246 f. Copie din sec. XIX, în limba latină, text cu lipsuri.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. IV, cu acelaşi cuprins fragmentar.

VI. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu. ms. Alte Sammlung, Kasten A. 5 vol. LXXIV, in-folio, 265+22 p. Copie de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *Rerum Transsilvanicarum pentades quintae libri anni 1598 et 1599.*

Materialul Pentas-urilor e în întregime.

VII. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Benignische Sammlung, Kasten L. 51, in-4°, 351+31 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. VI, cu Pentasurile în întregime, cîte s-au păstrat.

VIII. Bibl. Bolyai, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 338, in-folio, 718 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text cu lipsuri la început.

Titlul în ms. : *lipseşte*, de asemenea şi numele autorului. Se povestesc evenimentele abia din 1599 (liber IV), dar există părţile din Hebdomades cunoscute pînă azi.

IX. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 27 (2), in-folio, 380 p. Miscelaneu, copie din anul 1812, în limba latină, scrisă de mîna unui copist anonim de pe originalul de la Viena, text complet (numai pentades). Originalul hebdomades-urilor se află la Biblioteca Universităţii din Budapesta (Colecţia Pray).

Titlul în ms. : *Pentadum Rerum Transilvanicarum libri que supersunt* <*1598—1599*>. *Ex Codice Kollariano optimae notae Ms ut videtur seculi XVII qui in tabulario sanctiori domus augustae adservatur, descripti, Viennae Austriae, MDCCCXII*, cu materialul Pentas-urilor în întregime dar nimic din Hebdomades.

În fruntea manuscrisului se află o scurtă prefaţă asupra vieţii şi operei lui Szamosközy, scrisă de Samuil Teleki, care presupunea ca autor al acestor însemnări *de pe atunci* pe Ştefan Szamosközy.

X. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 74, in-folio, 487 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text cu lipsuri la început.

Titlul în ms. : *lipseşte*, manuscrisul fiind acefal. Lipseşte de asemenea şi numele autorului. Povestirea evenimentelor începe abia cu 1599 (liber IV), la mijloc de frază, dar există părţile cunoscute pînă azi din Hebdomades.

Pentru manuscrisele de la Telekianum din Tîrgu-Mureş a se vedea şi cele spuse de Al. Szilágyi în prefaţa de la *Mon. Hung. Hist. Script.*, vol. XXI, p. XXIX—XXX.

Ediţii : Sándor Szilágyi, *Szamosközy István történeti maradványai* <Însemnările istorice ale lui Ştefan Szamosközy>, vol. II, 1598—1599, Pentades; vol. III, 1603, Hebdomades, în *Mon. Hung. Hist. Script.* (vol. XXVIII—XXIX, XIV + 383 p.; 403 p. Pentru vol. IV, care conţine *Însemnările ungureşti, 1542—1608*, în *Mon. Hung. Hist. Script.* vol. XXX, XXI + 403 p., a se vedea mai ales Ioachim Crăciun, la nr. 111 pomenit mai sus. Pentru unele părţi din Szamosközy, copiate de Paul *Enyedi*, vezi nota de mai jos[1].

[1] În istoriografia transilvană a circulat pînă pe la 1880 un „cîntec" al lui Paul Enyedi despre cele întîmplate în Transilvania de la 1598—1605, care s-a dovedit a fi numai copistul acelor întîmplări transcrise din cronica lui Ştefan Szamosközy. Fiindcă au circulat şi au fost publicate sub numele lui Enyedi, le dăm aci în notă ca manuscrise independente, legîndu-le însă de numele autorului adevărat.

Paul Enyedi

(cca. prima jumătate a sec. XVIII—cca. sfîrşitul sec. XVIII)

113. **Az Erdélyi veszedelemröl. Enyedi Pál énekéböl, 1598-tól 1605 ig**
<Despre nenorocirea Transilvaniei. Din cîntecul lui Paul Enyedi, 1598 1605>

Întîmplări privitoare la Transilvania din anii 1598—1605, cu ştiri şi despre Moldova şi Ţara Romînească, mai ales despre Mihai Viteazul, în proză, nu în versuri, cum ar reieşi din titlu. Nu e opera originală a lui Paul Enyedi, cum a putut crede încă Iosif Kemény şi Emeric Mikó, dar nu se mai crede de la 1880 încoace, de cînd Alexandru Szilágyi a tipărit cele patru volume din opera lui Szamosközy şi de cînd s-a constatat că Enyedi e numai compilator.

I. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. X, 17 (I), in-folio, 34 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Anonim

114. **Historia principis Sigismundi Báthori, in qua praesertim vicissitudines et miseriae, quae Bastanis temporibus Transilvaniam usque ad annum 1605 presserunt, exponuntur**

Scurtă cronică pentru anii 1581—1605, privind vremurile lui Sigismund Báthori, Mihai Viteazul, George Basta, Moise Székely și Radu Șerban.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 551, în-4°, 24 f. Copie din sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîna lui Dominic Teleki, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Manuscrisul original nu știm unde se păstrează. Un studiu aprofundat ar putea constata dacă există vreo legătură între această cronică scurtă și opera de patru volume a lui Ștefan Szamosközy.

Ediții: Manuscrisul e *inedit.*

Ambrosie Somogyi (Simigianus)

(1564—1637)

115. **Historia rerum Hungaricarum et Transilvanicarum ab anno 1490 usque 1606**

Știri importante pentru Transilvania, Moldova și Țara Romînească din anii 1490—1606, mai ales privitoare la vremurile lui Petru Rareș, Ștefan Mailat și în special Mihai Viteazul.

Titlul în ms.: *Az Erdélyi veszedelmekről* ‹Despre nenorocirile Transilvaniei (1598—1605)›.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, tom. XXIII, A. 23 (1), in-folio, p. 178—193. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

III. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Alexandru Mike, Egyveleg gyűjtemény ‹Col. miscellanea›, vol. I (24), in-fol., p. 111—119. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Ediții: Imre Mikó, *Enyedi Pál énekéből az erdélyi veszedelmekről* ‹Din cîntecul lui Paul Enyedi despre nenorocirile Transilvaniei›, în *Erd. Tört. Adatok*, 1855, I, p. 169—217, în anexe și alte materiale privind epoca respectivă.

Studii: Pentru problema Szamosközy-Enyedi a se vedea Sándor Szilágyi, *Szamosközy István történeti maradványai* ‹Însemnările istorice ale lui Ștefan Szamosközy›, publ. în *Mon. Hung. Hist Script.*, vol. XXI, introducerea unde există o biografie asupra cronicarului și în care se arată soarta manuscriselor lui Szamosközy.

Mai nou Kosáry, în *Bevezetés*, vol. I, p. 306, precizează că „nu e opera copistului de mai tîrziu Enyedi, ci e a lui Szamosközy"; totuși o pune la Enyedi.

I. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. X. 76, in-folio, 587 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms.: *Rerum Hungaricarum post Bonfinium gestarum libri IV, cum indice copioso ordine alphabetico digesto <1490—1606>.*

Originalul e considerat pierdut.

II. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa III (Unitarieni), nr. 973, in-folio, 700 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *Rerum Hungaricarum post Bonfinium gestarum libri IV <1490—1606>.*

III. Arh. Ist. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, Tom. IX, A.9, in-folio, 724 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *Rerum Ungaricarum post Bonfinium gestarum libri IV. Cum indice copioso ordine alphabetico digesto. Claudiopoli in Platea Thordana anno Domini 1604*, cu povestirea evenimentelor însă pînă la 1606 inclusiv.

Avem şi aci un indice bogat de nume.

IV. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XLVII, A, 47, in-8°,999 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *Rerum Hungaricarum post Bonfinium gestarum libri quatuor Claudiopoli, anno D.1604 manuscripti*, cu întîmplările pînă la 1606 inclusiv.

V. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. 40, in-folio, 176 p. Copie de la începutul sec. XIX, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

VI. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 2. vol. XIX, in-folio, 688 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile a doi copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms.: *Rerum Ungaricarum post Bonfinium gestarum, libri III <1490—1606>.*

Opera e întreagă, deşi se spune libri III, în loc de IV.

VII. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Eugen Friedenfels Sammlung, F.F. 1, in-4 , 102 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text cu lipsuri mari la început şi la sfîrşit.

Titlul în ms.: *Historia rerum Ungaricarum et Transilvanicarum liber secundus.*

Aci e vorba numai despre evenimentele din liber II: 1542—1575 inclusiv, lipsind materialul din liber 1; 1490—1541, şi libri III—IV: 1576—1606 inclusiv.

VIII. Arh. Stat. Sibiu, ms. Varia, II.3: G. I. Haner, *Sylloge historico-politica sive scriptorum historiam Hungariae et Transilvaniae civilem tractantium collectio*, Tom. VI, 1, in-8°, 904 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîna probabil a episcopului G. I. Haner, text complet.

Titlul în ms.: *Rerum Hungaricarum post Bonfinium gestarum, libri quatuor, Claudiopoli, anno D<omini> 1604 manuscripti*, dar e vorba despre întreaga operă a autorului pînă la 1606 inclusiv.

IX. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 63, in-folio, 846 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *Rerum Hungaricarum post Bonfinium gestarum. Historia ab a<nno> 1490 — usque a. 1606.*

Ediţii: I. C. Eder, I. Benigni, *Ambros. Simigianii, Historia rerum Ungaricarum et Transylvanicarum, 1490—1606*, Tom. II, vol. 1—2, Sibiu, 1800—1840, in-4°, 294 p. (1); 434 p. (2). (Scriptores rerum Transsilvanicarum, II, 1—2).

Anonim

116. Fragmenta historica rerum inde a nativitate sua in Transilvania gestarum 1554—1607

Scurte ştiri privitoare la Transilvania, Moldova şi Ţara Romînească, mai ales pentru vremurile lui Mihai Viteazul şi Basta.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XII, A. 12 (3), in-4°, p. 101—108. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXX, A. 30 (13), in-4°, <12> p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, text complet.

Titlul în ms.: *Notata quaedam historica varii argumenti e vetusto quodam manuscripto «1554—1607».*

Manuscrisul e identic cu cel de sus, deşi titlul diferă, copiat de aceeaşi mînă.

Ediţii: Manuscrisul e *inedit.*

Anonim

117. Beschreibung wie Hermannstadt in Siebenbürgen von dem mörderischen Bluthund Gabriel Báthori anno 1610 eingenommen und mit Ihr nachmal ist gehandelt worden <1609—1610>

Informaţii asupra celor săvîrşite de Gabriel Báthori la Sibiu şi în Ţara Romînească în 1609—1613 cu ocazia expediţiilor sale, cu ştiri care continuă şi după moartea lui Báthori (1613).

I. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Benignische Sammlung, Kasten L. 64. d. vol. IV, 10, in-4, 26 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cu adaosul din 1613.

II. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Geringer-sche Sammlung, Kasten H. 5.2.3, in-8°, p. 181—208. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *Eigentliche Beschreibung wie und was massen der Báthori Gábor in die Hermannstadt kommen und geplündert. Item was er in der Wallachey ausgericht und wie er bis in seinen Tod gelebt, 1610—1631,* cu întîmplări şi după moartea lui Báthori (m. 1613), pînă la 1631 (vremurile lui Gabriel Bethlen, Ecaterina de Brandenburg şi venirea în scaunul Transilvaniei a lui Gheorghe Rákóczi I). Adaosurile privesc şi Moldova şi Ţara Romînească din 1613—1631.

Manuscrisul acesta se aseamănă în unele locuri cu manuscrisul lui Simon Brenner (vezi acolo), dar nu e identic nici măcar în părţile privind pe Gabriel Báthori, fără să vorbim despre evenimentele în plus, de la 1613 la 1631.

III. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Geringer-sche Sammlung, Kasten H. 5.2.4, în-8°, p. 217—276. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus,* cel principal, cu adaosuri însă pînă la 1618.

IV. Arh. Stat. Sibiu, ms. Varia, II, 173, in-8° p. 641—660. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *Tyrannis Bathoriana in Cibinienses sive Eigentliche Beschreibung wie Bathori Gabor in die Hermannstadt kommen und selbige geplündert,* cu ştiri de la 1609 la 1613.

Ediţii : Joseph Kemény, *Eigentliche Beschreibung wie und was massen der Báthori Gábor in die Hermannstadt kommen und geplündert. Item was er in der Wallachey ausgericht und wie er bis in seinen Tod gelebt, 1610—1631,* în *Deutsche Fundgruben*, 1839, vol. I, p. 251—275, cu o scurtă introducere lămuritoare asupra manuscriselor. Editorul s-a bazat numai pe ms. nr. II; trad. în limba maghiară, Szabó-Makkai, *Erd. öröksége*, vol. III, p. 165—174. Asupra asediului şi samavolniciilor săvîrşite de Gabriel Báthori în Sibiu la 1609—1610 există mai multe „Beschreibung"-uri, care nu sînt indentice în toate amănuntele, dar care reproduc în esenţă aceleaşi informaţii. Ar trebui studiate paralel cele spuse în *Eigentliche Beschreibung*... (ms. nr. II), cu cele scrise de Simon Brenner şi cu cele relatate în manuscrisele noastre de mai sus, pentru a se vedea identităţile şi diferenţierile între ele.

Ioan Ursinus

(cca. a doua jumătate a sec. XVI—1611)

118. Chronologia rerum Hungaricarum a primo Hunnorum in Pannoniam adventu, hoc fuit a. C. 366 ad 1556 a nato Christo annum collecta et subseque per Anonimum Schaesburgensem usque ad annum 1610 continuata, 366 1610

Scurtă cronică cu ştiri din istoria Ungariei şi a Transilvaniei privitoare la anii 366—1610, avînd informaţii şi pentru Ţara Romînească şi Moldova mai ales din anii 1593 (Mihai Viteazul) pînă la 1610 inclusiv. Autorul a fost notar în Sighişoara între anii 1602 şi 1611 şi evenimentele

mai recente sînt văzute prin prisma ocupațiilor și a locului de muncă. Originalul cronicii e pierdut.

Pentru anii mai vechi are informațiile Anonimului Sighișorean (Anonimus Schaesburgensis).

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XII. A. 12 (1), in-4°, 76 p. Miscelaneu, copie din 1832, în limba latină, scrisă de mîna unui copist anonim pentru I. Kemény, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

II. Bibl. Bis. Evang., Mediaș, ms. necatal, in-8°, p. 149—228. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă probabil de mîna lui Mihail Heydendorff, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

În fruntea volumului miscelaneu se află adnotația: „Collectanea opera Mich. Conrad de Heydendorff, notarii Mediensis... " Numele autorului lipsește.

Ediții: Manuscrisul e *inedit.*

Studii: K a r l F a b r i t i u s, *Die Schässburger Chronisten des 17. Jahrhunderts,* publ. în *Fontes Rerum Austriacarum, Scriptores,* vol. IV, Viena, 1862, in-4°, p. XXI—XXIX.

Mihail Seybriger

(cca. 1600—1673)

119. Kurze historische Anmerkungen <1599—1611>

Cuprinde știri privind Transilvania și Țara Romînească în epoca lui Mihai Viteazul și a lui Radu Șerban.

Autorul a fost meșter argintar în Brașov și martor al evenimentelor, care probabil mergeau în cronică pînă la moartea lui (1673), dar care ni s-au păstrat numai pînă spre sfîrșitul anului 1611. Cronica e întreruptă brusc la început de frază și de aliniat; sub forma închegată, așa cum se păstrează azi, a fost scrisă după 1646, pe baza însemnărilor sale contemporane.

1. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fără indicarea numărului, anexat la sfîrșitul *Diarium*-ului lui Andrei Hegyes (după *Quellen*, V, p. LXIX—LXX), in-folio, 6 p. Originalul de după anul 1646, în limba germană, scris de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text cu lipsuri la sfîrșit.

Titlul în ms.: *Historisches Fragment <1599—1611>.*

Manuscrisul e legat într-un codex, împreună cu *Jurnalul* lui Andrei Hegyes, codex care a trecut prin mîinile lui Hegyes fiul, dr. Ioan Albrich, acesta dăruindu-l în 1796 lui Iosif Teutsch, care a scris pe prima pagină a cronicii lui Seybriger: „Nota bene: Dieses ist des Sybergers historisches Fragment". De la Teutsch manuscrisul original trecu la prof. Fr. Philippi, iar de la acesta în colecția de manuscrise a Bibliotecii Liceului Honterus.

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. nr. 54, Lit. B (după *Quellen*, V, p. LXXI–LXXII), in-8°, p. 19 sqq. Miscelaneu, copie de pe la mijlocul sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text fragmentar.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, la nr. I.

Acest manuscris e copiat direct de pe manuscrisul original, avînd o mulţime de corecturi făcute de G. Mathiae înainte de anul 1768.

III. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. nr. 116 (după *Quellen*, V, p. LXXI), in-8°, p. 525–549. Miscelaneu, copie de la sfîrşitul sec. XVIII sau începutul sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text fragmentar.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Acest manuscris derivă din ms. Philippi, nr. 12 (mai jos, VI) şi a servit ca bază la tipăritura lui Anton Kurz din *Blätter für Geist*... (vezi la ediţii).

IV. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Albrich, nr. 16, II (după *Quellen*, V, p. LXX–LXXII), in-4°, p. 741–752. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîna lui Ioan Albrich, cu litere gotice, text fragmentar.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Această copie e cea mai veche, din care derivă apoi alte copii. Titlul dat de copistul Albrich în întregime este: *Herrn Michael Seybrigers, Goldschmied, gewesenen Bürgers zu Cronstadt, kurze historische Anmerkungen*. Limba e modernizată şi se găsesc şi lecturi greşite.

V. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Philippi, V (după *Quellen*, V, p. LXXI), in-4, p. 223–242. Miscelaneu, copie de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text fragmentar.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Manuscris copiat de pe ms. Albrich, cu explicaţiile şi notele marginale de acolo.

VI. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Philippi, nr. 12 (după *Quellen*, V, p. LXXI), in-4°, p. 51–68. Miscelaneu, copie de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text fragmentar.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Acest manuscris e copiat şi el după ms. Albrich, însă are mai multe greşeli de lectură.

VII. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, II, 122, în G. I. Haner, *Sylloge historico-politica sive scriptorum historiam Hungariae et Transilvaniae civilem tractantium collectio*, Tom. X, 7, in-4°, p. 561–583. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text cu lipsuri la sfîrşit.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal, evenimentele începînd cu data de 28 octombrie 1599, se termină spre sfîrşitul anului 1611.

Ediţii: Anton Kurz, *cu titlul de mai sus*, cel principal, în *Blätter für Geist, Gemüt und Vaterlandskunde*, Braşov, 1843, nr. 30–34, p. 216–261, cu note lămuritoare, avînd la bază ms. nr. 116 de mai sus; după original, de Fr. Wilhelm Seraphin, cu titlul *Chronik von Michael Seybriger <1599–1611>*, în *Quellen*, 1909, vol. V, p. 436–444, cu o substanţială introducere privitoare la analiza manuscrisului original şi a copiilor, p. LXV–LXXII.

Martin Bánfi-tatăl

(cca. 1574—1613)

120. <Excerpta ex M. Bánfi calendario, 1590—1612>

Însemnări pe foi de calendar privitoare la trecutul Braşovului şi al Ţării Bîrsei şi privitoare la Transilvania, Moldova şi Ţara Romînească, cunoscute din alte cronici.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Burzenländer Capitelsarchiv, Bd. XIV (după *Quellen*, V, XLIII), in-folio. Miscelaneu, copie din iunie 1724, în limba germană, scrisă de mîna cronicarului Marcu Tartler, cu litere neo-gotice, text în excerpte.

Titlul în ms.: *lipseşte*.

Însemnările de la 1590 la 1612, cele mai valoroase, sînt ale lui Bánfi-tatăl. Mai sînt însemnări şi de la 1613-1642, ale lui Bánfi-fiul, iar altele, de la 1579—1590, scrise de alţii. Ele au fost scrise pe filele unui *Calendarium Sanctorum* al lui Vincentius Sturm, după cum reiese dintr-o însemnare a lui Marcu Tartler de la p. 431 a manuscrisului. Originalul e pierdut.

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Fr. Philippi, III, nr. XV (după *Quellen*, V, p. XLIII), in-4°. Miscelaneu, copie din a doua jumătate a sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în excerpte.

Titlul în ms.: *lipseşte*.

Manuscrisul e o copie de pe manuscrisul precedent.

III. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, V, p. XLIV), in-folio, p. 185 sqq. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în excerpte.

Titlul în ms.: *lipseşte*.

Acest manuscris e şi el o copie după primul manuscris.

Ediţii: Julius Gross, *Ex Martini Bánfi calendario <1579—1642>*, în *Quellen*, 1909, V, p. 264—267, cu o notă introductivă asupra manuscriselor A p. XLIII—XLIV.

Simeon Brenner

(cca. a doua jumătate a sec. XVI — după 1612)

121. Wie sich der Tyrann Gabriel Báthori gegen die Hermannstädter Bürgerschaft verhalten und was er darinnen verübet hat, 1609—1612

Amănunte asupra atitudinii lui Gabriel Báthori la Sibiu în 1610, cu ocazia asedierii şi ocupării oraşului şi ştiri asupra biruinţei lui Radu Şerban la Braşov în 1611.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. X. A. 10 (3), in-4°, 12 p. Miscelaneu, copie din anul 1833, în limba germană, scrisă de mîna unui copist anonim pentru Iosif Kemény, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Originalul nu se știe unde se află.

Ediții: Manuscrisul e *inedit*. Plănuit să fie tipărit de Iosif Kemény în vol. II din *Deutsche Fundgruben*, acesta spune în prefața volumului că nu-l publică, fiindcă se aseamănă cu manuscrisul *Eigentliche Beschreibung, wie und was massen der Báthori Gábor in die Hermannstadt kommen, und geplündert. Item was er in die Walachei ausgericht, und wie er bis in seinen Tod gelebt, 1610—1631*, pomenit mai sus (nr. 117), încît ar constitui o repetare a știrilor respective. Totuși nu sînt identice; manuscrisul lui Brenner are o seamă de amănunte noi.

Paul Fenescher

(cca. a doua jumătate a sec. XVI — după 1612)

122. Chronik <1611—1612>

Scurte însemnări, cu caracter local brașovean, din anii 1611—1612 între care și victoria lui Radu Șerban asupra lui Gabriel Báthori în 1611, precizîndu-se și numărul oștilor bătute. O altă știre, tot cu amănunte, e în legătură cu moartea judelui orașului Brașov, Mihail Weiss. Autorul, prea puțin cunoscut, e un brașovean.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fără indicarea colecției și a numărului (după *Quellen*, V, p. CVII—CVIII), in-4°. Miscelaneu, originalul de la începutul sec. XVII, în limba germană, scris de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Manuscrisul se păstrează pe foile de la începutul unei cărți a lui Martin Luther, Wittenberg, 1552.

Ediții: Julius Gross, *Chronik des Paulus Fenescher <1611 1612>*, în *Quellen*, 1909, vol. V, p. 635—636, cu o notă introductivă, p. CVII—CVIII.

Mihail Weiss

(1569—1612)

123. Liber annalium raptim scriptus per Michaelem Weyss Mediensem, senatorem reipublicae Coronensis, in quo conscribendo etsi non eam (chare haeres), quam merito debuissem, adhibere potui diligentiam, nihilominus tamen charum... ob studium et voluntatem singularem in te meam, quam praesento, dum commemorando qualiter cunque tandem annales hosce non me, sed te de iis docere cupio <1569 1612>

Anale ce cuprind autobiografia cunoscutului jude al Brașovului din anii 1569—1612, cu știri privitoare la epoca Báthoreștilor în Transil-

vania, la Mihai Viteazul şi Radu Şerban în Ţara Romînească şi la Aron Tiranul, Ştefan Răzvan şi Movileştii în Moldova.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. nr. 64 (după *Quellen*, V, p. XL), in-8°. Copie probabil din sec. XVIII, în limba latină, germană şi maghiară, cu litere latine şi neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *lipseşte* şi începe de-a dreptul cu textul: „α και ω Anno 1569". Titlul pe cotorul legăturii volumului e acesta: *Siebenbürgische Chronik, 1569—1612*. În aparatul critic al tipăriturii din *Quellen* (vezi la ediţii), manuscrisul acesta e însemnat cu litera *B*.

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Albrich, Fol. nr. 16, II (după *Quellen*, V, p. XXXIX), in-folio, p. 379 537. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XVIII, în limbă latină, germană şi maghiară, scrisă de mîna lui Ioan Albrich, cu litere latine şi neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Manuscrisul acesta, care stă la baza tipăriturii lui I. Gross din *Quellen*, V (vezi mai jos la *ediţii*), e cel mai bun şi mai complet din toate cîte există. Originalul s-a pierdut în 1828. „Continuatio" de la 1612—1618, anexată în cele mai multe manuscrise la sfîrşitul lui *Liber annalium*, e un extras al unui extras făcut de Ioan Benkner după cronica lui Paul Sutoris, iar o altă cronică, legată greşit de numele lui Mihail Weiss: *Brevis consignatio tumultum bellicorum etc. <1610—1613>*, e în realitate o parte din cronica lui Marcu Fuchs. În aparatul critic al tipăriturii din *Quellen* manuscrisul acesta e însemnat cu litera *A*.

III. Bibl. Lic. Honterus, Braşov. ms. Burzenländer Capitelsarchiv, Bd. XIV (după *Quellen*, V, p. XL), in-folio, p. 355—428. Miscelaneu, copie din 8 ianuarie 1724, în limba latină, germană şi maghiară, scrisă de mîna cronicarului Marcu Tartler şi de mulţi alţii, cu litere latine şi neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Copia e făcută numai parţial de Tartler, grafia arătînd încă o mulţime de alte mîini. În aparatul critic al tipăriturii din *Quellen*, manuscrisul acesta e însemnat cu litera *E*.

IV. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, Miscellanea Manuscripten, nr. 3 (după *Quellen*, V, p. XL), in-folio, p. 137 sqq. Miscelaneu, copie de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba latină, germană şi maghiară, cu litere latine şi neo-gotice, text în extrase.

Titlul în ms.: *Excerpta*.

Manuscrisul acesta e mai tînăr, mai prost transcris şi conţine numai excerpte din cronică.

V. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Philippi, Bd. IV (după *Quellen*, V, p. XXXIX), in-4°. Miscellaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, germană şi maghiară, cu litere latine şi neo-gotice, text cu lipsuri în corpul cronicii şi la sfîrşit.

Titlul în ms.: *Michaelis Weissi, iudicis quondam Coronensis Liber annalium <1569—1603>*. Lipsesc evenimentele din anii 1604—1612.

Manuscrisul e cu greşeli de transcriere şi mai nou decît manuscrisul Tartler-Philippi de la nr. VIII mai jos. Pe foaia de titlu Fabricius notează (în limba germană): „Transcrierea următoare nu e întocmai cu cea a lui Thoma Tartler (cum se spune în titlu) şi aflătoare în vol. I, in-4, din Collectaneea lui Tartler, nici completă. Lipseşte aci Dedicaţia... diploma nobiliară a lui Mihail Weiss şi copia merge numai pînă la 1603, transcrierea lui Tartler ajunge însă pînă la 1612..." În aparatul critic al tipăriturii din *Quellen* manuscrisul acesta nu e luat în seamă.

VI. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Philippi, fără indicarea numărului (după *Quellen*, V, p. XL), in-4 . Copie probabil din sec. XVIII, în limba latină, germană şi maghiară, cu litere latine şi neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Textul începe : „A. N. D. G. Anno 1569". În aparatul critic al tipăriturii din *Quellen* manuscrisul e însemnat cu litera *C.*

VII. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Plecherfeld Manuscriptum Weissianum, nr. 354 (după *Quellen*, V, p. XL), in-4°. Copie din sec. XVIII, în limba latină, germană şi maghiară, cu litere latine şi neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *lipseşte.* Textul începe ca la manuscrisul precedent : „A.N.D.G. Anno 1569". În aparatul critic al tipăriturii din *Quellen* manuscrisul e însemnat cu litera *D.*

VIII. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Tartler-Philippi, Bd. I (1) (după *Quellen*, V, p. XXXIX), in-4°, p. 1—151. Miscelaneu, copie din anul 1736, în limba latină, germană şi maghiară, scrisă de mîna cronicarului Toma Tartler, cu litere latine şi neo-gotice, text mult prescurtat.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

Aci avem o prelucrare mult prescurtată — cu toate că pe foaia de titlu se zice că e o transcriere „ex autographo" — a textului original şi într-o limbă modernizată. Titlul e mai complet şi mai explicit însă aci. În aparatul critic al tipăriturii din *Quellen* manuscrisul acesta e însemnat cu litera *T.*

IX. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, Fol. 2 (după *Quellen*, V, p. XL), in-folio, p. 1 sqq. Miscelaneu, copie de pe la începutul sec. XIX, în limba latină, germană şi maghiară, cu litere latine şi neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

Acest manuscris este copia ms-ului de la nr. II (vezi mai sus).

X. Bibl. Honterus, Braşov, ms. Trausch, nr. 71 (după *Quellen*, V, p. XL), in-4 , p. 1 sqq. Miscelaneu, copie de pe la începutul sec. XIX, în limba latină, germană şi maghiară, cu litere latine şi neo-gotice, text în extrase.

Titlul în ms. : *Excerpta.*

Manuscrisul are multe greşeli şi e numai un extras din cronică.

XI. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trauschenfels, nr. 352 (după *Quellen*, V, p. XL), in-4°. Copie de pe la începutul sec. XIX, în limba latină, germană şi maghiară, cu litere latine şi neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *lipseşte.*

XII. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Vaterländische Geschichte in Handschriften, nr. 4 (după *Quellen*, V, p. XL), in-folio, p. 1 sqq. Miscelaneu, copie de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba latină, germană şi maghiară, cu litere latine şi neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

Manuscrisul e transcris de pe copia cea mai bună, de la nr. II de mai sus.

XIII. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Vaterländische Miszellen von Seulen, nr. 137 (după *Quellen*, V, p. XL), in-folio, p. 1 sqq. Miscelaneu, copie de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba latină, germană şi maghiară cu litere latine şi neo-gotice, text în extras şi cu lipsuri la început.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

Aci avem numai evenimentele din jumătatea a doua a cronicii, adică anii 1599—1612. Sînt multe greşeli de transcriere.

XIV. Bibl. Bis. Evang., Mediaş, ms. nr. cat. 4486, in-4°, 282 p. Copie de la începutul sec. XIX, în limbile latină, germană şi maghiară, cu litere latine şi neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *Liber annalium scriptus per Michaelem Weiss Mediensem, judicem reipubl<icae> Coronensis.*

După titlul prescurtat al manuscrisului urmează cuvintele : „Abschrift aus dem Nachlasse Mich. v. Heydendorf", copie care a aparţinut lui Mihail Heydendorff. Deci probabil unul din manuscrisele, din cele opt volume de *Collectanea*, despre care se vorbeşte în Trausch-Schuller, *Schriftsteller-Lexikon*, vol. IV, p. 198, a căror soartă nu o cunoaştem.

XV. Arh. Stat. Sibiu, ms. Varia, III, 53, in-folio, 76 f. Copie din sec. XVIII, în limbile latină, germană şi maghiară, cu litere latine şi neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *lipseşte*, de asemenea şi numele autorului. Aci avem completările de la 1612 la 1615.

XVI. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten B. 2 vol. CXXII, in-4°, 159 p. Copie de la începutul sec. XIX, în limba latină, germană şi maghiară, cu litere latine şi neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *Autobiographie des Michael Weiss weiland Stadtrichters von Kronstadt* <1569 1612>.

Deşi titlul e altul, conţinutul e identic cu cel din *Liber annalium raptim scriptus*, cum le-a zis Weiss însuşi analelor sale.

XVII. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Benignische Sammlung, Kasten L. 64. d. vol. IV, 7, in-4°, 150 p. Miscelaneu, copie din sec. XVII, în limbile latină, germană şi maghiară, scrisă de mîna mai multor copişti anonimi, între care şi I. Filtsch, cu litere latine şi neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *lipseşte*, avînd însă un adaos de la 1712—1615 inclusiv. Lipseşte şi numele autorului.

XVIII. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Michaelis-sche Sammlung, Kasten H. 5.12, in-4 , <40> p. Copie de la începutul sec. XIX, în limbile latină, germană şi maghiară, scrisă de mîna lui Fr. Michaelis, cu litere latine şi neo-gotice, text cu lipsuri la sfîrşit.

Titlul în ms. : *Autobiographie*, cu precizarea că însemnările autobiografice merg numai pînă la anul 1608 inclusiv.

XIX. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 188, in-8°, <248> p. Copie din anul 1812, în limbile latină, germană şi maghiară, scrisă de foarte multe mîini anonime, dar manuscrisul prezentat lui Samuil Teleki de către Ioan Teutsch, cu litere latine şi neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *Liber annalium raptim scriptus*, cu evenimentele pînă la anul 1612 inclusiv, fără adaosuri.

Ediţii : Anton Kurz, cu titlul de mai sus, cel principal şi cu multe greşeli (publicat după moartea editorului), în *Deutsche Fundgruben*, 1860, III, p. 125—242, cuprinzînd şi o continuare a cronicii de la 1612 la 1615 ; Julius Gross, cu titlul scurt : *Liber annalium raptim scriptus per Michaelem Veyss <1569—1612>*, în *Quellen*, 1909, vol. V, p. 140—263, însoţit de un studiu introductiv, p. XXXIII—XLIII, şi fără continuarea anilor 1612—1615.

Francisc Mikó

(1585—1635)

124. Históriája 1594—1613

<Istoria sa, 1594—1613>

Cuprinde ştiri pentru Transilvania, Moldova şi Ţara Romînească din anii 1594—1613, privitoare mai ales la vremurile lui Mihai Viteazul şi Radu Şerban, scoţînd în relief, cu amănunte noi, biruinţa lui Radu Şerban la Braşov în 1611.

I. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. X, 69 (1), in-folio, 47 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *Nemes Erdélyország fejedelme Báthori Zsigmond idejétül fogva Báthori Gábor haláláig történt dolgok históriája* <Istoria Transilvaniei din timpul nobilului principe Sigismund Báthori pînă la moartea lui Gabriel Báthori şi lucrurile întîmplate în acel timp, 1594—1613>.

Manuscrisul original e pierdut.

II. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. XI, 24, in-folio, 83 p. Copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *Erdélynek nyomoruságos és igen keserves viszontagságairól 1594-től 1613-ig maga életében irt históriája* <Istoria Transilvaniei despre întîmplările nenorocite şi foarte amare din 1594 pînă la 1613, scrise în timpul vieţii sale>.

III. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformaţi), nr. 1040, in-4°, <82> f. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Fekete, text cu lipsuri în corpul cronicii.

Titlul în ms. : *Az erdélyi dolgokról irt históriája 1594 esztendőben* <Istoria celor întîmplate în Transilvania în anul 1594>, cu evenimentele pînă la 1613.

Cuprinde şi continuarea scrisă de Sam. Biró, lipsesc însă §§. 50-54 inclusiv.

IV. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformaţi), nr. 1842, in-folio, <28> f. Copie din anul 1760, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Dobó de Alba Iulia, text complet.

Titlul în ms. : *Az erdélyi dolgokról irt históriája 1594 esztend.* <Istoria celor întîmplate în Transilvania în 1594>, pînă la 1613, cu adaosul lui Biró inclusiv.

V. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. 42, in folio, 103 f. Copie din sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

VI. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 233, in-folio, f. 201—208. Miscelaneu, copie de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba maghiară, text cu lipsuri mari la sfîrşit.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal. Lipseşte partea ultimă a cronicii, avînd numai anii 1594—1605.

VII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 571, in-8 , 172 p. Copie din sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *Historia <1594—1613>*.

VIII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 577, in-8°, 193 p. Copie din sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *Historia* <*1594—1613*>.

IX. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 610, in-8°, 73 f. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Textul în ms.: *Historia* (*1594—1613*).

X. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 957, in-12°, f. 171—239. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *Historia* <*1594—1613*>.

Manuscrisul acesta se află într-un caiet cu însemnări aparținînd cronicarului Mihail Cserel.

XI. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, Tom. XXII. A. 22 (1), in-folio, 66 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *Erdélyben életében történt dolgokról irt históriája 1594-től 1612-ig Biró Samuel folytatásával 1612-től 1613 Április végéig* <Istoria lucrurilor întîmplate în Transilvania în timpul vieții sale de la 1594 la 1612, cu continuarea lui Samuil Biró de la 1612 la sfîrșitul lui aprilie 1613>.

Manuscrisul acesta a fost și în mîinile lui Iosif Benkő.

XII. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Samuil Kemény, Chartophylaceum Transylvanicum, VI, E. 1. vol. II (1), in-4°, p. 1—67. Miscelaneu, copie din a doua jumătate a sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Dobó de Alba Iulia, text complet.

Titlul în ms.: *Életében az erdélyi dolgokról irt históriája 1594 esztend.* <Istoria celor întîmplate în Transilvania în viața sa, începînd cu anul 1594>.

Există și aci completarea lui Samuil Biró, pînă la sfîrșitul lui aprilie 1613.

XIII. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 3. vol. XX, in-folio, <120> p. Copie de la începutul sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de cronicarul Mihail Cserel, text complet.

Titlul în ms.: *Maga életiben történt erdélyi dolgokról maga irta história, tőlem iratott a Brassai exiliumban* <Istoria scrisă în timpul vieții sale despre întîmplările din Transilvania, scrisă de mine însumi în exilul de la Brașov, (1594—1613)>.

Manuscrisul cuprinde și adaosul lui Samuil Biró. Mențiunea „scrisă de mine însumi în exilul de la Brașov" se referă la Mihail Cserel.

XIV. Bibl. muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 5. vol. LXXIII. b., in-folio, 80 p. Copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *Erdélynek nyomoruságos és igen keserves viszontagságairól 1594-től 1613-ig maga életében irt históriája* <Istoria scrisă în timpul vieții sale despre întîmplările nenorocite și foarte triste ale Transilvaniei din anii 1594—1613>.

XV. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 32 (3), in-8°, 108 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîna unui copist anonim, după Mihail Cserel, text complet.

Titlul în ms.: *Maga életében történt erdélyi dolgoknak maga irott históriája, irattatott le Nagy Ajtai Tserei Mihálytól Brassóban levő exiliumába eként* <Istoria lucrurilor întîmplate în Transilvania în timpul vieții sale scrisă de el însuși, transcrisă de Mihail Cserei din Aita-Mare în vremea exilului său din Brașov>, cu evenimentele de la 1594—1613 inclusiv.

Ediţii: Gábor Kazinczy, *Hidvégi Mikó Ferencz históriája A maga életében történt erdélyi dolgokról, 1594—1613. Biró Sámuel folytatásával* <Istoria lui Francisc Mikó de Hăghig. Lucruri ardelene întîmplate în timpul vieţii lui, 1594—1613. Cu continuarea lui Samuil Biró>, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, vol., VII, p. 135—304; părţile privitoare la romîni au fost studiate şi traduse în parte în limba romînă de I. Crăciun, *Ştiri despre Mihai Viteazul la cronicarul transilvan Francisc Mikó <1595—1601>*, în *An. Inst. Ist. Naţ.*, 1943—1944, IX, p. 498—508; idem, *Biruinţa lui Radu Şerban la Braşov (1611), văzută de un cronicar transilvănean*, în *Omagiu lui C. Giurescu*, Bucureşti, M.O. Imprimeria Naţională, 1944, in-4°, p. 195—199; idem, *Sfîrşitul domniei lui Radu Şerban, o mărturie mai puţin cunoscută <sept. 1611>*, Iaşi, Tip. „Liga Culturală", 1943, in-8 , 9 p. (Extras din *Omagiu lui I. Minea*).

Simeon Paulinus

(cca. 1580—1628)

125. Eine Historie von dem Báthori Gábor <1608—1613>

Cronică rimată, descriind atitudinea lui Gabriel Báthori, faţă de saşi, de sibieni, braşoveni, şi faţă de Ţara Romînească din timpul lui Radu Şerban, 1608—1613. Mai cuprinde ştiri şi despre decapitarea lui Mihail Weiss, judele Braşovului în 1612, şi despre uciderea lui Gabriel Báthori la Oradea în 1613. Originalul, azi pierdut, a fost scris de autor înainte de anul 1628.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Sammelwerke, nr. 55, Lit. D. (3) (după *Quellen*, V, p. XCVIII), in-4°, p. 69—90. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Ediţia de mai jos a fost tipărită după acest manuscris.

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, nr. Q. 42. b. (după *Quellen*, V, p. XCIII), in-4°, p. 133—148. Miscelaneu, copie de pe la începutul sec. XIX, în limba germană scrisă de mîna lui I. F. Trausch, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Manuscrisul acesta e cu greşeli, cu limba modernizată şi cu un rînd al unei strofe (strofa 128, rînd 5) omis. În amîndouă manuscrisele de la Braşov versurile sînt în rînduri continuative, strofele încep însă cu aliniat nou.

III. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Miscell. R. Tom. II (15), in-4°, <30> p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîna unui copist anonim, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *Historische Beschreibung der Regierung des siebenbürgischen Fürsten Gabriel Báthori in einem Lied.*

Ediţii: Oscar Netoliczka, *Eine Historie von dem Báthori Gábor gegeben durch Simonem Paulinum Nussbachensem*, în *Quellen*, 1909, vol. V, p. 595–616, cu un studiu introductiv, p. XCIII–C.

Gaspar Veres Bojti (Boithinus)

(cca. 1590 — după 1640)

126. De rebus gestis magni Gabrielis Bethlen (1595–1614)

Conţine ştiri detaliate privitoare la Transilvania, Moldova şi Ţara Romînească din anii 1595–1614, epoca lui Sigismund Báthory, Mihai Viteazul, mai ales Radu Şerban, apoi Gabriel Báthori şi anii din tinereţe ai lui Gabriel Bethlen. Partea, cuprinzînd cele făptuite de Gabriel Bethlen (1614–1629) — cum se spune în titlu—, s-a pierdut.

I. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. X. 95 (2), in-folio, 202 p. Miscelaneu, copie din anul 1767, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *De rebus gestis m‹agni› Gabrielis Bethlen. N. Enyeden descriptae 1767*, cu întîmplările, cîte s-au păstrat, în întregime, 1595–1614.

II. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. XI. 38, in-folio, ‹110› f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *De rebus gestis magni Gabrielis Bethlen, libri tres ‹1595–1614›.*

III. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, fond Anexa II (Reformaţi), nr. 1841, in-folio, ‹52› f. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîna lui Iosif Dobó de Alba Iulia, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

IV. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, fond Iosif Kemény, Col. maior. Tom. XVIII, A. 18 (1), in-folio, ‹202› p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba latină, scrisă în cea mai mare parte de mîna lui Iosif Kemény, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

V. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. din arh. fam. Teleki de la Gorneşti, necatal., in-folio, 202 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

În faţă se află însemnări despre Mihail Apafi I şi despre familia Báthori.

VI. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 43, in-folio, 89 f. Copie de la începutul sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

VII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 44, in-folio, 140 f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

VIII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 211, in-folio, 200 p. Copie din sec. XVII, în limba latină, text complet.
Titlul în ms. : *ca mai* sus, cel principal.

IX. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 575, in-8°, 391 p. Copie din sec. XIX, în limba latină, text complet.
Titlul în ms. : *ca mai* sus, cel principal.

X. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 637, in-8°, 304 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.
Titlul în ms. : *ca mai* sus, cel principal.

XI. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 3. vol. XXII, in-folio, <220> f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text cu oarecare lipsuri la sfîrşit.
Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

XII. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Benignische Sammlung, Kasten L. 47, in-folio, 267 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.
Titlul în ms. : *De rebus gestis magni Gabrielis Bethlen, serenissimi, potentissimique, sacri romani imperii Transilvaniaeque principis, partium regni Hungariae domini, Siculorum comitis, ac Opuliae Ratiboriaeque ducis, domini domini sui clementissimi, librorum XII inchoatorum, libri tres, ex publicis regnorum Hungariae et Transilvaniae actis, variis procerum epistolis et fide dignis relationibus, rerumque eventibus eruti*, cu ştirile în întregime, atîtea cîte s-au păstrat.

XIII. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Benignische Sammlung, Kasten L. 64, c. vol. VIII, 8, in-folio, <56> p. Miscelaneu, copie din sec. XVII, în limba latină, scrisă de mîinile a doi copişti anonimi, text cu lipsa la început a întregii cărţi (liber) I.
Titlul în ms. : *De rebus gestis M. Gabrielis Bethlen, liber II—III*, cuprinzînd povestirea evenimentelor numai de la 1611—1614.

XIV. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Benignische Sammlung, Kasten, L. 64, d. vol. IV. 6, in-folio, 95 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.
Titlul în ms. : *ca mai* sus, la nr. XII.
Copia aceasta e de altă mînă, decît cea precedentă, din aceeaşi colecţie Benigni.

XV. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, Kapellenbibliothek, ms. XIX. b. 16, in-folio, <200> f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.
Titlul în ms. : *ca mai* sus, la nr. XII.

XVI. Bibl. Bolyai (Col. Ref.), Tîrgu-Mureş, ms. nr. 234, in-4°, 322 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.
Titlul în ms. : *De rebus gestis magni Gabrielis Bethlen libri III*, avînd povestirea evenimentelor în întregime.

XVII. Bibl. Bolyai (Col. Ref.), Tîrgu-Mureş, ms. nr. 354, in-folio, 218 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.
Titlul în ms. : *De rebus gestis M. Gabrielis Bethlen libri tres.*

XVIII. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 192, in-8°, 312 p. Copie din anul 1765, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *De rebus gestis M. Gabrielis Bethlen libri tres, priores. Decem posteriores libri deperditi sunt. Codibus Bibliothecae suae Mss, adnumeravit Samuel S.R.I. comes Teleki de Szék. Viennae Austriae, anno 1765,* cuprinzînd evenimentele în întregime.
La sfîrşitul manuscrisului se află o mulţime de însemnări, străine de cronică.

Ediţii: I. Chr. Engel, *Casparis Boithini, De rebus gestis magni Gabrielis Bethlen...,* în *Monumenta Ungrica,* Viennae, Anton Doll, 1809, in-8°, p. 237—444.
Studii: Dávid Angyal, *Adalek Böjthi Gáspár De rebus gestis magni Gabrielis Bethlen czimű művének kritikájához* <Adaos la critica operei lui Gaspar Bojthi intitulată De rebus gestis magni Gabrielis Bethlen>, în *Századok,* 1898, XXXII, p. 598—599.

Valentin Gockesch

(cca. sfîrşitul sec. XVI — 1656)

127. Chronik <1611—1614>

Ştiri din anii 1611—1614, privind divergenţele dintre Gabriel Báthori şi braşoveni şi dintre el şi Radu Şerban, voievodul Ţării Romîneşti. Are informaţii asupra uciderii judelui Braşovului, Mihai Weiss; pentru 1614 o singură ştire, despre noul principe al Transilvaniei: Gabriel Bethlen. Autorul e contemporan cu evenimentele şi senator al Sfatului oraşului Braşov.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. *Excerpta ex aliquot diariis manuscriptis,* nr. 12 (după *Quellen,* VI, p. III), in-4°, p. 42—50. Miscelaneu, copie probabil de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text prescurtat.
Titlul în ms.: *lipseşte,* iar titlul de mai sus e după editorul Iulius Gross.
Această copie e mult prescurtată, în comparaţie cu originalul (şi care se află mai jos la nr. IV), şi are textul modernizat. Ea constituie manuscrisul prototip al tuturor copiilor următoare.

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Herrmann *Annales rerum ecclesiasticarum et politicarum in Transilvania,* nr. 116 (după *Quellen,* VI, p. III), in-4°, p. 517—524. Miscelaneu, copie probabil de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text prescurtat.
Titlul în ms.: *lipseşte.*
Acest manuscris derivă din manuscrisul nr. I, însă cu multe prescurtări, pentru care se gasesc exemplificări, cu texte paralele, în nota introductivă a lui Gross din *Quellen,* VI, p. III.

III. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, Fol. 38 (după *Quellen,* VI, p. III), in-folio, p. 89—92. Miscelaneu, copie de pe la sfîrşitul sec. XVIII sau începutul sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text prescurtat.
Titlul în ms.: *lipseşte.* E o copie după manuscrisul prototip pomenit la nr. I.

IV. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, nr. 227 (după *Quellen*, VI, p. III), in-4°. Originalul de la începutul sec. XVII, în limba germană, scris de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text cu lipsuri la început.

Titlul în ms. : *lipseşte*, manuscrisul fiind acefal.

Ediţii: Julius Gross, *Chronik von Valentin Gockesch <1611—1614>*, în *Quellen*, 1915, VI, p. 7—12, cu o notă introductivă, p. IIII—V. Are la bază manuscrisul original.

Toma Borsos

(1566—1634)

128. Vita, vel potius peregrinatio totius vitae Thomae Borsos de Maros Székelyvásárhely scripta in Constantinopoli per ipsimet Thomam Borsos in anno a creatione mundi 5573, in anno Dni Jesu Christi 1614, in anno Mohametis prophetae 1025 <1584 1612>

Autobiografie cu ştiri privitoare la Transilvania din anii stăpînirii lui Sigismund Báthori şi mai ales pentru vremurile lui Mihai Viteazul şi pentru cele două biruinţe ale lui Radu Şerban la Braşov.

I. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 19 (1), in-4°, p. 1—15. Miscelaneu, originalul din anul 1614, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, care deşi e în limba latină, textul cronicii e în limba maghiară.

Titlul manuscrisului e foarte greu de descifrat, nu numai din cauza scrisului autorului, ci şi din cauza hîrtiei sugative pe care e scris. Acelaşi neajuns e pentru aproape întreg manuscrisul.

Ediţii: József Kemény, István Kóvács, *Vita, vel potius peregrinatio totius vitae Thomae Borsos de Maros Székelyvásárhely scripta in Constantinopoli per ipsimet Thomam Borsos in anno a creatione mundi 5573, in anno Dni Jesu Christi 1614, in anno Mohametis prophetae 1025*, în *Erd. Tört. Tára*, 1845, II, p. 15—43.

129. Itinerarium ad fulgidam portam eiusdem Thomae Borsos <1613>

Fragment de autobiografie cu informaţii privind Transilvania de la sfîrşitul domniei lui Gabriel Báthori, cu ştiri asupra frumuseţilor Tîrgoviştei şi amănunte despre soarta lui Radu Şerban fostul voievod al Ţării Romîneşti.

I. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 19 (2), in-4°, p. 15—27. Miscelaneu, originalul din anul 1613, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Manuscrisul nu are foaie de titlu, nici măcar un titlu de capitol, ci e o continuare imediată a autobiografiei intitulată *Vita, vel potius...* amintită mai sus.

Ediţii: József Kemény, István Kovács, *Itinerarium ad fulgidam portam ottomanicam Thomae Borsos,* în *Erd. Tört. Tára,* 1845, II, p. 233—250.

130. Borsos Tamásnak második portára való járásának közönséges históriája: melyet obiter csak írtam meg az Konstantinápolyba in anno Dni Jesu Christi 1618 <—1620>

<Istoria celei de a doua călătorii la Poartă a lui Toma Borsos, scrisă la Constantinopol în anul de la naşterea lui Isus Christos 1618 (—1620)>

Conţine ştiri din vremurile lui Gabriel Bethlen. Istorisirea mai cuprinde şi însemnări privind pe Radu Şerban, Alexandru Iliaş, Gavriil Movilă, Costea Pitarul, Lupul paharnicul din Ţara Romînească şi mai ales pe Gaşpar Graţiani din Moldova.

I. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 19 (3), in-4°, p. 1—107. Miscelaneu, originalul din 1618—1620, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus,* cu descrierea evenimentelor de la 18 aprilie 1618 la 3 aprilie 1620.

Ediţii: Imre Mikó, *Borsos Tamásnak második portára való járásának közönséges históriája* <Istoria celei de a doua călătorii la Poartă al lui Toma Borsos>, în *Erd. Tört. Adatok,* 1856, II, p. 7—284 — călătoria — şi p. 285—308 — documentele ce o însoţesc.

Petru Bánfi

(înainte de 1573—1617)

131. Tagebuch <1599—1616>

Jurnal cu informaţii privitoare la vremurile lui Mihai Viteazul în Transilvania, la luptele lui Radu Şerban lîngă Braşov cu Moise Székely şi cu Gabriel Báthori şi alte amănunte pentru trecutul oraşului Braşov, al Ţării Bîrsei şi al Transilvaniei din anii 1599—1616. Autorul, martor ocular al împrejurărilor, a fost meşter pielar în Braşov şi membru al magistratului.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. nr. 12 (după *Quellen,* V, p. LXI), in-8°, p. 1—26. Miscelaneu, copie de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în excerpte.

Titlul în ms. : *Diarium* <*1599—1616*>.
Originalul e mai jos la nr. IV.

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. nr. 116 (după *Quellen*, V, p. LIX), in-8°, p. 453—489. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în excerpte.

Titlul în ms. : *Diarium*.

Aci evenimentele sînt de la 1590 la 1616, fiindcă manuscrisul acesta cuprinde şi *Diarium*-ul şi *Ephemeris*-ul lui Simeon Czack etc. (vezi acolo), în extrase şi într-o limbă modernizată. Textul acestui manuscris, în transcriere defectuoasă, a fost atribuit în întregime lui Petru Bánfi; în realitate aci sînt rezumate *şi* operele lui Czack.

III. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Burzenländer Capitelsarchiv, nr. XIV (după *Quellen*, V, p. LXII), in-folio, p. 541—548. Miscelaneu, copie din anul 1729, în limba germană, scrisă de mîna lui Marcu Tartler, cu litere neo-gotice, text în excerpte.

Titlul în ms. : *Einfältige Erzählung vom Anfang des 17-ten saeculi* (*1600—1629*), cu evenimentele numai de la 1600, dar pînă la anul 1629 inclusiv.

Manuscrisul acesta e o compilaţie scurtată din *Ephemeris*-ul lui Czack, din *Diarium*-ul lui Bánfi şi alte notiţe din Czack, fără să se pomenească numele autorilor. Materialul din Bánfi cuprinde anii: 1603—1616.

IV. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, nr. 5 (după *Quellen*, V, p. LVIII), in-8°, p. 234—283. Miscelaneu, originalul de la începutul sec. XVII, în limba germană, scris de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *Tagebuch* <*1599—1616*>.

V. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, nr. 23 (după *Quellen*, V, p. LXII, nota 1), in-8 . Miscelaneu, copie de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *Marienburgiana* <*1599—1616*>, după numele donatorului acestui manuscris L. J. Marienburg, mort în 1821.

VI. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, V, p. LXI), in-folio, p. 160—178. Miscelaneu, copie din anul 1758, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *Ephemeris libellus in quo acta quotidiana perscribuntur auctore Petro Bánfi consiliario Coronensi* <*1590—1616*>, avînd şi aici în frunte evenimentele de la 1590—1602 din *Ephemeris*-ul lui Simon Czack, atribuit greşit lui Petru Bánfi.

Această copie e o copie mai bună, cu mai puţine greşeli, dar cu limba modernizată. La sfîrşitul manuscrisului se găseşte următoarea adnotaţie: „Tantum ex autographo autoris descriptum, quod in sacristia Coronensis templi Cathedratici asservatur, 1758", după care sînt şi alte notiţe şi completări de mîna cronicarului Thomas Tartler.

Ediţii: Anton Kurz, *Tagebuch des Peter Bánfi, eines Kronstädter Rathsherrn vom Jahre 1599—1616*, în *Deutsche Fundgruben*, 1860, vol. III, p. 247—265, cu o notă introductivă, p. 243—246, după original, cu multe greşeli; Friedrich Wilhelm Seraphin, *Tagebuch des Petrus Bánfi* (*1599—1616*), în *Quellen*, 1909, vol. V, p. 417—432, cu un studiu introductiv asupra manuscriselor, p. LVI—LXV, tot după manuscrisul original.

Anonimi

132. Kalender-Chronik <1423 1616>

Scurte notițe istorice privind mai ales data morții, alegerii etc. preoților sași din orașul Brașov și satele din Țara Bîrsei; alături de aceste știri victoria lui Dan II voievodul Țării Romînești asupra unei oști de 36 000 a turcilor la 26 februarie 1423—știre cu care începe cronica — și moartea la 7 octombrie 1512 a preotului catolic sas din Bod cu numele: „Bloch" (adică romîn).

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Codex nr. 279, Fol. (după *Quellen*, IV, p. LXXVII), in-folio. Originalul, în limba latină, scris de mîinile preoților bisericii săsești din Sînpetru lîngă Brașov, text complet.

Titlul în ms.: *lipsește*.

Însemnările sînt făcute pe șase foi de calendar, între rîndurile libere, sau pe margini, păstrate într-o Psaltire latină din sec. XVI, scrisă pe pergament și legată în scoarțe de piele.

Ediții: G. D. Teutsch, *cu titlul de mai sus*, în *Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde*, vol. III, Sibiu, 1877, p. 361 sqq; Fr. Wilhelm Seraphin, *tot cu titlul de mai sus*, în *Quellen*, 1903, col. IV, p. 291—293, cu o notă introductivă, p. LXXVII. În textul retipărit de Seraphin se corectează greșelile strecurate la Teutsch și se înșiră știrile într-o cronologie consecventă, nu ca în original, sau ca la Teutsch.

Andrei Hegyes

(1578—1627)

133. Diarium <1603—21 mai 1617>

Informații scurte zi cu zi privitoare la evenimentele întîmplate la Brașov, în Țara Bîrsei, în Transilvania, Moldova și Țara Romînească în cursul anilor 1603—1617. Jurnalul propriu-zis începe cu data de 21 martie 1613, de aci înainte însemnîndu-se zi cu zi tot ce a văzut, auzit sau aflat autorul.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fără indicarea numărului (după *Quellen*, V, p. LXXVIII—LXXXI), in-folio, 138 p. Original din sec. XVII, în limba germană, foarte puțin în limba latină și limba maghiară, scris de mîna autorului, cu litere neo-gotice și latine, text cu o întrerupere bruscă la sfîrșit.

Titlul în ms.: *lipsește*, manuscrisul fiind acefal.

Din manuscris lipsește prima foaie — titlul și începutul anului 1613 — apoi, se constată goluri la 1614 (25 iunie — 16 iulie) și la 1616 (29 mai — 5 iunie) și întreruperea bruscă de la sfîrșit. Alături de jurnalul lui Hegyes, scris pe jumătatea din dreapta a foii, se află, pe cealaltă jumătate: *O cronică anonimă* cu evenimentele de la *1603 1612*: *cronica lui Ieronim Ostermayer și a Continuatorului ei* cu știri din anii *1521—1561* și *1562—1570* (a se vedea acolo), apoi o cronică *ungaro-transilvană* cu știri generale din *1038—1549*, din care Seraphin a publicat pe cele mai importante în studiul său introductiv din *Quellen*, p. LXXXIII LXXXIV, între ele și o informație despre Vlad Țepeș din 1160. La sfîrșitul manuscrisului e anexată și *Cronica* lui Mihail Seybriger (vezi la acesta).

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 3 (după *Quellen*, V, p. XCIV), in-folio, p. 113—129. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîna preotului Luca Seulen, cu litere neo-gotice, text fragmentar.

Titlul în ms.: *Extractus ex Andreae Hegyes, senatoris tunc temporis, manuscripto rerum memorabilium, quarum Weissius in suis Annalibus et Fuchsius in Notatione Historica aut nullam mentionem facere aut defunctorie saltem annotavere*, cu precizarea că aci sînt unele știri în plus față de còpiile precedente, cu completări din alți cronicari (Sutoris), știrile mergînd însă numai pînă la 18 martie 1617, nu pînă la 21 mai același an.

Această copie a lui Seulen diferă cu totul de còpiile celelalte, avînd adaosuri din Sutoris (1603, 1610 și 1611, care lipsesc la Hegyes) și chiar din alți autori anonimi.

III. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 4 (după *Quellen*, V, p. XCIV), in-4, p. 287—372. Miscelaneu, copie de pe la sfîrșitul sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Această copie, fiind făcută de pe arhetipul Albrich, are aceleași greșeli ale arhetipului.

IV. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 54 B. (după *Quellen*, V, p. XCVII), in-4°, 16 p. Copie de pe la mijlocul sec. XVIII, în limba germană, foarte puțin în limbile latină și maghiară, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal, cu evenimentele numai din 1603—1613.

Acest manuscris e copiat după manuscrisul original, nu după ms. Albrich, din care derivă toate celelalte còpii.

V. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Albrich, nr. 16. II (după *Quellen*, V, p. LXXVIII—LXXIX și LXXXVII—LXXXVIII), in-folio, p. 661 736. Miscelaneu, copie din anul 1726, în limba germană, scrisă de mîna lui Ioan Albrich, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal, cu știrile întregi din anii 1603—1617.

Toate còpiile următoare s-au făcut după acest manuscris, încărcat de greșeli și lipsuri, cu excepția uneia.

VI. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, Folio 2 (după *Quellen*, V, p. XCIV), in-folio, p. 191—253. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Această copie stă la baza tipăriturii lui A. Kurz din *Deutsche Fundgruben* (vezi la ediții).

VII. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Fr. Philippi, I, (V) (după *Quellen*, V, p. XCVI), in-4°, p. 179—208. Miscelaneu, copie de pe la mijlocul sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text fragmentar.

Titlul în ms. : *ca mai sus,* la nr. II.

Acest manuscris, deşi e după copia Seulen, are totuşi părţi care lipsesc la Seulen, ştiri ale copistului anonim însuşi.

VIII. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, V, p. XCVI), in-folio, p. 141—147. Miscelaneu, copie de pe la începutul sec. XIX, în limba germană, scrisă de mîna lui Iosif Trausch, cu litere neo-gotice, text fragmentar.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. II, aci evenimentele fiind povestite numai pînă la 1613.

IX. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, nr. 71 (după *Quellen*, V, p. XCVI), in-4°, p. 205—256. Miscelaneu, copie de la sfîrşitul sec. XVIII sau începutul sec. XIX, în limba germană, scrisă de mîna unui copist anonim, cu litere neo-gotice, text fragmentar.

Titlul în ms. : *ca mai sus,* la nr. II.

Manuscrisul derivă din ms. Philippi, avînd şi jurămintele în limba maghiară şi scrisoarea principelui către braşoveni din 1617— publ. în *Quellen*, vol. V, p. 582—583 — în care e vorba despre posesiunea nedreaptă a braşovenilor asupra cetăţii Branului.

X. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, Bd. nr. 227 (după *Quellen*, V, p. XCVI) in-folio. Miscelaneu, copie de pe la începutul sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text fragmentar.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. II.

Aci avem numai ştiri din anii 1612, 1614 şi 1616, privind mai ales atitudinea locuitorilor din Codlea faţă de Gabriel Báthori.

XI. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trauschenfels, nr. 352, Heft XVI (după *Quellen*, V, p. XCVI), in-4 , p. 13—15. Miscelaneu, copie foarte prescurtată probabil de pe la începutul sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text fragmentar.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. II.

E vorba aci numai despre unele întîmplări din zilele de 25 decembrie 1613, 25 decembrie 1614 şi 25 august 1615.

XII. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Samuil Kemény, Hazai gyűjtemény <Colecţia de izvoare interne>, D.I.3, vol. IV (6), in-folio, p. 61—64. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limbile germană şi latină, cu litere neo-gotice şi latine, text fragmentar.

Titlul în ms. : *Hegyes Andreas diariumából töredékek* <Fragmente din jurnalul lui Andrei Hegyes>. *Aus Andreae Hegyes diario (3 Mart. — 10 Mart. 1617)*, cuprinzînd un mic fragment din jurnalul întreg.

Ediţii: Anton Kurz, *Auszug des Andreas Hegyes aus einer fremden, Chronik vom Jahre 1603 1612* <und> *Diarium des Andreas Hegyes vom Jahre 1613—1617*, în *Deutsche Fundgruben*, 1860, III, p. 266—332, dar nu după manuscrisul original, ci după una din cele mai slabe cópii (ms. Trausch, Fol. 2). La greşelile copiei respective Kurz a mai adăugat o mulţime de lecturi greşite, omisiuni şi greşeli de tipar; după manuscrisul original a fost tipărită apoi în întregime de Fr. W. Seraphin, *Diarium des Andreas Hegyes* <*1603—1617*>, în *Quellen*, 1909, vol. V, p. 449—594, cu un lung studiu introductiv asupra manuscriselor şi autorului, p. LXXII—XCVIII.

Simeon Massa, Marcu Fuchs

(cca. 1536—1605) (1557—1619)

134. Marci Fuchsii Chronica rerum ab Ungariae regibus, Transilvaniae, Valachiae, Moldaviaeque principibus atque vayvodis ab anno Christi 990 ad 1619 usque gestarum seriem continens.

Ştiri asupra evenimentelor mai importante din trecutul Ungariei Transilvaniei, Ţării Romîneşti şi al Moldovei pînă la 1526 şi aproape numai ardelene, moldovene şi muntene de la 1526 la 1619, pentru ultimele părţi autorii lor fiind martori oculari ai evenimentelor.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Albrich, nr. 16. II, Fol. (după *Quellen*, IV, p. LI—LII; V, p. XLV), in-folio, p. 2—368. Miscelaneu, copie din anul 1726, în limba latină, scrisă de mîna lui Ioan Albrich, text complet.

Titlul în ms.: *Fuchsii Cronicon <990—1619>.*

Baza acestui manuscris o formează materialul lui Massa, completat de Fuchs, dar pînă la anul 1590 nu se ştie precis care e partea scrisă de unul, sau de celălalt. De la 1591 la 1605 — anul morţii lui Simeon Massa — materialul scris de Massa e însemnat cu M., iar cel scris de Fuchs cu F. După 1605 cronica e scrisă numai de Fuchs, pînă la 1619, anul morţii lui Marcu Fuchs. De aci încoace cronica a fost completată apoi de Christian Lupinus şi Ioan Oltardus — pînă la 1630 — şi de Andrei Gunesch şi Ioan Ziegler, pînă la 1699 inclusiv, întreg acest material fiind adunat împreună de episcopul George Ieremia Haner (mort 1740) care i-a dat titlul cunoscut: *Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltaridinum sive Annales hungarici et transilvanici, opera et studio clarissimorum doctissimorumque virorum Marci Fuchsii, pastoris Coronensis, Christiani Lupini, pastoris Cibiniensis et Johannis Oltardi, pastoris itidem Cibiniensis, concinnati, quibus ex lucubrationibus Guneschianis aliisque manuscriptis fide non indignis quaedam adiecit Johannes Ziegler Schenkensis, pastor in districtu Bistriciensi Neovilensis.* Acest titlu a fost adoptat în cele din urmă şi de Iosif Trausch cu ocazia publicării cronicii întregi în 2 volume mari (vezi la *Chronicon*. . .).

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Burzenländer Capitelsarchiv (C.), Bd. XIV, Fol. (după *Quellen*, IV, p. LII; V, p. XLV), in-folio, p. 189—321. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

III. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Miscell. nr. 23 (după *Quellen*, IV, p. LV), in-folio, p. 171—175. Miscelaneu, copie din sec. XVII, în limba latină, text în extras.

Titlul în ms.: *Excerpta seu Extractus ex Marci Fuchsii, Pastoris Coronensis, manuscripto, cuius titulus: Notatio historica rerum gestarum in Transilvania praecipue in Barczia <1593—1608>*, cu ştiri rezumative privind numai evenimentele din Braşov şi Ţara Bîrsei din anii 1593—1608 şi ştiri pentru Moldova şi Ţara Romînească.

IV. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Roth, nr. 16, I, Fol. (după *Quellen*, IV, p. LII), in-folio. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîna lui Ioan Albrich şi de alţii, adunaţi în volum de episcopul săsesc George Ieremia Haner şi apoi transcrişi *împreună* de Paul Roth, text complet, cu adaosuri.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. I. Aci avem şi completările lui Christian Lupinus şi Ioan Oltardus de la 1619—1630, apoi Andrei Gunesch de la 1630—1663, ca adaosuri la *Istoria* lui Ion Bethlen, şi 1663—1669 cronica însăşi a lui Gunesch şi în sfîrşit Ioan Ziegler de la 1669—1699 inclusiv, completări amănunţite, care singure fac, ca extensiune, mai mult decît cronica de bază a lui Massa-Fuchs.

V. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Thomas Tartler, nr. 17, Fol. (după *Quellen*, IV, p. LII), in-folio. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text fragmentar.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal. Aci avem numai un fragment privind anii 995—1560.

Manuscrisul acestui fragment de cronică a fost dăruit de cronicarul Thomas Tartler colecţiel de manuscrise de la Liceul Honterus în sec. XVIII şi are mai multe greşeli de transcriere.

VI. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, Fol. 3 (după *Quellen*, IV, p. LII), in-folio. Miscelaneu, copie din sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîna lui Iosif Trausch, text complet, cu adaosuri.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. I.

Acesta e manuscrisul care a stat la baza publicării marii opere : *Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum sive Annales hungarici et transilvanici... pars I. complectens Annales ann. 990—1630; pars. II, complectens Annales ann. 1630—1699* (vezi la *Chronicon...*).

Ediţii : J u l i u s G r o s s, în extrase selecţionate, cu titlul *Auszug aus der Chronik von Simon Massa und Marcus Fuchs <1335—1618>*, în *Quellen*, 1903—1909, IV—VI, p. 73—86 (IV) ; p. 267—373 (V), însoţite de cîte un studiu introductiv, p. XLVIII—LIV (IV) ; p. XLIV—LIII (V). Selecţionarea s-a făcut publicîndu-se numai ştirile privitoare la trecutul Braşovului şi al Ţării Bîrsei, de la prima menţiune — 1335 — pînă la 1618 inclusiv.

Cronica aceasta a lui Massa-Fuchs a fost tipărită de I o s i f T r a u s c h în : *Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum sive Annales hungarici et transilvanici*, vol. I—II, Braşov, 1847—1848, in 8, V+324 p. (I) şi VI+307 p. (II), însă după manuscrisul nr. VI, nu după manuscrisul nr. II, care e cel mai bun.

Marcu Fuchs

(1557—1619)

135. Notatio historica rerum gestarum in Hungaria et Transilvania etc. ab anno Christi 1586 usque ad haec nostra tempora <1619>

Cronică pentru evenimentele din anii 1586—1619 privind mai ales vremurile lui Sigismund Báthori şi Gabriel Bethlen în Transilvania, Mihai Viteazul şi Radu Şerban în Ţara Romînească şi Movileştii în Moldova. A se vedea şi cronica lui Simeon Massa, cu care e păstrată împreună în cîteva manuscrise, suprapunîndu-se uneori ştirile.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, Bd. 71 (după *Quellen*, V, p. LI), in-4°. Miscelaneu, copie din anul 1705, în limba latină, scrisă de mîna unui copist anonim, text în extras.

Titlul în ms. : *Notatio historica rerum gestarum in Transilvania, praecipue vero in Barcia. Extractus ex Marci Fuchsii tum temporis pastoris Coronensis manuscripto, cuius copia mihi facta anno 1705. Manuscriptum istud inscribitur; M<arci> F<uchsii> p<astoris> C<oronensis> Notatio historica <ut supra>*, aci fiind extrase numai știrile privitoare la *Brașov* și *Țara Bîrsei* din anii 1586—1619.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond Trausch, Bd. 105 (după *Quellen*, V, p. XLVI), in-4°. Miscelaneu, copie de pe originalul văzut de Ioan Albrich prin 1726, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

Acest manuscris a servit ca bază la editarea cronicii din *Quellen* (vezi la **ediții**), pentru anii scriși precis de Fuchs : 1605—1619.

III. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Eugen Friedenfels, Sammlung, F.F.4, in-folio, 96 p. Copie din sec. XVII, în limba latină, text cu lipsuri mari la sfîrșit.

Titlul în ms. : *Chronicon sive Annales rerum Hungarico-Transsilvanicarum*, cu evenimentele numai pînă la 1901 inclusiv.

Ediții : Josephus Trausch, *Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum sive Annales hungarici et transilvanici... <990—1699>*, Tom. I—II, Brașov, Johann Gött, 1847—1848, in-8 , V + 324 p. (I) ; VI + 307 p. (II), în care materialul lui Marcu Fuchs e privitor la anii 1586—1618, restul e scris de alții ; Julius Gross, *Auszug aus der Chronik von Simon Massa und Marcus Fuchs <1587—1618>*, în *Quellen*, 1909, vol. V, p. 267—373, cu un studiu introductiv, p. XLIV—LIII, asupra problemei destul de complicate a manuscriselor și a autorului. Există diferențe esențiale între textul din manuscrisul de mai sus, nr. II, luat ca bază la tipărire și textul din alte manuscrise și diferențe importante față de textul respectiv din *Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum*. Unele pasaje din acest material au fost atribuite de Seivert, Trausch și alții greșit lui Mihail Weiss.

Simeon Nösner

(cca. mijlocul sec. XVI—1619)

136. Res actae quaedam in partibus Hungariae et Transilvaniae consignatae a Simone Nösnero, pastore Ecclesiae Heltvinensis <774—1619>

Conține informații locale brașovene și privitoare la Țara Bîrsei, dar unele și privitoare la trecutul Transilvaniei, al Moldovei și al Țării Romînești, mai ales din anii 1570—1619, acestea din urmă văzute și trăite de autor însuși. Alături de năvălirea și pustiirea turcească din 1438 în Transilvania a lui Mesid Beg și de victoria lui Petru Rareș din 1529 de la Feldioara asupra ardelenilor — știri mai vechi — , se află informații asupra epocii Báthoreștilor (Ștefan și Cristofor) 1571—1586, Petru Cercel 1585, Aron Tiranul 1594, Mihai Viteazul 1595—1601. Cele mai însemnate știri sînt însă asupra victoriilor oștilor lui Radu Șerban din 1603 și 1611, cu detalii, încheindu-se cronica cu informații asupra vremurilor lui Gabriel Bethlen în Transilvania. Autorul e partizan al lui Gabriel Báthori.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. nr. 258 (după *Quellen*, IV, p. LXIII), in-4°, 74 p. Originalul din sec. XVII, în limbile latină şi germană, scris de mîna autorului, cu litere latine şi neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Manuscrisul e legat împreună cu textul *tipărit* al cronologiei lui Thomas Bomel (vezi la acesta) : *Chronologia rerum Ungaricarum*..., Braşov, 1556, în acelaşi volum, de acelaşi format, cu lipsuri.

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Albrich, nr. 16, II, Fol. (după *Quellen*, IV, p. LII LIII), in-folio, p. 610—657. Miscelaneu, copie de după 1726 de pe original, în limba germană, scrisă de mîna lui Ioan Albrich, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Sînt extraşi numai anii 1562—1570. La urmă o biografie — *Vita* — a lui Nösner, scrisă probabil de Albrich. Copia aceasta e cea mai veche, după care s-au făcut alte două còpii următoare, tot în extrase. De remarcat că acest extras, precum şi extrasele-còpii au fost considerate de unii drept *Continuare a cronicii lui Ieronim Ostermayer — Fortsetzung der Historien des Hieronimus Ostermayer von einem unbekannten Verfasser*, publicate în *Quellen*, 1909, vol. V, p. 138—140, cu un studiu introductiv, p. XXXI—XXXIII, după ce mai înainte fuseseră tipărite în *Deutsche Fundgruben*, 1860, vol. III, p. 50—56 şi atribuite de istoricul Anton Kurz lui Andrei Hegyes. Precizarea că *rezumatul cronicii lui Nösner* e *Continuarea* lui Ostermayer ne o dă Ioan Albrich, copistul (*Quellen*, IV, p. LXII). Totuşi Fr. W. Seraphin în vol. V din *Quellen* publică *Continuarea cronicii lui Ostermayer*, de un Anonim, nu de Nösner. (Vezi mai sus, la nr. 90).

III. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, Fol. nr. 2 (după *Quellen*, IV, p. LIII), in-folio, p. 174—190. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Avem şi aci extraşi aceiaşi ani : 1562—1570 şi aceeaşi *Vita* a lui Nösner, la sfîrşit. Acest manuscris a servit lui Anton Kurz pentru tipărirea cronicii întregi nösneriene în *Deutsche Fundgruben* (vezi la ediţii). În *text* figurează ms. Trausch al nostru, iar în *note* variantele din ms. „Vaterländische Geschichte in Handschriften", care urmează.

IV. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. „Vaterländische Geschichte in Handschrifften", nr. 4 (după *Quellen*, IV, p. LXIII), in-folio, p. 265—285. Miscelaneu, copie de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cu aceiaşi ani extraşi : 1562 1570. La urmă *Vita* cunoscută.

Importanţa acestui manuscris şi a celorlalte manuscrise, care conţin aceşti ani extraşi, constă în unicitatea ştirilor din anii respectivi, care nu se află în textul cronicii lui Nösner tipărit de O. Netoliczka în *Quellen* (vezi la ediţii). Între acestea e de ex. şi amănuntul logodnei voievodului Petru Mircea al Ţării Romîneşti cu o unguroaică din Transilvania la 1563.

V. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, II.122, în G. I. Haner, *Sylloge historico-politica sive scriptorum historiam Hungariae et Transilvaniae civilem tractantium collectio*, Tom. 10.6, in-4 , p. 515 538. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limbile latină şi germană, scrisă de mîna unui copist anonim, cu litere latine şi neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cu povestirea evenimentelor de la 1581—1619.

VI. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Sammelband „Excerpta ex aliquot diariis manuscriptis", B.6, nr. 242, in-folio, <13> p. Miscelaneu, copie din anul 1726, în limbile latină şi germană, amestecat, scrisă de mîna lui Marcu Tartler, cu litere latine şi neo-gotice, text fragmentar.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Aci avem evenimentele de la 1581 — 16 februarie 1619 şi copia e mai bună decît copia lui Albrich.

Ediţii: Anton Kurz, *Simonis Nösner Res actae quaedam in partibus Hungariae et Transilvaniae, 1570—1619,* în *Deutsche Fundgruben,* 1860, III, p. 57—80, cu o scurtă introducere asupra manuscrisului şi autorului; Oskar Netoliczka, după manuscrisul original, în extrase selecţionate pentru epoca mai veche (744—1570) şi în întregime pentru anii 1570—1619, cu titlul: *Auszug aus Res actae quaedam in partibus Hungariae et Transsilvaniae <1396—1619>,* în *Quellen,* 1903, vol. IV, p. 154—174, cu un studiu introductiv de Fr. Wilhelm Seraphin, p. LIX—LXV. Părţile selecţionate sînt privitoare la Braşov şi Ţara Bîrsei.

Paul Sutoris

(cca. mijlocul sec. XVI—după 1620)

137. Auszug aus einer alten Chronik, verfasset von Paulo Sutoris, einem Kronstädter, und zusammengezogen Anno 1614 mense Decembri bis 1620 <251—1203, 1203—1600, 1603—1620>

Ştiri locale braşovene, dar şi pentru Transilvania, Moldova şi Ţara Romînească din anii 251—1203, 1203—1600 rezumativ, din 1603—1620 cu multe amănunte, acestea din urmă văzute şi trăite de autor. În special biruinţa oştilor lui Radu Şerban la Braşov în 1611 e povestită pînă în cele mai mici detalii.

Problema paternităţii cronicii a fost discutată de unii istoriografi saşi, dar azi se susţine că autorul e Paul Sutoris, nu Ioan Benkner şi nici Anonimul de la sfîrşitul lui *Liber annalium raptim scriptus* de Mihail Weiss, care sînt extrase tîrzii tocmai din Sutoris. Originalul lui Paul Sutoris azi e pierdut. Din el a extras un Anonim, înainte de 1761, cronica de mai sus, pe care o avem în copia lui G. M. G. Herrmann, după cum glăsuieşte şi adnotaţia de pe manuscris: „Abgeschrieben 1751 mense Septembri".

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, Folio 21. II (după *Quellen,* IV, p. XVIII), in-folio, p. 291—333. Miscelaneu, copie din septembrie 1761 în limba germană, scrisă de mîna lui G. M. G. Herrmann, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, Folio 38 (după *Quellen,* IV, p. XVIII), in-folio, p. 93—136. Miscelaneu, copie din decembrie 1761, în limba germană, scrisă de mîna lui George Mathiae, cu litere neo-gotice, text fragmentar.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Manuscrisul acesta e copiat fie de pe acelaşi manuscris de pe care şi-a făcut Herrmann copia în septembrie 1761, fie chiar de pe manuscrisul lui G. M. G. Herrmann, fiindcă deosebirile sînt cît se poate de puţine şi neimportante. Din manuscrisul acesta al lui G. Mathiae lipsind p. 25 36, ele au fost completate de I. Trausch cu mîna sa.

Ediţii: Karl Nussbächer, *Auszug aus einer alten Chronik verfassel von Paulo Sutoris, einem Kronstadter <1203—1620>*, în *Quellen*, 1903, vol. IV, p. 11—40, cu un studiu introductiv de Friedrich Wilhelm Seraphin, p. XV—XXVI. Ştirile anilor mai vechi nu s-au publicat, numai cele de la 1203—1603 şi din acestea numai cele privitoare la trecutul Braşovului şi al Ţării Bîrsei. De la 1603 la 1620 inclusiv s-a publicat întregul material. La baza tipăriturii e copia lui G.M.G. Herrmann, iar în notele din subsol varianta celui de-al doilea manuscris, al lui George Mathiae.

Mihail Bayer
(cca. sfîrşitul sec. XVI — după 1642)

138. **Excerpta quaedam ex Annalibus Michaelis Bayeri, pastoris quondam Eczellensis, statum ecclesiae et reipublicae spectantia ad annum 1625 et sequentes... <1625—1627 (—1674)>**

Anale cu scurte ştiri politice şi eclesiastice săseşti ardelene din anii 1625 1627 şi 1674.

I. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten B. 3. vol. CXXVIII, 19, în-8°, p. 1022 1031. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile a doi copişti anonimi, text fragmentar.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cu evenimentele din 1625—1627 scrise de autor, iar cele din 1674 de altă mînă.

Manuscrisul original, cu analele în întregime, e necunoscut.

Ediţii: Manuscrisul e *inedit*, chiar şi numai în excerpte. Joseph Trausch, în *Schriftsteller-Lexikon*, vol. I, p. 78, spune că opera lui Bayer e cunoscută numai din citatele altor cronici şi acum — adăugăm — din excerptele de mai sus.

Mihail Tholdalagi
(cca. 1580—1642)

139. **Az öreg Toldalagi Mihálynak, az öreg Rákóczi György fejedelem tanátsának és Marosszéknek Fő Capitányának emlékezetül hagyott írása**

<Memorialul bătrînului Mihail Tholdalagi, consilier al bătrînului Gheorghe Rákóczi şi căpitan suprem al Scaunului Mureşului, (1613—1630)>

Cuprinde ştiri ardelene, moldovene şi muntene din vremea lui Gabriel Bethlen în Transilvania, Radu Şerban, Radu Mihnea, Alexandru

Iliaş şi Gavriil Movilă, în Ţara Romînească, apoi Gaspar Gratiani şi Miron Barnovschi în Moldova.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 2847, in-folio, 30 p. Copie din sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *lipseşte*, evenimentele sînt însă în întregime.

II. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 19 (5—6), in-4, p. 138—169. Miscelaneu, originalul de la începutul sec. XVII, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Ediţii: Imre Mikó, *Tholdalagi Mihály emlékirata* <Memorialul lui Mihail Tholdalagi>, în *Erd. Tört. Adatok*, 1855, vol. I, p. 219—243.

140. Követségi naplója és jelentései Bethlen Gábor fejedelemhez 1627
<Jurnalul de solie al lui Mihail Tholdalagi şi relatările facute principelui Gabriel Bethlen în 1627>

Informaţii ardelene, moldovene şi muntene în legătură cu tratativele de pace cu turcii, între 11 martie şi 18 august 1627, în care e vorba despre soarta Transilvaniei, a Moldovei şi a Ţării Romîneşti, acestea două din urmă pomenite de mai multe ori.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 145, in-folio, 83 f. Originalul din anul 1627, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text cu mici lipsuri (1/4 sau 1/2 pagini rupte).

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

E o altă operă decît jurnalul de solie din 1630 ce urmează.

Ediţii: Ferencz Salamon, *Két magyar diplomata a tizenhetedik századból, II. Toldalagi Mihály Követségi naplója és jelentései Bethlen fejedelemhez* <Doi diplomaţi maghiari din secolul al XVII-lea II. Jurnalul de solie al lui Mihail Tholdalagi şi relatările făcute principelui Bethlen>, Pesta, Ráth Mór, 1867, in-8°, p. 11—180.

141. Toldalagi Mihály követségi naplója, 1630
<Jurnalul de solie al lui Mihail Tholdalagi, 1630>

Ştiri privitoare la Transilvania din timpul Ecaterinei de Brandenburg şi amănunte despre trecerea autorului la Constantinopol prin Bucureşti, unde a fost primit, la ducere şi la întoarcere, de Leon Tomşa, şi informaţii despre silinţele lui Moise Movilă la Ţarigrad de a ajunge domn al Moldovei, la „30 mai 1630" luînd în căsătorie acolo pe „fiica lui Mihnea".

I. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 19 (6), in-4, p. 163—169. Miscelaneu, originalul din anul 1630, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *lipseşte*, însă textul e întreg.

Ediţii: Ágoston Ötvös, *Toldalagi Mihály követségi naplója* <Jurnalul de solie al lui Mihail Tholdalagi>, în *Magyar Akadémiai Értesitő* (Anuarul Academiei Maghiare, Sect. Filosof.), vol. II, Pesta, 1861, p. 229—233.

142. Toldalagi Mihály naplója 1636-ból
<Jurnalul lui Mihail Tholdalagi din 1636>

Amănunte privitoare la Transilvania şi Ţara Romînească din anul 1636, vremurile lui Gheorghe Rákóczi I şi Matei Basarab.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. Arhiva fam. Bethlen din Criş, necatal., in-folio, 12 p. Originalul, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text cu lipsuri.

Titlul în ms.: *lipseşte*, manuscrisul fiind acefal. Lipseşte şi numele autorului. El e precizat, ca mai sus, de I. Lukinich, pe cămaşa ce înveleşte manuscrisul, azi foarte deteriorat, cu foi rupte pe jumătate, la sfîrşit, şi cu foi lipsă la început şi la sfîrşit.

Ediţii: Manuscrisul pare a fi *inedit*, deşi transcrierea făcută de Lukinich — după o nota pe cămaşa manuscrisului — ar indica o tipărire, undeva.

Mihail Forgátsch
(1563—1633)

143. <Chronik des Kronstädter Stadtsherrn Michael Forgátsch bis zum 29 Juli 1631 durch demselben geschrieben, 1203—1631 (—1694)>

Cronică cu informaţii locale braşovene şi din Ţara Bîrsei, unele în legătură cu familia sa, dar şi privitoare la Transilvania, Moldova şi Ţara Romînească din anii 1203—1694. Perioada de la 1585 la 1631 cuprinde evenimentele văzute şi trăite de autor, şi expunerea e mai pe larg, iar pentru perioada de la 1632 la 1694 însemnările sînt pe scurt şi sînt scrise de alţi membri ai familiei sale. Cronica cuprinde ştiri despre Petru Cercel (1585), uciderea lui Mihai Viteazul (1601), atitudinea lui Gabriel Báthori faţă de oraşele săseşti (1612—1613), Radu Şerban, vremurile lui Gabriel Bethlen în Transilvania şi soliile autorului la voievozii romîni din acel timp.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. V. A. 5 (3), Varia, in-4, 23 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, ticluit de copist.

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, nr. 6 (după *Quellen*, IV, p. XXX), in-8°, pagini diferite de calendar, scrise pe recto şi pe verso. Originalul din a doua jumătate a sec. XVI şi începutul sec. XVII, în limba germană, scris de mîna autorului pînă la 1631, continuat apoi de alţii, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *lipseşte*, dar editorul Iulius Gross îi dă acest titlu, *Kalender-Aufzeichnungen* <*auf den Blättern eines*> *„Calendarium Historicum conscriptum a Paulo Ebero, Wittenbergae, anno 1556”* <*1203—1694*>.

La sfîrşitul manuscrisului însemnările lui Mihail Forgátsch au fost continuate de fiul său Valentin Forgátsch (1633—1639) şi nepoţii săi : Cristofor Greissing, Valentin Greissing, Asarela Mederus, Marcus Draudt şi de un Anonim (1653—1694). Calendarul original, legat în piele cu ornamentaţii în stilul renaşterii, conţine însemnările *după zile*, nu după ani ; la tipar ele au fost aşezate cronologic, după ani, luni şi zile.

Ediţii : Julius Gross, *Kalender-Aufzeichnungen von Michael Forgats, mit Zusätzen von Valentin Forgats, Christoph Greissing, Valentin Greissing, Asarela Mederus, Marcus Draudt* <*1203—1694*>, în *Quellen*, 1903, vol. IV, p. 40—52, în întregime, cu excepţia unei singure pagini (210 în manuscrisul original) unde e vorba despre începuturile diferitelor oraşe săseşti din Transilvania. La început, în studiul introductiv, p. XXVI—XXXI, se discută problema manuscrisului — fol de calendar — şi valoarea cronicii.

George Tatrosy

(1599—înainte de 1653)

144. <Önéletírása és történeti feljegyzései, 1560—1645>
<Autobiografie şi însemnări istorice, 1560 1645>

Cuprinde ştiri privitoare mai ales la istoria Transilvaniei dar şi a Moldovei şi a Ţării Romîneşti din anii de mai sus, în special pentru stările sociale şi religioase ale vremii ; se află şi amănunte în legătură cu răscoala ţărănească de sub conducerea lui Gheorghe Crăciun (1569). Autorul face parte din intelectualitatea săracă şi în însemnările lui se reflectă îndeosebi viaţa socială şi culturală a acestei pături.

I. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, carte necatal., in-8°. Originalul din 1645 şi următ., în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms. : *lipseşte*, iar manuscrisul a fost legat la sfîrşitul „Cronicii maghiare” *tipărite* la 1559 a lui Ştefan Székely (vezi nr. 87), exemplar în Biblioteca Brukenthal, care a aparţinut lui Tatrosy.

Ediţii : Péter Pál Domokos, *Tatrosy György önéletírása és történeti feljegyzései* <Autobiografia şi însemnările istorice ale lui George Tatrosy>, în *Irodalomtörténeti Közlemények* <Comunicări de istorie literară>, Budapesta, 1957, LXI, p. 238 261, cu un studiu introductiv asupra manuscrisului şi autorului.

David Böhm şi alţii

(cca. începutul sec. XVII — după 1655)

145. Kalenderaufzeichnungen <1655—1805>

Însemnări de calendar, scurte, cele mai multe familiale, însă şi unele informaţii pentru Transilvania şi Ţara Romînească: participarea lui Gheorghe Rákóczi II la potolirea răscoalei seimenilor în Ţara Romînească (23 iunie 1655), răscoala secuilor (1764), luptele turco-austriace la Braşov şi Timiş (1789) etc.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Varia (după *Quellen*, VI, p. XIV—XVII), in-4°. Miscelaneu, originalul contemporan, în limbile latină şi germană, scris de mîinile mai multor autori, cu litere latine şi neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *lipseşte*, însemnările fiind făcute pe foi de calendar.

Ediţii: Friederich Wilhelm Seraphin, *cu titlul de mai sus*, în *Quellen*, 1915, VI, p. 145—176, cu un scurt studiu introductiv de Seraphin şi Julius Gross, p. XIV—XVII. Sînt în total 24 de autori, precizaţi cu numele sau anonimi, păstraţi în manuscrise diverse. Ştirile care interesează se află la autorii: David Böhm, Martin Enyeter, Georg Ferdinand Draudt, Samuil Sculer şi Anonimul din 1789. Pentru unele completări ulterioare a se vedea *Zusätze* de la sfîrşitul studiilor introductive din *Quellen*, VI, p. LXXIV—LXXXIV şi CXI.

Francisc Kornis

(cca. începutul sec. XVII — 1661)

146. Naplója, 1629, 1630 és 1632
<Jurnalul său, 1629, 1630 şi 1632>

Ştiri scurte despre evenimentele din Transilvania din anii 1629—1630 şi 1632, mai ales despre sfîrşitul stăpînirii lui Gabriel Bethlen şi împrejurările ajungerii în scaun a lui Gheorghe Rákóczi I, văzute prin prisma intereselor familiei Kornis.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, Tom. XXXIII, A. 33 (2), in-folio, 5 p. Miscelaneu, originalul din anii 1629—1632, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cu evenimentele din 1629—1632, lipsind anul 1631.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. V, A, 5 (4), Varia, in-4 , 8 p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, text complet.

Titlul în ms. : *Kornis Ferencz naplója, 1629, 1630 és 1632 melyet az eredeti példányból leírt Gróf Kemény József* <Jurnalul lui Francisc Kornis din 1629, 1630 şi 1632, copiat de pe exemplarul original de contele Iosif Kemény>.

Ediţii : manuscrisul e *inedit*.

Vasilie, Protopopul din Braşov

(cca. 1590 — 1659)

147. <Cronica, 1392—1633>. Spunere precum au fost lucrul la această sfîntă besearică din Şcheii Braşovului

Conţine ştiri privind istoria bisericii Sf. Nicolae din Şcheii Braşovului şi a romînilor din Braşov din anii 1392—1633, avînd un caracter local. Se găsesc scurte informaţii privitoare şi la Neagoe Basarab, Petru Cercel şi Aron Tiranul — ctitori şi binefăcători ai bisericii —, apoi despre Mihai Viteazul şi Radu Şerban în Transilvania.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Albrich, nr. 16,II (după *Quellen*, V, p. II), in-folio, p. 933—940. Miscelaneu, traducerea probabil originală din 1726—1749, în limba germană, scrisă probabil de mîna lui Ioan Albrich, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *lipseşte*.

Incipit : „Anno mundi 6900 anno Christi 1392 sind die Bulgaren hier an diesen Ort (id est bei Cronstadt) kommen".

Originalul, în limba romînă, azi nu mai există, dar la 1847 era încă în Arhiva bisericii sf. Nicolae din Şchei. Din cele trei variante ale traducerii în limba germană, aceasta de mai sus e cea mai veche, făcută de Albrich, sau de un Anonim, pus de el, între 1726 şi înainte de 1749, anul morţii lui Albrich.

Textul în traducerea germană e continuu, fără aliniate, probabil aşa a fost şi în originalul romînesc. Singurul aliniat din cronică e la început, cu incipitul latinesc de mai sus.

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Miscell. nr. 4 (după *Quellen*, V, p. II—III), in-folio, p. 582—586. Miscelaneu, copie (traducerea) din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *lipseşte*.

Incipit : „Anno mundi 6900...", ca mai sus.

Această copie s-a făcut de pe manuscrisul Albrich.

III. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, nr. 18 b (după *Quellen*, V, p. III), in-4 , p. 599—604. Miscelaneu, copie (traducerea) din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *lipseşte*.

Incipit : „Anno mundi 6900...", ca mai sus.

Deşi textul acestui manuscris e identic cu acela al manuscrisului Albrich, totuşi limba e puţin modernizată şi are şi o mică completare la evenimentele anului 1578, necesare, fiindcă altfel textul n-ar avea înţeles.

IV. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, Fol. 26 IV (după *Quellen*, V, p. III), in-folio, p. 855—862. Miscelaneu, copie (traducerea) din sec. XVIII, în limba germană cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *Historia Valahica de Bulgarorum in suburbium Coronense adventu a Poppe Basilio-Coronensi scripta* <*1392—1633*>.

Aci avem adnotaţia că textul e tradus în limba germană din limba romînă : „Ex *Vallachico* translata". Limba e şi aci modernizată, faţă de ms. Albrich, cu care concordă în conţinut, întregirile textului neinteligibil, cu evenimentele din anul 1578, fiind aci şi mai complete. Cu toate că titlul e în limba latină, textul e în limba germană.

Ediţii : Sterie Stinghe, *Istoriia bisericii Şchéilor Braşovului*, Braşov, Tip. Ciurcu Co, 1899, in-8 , 219 p. Aci *Cronica protopopului Vasilie* formează începutul *Cronicii lui Radu Tempea* (p. 1—7). O comparaţie între textul protopopului Vasilie şi textul transcris de Radu Tempea în fruntea cronicii sale — pînă la 1633 in lusiv — ne poate lămuri că Tempea a *rezumat*, a *modificat* şi a *omis* unele părţi din textul lui Vasilie; N. Sulică, *Versiunea germană a cronicii protopopului Vasile şi varianta romînească a lui Radu Tempea*, în : *Înştiinţări. Cîteva capitole din trecutul romînilor din Şcheii Braşovului*, Braşov, Tip. Ciurcu & Co, 1906, in-8°, p. 71—81 ; Fr. W. Seraphin, *Chronik von Pope Vassilie* <*1392—1633*>, în *Quellen*, 1909, vol. V, p. 1—5, cu un studiu introductiv, p. I—VI. E traducerea germană, după textul original romînesc pierdut, din ms. Albrich. În studiul introductiv are consideraţii asupra textelor paralele dintre versiunea germană şi Tempea; Ştefan Meteş, *Cronica popii Vasilie din Şcheii Braşovului* (*Cu note şi lămuriri*), în *Drum Drept*, Bucureşti, 1913, I, nr. 3, p. 165—168. E textul romînesc tradus din limba germană după Fr. V. Seraphin; I. Lupaş, *Cronicari şi istorici*, p. 16—22, cu un studiu introductiv, p. X—XIII. Textul romînesc al cronicii e tradus după versiunea germană a lui Fr. W. Seraphin, cu oarecare omisiuni.

Studii : N. Sulică, *Cronica protopopului Vasilie din Braşov*, Sibiu, Tip. Cartea Romînească, 1943, in-8°, 15 p. (Extras din : *An. Inst. Ist. Naţ. 1943—1944*, IX, p. 331—343. Aci se spune că titlul original al cronicii pare să fi fost : *Spunere precum au fost lucrul... la această sfîntă besearică* <*din Şcheii Braşovului*> ; I. Crăciun, *Cronicele romîneşti*, p. 5—6.

Ioan Sigerus

(cca. a doua jumătate a sec. XVI — 1643)

148. 'Αμνημονεύτοις <1615—1642>

Ştiri locale pentru Braşov şi Ţara Bîrsei, cum ar fi unele detalii asupra membrilor sfatului oraşului Braşov, sau venirea în oraş, la diferite date, a principilor Transilvaniei Gabriel Bethlen şi Gheorghe Rákóczi I. Două informaţii privind Ţara Romînească şi Moldova despre Matei Basarab şi Vasile Lupu în 1639.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Sammelband, nr. 4 (după *Quellen*, VI, p. VII), in-4 , p. 587—593. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVII, în limba latină, foarte puţin şi în limba germană, cu litere latine şi neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai* sus.

Manuscrisul original e necunoscut.

Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, VI. p. VII), în-folio p. 197—202. Miscelaneu, copie de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba latină, foarte puţin şi în limba germană, scrisă de mîna lui Iosif Trausch, cu litere latine şi neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: 'Αξνομνημονεύλοις *<1615—1642>*.

Aci evenimentele nu sînt povestite strict cronologic şi acest manuscris diferă de manuscrisul precedent, însuşi titlul fiind puţin schimbat, iar limba modernizată.

Ediţii: Friedrich Wilhelm Seraphin, în extrase selecţionate, cu titlul, *Excerpta quaedam ex Johannis Sigeri, pastoris Weidebacensis*, „'Αμνημονεύτοις" *<1615—1642>*, în *Quellen*, 1915, VI, p. 41—47, cu o notă introductivă de Seraphin şi Iulius Gross, p. VII.

Anonim

149. Bellum religionarium Gabrielis Bethlen cum Ferdinando II pace Nikolsburgica terminatum <1623—1644>

Acest fragment de cronică, cu titlul nepotrivit de mai sus, cuprinde ştiri privitoare la Transilvania din vremurile lui Gabriel Bethlen şi Gheorghe Rákóczi I, unele privitoare şi la Ţara Romînească şi Moldova din anii 1623—1644, mai ales pentru domniile lui Matei Basarab şi Vasile Lupu.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 248, în-folio, f. 1—29. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text cu lipsuri la început şi la sfîrşit.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, scris de o altă mînă decît a copistului şi impropriu cu conţinutul, care începe cu evenimentele de *după* pacea de la Nicolsburg, dintre Ferdinand II Habsburgul şi Gabriel Bethlen (1622).

Fiind un fragment de cronică, căreia îi lipseşte începutul şi sfîrşitul, identificarea autorului, precizarea titlului şi data scrierii originalului e imposibilă. Iosif Szinnyei în *Magyar irók*, 1891—1914, I—XIV; Paul Gulyás, continuînd pe Iosif Szinnyei, în *Magyar írók*, Budapesta, 1939—1944, I—VI, şi în Kosáry, *Bevezetés*, 1951, I, nu cunosc nici autorul, nici opera. Ar putea să fie o compilaţie din secolul al XVIII-lea.

Ediţii: Manuscrisul pare a fi *inedit*.

George Bánffy

(cca. începutul sec. XVII—1659)

150. Naplója, 1644

<Jurnalul său, 1644>

Scurte însemnări pe foi de calendar despre amănuntele expediţiei militare a lui Gheorghe Rákóczi I din 1644 împotriva Habsburgilor, descrise de autor ca martor ocular.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Varia, Tom. XXIX (1), in-8 , p. 3—28. Copie din 1795, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Benkő, text complet.

Titlul în ms. : *Losontzi Bánffy György naplója, 1644, Benkő József elöljáró beszédével* <Jurnalul lui George Bánffy de Losontz, 1644. Cu un cuvînt introductiv al lui Iosif Benkő>.

Ediții : Imre Mikó, *Bánffy György naplója, 1644* <Jurnalul lui George Bánffy, 1644> în *Erd. Törl. Adalok*, 1862, IV, p. 115—131, cu un studiu introductiv și cu prefața lui Iosif Benkő.

Gabriel Haller

(1614—1663)

151. Napló könyve, 1630 1644
<Jurnalul său 1630—1644>

Știri privitoare la Transilvania, Moldova și Țara Romînească din anii 1630—1644, mai ales privitoare la desele solii în Transilvania, solii lui Matei Basarab fiind primiți cu multă prietenie, ai lui Vasile Lupu cu mai puțină prietenie la curtea lui Gheorghe Rákóczi I.

I. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. III, 184, in-12 , <256> p. Originalul din anii 1630 1644, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms. : *lipsește*, de asemenea și numele autorului, manuscrisul neavînd foaie de titlu.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. II, A. 2 in-4 , 306 p. Copie din sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Samuil Demjén după ms. Iosif Benkő, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

III. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXX A. 30 (5), in-4 , 104 p. Miscelaneu, copie de la sfîrșitul sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Benkő de pe originalul de mai sus, text complet.

Titlul. în ms. : *ca mai sus.*

IV. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 2257, in-8°, 47 p. Copie din sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de mîinile mai multor copiști anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *lipsește*, textul începîndu-se cu unele însemnări străine de conținutul ziarului.

Ediții : Károly Szabó, *Haller Gábor naplója, 1630—1644* <Jurnalul lui Gabriel Haller, 1630—1644>, în *Erd. Törl. Adalok*, 1862, IV, p. 1—111. Ed. nu s-a făcut după manuscrisul original, ci după o copie.

Ştefan Kálnoki

(cca. sfîrşitul sec. XVI — cca. mijlocul sec. XVII)

152. Napló könyve, melybe bé foglalta Első Rákóczi György Erdélyi fejedelemnek 1645-ben a felséges Ausztriai ház ellen a Szveczia hadak mellé az Erdélyi hadakkal Morva Országban és Silésiába menetelének rendét

<Jurnalul său, în care e cuprinsă rînduiala plecării oştilor lui Gheorghe Rákóczi I, principele Transilvaniei, împotriva casei austriace, în 1645, alături de oştile suedeze, în Moravia şi Silezia (8 mai — 23 septembrie 1645)>

Cuprinde jurnalul expediţiei din 8 mai — 23 septembrie 1645, cu adaosuri scurte asupra evenimentelor de la sfîrşitul domniei lui Gheorghe Rákóczi I şi începutul domniei lui Gh. Rákóczi II, 1646—1649.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj., ms. fond Iosif Kemény, Col. maior. Tom. XVIII, A. 18 (2), in-folio, 26 p. Miscelaneu, copie din anul 1780 făcută de pe original, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Benkő, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cu evenimente şi de la 1646 la 1649, cărora Benkő le-a adăugat în 1795 o introducere genealogică asupra familiei Kálnoki.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XI, A. 11 (1), in-4°, 94 p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de mîna unui copist anonim de pe original pentru Samuil Demjén, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cu continuarea de la 1646 la 1649.

Ediţii : Károly Szabó, *Kálnoki István naplója* <Jurnalul lui Ştefan Kálnoki 8 mai — 23 septembrie 1645 şi 1646 — 1649>, în *Erd. Tört. Adatok*, 1862, IV, p. 133—156, împreună cu prefaţa lui Iosif Benkő din 1795.

Toma Borsos (Junior)

(cca. începutul sec. XVII — a doua jumătate a sec. XVII)

153. Diarium <1638—1647>

Jurnal cu ştiri clujene şi pentru Transilvania din anii 1638—1647, privitoare la vremurile lui Gheorghe Rákóczi I. Abundă ştirile familiale.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXVI, A. 26 (1), in-4°, p. <1—17>. Miscelaneu, copie din anul 1839, în limba maghiară şi latină, scrisă de mîna lui Iosif Kemény de pe manuscrisul original, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

18 — c. 3461

Originalul se află la Academia Maghiară din Budapesta. Toma Borsos Junior din Ozd nu trebuie confundat cu Toma Borsos de la nr. 131. Ms. miscelaneu mai cuprinde şi jurnalul lui Ioan Lintzig (vezi acolo).

Ediţii: Manuscrisul e *inedit*.

Valentin Segesvári

(cca. sfîrşitul sec. XVI — după 1654)

154. Krónikája, 1606—1654
<Cronica sa, 1606—1654>

Ştiri politice şi economice, privind mai ales trecutul oraşului Cluj al cărui cetăţean sas a fost — dar şi privitoare la trecutul Transilvaniei, Moldovei şi al Ţării Romîneşti din anii 1606—1638 şi 1653—1654, însemnările anilor 1639—1652 fiind pierdute.

I. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. fond Anexa III (Unitarieni), Colecţ. Kénosi, in-4° <piesa 12>. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîna unui copist anonim cu corecturile lui Ioan Kénosi Tősér, text cu lipsuri.

Titlul în ms.: *Ex. ms. Valentini Segesvári, civis Claudiopolitani sunt haec scripta.*

Ediţii: Elek Jakab, *Segesvári Bálint krónikája, 1606—1654* <Cronica lui Valentin Segesvári, 1606—1654>, în *Erd. Tört. Adatok*, 1862, IV, p. 157—218, cu un studiu introductiv privind manuscrisul şi pe autor.

Ioan Kemény

(1607—1662)

155. Önéletírása, 1607—1655
<Autobiografia sa, 1607—1655>

Ştiri pentru vremurile celor doi Gheorghe Rákòczi în Transilvania, Matei Basarab în Ţara Romînească şi Vasile Lupu în Moldova. Autorul, înainte de a fi principe al Transilvaniei, a fost în solii la Iaşi, apoi la nunta fiicei lui Vasile Lupu cu Janusz Radziwill şi a participat personal la luptele dintre cei doi domni romîni rivali. Are informaţii de la martori oculari şi despre luptele lui Mihai Viteazul împotriva turcilor în 1595 şi ocuparea Transilvaniei în 1599.

I. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. X. 95 (1), in-folio, p. 29—363. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *Életének leirása magától* <Autobiografia (1607—1655)>.

La urmă se află un document emanat din cancelaria lui Vasile Lupu, de la Iaşi, pentru Ioan Kemény, din anul 1647.

II. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformaţi), nr. 1012, in-folio, p. 19—370. Miscelaneu, copie probabil de pe la sfîrşitul sec. XVII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *E boldogtalansággal tellyes világra való származásomnak, abban töltött nyomoruságos életemnek és annak nehéz folyása alatt forgott némelly nevezetes dolgoknak, Tatár rabságban lételemnek sanyarú alkalmatosságában lett szomorú de igasságos leirása, kedves atyám fiainak és gyermekimnek emlékezetül hagyásra, mellyben jönek bé némelly én éltemre vagy időm előtt történt de valóságos relatiokból tanult holmi dolgok is. Annis 1657—1658* <Descrierea tristă dar adevărată a naşterii mele în această lume nenorocită, petrecerea în ea a vieţii mele nefericite şi unele întîmplări mai importante din cursul ei, însemnate în timpul robiei amare, la tătari, în anii 1657—1658, spre aducere aminte pe seama neamurilor şi a copiilor mei, în care se află şi unele relatări veridice despre mine, sau petrecute înaintea mea (1595—1607—1655)>, cu documentul din 1647.

III. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformaţi), nr. 1018, in-folio, 287+<47> p. Copie, probabil de pe la sfîrşitul sec. XVII, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Ajtai de Seplac, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel lung, de la nr. II, fără document.

IV. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformaţi), nr. 1038, in-4°, 2 vol. 320 p. (I) ; 318 p. (II). Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi pentru Ladislau Bánffi, text complet.

Titlul în ms. : *Maga áltál iratott históriája* <Istoria sa scrisă de el însuşi (1607—1655)>, fără documentul lui Vasile Lupu.

V. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformaţi), nr. 1791, in-folio, 315 p. Copie din anul 1745, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel lung, de la nr. II.

VI. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformaţi), nr. 1799, in-folio, <152> p. Copie din anul 1737, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Ladislau S. Hamvai, text complet.

Titlul în ms : *ca mai sus*, cel lung, de la nr. II.

VII. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Colegiul reformat, Tom. III (5), in-folio, p. 31—402. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel lung, de la nr. II, cu documentul respectiv. Numele autorului lipseşte. Pe primele 26 pagini se află testamentul lui Ştefan Bocskai din 17 decembrie 1606 etc.

VIII. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, Tom. VII, A. 7, in-folio, 157 p. Miscelaneu, copie din anul 1800, în limba maghiară, scrisă de mîna unui copist anonim pentru Wolfgang Kemény, text complet.

Titlul în ms. : *Élete, melyet... Kemény Farkas leiratott eleinek emlékezetire 1800 esztendőben* <Viaţa sa... pe care a dispus s-o copieze, la 1800, Wolfgang Kemény în amintirea strămoşului său (1607—1655)>.

La sfîrşitul manuscrisului se află, pe o extindere de 19 pagini : *Collections actorum Joannis Kemény principis Transilvaniae*, 1660—1661, în limba latină, cuprinzînd documentele scurtei sale domnii.

IX. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, Tom. XI, A. 11, in-folio, p. 27—321. Copie din anul 1786, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Gabriel Gyarmathy, text complet.

Titlul în ms. : *Ön-élete leirása, 1607—1648* <Autobiografia 1607—1648>, cu povestirea evenimentelor, totuşi, de la 1607 1655, ca şi la celelalte manuscrise.

X. Arh. Ist. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. provenit din Arh. din Jibou a familiei Wesselényi, necatal., in-4 , 350 p. Copie probabil din prima jumătate a sec. XVIII, în limba maghiara, scrisă de mîna lui Ladislau S. Hamvai, text complet.

Titlul în ms. : *In nomine domini boldog emlékezetü m'ltóságos Kemény János erdélyi fejedelem manuscriptumának valóságos párja, melyben megjedzésre való régi szép dolgokat és nagyobbára maga idejebelieket igaz valósággal irt le posteritásának tanuságára. Mellyet valóságos originálisából igy transummála urához való kedve kerestiből Mlgs L. B. M. Gy. Monostori Kemény László ur ö nagysága hiv amanuensise Hanvai Sándor László.* <In nomine domini. Adevărata transcriere a manuscrisului M. sale răposatului Ioan Kemény, principele Transilvaniei, în care a scris adevărul adevărat despre lucruri vechi demne de însemnat şi mai ales din vremea sa, pentru învaţămintele posterităţii. Pe care a copiat-o de pe originalul autentic, spre a face placere stăpînului său M. sale baronului Ladislau Kemény, din Gorneşti, sluga sa credincioasă Ladislau Hanvai Sándor, fară document>.

XI. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 46, in-folio, 195 f. Copie din anul 1807, în limba maghiară, scrisă de mîna lui George Sökösd, text complet.

Titlul în manuscris : *Biographia <1607—1655>*, cu documentul din 1647.

XII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 49, in-folio, p. 26-443. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel lung, de la nr. II, la sfîrşit fiind·şi documentul din 1647.

XIII. Bibl. Centr. Univ., Cluj ms. nr. 146, in-folio, 224 p. Copie din anul 1751, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *Kemény János Históriája* <Istoria lui Ioan Kemény (1607—1655)>.

XIV. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 147, in-folio, 234 p. Copie din sec. XVIII în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *Biographia <1607—1655>*.

XV. Bibl. Inst. Istoric, Cluj, necatal. (Vladimir Hanga), in-4°, 356 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, cu adnotări marginale de Simeon Kemény, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel lung, de la nr. II.

Manuscrisul provine probabil din Arh. din Ciumbrud a familiei Kemény şi are pe primele 20 de pagini reproduse, de mîini diferite, inscripţia de pe mormîntul principelui Gabriel Bethlen din 1629, epitaful lui Gabriel Bocskai din 1573 etc., şi testamentul lui Ştefan Bocskai din 17 dec. 1606.

XVI. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 1., Vol. 1. 5, in-folio, p. 27 404. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel lung, de la nr. II, la urmă cu documentul lui Vasile Lupu din 1647.

XVII. Bibl. Bolyai (Col. Ref.) Tîrgu-Mureş, ms. nr. 334, in-folio, 490 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *Kemény János Históriája, mellyet a Maros-Wásárhelyi reformata nemes kolégyom számára 1770-ben le iratott Tétsi Miklós bibliothecarius fizetvén érette bé kötésével együtt 14 m. fort. és 27 pénzt.* <Istoria lui Ioan Kemény pe care a pus-o să fie transcrisă pe seama nobilului Colegiu reformat din Tîrgu-Mureş la 1770 bibliotecarul Nicolae Tétsi, plătind pentru aceasta şi pentru legatul ei 14 florini maghiari şi 27 bani (1607—1655)>, cu documentul lui Vasile Lupu, din Iaşi, pentru Ioan Kemény.

XVIII. Bibl. Bolyai (Col. Ref.), Tîrgu-Mureş, ms. nr. 364 (1), in-folio, <86> f. Copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. *ca mai sus*, cel lung, de la nr. II.

XIX. Bibl. Bolyai (Col. Ref.), Tîrgu-Mureş, ms. nr. 364 (2), in-folio, 218 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel lung, de la nr. II.

Manuscrisul acesta, după o însemnare de pe foaia de la început, se afla deja la 1789 în Arhiva Col. Reformat.

XX. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 30, in-folio, 410 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel lung, de la nr. II, cu inversiunea sau schimbarea unor cuvinte : *Ez boldogtalansággal tellyes világra való származásomnak, abban töltött nyomorúságos életemnek és annak nehéz folyása alatt forgott némely nevezetes dolgoknak Tatár rabságban létemben szenvedésem szomorú alkalmatosságában lett sanyarús de igazságos leirása, kedves Atyám fiainak és gyermekeim emlékezetül hagyásra, melyben jőnek bé némelly én éltemre vagy időm előtt történt, de valóságos relatiokból tanult holmi dolgok is, anno 1657—1658* <Descrierea tristă dar adevărată a naşterii mele în această lume nenorocită, petrecerea în ea a vieţii mele nefericite şi unele întîmplări mai importante din cursul ei, însemnate în timpul robiei amare la tătari în anii 1657—1658, spre aducerea aminte pe seama neamurilor şi a copiilor mei, în care se află şi unele relatări veridice despre mine, sau petrecute înaintea mea (1595) — 1607—1661>.

Atît la început, cît şi la sfîrşit, există adnotări străine de autobiografia autorului.

XXI. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 84, in-folio, p. 21—360. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel lung, de la nr. II.

Şi aci există, la început, însemnări străine de autobiografia lui Kemény, iar la sfîrşit se află documentul din 1647.

Ediţii : K. G. R u m y, *Kemény János Erdélyország fejedelmének autobiographiája* <Autobiografia lui Ioan Kemény, principele Transilvaniei>, în *Monumenta Hungarica sermone nativo scripta*, vol. II—III, Pesta, 1816, p. 3—188 (II) ; 1817, p. 1—272 (III), cu multe greşeli ; L á s z l ó S z a l a y, *Kemény János erdélyi fejedelem önéletirása* <Autobiografia lui Ioan Kemény, principele Transilvaniei>, Pesta, Gusztáv Heckenast, 1856, in-8°, VIII+543 p. (Ma-

gyar Történelmi Emlékek, I <Memorii istorice maghiare, I>), de pe originalul păstrat la Biblioteca Széchenyi din Budapesta, cu completări pînă la 1661; É v a V. W i n d i s c h, *Kemény János önéletirása és válogatott levelei* <Autobiografia lui Ioan Kemény şi părţi alese din corespondenţa sa>, Budapesta, Szépirodalmi Kiadó, 1959, in-8°, 589 p. (18 ilustraţii); pentru părţile privitoare la romîni: N e a g o e P o p e a, *Memoriile lui Kemény János* (Traducerea şi adnotarea pasajelor privitoare la romîni). Teză de licenţă, Buc., Minerva, 1900, in-8°, 60 p. (Facultatea de Litere şi Filosofie din Bucureşti).

Anonim

156. A tekintetes, nagyságos és méltóságos Kemény Jánosnak Erdély országában való bémenetele

<Venirea în ţara Transilvaniei a măriei sale Ioan Kemény (1660)>

Ştiri despre alegerea ca principe al Transilvaniei a lui Ioan Kemény în 1660, ceremonia şi cuvîntarea lui rostită cu această ocazie.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Colegiul Reformat, Tom. II, in-folio, p. 460—463. Miscelaneu, copie de pe la sfîrşitul sec. XVII, în limba maghiară, text complet.
Titlul în ms.: *ca mai sus.*

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, Tom. XIX, A. 19 (7), in-folio, f. 356—358. Miscelaneu, originalul probabil de la sfîrşitul sec. XVII, în limba maghiară, scrisă de mîna, probabil, a autorului anonim, text complet.
Titlul în ms.: *ca mai sus.*

III. Arh. Ist. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXIII. A. 23 (9), in-4°, <7> p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, text complet.
Titlul în ms.: *ca mai sus.*
Iosif Kemény spune că această copie e făcută după copia aflătoare la Colegiul Reformat (azi Anexa II a Bibliotecii Filialei Academiei) din Cluj, probabil cea de la nr. I.

Ediţii: Manuscrisul e *inedit.*

Anonim

157. Fragmentum Diarii rerum per principem Joannem Kemény mense Aprili 1661 gestarum>

Fragment de jurnal, cu cele săvîrşite de Ioan Kemény în zilele de 23—29 aprilie 1661, ca principe al Transilvaniei. Restul jurnalului, scris de cineva din imediata lui apropiere, s-a pierdut probabil, fiindcă altfel

nu ne putem explica existența numai a unor însemnări din zilele de 23—29 aprilie, zilele nu din cele mai importante din domnia lui.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Colegiul Reformat, Tom. II, in-folio, p. 476—477. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text cu lipsuri.

Titlul în ms.: *lipsește*, fiind acefal.

Titlul de mai sus s-a dat după catalogul arhivei.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, Tom. XIX. A. 19 (8), in-4°, <2> p. Miscelaneu, copie de pe la sfîrșitul sec. XVII, în limba maghiară, text cu lipsuri.

Titlul în ms.: *lipsește*.

Ediții: Manuscrisul e *inedit* și el nu trebuie confundat cu fragmentele respective, adăugate ulterior, din *Autobiografia lui Ioan Kemény*, publ. de L a d. S z a l a y.

Francisc Nagy Szabó

(1581—1658)

158. Memoriáleja

<Memoriile lui (1580—1658)>

Informații pentru Transilvania, Moldova și Țara Romînească din anii 1580—1658, cu știri despre atitudinea lui Mihai Viteazul, față de menținerea Transilvaniei; despre Vasile Lupu care a voit să devină principe al Transilvaniei și despre răscoala seimenilor împotriva lui Constantin Șerban.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 50, in-folio, f. 9—70. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. *ca mai sus*.

Copia are corecturi de mîna lui George Aranka. În fața *Memoriilor* se află textul cronicii lui Sebastian Borsos (vezi acolo), bunicul lui Nagy, pe care o continuă de la 1580 la 1658.

II. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 3430, in-8°, <240> p. Copie din anul 1795, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *Krónikája* <Cronica sa (1580—1658)>, avînd în față și aci cronica lui Seb. Borsos (1490—1583), pe care o continuă.

III. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 41, in-folio, 167 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *M. Wásárhelyi Szabó Ferencz krónikája* <Cronica lui Francisc Nagy Szabó din Tîrgu-Mureș (1580—1658)>, avînd și aceasta în față cronica lui Sebastian Borsos.

Cele două cronici se află de obicei împreună.

Ediţii: Imre Mikó, *Maros-Vásárhelyi Nagy Szabó Ferencz memoriáléja* <Memoriile lui Francisc Nagy Szabó din Tîrgu-Mureş>, în *Erd. Tört. Adatok*, 1855, I, p. 39—168. Precedate şi aci de *Cronica lui Sebastian Borsos, 1490—1583*, cu o prefaţă de Francisc Nagy Szabó, *ibidem*, p. 9 37.

Ştefan Szabó (Dipsei)

(cca. începutul sec. XVII — după 1657)

159. Erdélynek és N. Enyed városának két rendben esett égetésének, sattzoltatásának, raboltatásának rövid de hiteles históriája

<Istoria scurtă dar adevărată a arderii, jefuirii şi pustirii, în două rînduri, a Transilvaniei şi a oraşului Aiud (1657 şi 1704)>

Cronică ce conţine ştiri despre năvălirea tătărească din vara anului 1657 în Transilvania, ocuparea şi jefuirea Aiudului; în însemnarea tîrzie, de la 1704 (scrisă de altcineva) atacul este atribuit oştilor curuţilor.

I. Bibl. Bethlen, Aiud, ms. nr. 24 (3), in-4 , <15> p. Miscelaneu, copie din 1763, în limba maghiară, scrisă de mîna unui copist care semnează S. M., text complet.

Titlul în ms.: *A szertelen pogányság tselekedett pusztitásának rövid és hiteles históriája a melyet az akkori egyházfi Dipsei Szabó István 1658 dik esztendőben, az az: esztendővel a veszedelem után, a mint vott és a mint látta s jól eszébe tarthatta, feljegyezte. Most pedig ezen folyó ezerhétszáz hatvan harmadik esztendőben sz. István havának 29 napján ujra leiratott M. S Kolozsváron* <Istoria scurtă şi adevărată a pustiirii făcute de păgînii fără număr, aşa cum şi-a însemnat-o curatorul bisericii de atunci Ştefan Szabó Dipsei în anul 1658, adică: cu un an după pustiire, aşa cum a fost şi cum a văzut-o şi a putut-o ţinea în minte; transcrisă acum din nou în anul 1763 în luna lui august în 29 zile de S. M. în Cluj>.

La sfîrşitul cronicii autorul notează: „Acestea le-am scris eu... în anul 1658 luna lui octombrie în 28 zile, la un an după trecerea pericolului" (în limba maghiară), deci pustiirea a fost în 1657.

II. Bibl. Bethlen, Aiud, ms. nr. 25 (2), in-8 , p. 212—224. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *Nagy Enyednek ezer hatszáz ötven nyoltzban lett elpusztulásának és az kastélyban az ecclesiának nevezetes meg maradásának rövid Históriája. Melyet az akkori 1658 beli egyházfi Dipsei Szabó István igazán irt N. Enyeden* <Istoria scurtă a pustiirii Aiudului în una mie şase sute cincizeci şi opt şi a salvării minunate a bisericii din cetate. Scrisă cu adevăr de curatorul bisericii de atunci din 1658 în Aiud Ştefan Szabó Dipsei>, cu precizarea că avem două pustiiri — una mai tîrzie, în 1704 —, pe cînd în acest manuscris se menţionează numai pustiirea din 1657 a Aiudului.

III. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XI, A. 11 (2), in-4 , p. 114—118. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal, cu povestirea celor două pustiiri a Aiudului, la 1657 şi la 1704.

IV. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXXII, A. 32 (2), in-4, 18 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.
Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal, cu aceleaşi evenimente din 1657 şi 1704.

Ediţii: Sámuel Debretzeni, *Erdélynek s Nagyenyed városának két rendben esett égetésének, satczoltatásának, raboltatásának rövid de hiteles históriája. Örök emlékezetnek okáért az akkori időben élt Elöljároknak végezésekből, minden igaz valóságos Enyedi lakós, köteles légyen a praefigált két napokat, innepnek és bőjtnek tartani fiúról, fiúra, nemzetségről nemzetségre, a melly is irattatott Dipsei Szabó István által. Az elö számlált okakra nézve sokaknak kivánságokra kiváltképpen, a gyengébbeknek kedvekért tétettett nyomtatásba* <Istoria scurtă dar adevărată a arderii, jefuirii şi pustiirii, în două rînduri, a Transilvaniei şi a oraşului Aiud. Spre veşnică aducere aminte, prin hotărîrile autorităţilor de atunci s-a stabilit ca orice locuitor adevarat al Aiudului să fie dator să ţină cele două zile pomenite, sărbători şi zile de post, din fiu în fiu şi din generaţie în generaţie. Scrisu-s-a de către Ştefan Szabó Dipsei. Din aceste pricini şi mai ales la cererea multora şi la dorinţa altora s-a dat la tipar>, Aiud, Ref. Kolégyom betűivel, 1838, in-8, 23 p.; un rezumat larg de Andrei Veress, *Bibl. rom. ung.*, vol. II, p. 335.

Martin Albrich

(1630—1694)

160. Fragmenta <1648—1659>

Fragmente de cronică cu ştiri privitoare la întîmplările din Transilvania, Moldova şi Ţara Romînească din anii 1648—1659, din vremurile lui Gheorghe Rákóczi I şi II, apoi Francisc Rhédei, în Transilvania, Matei Basarab şi Constantin Basarab Cîrnul în Ţara Romînească, Vasile Lupu şi Gheorghe Ştefan, în Moldova. În 1656 informaţii asupra răscoalei seimenilor.

Manuscrisele, care conţin fragmentele cronicii, se împart în general în două grupe: grupa întîi, cu titlul *Fragmenta*, conţine evenimentele anilor 1648—1656 şi se află într-o serie de copii separate; grupa a doua, fără titlu, conţine evenimentele de la 1658—1659, aflătoare într-o altă serie de copii, cu totul separate. De aceea în precizarea manuscriselor în care se află textele am menţionat — unde e cazul — cîte două manuscrise, pentru a avea textul întreg, scris de autor.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. nr. 4 şi ms. nr. 3 (după *Quellen*, VI, p. XI), in-4°, p. 411—412 (nr. 4) şi p. 189—192 (nr. 3). Miscelaneu, copie probabil din sec. XVII, în limba latină, text fragmentar.
Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Cele două manuscrise conțin împreună și în ordinea de mai sus materialul cronicii. A se vedea în această privință nota introductivă a lui Gross din *Quellen*, VI, p. XI (și la edițiI)

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 12 (după *Quellen*, VI, p. XI), in-4°, p. 31—41. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVII, în limba latină, text fragmentar.

Titlul în ms.: *lipsește.*

Aci e vorba numai despre evenimentele din anii 1658—1659, de altfel cele mai dezvoltate și cele mai importante ale cronicii.

III. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 16. II și nr. 116 (după *Quellen*, VI, p. XI), n-4°, p. 771—772 (nr. 16. II) și p. 503—516 (nr. 116). Miscelaneu, copie probabil din sec. XVII, în limba latină, text fragmentar.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

IV. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond Philippi, nr. 371, (după *Quellen*, VI, p. XI), n-4°, p. 417—419. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba latină, text fragmentar.

Titlul în ms.: *lipsește* și povestirea întîmplărilor e numai din anii 1658—1659, mai rezumativ decît în celelalte manuscrise.

V. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond Trausch, Fol. 38 și nr. 105 (după *Quellen*, VI, p. XI), in-folio și in-4°, p. 259—260, 263—264, 267—273 (Fol. 38) și p. 183—198 (nr. 105) Miscelaneu, copie probabil de la începutul sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîna probabil a lui Iosif Trausch, text fragmentar.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cu povestirea evenimentelor de la 1648—1659 inclusiv. Partea I din in-folio are următoarea adnotație a lui Trausch: „e volumine Mart. Albrichiano in Biblioth. Gymnasii Cor. Nr. XXV. 9. asservato".

VI. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. „Excerpta ex aliquot diariis manuscriptis" B. 6, nr. 242, in-4, f. 19—24. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba latină, text fragmentar.

Titlul în ms.: *lipsește*, avînd și aci numai evenimentele anilor 1658—1659.

Ediții: Julius Gross, *Ex fragmentis diarii domini Magistri Martini Albrich pastoris Rosonensis* <*1648—1659*>, în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 112—117, cu o notă introductivă asupra manuscriselor, p. XI.

Ioan Caioni

(1629—1687)

161. Lupulj vajdának romlásáról és vitéz magyaroknak s havas elföldnek nyertes állapattyokról való ének Isten segedelméből egy anachoreta által

<Cîntec despre sfîrșitul voievodului Lupu și despre biruința ungurilor și a Țării Romînești, cu ajutorul lui Dumnezeu, de un anahoret>

Conține versuri istorice, în 21 strofe, despre lupta de la Finta din 1653, biruința lui Matei Basarab și oștilor trimise de Gheorghe Rákóczi

II asupra lui Vasile Lupu şi fuga acestuia la cazaci. Despre Transilvania spune că e cea mai frumoasă ţară dintre toate ţările romîne şi creştine, din cîte a văzut.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Apor, necatal., in-8°, f. 21—23 v. Originalul din 1654, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, fără numele autorului, al cărui nume e identificat însă azi de istoriografia maghiară a Transilvaniei. Cîntecul e scris pe foile albe de la începutul unui *Formularium variarum*... (tipărit la Veneţia în 1551) de Ioan Caioni, de origine romînească, trecut la catolicism şi egumen franciscan la mănăstirea Şumuleu din Miercurea-Ciuc.

Ediţii: Attila T. Szabó. *Lupuj vajda történetének ismeretlen változata* <O variantă necunoscută despre istoria voievodului Lupu>, în *Irodalomtörténeti Közlemények* <Comunicări de istorie literară>, Budapesta, 1930, XL, p. 353—359, după manuscrisul original; I. Crăciun, *Cronica ritmată a lui Ioan Caioni din 1654 despre sfîrşitul lui Vasile Lupu*, în curs de publicare, tradusă în limba romînă.

Studii: Andrei Veress, *Cîntece istorice*, p. 26—28; I. Crăciun, *Cronicele romîneşti*, p. 6.

Paul Brölfft

(cca. 1642 — după 1710)

162. Wahrhaftige Beschreibung was sich in der in Siebenbürgen liegenden Hermannstadt unter der Rakoczianischen Belägerung zugetragen im Jahr 1659 und angehalten bis a. 1660 in Mai

Descrirea zi de zi a întîmplărilor în legătură cu asediul Sibiului de către oştile lui Gheorghe Rákóczi II în 1659—1660.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, Tom. XIX A. 19 (5), in-folio, <12> p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba germană, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Originalul a fost scris în 1696, iar Brölfft a fost martor ocular al asediului în Sibiu, „ca tînăr de 17 ani", asediu care a ţinut de la 18 decembrie 1659 la 31 mai 1660. Autorul e necunoscut bio-bibliografilor lui Iosif Szinnyei şi Iosif Trausch (care cred că autorul e Paul Prefling), deşi l-a cunoscut şi precizat, mai înainte, Iosif Kemény.

Ediţii: Joseph Kemény, *Wahrhaftige Beschreibung was sich in der in Siebenbürgen liegenden Hermannstadt unter der Rakoczianischen Belägerung zugetragen im Jahr 1659 und angehalten bis anno 1660 im May*, în *Deutsche Fundgruben*, 1860, II, p. 379—394, fără numele autorului.

Ştefan Enyedi

(cca. începutul sec. XVII — după 1660)

163. Occasio suscepti itineris et belli principis Rákóczi II in Poloniam (1657 1660)

Ştiri din anii 1657—1660, mai ales privitoare la vremurile lui Gheorghe Rákóczi II, la dezastrul lui din Polonia, amintite fiind şi oştile Ţării Romîneşti cu Mihnea III Radul şi oştile Moldovei cu Constantin Şerban.

I. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformaţi), nr. 1036, in-4°, <114> f. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cuprinzînd însă evenimentele din anii 1654—1660. Lipseşte numele autorului, ceea ce a făcut pe cei de la Arhiva de mai sus să atribuie, manuscrisul şi opera, lui Ioan Bethlen.

Originalul se află la nr. VI, mai jos.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXIX, A. 29 (2), in-4 , 128 p. Miscelaneu, copie de la sfîrşitul sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cu întîmplările anilor 1657—1660.

III. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XLII, A. 42, in-4 , <176> p. Copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, după manuscrisul lui Iosif Benkő, text complet.

Titlul în ms.: *II Rákóczi György fejedelem veszedelméről, 1657—1660* <Despre nenorocirea principelui Gheorghe Rákóczi II, 1657—1660>.

IV. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 151, in-4 , 65 f. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *Compendium historicum res sub decursu a. 1657—1660 in Hungaria et Transylvania... exhibens*, cu evenimentele de la 1657—1661, un an în plus faţă de titlu.

V. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 638, in-8°, 184 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *II Rákóczi György veszedelméről* <Despre nenorocirea lui Gheorghe Rákóczi II (1657—1660)>.

VI. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 32 (2), in-8°, 140 p. Miscelaneu, originalul de la sfîrşitul sec. XVII, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal, cu evenimentele de la la 1657—1663, depăşind cu trei ani datele din titlu.

După acest manuscris s-a făcut ediţia lui Szabó.

Ediţii: Károly Szabó, *Enyedi István, II Rákóczi György veszedelméről, 1657—1660* <Despre nenorocirea lui Gheorghe Rákóczi II, 1657—1660>, în *Erd. Tört. Adatok*, 1862, IV, p. 219—316.

Anonim

164. Primejdiia cea rrea şi căderia oştei ţ<ă>răi Ardealului într-acesta chip s au tămplatu <1657>

Conţine ştiri privitoare la retragerea oştilor ardelene din Polonia în 1657, după campania neizbutită a lui Gheorghe Rákóczi II. Pare a fi o traducere după Ştefan Enyedi (de mai sus).

I. Acad. R.P.R., ms. rom., nr. 3252, in-16, f. 46—60 v. Miscelaneu, copie din 1673, în limba romînă, scrisă de Andronic diac de la mănăstirea Caşin, cu litere chirilice, sfîrşitul lipseşte; a aparţinut lui Gheorghe Steţiu din Succava (1905).

Incipit: „Înpăcîndu-ne cu lèşii şi despărţindu-ne de dănşii noaptia tărdziu, agiuns-am la locul Obuzului..."

Finit: „Deci cu dănşii înpreună apucăm pre cai şi sărguiiam a miarge la cortul hanului, iar oarda toată năvăliră cu mare grabă şi toţ cu odată".

Manuscrisul mai cuprinde o „Istorie... în care să arată toţ împăraţii turceşti..."

Ediţii: N. Iorga, cu *titlul de mai sus*, în *Studii şi doc.*, IX, p. 207—213, idem, *Hurmuzaki*, XV-2, p. 1266—1275.

Ioan Graffius

(1614 — 1668)

165. Siebenbürgische Ruin, 1658—1660

Informaţii amănunţite asupra asediului cetăţii Sibiului — în care se afla Acaţiu Barcsai — de către Gheorghe Rákóczi II şi asupra stărilor din Transilvania în anii 1658—1660 şi puţin şi de la începutul anului 1661. E vorba şi despre unele răscoale ale romînilor din Transilvania în acest timp şi despre atitudinea Ţării Romîneşti şi a Moldovei faţă de Transilvania în vremurile acestea tulburi.

I. Arh. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Geringer-sche Sammlung, Kasten H. 5,2,5, in-8. p. 124—195. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Lipseşte numele autorului.

Ediţii: Joseph Kemény, *Siebenbürgische Ruin, beschreibts in Wahrheit nach dem, was er wehrend der Belägerung, in der Königlichen Hermannstadt jämmerlich gesehen, vernommen, und erlebt, Johannes Graffius, ehestens Pfahrherr in Reichesdorff, derzeit aber Pfahrherr in der Kön. Hermannstadt, 1658—1661*, în *Deutsche Fundgruben*, 1840, vol. II, p. 141—233, cu un studiu introductiv asupra manuscrisului şi autorului.

Trostfried Hegenitius

(cca. începutul sec. XVII — 1660)

166. Chronik <1660>

Ştiri detaliate în legătură cu viaţa locală braşoveană, din Ţara Bîrsei, şi cele întîmplate în Transilvania, Moldova şi Ţara Romînească în acest an 1660: vremurile lui Gheorghe Rákóczi II, Mihnea Radul, voievodul Ţării Romîneşti, revenirea în scaunul ţării a lui Constantin Şerban, alungarea lui Gheorghe Ghica şi alungarea din nou a lui Constantin Şerban de către turci şi venirea lui Acaţiu Barcsai în Transilvania. Cronica se termină cu data de 10 septembrie 1660, cînd moare de ciumă autorul ei, medic în Braşov.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. *Acta et Decreta Centumvirorum Coronensium 1602*, IV. A. 1. Rote Büchel (după *Quellen*, VI, p. XVIII), in-8°, p. 27—115. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XVII, în limba germană, scrisă de mîinile a cel puţin doi copişti anonimi, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai* sus.

Acest manuscris stă la baza tipăriturii lui Fr. Stenner din *Quellen* (vezi la ediţii) Originalul azi e necunoscut.

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Albrich, nr. 16, II (după *Quellen*, VI, p. XVIII), in-folio, p. 775—789. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. XVIII, în limba germană scrisă de mîna lui Ioan Albrich, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Acest manuscris e o copie de pe cel precedent, cu oarecare schimbări în ce priveşte limba.

III. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, VI, p. XVIII), in-folio, p. 317—337. Miscelaneu, copie de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba germană, cu litere gotice, text complet.

Titlul în ms.: *Nota pro A. 1660.*

Limba e modernizată. Acest manuscris stă la baza tipăriturii lui Anton Kurz în *Deutsche Fundgruben* (vezi la ediţii).

IV. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Vaterländische Geschichte, nr. 4 (după *Quellen*, VI, p. XVIII), in-4°, p. 413—432. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai* sus, cel principal.

Limba e modernizată şi aci.

Ediţii: Anton Kurz, *Nota pro A. 1660*, în *Deutsche Fundgruben*, 1860, vol. III, p. 397—414, cu o notă introductivă, p. 395—396 şi cu limba modernizată; Friedrich Stenner, *Chronik <1660>*, după ms. I, în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 214—226, cu o notă lămuritoare de Julius Gross, p. XVIII.

David Herrmann

(cca. prima jumătate a sec. XVII—1682)

167. Annales rerum politicarum in Transilvania inde a reformatione religionis anno scilicet MDXX gestarum collecti per Davidem Herrmannum Mediensem, pastorem Arbegensem anno 1655 <1520—1648>

Însemnări privitoare la evenimentele din Transilvania şi unele privitoare la Ţara Romînească, din anii 1520—1648.

I. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. IX. 265 (3), in-8 , <54> p. Miscelaneu, copie din sec. XVII, în limba germană (la început) şi în limba latină, cu litere neo-gotice şi latine, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Titlul manuscrisului se apropie mult de acela specificat în T r a u s c h, *Schriftsteller Lexikon*, vol. II, p. 123, nr. 3, cu care credem că e identic.

II. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten B. 3. vol. CXXVIII, 4, in-8°, p. 178—265. Miscelaneu, probabil originalul din anul 1655, în limba germană la început, şi în limba latină, scris probabil de mîna autorului, cu litere neo-gotice şi latine, text complet.

Titlul în ms.: *Annales politici <in Transilvania, 1520—1648>*, cu constatarea că aci, la presupusul original, titlul diferă de cel pus în circulaţie de Trausch în bio-bibliografia amintită mai sus.

Ediţii: Manuscrisul e *inedit.*

168. Ruina Transilvaniae <1648—1659>

Ştiri privitoare la Transilvania pentru vremurile lui Gheorghe Rákóczi II (1648—1659) şi privitoare la Moldova şi Ţara Romînească din acest timp. Textul e în proză, deşi titlul e imitat după poema lui Christian Schesaeus: *Ruinae Pannoniae*, aceasta în versuri. La baza lucrării lui Herrmann stă opera lui Ioan Bethlen: *Rerum Transylvanicarum libri quatuor <1629—1663>*, folosită mult.

I. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. IX, 265 (1), in-8°, <42> p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Originalul se află la Muzeul Naţional din Budapesta, colecţia Eder.

II. Bibl. Bis. Evang. Mediaş, ms. necatal., in-8°, 148 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Numele autorului lipsește. În fruntea volumului miscelaneu, în care manuscrisul de mai sus e primul text, se află această adnotație: „Collectaneorum Michaelis Conrad de Heydendorff, notar Mediensis, Tom. V".

III. Arh. Stat. Sibiu, ms. Varia, II. 5, G. I. Haner, *Sylloge historico-politica sive scriptorum historiam Hungariae et Transilvaniae civilem tratantium collectio*, Tom. IX. 2. in-4° p. 65 125. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîna episcopului George Ieremia Haner, text cu lipsuri la urmă.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal. Textul se termină cu cap. XIV, iar din cap. XV exista numai titlul.

Autorul consideră începutul ruinei Transilvaniei în vremea domniei lui Gheorghe Rákoczi II, în urma campaniei nereușite a acestuia în Polonia.

IV. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, II, 172, in-8, p. 561—615. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal, cu evenimentele întregi, de la 1648 1659.

V. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, II.202 (1), in-4°, f. 1—32. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *ca msi sus*, cel principal.

VI. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, II. 233 <4> (— fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XII>, in-4, p. 107—188. Miscelaneu, copie de pe la începutul sec. XIX, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal, cu constatarea surprinzătoare, că vol. XII din Collectio minor a contelui Iosif Kemény se află la Sibiu, nu în colecția mare a lui Kemény, păstrata la Arhiva Filialei din Cluj a Academiei R.P.R. (fost Muzeul Ardelean).

Următoarea notă a lui Andrei Veress, scrisă pe verso-ul foii de titlu al *actualului* vol. XII din Collectio minor e lămuritoare: „A gyűjtemény eredeti kötete már a gróf halálakor sem volt meg, amennyiben Mike Sándor jegyzékéből is hiányzik s igy evvel pótoltam". În romînește: „Vol. XII, cel original, din această colecție nu mai exista nici la moartea contelui <1855>, lipsind și din lista lui Alexandru Mike astfel l-am înlocuit cu acest volum".

VII. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, Benignische Sammlung, Kasten L. 64. d. vol. IV, 2, in-4, 38 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *Ruina Transilvaniae, opera fideli Davidi Herrmann, past. Wormloch, conscripta a. 1660*, cu povestirea întîmplărilor în întregime, de la 1648 la 1659.

VIII. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, Eugen Friedenfels Sammlung, F. F. 1, in-8, <80> p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *Ruinae Transilvaniae 1660*, aci la plural, *ca la Ruinae Pannoniae* ale lui Schesaeus.

IX. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Schuller-sche Sammlung, Kasten I. 2.9, in-4, 39 f. Miscelaneu, copie din anul 1745, în limba latină, scrisă de mîna lui Christian Ziegler, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, la nr. VII.

Se precizează și aci comuna Vorumloc, în care a fost preot și a murit autorul, amănunt ce confirmă părerea lui Trausch: *Schriftsteller-Lexikon*, II, p. 121 și infirmă părerile diverse și neconforme cu adevarul ale lui Schmeitzel, Bod și Benkő, care îl pun preot în Moșna sau Sebeș.

X. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, Verschiedene Manuscripte, Kasten P. 9. I. 2, in-8°, 13 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text cu foarte mari lipsuri.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. VII.

Acest manuscris defectuos cuprinde numai cap. 1 din Lib. I, deci foarte puţin din totalul textului. Titlul e şi aci la plural : *Ruinae*, ca la poema lui Schesaeus.

Ediţii : Manuscrisul e *inedit*.

<Mihail Hermann>

(1602—1660)

169. Historische Anmerkungen <1631—1660>

Scurtă cronică braşoveană, cu ştiri din vremurile Rákoczeştilor în Transilvania şi a lui Matei Basarab, Vasile Lupu şi Constantin Şerban în Ţara Romînească şi în Moldova. În 1655 răscoala seimenilor, apoi în anul 1658 ştiri despre Mihnea (Mihail Radu) al Ţării Romîneşti şi Gheorghe Ştefan al Moldovei. În 1660 despre Acaţiu Barcsai. Cronica e atribuită lui Mihail Hermann, primar al Braşovului.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. nr. 54. D. (după *Quellen*, VI, p. VIII), in-4°, p. 263—286. Miscelaneu, probabil originalul din sec. XVII, în limba germană, scris probabil de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Lipseşte numele autorului.

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, VI, p. VIII), in-folio, p. 275—293. Miscelaneu, copie probabil de pe la începutul sec. XIX, în limba germană, scrisă de mîna lui Iosif Trausch, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cu aceeaşi lipsă a numelui autorului.

III. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Miscelaneu, R. Tom. III (23), in-4, <24> p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Numele autorului lipseşte şi aci.

Ediţii : A n t o n K u r z, *Historische Anmerkungen eines Kronstädters, vom Jahre 1631—1660*, în *Deutsche Fundgruben*, 1860, vol. III, p. 333—347, cu un scurt studiu introductiv, în care se discută şi numele autorului. Textul e modernizat şi cu oarecare lipsuri faţă de textul manuscrisului original ; J u l i u s G r o s s, *Historische Anmerkungen <1631—1660>*, în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 49—60, cu o notă introductivă, p. VII—VIII, asupra manuscriselor cronicii şi a cronicarului. Are la bază originalul.

Dimitrie Kereszturi de Dobo

(cca. sfîrșitul sec. XVI—1660)

170. Acta dierum sub quibus Georgius Rákoczi et Achatius Bartsai, una cum suis adhaerentibus, intra et extra civitatem Szeben, super regimine regni Transylvaniae contendunt <1659 Nov. 21 anno 1660 Jan. 31>

Descrierea zi de zi a asediului Sibiului de către oștile lui Gheorghe Rákóczi II, nov. 1659 — ian. 1660, și alte întîmplări transilvane, muntene (Mihnea III Radul) și moldovene (Gheorghe Ghica), din acel timp.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. III, A. 3. in-4 , 267 p. Copie probabil din a doua jumătate a sec. XVII, în limbile latină și maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Dintre cronicele și jurnalele contemporane, care vorbesc despre asediul Sibiului, jurnalul de mai sus al lui Kereszturi este unul din cele mai valoroase izvoare, al unui martor ocular al evenimentelor. Originalul se află la nr. II ce urmează.

II. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten B.2, vol. CXXIV, infolio, <150> f. Originalul probabil din a doua jumătate a sec. XVII, în limbile latină și maghiară, scris probabil de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Din însemnările de pe manuscris reiese că manuscrisul a aparținut prin anul 1843 lui Carol Neugeboren și a ajuns la Biblioteca Muzeului Brukenthal probabil după 1884, deci după publicarea textului de către C. Albrich, de pe o copie, nu de pe original.

Ediții : K a r l A l b r i c h, *Demetrius Kereszturi de Dobo, Acta dierum sub quibus Georgius Rákoczi et Achatius Bartsai, una cum suis adhaerentibus, intra et extra civitatem Szeben, super regimine regni Transylvaniae contendunt <1659 Nov. — 1660 Jan>*, în *Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde*, N. F., Sibiu, 1884, XIX, p. 126—325, cu o prefață asupra manuscrisului, traducînd părțile unguresti în limba germană.

Mihail Moses

(cca. prima jumătate a sec. XVI — după 1600)

171. Ettliche furnemste und merkliche Geschichten so in Ungarn und Siebenbürgen gescheen sind, seydt der Zeit her — 373 <bis zum Herbst 1600>

Informații privitoare la trecutul Ungariei și al Transilvaniei din anii pomeniți, cu amănunte din istoria orașului Sighișoara și privitoare la Moldova și Țara Romînească : vremurile lui Petru Rareș, Ilie Rareș și Mihai Viteazul.

I. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Fabritius Sammlung, Tom. XIV, 2. e, in-4°, 96 p. Copie din sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, cu litere latine şi neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *Chronik* <*373—1660*>, cuprinzînd şi cronica lui Ioan Krempes <1606—1660> care urmează.

Ediţii : Manuscrisul e *inedit*.

Studii : K a r l F a b r i t i u s, *Die Schässburger Chronisten des 17 Jahrhunderts*, publ. în *Fontes Rerum Austriacarum, Scriptores*, vol. IV, Viena, 1864, in-4°, p. XVIII—XXI.

Ioan Krempes

(1628—1692)

172. Grosse Chronik <vom Jahre 1606 bis zum 12 October 1660>

Scurte ştiri privind trecutul oraşului Sighişoara, apoi al Transilvaniei, Moldovei şi al Ţării Romîneşti din anii 1606—1660.

I. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Fabritius Sammlung, Tom. XIV, 2.e, in-4 , 96 p. Copie din sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *Chronik* <*373—1660*>, avînd în faţă cronica lui Mihail Moses (373—1600), de mai sus, spaţiul dintre 1600 şi 1606 fiind completat de un anonim. Originalul acestei *Chronik*, cuprinzînd pe Moses şi Krempes compilaţi împreună, a fost la Sighişoara.

Ediţii : Manuscrisul e *inedit*.

Studii : K a r l F a b r i t i u s, *Die Schässburger Chronisten des 17 Jahrhunderts*, publ. în *Fontes Rerum Austriacarum, Scriptores*, vol. IV, Viena, 1864, in-4°, p. LXV—LXXI.

Andrei Oltardus

(1611—1660)

173. Chronologia rerum Transilvanicarum ex Msto seculi XVI-ti et Calendario Ebneriano adjectisque ad eundem consignationibus historicis Andreae Oltardi composita 1002 1660—(1667)

Cronologie cu întîmplări transilvane, moldovene şi muntene din anii 1002—1667, dar mai ales din anii 1440—1667. Ştirile de după 1660 sînt adăugate ulterior.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXV, A. 25 (6), in-8°, <32> p. Miscelaneu, originalul din sec. XVII, în limba latină, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Ediţii: Manuscrisul e *inedit.* El nu trebuie confundat nici cu partea respectivă din *Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum*, nici cu ce a publicat Iosif Kemény, cu titlul *Album Oltardianum, 1526—1659*, în *Deutsche Fundgruben*, 1860, vol. III, p. 1—49.

Laurenţiu Kusch

(cca. 1622—1670)

174. Diarium <1653—1661>

Conţine informaţii scurte locale braşovene în legătură cu alegerea magistratului oraşului, a centumvirilor, preoţilor etc., dar şi ştiri transilvane, muntene şi moldovene în legătură cu vremurile lui Gheorghe Rákóczi II, Matei Basarab, Vasile Lupu şi cîţiva ani privind pe urmaşii lor, Constantin Vodă Şerban, răscoala seimenilor în Ţara Romînească şi alungarea lui Gheorghe Ştefan din Moldova. Multe amănunte în legătură cu aşezarea pe tronul Transilvaniei a lui Acaţiu Barcsai şi atitudinea domnilor romîni faţă de acesta.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, fol. 38 (după *Quellen*, VI, p. XIII), in-folio, p. 295 300. Miscelaneu, copie de pe la mijlocul sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîna lui George Mathiae, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Autorul a fost meşter argintar şi centumvir al oraşului Braşov. Copia aceasta a lui George Matthiae are textul modernizat, faţă de originalul din sec. XVII, dispărut.

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, 227, nr. 6 (după *Quellen*, VI, p. XIII), in-4°. Miscelaneu, copie de prin a doua jumătate a sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîna lui Thomas Tartler, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms.: *Excerpta aus des Herrn Laurentii Kusch Centumviri Coronensis Diario in manuscripto*, extraşi fiind numai anii 1653—1654 şi 1656—1657.

Ediţii: Friedrich Wilhelm Seraphin, *Diarium des Herrn Laurentii Kusch, Centumviri Coronensis <1653—1661>*, în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 125—144, cu o notă introductivă de Seraphin-Gross, p. XII—XIII.

Ioan Lutsch

(1607—1661)

175. Diarium dessen in dem Herrn ruhenden N.V.W.W. Herrn Johannes Lutsch, vormals gewesenen treuen Königsrichter unserer Hauptstadt Hermannstadt, so aus seinen eigenen Manuscriptis von Worten zu Worten herausgezogen, 1607—1661

Informaţii privitoare la Transilvania, din anii 1607—1661, importante numai cele privitoare la sfîrşitul stăpînirii lui Gheorghe Rákóczi II

şi principii efemeri : Rhédei şi Barcsai, din anii 1658—1661. O ştire din vremurile lui Ştefăniţă Lupu, în Moldova.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, col. minor, Tom. XX, A. 20 (3), in-4 , 44 p. Miscelaneu, copie din anul 1835, în limba germană, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Copia e făcută după manuscrisul ce urmează.

II. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Geringer-sche Sammlung, Kasten H. 5. 2. 6, in-8°, p. 197—223. Miscelaneu, copie din anul 1702, în limba germană, scrisă probabil de fiul său cu acelaşi nume, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Ediţii : J o s e p h K e m é n y, cu *titlul de mai sus*, în *Deutsche Fundgruben*, 1839, vol. I, p. 277 336, cu o scurtă introducere asupra manuscrisului şi a autorului.

Daniel Henrici Birthelmer

(cca. prima jumătate a sec. XVII—1685)

176. Diarium <1646—1662>

Jurnal la început cu ştiri scurte, dar apoi pentru expediţia în Polonia a lui Gheorghe Rákóczi II şi consecinţele ei, pentru vremurile lui Acaţiu Barcsai, Ioan Kemény şi primii ani ai lui Mihail Apafi I, amănunte bogate. De asemenea şi pentru Moldova şi Ţara Romînească.

După unele informaţii ale lui Iosif Trausch din a doua jumătate a sec. XVIII, jurnalul ar fi avut o extindere mai mare, cuprinzînd evenimentele de la 1644 la 1667, dar azi nu avem, în copiile ce ni s-au păstrat, decît extrase din anii 1646—1662.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. nr. 12 (după *Quellen*, VI, p. X), in-folio, p. 27—30. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text cu lipsuri.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. nr. 116 (după *Quellen*, VI, p. X), in-folio, p. 490—494. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. *ca mai sus.* Evenimentele din anii 1658—1659 sînt mult prescurtate.

III. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. nr. 137 (după *Quellen*, VI, p. XI), in-4 , p.82. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text fragmentar.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cu precizarea că aci avem numai trei notiţe asupra evenimentelor din anul 1600, notiţe pe care Iulius Gross le-a tipărit în *Quellen*, vol. VI, p. 111, în nota 2 din subsol.

IV. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, Fol. 38, (după *Quellen*, VI, p. XI) in-folio, p. 339—342. Miscelaneu, copie de pe la începutul sec. XIX, în limba germană, scrisă de mîna lui Iosif Trausch, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Acest manuscris, pe lîngă identitatea cu manuscrisul de la nr. I, are în plus unele adaosuri ale lui Trausch „ex scriptis Georgii Matthiae pastoris Brenndorfensis", pentru evenimentele anilor 1659—1661, adică pentru cele mai importante din ziar.

V. Bibl. Lic. Honterus, Braşov , ms. fond Trausch, nr. 239 (după *Quellen*, VI, p. XI) in-4°, p. 52—57. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Aci avem numai extrase din jurnal, făcute de G. Matthiae, pentru anii 1657—1658, 1661—1662, mai complete însă decît în manuscrisele precedente, şi apoi anul 1659.

VI. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. „Excerpta ex aliquot diariis manuscriptis", B. 6, nr. 242, in-4 , f. 16—19. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Ediţii : Julius Gross, *Ex Danielis Henrici (Henerici) seu Birthelmeri diario* <*1646 1662*>, în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 108—111, cu o notă introductivă asupra manuscriselor, p. X—XI. Are la bază toate manuscrisele de mai sus.

Ladislau Rhédei

(1636—1664)

177. Napló

<Jurnal (1653—1657, 1658—1663)>

Scurte ştiri pentru Transilvania din anii 1653—1663, bogate pentru 1655—1657, privind vremurile lui Gheorghe Rákóczi II.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 649, in-8 , 14 f. Originalul din sec. XVII, în limba latină şi maghiară, scris de mîna autorului, cu litere latine, text cu lipsuri la sfîrşit.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cu precizarea că evenimentele mai amplu descrise sînt numai acelea din anii 1655 şi 1657.

Ediţii : József Vass, *Gróf Rhédei László naplója* <Jurnalul contelui Ladislau Rhédei 1653—1657>, în *Magy. Tört. Tár.*, 1855, I, p. 211—234, cu un studiu introductiv asupra autorului şi asupra manuscrisului. Pentru celelalte „însemnări istorice" : Iván Nagy, *Rhédei László történeti maradványai, 1658—1663* <Însemnările istorice ale lui Ladislau Rhédei, 1658—1663>, în *Magy. Tört. Tár*, 1871, XVII, p. 7—270, mai ales corespondenţa tătălui său, Francisc Rhédei, principele Transilvaniei, din anii 1658—1659.

<Ioan Goebel, George Wachsmann>

(cca. sfîrşitul sec. XVI—1663)

178. Chronica civitatis Schäsburgensis ab anno 1514 usque 1663

Ştiri locale din Sighişoara, dar şi pentru Transilvania, Ţara Romînească şi Moldova din anii 1514—1663 (anul 1198 din fruntea cronicii e un an izolat, al fondării oraşului Sighişoara, după care se trece imediat la anul 1514). Se insistă asupra evenimentelor din anii 1658—1663, în legătură cu sfîrşitul domniei lui Gheorghe Rákóczi II, Acaţiu Barcsai şi Ioan Kemény.

În fruntea manuscriselor lipsesc numele autorilor, care sînt pomeniţi însă în ultimele rînduri ale cronicii. Numele cronicarului Ioan Goebel e contestat de Friedrich Schuller, continuatorul lui Trausch, care precizează în *Schriftsteller Lexikon*, vol. IV, p. 147 şi 488, că „în tot cursul veacului al XVII-lea n-a trăit în Sighişoara nici un Goebel cu numele *Ioan* şi prin urmare nu poate fi nici autorul cronicii atribuită lui de Kemény, şi continuată de Wachsmann".

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. X, A.10 (1), in-4 , 79 p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba germană, scrisă de mîna unui copist anonim pentru Iosif Kemény, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cu finalul schimbat : *Chronica civitatis Schäsburgensis ab anno 1198 usque 1663.*

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Samuil Kemény, Chartophylaceum Transylvanicum, VI. e. 1, vol. II, in-4°, p. 289—327. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

Numele autorilor nu se află nici pe acest manuscris şi numele lor e admis de Iosif Kemény şi Iosif Trausch, dar contestat de K. Fabritius şi F. Schuller.

III. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, Verschiedene Manuscripte, Kasten P, 9, in-8°, p. 204—243. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

Nici manuscrisul acesta nu are numele celor doi autori.

Ediţii : Ioseph Kemény, *Ioannis Goebel et Georgii Wachsmann, Chronica civitatis Schaesburgensis, 1514—1663*, în *Deutsche Fundgruben*, 1840, vol. II, p. 85—140; cu un scurt studiu introductiv asupra manuscriselor şi al problemei autorilor.

Ioan Szalárdi

(1601—1666)

179. Siralmas magyar krónika

<Cronica de jale maghiară, (1526—1662)>

Cronică cu ştiri privitoare la istoria Transilvaniei, Moldovei şi Ţării Romîneşti din anii 1526—1662 : mai ales pentru epoca lui Gabriel Bethlen — Gheorghe Rákóczi II inclusiv şi contemporanii lor Matei Basarab—Vasile Lupu.

I. Acad. R.P.R., Fil. Cluj. ms. fond Anexa II (Reformaţi), nr. 1004, in-folio, 298 f. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *Siralmas magyar krónika IX könyvei melyeket a következendő posteritásnak megintetésekre és oktatásokra tulajdon nyelvünkön egyben szedegetett és meg-irt Szalárdi János 1662 esztendőben die 16* <Cronica de jale maghiară în nouă cărţi, culese şi scrise pentru povăţuirea şi învaţatura posterităţii în propria noastră limbă de Ioan Szalárdi, în anul 1662 în 16 zile>.

II. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformaţi), nr. 1700, in-folio, p. 223—450. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text cu lipsuri.

Titlul în ms. : *lipseşte,* de asemenea şi numele autorului, manuscrisul fiind acefal şi lipsind şi sfîrşitul. Cuprinde numai evenimentele de la 1645 la 1658 inclusiv.

III. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, Tom. IV, A. 4, in-folio, 919 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus,* cu oarecare schimbări în ce priveşte numărul cărţilor (libri) şi la sfîrşit : *Siralmas magyar krónikájának ny lez könyvei, mellyeket az következendő posteritásnak megintetésekre és oktatásokra tulajdon nyelvünkön egybeszedegetett és irt... 1662 esztendőben* <Cronica de jale maghiară în opt cărţi culese şi scrise pentru povăţuirea şi învăţătura posterităţii în propria noastră limbă de... în anul 1662>.

Manuscrisul conţine întreg textul cronicii, cu toate că în titlu se spune numai despre „opt cărţi", în loc de „nouă", cîte a scris autorul.

IV. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, Ms. provenit din Arh. din Jibou a familiei Wesselényi, necatal., in-4 , <660> p. Copie din sec. XVIII (înainte de 1761), în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus,* la nr. III, cu „opt" cărţi.

V. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 47, in-folio, 403 f. Copie din anul 1805, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus,* cel principal.

VI. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 48, in-folio, 927 p. Copie din anul 1806, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus,* cel principal.

VII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 148, in-folio, 768 p. Copie din 1768, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus,* cel principal.

VIII. Bibl. Bolyai (Col. Ref.), Tîrgu-Mureş, ms. nr. 139, in-folio, 2 vol., 605 f. (I), 607—1200 f. (II). Copie din anul 1789, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Ioan L. Borosnyai, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus,* la nr. III, spunîndu-se „opt" cărţi, din cîte constă în realitate povestirea istorică, a „noua" conţinînd predici.

IX. Bibl. Bolyai, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 335, in-folio, 784 p. Copie din sec. XVIII în limba maghiară, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus,* la nr. III, cu „opt" cărţi.

X. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 68, in-folio, 642 p. Copie din a doua jumătate a sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. III, spunîndu-se „opt” cărţi.

Pe foaia de titlu a manuscrisului, jos, se află următoarea adnotaţie : „Libris Bibliothecae suae manuscriptis adnumerat Samuel S. R. I. Comes Teleki de Szék, a<nn>o 1771 d. 1 Octobr. Saromberkini”.

Ediţii : Zsigmond Kemény, *Siralmas magyar kronikájának kilencz könyvei melyeket a következő posteritásnak megintetésekre és oktatásokra tulajdon nyelvünkön egybeszedegetett és megirt Szalárdi János 1662-ik esztendőben* <Cronica de jale maghiară în nouă cărţi, culese şi scrise pentru povăţuirea şi învăţătura posterităţii în propria noastră limbă de Ioan Szalárdi în anul 1662>. Pesta, f. tip., 1853, in-4°, 680 col. + tablă de materii detaliată. (*Ujabb Nemzeti Könyvtár*, II <Noua Bibliotecă naţională II>).

Studii : D. Horváth, *Szalárdi János és Siralmas krónikája* <Ioan Szalárdi şi Cronica sa de jale>, în *Századok*, 1923, LVII, p. 94—122, cu amănunte asupra originalului şi asupra celorlalte manuscrise.

Daniel Nekesch-Schuller

(1606 — după 1664)

180. **Chronik, I. Ein kleiner und kurzer chronikischer Extract ab anno Christi bis 1633. II. Eine kurze Delienation oder Beschreibung meines Lebenslaufes <1633—1664>**

Cronica are două părţi distincte : partea întîi (pînă la 1633) cuprinde ştiri luate din alte cronici mai vechi ; partea a doua (1633—1664) e valoroasă prin contemporaneitatea autorului cu evenimentele din Transilvania. Informaţiile pentru Ţara Romînească (între ele şi despre răscoala seimenilor la 1655) şi Moldova provin de la martori oculari. Cuprinde şi informaţii locale braşovene şi din Ţara Bîrsei.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. nr. 147 (după *Quellen*, IV, p. LXXIII), in-8°, 260 p. Originalul din sec. XVII, în limba germană, unele părţi scurte şi în limba latină, scris de mîna autorului, cu litere neo-gotice şi latine, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

În ce priveşte limba, autorul cunoaşte mai bine limba latină decît cea germană. Pe aceasta o împestriţează cu expresii săseşti.

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, Fol. 38, (după *Quellen*, IV, p. LXXIV), în-folio, p. 343—380. Miscelaneu, copie din anul 1761, în limba germană, scrisă de mîinile a doi copişti : Mihail Czelch şi George Matthiae, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *Extractus aus des Daniel Nekesch oder Schuller Diario*.

Iosif Trausch a adăugat aci printre rînduri şi unele completări ale sale. În această copie se află — în rezumat — lipsurile din manuscrisul original : *8—16 decembrie 1664*.

Ediţii : Friedrich Stenner, partea întîi pînă la 1633 în extrase privind numai Braşovul şi Ţara Bîrsei, iar partea a doua 1633—1664 în întregime, cu titlul *Chronik von Daniel Nekesch-Schuller <1421—1664>*, în *Quellen*, 1903, IV, p. 219 291, cu un studiu introductiv de Friedrich Wilhelm Seraphin, p. LXX—XXVI, în care se reproduce textul rezumat al lipsurilor de la 8—16 decembrie 1664, p. LXXV.

George Kraus

(1607—1679)

181. <Siebenbürgische Chronik, 1608—1665>

Cronică cu ştiri privitoare la evenimentele din Transilvania, Moldova şi Ţara Romînească pentru anii 1608—1665, în special pentru epoca frămîntărilor din anii 1659—1665: Gheorghe Rákóczi II, Barcsai, Kemény şi începuturile lui Apafi I.

I. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, III, 16, in-folio, 851 p. Originalul din sec. XVII, în limba germană şi săsească contemporană, scris de mîna autorului cu iscălitura autografă, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *Codex Krausio-Kelpianus <Annales sui temporis, 1608—1665>.*

Titlul de mai sus, scris de altă mînă: *Codex Krausio Kelpianus* e impropriu, mai ales că o continuare a cronicii lui Krauss de către Martin Kelp — de la 1612 încoace, cum s-a crezut, — nu e probabilă.

Ediţii: Fragmente, cu diferite titluri, au fost publicate în diverse periodice săseşti, pentru care vezi T r a u s c h, *Schriftsteller-Lexicon*, II, p. 307. Asociaţia „Verein für siebenbürgische Landeskunde" din Sibiu a tipărit-o cu titlul: *Siebenbürgische Chronik des Schässburger Stadtschreibers Georg Kraus 1608—1665*, Viena, K. K. Hof- und Staatsdruckerei, 1862—1864, in-4°, 2 vol. VII + 385 p. (I); CIII + 415 p. (II). Formează vol. III şi IV din *Fontes Rerum Austriacarum, Scriptores*. Într-o introducere de CIII pagini K a r l F a b r i t i u s are un studiu asupra cronicarilor saşi din Sighişoara în veac. XVII: *Die Schässburger Chronisten des 17 Jahrhunderts.*

182. Ausführliche Beschreibung des Elendes, welche von anno 1599 bis 1606 Schässburg und andere umliegende Oerter, samt einem grossen Theil Siebenbürgens erlitten, aus unverwerflichen Urkunden der Stadt Schässburg zusammen getragen.

Ştiri detaliate din anii 1599—1606, mai ales în legătură cu trecutul oraşului Sighişoara, dar şi al Transilvaniei în general. Pentru Mihai Viteazul şi Radu Şerban informaţiile sînt bogate.

I. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten B.3. vol. CXXVIII. 7, in-8°, p. 296—376. Miscelaneu, copie din sec. XVII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Originalul se afla la primăria oraşului Sighişoara de unde a dispărut, cum spune Iosif Trausch: *Schriftsteller-Lexicon*, vol. II, p. 306.

II. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Fabritius-sche Sammlung, Tom. XVII, s. 1, in-32° <240> p. Miscelaneu, copie din sec. XVII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet,

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cu două cuvinte în plus : *Ausführliche Beschreibung des Elendes und Not, welche von anno*...

Ediţii : Iosif Kemény, *Tractatus rerum tam bellicarum, quam etiam aliarum ab anno 1599 usque 1606 inclusive in Transilvania interventarum per Georgium Kraus 1646 fungentem Civitatis Schaesburgensis notarium conscriptus*, în *Deutsche Fundgruben*, 1839, vol. I, p. 161—217.

183. Memorial und kurzer wahrer Bericht, was über diese unsere Stadt Schässburg, als in der Ordnung der sächsischen königlichen Städte in Siebenbürgen, aus der Hauptstadt Hermannstadt, die erste, innerhalb vierhundert fünf und achtzig Jahren ihrer Erbaung, bis in dieses unglückliche 1676 Jahr... durch mich Georgium Kraus einunddreissig Jährigen Juratum Notarium aufgesetzet und verzeichnet <1191—1676>

Ştiri asupra trecutului oraşului Sighişoara şi asupra Transilvaniei, din anii 1191—1676. Moldova şi Ţara Romînească sînt pomenite şi ele în cadrul informaţiilor din acest timp.

I. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, II, 94, in-4°, 33 p. Copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *Historischer Bericht von Schässburg der zweiten sächsischen königl. Freistadt in Siebenbörgen, was für Schicksale derselben von ihrer Erbaung an bis 1676 zugestossen. Von Georg Kraus Jur. Notar verzeichnet und in den Schässburger Thurmknopf geleget a<nn>o 1677.*

Sub formă de „Notandum” sînt intercalate în text întîmplări şi după anul 1676.

II. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Brukenthal Familien Archiv, Q. 8. E. 2.5, in-folio, <25> f. Copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

III. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Fabritius Sammlung, Tom. VII, 2. s, in-8 , 74 p. Copie din prima jumătate a sec. XIX, în limba germană, scrisă de mîna lui Carol Fabritius, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal, cu oarecare schimbări la început, avînd şi o continuare a evenimentelor de la 1677—1775 cu titlul : *Kurzer Bericht was sich in unserer Stadt Schässburg seit dem letzten Fürsten Apafi ergeben 1677—1775>. Aus einer alten Abschrift abgeschrieben von K<arl> Fabritius, 1850.*

IV. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Schaser-sche Sammlung, Kasten H. 2. 22, in-4 , 56 p. Copie din sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîinile a cel puţin doi copişti anonimi, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

La urmă se află un adaos de cronică pentru evenimentele anilor 1528 1605. Copia s-a făcut de pe originalul, care a fost găsit în globul turnului celui mare al cetăţii Sighişoara la

1780, cu ocazia reparării acoperişului, şi are această adnotare : „Aus dem Schässburger Uhrenthurm" (vezi ms. VI).

V. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Weinrich-Schuller Sammlung, Z. III. 2. Misce'aneu, VIII. d, in-4 , 52 p. Copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

Cu adaosuri ulterioare pentru anii *1677*, *1799*, *1800* şi *1804*, scrise de altă mînă.

VI. Arh. Muz. Raion., Sighişoara, ms. Inv. nr. 113, fost G. K. 146, in-folio, <40> p. Originalul probabil din sec. XVII, în limba germană, scris probabil de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

Acest manuscris, probabil originalul, fiindcă se păstrează tocmai la muzeul din turnul cu ceas al cetăţii, unde se ştie că a fost descoperit în 1780, are primele două foi şi ultima foaie roase pe margini.

VII. Arh. Muz. Raion., Sighişoara, ms. nr. T. Z. 158, in-folio, <28> p. Copie din anul 1834, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal, cu un adaos pînă la 1784.

Pe coperta manuscrisului se află adnotaţia : „Schriften aus dem hiesigen Schässburger Stundthurmknopf abkopirt im Jahre 1834 wie folget".

Ediţii : Manuscrisul e *inedit*.

Ioan Bethlen

(1613—1678)

184. Historia Rerum Transilvanicarum ab anno 1662 usque ad annum 1673

Cuprinde ştiri privitoare la Transilvania vremurilor lui Mihail Apafi I din anii 1662—1673 şi informaţii pentru trecutul Moldovei şi al Ţării Romîneşti din aceşti ani. Sînt reproduse şi o mulţime de documente şi note zilnice ale autorului, martor ocular şi cancelar al Transilvaniei.

I. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformaţi), nr. 1025, in-folio, 554 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *lipseşte*, dar pe cotorul legăturii se spune *Historia*, indicîndu-se şi numele autorului. Originalul nu se ştie unde se află.

II. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformaţi), nr. 1035, in-4°, 4 vol. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîna unui copist anonim pentru Ladislau Bánffi, text complet.

Titlul în ms. : *Historia rerum in Transilvania gestarum ab anno <1662> usque ad annum <1673>*, anii nefiind indicaţi în titlu.

III. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformaţi), nr. 1329, in-4 , <538> f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *lipseşte*, de asemenea şi numele autorului, de aceea şi opera a fost atribuită greşit lui Ioan Somlyai.

IV. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformaţi), nr. 1896, in-folio, <250> f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile a trei-patru copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *lipseşte*, dar opera e întreagă.

V. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, Tom. XII, A. 12, in-folio, 539 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

VI. Arh. Ist. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. provenit din Arh. din Jibou a familiei Wesselényi, necatal., in-4°, 497 p. Copie din 1768, în limba latină, scrisă de mîna lui George Jakó, text complet.

Titlul în ms. : *Continuatio Johannis Bethlenii*, cuprinzînd anii 1662—1673.

VII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 131, in-folio, 363 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *Historia Rerum Transilvaniae continuatio*, însă cu ştirile anilor 1662—1673, în catalogul arhivei greşit atribuită lui Wolfgang Bethlen.

VIII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 149, in-4°, 668 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

IX. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 150, in-folio, 526 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*. cel principal.

Textul are o mulţime de însemnări la sfîrşit.

X. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 152, in-4 , 337 f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal, cu o scrisoare la urmă.

XI. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 248, in-folio, f. 30—225. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text cu mari lipsuri la sfîrşit.

Titlul în ms. : *lipseşte*, avînd ştirile numai pînă la începutul anului 1672, lipsind cea mai mare parte a acestui an şi anul 1673 întreg. Manuscrisul fiind fără foaia de titlu, lipseşte şi numele autorului.

XII. Bibl. centr. Univ., Cluj, ms. nr. 1834, in-folio, 711 p. Copie de pe la sfîrşitul sec. XVII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

Copia aceasta e cea mai veche, aproape contemporană cu originalul pierdut.

XIII. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. fond Kapellenbibliothek, Z. IX, ms. XXXI, β. 2, in-folio, <700> p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copiști anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *lipsește*, de asemenea și numele autorului.

XIV. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 78, in-folio, <325> p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *lipsește*, de asemenea și numele autorului.

La urmă e anexat, pe 15 p., cunoscutul pamflet istoric al lui Ioan Bethlen : *Innocentia Transylvaniae*, aci însă scris cu titlul în limba maghiară, *Erdélynek ártatlansága <1658—1659>* în care se află știri despre nenorocirile Transilvaniei din anii 1658—1659, anii de după dezastrul suferit de oștile lui Gheorghe Rákóczi II în campania din Polonia. Pamfletului îi răspunde Isac Basirius (vezi la *Anexă*).

Ediții : E. Horányi, *Historia Rerum Transilvanicarum ab a. MDCLXII ad. a MDCLXXIII producta et concinnata auctore Ioanne Bethlenio, comite comitatus Albensis, principatus Transilvaniae consiliario, cancellario, ac sedis Siculicalis Udvarhely capitaneo supremo...*, Pars I-II. Vienae, Typ. Josephi nobilis de Kurzbeck, 1782—1783, in-8°, 2 vol. 475 p. (I) ; 528 p. (II), cu multe greșeli de tipar.

Wolfgang Bethlen

(1639—1679)

185. Historia de rebus Transylvanicis (1526—1609)

Cuprinde istoria Transilvaniei, Moldovei și a Țării Romînești din anii 1526—1609, avînd la bază cronicile transilvane mai importante ale veacului al XVI-lea și începutul veacului al XVII-lea, ca Ioan Brutus, Ștefan Szamosközy, Eustațiu Gyulafi, Ambrosie Somogyi (Simigianus) și Toma Borsos. Vremurile lui Mihai Viteazul și Radu Șerban au o extindere de patru volume, dar sînt numeroase și știrile despre Petru Rareș și Despot.

I. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. XI, 39, in-folio, <70> f. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text în extras.

Titlul în ms. : *Excerpta ex Wolfgangi de Bethlen historia*, cu întreaga operă excerptată. Manuscrisul original e pierdut.

II. Bibl. Raion. Arad, ms. nr. 2204/1932, in-folio, <120> f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă probabil de mîna lui Samuil Grendy Grendzeg sau pentru el, text în extras rezumativ.

Titlul în ms. : *Elenchus praecipuorum inter Hungariam et Transilvaniam ac occasione illarum in vicinis regni gestarum. Ex historia spectabilis ac magnifici Domni Dni Wolfgangi de Bethlen excerptus, opera et labore Samuelis de Grendy Grendzeg*, aci fiind vorba însă despre evenimentele pînă la anul 1663 inclusiv, anii 1609—1663 depășind opera lui Wolfgang Bethlen.

III. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa III (Unitarieni), nr. 484, in-4°, 15 f. Copie-excerpt din sec. XVIII, în limba latină, text în extras.

Titlul în ms.: *Genealogia principis Botskaii in Historia Transylvaniae a Wolfgango Bethlen concinnata. Tom. VI, Lib. XIV, p. 324 et seq.*, urmărindu-se genealogia lui Ştefan Bocskai de la năvălirea tătarilor, 1241—1607.

IV. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. provenit din Arh. din Jibou a familiei Wesselényi, necatal., in-4 , 832 p. Copie din veac. XVIII, în limba latină, text cu lipsuri la sfîrşit.

Titlul în ms.: *Wolfgangi de Bethlen historiarum libr.* <I—XI>, cuprinzînd numai ştirile din 1526—1601.

Pe cotorul legăturii manuscrisului se precizează „Tom. I", iar textul se întrerupe la mijloc de rînd. Lipsesc anii 1601 (în continuare) — 1609 inclusiv.

V. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. 26, in-folio, f. 7—34. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă probabil de mîna lui Samuil Grendy Grendzeg sau pentru el, text în extras rezumativ.

Titlul în ms.: *Historia rerum Hungaricarum et Transilvanicarum, Extractus et Elenchus praecipuorum inter Hungariam et Transylvaniam gestorum Samuelis de Grendy Grendzeg*, cuprinzînd însă numai anii 1526—1599.

VI. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 59, in-folio, 327 f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text cu foarte mari lipsuri la început.

Titlul în ms.: *Historia rerum Hungaricarum et Transilvanicarum*, fiind vorba numai despre evenimentele din anii 1601—1609, mai ales cele privitoare la vremurile lui Radu Şerban.

VII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 60, in-folio, 252 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text cu foarte mari lipsuri la început.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, la nr. VI, cuprinzînd numai evenimentele din anii 1605—1609.

VIII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 63, in-folio, 427 f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text cu mari lipsuri la început.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, la nr. VI, cu ştirile din anii 1601—1609.

IX. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 388, in-8°, 277 f. Copie din sec. XVII, în limba latină, scrisă de mîna lui Samuil Grendy Grendzeg, text în extras rezumativ.

Titlul în ms.: *Historia rerum Hungaricarum et Transilvanicarum. Elenchus praecipuorum inter Hungariam et Transilvaniam ac occasione illarum in vicinis regis gestarum ex Historia Wolf. de Bethlen excerptus, opera et labore Samuelis de Grendy Grendzeg*, cu opera întreagă, rezumată.

X. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 564, in-4°, 2287 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text rezumativ.

Titlul în ms.: *Historia de rebus Transylvanicis*, cuprinzînd în rezumat evenimentele de la 1526—1609, cu completări de alţii de la 1609 1707 inclusiv.

XI. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 1, Vol. VI. 11, in-folio, 18 p. Miscelaneu, copie din sec. XVII, în latină, text fragmentar.

Titlul în ms.: *Historiarum liber primus*, care cuprinde numai ştirile privitoare la dezastrul de la Mohács din 1526 şi consecinţele lui asupra Ungariei şi a Transilvaniei (1526—1531). Lupta de la Feldioara a lui Petru Rareş din 1529 şi alte ştiri despre Moldova şi Ţara Romînească din aceşti ani ocupă un loc însemnat.

XII. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 3. Vol. XXIII, in-folio, 343 p. Copie-excerpt din sec. XVIII, în limba latină, scrisă probabil de mîna lui Samuil Grendy Grendzeg, text în extras rezumativ.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, la nr. II, cu evenimentele în rezumat pînă la anul 1663, trecînd deci cu mult peste anii descrişi de Bethlen însuşi (1526—1609).

XIII. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Benignische Sammlung, Kasten L. 48, in-folio, 316 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile a cel puţin doi copişti anonimi, text fragmentar.

Titlul în ms.: *lipseşte*, de asemenea şi numele autorului, aci fiind vorba numai despre ştirile din libri (cărţile) XIII—XIV, adică din anii 1601—1604 şi 1605—1608, privitoare la vremurile lui Mihai Viteazul şi Radu Şerban.

XIV. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Benignische Sammlung, Kasten L. 49, in-4°, 130 f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile a doi copişti anonimi, text în extras.

Titlul în ms.: *Elenchus praecipuorum in Hungaria, Transylvania vicinisque regnis gestarum*, cuprinzînd în extras evenimentele pînă la anul 1663 inclusiv, trecînd astfel cu mult peste anii propriu-zişi din lucrarea lui Wolfgang Bethlen. Numele autorului lipseşte.

XV. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Kapellenbibliothek, XIX, b. 15, in-folio, <225> f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text în extras.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, la nr. II, cu evenimentele, în extras, pînă la 1663 inclusiv, ca mai sus. În manuscris numele prelucrătorului e scris Grondy Grondzes, în loc de Grendy Grendzeg.

XVI. Bibl. Bolyai (Col. Ref.), Tîrgu-Mureş, ms. nr. 21, in-8, 317 p. Copie din sec. XVII, în limba latină, text în extras rezumativ, cu lipsuri la urmă.

Titlul în ms.: *Extractus librorum Historiae Wolfgangi de Bethlen, Haec scripta authore Samuele Grondsky Polono*, cu evenimentele rezumate din anii 1526—1602, lipsind 1602—1609. Aci se spune că rezumatorul e polon, pe cînd Szinnyei zice în *Magyar írók*..., vol. III, p. 1458, că e ungur.

XVII. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 75, in-folio, 530 f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *Historiarum de rebus Transylvanicis ab anno Christi MDXXVI usque ad annum <1609>, libri <XVI>*, cuprinzînd întreaga operă a autorului, cu evenimentele de la 1526 la 1609. Acesta e singurul manuscris latin complet.

XVIII. Bibl. Bethlen, Aiud, ms. nr. 5, in-folio, <6> + 366 p. + indice. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text rezumativ. De aci încep *traducerile în limba maghiară* ale operei lui Wolfgang Bethlen.

Titlul în ms.: *Erdélynek és Magyarország némely részeinek és második Lajos király körülötte lévők vakmerő engedetlenségek miatt esett Mohátš mezei siralmas veszedelemtől, az MDXXVI esztendőtől fogva az Erdélyi felséges fejedelmeknek igazgatások alatt lévő boldog és boldogtalan virágzó és siralmas állapotyának rövid de világos és valóságos históriája. Melyet... Groff Bethlen Farkas... deák nyelven irott nagy Históriájából magyar nyelven ki szedegette és rövid summába szoritotta és... a felséges Maria Theresiaig igen rövideden lehozott Barabás Sámuel... MDCCLXX esztendőben* <Istoria scurtă şi adevărată a Transilvaniei şi a unor părţi

ale Ungariei de la lupta de la Mohács din 1526, provenită din neînțelegerile pline de sumeţie ale celor din jurul regelui Ludovic al II-lea, şi stările fericite şi nefericite, înfloritoare şi de plîns, de sub stăpînirea principilor transilvani, scrise de... Wolfgang Bethlen... în istoria sa mare în limba latină; tălmăcite în limba maghiară, prezentate pe scurt şi continuate sumar pînă la domnia m. sale reginei Maria Terezia de către Samuil Barabás... în anul 1770>, cu povestirea evenimentelor, rezumativ, de la 1526 la 1609 şi continuate, sumar, pînă la anul 1741. Într-o notă (în limba maghiară) se spune: „Exemplar dăruit de contele Ignatie Haller la 1862, scos din noroi după revoluţia din 1848. Unele pagini şi fragmente de pagini au fost reconstituite, transcriindu-se pe hîrtie nouă".

XIX. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, fond Anexa II (Reformaţi), nr. 1008, in-folio, p. 819—1110. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text fragmentar.

Titlul în ms.: *Históriájának tizenegyedik könyve* <Cartea XI a istoriei lui W. Bethlen>. cuprinzînd însă mai mult decît se zice în titlu, anume evenimentele de la 1601—1609, cu o continuare pînă la 1718 inclusiv. Începutul operei, cu anii 1526 1601, lipseşte.

XX. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, fond Anexa III (Unitarieni), nr. 1015, in-folio, 460 p. Copie din anul 1776, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Ladislau Máté, text în rezumat

Titlul în ms.: *Históriája Magyarra forditotta igen rövideden Barabás Sámuel 1770-ben, leírta Máté László 1776-ban* <Istoria lui W. Bethlen. Tradusă în limba maghiară, pe scurt, de Samuil Barabás la 1770 şi copiată de Ladislau Máté la 1776>, avînd povestite evenimentele de la 1526 la 1609 şi adaosurile ulterioare pînă la 1718. Foaia de titlu a manuscrisului e ruptă în parte.

XXI. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, fond Blaj, ms. magh. nr. 7, in-4, 502 p. + 26 p. (cuprinsul). Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text rezumativ.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, la nr. XVIII, cu evenimentele, rezumativ, de la 1526 la 1609 şi continuate sumar, pînă la 1718. Pe foaia de titlu e această adnotaţie scrisă de Ioan Micu Moldovan: „Cine are pre „Wolfgangi de Bethlen, Historia Transylvaniae" de extrasul acesta nu are lipsă".

XXII. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, Tom. 1. A. 1 (1), in-folio, 466 p. + indice. Miscelaneu, copie de după anul 1770, în limba maghiară, text în rezumat.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, la nr. XVIII, cu oarecare modificări, cuprinzînd răstimpul de la 1526 la 1741.

XXIII. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. 45, in-folio, 172 f. Probabil originalul traducerii din sec. XVIII, în limba maghiară, scris probabil de mîna traducătorului Samuil Barabás, text rezumativ.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, la nr. XVIII, cu mici schimbări şi cu povestirea evenimentelor, rezumativ, de la 1526 la 1609, şi apoi sumar de tot pînă la 1741.

Un manuscris similar, cu lipsuri, în traducere maghiară, există şi la Muzeul Naţional din Budapesta (după S z i n n y e i, *Magyar írók...*, I, p. 542).

XXIV. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 61, in-folio, 150 f. Copie din anul 1765, în limba maghiară, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text rezumativ, cu lipsuri la sfîrşit.

Titlul în ms.: *Nemes Erdélyország viselt dolgainak rövid summája... contrahott és deákból magyar nyelvre fordított Bagosi Kováts István...* < Istoria pe scurt a Transilvaniei...

rezumată și tradusă din limba latină în limba maghiară de Ștefan Kováts Bagosi>, cu evenimentele numai de la 1526 la 1601.

XXV. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr.62, in-folio, 283 f. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text rezumativ.

Titlul în ms. *Históriájának summája* — <Rezumatul istoriei sale>, cuprinzînd povestirea evenimentelor de la anii 1526—1741.

XXVI. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 1152, in-folio, 334 p. + tabla de materii. Copie probabil din sec. XVIII, în limba maghiară, text cu lipsuri la sfîrșit.

Titlul în ms. : *Históriája* <*Istoria lui*>, cu evenimentele de la 1526 numai pînă la 1601.

XXVII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 1167, in-folio, 241 f. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet, cu adaosurile 1609—1718.

Titlul în ms. : *Históriájának XVIII századi magyar forditása* <Istoria lui, în traducere maghiară din sec. XVIII>, cu evenimentele de la 1526 la 1718 inclusiv.

XXVIII. Bibl. Teol. Ref. Cluj, ms. nr. 1, in-folio, 460 p. + indice. Copie din anul 1772, în limba maghiară, scrisă de mîna unui copist care semnează S. K., text rezumativ.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. XVIII, cu evenimentele de la 1526 la 1741 ; cele de la 1526 la 1718 sînt rezumate pe larg, iar restul pînă la 1741 mai sumar.

XXIX. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, Verschiedene Manuskripten, Kasten, P. 6, in-folio, 520 p. + indice de nume. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîinile mai multor copiști anonimi, text în rezumat, cu lipsuri la început.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. XXVI, avînd informații de la 1526 la 1609, cu un adaos substanțial pînă la 1741. Ce trece de 1609 nu mai e opera lui W. Bethlen, ci opera traducătorului, al cărui nume nu-l cunoaștem, lipsind foaia de titlu și primele 20 pagini ; credem că e tot Samuil Barabás.

XXX. Bibl. Bolyai (Col. Ref.), Tîrgu-Mureș, ms. nr. 330, in-folio, 502 p. + 26 p. indice. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîinile mai multor copiști anonimi, text în rezumat.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. XVIII, avînd descrise evenimentele de la 1526 la 1609 și continuarea pînă la 1741 inclusiv.

XXXI. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 45, in-folio, 502 p. + indice. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîinile mai multor copiști anonimi, text în rezumat.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. XVIII, cu povestirea întîmplărilor de la 1526 la 1609 și cu adaosul pînă la anul 1741 inclusiv. Opera aci e atribuită, greșit, lui Samuil Barabás, greșeală care se constată și la Iosif Szinnyei, *Magyar írók...*, I, p. 542.

XXXII. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 76, in-folio, 538 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text în rezumat.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. XVIII, cuprinzînd evenimentele de la 1526 la 1609 resp. 1741 inclusiv.

Și în acest manuscris opera a fost atribuită lui Samuil Barabás.

Ediții: Wolfgangi Comitis de Bethlen prioribus Seculi XVII annis Cancellarii Aulici Transylvaniae, *Historiarum Pannonico- Dacicarum libri X a clade Moha-*

zensi MDXXVI usque ad finem Seculi. În arce Kreüsch Transylvaniae, Typis et sumptibus autoris <1684—1690>, in-folio, <12> f. + 832 p. (neterminat). Ediţia aceasta cuprinde manuscrisul original al autorului, tipărit sub îngrijiarea fratelui lui Wolfgang, al lui Alexe Bethlen, în tipografia proprie instalată la Criş, în raionul Sighişoara, dar numai pînă la evenimentele din 1601, unde s-a întrerupt tiparul — în anul 1690 — din cauza răscoalei curuţilor de sub conducerea lui Emeric Thököly. Coalele, tipărite, au stat apoi aruncate în pivniţa castelului de la Criş, pînă ce la 1775 au fost broşate, punîndu-li-se în frunte o foaie cu titlul de mai sus şi 12 foi nepaginate, cu prefaţa şi dedicaţia autorului închinată principelui Mihail Apafi, al cărui cancelar a fost. Din această ediţie princeps există azi, se pare, numai 12 exemplare. Ediţia a II-a, singura completă şi utilizabilă, a fost tipărită de I o s i f B e n k ő, *Wolfgangi de Bethlen celsissimi Principis Transylvaniae consiliarii intimi, Supremi comitis comitatus Albensis, nec non regni cancellarii Historia de rebus Transsylvanicis. Editio secunda.* Tom. I—VI. Cum speciali privilegio Caes. Reg. Apost. Majest. Cibinii, Typis et sumptibus Martini Hochmeister, 1782—1793, in-8°, XVI + 628 p. (I); 566 p. (II); 633 p. (III); 617 p. (IV); 537 p. (V); 545 p. (VI) + indice la fiecare volum în parte.

Nicolae Bethlen

(1642—1716)

186. Emlékiratai

<Memorii, 1659—1690>

Co ine ştiri privitoare la trectul Transilvaniei din vremurile lui Gheorghe Rákóczi II, Barcsai, Kemény, Apafi şi pentru răscoala de sub conducerea lui Thököly. Pe romînii din Transilvania îi arată ca fiind „din vremuri imemoriale", locuind pe văi şi „formînd mici republici, care fiecare din ele se află pe o vale", descriind şi obiceiurile lor. Pentru Ţara Romînească are informaţii privitoare la vremurile lui Mihnea III Radu şi Constantin Brîncoveanu.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 626, in-8°, 40 f. Copie din sec. XVIII, în limba atină, text cu foarte mari lipsuri la sfîrşit.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cuprinzînd ştirile numai de la 1659—1661, restul fiind lipsă.

Manuscrisul original, în limba franceză, se află la Biblioteca din Rouen (Franţa).

II. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 958, in-12, 62 f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text cu foarte mari lipsuri la sfîrşit.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, avînd şi aci ştirile numai de la 1659 —1661, restul pînă la 1690 fiind lipsă.

Ediţii: Ms. original, în limba franceză, atribuit lui N. Bethlen, dar avînd la bază memoriile abatelui Révérand, a fost tipărit cu titlul: *Mémoires historiques du Comte Bethlen Miklós, contenant l'histoire des dernières troubles de Transilvanie <1659—1690>*. Part. I—II. Amsterdam (în realitate Rouen), Jean Swart, 1736, in-8°, 2 vol. 344 p. (I); 189 p. (II); *Gróf*

Bethlen Miklós ifiukori életének, úgy Erdélyország akkori törléneteinek tulajdon magától frantzia nyelven való leirása. Magyarra fordíttatott és kiadatott a Magyar Nemzeti Játtzó Szin hasznára <Descrierea vieții din tinerețe a contelui Nicolae Bethlen, precum și a celor întîmplate atunci în Transilvania, de el însuși, în limba franceză. Tradusă în limba maghiară și publicată pentru folosul Societății naționale maghiare de teatru>, Cluj, Réf. Kolégyom betűivel, 1804, in-8 , 320 p. ; cea mai bună ediție în limba maghiară a lui István Toldy, *Gróf Bethlen Miklós történeti emlékrajzai. Franciából Toldy István* <Memoriile istorice ale contelui Nicolae Bethlen, din limba franceză de Ștefan Toldy>, Pesta, Emich Gusztáv, 1864, in-8 , XVI + 303 p.

Studii : Béla Köpeczi, *Bethlen Miklós francia emlékiratai* <Memoriile în limba franceză ale lui Nicolae Bethlen>, în *Irodalomtörténeti Közlemények* <Comunicări de istorie literară>, Budapesta, 1955, nr. 3, p. 296—304.

187. Önéletirás
<Autobiografie, 1642 1710>

Cuprinde informații privind evenimentele din anii 1642—1710, vremea celor doi Gheorghe Rákóczi și a frămîntărilor următoare pînă la stingerea principatului cu Mihail Apafi și trecerea acestei țări de sub jugul turcesc sub cel austriac și răscoala curuților. Dar sînt știri și despre participarea oștilor din Țara Romînească și Moldova, alături de curuți, împotriva austriecilor și despre alianța dintre Transilvania și Șerban Cantacuzino. Informații deosebite se află apoi în legătură cu pregătirea Diplomei Leopoldiene pentru Transilvania. Există știri și despre unirea religioasă de la 1700.

I. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. IX—264, in-8 , 74 f. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text prescurtat.

Titlul în ms. : *Biographia Nicolai Bethlen.*

Manuscrisul a făcut parte din colecția lui Iosif Hermányi Dienes.

II. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformați), nr. 1029, in-folio, 448 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *Élete magától igazán iratott, kit az Isten tud* <Autobiografia sa adevărată precum știe Dumnezeu>.

III. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformați), nr. 1806, in-folio ,<460>p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîinile mai multor copiști anonimi, text complet.

Titlul în ms. : ca mai sus, la nr. II, cu modificarea unui cuvînt : *Élete magától igazán iratott melyet Isten tud* <Autobiografia sa adevărată, pe care o știe Dumnezeu>.

IV. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformați), nr. 1844, in-folio, 13 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text în rezumat.

Titlul în ms. : *Élete summája* <Autobiografia sa pe scurt>, urmată de scrierea *Moribunda Transilvania.*

V. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa III (Unitarieni), nr. 1029, in-folio, 544 p. Miscelaneu, copie din anul 1778, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Ladislau Suki, text complet.

Titlul în ms.: *Életének irása* <Descrierea vieții sale>, cu o tablă de materii, urmînd și alte opere ale autorului, *Moribunda Transilvania*, ca mai sus la nr. IV etc.

VI. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, Tom. XIII, A. 13 (1), in-folio, 704 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *Élete leirása magától* <Autobiografia sa, 1642—1710>, urmată de alte opere, ca la nr. IV și nr. V.

VII. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. provenit din Arh. din Jibou a familiei Wesselényi, necatal., in-4 , p. <71 490>. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, la nr. II.

Manuscrisul miscelaneu mai cuprinde în față și la sfîrșit și alte scrieri ale autorului, între care și *Moribunda Transilvania*.

VIII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 135, in-folio, p. 13—467. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text cu lipsuri la început.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal, cuprinzînd însă numai partea a II-a din Autobiografie, adică anii 1674—1710.

La urmă alte opere, ca la nr. IV și nr. V.

IX. Bibl. Centr. Univ., Cluj. ms. nr. 136, in-folio, 282 f. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîinile mai multor copiști anonimi, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Urmează și aci alte opere, ca la nr. IV și nr. V.

X. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 1151, in-folio, f. 1—241. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Avem și aci completările, ca la nr. IV și nr. V.

XI. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 2289, in-folio, <300> f. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîinile mai multor copiști anonimi, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal, urmat de alte opere ale autorului, ca la nr. IV și nr. V.

XII. Bibl. Bis. Evang. Mediaș, ms. necatal., in-4 , <600> p. Copie din anul 1788, în limba maghiară, text în excerpte.

Titlul în ms.: *Gróf Bethlen Miklós nemes Erdély országa főkancellariusának sok viszontagsággal tellyes élete, maga által lett leirásából egyben szedegetett Erdélyi Historiát illető nevezetes dolgok* <Autobiografia plină de multe zbuciumări a contelui Nicolae Bethlen, cancelarul nobilei țări a Ardealului, din care s-au scos întîmplările mai însemnate pentru istoria Transilvaniei (1642—1710)>.

Manuscrisul a aparținut lui Mihail Conrad von Heydendorff.

XIII. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 1. Vol. I. 1, in folio, p. 1—583. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, la nr. II.

XIV. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 77 (1), in-folio, 586 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, la nr. VI.

XV. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 83 (3), in-folio, 106 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text ce conţine observaţii şi adaosuri la opera autobiografică.

Titlul în ms.: *Observationes historicae e Nicolai Comitis de Bethlen vita de prompta ad 1673* < — *1690 incl.*>.

Adaosurile şi observaţiile acestea, lărgind şi confirmînd cele spuse în Autobiografie, sînt scrise de un anonim şi sub forma aceasta ele sînt *inedite*. Pe lîngă întregirea şi întărirea celor povestite în opera autobiografică, *Observationes historicae*, privind numai anii 1673—1690, au fost scrise în limba latină, pe cînd lucrarea autobiografică e în limba maghiară.

XVI. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 229, in-8°, 1134 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, la nr. VI.

La urmă adaosurile, ca la nr. IV şi nr. V.

Ediţii: László Szalay, *Gróf Bethlen Miklós önéletírása* <Autobiografia contelui Nicolae Bethlen (1642—1710)>, vol. I—II, Pesta, Heckenast Gusztáv, 1858—1860, in-8°, XVI + 556 p. (I); VIII + 434 p. (II), (*Magyar történelmi emlékek*, II-III <Monumente istorice maghiare, II—III>); Éva V. Windisch, *Bethlen Miklós önéletírása* <Autobiografia lui Nicolae Bethlen>, Budapesta, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1955, in-8°, 2 vol. 408 p. (I); 426 p. (II).

Anonim

188. Fragmenta historiae Transylvanicae ad annum 1674

Informaţii detaliate din acest an al stăpînirii lui Mihail Apafi I.

I. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 83 (2), in-folio, 21 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Ediţii: Manuscrisul e *inedit*.

Martin Enyedi

(cca. începutul sec. XVII — după 1675)

189. Emlékezésnek könyve

<Cartea amintirilor, 1601 august—1675 martie>

Ştiri locale din Tîrgu-Mureş, apoi privitoare la Transilvania, Ţara Romînească şi Moldova, din august 1601 — martie 1675, mai bogate în-

cepînd cu 1655 (cînd se înregistrează înăbuşirea răscoalei seimenilor în Ţara Romînească), pînă în martie 1675.

I. Bibl. Bolyai (Col. Ref.), Tîrgu-Mureş, ms. nr. 289, in-8°, <59> p. Copie din anul 1779, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Mihail Baranyai, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Autorul este necunoscut bibliografiilor ungureşti, dar copistul e *cunoscut*: a fost bibliotecarul Colegiului reformat din Tîrgu-Mureş prin anii 1799, iar copia a făcut-o de pe originalul, azi necunoscut.

Ediţii: József Koncz, *Enyedi (Lakatos) Márton Emlékezetnek könyve* <Cartea amintirilor lui Martin Enyedi (Lakatos)>, în *Erd. Múz.*, 1901, XVIII, p. 447—457 şi 510—518.

Ioan Lintzigh

(1606 — 1679)

190. **Életének kezével irott diariuma**
<Jurnalul vieţii sale scris cu mîna sa (1660—1675)>

Jurnal cu întîmplări transilvane, moldovene şi muntene pentru anii 1660—1675, descrise de autor, pe atunci primarul Clujului. Notează între altele asediul Clujului, în 1660, de către turci, — la care au participat şi oştile celor doi domni ai Ţării Romîneşti şi Moldovei — şi întîmplările din anii 1660—1661 din timpul principelui Ioan Kemény.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXVI. A. 26 (2), in-4°, <12> p. Miscellaneu, copie din anul 1839, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Autorul a fost şi starostele breslei blănarilor în Cluj, ales de 16 ori.

Ediţii: Manuscrisul e *inedit.*

Manuscrisul miscelaneu cuprinde şi *Jurnalul* lui Toma Borsos Junior (vezi acolo).

Pseudo-Simion Niger. 1678

191. **Diarium Sim. Nigr. a<us> d<em> Jahre 1678**

Scurte însemnări de jurnal din anul 1678 ale unui Simeon Niger, probabil nume latinizat al vreunui Simon Schwartz, pe care nu l-am putut identifica nici cu ajutorul bio-bibliografiei lui Iosif Trausch, *Schrift-*

steller-Lexikon unde nu se află numele Sim. Niger sau Sim. Schwartz —, nici cu ajutorul investigațiilor făcute printre profesorii școlilor din Sighișoara.

I. Bibl. Raion., Sighișoara, ms. necatal., in-16°. Originalul din anul 1678, în limba germană, scris de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Manuscrisul provine de la biblioteca fostului liceu „Teutsch" din Sighișoara.

Ediții: Manuscrisul e *inedit.*

David Rozsnyai

(1641—1718)

192. **Történt dolgok, első Ferdinánd római nagy császárnak idejétöl fogva elsö Leopold s Erdélyi fejedelemnek második Rákotzi Györgynek idejéig**

<Lucruri întîmplate din timpurile împăratului roman Ferdinand I pînă la Leopold I și Gheorghe Rákoczi II, principele Transilvaniei (1500—1544—1660)>

Conține însemnări fragmentare, bazate mai ales pe acte contemporane către și de la Înalta Poartă, privind istoria Transilvaniei, Țării Romînești și Moldovei din anii 1544—1660. Sînt știri pentru vremurile lui Ioan Sigismund, Gabriel Báthori, Gabriel Bethlen, Gheorghe Rákóczi I și II în Transilvania; Radu Șerban și Nicolae Pătrașcu în Țara Romînească, și apoi Radu Mihnea, condițiile reînnoirii păcii de la Hotin în 1624 și Vasile Lupu, în Moldova.

I. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformați), nr. 1043, in-4, 2 vol. <115> p. (I); <81> p. (II). Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîna a doi-trei copiști anonimi pentru Ladislau Bánffi, text complet.

Titlul în ms.: *A néhai felséges és dicsőséges első Ferdinánd római nagy császárnak VI László Budai Dobsa királynak és Constantinápolyi második szultán Bajazéd khám török császárnak idejektől fogva, a nagy halalmu fényes és felséges első Leopold római nagy császárnak ő felségének és ugyan Constantinápolyi negyedik szultán Mehmed khám török császárnak Erdélyi fejedelemnek méltóságos második Rákoczi Györgynek idejekig napkeleti s nyugati, déli, északi plagakon mind jó s mind rosz formában elme irtozással fojt s nemzetek qualitásig igen kiadó nagy dolgok vagy csudák* <Lucruri mari și însemnate, întîmplate în părțile răsăritene și apusene, sudice și nordice ale pămîntului, înfaptuite cu intenții bune și rele, totdeauna cu distrugeri îngrozitoare între națiuni, din timpurile raposatului Ferdinand I, mare împărat roman, a regelui din Buda Ladislau VI Dobje și a sultanului din Constantinopol Baiazid II, hanul turcesc, pînă la vremile strălucitului și măritului Leopold mare împărat roman, a sultanului din Constantinopol Mehmed IV, hanul turcesc, și a lui Gheorghe Rákóczi II, principele Transilvaniei (1500 1544 1660)>.

Manuscrisul a fost atribuit lui Samuil Tordai <1731 1801>, ceea ce a produs încurcături şi nedumeriri chiar şi la Iosif Szinnyei, *Magyar írók*, vol. XIV, col. 308 310. Originalul e mai jos la nr. IV.

II. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformaţi), nr. 1810, in-folio, <95> f. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîinile a patru-cinci copişti anonimi. text complet.

Titlul în ms. : *1490 à Christo, 882 à Mohamede Constantinápolyban Szultán Bájezid török császár, Budán penig VI László király uralkodásoktól fogva II Rákoczi György fejedelem ségéig... hadakozások* <Războaie... începînd de la 1490 de la Christos, 882 de la Mohamed, din vremurile domniei sultanului la Constantinopol Baiazid, împărat turcesc, iar la Buda rege Ladislau VI, pînă la stăpînirea principelui Gheorghe Rákoczi II>, cu evenimentele de fapt de la 1500—1544—1660.

Manuscrisul e dedicat lui Ladislau Bethlen.

III. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Filiala Cluj, ms. fond Colegiul reformat, Tom. VIII, in folio, <200> p. Copie din anul 1800, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Dobó de Alba Iulia, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. I.

Acest manuscris a fost atribuit şi el greşit lui Samuil Tordai, neavînd numele autorului.

IV. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Filiala Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, Tom. XXIV, A. 24 (2), in-folio, <100> p. Miscelaneu, originalul din a doua jumătate a sec. XVII, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms. : *Vicissitudines rerum formidabilium et a seculo augustissimi quondam imperatoris... Ferdinandi primi, Ladislai sexti regis Hungariae in occidente, szultani Bajezetis in oriente. ad seculum usque praesens... magni Romanorum imperatoris Leopoldi primi et Georgium II Rákoczium Transylvaniae principem in occidente, szultanum Mchemmed constantinopolitanum... et in communem ... Hungarico idiomate translatis <1500—1544—1660>*.

Textul e în limba maghiară, cu toate că titlul e în limba latină. Originalul acesta, luat ca bază la ediţia lui Alexandru Szilágyi de mai jos, e închinat lui Laurenţiu Pekry. Am adoptat ca titlu principal titlul maghiar al editorului.

V. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Filiala Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. IV, A. 4, in-4°, 270 p. Copie de la începutul sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîna unui copist anonim pentru Iosif Kemény, text complet.

Titlul în ms. : *Hatodik László magyar király idejétől fogva második Rákotzi György Erdélyi fejedelemnek idejéig Europában Napkelet és Napnyugott között, császárok, királyok és fejedelmek által irtoztató, de ellenben tanutságra folyt, nevezetes és nagy dolgok, gyakrabban keresztény keresztény ellen, mint minnyájon ök a Török ellen... Gróf Kornis Sigmundnak ... alázatosan ajántott...* <Lucruri însemnate şi mari, înfăptuite în Europa între rasărit şi apus de către împăraţi, regi şi principi, îngrozitoare dar pline de învăţătură fapte, adesea luptînd creştin contra creştinului, decît aceştia împreună împotriva turcilor, din timpul regelui Ladislau VI al Ungariei pînă la vremurile lui Gheorghe Rákóczi II, principele Transilvaniei... închinate respectuos contelui Sigismund Kornis... (1500 1544 1660)>.

Manuscrisul are adnotaţii marginale şi note la sfîrşit de mîna lui Iosif Kemény, iar textul e în limba latină, cu toate că titlul e în limba maghiară.

VI. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 56, in-folio, 221 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal, cu aceeaşi greşeală de atribuire lui Samuil Tordai. Numele autorului lipseşte.

VII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 133, in-folio, 91 f. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text cu lipsuri la început.

Titlul în ms. : *lipseşte*, manuscrisul fiind acefal. Evenimentele încep numai cu anul 1565. Lipseşte şi numele autorului.

VIII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 134, in-folio, 201 p. Copie din sec. XVIII, in limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *Res Hungariae ab anno 1544 ad annum 1566.*

Traducerea acestui manuscris din limba maghiară în limba latină e făcută tot de D. Rozsnyai. Partea finală a titlului: „1544 ad annum 1566" e greşită, în loc de 1544—1660.

IX. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 155, in-folio, 117 f. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. I, cu oarecare schimbări şi adaosuri.

Exemplarul e dedicat de autor cronicarului Nicolae Bethlen.

X. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 156, in-4°, 40 f. Originalul (minută) din anul 1667, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text cu lipsuri la început, în corpul cronicii şi la sfîrşit.

Titlul în ms. : *lipseşte*, manuscrisul fiind acefal.

Originalul complet e mai sus, la nr. IV.

XI. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 157, in-4°, 30 f. Copie probabil din sec. XVII, în limba maghiară, text cu lipsuri mari.

Titlul în ms. : *lipseşte*, manuscrisul fiind acefal.

Copia pare a fi aproape contemporană cu originalul.

XII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 2283, in-folio, 68 f. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text cu lipsuri.

Titlul în ms.: *lipseşte*, manuscrisul fiind acefal.

XIII. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Kapellenbibl., nr. XIX, b. 24, dulap V, raft 2, in-4°, <46> foi. Copie probabil de la începutul sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. I.

Şi în acest manuscris opera lui Rozsnyai a fost atribuită lui Samuil Tordai şi trecută greşit în catalog la numele acestuia. Unele foi sînt deteriorate prin umezeală.

XIV. Bibl. Bolyai (Col. Ref.), Tîrgu-Mureş, ms. nr. 353, in-folio, 330 p. Copie de la începutul sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. I, cu însemnate deosebiri.

XV. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 39 (1), in-folio, 170 p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. I, cu oarecare schimbări.

XVI. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 87 (1), in-folio, <204> p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. I, cu modificări.

Această copie nu e identică cu celelalte còpii, ci are material mai bogat. Originalul acestei còpii e necunoscut.

Ediţii: Sándor Szilágyi, *Rozsnyai Dávid, az utolsó török deák, történeti maradványai. I. Történt dolgok I Ferdinándtól I Leopoldig* <Însemnările istorice ale lui David Rozsnyai, ultimul diac turcesc. I. Lucruri întîmplate, de la Ferdinand I la Leopold I, <1500—1544—1660>, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, 1867, vol. VIII, p. 23—261, cu un studiu introductiv asupra autorului şi manuscriselor.

193. Rozsnyai Dávid naplója
<Jurnalul lui David Rozsnyai, 1660—1670>

Conţine ştiri pentru Transilvania, Ţara Romînească şi Moldova, din anii 1660—1670, privitoare la vremurile lui Gheorghe Rákóczi II, Barcsai şi Mihail Apafi I pentru Transilvania, Grigorie Ghica pentru Ţara Romînească şi Eustratie Dabija, Gheorghe Duca şi Iliaş Alexandru pentru Moldova.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 159, in-folio, 56 f. Originalul din a doua jumătate a sec. XVII, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Ediţii: Sándor Szilágyi, *Rozsnyai Dávid, az utolsó török deák, történeti maradványai. II. Napló, 1660—1670* < Însemnările istorice ale lui David Rozsnyai, ultimul diac turcesc. II. Jurnalul său, 1660—1670>, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, vol. VIII, Pesta, 1867, p. 263—313.

194. Apafi Mihály Érsekújvár alá menetele, 1663
<Plecarea lui Mihail Apafi la Érsekújvár în 1663>

Descrierea plecării şi prezentării principelui Mihail Apafi I, la 1663, în tabăra de la Érsekújvár, în faţa marelui vizir Ahmet Küprüli, prezenţi fiind acolo şi Eustratie Dabija, domnul Moldovei, şi Grigorie Ghica, domnul Ţării Romîneşti.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Filiala Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXI, A. 21 (1), in-4°, 30 p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de mîna unui copist anonim, după copia lui Iosif Benkő pentru Samuil Demjén, text fragmentar (cum e şi originalul, la Muzeul Naţional din Budapesta).

Titlul în ms.: *Az erdélyi néhai méltóságos fejedelemnek első Apafi Mihálynak a fővezér Köpöli Ahmet Basa Érsekújvár alá szállott táborába való kihivatala, el menetele, ott létele és onnét vissza jövetele in anno 1663...* <Chemarea măriei sale răposatului Mihail Apafi I, principele Transilvaniei, în tabăra de la Érsekújvár de către vizirul Ahmet Küprüli paşa, plecarea, prezenţa şi revenirea lui, în anul 1663>.

Manuscrisul nu are numele autorului, uşor de identificat.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXIII, A. 23 (12), in-4, 64 p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de mîna unui copist anonim după copia lui Iosif Benkő pentru Samuil Demjén (al doilea exemplar), text fragmentar (ca şi originalul).

Titlul în ms.: *Első Apafi Mihály Erdélyi fejedelem 1663-ik esztendőben, a török udvartól parancsoltatott tábori utja, Magyarországra Érsekújvárhoz. Melyet megírt Rozsnyai Dávid török deák, most pedig elől járó beszéddel és kevés jegyzésekkel a tudósokkal közöl Benkő József* <Drumul spre tabăra la Érsekújvár, în Ungaria, al lui Mihail Apafi I, principele Transilvaniei, cerut de curtea turcească în anul 1663, descris de David Rozsnyai, diacul turcesc, acum comunicat învăţaţilor, cu o scurtă introducere şi puţine note de Iosif Benkő>.

III. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXIX, A. 29 (3), in-4, 54 p. Miscelaneu, copie din anul 1794, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Benkő, text fragmentar (ca şi originalul).

Titlul în ms.: *ca mai sus,* la nr. II.

Acest manuscris are indicat pe foaia de titlu numele autorului, D. Rozsnyai, şi numele copistului, Iosif Benkő.

IV. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor. Tom. XXX, A. 30 (14) in-4, 32 p. Miscelaneu, copie din anul 1793, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Benkő după o copie făcută de Samuil Fodor de pe originalul din 1663, cu litere latine, text fragmentar (ca şi originalul).

Titlul în ms.: *ca mai sus,* la nr. I.

Numele autorului lipseşte.

Ediţii: Sándor Szilágyi, *Rozsnyai Dávid, az utolsó török deák, történeti maradványai, IV. Apafi Mihály Érsekújvár alá menetele* <Însemnările istorice ale lui David Rozsnyai, ultimul diac turcesc. IV. Plecarea lui Mihail Apafi la Érsekújvár, 1663>, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, vol. VIII, p. 359—385.

195. Rozsnyai Dávid diarium, 1663—1673

Informaţii transilvane, muntene şi moldovene din anii 1663 şi 1669—1673, mai ales privitoare la întîmplările vremurilor lui Mihail Apafi I în Transilvania, Grigorie Ghica şi Antonie din Popeşti în Ţara Romînească şi Eustratie Dabija în Moldova.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 652, in-8°, 85 p. Originalul de la sfîrşitul sec. XVII, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text cu lipsuri la mijloc şi sfîrşit.

Titlul în ms.: *ca mai sus,* lipsind din el anii 1664—1668 şi cei de după anul 1673, moartea autorului întîmplîndu-se în 1718.

Ediţii: Sándor Szilágyi, *Rozsnyai Dávid, az utolsó török deák, történeti maradványai. III. Önéletrajz, 1663 és 1669—1673-ról* <Însemnările istorice ale lui David Rozsnyai, ultimul diac turcesc. III. Autobiografie, din 1663 şi 1669—1673>, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, vol. VIII, p. 315—358.

Emeric Thököly

(1657—1705)

196. **Naplója, 1676 1678 évekből**
<Jurnalul său, din anii 1676 1678>

E un fragment din jurnalul principelui Transilvaniei, cu ştiri de la 28 noiembrie 1676 pînă la 16 mai 1678, privitoare la refugiaţii curuţi la curtea lui Mihail Apafi şi la alte evenimente în legătură cu curuţii în Transilvania.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 579, in-4 , 372 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text fragmentar.

Titlul în ms. : *lipseşte*, fiind acefal.

Originalul nu mai există, iar publicarea jurnalului s-a făcut după această singură copie cunoscută.

Ediţii : K á r o l y T o r m a, *Késmárky Tököly Imre naplója 1676 1678 évekből* <Jurnalul lui Emeric Thököly de Késmárk din anii 1676 1678>, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, vol. XVIII, XII + 199 p. Celelalte fragmente din jurnal se află la *Anexă*.

George Jäckel

(cca. mijlocul sec. XVII 1708)

197. **Kurze Beschreibung derjenigen Händel, so sich bei dem Heereszug Ihrer Fürstlichen Gnaden Herren Michaelis Apafi, unseres Gnädigen Herrn bis in Ungarn, wohin ich Georg Jäckel, Senator Coronensis, von Kronstadt auch expediert wurde, zugetragen <1681>**

Informaţii asupra expediţiei armatei ardelene — sub Mihai Apafi I — alături de cea turcească, munteană şi moldoveană, contra imperialilor austriaci în 1681, la care autorul a participat personal, fiind comandantul contingentului saşilor din Braşov.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, nr. 42. b. (după *Quellen*, VI, p. XXI), in-4°, p. 219 sqq. Miscellaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Ediţii : Manuscrisul a fost tipărit mai întîi, cu destule greşeli de tipar, în *Sachsischer Hausfreund*, Sibiu, 1859, p. 85 91, cu o introducere corespunzătoare ; apoi fără greşeli de J u l i u s G r o s s, cu *titlul de mai sus*, în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 270 275, cu o notă lămuritoare, p. XXI. În adaosurile ulterioare ale lui Iulius Gross se precizează că după tipă-

rirea operei s-a găsit şi manuscrisul *original*, tot în Biblioteca Honterus, nr. 137, p. 84—89. Comparînd originalul cu copia de mai sus, a reieşit că ea e o copie mult modernizată ca limbă, dînd şi exemple în acest sens. A se vedea : *Zusätze*, în *Quellen*, vol. VI, p. XCIV—XCV.

Francisc Török

(cca. prima jumătate a sec. XVII — după 1683)

198. **Napló könyve Élső Apafi Mihály Erdélyi fejedelem 1681-ben Magyar országra tett tábori utazásáról**

<Jurnalul expediţiei lui Mihail Apafi I, principele Transilvaniei, în Ungaria la 1681>

Jurnalul expediţiilor lui Mihail Apafi I, din anii 1681 şi 1683, în Ungaria cu ştiri privitoare la Transilvania.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XI, A. 11 (3), în-4 , 13 p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de mîna unui copist anonim pentru Samuil Demjén, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

E vorba de două expediţii — la 1681 şi 1683 — nu numai despre una, cum se spune în titlu.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXIX, A. 29 (4), în-4 , 12 p. Miscelaneu, copie din anul 1794, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Benkő de pe original, cu litere latine, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Ediţii : Sándor Szilágyi, *Algyógyi Török Ferencz naplókönyve* <Jurnalul lui Francisc Török de Geoagiu>, în anexa din *Mon. Com. Regni Transylv.*, vol. XVII, p. 337—341

Gaspar Kornis

(prima jumătate a sec. XVII — după 1683)

199. **Familiájának viszontagságairól és történeteiről, 1594—1683**

<Despre vicisitudinile şi istoriile familiei sale (1594—1683)>

Întîmplări în familia Kornis — adversară politicii lui Mihail Teleki, cancelarul Transilvaniei — şi întîmplări din istoria Transilvaniei, pentru anii 1594—1683, dar mai ales pentru anii 1678 — 12 aprilie 1683. Unele ştiri şi despre Minea III Radu, voievodul Ţării Romîneşti.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Colegiu reformat, tom. VI, in-folio, p. 587—610. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text cu lipsa a cca. 25—30 rînduri la sfîrşit.

Titlul în ms.: *lipseşte*, de asemenea şi numele autorului.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXIII, A. 23 (8), in-4°, 25 p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Copia s-a făcut de pe originalul ce a aparţinut lui Mihail Kornis, un strănepot al autorului.

III. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Alexandru Mike, Egyveleg gyűjtemény (Col. Miscell), vol. VI (2), in-folio, p. 69—91 şi p. 93—96. Miscelaneu, copie de la sfîrşitul sec. XVII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *1678—1683 Aprilis 12*, cu povestirea însă a evenimentelor, pe scurt, de la 1594—1678.

IV. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, Ms. provenit din Arh. familiei Kornis (Cutia 16, fasc. 69, lit. XXX, nr. 1), necatal., in-4 , 20 p. Originalul din 1683, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *lipseşte*, iar autorul iscăleşte la sfîrşit. Lîngă nume e pecetea în ceară roşie a autorului.

V. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, Ms. provenit din Arh. familiei Kornis (Cutia 16, fasc. 69, lit. XXX, nr. 1), necatal., in-4°, 30 p. Copie de pe la sfîrşitul sec. XVII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *lipseşte.*

VI. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 132, in-folio, 13 p. Copie probabil de pe la sfîrşitul sec. XVII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *lipseşte*, iar în catalog i se zice Naplója <Jurnalul său, 1594—1683>.

VII. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 2. vol. X, in-folio, p. 407—428. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă probabil de mîna cronicarului George Soterius, text complet.

Titlul în ms.: *lipseşte*, dar în catalog e *Historica ennaratio vicissitudinum suae familiae suarumque a tempore disturbiorum sub Mih. vaivoda ad annum usque 1683*, cu întîmplările, deci, din vremurile lui Mihai Viteazul, 1594—1683.

Ediţii: Sándor Szilágyi, *Kornis Gáspár, Familiájának viszontagságairól és történeteiről, 1594—1683* <Gaspar Kornis, despre vicisitudinile şi istoriile familiei sale 1594—1683>, în *Új Magyar Múzeum* <Noul Muzeu maghiar>, Pesta, 1860, X (II), p. 333—351.

Ioan Nemes Sen. de Hăghig
(prima jumătate a sec. XVII — 1688)

200. Jegyzökönyvéből summásan kiszedett emlékezetre méltó dolgok <16 febr. 1651 4 dec. 1686>

<Întîmplări scurte demne de amintit din caietul său de însemnări, 16 februarie 1651— 4 decembrie 1686>

Ştiri din anii 1651—1686, privitoare mai ales la vremurile lui Mihail Apafi I, al cărui consilier intim a fost autorul.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 614, in-8, 90 f. Copie din anul 1793, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Francisc Nemes, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Copia e făcută de pe originalul pierdut.

Ediții: Ernő Tóth, *Hidvégi id. Nemes János naplója az 1651 1686 évekről* <Jurnalul lui Ioan Nemes Senior de Hăghig din anii 1651—1686>, în *Tört. Tár*, 1902, p. 231 263, 375 411, 528 574, cu o introducere biografică.

Anonim

201. Originalbericht <1688>

Fragment de jurnal asupra unei audiențe la generalul Caraffa la Sibiu a doisprezece reprezentanți ai orașului Brașov, în legătură cu urmările răzvrătirii breslei pantofarilor din Brașov la 1688. Audiența a fost descrisă de unul din participanți, al cărui nume nu-l cunoaștem. Se menționează și atitudinea lui Șerban Cantacuzino față de răzvrătiți.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, VI, p. XVIII), in folio, p. 395 398. Miscelaneu, copie probabil de la sfîrșitul sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Ediții: Julius Gross, *Originalbericht <1688>*, în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 316—318, cu o notă introductivă, p. XXVII-XXVIII.

Ioan Alzner

(cca. mijlocul sec. XVII — cca. începutul sec. XVIII)

202. Diarium <1687 1689>

Jurnal cu știri detaliate asupra răzvrătirii sașilor din Brașov la 1688 împotriva intrării armatelor austriace în oraș. Tatăl autorului a fost unul din ostaticii brașoveni, care au stat închiși în temnița generalului Caraffa la Sibiu, în urma rebeliunii, și deci cronicarul are știrile din izvoare demne de crezare.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond Trausch, nr. 18 a (după *Quellen*, VII, p. CXXXIX), în-4, p. 432 437. Miscelaneu, copie de pe la mijlocul sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîna cronicarului Tomas Tartler, cu litere neo-gotice, text fragmentar.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Tartler copiază acest fragment în *Collectanea zu einer Particular Historie.*

Ediții: Julius Gross, *Ex Johannis Alzneri diario, 1687—1689*, în *Quellen*, 1918, VII, p. 579—583, cu o notă preliminară asupra manuscrisului, p. CXXXIX — CXL.

Andrei Gunesch

(1648—1703)

203. Continuatio Historiae Bethlenianae (1687—1689)

Știri extrase și selecționate din contribuția lui A. Gunesch la *Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum*, informațiile de aci referindu-se mai ales la răzvrătirea din 1688 a brașovenilor față de armata austriacă în plină expansiune în Transilvania. În ajutorul brașovenilor răzvrătiți s-ar fi oferit „moldoveni și munteni din Țara Romînească", de conivență cu „judele Brașovului Filstich". Mai sînt și alte știri din 1687 și din 1689, tot despre ocuparea orașelor ardelene de armatele habsburgice.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 16. I (după *Quellen* VI, p. XXV), in-folio. Miscelaneu, originalul contemporan, în limba latină, scris de mîna autorului, cu litere latine, text fragmentar.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Aci avem numai un fragment din cronica autorului, care cuprinde în întregime anii 1663—1689, autorul considerîndu-se continuator al operei lui Ioan Bethlen.

Ediții: Julius Gross, *Auszug aus Andreas Gunesch, Continuatio Historiae Bethlenianae (1687 1689)*, în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 296—300, cu o notă introductivă, p. XXV. Întreaga cronică a lui Andrei Gunesch, cu titlul : *Continuatio historiae Bethlenianae ab anno 1663—1689*, e cuprinsă și publicată în *Chronicon Fu hsio-Lupino-Oltardinum* ..., Coronae, 1848, vol. II, p. 135—287. A se vedea și amănuntele de la cronica lui Simion Massa- Marcus Fuchs, *Fuchsii Chronicon rerum ab Ungariae regibus, Transsilvaniae, Valachiae, Moldaviaeque Principibus atque Vayvodis ab anno Christi 990 ad 1619 usque gestarum seriem continens*, unde se dau amănunte complete asupra contribuției lui Gunesch.

204. <Annales Sabeslenses, 1544 1602>

Însemnări privitoare la trecutul Transilvaniei din anii 1544—1602 și pentru istoria Țării Romînești și a Moldovei din acel timp.

I. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Geringerische Sammlung, Kasten H. 5.2.1, in-8°, 93, p. Miscelaneu, probabil originalul de pe la sfîrșitul sec. XVII, în limba germană, scris probabil de mîna autorului, cu litere gotice, text cu lipsuri la început.

Titlul în ms. : *lipsește*, manuscrisul fiind acefal. Titlul de sus s-a dat după inventarul arhivei.

Lipsește și numele autorului. Există o mulțime de inadvertențe și nesiguranțe în stabilirea identității acestui manuscris.

Ediții: Manuscrisul e *inedit*. O mențiune scurtă: în *Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum* (v. aceasta), vol. II, p. 127.

205. Das Siebenbürgischen würgengels Fortsetzung, oder zweyter Theil <1601 — 1648>, Chronic des 17 seculis

Informații ardelene, muntene și moldovene din anii 1601—1648, formînd o continuare imediată a operei lui Matei Miles : *Siebenbürgischer Würg-Engel* <1501—1600>. Cf. și nr. 221, care e însă o altă cronică.

I. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Schuller-sche Sammlung, Kasten I. 2. 13, in-4, 28 f. Originalul probabil din sec. XVII, în limba germană, scris probabil de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text probabil cu lipsuri la urmă.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

Numele autorului lipsește, cu toate acestea opera e a lui Gunesch și probabil chiar manuscrisul original. Iosif Trausch în bio-bibliografia sa : *Schriftsteller Lexikon*, vol. II, p. 41—45, cunoaște manuscrisul, dar nu cu acest titlu.

II. Arh. Stat. Sibiu, ms. Varia II, 5, G. I. Haner, *Sylloge historico-politica sive scriptorum historiam Hungariae et Transilvaniae civilem tractantium collectio*, tom. II, 2, in-8, p. 1—162. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîinile mai multor copiști anonimi, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *Continuatio rerum Transilvanicarum seculi decimi septimi*, oder: *Weitere Vorstellung des siebenzehendten saeculi derer Sachen so sich in Siebenbürgen zugetragen haben*.

Evenimentele sînt povestite numai pînă la 1630 și ele au fost culese din Ortelius, Nadányi, Brachel, Nic. Istvánffi și din alte anale și cronici ungurești și săsești transilvane. Aci există numele lui Gunesch.

Ediții: Manuscrisul *e inedit*.

206. Supplementum in Ruinam Transilvaniae a clariss<imo> D(omi)no Davide Hermanno conscr.p <1580 1654>

Știri scurte privitoare la Transilvania, Moldova și Țara Romînească din anii 1580—1654. Lucrarea aceasta e considerată de autor ca un adaos la opera lui David Hermann, *Ruina Transilvaniae* <1648—1659>, care vedea ruina țării în anii de stăpînire ai lui Gheorghe Rákóczi II, pe cînd Gunesch pune începuturile ruinei Transilvaniei o dată cu stăpînirea lui Cristofor Báthori.

I. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, II, 173, in-8°, p. 617—636. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*. Numele autorului lipsește.

Originalul se află la Muzeul Național din Budapesta, colecția Eder.

II. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, II. 202 (2), in-4°, f. 33—39. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Opera aceasta, ca și aceea a lui Mihail Hermann (vezi mai sus, nr. 169) pe care o completează (dar sînt două opere independente) e în proză, nu în versuri, cum ar putea să pară la prima citire a titlului. Numele autorului lipsește și aci.

III. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, II. 233 (5) (= fond I. Kemény, Col. minor, Tom. XII), in-4°, p. 191—209. Miscelaneu, copie din anul 1833, în limba latină, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, text complet.

Titlul în ms. : *Supplementum in Ruinam Transilvaniae a Davide Hermanno conscriptam <1580—1654>*, cu aceeași constatare surprinzătoare în ce privește ajungerea unei părția colecției Kemény la Sibiu (vezi mai sus, la nr. 169, X).

În fruntea manuscrisului se află o scurtă prefață scrisă de Iosif Kemény. Și aci lipsește numele autorului, ceea ce l-a făcut pe I. Kemény să atribuie această lucrare a lui Andrei Gunesch lui Martin Ziegler, unul din cunoscuții cronicari sași brașoveni.

Ediții : Manuscrisul e *inedit*.

Asarela Mederus

(1660—1689)

207. Fragmenta <1687—21 april, 1689>

Fragmente de cronică cu informații locale brașovene în legătură mai ales cu răzvrătirea brașovenilor împotriva primirii trupelor austriace în oraș în 1688.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 4 (după *Quellen*, VI, p. XXVI), in-4°, p. 489 sqq. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 16. II (după *Quellen*, VI, p. XXVI), in-4°, p. 797 sqq. Miscellaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

III. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Dück fond „Chroniken und Diarien”, nr. 280 (după *Quellen*, VI, p. XXVI), in-4°, p. 217 sqq. Miscelaneu, copie probabil de la începutul sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Această copie e făcută de pe ms. Trausch, Fol. 38, mai jos, şi are limba modernizată, ca şi manuscrisul de pe care s-a copiat.

IV. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Philippi, nr. 371. V (după *Quellen*, VI, p. XXVI), in-4, p. 337 sqq. Miscelaneu, copie probabil de la sfîrşitul sec. XVIII sau începutul sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cu extrase scurte din manuscrisul întreg şi cu adaosurile biografice (în ce-l priveşte pe autor) că lucrările: *Oratio seu narratio historica... 1658 et 1659* şi *Continuatio Historiae de Transylvaniae... 1660 et 1661* — atribuite de unii lui — sînt ale tatălui său.

V. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Seulen „Vaterländische Miszellen", nr. 137 (după *Quellen*, VI, p. XXVI), in-4, p. 100 sqq. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms.: *Ca mai sus*, aci avînd numai unele extrase scurte din materialul întreg.

VI. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, VI, p. XXVI), in-follo, p. 411 sqq. Miscelaneu, copie probabil de pe la sfîrşitul sec. XVIII sau începutul sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text cu lipsuri.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Evenimentele cuprind numai datele: 8 martie 1688 pînă la 21 aprilie 1689. Limba e mult modernizată.

Ediţii: Julius Gross, *cu titlul de mai sus*, în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 300—311, cu o notă lămuritoare introductivă, p. XXV-XXVI. Textul publicat de Gross are, în note, şi diferitele adnotaţii marginale şi expresiile deosebitoare între diferitele manuscrise. Autorul e martor ocular al evenimentelor.

Mihail Apafi I

(1632—1690)

208. Vehiculum vitae serenissimi ac celsissimi principis Transilvaniae, Partium regni Hungariae domini et Siculorum comitis Michaelis Apafi <1632—1689 incl.>

Jurnalul principelui Mihail Apafi I, cu date autobiografice, 1632 — octombrie 1689, cuprinzînd ştiri scurte, uneori zi de zi — cele mai importante fiind redate pe larg —, din timpul domniei lui, privind întîmplările din Transilvania, Moldova şi Ţara Romînească.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 558, in-4° 50 f. Copie din sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *Vehiculum vitae serenissimi ac celsissimi principis Transylvaniae M. Apafi.*

Copia e defectuoasă, dar completă. Originalul se află mai jos la nr. III.

II. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 4., vol. LXV, in-12°, <100> p. Copie din sec. XVII, în limba maghiară, text cu o mică lipsă la sfîrşit.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal. Numele autorului lipseşte.

III. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 1, in-8 , 88 p. Originalul din scc. XVII, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal. Deşi titlul e în limba latină, textul jurnalului e în limba maghiară.

Ediţii : I s t v á n B i á s, *I. Apafi Mihály naplója <1632 1689>* <Jurnalul lui Mihail Apafi I, 1632—1689>, Tîrgu-Mureş, Tip. Ev. Ref. Collegium, 1910, in-8°, 18 p, ; E r n ő T ó t h, *I. és II. Apafi Mihály erdélyi fejedelmek naplója az 1632 1694 évekről* <Jurna ul principilor ardeleni Mihail Apafi I şi II din anii 1632—1694>, Cluj, Ajtai K. Albert, 1900, in-8 , 55 p. (Extr. din *Erd. Múz.*, 1900, XVII, p. 82—93, 143 155, 213—221, 270 281) <numai jurnalul Mihail Apafi I)>.

Gheorghe Brancovici

(1645—1711)

209. <Cronica romînească 1686>

Cuprinde ştiri privitoare la Ţara Romînească, Moldova şi Transilvania : originea romană a poporului romîn, lupta de la Posada din 1330 a lui Basarab I, începuturile Moldovei, Iancu de Hunedoara şi fiul său Matia Corvin, vremurile lui Ştefan cel Mare, Mihai Viteazul ; la urmă despre chinurile suferite de fratele său Sava Brancovici, mitropolitul Transilvaniei. Întîmplările din sec. XVII, pînă la 1686, sînt ceva mai dezvoltate.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 156, in-8 , 64 f. Copie din anul 1727, în limba romînă, scrisă de mîna lui Radul Lupescul logofeţel probabil pentru Nicolae Mavrocordat, cu litere chirilice, text cu lipsuri.

Titlul în ms. : *Létopisăţul slovenilor Iliricului, Misiei cei de Sus şi a Misiei cei de Jos, care coprinde în sine începutul şi stăpînirea crailoru şi a despoţiloru sîrbeşti şi săvîrşitul lor. Coprinzînd pre scurt şi alte lucruri ce s-au întîmplat, care s-au scos după izvod acum în zilele prealuminatului, preaînnălţatului, bun credinciosului şi mult milostivului nostru domnu Io Nicolae Alexandru voievod, cu mila lui Dumnezeu domnu şi oblăduitor a toată Ţara Romînească. Şi s-au scris întru al...* [1] *an dintru a doao domnie a mării sale în anul de la zidirea lumii 7235, iară de la naşterea domnului şi mîntuitoriu nostru Is. Hs. 1727 de Radul Lupescul logofeţelul de divan ş<i> nu Mihail iromonah.* Lipseşte numele autorului.

Manuscrisul original, scris la începutul anului 1687 în Ţara Romînească, azi e necunoscut.

Incipit : „Cronicarul slovenilor Iliricului, Misii cei de Sus şi a Misii cei de Jos, care s-au început de la facerea lumii..."

Finit : „...să putem trăi, întru uniciune şi cu pace".

Manuscrisul a aparţinut lui Ioan Kogălniceanu vătaf za aprozi, care l-a cumpărat în Constantinopol la 1761, de la dascălul lui Ramadan ; apoi a trecut în posesia lui Filip Beldiman.

II. Acad. R.P.R., ms. rom.. nr. 959, in-4 , 51 f. Copie de la sfîrşitul scc. XVIII, în limba romînă, cu litere chirilice, text cu lipsuri.

---

[1] Loc. alb.

Titlul în ms.: *Cronica slovénilor Iliricului, Mysii cei din Sus și cei din Jos Mysii*.

Incipit: „Carii s-au început din facerea lumii întru 2772 de ani dupre ce șăzuse Noe într-un an la vremea potopului în corabie și au eșit dintr-însa..."

Finit: „... ca suptu stăpînirea înnălțării sale să putem trăi într-u o uniciune și cu pace".

Manuscrisul a aparținut diaconului Costachi Bută (1868).

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1267, in-4°, f. 368—387. Miscelaneu, copie din 1778, în limba romînă, scrisă de mîna lui Anatolie ierodiacon al episcopiei de Rîmnic, cu litere chirilice, text cu lipsuri.

Titlul în ms.: *Hronica slovénilor Iliricului, Mysiei ceii din Sus și Mysiei ceii din Jos.* Lipsește numele autorului.

Incipit: „Carii s-au început de la facerea lumii întru 2772 de ani după ce șezuse Noe întru un an la vremia potopului în corabie și au eșit dintr-însa...".

Finit: „... după acestia încă și Siclos, Darda, Capușivarul încă le-au dobândit".

Manuscrisul cuprinde și o *Cosmografie* și *Istoria Țării Romînești* scrisă de stolnicul Constantin Cantacuzino (vezi la acesta). El a aparținut bibliotecii episcopului Dionisie de la Buzău.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom., nr. 1358, in-8°, f. 19—57 v. Miscelaneu, copie din anul 1770, în limba romînă, scrisă de mîna lui Ieustatie Popovici în Brașov, cu litere chirilice, text cu lipsuri.

Titlul în ms.: *Istorii pentru mulți împărați carii stăpînia multe țări și ostroave și pentru prințipii cei unguréști și pentru gnejii sîrbilor cei viteji slovenești și pentru fericiții — domni ai Țării Romînești, pre cum scrie létopiseții și pentru împărații Romii cei vechi, pre cum să află în istorii, că după Iulie chesariul au împărțit Avgust Chesariu, întru ale căruia zile s-au întrupat d<o>mnul nostru Is. Hs. leat ot sozdan<ia> mir<a> i ot Adam<a> 5500, anii de la Adam 5851.*

Cronica începe cu Constantin cel Mare; are știrile cunoscute despre Mihai Viteazul, despre mama lui Șerban Cantacuzino etc.

Incipit: „Marele împărat creștinesc și pravoslavnic Costantin, după ce au bătut și au istovit pre acei 4 tirani mari..."

Finit: „... și de acum înainte încă să-i dăruiască milostivul D<u>mnezeu viiață norocită cu multe izbînde asupra păgînilor, amin".

Manuscrisul provine de la Elie Dăianu.

V. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3450, in-folio, f. 2—23v. Miscelaneu, copie din anul 1798, în limba romînă, scrisă de mîna lui Nicolae Gridovici în Transilvania, cu litere chirilice, text cu lipsuri.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, la nr. II, cu întîmplările de la începutul lumii pînă la 1686. Lipsește numele autorului.

Incipit: „Carii au începutu din începutul lumii întru 2772 de ani..."

Finit: „... ca supt stăpînirea înnălțării sale să putem trăi întru o uniciune și cu pace, amin".

Manuscrisul provine de la Muzeul de Antichități din București.

VI. Acad. R.P.R., ms. rom., nr. 4468, in-8, f. 54—79. Miscelaneu, copie de pe la sfîrșitul sec. XVIII (cca. 1798), în limba romînă, scrisă de mîinile mai multor copiști între care și Grigorie logofătul de la Mitropolia Țării Romînești, cu litere chirilice, text fragmentar.

Titlul în ms.: *lipsește*, de asemenea și numele autorului.

Cuprinde întîmplările de la începutul lumii pînă la 6973 <1465>, cînd sultanul încearcă să cucerească cetatea Ianța din Bosnia.

Incipit: „Carii s-au început de la facerea lumii întru 2772 de ani, după ce şăzuse Noe într-un an la vremea potopului..."

Finit: „Întru acelaşi an au mersu împăratul turcescu să bată cetatea Ianţa şi n-au <pu>tutu isprăvi nimic". Manuscrisul mai cuprinde *Istoria lui Iordache Stavrache capuchihaia Ţării Romîneşti* (vezi la aceasta). Provine de la Aurel Filimon din Tîrgu-Mureş (1916).

VII. Acad. R.P.R., ms. rom., nr. 5646, in-4°, 13 f. Copie de pe la sfîrşitul sec. XVIII (înainte de 1781), în limba romînă, scrisă probabil de mîna lui Gheorghe Duma în Braşov, cu litere chirilice, text cu lipsuri la început.

Titlul în ms.: *lipseşte*, manuscrisul fiind acefal, de asemenea lipseşte şi numele autorului.

Incipit: „...şi încă desăvărşit nu l-au făcut acest Nevrod..."

Finit: „... ca supt stăpînirea înnălţării sale să putem trăi întru o uniciune şi cu pace, amin".

Manuscrisul a aparţinut lui Gh. Duma ierodiacon în Braşov (1781), apoi lui Ioan Boghici, lui Neculai şi Ion Ţirca (1850) şi probabil lui Aron Densuşianu.

Ediţii: Aron Densuşianu, *O nouă cronică romînească*, în *R. crit. literară*, 1893, I, p. 97—103 (studiu), p. 366—396 (textul cronicii); N. Iorga, *Despre cronica lui Gheorghe Brancovici*, în *R. Ist.*, 1917, III, nr. 1—6, p. 9—15 (studiu), p. 26—118 (textul cronicii, cu titlul: *Operele lui Gheorghe Brancovici*). Se publică textul după manuscrisul lui C. Bobulescu — cel mai bun manuscris cunoscut pînă acum —, care conţine la început o *Cronică a Kievului* — neaparţinînd lui Brancovici —, urmată de *Cronica Slovenilor* = *Cronica Romînească*, scrisă aceasta de Brancovici; I. Lupaş, *Cronicari şi istorici*, p. XIII-XV studiu asupra *cronicii romîneşti* şi asupra *cronicii sîrbeşti*, p. 23—29 spicuiri din textul *cronicii romîneşti*, după textul din *R. crit. literară*, 1893, şi *R. Ist.*, 1917.

Studii: Iovan Radonič, *Grof Gjorgje Branković i njegovo vreme* <Contele Gheorghe Brancovici şi vremea lui>, Belgrad, 1911, 766 p., unde *Cronica romînească* e privită ca o schiţă prescurtată a *cronicii sîrbeşti*; N. Radojčič, *O hronikama grofa Gjorgja Brancovića* <Despre cronicele contelui Gheorghe Brancovici>, în *Prilozi za kniževnost, jezik, istoriju i folklor*, Belgrad, 1926, VI, p. 1—45. Cuprinde un studiu asupra cronicelor lui G. Brancovici; M. Lascaris, *Deux publications serbes concernant l'histoire roumaine*, Vălenii-de Munte, Datina Romînească, 1927, in-8°, 11 p. (Extrait de la: *R. Hist. Sud-Est Europ.*, 1927, IV). Comunică rezultatele studiului lui N. Radojcič; P. P. Panaitescu., *Istoria Slavilor în romîneşte în secolul al XVII-lea, Cronica lui Gheorghe Brancovici şi Sinopsisul de la Kiev*, în *R. Ist. Rom.*, 1940, X, p. 80—129. Cuprinde un studiu asupra manuscriselor *cronicii romîneşti* — şapte manuscrise, dintre care cel publicat de A. Densuşianu e defectuos, cel publicat de N. Iorga (ms. C. Bobulescu) e cel mai bun; I. Crăciun, *Cronicele romîneşti*, p. 6—8.

Stefan Filstich

(1657—1737)

210. Beschreibung der Kronstädter Begebenheiten <1685—1690>

Ştiri cu caracter local braşovean privind răzvrătirea breslei pantofarilor din oraş, împotriva puterii austriace, la 1688. Autorul, fiul judelui de atunci al oraşului, tînăr meşter-argintar, a fost el însuşi martor

al întîmplărilor. Se arată şi atitudinea binevoitoare a voievodului Şerban Cantacuzino faţă de răsculaţi.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, nr. 42. b. (după *Quellen*, VI, p. XXIII), in-4 , p. 377 387. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

La sfîrşitul textului e reprodus şi un *Cîntec de jale şi de despărţire* al căpitanului răzvrătiţilor Kreisch în 14 strofe de cîte 8 versuri şi al cărui titlu în întregime e acesta : „Klag- und Valet-Lied, welches ich selber Casparus Kreisch, Goldschmidt und Mitbürger der kön. Cronstadt, nunmehro verurteilter armer Sünder, als ich wegen bekannter Rebellion bevor ausgestandenem anderthalbjährigen Arrest zum Tod und Henkers Schwert verurteilt worden, zum steten Andenken der Nachkommen vor der Execution im Consistorio aufgesetzet Anno 1689". În romîneşte : „Cîntec de jale şi de despărţire scris de mine însumi Gaspar Kreisch, maestru argintar şi cetăţean al liberului oraş Braşov, acum un biet osîndit condamnat care, după ce am zăcut în închisoare pentru rebeliunea cunoscută un an şi jumătate, am fost condamnat la moarte şi la sabia călăului, spre veşnica aducere aminte pe seama posterităţii, înainte de execuţie, în anul 1689".

Ediţii : Julius Gross, *Stephan Filstich's Beschreibung der Kronstädter Begebenheiten <1685 1690>*, în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 291—295, cu un studiu introductiv, p. XXII-XXV, aci aflîndu-se şi „Cîntecul" lui Kreisch.

Anonim

211. Fragmenta historica. Rerum Transylvanicarum ad annum 1690

Cuprinde ştiri contemporane pentru Transilvania şi Ţara Romînească (Constantin Brîncoveanu) din anii 1680—1690 şi amănunte asupra răscoalei lui Emeric Thököly.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Samuil Kemény, Hazai gyűjtemény <Colecţie de izvoare interne>, D.I. 3, vol. VII (10), in-folio, p. 51—87. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, povestind întîmplări din anii 1680 1690.

Ediţii : Manuscrisul *e inedit.*

Anonim

212. Annotata quaedam <113 1691>

Însemnări mai ales locale braşovene şi din Ţara Bîrsei, sau cunoscute din alte izvoare. Între ele : campania lui Mezit Beg din 1440 în Transilvania ; emisari transilvani în 1603 la împăratul Rudolf pentru „pace",

decapitarea lui Mihail Weise în 1612 şi distrugerea recoltei de grindină în mai 1691.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, IV, p. LXXIX), in-folio, p. 615—618. Miscelaneu, originalul din a doua jumătate a sec. XVII, în limba latină, scris de mîna unui autor anonim, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Ediţii : Friedrich Stenner, *Auszug aus „Annolala quaedam" (1440—1691)* în *Quellen*, 1903, IV, p. 341—343, cu o notă introductivă de Julius Gross, p. LXXIX. Extrasele sînt numai din anii 1440—1691.

Anonim

213. Chronik „Saeculum decimum septimum" <1600—1691>

Cronică cuprinzînd ştiri locale braşovene — lista an de an a Sfatului oraşului etc. — şi privitoare la Ţara Bîrsei, dar şi informaţii scurte pentru trecutul Transilvaniei, al Ţării Romîneşti şi al Moldovei din anii 1600—1691. Se notează între altele victoria din 1611 a lui Radu Şerban la Braşov, asediul cetăţii Făgăraşului de turci şi tătari la 1661, şi alungarea seimenilor din Ţara Romînească şi Moldova la 1669. În 1691 e vorba de curuţii lui Thököly.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Sammelband, nr. 2 (6) (după *Quellen*, VI, p. V), in-4°. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, puţin şi în limba latină, scrisă probabil de mîna lui Ioan Albrich, cu litere neo-gotice şi latine, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Anonimul a cules ştiri pentru anii 1600—1664 din cronica lui Nekesch-Schuller, modernizînd limba, din Seybriger (numai anul 1613) şi pomeneşte şi pe Hegenetius, pe care însă nu-l foloseşte. De la 1665—1691 ştirile au fost luate probabil dintr-o altă cronică, azi necunoscută.

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, VI, p. V), in-folio, p. 491 sqq. Miscelaneu, copie probabil de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba germană, puţin şi în limba latină, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Manuscrisul acesta a fost copiat de pe manuscrisul precedent; aci însă limba e mult modernizată şi cu oarecare greşeli de lectură. Ştirile din anul 1682 au fost luate după însemnările istorice ale lui Paul Benckner.

Ediţii : *Auszug aus „Saeculum decimum septimum" (1611—1691)*, în *Quellen*, 1915, VI, p. 12—22, cu o notă introductivă de Seraphin şi Julius Gross, p. IV—V. Părţile selecţionate sînt părţi care nu se găsesc în alte cronici, sau sînt mai corect redate aci.

Francisc Páriz-Pápai

(1659—1716)

214. Vitae meae cursus (1649—1691)

Autobiografie cu informații scurte privitoare la Transilvania și la trecutul orașului Aiud, din vremurile lui Gheorghe Rákóczi II — Ioan Kemény — Mihail Apafi I și răscoala de sub conducerea lui Emeric Thököly.

I. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 93, in-16°, <60> p. Miscelaneu, originalul de la sfîrșitul sec. XVII, în limba latină și maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Ediții: József Koncz, *Páriz Pápai Ferencz naplója 1649 — 1691. Vitae meae cursus* <Jurnalul lui Francisc Páriz Pápai, 1649—1691>, în *Irodalomtörténeti Közlemények* <Comunicări de istorie literară>, Budapesta, 1892, II, p. 388—398 și p. 499—515.

Martin Schuller

(cca. prima jumătate a sec. XVII — după 1691)

215. Diarium <1642—1691>

Jurnal cuprinzînd informații locale brașovene și pentru Țara Bîrsei, cu indicarea schimbării juzilor și a senatului orașului, printre care și știri privitoare la trecutul Transilvaniei, Moldovei și al Țării Romînești din anii 1642—1691 : despre Ioan Kemény la 1653 în Moldova, fuga lui Vasile Lupu și instalarea în scaun a lui Gheorghe Ștefan, despre Matei Basarab și Constantin Șerban, răzvrătirea seimenilor în Țara Romînească la 1655 și a sașilor din Brașov, la 1688. În 1690 în mai, întîlnirea lui Constantin Brîncoveanu la Timiș cu Thököly.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Philippi, nr. 371 (după *Quellen*, VI, p. IX), in-4, p. 350 sqq. Miscelaneu, copie probabil de pe la sfîrșitul sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text cu lipsuri.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Evenimentele din anii 1690 și 1691 lipsesc din manuscrisul acesta.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, VI, p. IX), in-folio, p. 399 408. Miscelaneu, copie din sec. XVIIII, în limba germană, scrisă de mîna lui Iosif Trausch, dar unele părți și de mîna unui copist anonim, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Textul de la 1642—1688 e copiat de mîna lui Trausch, iar de la 1688 încoace de un anonim. Textul părţii prime e identic cu textul manuscrisului ce urmează (nr. III), textul părţii a doua — comunicată lui Tartler — e numai un extras modernizat. În manuscrisul acesta lipsesc de asemenea informaţiile privitoare la evenimentele din anii 1690—1691.

III. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, nr. 42 a. (după *Quellen*, VI, p. IX), in-4°, p. 333—338. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text cu lipsuri.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Ştirile din 1690 şi 1691 lipsesc şi aci.

IV. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, nr. 105 (după *Quellen*, VI, p. X), in-4°. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîna unui copist anonim, spre sfîrşit însă de mîna lui George Matthiae, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Aci se află şi anii 1690—1691, transcrişi de G. Matthiae, la sfîrşitul cărora e însemnat numele lui „Schuller", iar în dreptul lui această notă marginală a lui Matthiae: „Das folgende ist Fremdes und nur bis hieher gehet der Extrakt aus Schullers Diario". Precizăm că autorul a fost maestru pielar la Braşov.

Ediţii: Friedrich Wilhelm Seraphin, în extrase selecţionate cu titlul *Excerpta aus des Herrn Merten Schullers, Centumvirs und Bürgerlichen Riemnern in Kronstadt, Diario* <*1642—1691*>, în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 72—76, cu o notă introductivă de Fr. W. Seraphin şi Julius Gross, p. IX—X.

Anonim

216. Tökölis Einfall in Burzenland, dessen Schlacht bei Tohán und Zernest und Abmarsch aus Siebenbürgen, Anno 1690 den 13 August bis 1691 den 13 Mai

Ştiri detaliate, din sursă braşoveană şi săsească, asupra biruinţei de la Zărneşti a curuţilor lui Thököly, ajungerea acestuia în scaunul principatului Transilvaniei şi retragerea lui în Ţara Romînească dinaintea armatelor imperiale austriace. Neînţelegeri apoi între Thököly şi Constantin Brîncoveanu.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Samuil Kemény, Hazai gyűjtemény <Colecţie de izvoare interne>, D. I. 3, vol. IV (12), in-folio, p. 117—156. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *Des Grafen Tököli Einfall in Burzenland, dessen Schlacht bey Tohán und Zernest und Abmarsch aus Siebenbürgen anno 1690 den 13 August bis 1691 den 13 May.*

Sînt şi notaţii marginale, contemporane.

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. nr. 4 (după *Quellen*, VI, p. XLV), in-4, p. 483 sqq. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice. text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Manuscrisul e o copie identică cu aceea a manuscrisului următor.

III. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. nr. 16.II (după *Quellen* VI, p. XLV), in-4°, p. 855 sqq. Miscellaneu, copia probabil din sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîna unui copist anonim, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Autorul pare a fi un contemporan braşovean anonim. Acest manuscris stă la baza tipăriturii lui Iulius Gross în *Quellen*, VI (vezi la ediţii).

IV. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. nr. 55, Lit. G. (după *Quellen*, VI, p. XLV), in-4°, p. 151 sqq. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Această copie are particularităţi deosebite de limbă, mai arhaice decît la manuscrisul precedent. Manuscrisului nostru îi lipseşte titlul, dar are la început această notă marginală „Angefangen d. 20 Aug. St. n. 1690” şi alte note marginale.

V. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, VI, p. XLV), in-folio, p. 587 sqq. Miscelaneu, copie probabil de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

E o copie cu limba modernizată.

Ediţii: L. Z. Marienburg, extrase, in *Siebenbürgische Provinzialblätter*, Sibiu, 1805, I, p. 217 sqq; *Joseph Kemény*, cu titlul de la nr. 1, în *Deutsche Fundgruben*, 1840, II, p. 235 279; Julius Gross, cu *titlul de mai sus*, cel principal, în *Quellen*, 1915, VI, p. 595 617, cu o notă introductivă, p. XLV.

Ladislau Balog

(cca. a doua jumătate a sec. XVII — cca. prima jumătate a sec. XVIII)

217. Excerpta quaedam ex vita Ladislai Balog <1690 Apr. 15—1692 Apr. 9>

Cuprinde fragmente de autobiografie cu ştiri privitoare la Transilvania şi la Ţara Romînească din anii 1690—1692, în legătură cu răscoala de sub conducerea lui Emeric Thököly, cu lupta de la Zărneşti, amintit fiind şi „Constantin Cantacuzino, voievodul Ţării Romîneşti”, care e de fapt Constantin Brîncoveanu.

I. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 18 b., in-folio, <17> p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text fragmentar.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Există numai acest fragment dintr-un manuscris, al cărui original nu se cunoaşte.

Ediţii: Manuscrisul e *inedit*.

Paul Benckner cel Bătrîn

(1653—1719)

218. <Diarium Pauli Benckneri, post modum oratoris communitatis Coronensis 774 1693>

Jurnal cu informaţii mai vechi — culese din alte izvoare — în cea mai mare parte locale braşovene, avînd şi unele ştiri în legătură: cu năvălirile şi pustiirile turceşti în Transilvania în 1421, 1432, 1438, 1530, cu lupta oştilor lui Petru Rareş la Feldioara în 1529 şi uciderea" aproape a tuturor boierilor" de Moise vodă al Ţării Romîneşti în 1530, şi unele amănunte asupra lui Mihai Viteazul şi Radu Şerban (1603 şi 1611); apoi ştiri mai noi privind drumurile negustoreşti ale autorului în Ţara Romînească, la Cîmpulung şi Bucureşti, şi alte ştiri de natură economică.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. nr. 201 (după *Quellen*, IV, p. LXVIII), in-16 . Originalul din sec. XVII, în limba latină, germană şi maghiară, scris de mîna autorului, cu litere latine, neo-gotice şi în cîteva locuri cu chirilice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Foaia de titlu a manuscrisului original e zdrenţuită. O mînă mai tîrzie a însemnat apoi titlul, pe care l-am dat mai sus. Ştirile mai vechi sînt notate nu într-o ordine cronologică consecventă, ci pe cicluri, iar în cadrul ştirilor noi sînt două lacune: februarie 1687 sfîrşit 1689 şi ianuarie 1690 — ianuarie 1693, din acest an din urmă fiind scrise doar cîteva rînduri. Unele nume şi chiar părţi scurte din text, pentru a fi ascunse contemporanilor, au fost scrise cu litere chirilice, dar nu în limba romînă — pe care autorul o cunoştea , ci în limba latină sau germană, care n-au putut fi descifrate de nimeni pînă la editorul Seraphin (pomenit mai jos la ediţii).

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. nr. 55, Sammelwerk Litt. G. (după *Quellen*, V, p. LXIX), in-4 . Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină şi germană, cu litere latine şi neo-gotice, text în excerpta.

Titlul în ms.: *Kurze Siebenbürgische Chronik*, cu extrase privind numai anii 1666 1678.

III. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, nr. 38 (după *Quellen*, IV, p. LXIX), in-folio, p. 527 sqq. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba latină şi germană, cu litere latine şi neo-gotice, text în excerpte.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, la nr. II.

Extrasele au şi aci numai evenimentele din anii 1666—1678.

Ediţii: Friedrich Wilhelm Seraphin, *Auszug aus dem Diarium des Paulus Benckner d. Ä. <1421—1693>*, în *Quellen*, 1903, vol. IV, p. 180 218, cu un studiu introductiv asupra manuscriselor, p. LXVI-LXX. Cuprinde numai anii 1421—1693; în excerpte alese ştirile mai vechi, în întregime ştirile mai noi, de la 1666 încoace.

219. Consignation aller der Sachen, davon, so oft er aufm Rathaus (als ein Mitglied der löblichen Communität) zugegen gewesen, traktieret worden ist, 1682—1698

Însemnări de jurnal privind mai ales hotărîrile luate în ședințele centumvirilor orașului Brașov — între care a fost și autorul — cîteva pentru istoria Transilvaniei, a Moldovei și a Țării Romînești: la 1682 romînii „din orașul vechiu" al Brașovului să fie instruiți militărește, la 1689 contribuții bănești apăsătoare pentru susținerea armatei austriace, iar la 1690 alungarea lui Thököly în Țara Romînească de către oștile generalului Veterani.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 2 (7) (după *Quellen*, VI, p. XXII), in-4°. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.
Titlul în ms.: *ca mai sus*.
Manuscrisul original e necunoscut.

Ediții: Friedrich Wilhelm Seraphin, *Paul Benckner's Consignation aller der Sachen, davon, so oft er aufm Rathaus (als ein Mitglied der löblichen Communität) zugegen gewesen, traktieret worden ist, 1682 — 1698*, în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 275—286. Cu o notă introductivă de Julius Gross, p. XXI—XXII.

Anonim

220. Alte und neue siebenbürgische Chronik <1652—1694>

Cronică privitoare mai ales la evenimentele de la sfîrșitul sec. XVII, în legătură cu trecerea Transilvaniei sub austrieci. Sînt și informații privitoare la Moldova și Țara Romînească din acest timp.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Bd. 54. E (după *Quellen* VI, p. XII), in-4°, p. 89—101. Miscelaneu, originalul din sec. XVII, în limba germană, puțin și în limba latină, scris de mîna unui autor anonim, cu litere neo-gotice și latine, text complet.
Titlul în ms.: *ca mai sus*.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, VI, p. XII), in-folio, p. 619 — 624. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. XIX, în limba germană și în limba latină, scrisă de mîna lui Iosif Trausch, cu litere neo-gotice și latine, text complet.
Titlul în ms.: *ca mai sus*.
Manuscrisul e o copie fidelă după originalul precedent. Autorul e un anonim contemporan cu evenimentele; părțile în limba latină sînt mai mult expresii uzuale, sau se referă la măsuri sau monede ale timpului.

Ediții: Julius Gross, *Alte und neue siebenbürgische Chronik <1652—1694>*, în *Quellen*, 1915, VI, p. 119—125, cu o scurtă notă informativă, p. XII, despre manuscrise.

Ioan Stamm

(cca. prima jumătate a sec. XVII — după 1697)

221. Tagbuch <1658—1697>

Jurnal cu ştiri locale braşovene, privind alegerea an de an a magistraturii — jude, senatori, centumviri —, apoi a preoţilor etc. şi cu informaţii pentru Transilvania, Ţara Romînească şi Moldova din anii 1658—1697. La 28 septembrie 1688 se notează intrarea armatelor austriace cu generalul Veterani în Braşov şi la 16 mai 1689 a generalului Heissler. Informaţii şi despre teatrul săsesc în acest oraş.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. nr. 371. IV (după *Quellen*, VI, p. XVII), in-4°. Miscelaneu, copie probabil de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.
Titlul în ms.: *ca mai sus*.
Autorul a fost maestru ţesător şi centumvir al oraşului Braşov.

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, nr. 42. b. (după *Quellen*, VI, p. XVII), in-4°, p. 287—318. Miscelaneu, copie de pe la mijlocul sec. XIX, în limba germană, scrisă de mîna lui Iosif Trausch, cu litere neo-gotice, text complet.
Titlul în ms.: *ca mai sus*.
Manuscrisul are limba modernizată.

III. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trauschenfels, nr. 703 (după *Quellen*, VI, p. XVII), in-4 . Miscelaneu, copie de pe la sfîrşitul sec. XVIII sau începutul sec. XIX, în limba germană, scrisă de mîna lui I. Chr. Fabricius, cu litere neo-gotice, text fragmentar.
Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Ediţii: Julius Gross, *Tagbuch des Johannes Stamm, Gemeinen Wortmanns, wi auch Cronstädtischen Leinwebers <1658—1697>*, în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 176—214, cu o notă introductivă, p. XVII. Pentru unele completări ulterioare, privind mai ales mişcarea teatrală la saşii braşoveni în sec. XVII, vezi *Zusätze* <Adaosuri> de la sfîrşitul vol. VI din *Quellen*, p. LXXXIV—LXXXIX.

Marcu Fuchs, Christian Lupinus, I. Oltardus

(1557—1619) (1564—1612) (1576—1630)

222. Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum, sive: Annales Hungarici et Transilvanici ... <990—1699>

Un conglomerat de cronici, scrise de şase cronicari saşi ai Transilvaniei: Simeon Massa, Marcu Fuchs, Cristian Lupinus, Ioan Oltard, Andrei Gunesch şi Ioan Ziegler. Cuprinde întîmplări din Transilvania,

Moldova şi Ţara Romînească de la anul 990 la 1699; ştirile cele mai importante şi mai bogate sînt din anii 1586—1699, scrise de contemporani.

I. Acad. R.P.R., ms. lat. nr. 7, in-folio, 359 f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *Chronicon sive Annales hungarici et transilvanici Fuchsio-Lupino-Oltardini id est opera et studio clarissimorum doctissimorumque virorum Marcii Fuchsii pastoris Coronensis, Christiani Lupini pastoris Cibiniensis et Ioannis Oltardi pastoris ibidem Cibiniensis concinnati, quibus ex lucubrationibus Guneschianis aliisque fide non indignis quaedam adjecit Ioannes Ziigler Schenken<sis> past<or> Neovillensis (990—1699).*

Academia Romînă a primit manuscrisul de la prof. Ioan Modrigan, 1919.

II. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformaţi), nr. 1414, in-4, 931 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile a doi-trei copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cu oarecare completări.

III. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia II. 5, G. I. Haner, *Sylloge historico-politica sive criptorum hist. Hungariae et Transilvaniae civilem tractantium collectio*, tom. I. 1, in-8, p. 1—610. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti, între ei şi G. I. Haner, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, la nr. I.

IV. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 1. vol. VI, 10, in-folio, 107 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text cu mari lipsuri la sfîrşit.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

În acest manuscris ştirile sînt numai pînă la 1526 inclusiv, lipsind anii 1527—1699.

V. Bib. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 79, in-folio, 586 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardianum ex manuscriptis Albrichiano et Haneriano accurate comportatis redactum cum adnotatione veriantium lectionum per Paulum Roth, rectorem quondàm gymnasii Coronensis <990—1699>.*

În anexa manuscrisului se află şi: *Domini Alberti Hutleri judicis regii civil. Cibinensis oratio*, ţinută la 1591 în faţa lui Sigismund Bàthori la Alba Iulia (16 p.) şi *Additamenti la Chron F'L. Olt.*, (66 p.).

VI. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 286, in-folio, 275 p. Copie din anul 1767, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, la nr. I, cu unele adaosuri la sfîrşit.

Ediţii: Iosephus Trausch, *Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum sive Annales hungarici et transilvanici... <990—1699>*, tom. I-II, Braşov, Johann Gött, 1847—1848, in-8°, 2 vol. V + 324 p. (I); VI+307 p. (II). Asupra amănuntelor privind pe cei şase cronicari adunaţi în această colecţie, vezi mai sus la *Massa-Fuchs*. Fragmente privitoare la

evenimentele anilor 1527—1646, în trad. romînească, de A<ndrei> Mu<reşanu> cu titlul *Spice istorice*, în *Foaia pentru minte*, 1847, p. 266—271, 273—277, 284—288, 293—296, 301—304, 307—312, 313—317, 321—325, 328—332, 337—342.

Anonim

223. Annales ecclesiastici ac politici <1410—1700>

Anale cu ştiri politice privitoare la trecutul Transilvaniei, dar şi la trecutul Ţării Romîneşti şi al Moldovei între 1410 şi pînă aproape de 1700. E o compilaţie de mai mulţi autori, în trei limbi, fiecare revenind asupra succesiunii normale cronologice.

I. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, II. 19, in-8 , p. 3—736. Miscelaneu, probabil originalul din sec. XVII, în limbile latină, germană şi maghiară, scris de mîinile mai multor autori anonimi, cu litere latine şi neo-gotice, text cu lipsuri la început şi la sfîrşit.

Titlul în ms. : *lipseşte*, manuscrisul fiind acefal.

Am adoptat titlul din catalogul arhivei. Lipseşte numele autorului, sau poate al autorilor, iar textul se întrerupe în mod nefiresc.

Scriitura fiind *consecvent* alta, manuscrisul poate fi în întregimea lui originalul.

Ediţii : Manuscrisul pare a fi *inedit*.

Mihail Apafi II

(1676—1713)

224. Diarium de anno 1690—1694

Jurnal cu însemnări scurte privind anii 1690—1694 : răscoala lui Emeric Thököly şi relaţiile acestuia cu Ţara Romînească, înaintarea armatelor austriace în Transilvania, lupta de la Zărneşti (1690) şi excesele catolicismului.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 408, in-8°, 8 f. Copie de pe la mijlocul sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cu subtitlul : *Rationarium annuale itinerationis una cum annotatione rerum celebriorum dietim administrandorum, quod sub auspiciis et favore dei ter opt. maximi, ejus celesti providentiae et curae se commitendo inchoat et eodem adorando numine auxiliante continuaturus est.*

E o continuare a jurnalului tatălui său Mihail Apafi I şi se termină brusc la 1 august 1694. Manuscrisul original e la Budapesta. Deşi titlul e în limba latină, textul jurnalului e în limba maghiară.

Ediţii: Ernő Tóth, *I. és II. Apafi Mihály erdélyi fejedelmek naplója az 1632—1694 évekről* <Jurnalul principilor ardeleni Mihail Apafi I şi II din anii 1632—1694>, Cluj, Ajtai K. Albert, 1900, in-8°, 55 p. <Extr. din *Erd. Múz.*, 1900, XVII, p. 325—335 <numai Jurnalul lui Mihail Apafi II>.

Studii: Dr. Venczel Biró, *II-Apafi Mihály naplójának eredetije* <Originalul jurnalului lui Mihail Apafi II>, în *Erd. Múz.*, 1914, XXXI, p. 42—47.

Ioan Zabanius (Sachs von Harteneck)

(1664—1703)

225. **Diarium Dni Johannis Sachs de Harteneck quod sub deputatione sua Viennensi a. 1692 propria manu conscripsit**

<25 august 1692—11 iunie 1693>

Însemnări zilnice, dintre 25 august 1692 şi 11 iunie 1693, privind istoria Transilvaniei.

I. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten B. 2. vol. CXXIII, n-8°, <180> p. Originalul din anul 1693, în limba latină, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Evenimentele sînt povestite cronologic. Originalul a aparţinut pînă în 1843 lui Carol Neugeboren, în posesia căruia a ajuns de la Friedrich Ioan Rosenfeld, care a dat titlul de mai sus operei lui Zabanius, comite al saşilor, cunoscut sub numele de Sachs von Harteneck.

II. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Benignische Sammlung, Kasten L. 71. m. Heft XIII, 50, in-4 , 89 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

III. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Schaser-sche Sammlung, Kasten H. 2. 28, in-4°, 119 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms.: *Diarium expeditionis wiennensis anno 1692*, cu povestirea evenimentelor pînă la 11 iunie 1693.

Ediţii: Manuscrisul e *inedit* şi nu trebuie confundat cu *Referat was bei meiner... Expedition... 1692—1693... passirt*, care urmează.

226. **Referat was bei meiner M. Joh. Zabanii Expedition merkwürdiges passiert und vorgegangen, 1692—1693**

Amănunte asupra misiunii lui Ioan Zabanius la curtea imperială din Viena în 1692—1693 — trimis din partea saşilor din Transilvania — în legătură cu trecerea provinciei sub jugul austriac.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Samuil Kemény, *Hazai gyűjtemény* <Colecţie de izvoare interne>, D. I. 3. vol. IV (10), in-folio, p. 89—109. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Originalul datează din iulie 1693, cum afirmă Trausch în *Schriftsteller-Lexikon*, vol. III, p. 520.

Ediţii: Joseph Kemény, *cu titlul de mai sus*, în *Deutsche Fundgruben*, vol. I, p. 337—382, în introducerea respectivă reproducîndu-se şi rezoluţia imperială, ca rezultat al misiunii, în limba latină.

Albert Gulácsi

(a doua jumătate a sec. XVII — prima jumătate a sec. XVIII)

227. Második Apafi Mihály fejedelem secretariussának diariuma <1691—1696> melyet az ő tulajdon keze írásából által vett Benkő József

<Jurnalul secretarului principelui Mihail Apafi II, copiat de pe originalul autograf de Iosif Benkő, 1691—1696>

Informaţii din anii 1691—1696 asupra lui Mihail Apafi II şi asupra sfîrşitului principatului transilvan.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, tom. XXIX, A. 29 (5), in-4°, p. 131—213. Miscelaneu, copie de la sfîrşitul sec. XVIII, în limbile maghiară şi latină, scrisă de mîna lui Iosif Benkő, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

În jurnal se află şi documente latine ale lui Apafi-fiul adresate împăratului Leopold I la Viena, care marchează agonia principatului ardelean.

Ediţii: Manuscrisul e *inedit*.

Anonim

228. Fragmenta historica Transilvaniae ab anno 1670 usque a. 1697

Cronică cu ştiri dintre 1670 şi 1697 privitoare la Transilvania, la Ţara Romînească şi la Moldova.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 153, in-folio, 332 p. Originalul se pare de la începutul sec. XVIII, în limba latină, scris de mîna unui autor anonim, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Ştirile bogate, nu numai fragmente, sînt grupate pe ani. Cf. şi nr. 242, care cuprinde acelaşi interval. O studiere aprofundată a acestor două manuscrise va putea stabili dacă e vreo legătură între ele.

Ediţii: Autorul neputînd fi identificat, manuscrisul credem că e *inedit*.

Anonim

229. Fragmenta historica rerum transilvanicarum ab anno 1690 usque 1697

Întîmplări scrise an de an, presărate cu documente, privitoare la răscoala curuţă a lui Emeric Thököly din anii 1690—1697 şi trecerea Transilvaniei sub dominaţia habsburgică.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, tom. XXI, A. 21, in-folio, <250> p. Copie de la începutul sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîna lui Iosif Kemény şi de mîinile altor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Ediţii: Manuscrisul e *inedit.*

Paul Inczédi

(cca. 1646—1704)

230. Maga életében Erdély országában történt közönséges dolgoknak feljegyzései. 1660—1697
<Însemnări despre cele întîmplate în Transilvania în timpul vieţii sale, 1660—1697>

Ştiri privitoare la Transilvania, din timpul stăpînirii lui Mihail Apafi I şi sfîrşitul principatului ardelean.

I. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformaţi), nr. 1047, in-4, <20> f. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cu neînsemnate schimbări: *Maga életében Erdély országában történt közönséges dolgoknak az ő feljedzései* <Însemnările sale despre cele întîmplate în Transilvania în timpul vieţii, 1660—1697>.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, tom. XXI, A. 21 (2), in-4°, 17 p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Originalul nu se cunoaşte, la Muzeul Naţional din Budapesta există tot numai o copie.

III. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Samuil Kemény, Chartophylaceum Transilvanicum, VI, E. 1, vol. II (2), in-4, p. 69 80. Miscelaneu, copie din a doua jumătate a sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Dobó de Alba Iulia, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.
Acest manuscris stă la baza tipăririi acestor însemnări de Iosif Lugossy (vezi la ediții).

IV. Bibl. Bolyai (Col. Ref.), Tîrgu-Mureş, ms. nr. 348, in-folio, 13 p. Copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, text complet.
Titlul în ms.: *Életében Erdély országában történt közönséges dolgoknak fel-jegyzése* <Însemnarea lucrurilor întîmplate în Transilvania în timpul vieții sale, 1660—1697>.

Ediții: József Lugossy, *Néhai Nagyváradi Inczédi Pál úrnak maga életében Erdélyországban történt közönséges dolgoknak feljegyzései, 1660—1697* <Însemnările răposatului domn Paul Inczédi de Oradea despre cele întîmplate în Transilvania în cursul vieții sale, 1660—1697>, în *Tört. eml. magy. nép. élet.*, 1860, II, p. 1—20; aproape în întregime reproduse în Szabó-Makkai, *Erd. öröksége*, vol. VI, p. 216—225.

Ştefan Apor
(1638—1704)

231. **Diarium Viennense, a<nno> 1697 < 19 mai 1698>**

Însemnări sumare dintre noiembrie 1697—19 mai 1698 despre misiunea autorului — conducătorul tezaurariatului Transilvaniei — la curtea din Viena, în problemele impozitelor excesive. Sînt şi informații asupra problemelor religioase şi economice din Transilvania, discutate la Viena.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Familia Korda, nr. CCCLIX, Cist. LI, in-4°, p. <1—21>. Originalul din 1697—1698, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.
Titlul în ms.: *ca mai sus*.
Manuscrisul e rău păstrat şi în unele părți aproape indescifrabil.

Ediții: Vencel Biró, *Gróf Apor István naplója bécsi útjáról* <Jurnalul contelui Ştefan Apor despre drumul său la Viena>, în *Erd. Múz.*, 1930, XXXV, p. 139—154, cu un studiu introductiv.

Balthazar Bydeskuti
(cca. mijlocul sec. XVII—1717)

232. **Napló**
<Jurnalul, 1696—1698>

Cuprinde informații privitoare la Transilvania din anii 1696—1698, mai ales despre Mihail Apafi II.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 158, in-4°, 97 f. Originalul de la sfîrşitul sec. XVII, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus,* cu povestirea evenimentelor de la 20 august 1696 — 4 octombrie 1698.

Ediţii: Miklós K. Papp, *Bydeskuti Boldizsár, Naplója* <Jurralul lui Balthazar Bydeskuti>, în *Történeti Lapok* <File istorice>, Cluj, 1874—1875, I, nr. 32, p. 497—499; nr. 41, p. 643—645.

Anonim

233. Fragmenta historica rerum Transilvanicarum ab anno 1670 usque ad annum 1675 <et> 1690—1698

Fragmente istorice, fără să se respecte totdeauna strict cronologia (ex.: 1690, 1692, 1691, 1698, 1693—1697), privind trecutul Transilvaniei din epoca lui Apafi şi a trecerii ei sub stăpînirea habsburgilor. Bogate ştiri în legătură cu răscoala de sub conducerea lui Thököly.

I. Bib. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 83 (1), in-folio, p. 23—336. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Evenimentele anilor 1675—1690 lipsesc şi se pare că nici n-au fost scrise. O studiere mai adîncită, comparativă, a acestui manuscris, cu cel de la nr. 237, mai sus, ar fi necesară pentru a se putea constata identitatea sau diferenţa dintre ele.

Ediţii: Autorul fiind necunoscut, manuscrisul pare a fi *inedit.*

Ioan Irthell, Sen.

(1638—1700)

234. Tagebuch, vom Jahre 1638—1700 (—1710)

Jurnalul cu ştiri locale, pentru Sibiu, dar şi pentru Transilvania, mai bogate în anii 1685—1710. Informaţii şi despre Apafi I şi mişcările curuţe în regiunile săseşti. Continuarea, de la 1700—1710, e scrisă de fiul autorului, cu acelaşi nume.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, tom. XXII, A. 22 (3), in-folio, 16 p. Miscelaneu, copie din anul 1852, în limba germană, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *Kurze Geschicht-Beschreibung, was, wenn und wie es geschehen <1638 1710>.*

Ediţii: Joseph Kemény, *Tagebuch des Johann Irtell des älteren und jüngeren vom Jahre 1638—1710,* în *Deutsche Fundgruben,* 1860, vol. III, p. 348—378.

Anonim

235. Miscellanea ad historiam Saxonum pertinentia <1420—1704>

Însemnări de cronică, necronologic aranjate, privitoare la trecutul Transilvaniei şi la al saşilor în special, din 1420—1704. Multe ştiri şi despre trecutul Ţării Romîneşti şi al Moldovei: devastarea Ţării Romîneşti de către turci la 1421 şi ştiri privitoare la Petru Rareş etc.

I. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Weinrich-Schuller Sammlung, III. 2. Misc. VI. 33. a., in-8 , 124 p. Copie din sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîna unui copist anonim, cu note de alt anonim, cu litere neo-gotice, text cu lipsuri probabile la urmă.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Ştirile par a fi culese din alte izvoare, la întîmplare, nearanjate cronologic.

Ediţii: Manuscrisul e *inedit.*

Valentin Igel

(1683—1751)

236. Ephemeris <1704>

Ştiri aproape zi de zi locale braşovene şi din Ţara Bîrsei, dar şi informaţii mărunte asupra luptelor curuţilor cu lobonţii şi cu saşii din anul 1704.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. nr. 654 (după *Quellen*, VII, p. CLI), in-4°. Originalul probabil contemporan, în limba latină şi germană, scris probabil de mîna autorului, cu litere latine şi neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Ediţii: Julius Gross, cu titlul *de mai sus*, în *Quellen*, 1918, vol. VII, p. 628—632, cu o notă introductivă, p. CL—CLXXII, cu date biografice asupra autorului.

George Vass

(1659—1705)

237. Diarium avagy mindennapi löt dolgokról való írás
<Jurnal adică însemnări despre faptele întîmplate zilnic (1659—1705)>

Însemnări privitoare la Transilvania din anii 1659—1705, epoca trecerii sub stăpînirea habsburgică şi războaiele curuţo-lobonţe, dar şi ştiri pentru „unirea" religioasă de la 1700 şi pretenţiile băneşti ale lui Constantin Duca de la transilvani (1703).

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor. tom. XXI, A. 21 (3), in-4 , 216 p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, text ce cuprinde numai sfîrşitul jurnalului.

Titlul în ms.: *Naplója, 1 ian. 1704—31 oct. 1705* <Jurnalul său, 1 ian. 1704 — 31 oct. 1705), un fragment ce cuprinde numai evenimentele din anii 1704—1705.

II. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 587, in-4°, 216 p. Copie din sec. XIX, în limba maghiară, textul cuprinde numai sfîrşitul jurnalului.

Titlul în ms.: *Naplója, 1704—1705* <Jurnalul său, 1704—1705>.

III. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 650, in-8°, 358 p. Copie de la începutul sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text cu lipsuri la început şi la sfîrşit.

Titlul în ms.: *Diarium Viennense... 1698—1702*, fiind o traducere latină fragmentară a jurnalului din anii 1698—1702.

IV. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 1586, in-8°, şi in-16, 4 vol. Originalul din anii 1680—1703, în limba maghiară, scris de mîna autorului (vol. I—III, cu evenimentele din 1659—1703) şi copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, (vol. IV, cu anii 1704—1705), text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Aci avem povestirea întreagă a evenimentelor, care întregesc sau rectifică în multe părţi pe Nicolae Bethlen şi pe Mihail Cserei (vezi cronicile acestora).

Ediţii: G y u l a N a g y, *Czegei Vass György naplói* <Jurnalele lui George Vass de Ţaga>, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, vol. XXXV, p. 1—468.

Anonim

238. Kurze Beschreibung derer notablen Sachen, so Zeit währendes Kuruzischen Unwesens in und bei Kronstadt vorgegangen vom Jahre 1704 Januar bis 1706 den 18 Juni

Informaţii amănunţite, cu caracter local, pentru Ţara Bîrsei, din epoca luptelor dintre curuţii lui Francisc Rákóczi II pe de o parte şi lobonţii imperiali şi saşii braşoveni, pe de altă parte.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, nr. 73 (după *Quellen*, VII, p. CXXVI), in-4°. Miscelaneu, copie din 16 mai 1795, în limba germană, scrisă de mîna unui copist anonim de pe o copie a lui Andrei Clemens, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Precum ne lămureşte Gross în studiul său introductiv, Andrei Clemens a fost preot în Bod în anii 1795—1815 şi prin urmare nu poate fi el autorul acestor însemnări. Pe primele două pagini, înaintea cronicii, se află cîteva versuri cu titlul: „Politische Klagen der Krieg führenden Mächte Strassburg im 6. Jahr der Freiheit", în care se ridiculizează atotputernicia lui Napoleon.

Ediţii: Julius Gross, *Aus Clementis Beschreibung derer notablen Sachen* (*1704 — 1705*). în *Quellen*, 1918, vol. VII, p. 422—427, cu un studiu introductiv asupra manuscrisului, p. CXXVI—CXXIX. Se publică numai unele extrase selecţionate, omiţîndu-se ştirile aflătoare la alţi cronicari saşi contemporani mai însemnaţi.

Marcu Fronius

(1659—1713)

239. Fatalis urbis exustio anno 1689 <—14 aprilie 1691>

Ştiri detaliate locale braşovene, în legătură cu incendiul catastrofal din Braşov în anul 1689, dar şi privitoare la stabilirea armatelor imperiale austriace în Ţara Bîrsei, la luptele curuţo-lobonţe din vremea lui Emeric Thököly şi la atitudinea lui Constantin Brîncoveanu faţă de aceste împrejurări. Autorul a fost martor ocular şi a însemnat totul în jurnalul său, aproape zi de zi şi uneori chiar oră de oră.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, fără număr (după *Quellen*, VI, p. XXXIV), in-4°. Originalul de la sfîrşitul sec. XVII, în limba latină, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, nr. 105 (după *Quellen*, VI, p. XXXIV), in-4°, p. 246 sqq. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Aci avem ştirile complete numai la început, în partea a doua, însă, numai în extrase.

Ediţii: Julius Gross, *Magistri Marci Fronii fatalis urbis exustio anno 1689 <— 1691>*, în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 408—570, cu un studiu introductiv asupra manuscriselor şi autorului, p. XXXIII—XXXIV.

240. Kuruzo-Labonzologia <1704 martie 17—1706 februarie 3>

Jurnal asupra răscoalei curuţilor în Transilvania de sub conducerea lui Francisc Rákóczi II, pentru intervalul de la 17 martie 1704 pînă la 3 februarie 1706.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, nr. 5 (după *Quellen*, VII, p. LXII), in-4°. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, dar cu litere latine: *Kuruzo-Labonzologia <1704 martie 17 1706 februarie 3>*.

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, nr. 105 (după *Quellen*, VII, p. LXII), in-4 , p. 377 sqq. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba latină, text complet.
Titlul în ms: *ca mai sus*, cu litere latine.

III. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia II.5, G. I. Haner, *Sylloge historico-politica sive scriptorum historiam Hungariae et Transilvaniae civilem tractantium collectio*, tom. IX.3, in-4°, p. 129—516. Miscelaneu, copie din sec. [XVIII, în] limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet.
Titlul în ms.: *ca mai sus*, cu litere greceşti.

Ediţii: J u l i u s G r o s s, extrase selecţionate, *Aus „Kuruzo-Labonzologia" (1704—1706)*, în *Quellen*, 1918, vol. VII, p. 299—333, cu o notă informativă, p. LXII—LXVIII, în care notă se reproduc şi oarecare *adaosuri* privind răscoala curuţilor în Transilvania şi în Ţara Bîrsei.

Anonim

241. Fogarascher Cronik, 104—1707

Scurtă cronică cu conţinut naiv în ce priveşte ştirile vechi asupra Făgăraşului, ca de exemplu *Augustus Caesar* erhob das *bulgarische* <sic> „Schloss Fogarasch" etc., de valoare fiind numai ultima însemnare, din 1707, în care e vorba despre soarta cetăţii Făgăraşului în timpul răscoalei curuţilor de sub conducerea lui Francisc Rákóczi II.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor tom. XXXI, A. 31 (1), in-4°, <4> p. Miscelaneu, copie din anul 1833, în limba germană, scrisă de mîna căpitanului Roth, cu litere neo-gotice, text complet.
Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Ediţii: N i c o l a e D e n s u ş i a n u, *O cronică a Făgăraşului*, în *Col. Traian*, 1882, III, p. 433—436, cu o notă explicativă, textul german şi paralel textul latin al altei variante a cronicii, aflată de N. Densuşianu.

Ştefan Wesselényi

(1674—1734)

242. Naplója, 1703—1708
<Jurnalul său (1703 — 1708)>

Informaţii din anii 1703—1708, privitoare la răscoala curuţilor şi la primii ani de guvernare austriacă a Transilvaniei.

I. Acad. R.P.R., ms. magh. nr. 2, in-16°, 230 f. Originalul din 1704, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text fragmentar.

Titlul în ms. : *Diarium anni 1704.*

Cuprinde numai anul 1704. Lipsește numele autorului. Pe foaia 1, înaintea titlului, se află o introducere în care autorul explică motivele care l-au determinat să scrie jurnal.[1] În posesia Academiei R.P.R. a ajuns în 1951.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fondul din Hădad al fam. Wesselényi, necatal., in-16°, <168> f. Orig. din 1705, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text fragment.

Titlul în ms. : *Diarium anni 1705.*

Cuprinde numai anul 1705. Lipsește numele autorului. Pe foaia 1, înaintea titlului, se află o introducere cu amănunte asupra motivelor care au determinat pe autor să scrie jurnalul, la Sibiu.

III. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 212, in-folio, 3 vol. Copie din sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de mîna unui copist anonim, text cu lipsuri.

Titlul în ms. : *lipsește*, manuscrisul fiind acefal.

Incipit : „In anno 1703 die 4 augusti, ez nap...". Lipsesc evenimentele anului 1706.

IV. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 3227, in-folio, 4 vol. Copie din sec. XIX, în limba maghiară, text cu lipsuri.

Titlul în ms : *lipsește*

Anul 1706 lipsește și aci.

Ediții : Manuscrisul în întregimea lui e *inedit*. Părți din jurnal, cu evenimentele anului 1704 publicate de: Károly Szathmáry, *Gróf Bethlen Miklós tragoediája* <Tragedia contelui Nicolae Bethlen>, în *Tört. Tár*, 1891, p. 1—60, cuprinzînd știri privitoare la condamnarea și întemnițarea cancelarului cronicar N. Bethlen; idem, *I. Bánffy György halála, B. Wesselényi István naplója után* <Moartea lui George Bánffy Sen. După jurnalul baronului Ștefan Wesselényi>, în *Századok*, 1887, XXI, p. 121—144, cu știri din 1708.

Martin Seewaldt

(cca. a doua jumătate a sec. XVII—1721)

243. Kirchturmknopfschrift <1689 1694>

Cronică în miniatură, așezată în globul din vîrful turnului de la Biserica Neagră din Brașov, cu informații privitoare la marele incendiu din Brașov în 1689 și amănunte despre răzvrătirea breslei pantofarilor din oraș împotriva armatei austriace în 1688. Cronica a fost scrisă la data de 4 august 1694.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 54 (H), după *Quellen*, VI, p. XXXV), in-4, p. 289 sqq. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 141 (după *Quellen*, VI, p. XXXV), in-4, p. 420 sqq. Miscelaneu, copie proababil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

III. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Albrich, nr. 4 (după *Quellen*, VI, p. XXXV), în-4°, p. 463—482. Miscelaneu, copie probabil din prima jumătate a sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

IV. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Albrich, nr. 16. II (după *Quellen*, VI, p. XXXV), în-4°, p. 839—852. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîna lui Ioan Albrich, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Acest manuscris, cu limba modernizată, stă la baza editării cronicii în *Quellen* (vezi la *ediţii*).

V. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Philippi, nr. 371. V (după *Quellen*, VI, p. XXXV), în-4°, p. 357—377. Miscelaneu, copie de pe la mijlocul sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîna cronicarului Thoma Tartler, cu litere neo-gotice, text prescurtat.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Manuscrisul e o copie foarte prescurtată şi limba e modernizată. Există aci un adaos cu „explicarea" răzvrătirii breslei pantofarilor din 1688, însoţită de o adnotaţie specială în limba latină.

VI. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, VI. p. XXXV), in-folio, p. 427—437. Miscelaneu, copie probabil de pe la sfîrşitul sec. XVII sau începutul sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Acest manuscris este, după limbă, cel mai vechi şi mai aproape de original, necunoscut cu ocazia tipăriturii făcute de Iulius Gross în *Quellen* (vezi la ediţii).

VII. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, VI, p. XXXV), in-folio, p. 457—472. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *Diejenige Schrift, welche im Turmknopf der ev. grossen Stadtpharrkirche verwahret wird <1689—1694>.*

Copia e făcută după manuscrisul precedent.

VIII. Bibl. Lic.Honterus, Braşov, ms. Trausch, nr. 42.b. (după *Quellen*, VI, p.XXXV), în-4°, p. 327—353. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

IX. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, nr. 105 (după *Quellen*, VI, p. XXXV), în-4°, p. 447 sqq. Miscelaneu, copie de pe la mijlocul sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîna lui George Matthiae, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

Ediţii : O s c a r N e t o l i c z k a, cu titlul *Martin Seewaldt, Kirchturmknopfschrift <1689—1694>*, în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 570—578, cu un studiu introductiv de J u l i u s G r o s s, p. XXXV XXXIX, unde se specifică şi variantele din manuscrisul mai vechi — descoperit după tipăritură — comparativ cu textul ms. Albrich, mai nou (p. XXXVI—XXXIX). Tot în acest studiu se reproduce adaosul, prin care se „explică" răzvrătirea din 1688, „dezaprobînd-o" (p. XXXV—XXXVI), care nu se afla decît în ms. Albrich, nr. IV mai sus. Iar la sfîrşitul vol. VI din *Quellen*, la *Zusätze*, p. XCIX—C, unele completări după colecţia lui Iosif Kemény

din Cluj. Între acest *Kirchturmknopfschrift* — de la Biserica Neagră — şi un alt *Turmknopfschrift*—de la Bastionul fierarilor—al aceluiaşi autor există deosebiri, fiind două lucrări diferite. Aceasta a doua lucrare, cu evenimentele din anii 1687—1709, urmează imediat.

244. Turmknopfschrift <1687—1709>

Altă cronică în miniatură, pusă în globul din vîrful turnului de la Bastionul fierarilor din Braşov, cu informaţii privitoare la întîmplări locale braşovene, transilvane, muntene şi moldovene din anii 1687—1709. În 1688 se descrie răzvrătirea braşovenilor împotriva armatelor imperiale, în 1690 e povestită lupta de la Zărneşti între oştile lui Thököly şi imperiali, iar în 1703—1707 năvălirile curuţilor lui Francisc Rákoczi II în Transilvania.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Collectanea Thomas Tartler, nr. 18 a (după *Quellen*, VI, p. XXVII), in-4°, p. 93—113. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Textul are oarecare adaosuri, faţă de manuscrisul original, privind situaţia armatelor imperiale în Transilvania la 1705, adaosuri reproduse în studiul introductiv al lui Iulius Gross, în *Quellen*, VI (vezi la ediţii).

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, VI, p. XXVII), in-folio, p. 445—447. Miscelaneu, copie probabil de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

III. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, VI, p. XXVII), in-folio, p. 449—454. Miscelaneu, originalul din 1709, în limba latină, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Acest original stă la baza ediţiei ce urmează.

Ediţii. Julius Gross, *Martin Seewaldt, Turmknopfschrift (1687—1709). Pro futura memoria*, în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 312—316, cu un studiu introductiv, p. XXVI—XXVII, în care se arată impunerile băneşti mari asupra oraşului Braşov în fiecare an de la 1688 la 1694 inclusiv.

Mihail Fronius

(1675—1728)

245. Continuatio der Kirchturmknopfschrift (1687—1705)

Informaţii privind răscoalele curuţe de sub conducerea lui Emeric Thököly şi Francisc Rákóczi II, lupta de la Zărneşti (1690) şi atitudinea voievodului Ţării Romîneşti Constantin Brîncoveanu. În anii 1704—1705 curuţi în Ţara Bîrsei.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, nr. 105 (după *Quellen*, VII, CXL), in-4, p. 467—488. Miscelaneu, originalul contemporan, în limba germană, scris de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Manuscrisul original a fost scris pentru a fi aşezat în globul de pe vîrful turnului Bisericii Negre din Braşov şi e o continuare („continuatio") a *Kirchturmknopfschrift*-ului lui Martin Seewaldt (vezi acolo).

Ediţii: Julius Gross, *Continuatio der Kirchturmknopfschrift* (*1687—1705*), în *Quellen*, 1918, VII, p. 583—589, cu o notă introductivă, p. CXL.

246. Fragmentum Diarii Michaelis Fronii (1702—1703)

Fragmente cu ştiri locale braşovene şi familiale; puţine informaţii trecînd peste interesul local. Între acestea, la 1703, pretenţiile lui Duca vodă asupra unei sume de bani de la transilvani.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, nr. 104 (după *Quellen*, VII, p. CXXV), in-4°. Miscelaneu, copie probabil de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîna unui copist anonim, cu litere neo-gotice, text fragmentar.

Titlul în ms.: *lipseşte*.

Titlul de mai sus a fost dat de editorul Gross.

Ediţii: Julius Gross, *Fragmentum Diarii Michaelis Fronii* (*1702—1703*), în *Quellen*, 1918, VII, p. 416—422, cu un studiu introductiv, p. CXI—CXXV. Părţi din jurnal au fost publicate şi mai înainte în *Blätter für Geist, Kunst und Litteratur*, Braşov, 1844, nr. 45; p. 315 sqq., şi *Transilvania*, Sibiu, 1847, p. 115 sqq.

Simeon Christophori Gaitzer

(1670—1726)

247. Unparteiischer Bericht von denjenigen Dingen, welche durch das malcontenten Fürstens Franzisci Rakoczi veranlassete Unruhe in Siebenbürgen zwischen Cronstadt und ihren untreuen Nachbarn denen Haromszeker, Csicker und Györgyuer Zeckiern von Anno 1704 bis 1709 inclusive sich begeben. Cronstadt, geschrieben im Jahr 1724 (1699—1711)

Se notează răscoala curuţă de sub conducerea lui Francisc Rákóczi II, în Ţara Bîrsei şi în Secuime şi atitudinea lui Constantin Brîncoveanu, domnul Ţării Romîneşti, faţă de răscoală. Informaţiile încep cu pacea de la Carlovitz din 1699 şi continuă pînă la 1711, pacea de la Satu Mare.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, tom XXXVI, A. 36, in-folio, 139 p. Originalul din anul 1724, în limba germană, scris de mîna autorului, cu

excepţia părţii finale care conţine punctele tratatului de pace din 1711 de la Satu Mare; cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *Curutzen Geschichte von Anno 1704 bis 1709 verfasst von Simon Christoph orator in Cronstadt*, titlu scris de cineva ulterior, în locul titlului original.

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. nr. 703 (după *Quellen*, VII, p. XLIX), in-4°. Copie din sec. XVIII, în limba germană, puţin şi în limba latină, scrisă de mîna unui copist anonim, cu litere neo-gotice şi latine, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

III. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. nr. 1014 (după *Quellen*, VII, p. XLIX), in-4. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, puţin şi în limba latină, cu litere neo-gotice şi latine, text prescurtat şi prelucrat.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal, cu specificarea că aci avem numai o prescurtare a Jurnalului lui Christophori Gaitzer, prelucrată după original. Adăugăm şi amănuntul că autorul este fiul pantofarului braşovean Iacob Gaitzer, unul din şefii răzvrătiţilor braşoveni la 1688, executat alături de celelalte căpetenii ale răsculaţilor împotriva armatei austriace.

IV. Bibl. Lic. Braşov, ms. nr. 1086 (după *Quellen*, VII, p. XLIX), in-4°. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, puţin şi în limba latină, cu litere neo-gotice şi latine, text prescurtat şi prelucrat.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Şi acest manuscris e numai o prescurtare şi o prelucrare a operei originale.

V. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, nr. 4 (după *Quellen*, VII, p. XLV), in-folio, p. 1019—1028. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, puţin şi în limba latină, cu litere neo-gotice, text fragmentar.

Titlul în ms.: *Neu- und Alter Cronstädtischer Geschichts-Kalender auf die allbereit verstrichene zwei unglückselige Jahre 1704—1705, darinnen der kraft- und wehrlose Aufruhr der Zekler wie auch derer feindlicher Einfall, Verwüstung und Plünderung in Burtz Land nebst vielen anderen merkwürdigen Händeln und Begebenheiten mehrenteils Cronstadt betreffend aus dem vorhergehenden siebenzehenten Saeculo mit den heutigen Zeiten collationiert aus dem alten sächsischen Geblüt entsprossenen Cronstädtischen Nachkömmlingen zu Lieb und Nutzen vorgestellet wird von Simone Christoph Patricio Cor<onensi> U<triusque> I<uris> et Phil<osophiae> Civ<ilis> Stud<ioso> Acad<emico>. Zu Cronstadt Anno 1708.*

Aci avem numai evenimentele din anii 1704 şi 1705. Acest manuscris are şi el o dedicaţie lungă a autorului pentru notabilităţile oraşului Braşov, dar *altele* decît cele din fruntea manuscrisului nr. II, autorul arătîndu-şi aci şi metoda de lucru cu care-şi scrie opera, avînd intenţia să imite pe cronicarii braşoveni mai vechi: Fuchs, Hegyes, Weiss.

VI. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, nr. 18 b. (după *Quellen*, VII, p. XLIX), in-4°, p. 359 sqq. Miscelaneu, copie probabil de la sfîrşitul sec. XVIII, în limba germană, puţin şi în limba latină, cu litere neo-gotice şi latine, text cu lipsuri la început.

Titlul în ms.: *Neuer Zeitlauf darinnen die Fortsetzung und Vollendung dieses Tag-Buches von dem Háromszéker, Csiker und Györgjüer Zeckler Unruhe in Burtzenland nach angefangener Methode zu lesen, wonebst auch zuvörderst die Seelen-Hirten dieser Stadt der Posterität zu Liebe benamset in ihrer heutigen Ordnung zu finden.*

Avem numai ştirile de la 20 noiembrie 1705 încoace, cărora li s-a dat un titlu nou.

VII. Arh. Stat. Sibiu, ms. Varia II. 122, G. I. Haner, *Sylloge historico-politica sive scriptorum hist. Hungariae et Transilvaniae civilem tractantium collectio*, tom. X. 3, in-4°, p.129—256. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text cu lipsuri mari la sfîrşit.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Există numai începuturile răscoalei curuţe, din 1704—1705, textul întrerupîndu-se spre sfîrşitul anului 1705.

VIII. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia II, 122, G. I. Haner, *Silloge historico-politica sive scriptorum hist. Hungariae et Transilvaniae civilem tractantium collectio*, tom. X. 4, in-4°, p. 259 389. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîna aceluiaşi copist anonim, de la nr. precedent, cu litere neo-gotice, text care completează manuscrisul anterior.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, la nr. VI.

Numele autorului lipseşte, iar titlul schimbat ar putea să încurce pe cercetător, dacă n-ar observa că *aci* avem continuarea şi sfîrşitul cronicii (1705—1711), începutul fiind manuscrisul precedent. La urmă se află şi punctele tratatului de pace de la Satu Mare din 1711.

Ediţii: Julius Gross, *Simonis Christophori Unparteischer Bericht etc.* (*1699—1711*), în *Quellen*, 1918, vol. VII, p. 1—100, cu un lung studiu introductiv, p. I—LX, privitor la autor — al cărui nume e uneori Christoph — şi manuscrise. Ediţia e după copia de la nr. II, iar originalul a fost cunoscut de Gross numai după tipărirea lucrării. Din comparaţia lor reiese că ediţia de mai sus are o mulţime de greşeli şi omisiuni, pe care Gross le corectează şi le completează în *Quellen*, VII, p. LII—LX.

248. **Tagebuch des am 18 Okt. 1726 verstorbenen Kronstädter Markt-Richters und nachmaligen Communitäts-Orators Simon Christoph Galtzer von 1 März 1712 bis Febr. 1716**

Ştiri întregitoare la jurnalul *Unparteischer Bericht* . . . de mai sus, cu evenimentele din anii 1712—1716, descoperite ulterior, care însă sînt în majoritate ştiri locale braşovene, între ele şi unele privind trecutul Transilvaniei, al Ţării Romîneşti şi al Moldovei din aceşti ani. Se aminteşte şi sfîrşitul tragic al lui Constantin Brîncoveanu la Constantinopol, arătîndu-se că unul din aceia care i-au grăbit sfîrşitul este şi „Thomas Schmidt von Scharffenbach, jude regesc" al saşilor la Sibiu.

Protocolul tîrgului Braşov — dat ca anexă — cuprinde informaţii privind viaţa economică a oraşului şi a Ţării Bîrsei din 1714; între altele şi o listă a romînilor braşoveni cărora li s-a permis să taie vite şi să vîndă carne.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, nr. 13 <greşit> în loc de 73 (după *Quellen*, VII, Beiheft II, p. I), in-4. Originalul de la începutul sec. XVIII, în limba germană, foarte puţin şi în limba latină, scris de mîna autorului, cu litere neo-gotice şi latine, text cu lipsuri.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Jurnalul acesta e cu lipsuri. Azi există numai 10 coli, din cele 16 coli cîte a scris autorul pînă în 1713.

EdIţii: J u l i u s G r o s s, *Aus dem Tagebuch des Simon Cristophori alias Gailzer*, Braşov, Tip. Brüder Schneider & Feminger, 1917, in-8°, II + 192 p. *(Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt*, vol. VII, Beiheft II). Manuscrisul acestui jurnal fiind găsit după terminarea tipăririi *Unparteischer Bericht*... cu evenimentele de la 1699—1711, de mai sus, el a fost publicat ca Anexa II (Beiheft II) la vol. VII din *Quellen*, întregindu-se întîmplările pînă la 1716. În studiul său introductiv din *Quellen*, VII, Gross are consideraţii lămuritoare asupra *acestor* lucruri, la p. XLV, dînd şi o rectificare a greşelilor de tipar şi a omisiunilor strecurate în *Anexă*.

249. **Wahrhaftiger Bericht von einem unseligen Handel darinnen sich etliche unruhige Mitgenossen aus der ehrbaren Schuster-Zunft anno 1688 unbedächtig geflochten, wodurch... einen Schluss abzufassen (ist)... die gesamte Zunft nebst aller ihrer Nachkommenschaft auf immer von der Hundertmannschaft sollte ausgeschlossen bleiben, welch Conclusum... anno 1716 geändert, ja gänzlich zernichtet worden**

Informaţii locale braşovene în legătură cu rebeliunea breslei pantofarilor din oraş la 1688 împotriva armatei austriece, care a ocupat Transilvania şi oraşul Braşov, şi împăcarea lucrurilor la 1716.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Dück „Chroniken und Diarien", nr. 280 (3), in-4°. Miscelaneu, copie de pe la mijlocul sec. XIX, în limba germană, scrisă de mîna lui Iosif Dück, cu litere neo-gotice, text complet.
Titlul în ms.: *ca mai sus*.

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, VI, p. XXII), in-folio, p. 479—485. Miscelaneu, copie de pe la începutul sec. XIX, în limba germană, scrisă de mîna lui Iosif Trausch, cu litere neo-gotice, text complet.
Titlul în ms.: *ca mai sus*.

EdIţii: J u l i u s G r o s s, *Simon Christophori, Wahrhaftiger Bericht etc.* (*1688—1716*), în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 286—291, cu o scurtă notă asupra autorului şi manuscrisului.

Mihail Cserei

(1668—1756)

250. **Vera historia transilvanica ab anno 1661 incipiendo elaborata per Michaelem Cserei de Nagy Ajta et descripta in exilio Coronensi anno 1709 mense Decembri. Veritas omnia vincit <1661—1711>**

Istorie privitoare la trecutul Transilvaniei, Moldovei şi Ţării Romîneşti din anii 1661—1711. Între altele cuprinde ştiri în legătură cu „unirea" religioasă de la 1700 în Transilvania, martiriul lui Sava Brancovici şi menţionează numele unor căpitani romîni în oastea curuţă a lui Francisc Rákóczi II.

I. Bibl. Bethlen, Aiud, ms. nr. 205, in-folio, 435 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text cu lipsuri foarte mari.

Titlul în ms. : *lipseşte*, manuscrisul fiind acefal şi cuprinzînd numai crîmpeie din cronică, cu lipsuri la început, în corpul textului şi la sfîrşit.

Textul aci, ca şi în manuscrisele următoare, e în limba maghiară, deşi titlul e în limba latină. Manuscrisul este deteriorat. Originalul se află la Academia din Budapesta, după care s-a publicat ediţia de mai jos.

II. Bibl. Bethlen, Aiud, ms. nr. 206, in-folio, 570 p. + indice. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *lipseşte*, manuscrisul fiind fără foaie de titlu, dar evenimentele sînt în întregime, de la 1661—1711, cu un scurt adaos din 1712. Găsim şi titluri marginale, scrise de altă mînă decît copistul anonim al cronicii.

III. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. X, 19, in-folio, 569 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *Historia Transilvaniae ab anno 1661 usque annum 1711.*

Textul e de asemenea în limba maghiară, cu toate că titlul schimbat de aci e în limba latină.

IV. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. XI. 77 a, in-folio, 444 p. + indice. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

La urmă lipsesc cîteva foi din indicele de nume.

V. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. XI. 184, in-folio, 520 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mai mulţi copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *lipseşte*, manuscrisul neavînd foaie de titlu, dar evenimentele sînt în întregime.

VI. Arh. Muz. Raion. Arad, ms. nr. 414, in-folio, 371 p. + indice. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mai mulţi copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *lipseşte*, fiind fără foaie de titlu şi fără autor, cu întîmplările de la 1661—1711 şi adaosul din 1712.

VII. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. nr. 152 (după *Quellen*, VI, p. XX), in-4°. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *Historiája* <Istoria sa, 1661—1711>.

VIII. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. nr. 702 (după *Quellen*, VI, p. XX), in-4°. Copie de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba maghiară (cu traducerea în limba germană, aceasta din urmă cu litere neo-gotice), scrisă de mîna copistului şi traducătorului George Mihail Gottlieb von Hermann, cu litere latine, text complet.

Titlul în ms. : *Historiája* <Istoria sa, 1661—1711>.

Textul maghiar, cu traducerea în limba germană, e însoţit de un indice alfabetic-cronologic foarte sistematic.

IX. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, nr. 18 b. (după *Quellen*, VI, p. XXI), in-4 , p. 387 sqq. Miscelaneu, copie prescurtată probabil de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba maghiară, text în extras.

Titlul în ms. : <*Auszug aus der Historia von Mihail Cserei 1661—1711*>, cuprinzînd evenimentele în legătură cu trecutul Braşovului şi al Ţării Bîrsei.

În nota introductivă de la p. XXI din *Quellen* se precizează că extrasele s-au făcut „din opera originală a lui Cserei".

X. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformaţi), nr. 1003, in-folio, <246> p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mai mulţi copişti anonimi pentru Daniel P. Szathmári, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

XI. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformaţi), nr. 1017, in-folio, 561 p. + indice. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal, cu adaosul din 1712.

XII. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformaţi), nr. 1019, in-folio, 654 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de doi copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal, cu adaosul din 1712.

XIII. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformaţi), nr. 1370, in-4 , 454 p. + indice. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

XIV. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. Fond Anexa III (Unitarieni), nr. 1006, in-folio, 638 p. Copie din anul 1846, în limba maghiară, scrisă de mîna unui copist anonim pentru Samuil Csiszár de Gurghiu, text complet.

Titlul în ms : *ca mai sus*, cel principal.

XV. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa III (Unitarieni), nr. 1007, in-folio, 444 p. + indice. Copie din 1775, în limba maghiară, scrisă de mîna unui copist anonim pentru Ludovic Becski, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal, cu adaosul din 1712.

XVI. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa III (Unitarieni), nr. 1008, in-folio, 406 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîna unui copist anonim pentru Alexe Nagy, text complet.

Titlul în ms. : *lipseşte*, neavînd foaie de titlu, cu scurtul adaos pentru evenimentele din 1712.

XVII. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. fond Anexa III (Unitarieni), nr. 1336, in-folio, <150> f. + indice. Copie din anul 1814, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Grigorie Kozma, text cu foarte mari lipsuri la început.

Titlul în ms. : *lipseşte*, manuscrisul fiind acefal.

Întîmplările încep numai cu anul 1669, sfîrşindu-se cu anul 1711 inclusiv.

XVIII. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa III (Unitarieni), nr. 1337, in-folio, 444 p. + indice. Copie de pe la începutul sec. XVIII, în limba maghiară, text cu lipsa unei foi la început.

Titlul în ms. : *lipseşte*, neexistînd foaia de titlu, iar la urmă are scurtul adaos cu cele întîmplate în 1712.

XIX. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa III (Unitarieni), nr. 1556, in-4°, 677 p. + indice. Copie dinainte de anul 1826, în limba maghiară, scrisă de doi-trei copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

XX. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa III (Unitarieni), nr. 1671, in-folio, 324 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de doi-trei copiști anonimi, text cu lipsuri la sfîrșit.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal, lipsind întîmplările din anii 1698—1711.

XXI. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, fond Blaj, ms. magh., nr. 4, in-8°, 715 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *Nagyajtai Tserei Mihály igaz históriája Erdélly országának dolgairól 1661-dik esztendőtől kezdve 1709-dik eszt. Az igazság mindeneket meggyőz* <Adevărata istorie a lui Mihail Cserei de Aita Mare despre întîmplările Transilvaniei începînd cu anul 1661 pînă la 1709. Adevărul învinge>, cu evenimentele însă pînă la 1712.

E singurul manuscris, al cărui titlu maghiar e întocmai cu titlul principal, în limba latină.

XXII. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, fond Blaj, ms. magh. nr. 9, in-4 , 629 + 24p.(cuprinsul). Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal, cu evenimentele pînă la 1712.

XXIII. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, fond Blaj, ms. magh. nr. 26, in-4 , 591 p. Copie din 1766, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *Erdélyi magyar história melyet a Második Rákotzi György, Barcsai Ákos és Kemény János fejedelmek után Első Apaffi Mihály haláláig és azután történt dolgokról írt*...<Istoria maghiară transilvană ce cuprinde faptele întîmplate de la Gheorghe Rákóczi II, Acaţiu Barcsai şi Ioan Kemény pînă la moartea lui Mihail Apaffi I şi după aceea (1661 1771)>.

XXIV. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. provenit de la Colegiul Reformat din Cluj, necatal., in-4 , 512 p. + indice în față. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *lipsește*, pe cotorul legăturii se spune, însă, *Élete* <Viața sa (1661—1712)>, greșit, în loc de cronica sa, care cuprinde evenimentele acestor ani. Autobiografia e o altă lucrare, ce urmează mai jos.

Manuscrisul miscelaneu mai cuprinde copii de pe documente contemporane și de mai tîrziu și la urmă Andrei Huszti, *Ó és új Dácia* <Dacia veche și nouă>.

XXV. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, tom. XIV, A. 14, in-folio, 494 p. + scrisori și o genealogie a familiei Cserei. Copie din anul 1792, în limba maghiară, scrisă de mîinile mai multor copiști anonimi, între ei mai ales Iosif Benkő, text complet.

Titlul în ms.: *Erdély históriája 1661-től 1722-ig melyet az eredeti példányból saját kezével lemásolt Benkő József* <Istoria Transilvaniei de la 1661 pînă la 1722, copiată după original cu propria sa mînă de Iosif Benkő>. Aci se află scurte adaosuri pentru evenimentele de la 1711 la 1722.

XXVI. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 139, in-folio, 919 p. Copie din sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms : *ca mai sus*, cel principal, cu adaosul din 1712.

XXVII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 141, in-folio, 595 p. Copie din anul 1846, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

XXVIII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 142, in-folio, 449 p. Copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

XXIX. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 143, in-folio, 406 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *Históriája* <Istoria sa, 1661—1711>.

XXX. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 144, in-folio, 502 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *Históriája* <Istoria sa, 1661—1711>.

XXXI. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 163, in-folio, 230 f. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal, cu adaosul din 1712.

XXXII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 233, in-folio, 381 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. *Históriája* <Istoria sa, 1661—1711>.

XXXIII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 234, in-folio, 228 f. + indice. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

XXXIV. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 235, in-folio, 200 f. + indice. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

XXXV. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 1829, in-folio, 1118 p. Copie din anul 1841, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal, cu adaosul din 1712.

XXXVI. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 2623, in-folio, 464 p. Copie din anul 1819, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Andrei Kiss, text complet.

Titlul în ms.: *Históriája* <Istoria sa, 1661—1711>.

La sfîrşitul cronicii se află un adaos al lui Andrei Huszti despre situaţia geografică a Transilvaniei.

XXXVII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 3176, in-folio, p. 17—365. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text cu lipsuri la început.

Titlul în ms.: *Krónikája* <Cronica sa>.

Sînt numai anii 1665—1711, lipsind primele 16 p., cu materialul anilor *1661—1665*.

XXXVIII. Bibl. Inst. Istorie, Cluj, ms. nr. cat. 753, in-folio, 443 p. + indice. Copie de dinainte de anul 1766, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

XXXIX. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, nr. III. 18, in-folio, 503 p. + indice. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de cel puţin trei copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal, cu adaosul scurt pentru anul 1712.

Şi aci numele autorului e scris cu ortografia veche: Tserei.

XL. Arh. Stat. Sibiu, ms. Varia, nr. III. 34, in-folio, 393 p. + indice. Copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus,* cel principal, cu adaosul din 1712.

XLI. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 2., vol. XVIII, in-folio, 444 p. + indice. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus,* cel principal, cu adaosul scurt din 1712.

Numele autorului e scris cu ortografia veche : Tserei.

XLII. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Benignische Sammlung, Kasten L. 50. a. b. c., in-4 , 3 vol. Copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de cel puțin doi copiști anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *Élete* <Viaţa sa, 1661—1711>.

În acest manuscris opera e împărțită în trei volume : vol. I (1661—1679) ; vol. II (1680—1703) ; vol. III (1704—1711), primul fiind copiat de o mînă anonimă, iar volumele următoare de mîna lui Iosif Benigni. Deşi titlul vorbeşte despre *Viața sa,* în realitate avem cronica cu ştirile de la 1661—1711.

XLIII. Bibl. Bolyai (Col. Ref.), Tîrgu-Mureş, ms. nr. 96, in-8°, 802 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *Históriája* <Istoria sa, 1661—1711>.

Şi aci numele autorului e scris : Tserei.

XLIV. Bibl. Bolyai (Col. Ref.), Tîrgu-Mureş, ms. nr. 142, in-folio, <251> p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus,* cel principal, cu completările din 1712.

La începutul manuscrisului se află cîteva date autobiografice ale autorului, din anii 1668—1697, aprecieri asupra cancelarului contemporan Mihail Teleki şi asupra ungurilor din Ungaria, Cserei socotindu-se maghiar transilvan.

XLV. Bibl. Bolyai (Col. Ref.), Tîrgu-Mureş, ms. nr. 351, in-folio, 477 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus,* la nr. XXIII, cu scurtul adaos din 1712.

XLVI. Bibl. Bolyai (Col. Ref.), Tîrgu-Mureş, ms. nr. 356, in-folio, 398 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus,* cel principal, cu adaosul din 1712.

Datele autobiografice aci sînt la sfîrşitul manuscrisului, nu la început, aşa cum sînt în manuscrisul precedent.

XLVII. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 4, in-folio, 718 p.+ indice. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de doi copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus,* cel principal.

În fruntea manuscrisului numele autorului e : Tserei.

XLVIII. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 85, in-folio, 524 p. + indice. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus,* cel principal, avînd completarea scurtă din 1712.

Manuscrisul are la început date biografice despre autor şi familia sa, scrise de Samuil Teleki.

Ediţii : *Nagyajtai Cserei Mihály históriája* <Istoria lui Mihail Cserei de Aita-Mare, 1661 1711>, Pesta, Emich Gusztáv, 1852, in-4 , 480 col. (*Ujabb Nemzeti Könyvtár* <Noua

Bibliotecă națională> I); unele extrase selecționate, privind mai ales evenimentele importante din anii 1665—1711, în traducere românească, rezumativă, G. Barițiu, *Din cronica lui Mihail Cserei 1661—1711*,în *Transilvania*, Brașov, 1869, p. 25—26, 37—40, 49—52, 73—76, 85—88, 97—100,, 109—113, 121—123, 133—136, 147—150, 157—161, 169—172, 181—184, 194—199 ,210—214, 222—225, 231—235, 248—251, 269—273, 279—283, 287—291 ; în legătură cu trecutul Brașovului și al Țării Bîrsei, Heinrich Schlandt, Julius Gross, *Auszug aus Cserei Mihály Historiája, 1661—1711*, în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 257—270, cu un studiu introductiv, p. XIX—XX și *ibidem*, 1918, vol. VII, p. 428—434, cu o notă introductivă, p. CXXIX, cu text maghiar și în subsol cu traducere în limba germană, făcută de George Mihail Gottlieb von Hermann. Completări ulterioare s-au făcut de Julius Gross în: *Zusätze*, din *Quellen*, vol. VI, p. LXXXIX—XCIV.

Studii: pentru bibliografia bogată privind cronica lui Mihail Cserei, vezi Kosáry, *Bevezetés*, vol. I, p. 427 și 441 ; II, p. 112; III, p. 16—17 și indicele de la sfîrșitul acestui din urmă volum.

251. Autobiographia. Actis, scriptis et documentis eius illustrata <1685—1722>

Autobiografie din epoca răscoalelor curuțe și a trecerii Transilvaniei sub stăpînirea habsburgică. Cuprinde numai anii 1685—1722, cu informații mai ales asupra răscoalelor de sub conducerea lui Francisc Rákóczi II și a suferințelor îndurate de Cserei în acel timp.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, tom. XXIII, A. 23 (5), in-folio, p. 405—435. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, tom. XXIII, A. 23 (15), in—4°, <15> p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîna lui Iosif Kemény după originalul aflat în posesia lui Wolfgang Cserei, text complet.

Titlul în ms.: *Életének tulajdon leírása, 1685—1722* <Autobiografia 1685—1722>, titlul pus în ungurește probabil de Iosif Kemény, deși textul autobiografiei e în limba latină.

Ediții: Autobiografia e *inedită* și ea nu trebuie confundată cu cronica sa.

Francisc Rákóczi II

(1676—1735)

252. Napló, 1703—1711. Az eredeti Franciából fordította Nagy Berivoi Boér Antal <Jurnal, 1703—1711. După originalul francez tradus de Anton Boér de Berivoiul Mare>.

Jurnalul principelui Transilvaniei cuprinde știri privitoare la răscoala curuță din 1703—1711; se notează între altele rolul în răscoală al

romînului Pintea Viteazul.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Filiala Cluj, ms. fond Colegiul Reformat, tom. XXXVIII, in-folio, <150> p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text fragmentar.

Titlul în ms.: *Excerpta ex libris gallico-latinis, tomo II-do cui titulus*: *Histoire des révolutions de Hongrie, Haga 1739 editi*, cuprinzînd numai memoriile lui Francisc Rákóczi II adresate împăratului Leopold I și altora, avînd la urmă și punctele păcii de la Satu-Mare (1711) dintre împărat și curuți.

Manuscrisul nu are numele autorului. In loc de Haga — locul editării în limba franceză al operei — se spune Halle, ceea ce nu poate fi decît o greșeală.

II. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 553, in-4°, 322 p. Traducere din anul 1851, în limba maghiară, scrisă de mîna traducătorului anonim, cu litere latine, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal, cu evenimentele în întregime cuprinse în originalul francez, 1703—1711.

Ediții: François Rákóczy, *Histoire des révolutions de Hongrie, où l'on donne une idée juste de son légitime gouvernement*. A la Haye, Chez Jean Neaulme, 1739, in-12°, 6 vol. <vol. V conține: *Mémoires du prince F. Rákóczy sur la guerre de Hongrie, 1703—1711*, iar vol. VI: *Suite des Mémoires du prince F. Rákóczy et ceux du comte Bethlen Miklós*> ; François II Rákóczy, *Mémoires sur la guerre de Hongrie*, Budapesta, 1875 (ediție a Academiei maghiare, apărută numai în 20 exemplare); traduceri în limba maghiară: K. Ráth, *II. Rákóczy Ferencz emlékiratai a magyarországi háborúról* <Memoriile lui Francisc Rákóczi II despre războiul din Ungaria>, Győr, 1861, ed. a II-a și a III-a, Pesta, 1866 și 1868. Mai bune ed. a IV-a și a V-a, prelucrate și cu note de Kálmán Thaly: *II Rákóczi Ferencz fejedelem emlékiratai a magyar háborúról 1703-tól végéig (1711)* <Memoriile principelului Francisc Rákóczi II despre războiul din Ungaria de la 1703 pînă la sfîrșit (1711)>. Pesta, Ráth Mór, 1872, in-8°, VIII—366 p. Cea mai nouă traducere. cu o introducere de Pál Zsigmond Pach, e publicată de István Vas, *II Rákóczi Ferenc emlékiratai* <Memoriile lui Francisc Rákóczi II>, Budapesta, 1948; ed. a II-a, Budapesta, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1951, in-8°, 243 p. — *Rec.* de B. Köpeczi, în *Századok*, 1951, LXXXV, p. 551—554.

Daniel Wolff

(cca. mijlocul sec. XVII—1729)

253. Hydra Transilvanica, das ist die durch den Rakotzischen Aufstand in Siebenbürgen enstandene und von dem Teutschen Herkules, ihro Kaiserl. und Königlichen Majestät gedämpfte vielköpfige Landverderbliche Rebellions Schlange, anno 1708

Cuprinde evenimentele dintre anii 1687—1711, cu știri amănunțite privind răscoala curuților în Transilvania sub conducerea lui Francisc Rákóczi II.

I. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. IX, 265 (5), in-8°, <40> p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.
Titlul în ms.: *ca mai sus*, cu evenimentele pînă la 1711.

II. Bibl. Bis. Evang., Mediaş, ms. nr. cat. 4495, in-4°, 277 p. Copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.
Titlul în ms.: *ca mai sus*, cu evenimentele tot pînă la 1711 inclusiv.

III. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia. II. 122, în G. I. Haner, *Sylloge historico-politica sive scriptorum historiam Hungariae et Transilvaniae civilem tractantium collectio*, tom. X. 2, in-4°,p. 41—123. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîinile mai multor copişti, între ei şi episcopul G. I. Haner, cu litere gotice, text complet.
Titlul în ms.: *ca mai sus*, cu întîmplările pînă la 1711 inclusiv.

IV. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Benignische Sammlung, Kasten L. 452, in-8 , 58 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, scrisă de doi copişti anonimi. cu litere neo-gotice, text complet.
Titlul în ms.: *ca mai sus*, cu evenimentele pînă la 1711.

V. Arh. Stat. Sighişoara, ms. inv. nr. 28, in-4°, 50 p. Copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.
Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Ediţii: Manuscrisul e *inedit*, după cum reiese din J o s e p h T r a u s c h, *Schriftsteller-Lexikon*, vol. III, p. 506 şi din J ó z s e f S z i n n y e i, *Magyar irók*, vol. XIV, p. 1631—1632. În amîndouă aceste bio-bibliografii cuvîntul de la sfîrşitul titlului: Rebellionsschlange este înlocuit cu Religionsschlange.

George Briccius (Bereczk)

(cca. 1638—1720)

254. Napló könyve, Benkő József előljáró beszédével
<Jurnalul său, 1693—1715. Cu o prefaţă de Iosif Benkő>

Pe lîngă ştirile locale (şi medicale) clujene — autorul a fost medicul oraşului Cluj — cuprinde informaţii mai ales în legătură cu răscoala curuţilor de sub conducerea lui Francisc Rákóczi II în Transilvania, 1703—1711.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, tom. XXIX, A. 29 (7), in-4°, 52 p. Miscelaneu, copie din 1795, în limba maghiară, şi puţine părţi în limba latină, scrisă de mîna lui Iosif Benkő, text cu oarecare lipsuri.
Titlul în ms.: *ca mai sus*.
Originalul e pierdut. Manuscrisul acesta stă la baza tipăriturii menţionată la ediţii.

II. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 693, in-32 , 176 f. Copie de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba maghiară şi puţine părţi în limba latină, scrisă de mîna lui Iosif Benkő, text cu oarecare lipsuri.

Titlul în ms. : *Jegyzőkönyv* <Note de jurnal (1693—1715)>.

Aci însemnările istorice sînt numai de la f. 117—150, restul însemnări farmaceutice, medicale etc.

Ediţii : Károly Szabó, Sándor Szilágyi, *Vizaknai Briccius György naplója 1693—1715* <Jurnalul lui George Briccius de Ocna-Sibiului, 1693—1715>, în *Tört. eml. magy. nép. élet.*, 1860, tom. II, p. 77—116. Ştirile medicale şi farmaceutice nu sînt tipărite.

Studii : István Batta, *Adalékok V. Bereczk György naplójához* <Contribuţii la jurnalul lui George Bereczk din Ocna-Sibiului>, în *Századok*, 1918, LII, p. 443—444, unde se vorbeşte despre un al treilea manuscris.

Mihail Teleki-Fiul

(cca. 1660 — după 1720)

255. Életéről való maga irása

<Autobiografia sa (1690—1720 iulie 28)>

În afară de descrierea amănunţită a evenimentelor din timpul răscoalei curuţe de sub conducerea lui Francisc Rákóczi II — al cărui general a fost autorul — jurnalul mai cuprinde şi alte evenimente din Transilvania pînă în vara anului 1720.

I. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 42, in-folio, 1721 p. Originalul din anii de mai sus, în limba maghiară, scris de mîna lui Mihail Teleki-fiul, text întrerupt la 28 iulie 1720.

Titlul în ms. : *Második Teleki Mihálynak ab anno 1703 usque ad annum* <fără precizarea anului> *Életéről való maga irása* <Autobiografia lui Mihail Teleki al doilea de la anul 1703 pînă la anul (neprecizat)>, titlul scris de altcineva. Pentru anii 1721—1726 sînt lăsate foi albe.

O copie, cu schimbări, făcută de Coloman Thaly, se află la Arhiva Academiei din Budapesta, după care s-au publicat fragmentele de mai jos.

Ediţii : Manuscrisul în întregime e *inedit*. Scurte fragmente au publicat Kálmán Thaly, *Nehány új adat Ocskay László életéhez* <Cîteva date noi privitoare la viaţa lui Ladislau Ocskay>, în *Századok*, 1901, p. 430—436 (fragmentul de jurnal, din 1708, la p. 434—436) ; István Kiss, *Adatok II Rákóczi Ferencz Erdélyi fejedelemmé választásához* <Date privind alegerea lui Francisc Rákóczi II ca principe al Transilvaniei>, în *Tört. Tár*, 1906, VII, cap. XXXVII, p. 34—35 (fragment din 1704) ; *Ifjabb Teleki Mihály naplója. Szemelvények az 1703-tól 1712-ig terjedő korszakból* <Jurnalul lui Mihail Teleki cel Tînăr. Excerpte din epoca de la 1703 la 1712>. Budapesta, Tankönyvkiadó, 1960, in-8°, 128 p. Mihail Teleki de mai sus e *fiul* cancelarului Transilvaniei cu acelaşi nume.

Marcu Tartler

(1685—1757)

256. **Diarium oder Kurtze Verzeichnis einiger Sachen, die er in der Welt gesehen und gehöret, erlebet und erfahren, welche ihm selbst und den Seinigen, ja auch andern künftig zu guter Nachricht und Erinnerung dienen könnte: von ihm selbst aufgesetzt und renovieret im Jahr Christi 1715 (1648—1694)**

Jurnalul cuprinde pe lîngă ştiri familiale şi descrierea unor evenimente ca: răzvrătirea saşilor din Braşov la 1688, incendiul dezastruos din acelaşi oraş în 1689 şi o năvală tătărască în secuime şi în Ţara Bîrsei (1694) etc.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, nr. 105 (după *Quellen*, VII, p. CXXXII), in-4 , 44 p. Originalul probabil din prima jumătate a sec. XVIII, în limba germană, scris probabil de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Ediţii: Julius Gross, în extrase selecţionate, cu titlul *Aus dem Diarium des Marcus Tartler <1689—1694>*, în *Quellen*, 1918, vol. VII, p. 470—483, cu un studiu introductiv, p. CXXXI—CXXXIV.

Daniel Fronius

(1672—1743)

257. **Diarium <1701—1716>**

Jurnalul cuprinde atît informaţii locale privitoare la Braşov şi la Ţara Bîrsei, cît şi la Transilvania şi la Ţara Romînească: un Golescu la Braşov, din încredinţarea lui Constantin Brîncoveanu, pentru cumpărarea unei case în Şchei la 1701; închiderea în cetatea Făgăraşului a comitelui sas Ioan Sachs de Harteneck, la 1703, trecerea oştilor suedeze şi a regelui Carol XII prin Transilvania spre patrie, la 1714.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, nr. 4 (după *Quellen*, VII, p. LXXII), in-8°. Originalul probabil contemporan, în limba latină, foarte puţin şi în limba germană, scris probabil de mîna autorului, cu litere latine şi neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Ediţii: Julius Gross, în extrase selecţionate, *Aus dem Diarium des Daniel Fronius <1701—1716>*, în *Qaellen*, 1918, vol. VII, p.392—416, cu un studiu introductiv, p. LXVIII—CXI, insistîndu-se mult asupra părţii biografice, autorul jurnalului nefiind cunoscut.

Martin Ziegler

(cca. 1660—1716)

258. Calendarium historicum <591 î.e.n. — 1716 e.n.>

Însemnări istorice pe foi de calendar, începînd cu anul 591 î.e.n. pînă la 1716 e.n., cele mai multe informații locale mărunte brașovene și pentru Țara Bîrsei ca: inundații, incendii și cutremure. Calendarul mai cuprinde scurte știri privitoare la Moldova, Țara Romînească și Transilvania. Aceste însemnări fac parte dintr-o operă mai mare intitulată *Historia Transilvaniae*, azi pierdută.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, nr. 8 Fol. (după *Quellen*, IV, p. XCV-XCVI), in-folio, 732 p. Originalul de la începutul sec. XVIII, în limba latină, scris de mîna autorului pe foi de calendar, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Ediții: J u l i u s G r o s s, în extrase selecționate, cu titlul *Auszug aus „Calendarium Historicum" von Martin Ziegler (1526—1715)*, în *Quellen*, 1903, IV, p. 528—533, cu o notă introductivă, p. XCV—XCVI. Extrasele privesc mai ales trecutul Brașovului și al Țării Bîrsei.

259. Annotata historica (1678—1718)

Pe lîngă însemnările scurte locale brașovene, se mai notează știri privind stăpînirea austriacă asupra Transilvaniei și războaiele curuțe conduse de Emeric Thököly și Francisc Rákóczi II. Informațiile pentru Țara Romînească se referă la domniile lui Constantin Brîncoveanu și Ștefan Cantacuzino, iar pentru Moldova la Antioh Cantemir (1696). Însemnările acestea sînt numai extrase; ele fac parte dintr-o lucrare mai mare, azi pierdută, așa cum s-a arătat la al său *Calendarium historicum*, amintit mai sus. Însemnările din 1716—1718 sînt adaosuri mai tîrzii, ale unui autor anonim. Pentru opera lui Ziegler pierdută: *Historia Transilvaniae*, de peste 790 p., vezi Trausch-Schuller, *Schriftsteller-Lexikon*, vol. III, p. 540—542 și vol. IV, p. 525.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 54 (după *Quellen*, VI, p. XVIII—XIX), in-4, p. 199—260. Miscelaneu, copie prescurtată probabil din sec. XVIII, în limbile latină și germană, cu litere latine și neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, VI, p. XIX), in-folio, p. 679 sqq. Miscelaneu, copie probabil de pe la sfîrșitul sec. XVIII, în limbile latină și germană, cu litere latine și neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Acest manuscris e o copie făcută după manuscrisul precedent, însă are limba modernizată și multe greșeli de lectură, sau de transcriere.

Ediţii: Julius Gross, în extrase selecţionate, cu titlul *Auszug aus Annotata historica ex scriniis Martini Ziegleri* <*1678—1718*>, în *Quellen*, 1915, VI, p. 226 256, cu o introducere lămuritoare, p. XVIII—XIX. Extrasele privesc mai ales cele întîmplate la Braşov şi în Ţara Bîrsei. O ştire din 6 august 1704, în legătură cu o năvală a secuilor asupra Braşovului, e reprodusă în nota introductivă de la p. XIX.

260. Virorum Coronae eximiorum atque illustrium vita, honores et mors. Ab anno 1548 usque ad annum 1691 congessit Martinus Cziegler, Coronensis, ab anno 1692 1749 continuavit Georg Matthiae, pastor Brenndorfensis auxit et ab anno 1750 ulterius continuavit Josephus Franz Trausch, Coronensis <1549—1750 (1870)>

Pe lîngă ştirile strict locale braşovene privind viaţa, funcţiile şi moartea unor conducători administrativi şi eclesiastici ai oraşului, sau incendii, ciumă, cutremure, se mai notează şi ştiri cu caracter general privind Transilvania, Moldova şi Ţara Romînească.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Brennerberg, nr. 353 (după *Quellen*, V, p. XXIV), in-folio. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. XVIII (partea întîi, 1549—1750 şi originalul din a doua jumătate a sec. XVIII şi prima jumătate a sec. XIX (partea a doua 1750—1870), în limba latină şi puţine notiţe în limba germană, scrisă de mîna unui copist anonim şi de Iosif Fr. Trausch (de la 1750 la 1870), cu litere latine şi neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai* sus.

Aci avem şi continuarea de la 1716 la 1750 după ziarul lui Thomas Tartler şi de la 1750 la 1870 completările lui Trausch cu titlul: *Continuatio Iosephi Fr. Trausch, senatorii Coronensis.* Manuscrisul original e pierdut. Copia conţine însemnările lui Martin Ziegler, în şapte fragmente cu tot atîtea titluri diferite, de la 1549 la 1691; continuarea lui George Matthiae, de la 1691 la 1716, are titlul: *Collectanea.*

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Sammelband, nr. 120 (după *Quellen*, V, p. XXIII), in-4°. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba latină, puţine notiţe şi în limba germană, cu litere latine şi neo-gotice, text fragmentar.

Titlul în ms.: *Virorum Coronae eximiorum ac illustrium vita, honores et mors, fortgeführt und ergänzt von Georg Mathiae und Ioseph Fr. Trausch.*

Ediţii: Julius Gross, în extrase selecţionate, cu titlul *Auszug aus „Virorum Coronae eximiorum ac illustrium vita, honores et mors" von Martinus Ziegler, fortgeführt und ergänzt von Georg Matthiae und Josef Trausch* <*1549—1716*>, în *Quellen*, 1909, vol. V, p. 99—132, cu un studiu introductiv, p. XXIII—XXV.

Simeon Scheipner
(1660—1720)

261. Landtagsdiarien (1692 1717)

Ştiri din jurnalul autorului care a luat parte la dezbaterile Dietelor ardelene — la care a participat ca centumvir al oraşului Braşov — privitoare mai ales la trecutul Ţării Bîrsei şi al Transilvaniei, avînd ample

informaţii asupra cauzelor decapitării comitelui saşilor Ioan Harteneck la Sibiu, în 1703, şi cîteva informaţii asupra răscoalelor curuţe de sub conducerea lui Francisc Rákóczi II.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. nr. 106 (după *Quellen*, VII, p. CXLVI), in-4°. Originalul, în limba germană, scris de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Ediţii: Julius Gross, în extrase selecţionate, cu titlul *Aus den Landtagsdiarien Simon Scheipners und anderer <1692—1717>*, în *Quellen* 1918, VII, p. 589—614, cu un scurt studiu introductiv, p. CXL CXLVI. La textul lui Simeon Scheipner, editorul a mai adăugat la tipar, pentru anii 1704—1706, unele însemnări ale contemporanilor lui Scheipner (luate din *Arhiva capitlului Ţării Bîrsei*, la Liceul Honterus, ms. Fol. 30), iar pentru anul 1715, din *Diarium*-ul lui Mihail Fronius (*ibidem*, ms. Trausch, nr. 70).

Rusticus Prasmariensis
(1599—1718)

262. Historische Anmerkungen, 1599—1603 u. 1688—1718

Informaţii privind trecutul Transilvaniei, al Moldovei şi al Ţării Romîneşti dintre anii 1599—1603 şi 1688—1718. În prima parte (1599—1603) se înseamnă între altele cucerirea Transilvaniei de către Mihai Viteazul, amănunte asupra răscoalei ţăranilor romîni din această provincie, iar în 1602 incursiunea lui Gheorghe Basta şi a oamenilor lui în Ţara Romînească.

Partea a doua a cronicii cuprinde evenimentele din anii 1688—1718 şi se notează înaintarea oştilor austriece în Transilvania în 1688, apoi în Ţara Romînească în 1689, şi lupta de la Zărneşti în 1690. Se urmăresc an de an, pînă la 1711 inclusiv mişcările curuţe de sub conducerea lui Thököly şi apoi a lui Francisc Rákóczi II. Se mai dau informaţii în legătură cu Constantin Brîncoveanu, Ştefan Cantacuzino, Ioan Mavrocordat şi Mihail Racoviţă.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Bruzenländer Capitelsarchiv, Bd. XIV (după *Quellen*, V, p. LXV; VI, p. XXXII şi XCIX), in-folio, p. 434—437 şi 438—453. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîna cronicarului Marcu Tartler în 1724 (partea I) şi de G. Mathiae în 1761 (partea a II-a,) cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Originalul nu mai există, ci numai această copie, de la care pleacă toate celelalte şi care stă la baza ediţiei de mai jos.

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Ioseph Dück, nr. 280 (după *Quellen*, V, p. LXV), in-4 . Miscelaneu, copie probabil de pe la începutul sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *lipsește* și aci.

III. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Philippi, Bd. III, nr. XV.II (după *Quellen*, V, p. LXV), in-4 . Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *lipsește.*

IV. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, nr. 239 (după *Quellen*, V, p. LXV; VI, p. XXXII și XCIX), in-folio, p. 711—720. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Aci partea a II-a a cronicii e numai un extras scris în luna mai 1761 de mîna lui G. Mathiae.

Ediții: Julius Gross, în extrase, cu titlul *Excerpta ex alio manuscripto rustici cuiusdam Prasmariensis <1599—1603>*, în *Quellen*, 1909, vol. V, p. 432—436, cu o notă introductivă, p. LXV (partea I) și de același, cu titlul *Ex Rustici Prasmariensis manuscripto recentiora quaedam <1688—1718>*, în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 347—368, cu note lămuritoare, p. XXXII și XCIX (partea a II-a).

Francisc Szakál

(1657—1726)

263. **Naplója a kuruczvilág korából**
<Jurnalul său din vremea curuților, 1698—1718>

Știri locale clujene și pentru Transilvania din anii 1698—1718, oglindind răscoalele curuțe, văzute de un tîmplar clujean.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 574, in-4 , 20 f. Copie din sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Alexandru Szilágyi, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Originalul nu se știe unde se află.

Ediții: Károly Szabó, Sándor Szilágyi, *Szakál Ferencz naplója, 1698 1718* <Jurnalul lui Francisc Szakál, 1698—1718>, în *Tört. eml. magy. nép. élet.*, vol. II, p. 33—76.

Ioan Stanislaus Grotovsky

(cca. 1692—1772)

264. **Tagebuch seiner Reisen und erlebten Begebenheiten von 1715—1720**

Jurnal cu informații istorice pentru trecutul Țării Romînești din anii 1715—1720, vorbindu-se despre Ioan și Nicolae Mavrocordat și despre luptele turcilor cu austriecii în acest timp.

I. Arh. Stat. Sibiu, ms. Varia, II, 203 in-4°, f. 55—70. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîna lui Ioan Seivert, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *Tagebuch seiner Reisen von 1715—1720.*

Autorul e sas din Orăştie, cu părinţi de origine poloneză, fost farmacist la Bucureşti în anii descrişi în jurnal.

Ediţii : Manuscrisul e *inedit.* Părţile privitoare la luptele dintre turci şi austrieci — în care e vorba şi de Ţara Romînească — au fost tipărite de I. Seivert, *Die Feldzüge der Türken wider die Kaiserlichen in den Jahren 1716—1718*, în *Ungarische Magazin*, 1783, III, p. 301—319.

George Schuller

(cca. a doua jumătate a sec. XVII — după 1742)

265. Particularia anno<tata> historico-chronologica ab anno 1700 ad.... 1720

Scurte ştiri din anii 1700—1720 privitoare la trecutul Transilvaniei, Moldovei şi al Ţării Romîneşti.

I. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, Verschiedene Manuskripte, P. 9, III, in-8°, <9> f. Miscelaneu, probabil originalul de la începutul sec. XVIII, în limba germană, scris probabil de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Istoriografia discută paternitatea însemnărilor, atribuindu-le lui George Schuller, sau fiului acestuia, Ioan George Schuller. Se înclină pentru primul.

Ediţii : Manuscrisul e *inedit.*

George Soterius

(cca. mijlocul sec. XVII—1728)

266. Bellum Transilvanorum turcicum (1396—1658)

Ştiri, cronologic expuse, despre războaiele dintre turci şi ardeleni începînd cu lupta de la Nicopole din 1396 pînă la asediul Orăzii de către turci în 1658, în timpul lui Gheorghe Rákóczi II. Sînt menţiuni şi despre Moldova şi Ţara Romînească.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. din arh. fam. Teleki din Gorneşti, necatal., in-4°, <331> p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text cu lipsuri pe la mijlocul manuscrisului.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Lipsește textul german. Înaintea titlului se află adnotația : „Originale apud Michaelem Sachsenheim".

II. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 1. vol. III. 4, in-folio, <500> f. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină și germană, scrisă de mîinile mai multor copiști anonimi, cu litere latine și neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

III. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 87 (2), in-folio, <308> p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limbile latină și germană, cu litere latine și neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Ediții : Manuscrisul e *inedit.*

267. Bibliotheca Hungarorum et Transilvanorum rerumque Hungaricarum et Transilvanicarum (—1700)

Compilație după operele cronicarilor care s-au ocupat cu trecutul Ungariei și al Transilvaniei. Pînă în jurul anului 1700 lista cronicarilor e cvasicompletată. După aceea sînt adaosuri întîmplătoare, de mîini străine.

I. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, II, 82, in-4 , 635 p. + indice de nume la sfîrșit. Copie din sec. XVIII, în limbile latină și germană, scrisă de mîinile mai multor copiști anonimi, cu litere latine și neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

II. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Benignische Sammlung, Kasten L. 72. 2, in-folio, 106 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text cu lipsuri la sfîrșit.

Titlul în ms. : *Collectanea de scriptoribus rerum Hungaricarum et Transilvanicarum.*

Aci, lipsind partea de la sfîrșit, nu avem întreaga listă a cronicarilor și istoriografilor.

Ediții : Manuscrisul e *inedit* și puțin cunoscut.

268. Cibinium<— 1700>

Informații istorice, administrative și geografice, asupra Sibiului, în nouă capitole. Din aceste capitole partea istorică e mai ales la cap. IX. Lucrarea a rămas neterminată.

I. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, II. 5, în G. I. Haner, *Sylloge historico-politica sive scriptorum historiam Hungariae et Transilvaniae civilem tractantium collectio,* tom. VII, in-4°, p. 535—800. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîna episcopului G. I. Haner, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

II. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, II, 191/I.6, in-4°, p. 321—378. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba latină și germană, cu litere latine și neo-gotice, text în extras.
Titlul în ms. : *Excerpta aus G. Soterii Cibinium <1223 — cca. 1700>.*

III. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 1. vol. III, 1. in-folio, <150> f. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile a doi-trei copiști anonimi, text cu lipsuri la sfîrșit.
Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

IV. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Eugen Friedenfels Sammlung, F. F. 3, in-folio, 103 p. Miscelaneu, copie din anul 1774, în limba latină, scrisă de mîna lui M. Fay după copia episcopului G. I. Haner de mai jos (nr. IV), text complet.
Titlul în ms. : *Cibinium* (*—1700*). *Ex Sylloge historico-politica Tom. VII reverendissimi Dni Georgii Ieremiae Hanerii, superattendentis* (*sic*) *A. C. addictorum, a Martino Fay, diebus Ianuarii 1774 descriptum.*
Aci partea istorică e fără lipsuri; vezi și la Trausch, *Schriftsteller-Lexikon*, vol. III, p. 328—329, unde manuscrisul e descris mai pe larg.

V. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Eugen Friedenfels Sammlung, F. F. 4, in-4°, 218 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.
Titlul în ms. : *ca mai sus*, avînd textul în întregime.

Ediții : Manuscrisul e *inedit.*

269. De ducibus Vallachiae <1330—1722>

Cronică latină a Țării Romînești, cuprinzînd epoca de la Basarab I (1330), pînă la Nicolae Mavrocordat în a doua domnie (1722 inclusiv). Vremurile lui Mihai Viteazul ocupă o pătrime din cronică.

I. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, II.5, în G. I. Haner, *Sylloge historico-politica sive scriptorum historiam Hungariae et Transilvaniae civilem tractantium collectio*, tom. VIII. 4, in-8°, p. 491—584 + indice alfabetic cu numele voievozilor. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copiști anonimi, text complet.
Titlul în ms. : *Commentariolus de Ducibus Valachiae <1330—1722>.*

II. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 1. vol. V. 6, in-folio, p. 1 56. Miscelaneu, probabil originalul de la începutul sec. XVIII, în limba latină, scris probabil de mîna autorului, text complet.
Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.
În acest manuscris, ca și în cele următoare, toți voievozii *Radu* sînt trecuți cu numele de *Rudolphus.*

III. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 191/2, in-8° <112> p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.
Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal. Lipsește numele autorului. Aci numele lui Mircea cel Bătrîn e Mauritius.

Ediții : Manuscrisul e *inedit.*

Luca Seyberger, Simeon Blasius

(cca. mijlocul sec. XVII — cca. 1713) (1687 — după 1744)

270. Haus-Diarium oder Kron-Städtische Zeit-Beschreibung, was sich von Anno 1688 bis zum Ausgang dieses Seculi und des folgends in dem 17 Seculo in Kronstadt und Burzenland teils auch in Siebenbürgen begeben. Aufgezeichnet und zusammengetragen von Lucas Seybergern, nachgeschrieben von Simon Blasio Buchbinder 1715 Die 4 Martii <1688—1725>

Pe lîngă informaţii locale braşovene (alegerea juzilor şi a altor demnitari ai oraşului), ziarul cuprinde ştiri generale privind Transilvania, Moldova şi Ţara Romînească. Între acestea se notează răscoala curuţilor lui Francisc Rákóczi II, răzvrătirea saşilor din Braşov, la 1688, lupta de la Zărneşti în 1690 etc.; începînd cu anul 1714, pînă la sfîrşit, însemnările aparţin lui Blasius.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. nr. 366 (după *Quellen*, VII, p. CXXIX), in-4°. Originalul contemporan, în limba germană, scris de mîna lui Simeon Blasius, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Ediţii: Julius Gross, în extrase selecţionate, cu titlul *Aus den Diarium des Lucas Seyberger und Simon Blasius <1688—1725>*, în *Quellen*, 1918, VII, p. 434—470, cu un studiu introductiv, p. CXXIX—CXXXI.

Ioan Filstich

(1684—1743)

271. Historica Transilvaniae, Hungariae, Valachiae et Moldaviae <—1727>

Scurte ştiri cronologice pe domnii, din trecutul Transilvaniei, Ţării Romîneşti şi Moldovei pînă la 1727. Despre Ţara Romînească are informaţii mai bogate, dar numai de la Mihai Viteazul (1600) încoace, pînă la Nicolae Mavrocordat (1719); despre Moldova ştirile sînt mai sărace, începînd de la Bogdan I pînă la Mihail Racoviţă a treia oară (1726).

I. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia II. 5, G. I. Haner, *Sylloge historico-politica sive scriptorum historiam Hungariae et Transilvaniae civilem tractantium collectio*, tom. VII, 1.2. 3, in-8°, 181 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîna unui copist anonim, cu litere latine, text complet.

Titlul în ms.: *Historia regni Transylvanici civilis in calamum dictata anno 1728*, urmat, mai departe, de titlul: *Historia Wallachiae <—1719>*, şi spre sfîrşit de titlul: *Moldaviae historiola <—1726>*.

Țara Romînească și Moldova n-au foaie de titlu separată, ci numai titlu de capitol. Trausch în *Schriftsteller-Lexikon*, I, p. 312—315, le înșiră ca lucrări separate.

II. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 3. tom. XXV, in-folio, <90> f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîna lui Tomas Tartler, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

Povestirea evenimentelor e inegală, pentru Transilvania cca. 80%, pentru Țara Romînească 12%, pentru Moldova 8%.

III. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Eugen Friedenfels Sammlung, F. F. 3, in-folio, 57 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîna lui Martin Fay, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. I, cu aceeași seriere a titlurilor.

Ediții : Manuscrisul e *inedit*.

Pentru Ioan Filstich vezi și *Letopisețul Cantacuzinesc* și Radu Greceanu, *Istoria domniei lui Constantin vodă Brîncoveanu.*

272. **Kurtze historische, geographische u. politische Anmerkungen von Siebenbürgen** <—1737>

Scurte informații istorice și geografice, cronologic pe domnii, privind trecutul Transilvaniei, Moldovei și al Țării Romînești, pînă la anul 1737 inclusiv. Unele știri sînt destul de dezvoltate, mai ales acelea din ultima sută de ani.

I. Bibl. raion, Mediaș, ms. necatal., in-4°, 364 p. Copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : ca mai sus, cu oarecare schimbări și adaosuri : *Kurze geographische und historische Anmerkungen von Siebenbürgen. Nach Bemerkungen von M. v. Heydendorf auf dem 1 Blatte* : *Filstichii, Rectoris Coronensis historia patriae... <— 1737>.*

Manuscrisul a aparținut lui Mihail Heydendorff, care a și identificat numele autorului, apoi fostului Liceu Ștefan Ludwig Roth din Mediaș.

II. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia II. 5, G. I. Haner, *Sylloge historico-politica sive scriptorum historiam Hungariae et Transilvaniae civilem tractantium collectio*, tom. III. 1, in-8°, p. 1—503. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîinile mai multor copiști anonimi, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : ca mai sus, la nr. I, dar mai scurt : *Kurtze geographische und historische Anmerkungen von Siebenbürgen <—1737>.*

III. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 3. vol. XXIV, in-folio, <150> f. Originalul din prima jumătate a sec. XVIII, în limba germană, scris de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

IV. Bibl. raion. Sighișoara, ms. necatal., in-4°. Copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *Geographia historiaque patriae seu Transylvaniae* < 1737>.

Manuscrisul acesta cu titlu *latin* e necunoscut lui Iosif Trausch, care în *Schriftsteller-Lexikon*, vol. I, p. 312—316, nu menționează vreun manuscris cu astfel de titlu. Provine din biblioteca fostului liceu „Teutsch" din Sighișoara.

Ediții: Manuscrisul e *inedit*.

273. Oratio de Historia Valachorum annalibus transilvaniensibus arctissimum ob nexum haud inutiliter jungenda festo Galli a. 1742, d. 16 oct. in Gimnasio Coronensi ex legum praescripto publice recitata a Jacob Müllo stud. S. C. Auctor vero orationis est Joh. Filstich R. C.

Știri privind istoria Moldovei și a Țării Romînești, cu informații amănunțite pentru începuturile sec. XVIII, contemporane cu autorul.

I. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 3. vol. XXIV, in -folio, 16 p. Miscelaneu, probabil originalul din prima jumătate a sec. XVIII, în limba latină, scris probabil de mîna studentului Iacob Müller, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Ediții: Manuscrisul e *inedit*.

274. Moldavorum reguli <1357—1607>

Scurtă cronică latină a Moldovei, de la Bogdan I la Constantin Movilă (1607). Începe de fapt cu Basarab I; care la 1329 (!) bate pe Carol Robert la Posada, trecînd apoi la voievozii Moldovei și la faptele lor mai importante.

I. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, II. 5, G. I. Haner, *Sylloge historico-politica sive scriptorum hist. Hungariae et Transilvaniae civilem tractantium collectio*, tom. VIII, in-8, p. 587—621 + lista cronologică a voievozilor. Miscelaneu, copie de după anul 1726, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copiști, între ei și Gr. I. Haner, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Cronica a fost scrisă în timpul domniei lui Mihail Racoviță (cca. 1726), după cum se spune într-o notă marginală. Lipsește numele autorului, dar faptul că Ioan Filstich s-a ocupat de trecutul Moldovei, precum și faptul că cronica s-a scris în jurul anului 1726, ar pleda pentru paternitatea lui Filstich.

Ediții: Manuscrisul e *inedit*.

Gerzson Veres Dálnoki

(cca. a doua jumătate a sec. XVII — după 1729)

275. Krónikája a kurucz világról és versei

<Cronică și versuri din vremea curuților, 1704—1729>

Însemnări cronicărești și versuri din epoca răscoalei curuților în Transilvania sub conducerea lui Francisc Rákóczi II și urmările ei (1704—1729).

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 629, in-4°, 94 f. Originalul de la începutul sec. XVIII, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Ediții : Kálmán Thaly, *Dálnoki Veres Gerzson verses krónikája a kurucz világról* <Cronica rimată a lui Gerzson Veres Dálnoki despre vremurile curuțe>. (În : *Adalékok a Thököly-és Rákóczi-kor irodalomtörténetéhez* <Contribuții la istoria literară a vremurilor lui Thököly și Rákóczi>, vol. II, Pesta, Ráth Mór, 1872, in-8°, p. 332—372).

Anonim

276. Cantio Péró lázadásáról, 1735 Szeptember 30

<Cîntec despre răscoala lui Pero, 30 septembrie 1735>

Cronică rimată despre răscoala lui Pero Seghedinaț din județul Aradului în anul 1735.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 743, in-folio, 4 p. Copie din sec. XVIII în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Manuscrisul original e necunoscut.

Ediții : Sándor Szilágyi, *A Péró-féle mozgalom történetéhez. I. Péró veszedelme* <Despre istoria răscoalei lui Pero. I. Primejdia lui Pero>, în *Új Magyar Múzeum* <Noul Muzeu maghiar>, Pesta, 1859, IX, 1. p. 181—184 (versiune mai apropiată de manuscrisul de mai sus) ; Miklós K. Papp, *Az 1735-i zendülés története* <Istoria răzvrătirii din 1735>, Cluj, 1865 ; Kálmán Thaly, *Adalékok a Thökölyés Rákóczi-kor irodalomtörténetéhez. „Péró veszedelme”* <Contribuții la istoria literară a epocii lui Thököly și Rákóczi. „Primejdia lui Pero”>, vol. II, Pesta, Ráth Mór, 1872, in-8°, p. 423—432 (versiune mult completată) ; Sándor Kozocsa, *Rebellis-ének a Péró-lázadásról* <Cîntec revoluționar despre răscoala lui Pero>, în *Irodalomtörténeti Közlemények* <Comunicări de istorie literară>, Budapesta, 1929, XXXIX, p. 470—472 (versiunea probabil cea mai veche, dar nici aceasta nu e întocmai cu textul manuscrisului de mai sus).

Mihail Tholdalagi, cel Orb

(1688—1738)

277. Diarium

<1714—1730, ianuarie 1734—12 martie 1735>

Informații privind frămîntările politice din Transilvania dintre anii 1714—1730 și de la 1734 pînă la începutul anului 1735.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Dam. Bánffy, necatal., in-16 , <479> f. Original contemporan, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.
Cuprinde evenimentele din 1714—1729.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond. Fam. Bánffy, necatal., in-16°, <194> p. Originalul din 1730, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.
Titlul în ms. : *Az 1730-ik esztendőbeli napjaimnak folytatásának... rövid lajstroma* <Descrierea pe scurt... a vieții mele în anul 1730>.
Cuprinde evenimentele din anul 1730.

III. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 1760, in-8°, 1 vol. Originalul din 1734 — 1735, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text cu lipsuri.
Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.
Cuprinde întîmplările din ianuarie 1734—12 martie 1735.
Manuscrisul acesta completează pe cele precedente. Nu ni s-au păstrat cele scrise între anii 1731—1733.

Ediții : Manuscrisul e *inedit*.

Petru Apor
(1676—1752)

278. **Metamorphosis Transylvaniae, az az Erdélynek régi együgyű alázatos idejében való gazdagságából, e mostani kevély, czifra, felfordúlt állapotjában koldusságra való változása, Melyen az mint életében sohasem kapott, hanem Erdélynek régi alázatos együgyűségében holtig megmaradott, úgy az következendő maradváinak örökös emlékezetire írt le, hazája felfordúlt állapotján szánakodó igaz haza-fia és gyükeres székely Báro Al-Torjai Apor Péter, Végezte penig el munkáját az 1736 és életének 60-dik esztendejében Alsó-Torjai udvarházánál. Et haec meminisse juvabit**
<Metamorphosis Transylvaniae, adică schimbarea Transilvaniei din vremurile vechi și simple în starea de cerșit, pretențioasă și încrezută de acum, descrisă pentru generațiile viitoare spre veșnică aducere aminte de cineva care n-a cerut nimic în viață, ci a rămas pînă la moarte în simplitatea de altădată a Transilvaniei, de un patriot adevărat — căruia i-e milă de stările răsturnate ale patriei sale — și secui get-beget baron Petru Apor de Turia în anul 1736, în al 60-lea an al vieții, la casa sa din Turia. Et haec meminisse juvabit (cca. 1687—1736)>

Cuprinde descrierea economică, socială și religioasă a Transilvaniei, în epoca trecerii ei de sub suzeranitatea turcească sub cea habsburgică, cca. 1687 pînă la 1736, lăudînd vechile tradiții transilvane față de noile obiceiuri nemțești.

I. Bibl. Batthyaneum, Alba-Iulia, ms. nr. III. 3, in-folio, 69 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.
Titlul în ms. : *ca mai sus*, cu puține schimbări neînsemnate.
Originalul nu se știe unde se află.

II. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa III (Unitarieni), nr. 1048, in-folio, 32 p. Copie din prima jumătate a sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *Metamorphosis Transylvaniae, avagy az erdélyi régí szokások és rendtartások, az kik voltak és múltanak, s újak származtanak* <Metamorphosis Transylvaniae, adică vechile obiceiuri şi rînduieli ardeleneşti aşa cum au fost şi au trecut şi altele noi s-au născut>.

III. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, fond Blaj, ms. magh. nr. 10, in-folio, 66 p. + documente. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, la nr. II.

Documentele nu au nici o legătură cu opera lui Apor.

IV. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Alexandru Mike, Egyveleg gyűjtemény <Colecţie miscellanee>, tom. VI (1), in-folio, p. 1—66. Miscelaneu, copie din a doua jumătate a sec. XVIII în limba maghiară, scrisă de mîna unui copist anonim, cu litere latine, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Ca întregire la *Metamorphosis* sînt considerate următoarele două manuscrise ale lui Apor: *Syntagma et syllabus vivorum et mortuorum aetate mea, qui memoriam non fugerunt* şi *Syntagma et syllabus mortuorum ante aetatem meam* <1767>, cu caracter mai mult genealogic.

V. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 1281, in-4°, 55 p. Copie din anul 1853, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Copia aceasta pare a fi cea mai bună; ea stă la baza ediţiei de mai jos.

VI. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 161 (8), in-folio, p. 462—473. Miscelaneu, copie din a doua jumătate a sec. XVIII, în limba maghiară, text cu foarte mari lipsuri la sfîrşit.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal, cu oarecare schimbări neînsemnate.

Ediţii: Gábor Kazinczy, *Altorjai B. Apor Péter munkái* <Operele baronului Petru Apor de Turia>, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, tom. XI, p. 313—443 <Metamorphosis> şi p. 444—484 <Adaosuri şi însemnări de cronicarul Mihail Cserei — la Metamorphosis>.

279. Sinopsis mutationum notabiliorum aetate mea in Transylvania et progressus vitae meae <1676—1748>

Jurnal cu ştiri din anii 1676—1748. Între altele se arată sfîrşitul domniei lui Mihail Apafi şi cucerirea Transilvaniei de către austrieci, cu amănunte asupra răscoalelor de sub conducerea lui Emeric Thököly şi a lui Francisc Rákóczi II. Se insistă asupra divergenţelor confesionale în Transilvania, care se catoliciza sub austrieci. Detalii asupra prinderii lui Nicolae Mavrocordat de trupele austriece la Bucureşti, asupra răscoalei lui Pero (1735—1736), precum şi asupra mişcării religioase ortodoxe a călugărului Visarion Sarai (1744).

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 214, in-folio, 225 p. Copie din a doua jumătate a sec. XVIII, traducere în limba maghiară de un anonim, text cu lipsuri la sfîrşit.

Titlul în ms.: *Az én idömbe és értemre, Erdély országban történt nevezetesebb változásoknak leírása* <Descrierea schimbărilor mai însemnate din Transilvania în timpul vieţii mele>.

II. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 236, in-folio, f. 148 246. Miscelaneu, copie din jumătatea a doua a sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîna mai multor copiști anonimi, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Originalul nu se cunoaște. Copia aceasta, făcută pentru Emeric Mikó, pare a fi cea mai bună.

III. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 18 f. in-folio, <25> p. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. XVIII, în limba latină, text cu foarte mari lipsuri la sfîrșit.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Manuscrisul se oprește la 1703 inclusiv.

Ediți: Gábor Kazinczy, *Altorjai B. Apor Péter munkái* <Operele baronului Petru Apor de Turia>, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, tom. XI, p. 117 312 <Sinopsis>. Cuprinde textul latin. Trad. maghiară, din ms. nr. 214 de mai sus, e inedită.

Ladislau Vass

(1697—1738)

280. **Diarium az az mindennapon lett dolgairól... irot könyve**
<Jurnal, adică carte despre lucrurile întîmplate zilnic (1714—1739)>

Informații transilvane, dar și muntene și moldovene asupra perioadei de la 1714 la 1739, privind mai ales atitudinea nobilimii împotriva lui Inocențiu Micu-Clain în dieta de la 1736 și știri în legătură cu Oltenia sub austrieci.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 1586, in-8° și in-12°, 3 vol. Originalul din anii 1714—1738, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, continuînd cu descrierea evenimentelor pe tatăl său, George Vass (vezi la acesta). Partea de la 26 septembrie 1738—18 ianuarie 1739 e scrisă de văduva autorului.

Ediții: Gyula Nagy, *Czegei Vass László naplói* <Jurnalele lui Ladislau Vass de Țaga>, în *Mon. Hung. Hist. Script*; vol. XXXV, p. 469—608.

Ștefan Bethlen

(cca. prima jumătate a sec. XVIII — după 1739)

281. **Diarium campestre pro campania A. <1> 738 <et 1739> quo ex parte Transylvania sub commanda serenissimi Principis de Lobkoviz cum bono Deo instituitur**
<22 mai 1738—8 dec. 1739>

Însemnări scurte de jurnal privind campania împotriva turcilor din 1738—1739, cu știri transilvane și bănățene, dar și pentru Țara Romînească și Moldova.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 972, in-12°, 38 f. Originalul de la mijlocul sec. XVIII, în limba maghiară, scris de mîna autorului, cu litere latine, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Ediții: Manuscrisul e *inedit* și necunoscut istoriografiei transilvane și bănățene.

George Haner

(1672–1740)

282. **Chronicon templi Etselensis sinistro parieti supra sacristium et parochi... scriptum <1386–1577>**

Cronică scurtă, scrisă pe pereții bisericii din Ațel — lîngă Mediaș — cuprinzînd știri privitoare la trecutul Transilvaniei din anii 1386–1577 și o știre moldovenească din 1542, în legătura cu apariția lăcustelor în Moldova și în Transilvania.

I. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Fabritius Sammlung, tom. XI, 5. b. J. 2.5. 6, in-8°, <4> p. Miscelaneu, copie din anul 1862, în limba latină, scrisă de mîna lui Carol Fabritius, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Cronica a fost copiată de Fabritius, la anul pomenit, din opera mai mare a lui George Haner, rămasă inedită pînă azi, intitulată: *Nota bene Majus pastoris saxo-transilvani et Aug. conf. invariatae ore et corde addicti in III partes divisum* și anume din tom. II, p. 717–720. G. Haner a fost episcop al bisericii săsești din Transilvania în anii 1736–1740.

Ediții: Manuscrisul e *inedit.*

Thomas Tartler

(1700–1770)

283. **Diarium seu Ephemerides ab A. M. 1700. Et mihi et posteritati <1701–1740>**

Jurnal cu știri locale brașovene, privitoare la romîni și la sași, cărora li se adaugă o serie de informații în legătură cu luptele curuților lui Francisc Rákóczi II și apoi consolidarea puterii austriece în Transilvania, cu repercusiuni și asupra Țării Romînești și a Moldovei. Se mai notează încercările de catolicizare a romînilor din Șcheii Brașovului de către episcopul Inocențiu Micu-Clain (1732–1733) și cearta „vamală" între Țara Romînească și Transilvania. Mențiuni despre „Popa Petru din Șchei" care a inventat o tipografie etc.

I. Arh. Stat., Braşov., ms. Honterus, necatal., in-8°, 34 f. Copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text cu lipsuri mari.

Titlul în ms. : *Diarium a Thoma Tartlero consignatum*, cu evenimentele numai din anii 1716—1733.

Copia e deteriorată de umezeală, textul e greu de citit şi cu numeroase lipsuri.

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Philippi, nr. 270 (după *Quellen*, VII, p. LXI), in-8°. Originalul probabil din sec. XVIII, în limba germană, puţin şi în limba latină, scris probabil de mîna autorului, cu litere neo-gotice şi latine, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

III. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, nr. 106 (după *Quellen*, VII, p. LX LXII), in-4°. Copie de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba germană, puţin şi în limba latină, scrisă de mîna lui Mihail Enyeter, cu litere neo-gotice şi latine, text cu lipsuri.

Titlul în ms. : *Diarium rerum memorabilium Barcensium ab anno 1716 ad annum 1750.*

Evenimentele nu încep cu 1716 şi nu se termină cu 1750, cum se spune în titlu, manuscrisul azi nefiind complet. Această copie, împreună cu originalul, stau la baza tipăriturii lui Gross din *Quellen* (vezi la ediţii). Lipsurile de la începutul manuscrisului au fost completate de Trausch după manuscrisul lui L. I. Marienburg, aflător la Biblioteca Naţională Széchenyi din Budapesta, în care sfîrşitul se termină tot cu 1740 şi deci nu merge pînă la 1750, dată pe care o admite însă şi Benkő (*Transilvania*, II, p. 428), sau cum susţin alţii : jurnalul s-ar fi extins chiar pînă la 1761. Unele adaosuri scurte la acest jurnal, publicate de Julius Gross tot în *Quellen* cu titlul : *Zusätze zu Thomas Tartlers Diarium <1717—1749>*, pledează tot pentru un jurnal, care a depăşit în textul lui integral anul 1740.

Ediţii : Julius Gross, *Diarium des Thomas Tartler <1701—1740>*, în *Quellen*, 1918, VII, p. 103—242, cu un studiu introductiv, p. LX-LXII. Asupra valorii originalului şi a copiei mai noi, de pe un alt original, a se vedea cele spuse de Gross în studiul introductiv. În textul acestui jurnal se pomeneşte des un jurnal al lui Rhein, care azi nu mai există, dar al cărui conţinut măcar fragmentar s-a păstrat aci la Tartler.

284. Collectanea zu einer Particulär-Historie von Cronstadt aus unterschiedlichen Documenten zusammengebracht von Thomas Tartler Anno 1741, Fortgesetzt und vermehrt mit einem zweiten Bande von Joseph Franz Trausch <—1827>

Compilaţie de ştiri din cronici şi din alte izvoare privitoare la trecutul oraşului Braşov, la trecutul Transilvaniei, Moldovei şi al Ţării Romîneşti, pînă la 1741 şi cu continuarea lui I. F. Trausch pînă la 1827. Informaţiile nu sînt totdeauna strict cronologice.

I. Arh. Stat., Braşov, Bibl. Inv. nr. 960, in-4°, 3 vol. XII + 656 p. (I); 859 p. (II); 154 p. (III), ultimul volum cuprinzînd indicele de nume. Copie din anul 1886, în limba germană, scrisă de mîna lui Andrei Gutsch, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Ediţii : Manuscrisul e *inedit*.

285. Tartlauer Chronica oder Historie von dem königlichen Markt Tartlau in dem Burzenländischen Distrikte <997 1754>

Cronică privind trecutul comunei Prejmer (Tartlau) din Țara Bîrsei, din anii 997—1754, dar mai ales în anii 1278—1754, între care multe informații despre domnii Moldovei și ai Țării Romînești, în legătură cu istoricul comunei, ca de ex.: la 1342 e amintit voievodul Moldovei, la 1600 Mihai Viteazul, la 1602 Radu Șerban etc. și acțiunile săvîrșite de ei. Partea „istorică" e partea a III-a din cronică. Partea I cuprinde: „Der Anfang, Erbauung und Wachstum"; Partea a II-a: „Der Grund, Situation und Hatert".

I. Arh. Stat., Brașov, Inv. nr. 1428, in-8°, 99 p. Copie din anul 1796, în limba germană, scrisă de mîna lui Mihail Kauffmes, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *Tartelauer Chronica oder Historie von dem königlichen Marckt Tartlau in dem Burzenländischen Distrikte, aus wahrhaften Schriften kürzlich verfasst von Thomas Tartlero, Past. Tarteloviens, in An<n>o 1755. Geschrieben von Michael Kauffmes in Jahr Anno 1796 <997 1754>.*

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Friedrich Philippi, nr. III (după *Quellen*, IV, p. XLVIII), in-4°. Miscelaneu, copie din sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Acest manuscris a ajuns în colecția Philippi prin donația fostului rector al liceului Honterus și preot în Prejmer, Iosif Christian Fabritius.

III. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, IV, p. XLVII), in-folio, p. 845—895. Miscelaneu, copie din sec. XIX, în limba germană, scrisă de mîna unui copist anonim, cu adaosuri de Iosif Trausch, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal, cu adaosurile lui Trausch privitoare la anii 1699, 1704—1706 și 1822.

Manuscrisul pare a fi o copie de pe originalul din 1755, așa cum o altă copie de pe original e și exemplarul găsit la Arhivele Statului din Brașov, pomenit mai sus la I.

IV. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, nr. 42. b. (după *Quellen*, IV, p. XLII), in-4, p. 289 sqq. Miscelaneu, copie din sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text fragmentar.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Ediții: Manuscrisul în cea mai mare parte e *inedit*. Extrase, privind trecutul comunei Prejmer, a Țării Bîrsei, a Transilvaniei, Moldovei și a Țării Romînești din anii 1278—1754, se află tipărite de Friedrich Stenner, cu titlul: *Auszug aus der „Tartlauer Chronik" von Thomas Tartler*, mit *Nachträgen* von Jos. Trausch, în *Quellen*, 1903, IV, p. 65—73, însoțite de un studiu introductiv al lui Julius Gross, p. XLIV—XLVIII. Extrasele s-au selecționat lăsîndu-se la o parte știrile mai vechi: 997 1278, care se află și în alte cronici, și în general s-au înlăturat știrile din cronicarii precedenți, cunoscuți.

Spicuiri și traduceri în limba romînă cu titlul: *Cronica comunei Prejmer după un manuscript al pastorului Thomas Tartler din Prejmer de la anul 1750 și continuat de alți pastori*

evanghelici <pînă la 1849>, cu însemnări și note de preotul I o a n L u d u, din Prejmer, în *Țara Bîrsei*, Brașov, 1930, an. II, p. 444—448; 1932, an IV, p. 52—59, 526—532; 1933, an. V, p. 523—526; 1934, an. VI, p. 457—461; 1935, an. VII, p. 476—481; 1936, an. VIII, p. 256—262, 328—338.

Radu Tempea
(1691—1742)

286. Istoriia sfintei besérecei a Șchéilor Brașovului
<Cronica, 1392—1742>

Avînd în frunte cronica protopopului Vasilie din Brașov, cu neînsemnate modificări — care conține știri locale brașovene de la anii 1392 pînă la 1633 —, Radu Tempea o *continuă* pe aceasta pînă la 1742, cu știri locale privitoare mai ales la problema unirii religioase din 1700, la „Istoria Vlădicăi Atanasie", la „relațiile brașovenilor cu Constantin Brîncoveanu după primirea unirii", apoi activitatea de convertire religioasă a episcopilor Patachi și Inocențiu Micu-Clain și atitudinea plină de curaj a protopopilor romîni față de magistratul săsesc local.

I. Arh. Bis. sf. Nicolae, Brașov, ms. necatal., in-8 , 100 f. Originalul din cca. 1716—1742, în limba romînă, scris de mîna autorului, cu litere chirilice, text cu mici lipsuri.

Titlul în ms.: *Istoriia sfintei beserici a Șcheilor Brașovului. Anul 1392 (6900) au venit bolgarii într-acesta loc, care să zice Bolgarsec.*

Manuscrisul are mai multe lipsuri: f. 13—21, 53, 79—80 și la urmă, după f. 100, mai multe foi rupte. În față se află două foi nenumerotate, cu însemnări istorice de după 1742, dar și iscălitura autografă a autorului cronicii. În text sînt intercalate alte două foi, de alt format, cu documente.

Ediții: S t e r i e S t i n g h e, *Istoriia beserecei Șcheilor Brașovului (Manuscript de la Radu Tempea)*, Brașov, Tip. Ciurcu et Comp, 1899, in-8°, VI+219 + 7 p.; I. L u p a ș *Cronicari și istorici*, p. 40—60. Sînt reproduse numai unele părți.

Studii: N. I o r g a, *Ist. lit. rom.*, vol. III-1, p. 160—163; C a n d i d C. M u ș l e a, *O dinastie de preoți și protopopi: Radu Tempea, șase generații din aceeași familie*, Brașov, „Astra", 1939, in-8 , 119 p., cu o biografie și aprecieri asupra cronicii; I. C r ă c i u n, *Cronicele romînești*, p. 8—9.

Mihail Teleki-Nepotul
(cca. sfîrșitul sec. XVII—1745)

287. Diarium comitis Michaelis Teleki de actis Comitiorum Cibiniensium anni 1741 et itinerationibus deputatorum S. S. et O. O. Transylvaniae Viennam missorum
<febr. 1741—21 august 1742>

Jurnal cu informații mai ales asupra legăturilor Transilvaniei cu Austria în anii 1741—1742.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, tom. XXV, A. 25, in-folio, 583 p. Originalul din anii 1741—1742, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *Diarium.*

Cu tot titlul latinesc, jurnalul e scris în limba maghiară. Anexa jurnalului o formează documentele, în limba latină, cu informații asupra acelorași evenimente, scrise de mai multe mîini; nu sînt toate paginate.

II. Acad. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Samuil Kemény, Chartophylaceum Transylvanicum, Tom. IX (34), in-folio, p. 447—518. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text fără documente la sfîrșit.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Și aci textul jurnalului e în limba maghiară. Paginile sînt puține din lipsa documentelor de la sfîrșit. Textul jurnalului e întreg. Autorul e *nepotul* cancelarului Mihail Teleki.

Ediții: Manuscrisul e *inedit.*

Christel Königes și alții

(cca. a doua jumătate a sec. XVII—1746)

288. Annales Czeidinenses <1576—1746 (—1840)>

Anale cu informații locale din Codlea, 1576—1746, și cu continuări pînă la 1840, avînd și oarecare informații ce trec peste interesul local. Între acestea: menționarea mai multor bresle, în comuna Codlea, la 1597, aprovizionarea armatei austriece de către codleni la 1732; intrarea trupelor imperiale prin pasurile Brețcu și Buzău în Moldova și Țara Romînească în 1737; la 1788 intrarea altor trupe imperiale în Țara Romînească; grănicerii romîni din districtul Bistriței se disting în luptele contra turcilor (1789). Se notează bătăliile de la Focșani și Martinești și apoi la Vădeni în Țara Romînească (1789); în iunie 1800 se menționează trecerea lui Mihail Suțu al Țării Romînești, cu familia, prin Codlea spre Sighișoara, refugiindu-se dinaintea atacurilor lui Pazvantoglu, iar în septembrie 1806 sosește la Codlea Constantin Ipsilanti, cu familia, trecînd prin Bistrița și Bucovina, în Rusia.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fără indicarea numărului (după *Quellen*, V, p. LIV), in-4°. Originalul contemporan, în limba germană, scris de mîinile mai multor autori, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Manuscrisul e legat în carton, cu cotorul din piele, pe copertă cineva, cu un scris din sec. XIX, probabil Iosif Dück, a pus acest titlu: „Historische Notizen und dgl. von 1495", iar de altă mînă în continuare: „angefangen bis in die Gegenwart, genannt Gedenkbuch". Cronica propriu-zisă începe însă la p. 1 cu titlul de mai sus, scris de cineva mai tîrziu: *Annales Czei-*

dinenses, cuprinzînd anii 1576—1746, aceasta fiind opera lui C. Königes; de la 1747—1751 e continuată de un Anonim; apoi urmează un gol, iar de la 1768—1840 e scrisă consecutiv de preoţii mai însemnaţi ai Codlei, menţionaţi cu numele, în total şapte. Există o continuare şi după 1840—1904, cînd s-a început un nou „Gedenkbuch". De pe la sfîrşitul sec.XVII şi pînă la capăt însemnările au valoarea unor evenimente văzute şi trăite de martori oculari. În fruntea analelor se află o listă a preoţilor saşi ai Codlei, începînd cu anul 1495 — cînd însemnarea e în limba latină — şi continuă pînă la anul 1900 inclusiv, pînă la preotul contemporan al ultimelor însemnări.

II. Bibl. Lic, Honterus, Braşov, ms. Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, V, LIV), in-folio, p. 897—943. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *Zeidner Annalen von 1596—1821*, fiind vorba deci numai despre evenimentele din anii 1596—1821.

Ediţii : Julius Gross, în extrase alese cu titlul : *Auszug aus „Annales Czeidinenses" <1597—1840>*, în *Quellen*, vol. V, p. 382—416, cu un studiu introductiv, p. LIV—LXV. Are la bază manuscrisul original. Trebuie reţinut că aceste „Anale din Codlea" stau la baza cronicilor lui George Draudt (vezi acolo) şi Iosif Dück, ale cărui *Zeidner Denkwürdigkeiten* — tipărite în extras în *Quellen*, vol. IV, p. 293—341, cu un studiu introductiv, p. LXXVIII—LXXIX — nu le-am prelucrat, fiindcă nu au menţionat depozitul de *manuscrise* în care au fost găsite, ci s-au tipărit în *Quellen*, IV, de-a dreptul după *tipăritura* lui Dück din 1877. Dar atît la Draudt, cît şi la Dück, „Analele din Codlea" sînt numai în text prescurtat, cu limba modernizată şi chiar cu greşeli. În tipăritura lui Iulius Gross se află numai părţile care lipsesc la cei doi cronicari pomeniţi, au fost prescurtate, sau li s-a schimbat sensul. Deosebirile între textul original şi cel din Draudt sau Dück se arată şi în note.

Martin Schmeitzel

(1679—1747)

289. Entwurf derer vornehmsten Begebenheiten die sich in Siebenbürgen vom Jahr 1700 bis 1746 zugetragen haben

Cronică a evenimentelor din anii 1700—1746, cu ştiri mai mult săseşti din această epocă de trecere a Transilvaniei sub stăpînirea habsburgică.

I. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, II. 5, în G. I. Haner, *Sylloge historico-politica sive scriptorum historiam Hungariae et Transilvaniae civilem tractantiam collectio*, tom. I.2, in-8°, 305 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, în parte şi în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, cu litere neo-gotice şi latine , text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

II. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, II. 79, in-4°, 348 p. Copie din sec. XVIII, în limba germană. scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *Entwurf derer vornehmsten Begebenheiten die sich in Siebenbürgen vom 1700 bis 1747 zugetragen haben einigen Landsleuten mitgetheilet zu Halle 1746.*

La urmă sînt documente contemporane în limba latină.

III. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten B.3. vol. CXXVIII.10, in-8 , p. 516 687. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *Auszug aus... M. Schmeitzels Entwurf der vornehmster Begebenheiten des Fürstentums Siebenbürgen von anno 1700 bis 1746 und folgende* (*1700—1768*).

În acest manuscris e vorba numai despre extrase, iar completările pînă la 1768 sînt făcute de alții, Schmeitzel nemaifiind în viață (mort 1747).

IV. Bibl. „St. Gheorghiu", Sibiu, ms. dulap 3, necatal., in-8°, 485 p. Copie din anul 1752, în limba germană, scrisă de mîna lui Joh. Andr. Leonhardt din Sibiu, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

I. A. Leonhardt din Sibiu, care a putut fi un student sas la cursurile lui Schmeitzel la Universitatea din Halle, și-a adus probabil notițele sale acasă în Transilvania, iar aci, prin ce împrejurări nu se știe, au trecut în mîna unui romîn, care a dăruit apoi manuscrisul Bibliotecii „Astra" din Sibiu.

V. Bibl. „St. Gheorghiu", Sibiu, ms. dulap 3, necatal. in-8°, 366 p. Copie din anul 1746, în limba germană, scrisă de mîna lui Daniel de Seeberg, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. II, cu oarecare adaosuri : *Entwurf derer vornehmsten Begebenheiten die sich im Fürstenthum Siebenbürgen von A<nn>o 1700 bis A<nn>o 1746 incl. zugetragen haben, einigen Landsleuten mitgetheilet zu Halle in 1746.*

Și aci există la sfîrșit documente contemporane în limba latină. Copistul de mai sus ar putea fi și el un student la cursurile universitare ale lui Schmeitzel.

Ediții : Manuscrisul e *inedit*.

Laurențiu Veidenfelder

(1693—1755)

290. Historica narratio quorumdam gestorum Sigismundi Báthori fatalis olim Transylvaniae principis auctore Boitinio (quod ex stylo hariolandum) exscripta ex schedis vetustis, Opera et manu (quod ad maximam partem) Laurentii Veidenfelderi ecclesiae Michaelis Montanae Deo propitio pastoris. Anno reparationis salutis 1747 mense Julio <1594>

Știri în legătură cu închegarea Ligii sfinte de Sigismund Báthori împotriva turcilor la 1594, în care au intrat și voievozii Moldovei și Țării Romînești.

I. Bibl. Bolyai (Col. Ref.), Tîrgu-Mureș, ms. nr. 85, in-8 , 255 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*. Manuscrisul e trecut în registrul bibliotecii la *Boitinus*, pe cînd manuscrisul următor de la Telekianum e pus la Veidenfelder.

II. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 89, in-folio, <140> p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Ediţii : Manuscrisul e *inedit*.

Andrei Bogner

(1678—1749)

291. <Chronik, 1557 1699>

Scurte ştiri familiale şi locale braşovene şi privitoare la Ţara Bîrsei, dar unele şi pentru trecutul Transilvaniei şi al Ţării Romîneşti : mai ales pentru vremurile lui Sigismund Báthori, Mihai Viteazul şi Radu Şerban în 1602 şi victoria acestuia asupra lui Gabriel Báthori în 1611 lîngă Braşov.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, V, p. XXVII), in-folio, p. 627 sqq. Miscelaneu, copie probabil de la începutul sec. XIX, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *lipseşte*.

Originalul e pierdut ; există numai această singură copie.

Ediţii : Julius Gross, *Annotata ex manuscripto Andreae Bogner, pastoris Mariaeburgensis <1557—1699>*, în *Quellen*, 1909, vol. V, p. 134 136, cu o notă introductivă asupra manuscrisului, p. XXVII.

Anonim

292. <Sächsische Chronik des XVIII-ten Jahrhunderts, 1701—1750>

Cuprinde evenimente privitoare la Transilvania de la 1701 pînă la mişcarea de răzvrătire a lui Visarion Sarai de pe la mijlocul veacului al XVIII-lea.

I. Bibl. Bis. Evang., Mediaş, ms. necatal., in-8°, p. 211—311. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîinile a cel puţin doi copişti anonimi, avînd note marginale de altă mînă, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *lipseşte*, de asemenea şi numele autorului.

Ediţii : Manusrisul e *inedit* şi pe cît ştim necunoscut.

Caterina Bethlen

(1700—1759)

293. Gróf Bethlen Kata életének rövid leírása melyet leírt tulajdon maga kezével
<Viaţa pe scurt a contesei Caterina Bethlen, scrisă de ea însăşi (1700—1751)>

Informaţii pentru Transilvania din anii 1700—1751, privitoare în special la silniciile catolice introduse de noii ocupanţi austrieci ai Transilvaniei împotriva necatolicilor şi împotriva familiei autoarei.

I. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. 643, in-8°, 185 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text fragmentar.
Titlul în ms.: *ca mai sus*, conţinînd numai partea întîi a autobiografiei.

Ediţii: Prima ediţie, *Életének maga által való rövid leírása* <Viaţa pe scurt scrisă de ea însăşi>, Cluj, Tip. Páldi, 1762; Miklós K. Papp, *Gróf bethleni Bethlen Kata életének maga által való leírása. Az erdeti kiadás után ujra kiadta... Új Kiadás* <Viaţa contesei Caterina Bethlen de Beclean scrisă de ea însăşi. Publicată din nou, după ediţia originală de... Ed.nouă>, Cluj, Stein János, 1892, in-8, 248 p.; Lajos Kardos Szádeczki, *Széki gróf Teleki József özvegye, bethleni Bethlen Kata grófnő írásai és levelezése, 1700—1759. Kisérö szóval ellátta ...* <Operele şi corespondenţa văd. lui Iosif Teleki de Sic, contesa Caterina Bethlen de Beclean, 1700—1759. Cu o introducere de...>, Budapesta, Grill testvérek, 1922—1923, in-8°, 2 vol. III - 644 p. (I—II); T. Kohl, *Bethlen Kata önéletírásának első kiadása* <Ediţia primă a autobiografiei Caterinei Bethlen>, în *Irodalomtörténeti Közlemények* <Comunicări de istorie literară>, Budapesta, 1960, LXIV, p. 70.

Anonim

294. De principibus et statu publico <1542—1755>

Compilaţie cu însemnări cronicăreşti privind trecutul Transilvaniei pentru anii 1542—1755, pînă la vremurile Mariei Tereza, şi luptele religioase din acest timp.

I. Arh. Stat., Năsăud, ms. fond Marţian, B. CXLI, in-folio, 230 p. Copie din sec.XVIII, în limba latină, text complet.
Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Ediţii: Manuscrisul e *inedit* şi necunoscut.

Mihail Binder

(cca. prima jumătate a sec. XVIII — după 1758)

295. Handschriftliche Aufzeichnungen des Filzmachers Michael Binder zur Geschichte der Stadt Schäsburg v. 1758 f.

Însemnări cu ştiri locale, mai ales săseşti, sighişorene, din anii 1758 şi următorii, făcute de un muncitor pîslar.

I. Bibl. Raion. Sighişoara, ms. necatal., in-4°. Originalul din sec. XVIII, în limba germană, scris de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms: *ca mai sus.*

Manuscrisul provine de la Biblioteca fostului liceu „Teutsch" din acelaşi oraş.

Ediţii: Manuscrisul e *inedit* şi necunoscut.

Iosif Hermányi (Dienes)

(1699—1763)

296. Continuatioja Bethlen Farkas históriájára, 1601—1660 incl <Continuarea la istoria lui Wolfgang Bethlen, 1601—1660 inclusiv>.

O completare la „istoria" lui Wolfgang Bethlen, în limba maghiară însă, cu povestirea unor întîmplări în stil anecdotic de la 1601—1609 —după Bethlen —, iar apoi, pînă la 1660, independent de el.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, tom. XVII, A. 17 (2), in-4°, 86 p. Miscelaneu, copie din anul 1833, în limba maghiară, scrisă de mîna unui copist anonim pentru Iosif Kemény, de pe o copie după originalul aparţinător lui Iosif Benkő, text probabil complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Iosif Hermányi alături de Samuil Barabás şi de Ştefan Kovács (Bagosi) sînt traducătorii în limba maghiară ai operei latine a lui Wolfgang Bethlen.

II. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 161 (9), in-folio, p. 474—501. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text probabil complet.

Titlul în ms.: *Toldalék Bethlen Farkas históriájához* <Adaosuri la istoria lui Wolfgang Bethlen (1629—1690)>.

Aci adaosurile încep abia la 1629, vremurile Ecaterinei de Brandenburg, şi merg pînă la 1690 inclusiv. Sînt adnotări şi pentru anii mai vechi ai operei lui Wolfgang Bethlen.

Ediţii: Manuscrisul e *inedit* şi necunoscut bibliografiilor lui Szinnyei, Kosáry şi Trausch.

297. Nagyenyedi Democritus
‹Democritul de la Aiud (prima jumătate a sec. XVIII)›

Conţine informaţii privind viaţa socială şi culturală a Transilvaniei din prima jumătate a sec. XVIII, sub formă de anecdote. În 339 descrieri anecdotice e înfăţişată viaţa clasei suprapuse (principi, nobilime, clerul înalt), a orăşenimii (meşteşugari, negustori) şi în multe cazuri a ţărănimii iobage.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 336, in-4°, 296 p. Copie din 1845, în limba maghiară, scrisă de mîna lui George Ercsei, text complet.

Titlul în ms. : *Nagyenyedi siró Heraclitus és hol mosolygó s hol kaczagó Democritus* ‹Heraclitul care plînge şi Democritul care uneori zîmbeşte, alteori rîde, de la Aiud›. Numele autorului lipseşte.

Copia aceasta stă la baza ediţiei ce urmează, din care lipsesc însă unele părţi. Originalul, scris în anii 1759—1762, a dispărut pe la 1778.

Ediţii : L a j o s G y ö r g y, cu *titlul copiei de mai sus*, Cluj, Minerva, 1943, in-8°, vol. 1—2 ; 182 p. (1) ; 196 p. (2) ; la început are o introducere asupra manuscrisului şi a valorii lui.

Martin Felmer

(1720—1767)

298. Kurtgefasste historische Nachricht von der Wallachischen Völkerschaft überhaupt und denjenigen insonderheit die heut zu Tage in dem kayserl. — königl. Erbfürstenthum Siebenbürgen anzutreffen ist

Scurtă cronică despre originea şi numărul mare al poporului romîn din Transilvania şi despre romîni în general. Basarab cel Bătrîn e menţionat la 1320. Despre Moldova se spune foarte puţin. Mai dezvoltată e chestiunea unirii religioase a unei părţi a romînilor din Transilvania cu biserica Romei la 1700.

I. Arh. Stat. Sibiu, ms. Varia, II. 225, in-4°, p. 455—491. Miscelaneu, copie din a doua jumătate a sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

II. Bibl. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A.4. vol. L. a. 2, in-4 , p. 391—437. Miscelaneu, copie din a doua jumătate a sec. XVIII, în limba germană, cu litere neogotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Această lucrare a lui Felmer, deşi cu destule greşeli şi inegalităţi, a circulat în multe copii.

III. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 4, vol. L. b.2., in -4 , <50> p. Miscelaneu, copie din a doua jumătate a sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Autorul a scris și alte lucrări privitoare la trecutul poporului romîn, rămase în manuscris, nedescoperite, care sînt însă menționate în Trausch : *Schriftsteller-Lexikon*, I, p. 297—301.

IV. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, Verschiedene Manuscripte, P. 9. II.2, in-8 , 16 p. Miscelaneu, copie din a doua jumătate a sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Aci lipsește numele autorului.

Ediții: Martin Felmer, cu *titlul de mai sus*, în *Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde*, N. F. VII, Sibiu, 1870, p. 414 428.

George Matthiae

(1719—1768)

299. Historische Notizen <1685—1705>

Însemnări locale brașovene, dar unele privind și trecutul Transilvaniei de la sfîrșitul sec. XVII și începutul sec. XVIII : apariția Diplomei Leopoldine la 1691 și mai multe atacuri ale curuților lui Francisc Rákóczi II în Țara Bîrsei, în 1704.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, nr. 105 (după *Quellen*, VI, p. XXV), in-4°, p. 462 sqq. Miscelaneu, originalul contemporan, în limba germană, scris de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Ediții: Julius Gross, cu *titlul de mai sus*, dar numai extrase, în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 295—296, cu o notă introductivă, p. XXV.

Anonim

300. Plîngerea sfintei mănăstiri a Silvașului din eparhia Hațegului din Prislop <Cronica rimată de la Prislop, cca. 1400—1762>

Știrile încep cu Nicodim, fondatorul mănăstirii Prislopului, trec la vremurile lui Mihai Viteazul, apoi la Zamfira lui Moise Vodă din Țara Romînească, care a refăcut mănăstirea „la 1520” și cronicarul înșiră

(plînge) în cele din urmă prigonirile îndreptate împotriva Prislopului, după „Unire”, de episcopii Atanasie, Patachi, Inochentie Micu-Clain şi mai ales de Petru Pavel Aron, în timpul căruia s-a distrus mănăstirea, la 1762.

I. Acad. R.P.R., ms. rom., nr. 415, in-8°, 24 f. Copie din a doua jumătate a sec. XVIII. în limba romînă, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Incipit:

„Ia aminte ceriule şi voiu grăi
Plîngînd cu amar mă voiu tîngui...”

Finit:

„... Şi de sfinţii părinţi afurisit
Cela ce m-au pustiit,
Partea cu drepţii să nu-i fie,
La cereasca împărăţie!”

Manuscrisul mai cuprinde, între f. 27 şi 34, o copie a aceleiaşi cronici scrisă de Al. Papiu-Ilarian, cu îndreptări în text şi cu lipsuri la sfîrşit. Ms. a aparţinut lui Papiu-Ilarian.

II. Acad. R.P.R., ms. rom., nr. 1359, in-8°, f. 121—133 v. Miscelaneu, copie din anul 1824, în limba romînă, scrisă de mîna lui erei David protopop, cu litere chirilice, text cu lipsuri mici.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Incipit:

„Ia aminte ceriule şi voiu grăi
Plîngîndu cu amar mă voiu tîngui,
Auzi-mi pămîntule, cuvintele
Şi să-m cuprinzi lacrimile...”

Finit:

„Partea lui cu drepţi<i> să nu fie
La cereasca împărăţie”.

Manuscrisul provine de la prof. I. Creţu.

III. Acad. R.P.R., ms. rom., nr. 4400, in-8°, f. 117—119 v. Copie din anul 1834 în limba romînă, scrisă la mănăstirea Sinaia de mîna unui copist al cărui nume se află în criptogramă, cu litere chirilice, text cu lipsuri la început.

Titlul în ms.: *lipseşte* , manuscrisul fiind acefal.

Incipit:

„Ca de tot să-l prăpădească
Prin Ardeal să nu să mai pomenească.
Monastirile cele de piatră le-au surpat,
Schiturilor de lemn foc le-au dat...”

Finit:

Partea lui cu drepţii să nu fie
La cereasca împărăţie
Mută să fie gura păgînilor
În viiaţa ce va să fie, amin!”

Manuscrisul mai cuprinde documente şi însemnări diverse. A aparţinut mitropolitului Iosif Naniescu; provine de la Administraţia Casei Bisericii (1915).

IV. Acad. R.P.R., ms. rom., nr. 4831, in-8°, 20 f. Copie de pe la sfîrşitul sec. XVIII sau începutul sec. XIX, în limba romînă, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Incipit :

„Ia aminte ceriule şi voi grăi
plîngînd, cu amar mă voi tîngui..."

Finit :

„... Mută să fie gura păgînilor
În viiaţa ce va să fie, amin !"

Manuscrisul a aparţinut bibliotecii lui Ştefan Sihleanu.

V. Arh. Stat., Braşov, ms. nr. A.b. VII. 1. (1), in-8°, p. 1—44. Miscelaneu, copie din 1867, în limba romînă, scrisă de mîna schimonahului Theodosie de la Cheia pe Teleajen, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cu adaosul : *Alcătuită prin stihuri <1>867 August 29 s-au prescris de shimonacul Theodosie din sf<î>ntul schit Cheia pe Teleajen.*

Ediţii : Cesar Bolliac, în *Buciumul*, Bucureşti, 1863, I, nr. 3, p. 11—12, 16, 19—20, după un manuscris asupra provenienţei căruia nu spune nimic; Ghenadie Enăceanu, în *Bis. Ort. Rom.*, 1878, mai IV, nr. 8, p. 496—507, după un manuscris găsit la mănăstirea Căldăruşani, care diferă puţin de cel al lui Bolliac; din acesta, reproduceri ulterioare în *Telegraful Romîn*, Sibiu, 1898, nr. 24 şi urm., *Foaia Diecezană*, Caransebeş, 1898, nr. 13 şi urm.; Iacob Radu, în *Istoria vicariatului greco-catolic al Haţegului*, Lugoj, Tip. Gutenberg, 1913, p. 351—367; I. Lupaş, *Cronicari şi istorici*, p. 61—81.

Studii : I. Crăciun, *Cronicele romîneşti*, p. 12—13.

Petru Bod

(1712—1769)

301. Brevis Valachorum Transylvaniam incolentium historia... <—1764>

Istoria romînilor din Transilvania, în două părţi, cuprinzînd în partea I : ştiri privitoare la trecutul şi obiceiurile romînilor din Transilvania în general; 1. Originea, 2. Religia, 3. Episcopii, 4. Mănăstirile, 5. Bisericile şi îndeplinirea ritului religios, 6. Sărbătorile, 7. Posturile, 8. Nunţile, 9. Botezul, 10. Cuminecătura, 11. Pocăinţa, 12. Înmormîntările, 13. Pomenile; partea a II-a : istoria unirii religioase a romînilor din Transilvania; 1. cu reformaţii sub Principi, 2. cu catolicii, începînd cu an. 1431—1764, 3. sub Carol IV, 4. sub Maria Tereza, 5. Răscoala romînilor sub conducerea călugărului Sofronie, 6. despre comisia de reprimare condusă de generalul Buccow, pînă la moartea acestuia, 1764.

I. Acad. R.P.R., ms. latine, nr. 10, in-folio, 79 f. Copie de pe la începutul sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text cu lipsuri la sfîrşit.

Titlul în ms. : *ca mai jos*, la nr. III, dar numai cel latinesc.

Evenimentele sînt povestite numai pînă la 1761, pînă la mişcarea călugărului Sofronie inclusiv.

II. Acad. R.P.R., ms. latine, nr. 87, in-4 , 285 foi. Copie din a doua jumătate a sec. XIX, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai jos*, la nr. III, tot numai cel latinesc.

La început se află o pagină scrisă de mîna lui Gheorghe Bariţiu, în care se arată importanţa acestei „Istorii a romînilor din Transilvania" şi amănunte asupra copiei făcută „la rugarea mea" la Cluj după un exemplar al comitelui Emeric Mikó de la Muzeul Ardelean (nr. VII, mai jos), copie revăzută şi corectată de prof. Grigorie Silaşi. La sfîrşit datarea şi iniţialele lui Bariţiu : „Sibiu 6 18 dec. 1887. G.B.".

III. Arh. Muz. Raion. Arad, ms. nr. 463, in-8°, 558 p. + o listă de documente. Copie litografică din anul 1890, în limba latină, scrisă de mîna mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *Brevis Valachorum Transylvaniam incolentium historia in qua populi valachici in Transylvania status civilis et ecclesiasticus, profani item, ac sacri ritus ; praecipue vero Unionis cum romano-catholicis — inde ab anno 1698 adtentatae et ad praesens usque tempus magno nisu — variis modis procuratae. Momenta enarrantur ac exhibentur. Istoria romînilor din Transilvania şi părţile anecse, scrisă de Petru Bod la anul 1764. <Copiă făcută de pe manuscriptul aflător în Biblioteca Museului din Cluş>. 1890.*

Manuscrisul e la fel cu celelalte manuscrise litografiate, de mai jos, nu are însă tablă de materii.

IV. Bibl. Episc. Ort. Arad, ms. necatal., in-8 , 558 p.+o listă de documente. Copie litografică din anul 1890, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *Brevis Valachorum Transylvaniam incolentium historia in qua populi valachici in Transylvania status civilis et ecclesiasticus, profani item, ac sacri ritus... Istoria romînilor din Transilvania şi părţile anecse,scrisă de Petru Bod la anul 1764. <Copiă făcută de pe manuscrisul aflător în Biblioteca Museului din Cluş.>. 1890.*

Acest mnuscris litografiat, care, după cele spuse în prefaţa *romînească*, s-a multiplicat în 25 exemplare, are şi foaie de titlu specială în limba romînă, aşa cum am reprodus-o mai sus. Manuscrisul a aparţinut lui G. Ciuhandu—care i-a întocmit şi o tablă de materii — apoi Episcopiei Ortodoxe din Arad.

V. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, fond Anexa III (Unitarieni), nr. 495, in-4°, 603 p. Copie în sec. XIX, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *Brevis Valachorum Transylvaniam incolentium historia, in qua populi valachici in Transylvania status civilis et ecclesiasticus, prafani item ac sacri ritus, praecipue vero Unionis cum romano-catholicis — inde ab anno 1698 adtentatae et ad praesens usque tempus magno nisu — variis modis procuratae, momenta enarrantur ac exhibentur. Liber primus* : *De Valachorum in Transylvania statu, modernisque ritibus, praecipue religionis* ; *Liber secundus* : *Complectitur historiam unionis Valachorum cum aliis in Transylvania religionibus*. Lib. I, p. 1—120, Lib. II, p. 121 603.

VI. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, fond Blaj, ms. latine nr. 23, in-8° mare, 558 p.+ listă de documente. Copie litografică din anul 1890, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. III, cu completarea numelui autorului : *Brevis Valachorum Transylvaniam incolentium historia in qua populi Valachici in Transylvania status civilis et*

ecclesiasticus, profani item, ac sacri ritus; praecipue vero Unionis cum romano-catholicis inde ab anno 1698 adtentatae et ad praesens usque tempus magno nisu, variis modis procuratae, momenta enarrantur ac exhibentur. Auctore Petro Bod de Felső-Tsernaton verbi d. ministro. Istoria romînilor din Transilvania și părțile anecse scrisă de Petru Bod la anul 1764. <Copiă făcută de pe manuscriptul aflător în Biblioteca Museului din Cluș, 1890>, adică de pe cel următor.

La acest manuscris există două foi de titlu și două prefețe: în limba latină și în limba romînă, în frunte fiind cele în *limba romînă*. Manuscrisul a aparținut lui Augustin Bunea. Pe foaia de titlu romînesc, în subsol, se află o notă, în limba romînă, în legătură cu litografierea manuscrisului.

VII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 569, in-4°, 561 p. (și indice). Copie din prima jumătate a sec. XIX, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus* la nr. V, fără adaosul *Liber primus* etc.

VIII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 586, in-4°, 142 p. Copie din 1845, în limba maghiară, scrisă de mîna lui G. Ercsey, text în extras.

Titlul în ms.: *Az Erdélyi oláhok uniáltatásokról való rövid história* <Istorie scurtă despre „unirea" romînilor din Transilvania (1700—1745).

E un extras în limba maghiară din lucrarea în limba latină de mai sus.

IX. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Eugen Friedenfels Sammlung, F. F. 4, in-4, 530 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus* la nr. V și VII, după cea din urmă făcîndu-se probabil copia aceasta.

Ediții: Manuscrisul, important pentru trecutul poporului romîn din Transilvania, e *inedit*. Lib. I, cu originea și obiceiurile romînilor din Ardeal, p. 1—115; Lib. II, cu istoria unirii religioase, p. 117—557 (după ms. nr. VII de mai sus) + indicele.

302. Némelly Erdéllybe történt dolgok 1676 esztendőtől fogva való feljegyzetése (1718-ig) <Însemnări despre întîmplări din Transilvania de la anul 1676 pînă la 1718>.

Însemnări răzlețe despre întîmplări din anii 1676—1718, vremurile lui Mihail Apafi, pătrunderea imperialilor austrieci în Transilvania și puține știri în legătură cu „unirea" religioasă a unei părți a romînilor din Ardeal.

I. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. 859, in-8°, f. 85—97. Miscelaneu, originalul din sec. XVIII, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Ediții: Manuscrisul e *inedit* și necunoscut.

303. Narratio de vita Petri Bod ab ipsomet instituta <1712—1767>

Autobiografie cuprinzînd oarecare date asupra vieții sociale, religioase și culturale din Transilvania anilor 1712—1767, pe lîngă date strict familiale.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 634, in-8°, 102 p. Originalul, în limba latină şi maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms. : *Petri Bod de Felső-Tsernáton, vitae propriae descriptio.*

Ediţii : Elemér Jancsó, *Felsőcsernátoni Bod Péter önéletírása* <Autobiografia lui Petru Bod din Cernatu de Sus, 1712—1767>, Cluj, Minerva, 1940, in-12°, p.79—149, cu un studiu introductiv, şi note, p. 1—78 şi 150—170; Szabó-Makkai, *Erd. öröksége*, vol. VIII, p. 1—43.

Alexandru Kovásznai (Tóth)

(1730—1792)

304. Életének rövid leírása

<Descrierea vieţii sale, pe scurt, 1730—1760>

Ştiri despre viaţa socială şi culturală a Transilvaniei, mai ales la Tîrgu-Mureş, în anii 1730 — probabil 1790, autobiografia întrerupîndu-se brusc la 1760.

1. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 1519, in-8°, 80 p. Originalul de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text fragmentar.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, iar manuscrisul e întrerupt la mijlocul unei fraze, restul fiind pierdut.

Ediţii : Manuscrisul e *inedit* şi necunoscut.

Mihai Popovici

(cca. prima jumătate a sec. XVIII — după 1771)

305. Naraţiune istorică, 1770—1771

Cuprinde ştiri ruso-romîne din anii 1770—1771 privind luptele religioase din Banat şi Transilvania împotriva „unirii" cu biserica Romei, ajutoarele Rusiei din acel timp pentru biserica ortodoxă romînă de aci şi informaţii asupra războiului ruso-turc desfăşurat atunci pe pămîntul Moldovei şi al Ţării Romîneşti.

I. Acad. R.P.R., ms. rom., nr. 1331, in-8°, p. 38—50 (textul romînesc). Originalul din februarie 1771, în limba romînă, scris de mîna autorului, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : „În Ţara Léşască, în oraşul Leticeva..."

Finit : „Eu netrebnicul Hagi popa Mihailă Popovici din cetate Temişvarului, 1771 Fev.25".

Manuscrisul, redactat în limbile romînă, rusă, greacă şi slavonă, e legat împreună cu mai multe texte religioase tipărite. Provine de la episcopul Dionisie Romano de Buzău.

Ediţii : N. Iorga, *Un călător bănăţean în Rusia* (*1770—1771*), în *Tribuna poporului*, Arad, 1901, V, nr. 102—103, 113—115, 124—125, 127—128.

Studii: N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, ed. a II-a, vol. III/1, p. 116, cu ştiri despre Mihai Popovici şi menţiuni asupra lucrării lui, înşirată de N. Iorga în cadrul istoriografiei transilvane şi bănăţene, I. Crăciun, *Cronicele romîneşti*, p. 9 10.

Silvius Tannoli (Antonio Cosimelli)

(cca. prima jumătate a sec. XVIII — după 1785)

306. Poëmation de secunda legione valachica sub Carolo Barone Erzenbergio. Cîntec despre al doilea regiment romîn sub Carol baron Erzenberg. Compus de căpitanul Anton Cosimelli în Năsăud 1765—1766. E dat în traducere romînă cu notiţe explicative de Dr. Nestor Şimon, secretar şi controlor al fondurilor grănițereşti Năsăud, 1909

Cuprinde un poem în versuri, cîntîndu-se soarta poporului romîn în general şi a celui de pe Valea Rodnei în special, dîndu-se şi istoricul regimentului II grăniceresc înfiinţat la anul 1763 de Maria Tereza cu romînii de pe Valea Rodnei. Notele explicative ale traducătorului sînt ele însele o scurtă cronică asupra trecutului romînilor năsăudeni.

I. Arh. Stat. Năsăud, ms. fond Marţian, nr. B. I (1), in-folio, p. 1—41. Miscelaneu, trad. originală din 1909, în limba romînă, scrisă de mîna lui Nestor Şimon, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*. După *Poëmation* urmează alte texte.

Ediţii: Comes Silvius Tannoli, *Poëmation de secunda legione Valachica sub Carolo Barone Erzenbergio*, Cibinii Transylvaniae, Tip. Samuel Sárdi, 1768, in-8°, <23> p.; idem, *cu acelaşi titlu*, Magno Varadini, Tip. Joannis Tichy, 1830, in-8°, 120 p. Aci sînt şi reflexiuni istorice asupra trecutului poporului romîn, care nu sînt ale lui, ci ale lui Vasile Vaida (1780—1834); Iuliu Moisil, *Biografia căpitanului Anton Cosimelli şi opera sa Poëmation de secunda legione valachica. Poema regimentului al II-lea grăniţeresc năsăudean tipărită pentru întîiaşi dată în limba latină în anul 1768 sub pseudonimul Comes Silvius Tannoli*. Traducere în limba romînă (în 1925) de *Vasile Bichigean*, în *Arhiva Someşană*, Năsăud, 1938—1939, nr. 25, p. 447—481 (textul original şi trad. romînească paralel). În prefaţă se amintesc şi ediţiile mai vechi, dar nu se pomeneşte de loc manuscrisul lui N. Şimon de mai sus şi nu sînt utilizate nici notele lui explictive.

Studii: I. Crăciun, *Cronicele romîneşti*, p. 13—14.

George Cserei

(cca. prima jumătate a sec. XVIII—1774)

307. Diarium vitae aerumnosae Georgii Cserei senioris de Nagyajta 1756 consignari ceptum (1756—1767)

Ştiri privitoare la Transilvania din anii 1756—1767, notînd şi unele nemulţumiri ale grănicerilor năsăudeni împotriva generalului Buccow şi împotriva episcopului unit Petru Pavel Aron.

I. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. 660, in-8°, 698 f. + indice. Originalul din a doua jumătate a sec. XVIII, în limba maghiară, scris de mîna autorului, cu litere latine, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Povestirea evenimentelor e în limba maghiară, deși titlul e în limba latină.

Ediții : Miklós K. Papp, *Diarium vitae aerumnosae Georgii Cserei senioris de Nagyajta 1756 consignari ceptum*, în *Törtéleti Lapok* <File istorice>, Cluj, 1874—1875, I, nr. 19, p. 292—296, nr. 28, p. 436—439.

George Körösi

(cca. începutul sec. XVIII — 1779)

308. <Historia Hungariae et Transylvaniae — 1607>

Compilație — ca a lui Wolfgang Bethlen — care folosește operele cronicarilor Bonfini, Forgách, Istvánfy, Szamosközi, W. Bethlen etc. și privește trecutul Ungariei și al Transilvaniei, din cele mai vechi timpuri pînă la 1607, adică pînă la începuturile domniei lui Sigismund Rákóczi ca principe al Transilvaniei. Are știri și pentru Moldova și Țara Romînească.

I. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformați), nr. 1033, in-4°, 9 vol. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile a doi-trei copiști anonimi, text cu lipsuri la sfîrșit.

Titlul în ms. : *lipsește*, iar în catalogul arhivei i se zice *Historia patriae*, cu evenimentele pînă la 1607, unde textul se întrerupe la jumătate de frază.

Ediții : Manuscrisul e *inedit*.

Dimitrie Eustatievici

(prima jumătate a sec. XVIII — 1796)

309. <Însemnări de cronică ale clericilor din Șcheii Brașovului, 1512—1785>

Cuprinde însemnări compilate după cronica protopopului Vasilie din Brașov și după a lui Radu Tempea, cu adaosuri privitoare la Neagoe Basarab (1512—1521) și la Mihai Viteazul (1593—1601), precum și știri în legătură cu „unirea" religioasă de la 1700, tratată polemic, și consecințele ei. De asemenea însemnări scurte de istorie transilvană din 1696—1785.

I. Acad. R.P.R., ms. rom., nr. 1416, in-8°, f. 4—87. Miscelaneu, originalul probabil din anii 1780 1784, în limba romînă, scris probabil de mîna autorului, cu litere chirlice, text complet.

Titlul în ms. : *lipsește*, de asemenea și numele autorului, cronica fiind atribuită lui Dimitrie Eustatievici.

Incipit: „Înștiințare de cînd s-au început unația la această țară a Ardealului și care vlăd<ică> au fost în vremea aceia și din ce pricină s-au început...".

Finit: „Județii și fănogii care au fost la cetatea Brașovului".

Manuscrisul mai cuprinde și *Letopisețul țării Moldovei de la zidirea lumii*, scris de Nicolae Costin (vezi la acesta). A aparținut lui Antonie Constantin din Brașov (pe la 1813), apoi lui Andrei Bîrseanu, care l-a dăruit prof. Nicolae Iorga.

Ediții: N. I o r g a, *Insemnări de cronică ale clericilor din Șcheii Brașovului*, în *Buletinul Comisiei istorice a Romîniei*, Buc., 1933, XII, p. 59—99. În studiul introductiv, de la p. 59—64, Iorga atribuie „această cronică" lui Dimitrie Eustatievici, iar la p. 65—99 reproduce textul cronicii după un manuscris provenit de la Andrei Bîrseanu din Brașov, rămas apoi în proprietatea lui N. Iorga; I. L u p a ș, *Cronicari și istorici*, p. XVI—XVII un scurt studiu asupra cronicii, iar la p. 82—84 reproducerea unui fragment din acest „cronicar brașovean", privind *Domnia lui Neagoe Basarab*.

Studii: N. I o r g a, *Ist. lit. rom.*, vol. III—1, p. 275—278, scurtă biografie și caracterizarea operei lui Eustatievici; G i o r g e P a s c u, *Ist. lit. rom. sec. XVIII*, part. III, p. 285 288 biografia, activitatea ca „directorul școalelor" din Transilvania și operele lui Eustatievici; N i c o l a e A l b u, *Istoria învățămîntului romînesc din Transilvania pînă la 1800*, Blaj, Tip. „Lumina" Miron Roșu, 1944, in-8°, 368 p., cu biografia dezvoltată și activitatea multilaterală a lui Eustatievici, la p. 280—289, și indicele de la sfîrșit; I. C r ă c i u n. *Cronicele romînești*, p. 14; I o s i f P e r v a i n, *Dimitrie Eustatievici*, în *Studia Univ. Babeș—Bolyai*, Cluj, 1958, III, nr. 6, fasc. IV, p. 27—47, cu considerații și asupra conținutului cronicii.

Ștefan Halmágyi

(1719—1785)

310. Naplója

<Jurnalul său, 1752—1769>

Conține știri privitoare la Transilvania, din anii 1752—1769, din vremea guvernatorilor Buc ow, Hadik și O'Donnel. Se notează înființarea regimentelor grănicerești din nordul și sudul Transilvaniei, luptele religioase ale romînilor din a doua jumătate a sec. XVIII și mișcările iobăgești din anii 1762—1768. Are și informații economice, mai ales comerciale, pentru Transilvania contemporană.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 215, in-folio, 790 p. Copie din a doua jumătate a sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

II. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 599, in-4°, 3 vol. cu un total de 1146 p. Originalul din a doua jumătate a sec. XVIII (vol. III, copii vol. I și II), în limba maghiară, scris de mîna autorului (copiile de un anonim), text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

La jurnal sînt adăugate şi acte din anii ce depăşesc jurnalul 1769—1785, privitoare la răscoala curuţă de sub conducerea lui Francisc Rákóczi II şi la răscoala de sub conducerea lui Horea la 1784, autorul fiind în toamna acelui an comisar imperial al judeţului Alba.

III. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 635, in-8°, 3 vol., 308 p. (I) ; 339 p. (II) ; 292 p. (III). Copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

IV. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 1247, in-8 , 876 p. Copie din a doua jumătate a sec. XVIII, în limba maghiară, text cu lipsuri la urmă.

Titlul în ms. : *ca mai* sus, cu evenimentele numai de la 1752—1766, lipsind restul pînă la 1769.

V. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 25, in-8 , <488> p. Copie din a doua jumătate a sec. XVIII, în limba maghiară, text cu lipsuri la sfîrşit.

Titlul în ms. : *Nevezetes jegyezgetései* <Însemnări importante, 1752 mai — 1764>, cu povestirea evenimentelor numai pînă în noiembrie 1764, lipsind continuarea din 1764 pînă la 1769 inclusiv.

Manuscrisul a aparţinut Caterinei Wesselényi şi apoi soţiei lui Samuil Teleki, fondatorul bibliotecii din Tîrgu-Mureş.

Ediţii : L a j o s S z á d e c z k y, *Halmágyi István naplói, 1752—1753, 1762—1769 és iratai, 1769 1785* <Jurnalele lui Ştefan Halmágyi, 1752—1753, 1762—1769 şi scriptele sale, 1769 1785>, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, vol. XXXVIII, XL+771 p.

Iosif Teutsch şi Iosif Trausch

(1702—1770) (1795—1871)

311. Besondere Nachricht von Burzenland <1238—1770 (—1867)>

Scurte informaţii cronicăreşti, în cea mai mare parte locale, pentru Ţara Bîrsei şi satele ei, dar şi scurte ştiri pentru Transilvania, Moldova şi Ţara Romînească din vremurile lui Petru Rareş (1529) şi Ştefan Rareş, apoi Mircea Ciobanul (1552), Sigismund Báthori (1585—1586), Mihai Viteazul (1599—1600), Basta (1602—1603), Gabriel Báthori (1611—1612), Radu Şerban (1611), Gheorghe Ghica (1658), răscoala curuţilor (1690—1704) şi despre o fabrică de sticlă la Rîşnov (1793). Ştirile de la 1238 la 1770 sînt scrise de Teutsch, iar cele de la 1772 la 1867 sînt întregirile lui Trausch. Pe lîngă informaţiile istorice, ştiri geografice, statistice, obiceiuri, îmbrăcăminte etc.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. nr. 42 (după *Quellen*, IV, p. XXXIV), in-4°. Copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, Manuscripta ad historiam patriam pertinentia, nr. 5, II (după *Quellen*, IV, p. XXXIV), in-folio, p. 339—416. Miscelaneu, copie din anul 1767, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

În manuscris expunerea e puţin mai amplă decît în alte manuscrise. Introducerea manuscrisului e datată : „Honigberg<= Hărman>, 1767".

III. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Philippi, nr. IV (după *Quellen*, IV, p. XXXIV), in-4°, p. 143—342. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba germană , cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

IV. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, nr. 68 (după *Quellen*, IV, p. XXXIV), in-4°, p. 1—110 (Teutsch) şi p. 112—183 (întregirile lui Trausch). Miscelaneu, copie din anul 1770, în limba germană, scrisă de mîna lui Iosif Trausch, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Originalul lui Teutsch nu mai există. Copia aceasta stă la baza tipăriturii din *Quellen* (vezi la ediţii). Pe ea adnotaţia cu data copierii : „*Honigberg* <=Hărman>, 14 Februar 1770".

Ediţii : Johann Kleinkauff, cu titlul *de mai sus*, în *Siebenbürgische Quartalschrift*, vol. IV, Sibiu, <1794>, p. 105 sqq., părţi alese ; H. Neugeboren, cu titlul *de mai sus*, în *Kronstädter Zeitung*, Braşov, 1868, nr. 107—111, tot părţi alese ; ceea mai utilizabilă ediţie, deşi şi aci sînt numai extrase selecţionate : Fr. W. Seraphin, cu titlul *Auszug aus „Besondere Nacchicht vom Burzenland"* <*1238—1867*>, în *Quellen*, 1903, vol. IV, p. 52—65, cu un studiu introductiv, p. XXXII—XXXV. Selecţionările s-au făcut, lăsîndu-se la o parte informaţiile care se află în alte cronici, dîndu-se numai cele „noi".

312. Kurzgefasste Jahr-Geschichte von Siebenbürgen, besonders Burzenland <—1748>

Ştiri ale lui Iosif Teutsch privitoare la Ţara Bîrsei şi la Braşov, cu extinderi sumare şi asupra Transilvaniei, Moldovei şi Ţării Romîneşti. Istoria începe de la facerea lumii — 1345, mai sistematic de la 1345 la 1748. Informaţiile dintre 1700 şi 1748 sînt văzute şi trăite de autor. Răscoala curuţilor şi luptele religioase ale romînilor din Transilvania după unirea cu biserica Romei sînt descrise amplu.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, Fol. XIV. 1 (după *Quellen*, IV, p. XXXIX) in-folio, 343 p. + indice. Originalul din sec. XVIII, în limba germană, scris de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Manuscrisul a început să fie scris în 1743.

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, Fol. XIV.2. (după *Quellen*, IV, p. XXXIX), in-folio, 433 p. Copie din sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîna unui copist anonim, cu notiţe intercalate probabil de mîna lui I. Trausch, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Materialul acestei còpii e împărţit în trei părţi : — 1603 (p. 1—345), 1603—1700 (p.346—352), ca „Nachträge" scrise de mîna lui Iosif Trausch, şi 1701 1748 (p. 358—433), ca „Fortsetzung der Jahrgerichten". La p. 31 se află o figură în peniţă a lui „Lucas Hirscher, judex Brashoviensis 1235".

Ediţii : F r . W. S e r a p h i n, extrase selecţionate, cu titlul *Auszug aus „Kurzgefasste Jahr Geschichte von Siebenbürgen, besonders Burzenland" <1345—1748>*, în *Quellen*, 1903, vol. IV, p. 98 153, însoţite de un studiu introductiv, p. XXXV—XL. Ştirile vechi ale cronicii pînă în sec. XIV, luate din istoricii greci, latini şi din cronicele medievale, cunoscute, au fost omise la publicare. Selecţionarea s-a practicat şi după 1345, dîndu-se însă toate ştirile nealflate în alte cronici — privitoare la Braşov şi Ţara Bîrsei şi ştirile care se află numai la Teutsch. Din totalul cronicii originale s-a tipărit abia a zecea parte. La sfîrşitul studiului introductiv se reproduc completări la cronică pentru anii : „1750, 1756 şi 1757", conţinînd ştiri locale braşovene (p. XL).

313. Historische Zugabe <—1770>

Conţine informaţii locale braşovene şi pentru Ţara Bîrsei ale lui Iosif Teutsch, dar şi ardelene, moldovene şi muntene, pe larg prezentate de la 1762 la 1770. Cronica începe cu zidirea lumii; istorisirea e mai sistematică de la 1467 pînă la 1770 (moartea cronicarului). Mai cuprinde ştiri în legătură cu mişcările curuţilor, cu grănicerii năsăudeni (1763), cu răscoala de la Madefalău în secuime (1764), emigrări de romîni din Transilvania în Ţara Romînească (1766), precum şi o statistică a saşilor şi romînilor transilvani la 8 iunie 1861, şi o alta a iobagilor din trei sate săseşti la 1769.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, Fol. nr. 16 (după *Quellen*, IV, p. XLII), în-folio, 271 p. Originalul din a doua jumătate a sec. XVIII, în limba germană, scris de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, nr. 68 (după *Quellen*, IV, p. XLII, nota), in 4 , p. 264 sqq. Miscelaneu, copie din a doua jumătate a sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Ediţii : F r . W. S e r a p h i n, extrase selecţionate, cu titlul *Auszug aus „Historische Zugabe" von Joseph Teutsch <1467—1770>*, în *Quellen*, 1903, IV, p. 343—403, cu o notă introductivă, p. XLI XLII. Ştirile privind epoca mai veche pînă în sec. XV, luate din scriitorii greci, latini, bizantini şi cronici medievale, cunoscute, au fost omise la publicare. Selecţionarea s a practicat ca mai sus la : *Kurzgefasste Jahr-Geschichte von Siebenbürgen, besonders Burzenland < 1748>*, a cărei continuare poate fi socotit acest manuscris. S-a selecţionat şi tipărit în orice caz materialul din cronicile azi dispărute ale lui : Antoniu Czelg, a cărui operă a cuprins cel puţin evenimentele dintre 1621 şi 1699 ; Iacob Jeckel, citat de Teutsch pentru anii 1672—1673, şi George Sutoris, folosit de Teutsch izvor pentru evenimentele din 1713—1754 inclusiv,

314. Nachlese zu den Kurzgefassten Jahrgeschichten von Ungarn und Siebenbürgen < 1761>

Ştiri ale lui I. Teutsch, mai mult locale braşovene şi pentru Ţara Bîrsei. Cronica începe de la zidirea lumii. Istorisirea sistematică începe abia de la 1507. Însemnările dintre 1749—1761 sînt văzute şi trăite de autor. Se înregistrează aproape an de an schimbarea judelui şi a magistratului oraşului Braşov, a preoţilor saşi din regiune, dijma cuvenită acestor preoţi. Se mai înregistrează frămîntările religioase, efectele reformelor Mariei Tereza în Ţara Bîrsei (1753), o statistică demografică şi economică la Hărman în 1756 cuprinzînd saşi şi romîni etc.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, Fol. nr. 15 (după *Quellen*, IV, p. XLIV), in-folio, 388 p. + indice. Originalul din anii 1754—1761, în limba germană, scris de mîna autorului cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

În cronică sînt intercalate şi documente.

Ediţii: F r. W. S e r a p h i n, în extrase alese, cu titlul: *Auszug aus „Nachlese zu den Kurzgefassten Jahrgeschichten von Ungarn und Siebenbürgen” <1507—1761>*, în *Quellen*, 1903, vol. IV, p. 403—489, cu o notă introductivă, p. XLII—XLIV. Selecţionarea folosită la editare e identică cu cea de la *Kurzgefasste Jahr-Geschichte von Siebenbürgen, besonders Burzenland <—1748>*, pomenită mai sus. Există şi materialul unui cronicar transilvan neidentificabil: T. Ht. (1739), azi dispărut.

315. Nebenarbeit von sonderbaren Begebenheiten in Burzenland <1420—1765>

Iosif Teutsch culege din alte cronici o serie de „întîmplări ciudate” din Ţara Bîrsei între anii 1420 şi 1765, ca inundaţii, ploi cu ghiaţă, lăcuste, zăpadă în luna mai etc., care au avut urmări economice şi sociale. Începînd de pe la 1720 evenimentele au fost cunoscute de autorul însuşi.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, Fol. 17.II (după *Quellen*, IV, p. XL), in-folio. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, copiată de mîna autorului însuşi, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, Fol. nr. 241 (după *Quellen*. IV, p. XL), in-folio, p. 1—9. Miscelaneu, originalul din anul 1768, în limba germană, scris de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Din introducerea manuscrisului reiese că a fost scris la 1768 în Hărman. Materialul grupat în original pe probleme e aşezat de editorul Seraphin, la tipar, în ordinea cronologică.

Ediţii: F r. W. S e r a p h i n, în extrase, cu titlul *Auszug aus „Nebenarbeit von sonderbaren Begenbeheiten in Burzenland” <1420—1765>*, în *Quellen*, 1903, IV, p. 176—180, cu o scurtă notiţă introductivă, p. XL.

316. Vorstellung wohlfeiler und teurer Zeiten <1534—1768>

Informații scurte asupra anilor cu recolte abundente și slabe în Transilvania și în Țara Bîrsei, deci privitoare la anii „ieftini" și „scumpi" dintre 1534 și 1768. Cele din sec. XVIII sînt văzute și trăite de autorul însuși, mai ales de prin anii 1718—1768.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, Fol. nr. II (după *Quellen*, IV, p. XLIV), in-folio. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, Fol. 241 (după *Quellen*, IV, p. XLIV), in-folio, p. 10—14. Miscelaneu, originalul din 1768, în limba germană, scris de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Nu e o cronică propriu-zisă și știrile în manuscrisul original nici nu sînt grupate cronologic, ci pe probleme; numai editorul Seraphin le-a dat forma cronologică.

Ediții: Fr. W. Seraphin, în extrase și numai pentru anii 1534, 1536, 1538, 1553, 1566, 1569, 1608, 1622, 1685, 1691, 1703, 1718, 1719, 1720, 1739, 1755 și 1766 inclusiv, cu titlul *Auszug aus „Vorstellung wohlfeiler und teurer Zeiten" von Josef Teutsch <1534-1768>*, în *Quellen*, 1903, IV, p. 534—535, cu o scurtă notă introductivă, p. XLIV.

Anonim

317. <Cronica anonimă a Brașovului pentru trecutul romînilor din Șchei, 1392—1790>

Cuprinde știri în legătură cu istoria bisericii sf. Nicolae din Șcheii Brașovului și a romînilor din Brașov de la venirea „bulgarilor" în 1392 pînă la ultimele frămîntări religioase privind „unirea" cu biserica papală (cca. 1780). Se amintesc și juzii orașului, neamurile cele vechi, zidirea bisericii sf. Nicolae de Neagoe Basarab, protopopii și preoții bisericii, scurte știri despre Mihai Viteazul și soarta mitropoliei înființată de el la Alba Iulia. Știrile s-au păstrat răzleț, sub titlul de *Înștiințare*, formînd manuscrise separate, după cum urmează mai jos, care toate împreună au făcut parte probabil din o cronică.

I. Arh. Stat., Brașov, ms. nr. A. b. VII. 2 (5), in-4, f. 71—78. Miscelaneu, copie din 1780, în limba romînă, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms.: *Înștiințare din ce vreme au venit bolgarii la Brașov și din ce pricină și cum s-au așezat lîngă această cetate, ce să numește Bolgarszeg, adecă unghiul bolgarilor, la anul 1392<—1675>.*

Acest manuscris, care formează o parte mică din cronica anonimă, are ştiri privitoare la istoria romînilor din Braşov şi a bisericii din Şchei de la 1392, cînd începe şi cronica protopopului Vasile, cu care are ştiri comune dar şi ştiri noi, şi pe care o depăşeşte de la 1633 pînă la 1675.

II. Arh. Stat., Braşov, ms. nr. A. b. VII. 2 (8), in-4°, f. 85—91. Miscelaneu, copie din 1780, în limba romînă, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms. : *Inştiinţare pentru judeţii şi ţunogii care au fost la cetatea Braşovului <1238—1785>.*

Cronologie a juzilor şi a altor membri ai Sfatului oraşului Braşov, pomenindu-se numele lor, de la 1238 la 1785. Într-o notă N. Sulică, editorul acestei *Cronici Anonime* (vezi la ediţii), spune : „Această consemnare (cronologie) cronicarul nostru a împrumutat-o <o are> de la vreun cronist sas, probabil de la cronicarul Ioseph Teutsch (1702—1770). Vezi şi *Quellen*, vol. IV, p. XXXVII, unde e vorba despre această cronologie, care însă nu a fost tipărită în materialul reprodus în *Quellen.*

III. Arh. Stat., Braşov, ms. nr. A. b. VII. 2 (6), in-4 , f. 79—81. Miscelaneu, copie din 1780, în limba romînă, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms. : *Înştiinţare pentru neamurile cele vechi de cînd au fost venirea bolgarilor la Braşov* <—1780>.

Cuprinde lista neamurilor braşovene romîneşti de la sfîrşitul sec. XIV pînă în sec. XVIII, căreia îl urmează scurte însemnări despre stările sociale locale braşovene din ultima sută de ani : 1687—1780.

IV. Arh. Stat., Braşov., ms. nr. A. b. VII. 2 (7), in-4°, f. 81—84. Miscelaneu, copie din 1780, în limba romînă, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms. : *Înştiinţare pentru Neagoe Basarab vodă ce au fost domn Ţării Munteneşti <1512—1536—1782>.*

Ştiri din domnia lui Neagoe Basarab (1512—1521), mai ales în legătură cu zidirea bisericii de la Curtea de Argeş şi a bisericii sf. Nicolae din Şchei. Ştirile depăşesc însă domnia lui Neagoe, ajungînd pînă la 1536 — vremurile lui Radu Paisie — şi cu oarecare adaosuri ulterioare pînă la 1782.

V. Arh. Stat., Braşov, ms. nr. A. b. VII. 2. (9), in-4°, f. 94—96. Miscelaneu, copie din 1780, în limba romînă, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms. : *Înştiinţare pentru protopopii, care au fost mai 'nainte vremi la această sf<î>ntă besearică din Bolgarszeg, ce iaste hramul sf<î>ntului Nicolae făcătorul de minuni <1659—1780>.*

Conţine lista cronologică a protopopilor Braşovului, cu faptele lor mai însemnate, urmată de un istoric scurt al bisericii sf. Nicolae din Şchei, al populaţiei romîneşti din Braşov şi Ţării Bîrsei.

VI. Arh. Stat., Braşov, ms. nr. A. b. VII. 2 (4),in-4°, f. 67—70. Miscelaneu, copie din 1780, în limba romînă, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms. : *Înştiinţare pentru preoţii, care au fost la această biserică mai'nainte vreme, care au fost cu mai multă ostrdie a să înfrumuseţa şi a să îndrepta norodul întru fapte bune şi cuvioase, precum D(umne)zeu iubeşte <1569—1779>.*

Cuprinde scurte ştiri privind istoria locală braşoveană şi a Ţării Bîrsei şi privind pe preoţii bisericii sf. Nicolae din Şchei de la 1569 la 1779. Acest manuscris nu are titlul cu litere mari, ca toate celelalte „Înştiinţări", ci e cu litere mici, ca o continuare a „Înştiinţărilor" despre Dionisie Novacoviciu, de mai jos.

VII. Arh. Stat., Braşov, ms. nr. A. b. VII. 2 (10), in-4°, f. 97. Miscelaneu, copie din 1780, în limba romînă, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms. : *Înştiinţare <despre înfiinţarea mitropoliei la „Beligrad" de Mihai Viteazul în 1595 şi despre strămutarea reşedinţei vlădiceşti de episcopii uniţi de la Alba-Iulia la Făgăraş şi apoi la Blaj, 1595—1737>.*

Scurtă însemnare despre întemeierea mitropoliei de Mihai Viteazul la Alba Iulia în 1595 şi soarta acestei mitropolii după unirea din 1700, de asemenea dărîmarea clădirii mitropoliei de către împăratul Carol VI, cu ocazia zidirii fortificaţiilor.

VIII. Arh. Stat., Braşov, ms. nr. A. b. VII. 2 (2), in-4°, f. 57—62 şi f. 97. Miscelaneu, copie din 1780, în limba romînă, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms. : *Înştiinţare de cînd s-au început unaţiia la această ţară a Ardealului şi care vlădică au fost în vremea aceia şi din ce pricină s-au făcuţi <1700—decembrie 1780>.*

Ştiri scurte despre problema unirii unei părţi a romînilor din Transilvania cu biserica Romei şi frămîntările politice şi religioase din sec. XVIII în această provincie pînă la venirea episcopului Grigorie Maior, decembrie 1780. Ceea ce se află la fila 97 e un capitol special intitulat : „Înştiinţare pentru protop<opul> Vasilie, ce au fost prot<opop> la Făgăraş", trecut la unaţie.

IX. Arh. Stat., Braşov, ms. nr. A. b.VII.2 (3), in-4°, f. 65—67. Miscelaneu, copie din 1780, în limba romînă, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms. : *lipseşte*; editorul N. Sulică (vezi la ediţii) îi dă însă acest titlu : *Înştiinţare de cînd au venit vlădica Dionisie Novacovici la Braşov şi care vlădică neunit au fost după aceia la ţara Ardealului, 1761—1780.*

Cuprinde ştiri scurte, locale, în legătură cu frămîntările unirii la Braşov şi în Ţara Bîrsei. Se înregistrează special nemulţumirile ortodocşilor şi o statistică contemporană asupra ortodocşilor din Braşov şi Ţara Bîrsei.

Manuscrisul mai cuprinde *Letopiseţul de la zidirea lumii*, scris de Nicolae Costin (vezi la acesta). El a aparţinut prof. Nicolae Sulică.

Ediţii : N. N. Statie (= N. Sulică), *Înştiinţări. Cîteva capitole din trecutul romînilor din Şcheii Braşovului* (Reproducere după un codice manuscript de la finele veacului al XVIII-lea). Braşov, Tip. Ciurcu & Co., 1906, in-8°, 62 p. Editorul spune că „Inştiinţările" cuprinse în broşura sa au format o *Cronică anonimă* în legătură cu biserica din Şchei. Unele părţi, atribuite lui Radu Duma, şi la Em. E. Kretzulescu, *Codex Kretzulescus*, în *R. ist. arh. şi Fil.*, 1910, XI, p. 265—281.

Studii : I. Crăciun, *Cronicele romîneşti*, p. 10—12.

Anonim

318. Barcenser Memorabilien <1335—1782>

Scurte notiţe istorice locale braşovene privind mai ales întăriturile cetăţii — bastioane, ziduri, valuri etc., — dar şi informaţii asupra cuceririi bătrînului „Bastion de veghe" de Petru Rareş la 1529 şi asupra clădirii fundamentului zidurilor exterioare ale cetăţii Braşovului de „romînii din Zărneşti, Tohan" etc. „ca supuşi ai oraşului", între 1639 şi 1641.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, nr. 68 (după *Quellen*, IV, p. LXV), în-4°, p. 296—302. Miscelaneu, originalul de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba germană, scris de mîna unui autor anonim, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Ediţii: Friedrich Stenner, în extrase selecţionate, *Auszug aus „Barcenser Memorabilien"* (*1415—1782*), în *Quellen*, 1903, vol. IV, p. 174—176, însoţite de un studiu introductiv scris de Fr. Wilhelm Seraphin, p. LXV—LXVI. Extrasele privesc numai trecutul Braşovului şi numai anii 1415—1782.

George Rettegi

(1718—1786)

319. Emlékirata

<Memorialul său (1718—1785)>

Ştiri privitoare la Transilvania din anii 1718—1785, în special privitoare la viaţa nobilimii mijlocii, consecinţele „unirii" religioase de la 1700 şi intervenţia Rusiei în sprijinul romînilor ortodocşi; trecerile masive de ardeleni în Moldova şi Ţara Romînească în acest timp, amănunte despre grănicerii romîni şi secui; se termină cu evenimentele răscoalei condusă de Horea.

I. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. XI—260, in-folio, 276 p. Originalul din 1785, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *Anno 1770 G. Retteghy.*

Cuprinde anii 1770—1785, necunoscuţi şi inediţi.

II. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 241, in-folio, 110 f. Originalul din a doua jumătate a sec. XVIII, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal, cu anii 1718—1767, publicaţi de Torma.

Însemnările anilor 1768—1769 lipsesc.

Ediţii: Károly Torma, *Rettegi György emlékiratai, 1718—1767* <Memoriile lui George Rettegi, 1718—1767>, în *Hazánk*, 1884, I, p. 126—147, 212—227, 281—302, 362—383; 1884, II, p. 54—61, 226—239, 315—320, 373—385; 1885, III, p. 65—75, 119—129, 206—216, 283—292, 345—354.

Iosif Benkő

(1740—1814)

320. Erdélyi oláh nemzet képe. Lefestő III könyvekben

<Icoana naţiei romîne din Transilvania zugrăvită în III cărţi (1784)>

Manuscrisul original cu titlul acesta nu mai există. El a cuprins—după unele indicaţii—*trei* cărţii (fiecare carte avînd cîte cinci părţi), din care cartea I dădea: o descriere generală asupra numelui, originii, ca-

racterului şi răscoalelor din trecut ale poporului romîn din Transilvania; cartea II: începuturile şi descrierea răscoalei conduse de Horea, pînă la apa iţia oştilor nobiliare şi secuieşti; cartea III: luptele dintre răsculaţi şi armata regulată, prinderea capilor răscoalei, judecarea şi execuţia lor.

Manuscrisul *întreg* a fost pregătit pentru tipar de Benkő însuşi, dar cenzura n-a admis la 1785 tipărirea lui în întregime, ci a admis numai tipărirea părţii a 2-a din cartea a III-a (vezi la Ediţii).

Azi nu cunoaştem decît aceste manuscrise parţiale

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond. Iosif Kemény, Col. Minor, tom. XXX, A. 30 (17), in-4 , (28) p. Miscelaneu, copie parţială din 1836, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Kemény de pe originalul aflător atunci în posesia prof. Abel Kerekes la Liceul reformat din Orăştie.

Titlul în acest ms. e: *Az 1784-ben támadott oláh zenebonának leírása. Praefatio I. Kemény* <Descrierea răscoalei romîneşti din 1784. Prefaţă de Iosif Kemény>.

Manuscrisul conţine numai unele părţi din cartea a II-a şi partea a 2-a din cartea a III-a.

II. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 613, in-8°, 16 p. Copie din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Emeric Mikó, text cu lipsuri.

Acest text reprezintă numai un fragment din partea a 2-a a cărţii a III-a, întrerupt la jumătate de frază. Copia e după tipăritura din 1785.

Ediţii: József Benkő, *Erdélyi oláh nemzet képe. Lefesté III könyvekben... Első könyv* <Icoana naţiunii romîne din Transilvania zugrăvită în III cărţi... Cartea întîi>, Pozsony, Tip. Pátzko Ferencz Ágoston, 1785, in-8°, 16 p. Conţine în realitate numai unele părţi din cartea a II-a şi partea a 2-a din cartea a III-a, cu titlul: *Az 1784-ben támadott oláh zenebonának leírása* <Descrierea răscoalei romîneşti din 1784>, în *Kolozsvári Nagy Naptár* <Calendarul mare de la Cluj>, Cluj, 1865, I, p. 104—113, aci fiind tipărit primul manuscris, cel cu prefaţa lui Iosif Kemény.

Studii: Pentru problema manuscriselor a se vedea József Kemény, *Tudományos levelek Mike Sándorhoz, Benkő Józsefet sa Horavilág irodalmát illetők* < Scrisori ştiinţifice către Alexandru Mike, privitoare la Iosif Benkő şi la literatura vremurilor lui Horea>, în *Új Magyar Múzeum* <Noul Muzeu maghiar>, Pesta, 1856, VI. 1, p. 334—341.

Anonim

321. <Hóra világ>
<Vremurile lui Horea (1784)>

Amănunte asupra desfăşurării răscoalei pînă la 8 noiembrie 1784, îndeosebi în comitatul Hunedoara.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj., ms. nr. 1022, in-4°, p. 1—11. Miscelaneu, copie de pe la începutul sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *lipseşte*. Evenimentele sînt aci numai pînă la 4 noiembrie 1784.

Originalul pare a fi de la sfîrşitul sec. XVIII.

II. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 1022, in-4°, p. 12—40. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, text complet.
Titlul în ms. : *lipsește*. Evenimentele sînt pînă la 8 noiembrie 1784.

Ediții : Manuscrisele par a fi *inedite*. O cercetare comparativă mai aprofundată între ms. II de sus și între ms. I Iosif Benkő de la nr. 354 (al cărui original a fost în posesia lui Abel Kerekes) ar putea să arate oarecare legături între ele.

Samuil Bölöni

(cca. prima jumătate a sec. XVIII — după 1784)

322. **A nemes Erdély országi magyar nemzetnek közönségesen de nevezetesebben egy néhány szép nemes familliáknak, még a kemény értz szivet is felinditto keserves jajjai és egy néhány nevezetesebb helyekk egészen hamuba fetrengések csekély versekbe foglalva...**

<Versuri despre nenorocirile, ce pot mișca inimile cele mai împietrite, și distrugerile pînă la cenușă ale unor locuri însemnate, întîmplate îndeobște nobilei națiuni maghiare din Transilvania, dar mai ales unor alese familii nobile...(1784)>

Cronică rimată, în versuri alexandrine, cu descrierea zi de zi a răscoalei celor „7 000 de țărani", conduși de Horea, Cloșca, Crișan și Horea cel Tînăr, la 1784.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, tom. XV, A. 15 (4), in-4°, 50 p. Miscelaneu, copie din anul 1833, în limba maghiară, scrisă de mîna unui copist anonim pentru Iosif Kemény, cu litere latine, text complet.
Titlul în ms. : *ca mai sus*, lipsind numele autorului.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Miscellanea R., tom. XVIII, in-4°, p. 121—150. Miscelaneu, originalul de la sfîrșitul sec. XVIII, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.
Titlul în ms. : *ca mai sus*.
Manuscrisul miscelaneu are titlul general : *A Hóra világról* <Despre vremurile lui Horea> și conține la început scrisori și rapoarte contemporane asupra răscoalei, cărora le urmează cronica rimată a lui *I. Enyedi* (vezi la acesta) și la urmă Bölöni.

III. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Alexandru Mike, Egyveleg gyűjtemény <Colecție miscell.>, tom. III, in-folio, p. 68—88. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. XIX, în limba maghiară, text complet.
Titlul în ms. : *ca mai sus*.
Versurile sînt dedicate contelui Ioan Csáky, comitele suprem al comitatului Cluj.

Ediții : István Szilágyi, *Sok nemes erdélyországi urok s magyarok romlásának keserves gyásza* <Doliul amar al nimicirii multor domni nobili transilvani și maghiari>, în *Hazánk*, 1885, IV, p. 425—441 (parțial) ; Kálmán Dékáni, *Egykorú vers a Hóra-lázadásról* <Versuri contemporane despre răscoala lui Horea>, în *A Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat évkönyve* <Anuarul Societății istorice și arheologice a jud. Huncdoara>, Deva, 1907, XVII, fasc. III, p. 93—124 (în întregime).

Mihail Brutz

(cca. mijlocul sec. XVIII — după 1784)

323. Progressus tumultuationis Vallachor<um> a 28-a p<rae>teriti mensis Octobr. inchoati, ad 10 mum usque p<rae>sentis <1784>, per... medicum Saxopolitanum descriptus

Însemnarea pe scurt, zi de zi, asupra răscoalei lui Horea în comitatul Hunedoara, de la 28 octombrie la 10 noiembrie 1784, de medicul orașului Orăștie, al cărui nume e scris uneori Burutz.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Mike, Egyveleg gyűjtemény <Colect. miscelanee>, tom. III, in-folio, p. 148—150. Miscelaneu, copie de pe la sfîrșitul sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Ediții: Manuscrisul e *inedit.*

Anonim

324. Carmina valachica Horae et Kloskae <1784—1785>

Versuri în legătură cu răscoala țărănească din 1784—1785 de sub conducerea lui Horea și Cloșca.

I. Arh. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Blaj, nr. 66, in-8, p. 14 r.-14 v. Miscelaneu, copie de pe la mijlocul sec. XIX, în limba romînă, scrisă de mîna lui Timotei Cipariu, cu litere latine, text fragmentar.

Titlul în ms.: *Origo tumultus Horiani sequentibus versiculis describitur.*

Titlul e dat de T. Cipariu. Manuscrisul original nu se știe unde se află. Versuri asupra răscoalei au circulat destul de multe. Textul e în limba romînă, însă cu ortografie ungurească.

II. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 921, in-8°, 16 p. Copie de pe la sfîrșitul sec. XVIII, în limba romînă, cu litere latine, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Ediții: G. Popa-Lisseanu, cu titlul principal de mai sus, în *R. ist. arh. și fil*, 1910, XI (I), p. 202—207; D. Prodan, în *Anuarul Arhivei de Folklor*, Buc., 1942, VI, p. 22—26; Iosif Naghiu, *O poezie despre Horea* <ms. fragmentar al lui T. Cipariu>, în *Pagini Literare*, Turda, 1943, IX, p. 251—253.

Studii: D. Prodan, *Versuri contemporane despre răscoala lui Horea*, în *Anuarul Arhivei de Folklor*, VI, p. 5—32.

Josif Cseke Homorodszentpéteri

(cca. mijlocul sec. XVIII — cca. începutul sec. XIX)

325. Az oláh nemzetről
<Despre naţiunea romînă (1784)>

În partea întîi ştiri despre originea, numele, moravurile, educaţia etc. poporului romîn; în partea a doua, informaţii despre răscoala ţărănească de sub conducerea lui Horea.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 556, in-4 , 39 f. Originalul de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba maghiară, scris de mîna autorului, cu litere latine, text cu lipsuri.
Titlul în ms.: *ca mai sus.*
Lipsurile sînt din partea întîia; ştirile despre răscoală, f. 17—39, există în întregime

Ediţii: Manuscrisul e *inedit.*

Anonim

326. Egekre kiáltó keserves jajja Abrudbányának, irta egy keserdett Magyar
<Vaietele amarnice, strigătoare la ceruri ale Abrudului, scrise de un maghiar îndurerat — (1784)>

Cronică în versuri cu amănunte despre pustiirea Abrudului în răscoala de la 1784, conţinînd 408 versuri ungureşti, grupate în strofe de cîte patru versuri.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Kornis, Pachet 87, Appendix 1, VII, in-folio, <1> p. Miscelaneu, copie de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.
Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Ediţii: Manuscrisul e *inedit.*

I<oan> Enyedi

(cca. prima jumătate a sec. XVIII — după 1784)

327. 1784. A zarándi veszedelemnek leírása
<1784. Descrierea nenorocirii din Zarand>

Cronică rimată asupra răscoalei ţăranilor de sub conducerea lui Horea la 1784, în regiunea Zarandului, mai ales.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, tom. XVI, A.16 (3), in-4°, p. 183—248. Miscelaneu, copie din anul 1833, în limba maghiară, scrisă de mîna unui copist anonim pentru Iosif Kemény, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Autorul nu poate fi identificat, bibliografiile maghiare (Szinnyei, Gulyás, Kosáry), nu-l cunosc. În vremea răscoalei, Szinnyei (în *Magyar írók*, II, p. 1333) cunoaşte pe un Ioan Enyedi, medic chirurg, care n-a trăit însă în regiunile Zarandului.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Miscellanea R., tom. XVIII, in-4 , p. 79—116. Miscelaneu, originalul de la sfîrşitul sec. XVIII, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Manuscrisul miscelaneu are la început scrisori şi rapoarte contemporane asupra răscoalei, iar la sfîrşit cronica rimată a lui *Samuil Bölöni* (vezi la acesta).

III. Arh. Ist. Acad. Fil. Cluj, ms. fond Alexandru Mike, Egyveleg gyűjtemény <Colecţie miscell.>, tom. III, in-folio, p. 37—67. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

La sfîrşit se află datarea şi semnătura „Károlyfejérvár <Alba Iulia>, die 30 Novembr. 1784. Enyedi".

Ediţii : Manuscrisul e *inedit*.

Anonim

328. Epistola poetica. Lucretia matrona ungara <Csiszár> caesis nupero tumultu marito et liberis in potestatem Valachorum redacta opem Junii viri militaris implorat <1784>

Conţine 122 versuri latineşti cu un episod din răscoala de la 1784, în care Caterina Csiszár, soţia unui nobil, a scăpat de la moarte căsătorindu-se cu un iobag.

I. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 4. vol. XLVII, 8, in-4°, 7 p. Miscelaneu, copie de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Ediţii : Manuscrisul e *inedit*.

Anonim

329. Hora panaszos éneke

<Cîntecul de tînguire al lui Horea (1785)>

Versuri despre arestarea şi tînguirea lui Horea în închisoarea din Alba Iulia, scrise cu puţin înainte de condamnare.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 1679, in-8°, p. <19—20>. Miscelaneu, copie probabil din anul 1785, în limba maghiară, două strofe însă în limba romînă, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Cîntecul face parte din colecția miscelanee intitulată *Világi nolák* <Cîntece de lume> și versurile imediat premergătoare sînt datate „8-a Aprillio A<nn>o 1785".

Ediții : Onisifor Ghibu, cu titlul de mai sus, în *Contribuții la istoria poeziei noastre populare și culte*, Buc., Academia Romînă, 1934, in-8°, p. 35—36. (Academia Romînă, Memoriile Secțiunii literare, ser. III, tom. VII, mem. 1).

330. <Hóra lázadásról szóló históriás ének>
<Versuri istorice despre răscoala lui Horea (1784)>

Cuprinde amănunte asupra unor faze ale luptelor.

I. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformați), nr. 1577, in-8 , <24> p. Copie din sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de mîna unui copist anonim pentru Samuil Pataki, text complet.

Titlul în ms. : *lipsește*, cel de sus fiind luat după catalogul manuscris de la biblioteca respectivă.

Ediții : Manuscrisul e *inedit.*

Anonim

331. Die Hora-schen Unruhen 1784—1785 und die Lage der Unterthanen in Siebenbürgen im Allgemeinen

Informații detaliate asupra răscoalei țăranilor de sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan și asupra stării iobagilor din Transilvania în acel timp.

I. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, II. 207, in-4°, p. 158—180. Miscelaneu, copie de pe la începutul sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

La sfîrșitul manuscrisului se află cîteva file *tipărite*, cu alt conținut, de format mai mic, fără precizarea tipografiei.

Ediții : Manuscrisul e *inedit.* Neavînd numele autorului, nu putem urmări soarta manuscrisului după bio-bibliografiile lui Szinnyei, Trausch-Schuller etc.

Stihuitori maghiari anonimi

332. Mokány Hora király szándéka és annak füstbe menése
<Gîndul craiului mocan Horea şi spulberarea aceluia în vînt (1784)>

Cronică în 54 versuri privind pe conducătorul răscoalei ţărăneşti din 1784.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 316, in-4 , f. 113 v.-115. Miscelaneu, copie de la sfîrşitul sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Aci se află şi versurile intitulate *Horának rabi-mivolta* <Horea în robie> şi *Hora epiaphiuma* <Epitaful lui Horea>.

Ediţii : Manuscrisul e *inedit.*

333. Nemes Erdély Ország az... Oláhok által okozott siralmas Veszedelmének hiteles igazságos leiratása
<Descrierea adevărată şi dreaptă a jalnicei nenorociri, pricinuită nobilei ţări a Transilvaniei ... de romîni (1784)>

Cronică, în 512 versuri, grupate cîte patru prin alineate, despre răscoala ţăranilor din 1784.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Kornis, Pachet 87, Appendix 1, VII, in-folio, <11> p. Miscelaneu, copie de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Ediţii : Manuscrisul e *inedit.*

Anonim

334. Paraszthad leirása
<Descrierea oastei ţărăneşti (1784)>

Scurtă cronică cu descrierea evenimentelor în legătură cu răscoala ţărănească de sub conducerea lui Horea, de la 28 octombrie la 13 noiembrie 1784, cînd s-a trimis „ultimatul" lui Horea „Nobilei Table a Comitatului Hunedoara". Cronica conţine şi ultimatul.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, Collectanea (ms. 15), necatal., in-folio, 4 1/2, foi. Miscelaneu, copie de pe la începutul sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Manuscrisul original, scris se pare îndată după evenimente, nu ştim unde se află. După o altă copie, aflată în „Arhiva unei familii maghiare din Dej", s-a făcut următoarea ediţie, în traducere romînească.

Ediţii: Cornel Pop, *Ultimatul lui Horea. O cronică necunoscută a răscoalei din 1784*, în *Societatea de mîne*, Cluj, 1933, X, p. 72—73.

Adam Rhédei

(cca. a doua jumătate a sec. XVIII — 1849)

335. Rerum memorabilium liber 1784

Scurte informaţii din anii 1782—1788, cele mai multe din anul 1784. Vorbind despre răscoala ţărănească de sub conducerea lui Horea desenează, la p. 6, cunoscutele medalioane cu inscripţia „Hora Rex Daciae 1784".

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 676, in-16°, 21 p. Originalul de la sfîrşitul sec. XVIII, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cu descrierea evenimentelor în limba maghiară, deşi titlul e în limba latină.

Ediţii: Manuscrisul e *inedit*.

‹Ioan Friedrich Seivert›

(1755 — 1832)

336. Tagbuch über alles, was der wallachischen Volksunruhen wegen im Jahre 1784 in den Monaten November und Dezember von ihrer ersten Ausbruch an bis zu ihrer gänzlichen Dämpfung von Tag zu Tag an das K. Gubernium einberichtet sowie was hierauf theils von ihm zur Wiederherstellung der Ruhe verhandelt, veranlasst und an die Unterbehörden verfügt, theils von Allerhöchsten Orten allergnädigst verordnet worden

Jurnal cu relatarea zi de zi a tot ce s-a raportat guberniului Transilvaniei asupra răscoalei condusă de Horea, Cloşca şi Crişan, pînă la înăbuşirea ei, scris de autor ca secretar al guberniului.

I. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. „Der Bauerntumult" Q. 1. D., fasc. XIV, in-folio, 81 f. Miscelaneu, originalul din anul 1784, în limba germană, scris de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*. În fruntea lucrării se află scris de altă mînă, cu creionul, numele autorului Joh. Fr. Seivert.

Ediții : Manuscrisul e *inedit*.

Paul Szabó

(cca. mijlocul sec. XVIII — după 1784)

337. Abrudbánya elpusztúlásának csekély leírása <Scurta descriere a pieirii Abrudului (1784)>

Însemnări contemporane asupra răscoalei de sub conducerea lui Horea, ale preotului reformat din Abrud.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj., ms. fond Mike, Egyveleg gyűjtemény (Colect. miscellanee), tom. III, in-folio, p. 11—13. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *Abrudbánya pusztitásának le-írása* (Descrierea pieirii Abrudului (1784). Această copie e necunoscută.

Manuscrisul probabil original, cu titlul principal de mai sus, se afla în Arhiva protopopiatului reformat al Tîrnavelor, după care s-a publicat ediția lui Samuel ce urmează ; după o copie din 1823, care a fost în 1894 în posesia lui Alexiu Váy, din Chintelnic (raion Bistrița), s-a tipărit ediția lui Veress de mai jos.

Ediții : Endre Veress, *Naplójegyzetek a Hóra-lázadás pusztitásáról* <Însemnări de jurnal despre pustiirile răscoalei lui Horea>, în *Erd. Múz.*, 1895, XII, p. 166—168 ; Aladár Sámuel, *Adalékok a Hóra világ történetéhez* (Adaosuri la istoria vremurilor lui Horea (1784)>, în *Tört. Tár*, 1908, IX, p. 460—462.

Anonim

338. Szomorú új esztendő <An nou trist, 1785>

Cronică rimată despre răscoala țărănească de sub conducerea lui Horea în 1784—1785.

I. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa III (Unitarieni), nr. 905, in-4°, p. 127—133. Miscelaneu, originalul din 1785, în limba maghiară, scris de mîna unui autor care semnează B., text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Ediții : Manuscrisul e *inedit*.

339. A valóságos... Hóráról és Kloskáról készült két énekek
<Două cîntece despre adevărații... Horea și Cloșca (1784—1785)>

Versuri romînești, cu ortografie ungurească, despre conducătorii răscoalei țărănești din 1784—1785.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 1742, in-8°, f. 56—58 și 150—151, 153. Miscelaneu, copie de la sfîrșitul sec. XVIII, în limba romînă, scrisă de mîinile a trei copiști anonimi, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Originalul e datat „Szász Város <Orăștie>, 6. Januarii 1785". Cîntecele sînt copiate, cu mici deosebiri, de două ori, variind și titlurile.

Ediții: D. Prodan, cu titlurile *Cîntecul Horii și al Cloșchii* și apoi *Cîntec despre Horea și Cloșca, hoții cei mari de codru, vrednici de cele mai neînchipuite chinuri*, în *Anuarul Arhivei de Folklor*, Buc., 1942, VI, p. 26.

340. Versek a Hóra világból
<Versuri din vremurile lui Horea (1784)>

Cronică rimată în limbile maghiară și romînă privitoare la răscoala țărănească de sub conducerea lui Horea.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 2876, in-folio, 21 p. Copie din sec. XVIII, în limbile maghiară și romînă, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Originalul nu știm unde se află.

Ediții: D. Prodan, o parte din ele, cu titlul: *Cîntec despre împăratul Horea și craiul Cloșca* și apoi: *Versul popii Rotogol*, în *Anuarul Arhivei de Folklor*, VI, p. 31—32.

Studii: D. Prodan, *Versuri contemporane despre răscoala lui Horea*, în *Anuarul Arhivei de Folklor*, VI, p. 5—32, amintindu-se aici manuscrisele din Cluj, Sibiu etc., care cuprind cronici rimate asupra răscoalei; pentru cronicele rimate romînește asupra răscoalei vezi și I. Crăciun, *Cronicele romînești*, p. 14—15.

Mihail Conrad

(cca. mijlocul sec. XVIII — după 1784)

341. Primae lineae fatorum civitatis Sabesi (1150—1551)

Scurte însemnări din trecutul orașului Sebeș, de la fondarea orașului pînă în vremurile Isabellei și ale lui Martinuzzi, 1551. Compilația are mai ales știri locale, în special săsești.

I. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 161 (18), in folio, p. 587—598. Miscelaneu, probabil originalul din anul 1784, în limba latină, scris probabil de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Autorul şi opera sa sînt necunoscute istoriografiei săseşti din Transilvania. Autorul a fost la 1784 senator al oraşului Sebeş.

Ediţii: Manuscrisul e *inedit.* Mihail Conrad de mai sus nu trebuie confundat cu Mihail Conrad v. Heydendorff, cronicar şi fost primar al oraşului Mediaş.

George Draudt

(1729—1798)

342. <Diejenige Schrift, welche im Jahr 1794 in den neuen Thurmknopf des Marktes Zeiden gelegt worden ist, und eine Chronik von Zeiden enthält, 1189—1794>

Scurte ştiri locale privitoare la Codlea <Zeiden> şi Ţara Bîrsei, mai ales din anii 1335—1794, între ele şi ştiri privind legăturile Ţării Romîneşti cu Ţara Bîrsei: Mihai Viteazul 1599—1601, Gabriel Báthori 1612, Gheorghe Rákóczi I 1633, trecerea Transilvaniei sub habsburgi 1 87, efectele răscoalei curuţilor în Ţara Bîrsei 1704—1706, atacul imperialilor asupra Ţării Romîneşti la 1 noiembrie 1789.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. nr. 280 (după *Quellen* IV, p. LVIII), in-folio. Miscelaneu, copie din sec. XVIII de pe originalul aşezat în turnul bisericii din Codlea, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *lipseşte*, iar noi l-am luat după Iosif Trausch, *Schriftsteller-Lexikon*, vol. I, p. 260.

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, fol. 38 (după *Quellen*, IV, p. LVIII), in-folio, p. 945 sqq. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *lipseşte.* Această copie e făcută tot după originalul aşezat în globul din vîrful turnului bisericii săseşti din Codlea.

Ediţii: Friedrich Stenner, *Diejenige Schrift, welche in August 1794 in den Turmknopf der evangelischen Kirche des Marktes Zeiden gelegt worden ist und den Herrn Georg Draudt, damaligen Zeidner Pfarrer, zum Verfasser hat <1335—1794>*, în *Quellen*, 1903, vol. IV, p. 86 98, însoţit de un studiu introductiv de Julius Gross, p. LIV LVIII. Editorul a lăsat la o parte părţile mai vechi, publicînd numai anii 1335 1794.

Ioan Mihail Ballmann

(1765—1804)

343. Siebenbürgische Annalen des XV-ten Jahrhunderts <1401 1526>

Ştiri privitoare la trecutul Transilvaniei din anii 1401—1526, compilate din anale şi cronici mai vechi.

I. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, II. 191/I, in-4 , p. 1—94. Miscelaneu, probabil originalul din sec. XVIII, în limba germană, scris probabil de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cu povestirea evenimentelor ce depăşesc sec. XV, pînă la 1526.

Ediţii: Manuscrisul acesta, cuprinzînd analele sec. XV, e *inedit*. Analele sec. XIV şi analele sec. XVI ale lui Ballmann au fost publicate în diverse periodice săseşti. A se vedea amănunte la Joseph Trausch, *Schriftsteller-Lexikon*, vol. I, p. 47—55.

George Mihail Gottlieb Herrmann

(1737 — 1807)

344. Das alte und neue Kronstadt (1800)

Ştiri cronologice, an de an, asupra trecutului Transilvaniei şi mai ales al oraşului Braşov, începînd cu Ordinul teutonic în Ţara Bîrsei, pînă la anul 1800 inclusiv. Multe ştiri privesc Ţara Romînească. La baza lucrării stau cronicile şi memoriile mai vechi.

I. Arh. Stat., Braşov, ms. Honterus, Necatal., in-folio, 236 p. Copie de la începutul sec. XIX, în limba germană, scrisă de mîna lui Iosif Plecker, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms.: *Auszüge aus dem vom Königl. Rath und gewesener Kronstädter Stadtpharer Georg von Herrmann verfassten Werke. Das alte und neue Kronstadt. Drey Theile (—1800). Inhalt: I. Theil, Geschichte Kronstadts aus den ältesten Zeiten bis 1688. II. Theil, Geschichte Kronstadts von 1688—1780. III. Theil, Geschichte Kronstadts von 1780—1800.*

II. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten B. 5. vol. CXLI, in-8°, 4 vol.: vol. I (1688), 227 p. + indice; vol. II (1688—1780), 806 p. + indice; vol III (1780—1792), 626 p. + indice; vol. IV (1792—1800), 506 p. + indiec. Originalul probabil din 1801—1802, în limba germană, scris probabil de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Ediții: Georg Michael Gottlieb v. Herrmann: *Das alte und neue Kronstadt. Ein Beitrag zur Geschichte Siebenbürgens im 18 Jahrhundert bearbeitet von Oscar v. Meltzl*, I—II Band, Sibiu, Franz Michaelis, *1885—1887*, in-8, XLVI + 476 p. (I), 664 p. (II) cu indice. S-au prelucrat și editat, pe probleme, numai anii 1688—1800.

345. Auszug aus der Selbst-Biographie des Königl. Raths und ehemalligen Kronstädter Stadtpharrer Georg v. Herrmann, geboren den 29-ten September 1737, gestorben den 31 Julius 1807

Părți de autobiografie, cu știri pentru Transilvania din anii 1737—1807.

I. Arh. Stat, Brașov, ms. Honterus, necatal., in-folio, <135> p. Copie de la începutul sec. XIX, în limba germană, scrisă de mîna lui Iosif Plecker, cu litere gotice, text în extras.
Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Ediții: Manuscrisul e *inedit.*

Samuil Köpeczi (Bedos)

(cca. 1743 — cca. 1800)

346. Nevezetes változások melyeket életem folyása s viszontagságai leírásában maradékom kedvére feljegyezgettem

<Schimbări însemnate, întîmplate în cursul vieții și vicisitudinilor mele pe care le-am însemnat ca să rămînă, (1743—1800)>

Conține știri privind învățămîntul și viața intelectualității din Transilvania. Are și mențiuni generale asupra răscoalei țăranilor de sub conducerea lui Horea.

I. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformați), nr. 1554, in-folio, <38> f. Miscelaneu, originalul din anii 1771—1800, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.
Titlul în ms.: *ca mai sus.*
Manuscrisul e necunoscut istoriografiei transilvane.

Ediții: Manuscrisul e *inedit.*

Anonim

347. Die Moldauischen Woyvoden <1524—1553>

Însemnări răzlețe, fără succesiune cronologică, privind Moldova din răstimpul 1524—1553, majoritatea relativ la Petru Rareș. Sînt scoase din diverse cronici.

I. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. fond Weinrich-Schuller Sammlung, Z. I. 2. Misc. II. 7, in-4°, <46> p. Originalul probabil de pe la începutul sec. XIX, în limbile latină, germană şi maghiară, scris de mîinile mai multor autori anonimi, cu litere latine şi neogotice, text fragmentar, cu întreruperi.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Ediţii: Manuscrisul e *inedit.*

Samuil Micu-Clain

(1745—1806)

348. **Brevis historica notitia originis et progressus nationis Daco-Romanae, seu ut quidam barbaro vocabulo appelant Valachorum ab initio usque ad seculum XVIII <—1773>**

Cuprinde istoria poporului romîn din Transilvania, Ţara Romînească şi Moldova, începînd cu originea romană şi continuitatea în Dacia (partea cea mai extinsă a lucrării) pînă la primii ani în scaunul episcopesc al Transilvaniei, la Blaj, a lui Grigorie Maior, 1773. E cea mai veche sinteză de istorie romînească a autorului, scrisă la 1778, în limba latină.

I. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Eug. Friedenfels, F. F. 3, in-folio, 410 p. Copie de la sfîrşitul sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîna unui copist anonim, cu corectări în text de altă mînă, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Aci titlul e *altul,* decît titlurile ştiute pînă acum ale lucrării în *limba latină* a lui Micu care variază: *Brevis notitia historiae Valachorum,* sau *Notitia historiae nationis Daco-Romanae,* sau *Historia Daco-Romanorum sive Valachorum* etc. etc., de aceea e necesar să se urmărească comparativ, dacă e vorba de mai multe lucrări sau de una singură. În orice caz manuscrisul acesta de la Sibiu, descoperit în iunie 1953 cu ocazia cercetărilor ce am făcut la secţia de manuscrise de la Muzeul Brukenthal, e o operă mare, in-folio, de 410 pagini, care poate fi redacţia latină a viitoarei mari lucrări în romîneşte a autorului (ce urmează mai jos, în patru volume). N. Iorga, în *Ist. lit. rom.*, ed. a II-a, vol. III-1, p. 185—187, vorbeşte despre o versiune latină mai amplă, redactată pe la 1796 (în realitate, cum s-a văzut mai sus, la 1778), scrisă pentru străini, din care „s-a păstrat numai un fragment al părţii a doua şi un altul al părţii a treia", tipărite de Engel şi de Laurian în publicaţiile lor respective. Manuscrisul de mai sus e acum „versiunea" *întreagă* a operei latine.

Ediţii: Manuscrisul, în întregimea lui, e *inedit.* Fragmentul cunoscut de A. Treboniu Laurian a fost publicat de acesta cu titlul *Historia Daco-Romanorum sive Valachorum,* în *Foaia pentru minte,* 1862, p. 81—85, 89—93, 97—99, 108—111, 113—115, 121—124, 129—132, 137—138, 144—148, 153—156, 161—163, 169—171, 176—180, 184—188, 193—195, 200—204, 225—227, 235—236.

349. **Scurtă cunoştinţă a istorii romînilor <—1800>**

E o altă lucrare, distinctă de cea precedentă, cuprinzînd istoria pe scurt a poporului nostru pînă aproape de 1800, cu capitole în care se „arată că rumînii din Dacia de neam sînt de la Roma", iar în alte capitole e vorba despre „obiceiauri", „limbă", „nume" etc.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1307, in-8°, 90 f. Copie din anul 1801, în limba romînă, cu litere chirilice, text complet. Originalul a fost scris pe la 1792.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Incipit: „Cătră rumâni. Socotind cu mintea mea zisa aceia a filosofului..."

Finit: „... de le-ar da D<u>mnezeu cît de puţintică rază să-şi cunoască căderea şi să se scoale, şi mai mult în ticăloşie şi în prostie să nu să tăvălească".

II. Acad. R.P.R., ms. rom., nr. 3056, in-folio, f. 210 v — 283 v. Miscelaneu, copie din anul 1825, în limba romînă, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, între ei şi Dumitrache Cepescu în Braşov, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai* sus.

Incipit: „De unde şi cum s-au înălţat neamul rumînilor. În anul de la zidirea lumii 4314, adec<ă>, înnainte de venirea Domnului nostru Is. Hs. cu 1194 de ani..."

Finit: „... să-ş cunoască căderea şi să să scoale, şi mai mult în ticăloşie şi prostie să nu să tăvălească".

Manuscrisul mai cuprinde *Letopiseţul de la zidirea lumii*, scris de Nicolae Costin (vezi la acesta) şi apoi alte însemnări istorice şi stihuri. El a aparţinut familiei Virgil Oniţiu din Braşov (1905).

III. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. rom., fond Blaj, nr. 71, in-8°, 120 f. Copie din anul 1800, în limba romînă, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Incipit: cu o predoslovie, „Cătră rumâni".

Finit: cu capitolul despre „Episcopii neuniţi din Ţara Ungurească ai romînilor"...

Pentru precizarea că manuscrisul acesta e o copie după original, vezi cele spuse de Timotei Cipariu în al său *Arch. fil. ist.*, 1868, nr. 14, p. 276.

IV. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Oradea, nr. 163 b., in-8°, 262 p. Originalul de la sfîrşitul sec. XVIII, în limba romînă, scris de mîna autorului, cu litere chirilice, text cu lipsuri la început.

Titlul în ms.: *lipseşte*, manuscrisul fiind acefal. Pe învelişul manuscrisului e pus însă, de altă mînă, cu litere latine, acest titlu: *Scurta istorie a romînilor din Transilvania, Romînia şi Moldova, Împreună* cu u*n tractat despre istoria literaturei romîne şi despre episcopii romînilor din Transilvania şi Ungaria.* Cuprinde istoria pe scurt a romînilor de la Traian pînă în zilele autorului (1800).

Incipit: abia la cap. 7 din partea a doua, § 3, astfel: „Cetăţile celea de Traian în Dacia făcute. Împăratul Traian şi cetăţi şi oraşe au zidit în Dacia şi în partea aceea a Daciei, care acum se chiamă ţara Ardealului".

Finit: la p. 261—262 cu § 4 despre „Episcopii neuniţi din Ungaria. Romînii cei neuniţi din Ţara Ungurească, carii sînt foarte mulţi"... şi cu acest citat latin: „Atque equidem Romano nasci sanguine multum est".

Iacob Radu în cartea sa: *Manuscriptele Bibliotecii episcopiei greco-catolice romîne din Oradea Mare*, Buc., Cultura Naţională, 1923, in-8, p. 30, crede că acest manuscris este „*originalul*" manuscrisului citat de către T. Cipariu în *Archivul* său la p. 276, dînd şi justificările necesare pentru întărirea afirmaţiei sale. Manuscrisul de mai sus de la Blaj, nr. 71, ar fi deci o copie a acestui manuscris.

Ediţii: „Scurta cunoştinţă a Istoriei romînilor" e şi ea *inedită.* La I. L u p a ş, *Cronicari şi istorici*, p. 103 118, se reproduc cîteva fragmente, între care şi prefaţa; la E.

Boldan, *Şcoala Ardeleană*, Buc., Ed. Tineretului, 1959, in-8 , p. 49—62, prefaţa şi cîteva părţi din partea ultimă a lucrării.

Studii : Pentru studiile asupra acestei cronici vezi tot lucrările de la cronica precedentă. Pentru întreaga activitate a autorului, mai nou I. Lungu, *Gîndirea social-politică şi filozofică a lui Samoil Micu*, Buc., Ed. Academiei, 1958, in-8°, 46 p. (Extr. : *Din istoria filozofiei în Romînia*, vol. II) şi I. Crăciun, *Cronicele romîneşti*, p. 18.

350. Istoria şi lucrurile şi întîmplările romînilor. Acum într-acest chip aşezată şi din mulţi şi vechi şi noi scriitori culeasă şi scrisă de Samuil Clain de Sad, ieromonahul din mănăstirea S.S.S. Troiţă din Blajiu, Tom. I—IV, In Blajiu, 1801 1805

Istoria celor trei provincii locuite de poporul romîn : Transilvania, Ţara Romînească şi Moldova din cele mai vechi timpuri, de la „stricarea Troei", pînă la anul 1800. E opera cea mare a lui Samuil Micu Clain, în patru volume.

Tom. I, pe lîngă titlul general de mai sus, are şi următorul titlu al volumului : *Istoria romînilor din Dacia.* Aci se arată originea romană şi continuitatea poporului romîn în Dacia, trecîndu-se apoi la *Istoria Transilvaniei* pînă aproape de 1800.

Tom. II : *Istoriia domnilor Ţerii Romîneşti* porneşte de la Asăneşti şi se opreşte la domnia a doua a lui Nicolae Mavrocordat (1724). Foloseşte Cronologia tabelară, Cronica Anonimă a Ţării Romîneşti, Del Chiaro etc.

Tom. III : *Istoriia domnilor Ţerii Moldovei* începe cu retragerea tătarilor şi se opreşte la 1595, Aron Vodă Tiranul, cu adaosuri sumare pînă la 1795. Utilizează cronicele lui Ureche şi Miron Costin, precum şi cîteva cronici polone.

Tom. IV : *Istoriia bisericească a Episcopiei romîneşti din Ardeal* cuprinde ştiri despre creştinarea poporului romîn, influenţe străine asupra limbii, biografiile episcopilor înainte de unire, „Unirea" religioasă de la 1700 şi consecinţele ei şi bogate informaţii asupra unchiului său Inochentie Micu-Clain. Se opreşte la alegerea lui Bob, 1782.

I. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Oradea, nr. 67, in-8 , 680 p. Originalul terminat în anul 1801, în limba romînă, scris de mîna autorului, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms. : cuprinzînd tom. I : *ca mai sus.* În josul titlului romînesc se repetă numele autorului şi titlul lucrării şi în limba latină : Samuel Klein, *Historia Valachorum*, Tomus I.

Incipit : „Part. 1. De unde şi cum s-au început şi s-au înălţat neamul romînilor. § 1. Stricarea Troei".

Finit : cu partea a 5-a din cap. „Domnii romînilor, adică a Ţării Romîneşti", capitol peste care s-a tras cu condeiul, fiindcă autorul a scris apoi un volum întreg despre domnii Ţării Romîneşti (vezi manuscrisul următor).

După titlu urmează tabla de materii a „părţilor" şi a „paragrafelor", apoi „Cuvînt înainte", nescris, pentru care sînt lăsate foi albe.

II. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Oradea, nr. 68, in-8 , 538 p. Originalul terminat în anul 1802, în limba romînă, scris de mîna autorului, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms.: *Istoria domnilor Țării Romînești din mulți vechi și noi scriitori culeasă și scrisă de Samuil Clain de Sad, ieromonahul din mănăstirea S.S.S. Troiță din Blajiu. Tomul II.* În josul foii de titlu se repetă numele și titlul lucrării și în latinește: Samuel Klein, *Historia Valachorum*, Tomus II.

Incipit: „Partea 5. Domnii Țării Muntenești. § 1. Începutul domniei Țării Romînești. Ioan craiul Vlahiei și al Bulgariei, după ce multe biruințe au avutu..."

Finit: cu domnia a doua a lui Nicolae vodă Mavrocordat.

După titlu urmează „Scara celor ce să află întru acest tom", apoi „Cuvînt înainte", nescris, pentru care s-au lăsat foi albe. La sfîrșit, după text, sînt cîteva foi albe, cu numerotarea în continuare a autorului, cu indicarea „Partea 5" și „Domnii muntenești", ca pentru a se continua scrierea.

III. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Oradea, nr. 69, in-8°, 481 p. Originalul terminat cca. 1802—1803, în limba romînă, scris de mîna autorului, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms.: *Istoria domnilor țării Moldovei, din vechi și noi scriitori culeasă și scrisă de Samuil Clain de la Sad, ieromonah din mănăstirea Sfintei Troiță din Blajiu, Tomul III.* În josul foii de titlu se repetă numele și titlul lucrării și în latinește: Samuel Klein, *Histor. Valachor.* Tom. III.

Incipit: „Domnia Moldovei. Partea 6. Domnii și prințipii Moldovei. § 1. Începutul domniei moldovenești. Groaza lui Batie hanului tătăresc, carele pe la anul 1226 au prădat nu numai Dacia ci și Țara Ungurească..."

Finit:"... și au pus domn Moldovei pe un Ștefan Răzvan, carele fusese agă mare la Aron vodă", iar adaosurile sumare se încheie cu „și în anul 1795 au urmat Alexandru Ioan Calimah voevod".

După titlul operei urmează „Scara celor ce să cuprinde într-acest tom", apoi „Cuvînt înainte", care nu s-a scris, dar pentru care s-au lăsat foi albe. La sfîrșitul volumului, după p. 481, urmează o mulțime de foi albe, pentru continuarea „Istoriei".

IV. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Oradea, nr. 70, in-8°, 740 p. Originalul terminat cca. 1805, în limba romînă, scris de mîna autorului, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms.: *Istoria besericească a Episcopiei romînești din Ardeal acum întîiu culeasă și scrisă de Samuil Clain de Sad, ieromonahul din mănăstirea Sfintei Troiță din Blajiu, Tom. IV.* În josul foii de titlu se repetă numele și titlul lucrării și în latinește: Samuel Klein, *Historia Valachor. Tom. IV.*

Incipit: „Partea 7. Despre creștinătatea romînilor. § I. Începutul creștinătății romînilor. Credința creștinească de la propovăduirea apostolilor în toate țările, provinciile și cetățile împărăției romanilor au străbătut..."

Finit: cu venirea episcopului Grigorie „Maer, carele după ce au venit în scaun bun părinte și către toți blînd și cu voie bună s-au arătat, cu toții bucuros vorbind, ușea lui tuturor era deschisă". Lipsesc ultimele foi, manuscrisul se oprește la anul 1782.

După titlul operei urmează „Scara celor ce să află într-acest tom", apoi „Cuvînt înainte", care nu s-a scris, dar s-au lăsat foi albe. La sfîrșitul volumului, după foile tăiate din manuscris, urmează o mulțime de foi albe, pentru continuarea operei.

V. Bibl: Inst. Istorie, Cluj, ms. rom. nr. cat. 2758, in-8°, p. 1—68. Miscelaneu, copie din 5 mai 1862, în limba romînă, scrisă de mîna lui I. Crăciun, text prescurtat.

Titlul în ms.: *Istoria romanilor despre toate lucrurile și întîmplările pre scurtu asadiata de Samuilu Clainu. Descrisa de I. Crăciunu.* Cuprinde istoria strămoșilor noștri, în două părți,

de la „stricarea Troei" pînă la ocuparea Daciei de Traian şi ocîrmuirea ei de către romani. Partea I e intitulată : „De unde şi cum s-au început şi s-au înalţatu neam rom<anescu>", iar Partea a II-a poartă titlul : „Bataile romanilor cu dacii. Descalecaria si asediaria romaniloru în Dacia". Copia pare să fie după textul publicat în *Calendariul de Buda.*

Incipit : cu „Stricarea Troei".

Finit : cu § 12 „Despre ocărmuirea colonieloru celoru din Dacia veche".

Manuscrisul mai cuprinde „Notiţe istorice din Cronica lui Şincai", de la început pînă la 1384 inclusiv — înşirarea evenimentelor mai importante (p. 107—125) — şi se termină cu o „Însemnare epigrafica" privitoare la „Pecietea lui Mihai Viteazulu" (p. 126). La urmă tabla de materii, care se numeşte „Văzuta carţii".

Ediţii : Opera aceasta a lui Samuil Micu Clain e *inedită.* Parţial s-au tipărit : primele 32 pagini în *Calendariul de Buda*, 1806, in-8°, 3 f. + 34 p. ; apoi partea despre *Începutul Unirii de la 1697 pînă la 1773*, din tom. IV : *Istoria bisericească a Episcopiei romîneşti din Ardeal*, (ms. nr. 70 din fond Oradea), de Timotei Cipariu, în *Acte şi Fragmente*, Blasiu, 1855, p. 79—129 ; vezi însă I. Verbina, *Paternitatea unui text atribuit lui Samuil Micu Clain*, în *Steaua*, Cluj, 1960, nr. 3, p. 79—80, unde se arată că textul publicat de Cipariu e o prelucrare a lui Al. Gavra, după Samuil Micu ; un fragment din această *Istorie bisericească. . .*, cap. XVIII, cu titlul *Păstorința episcopului Făgăraşului, Ioan Inocenţiu L. Micul, baron de Sad (1729—1751)*, de N. Bălăşescu, în *Lepturariu Romînesc*, Viena, 1864, IV, p. 21—31, cu o scurtă introducere bio-bibliografică.

Studii : N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, vol. III-1, p. 167—200 ; George Pascu, *Ist. lit. rom. sec. XVIII*, Partea a III-a, p. 105—145 ; D. Popovici, *La littérature roumaine à l'époque des lumières*, Sibiu, Cartea Romînească din Cluj, 1945, in-8°, p. 187—202 (vezi şi indicele de la sfîrşitul cărţii) ; I. Crăciun, *Cronicele romîneşti*, p. 16—17.

George Şincai

(1754—1816)

351. **Hronica romînilor şi a mai multor neamuri încît au fost iale aşa de amestecate cu romînii cît lucrurile, întîmplările şi faptele unora fără de ale altora nu se pot scrie pe înţeles din mai multe mii de auctori în cursul de 34 de ani culeasă şi după anii de la naşterea Domnului nostru Is. Hs. alcătuită de Georgie Şincai din Şinca, doctorul filosofiei şi al theologiei, fostul director al şcoalelor naţionalnice în toată Ţara Ardealului şi diortositorul cărţilor în Crăiasca Tipografie a Universităţii ungureşti**

Cronica romînilor de la 86 la 1739 inclusiv, cu înşirarea evenimentelor pe ani. Susţine „romanitatea" pură a poporului romîn şi continuitatea lui în Dacia. Are admiraţii pentru vremurile lui Ştefan cel Mare, nu şi pentru vremurile lui Mihai Viteazul şi critică „unirea" religioasă de la 1700, care „a înşelat pre romîni".

Tom. I : *cu titlul de mai sus*, cuprinde evenimentele de la 86 la 1439.

Tom. II : *fără titlu*, cuprinde evenimentele de la 1440 la 1613.

Tom. III : *fără titlu*, cuprinde evenimentele de la 1614 la 1739 inclusiv. Volumele sînt împărţite astfel de autorul însuşi.

I. Acad. R.P.R. ms. rom., nr. 5521, in-4 , f. 7—413v. Copie de pe la sfîrşitul sec. XVIII sau începutul sec. XIX, în limba romînă, cu litere chirilice, text cuprinzînd numai vol. I.

Titlul în ms. : *lipseşte*, de asemenea şi numele autorului.

Cuprinde numai evenimentele din anii 86—1439.

Incipit : cu titlul „Războaie dacilor asupra romanilor. Războiul dachicesc I. Anul 8. Decheval craiul Dachici cei vechi..."

Finit : „... că l-au astrucat (pe Albert I) în Alba crăiască, remînînd muerea greoae".

Înaintea cronicii se află o scurtă Istorie a romanilor, din care lipsesc primele opt foi, textul începîndu-se la f. 9 (— 1 numerotarea actuală) : „La anul 145 Războiul punicesc al III-lea", continuîndu-se cu „Tiberie Grahu", apoi la f. 10 (—2) cu „Războiul Jugurtei", terminîndu-se la f. 14 (6) cu „Împăratul Domiţian Tiranul". Cronica propriu-zisă începe la f. 15 (7) cu titlul arătat la incipit şi apare ca o continuare firească a istorici romane. La sfîrşitul manuscrisului cronicii se află „Scara sau arătarea numelor şi a lucrurilor".

II. Bibl. Episc. Ort. Arad, ms. fără număr, in-folio, tom. I—III, 774 p. + Scara (I); 769 p. (II); XVI + 492 p. (III). Copie de pe la începutul sec. XIX, în limba romînă, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms. : *lipseşte*, neavînd foaie de titlu. Copia pare a fi după ms. Al. Gavra. Manuscrisul a aparţinut Bibliotecii Academici Teologice din Arad.

III. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Oradea, nr. 83—85, in-4 , tom. I III, 762 p. (I); 655 p. (II); 365 p. (III). Copie (primele două tomuri) şi originalul (al treilea tom) de la începutul sec. XIX, în limba romînă, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi şi de Gheorghe Şincai, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Incipit : „Hronica romînilor, carea începe din anul 86 după naşterea Domnului Hristos şi se va sfîrşi în anul 1808 în carele au început a se tipări Anul 86. Decebal craiul Daciei"...

Finit : la sfîrşitul tom. III, cu notele : „Engel în recent. Historia Moldaviae, p. 301 (12), Andreas Wolf în Historia Moldaviae, tom. II; p. 77 sq".

Pe verso foii de titlu se află două însemnări, identice cu cele de la manuscrisul original (vezi nr. IV ce urmează). Acest manuscris a servit lui *Alexandru Gavra* pentru tipărirea cronicii, cu litere chirilice, dar numai anii 86 832. Cele spuse de Iacob Radu în cartea sa : *Manuscriptele din Biblioteca Episcopiei unite din Oradea Mare*, Buc., Cultura Naţională, 1923, in-8°, p. 16, despre acest manuscris, că „textul este identic cu cel publicat în cronica tipărită la Iaşi în anul 1853", trebuie rectificate astfel : la baza tipăriturii de la Iaşi stă manuscrisul lui *G. Vida*, nu al lui *Al. Gavra*. Din cele trei tomuri, primele două sînt scrise de mîini străine, al treilea însă e scris de G. Şincai însuşi. „Scara sau arătarea numelor şi a locurilor, care se află în Hronica romînilor", de la sfîrşitul tom. I, e scrisă tot de Şincai.

IV. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 592, in-4 , tom. I—III, 596 p. + cîteva foi albe pentru Scara I (Indice) la urmă (I); 443 p. + Scara II (II); 394 p. fără Scară (III). Originalul de la 1782—1816, în limba romînă, scris de mîna autorului, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Originalul acesta de la Cluj n-a fost întrebuinţat la nici una din ediţiile tipărite pînă azi.

V. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 2324, in-4 , 288 p. Originalul de la începutul sec. XIX, în limba latină, scris de mîna autorului, text incomplet.

Titlul în ms. : *Chronicon Daco-Romanorum sive Valachorum et plurium aliarum nationum in quantum eae ita commixtae vixerunt, ut fata et res gestae unius absque alterius factis*

et rebus gestis rite deduci et exarari nequeant, intra multorum annorum curricula magno cum labore et fatigio e pluribus auctoribus editis, diplomatibus, manuscriptis et inscriptionibus collectum et ad annos aerae Christianne digestum per Georgium Sincai de Eadem, a. a. l. l. philosophiae et s. s. theologiae doctorem, emeritum primumque per Magnum Transylvaniae Principatum scholarum nationalium graeco-catholicorum directorem, emeritumque in regia Universitatis hungaricae typographia typi corectorem et interimatem censorem valachicum. Cuprinde istoria romînilor de la 86 la 1183 numai, în traducerea latină făcută de autorul însuși, după cronica scrisă anterior în limba romînă.

Îndată după titlu însemnarea de altă mînă: „N. B. Reflexiones in Chronicon domini Georgii Sinkai, sub nr. 2832. <1>814, lectu dignae:", iar la sfîrșitul cronicii însemnarea de aprobare a censorului din *Ungaria* — cel din *Transilvania* o refuzase — cu aceste cuvinte: „Retento manuscripto et 4 impressis exemplaribus ad typum admittitur. Sign. M. Varadini, 6 mai 1812. Antonius Szerdahelyi m. p. Distr. librorum revizor regius. (L. S.)".

VI. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Oradea, nr. 235, in-4, p. 1 29. Miscelaneu, originalul de la începutul sec. XIX, în limba latină, scris de mîna autorului, text fragmentar.

Titlul în ms.: *Continuatio Chronici Daco-Romanorum* <1440—1448>. Cuprinde un fragment din *Cronica latină* cu evenimentele din anii 1440—1448.

Incipit: „Ann. 1440. Elisabetha, filia imperatoris et regis Sigismundi, uxorque Alberti Austriaci..."

Finit: „Kiliam vide etiam annum 1465, quod vero formam Diplomatis per Ioannem Huniadem familiae Csonokasi dati confer Diploma Ladislai II principis Valachiae, quod ego ad annum 1372 retuli".

Miscelaneul mai cuprinde o mulțime de documente extrase de autor din diferite publicații, privind anii 1727—1803 (p. 1—99). Din cronica latină a lui Șincai nu ni s-au păstrat deci decît două fragmente (—1183 și 1440—1448).

VII. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Gál-Hilibi, vol. XIX (22), in-folio, <12> p. Miscelaneu, copie de pe la începutul sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîna unui copist anonim, cu adnotații de Gál-Hilibi, text prescurtat și incomplet.

Titlul în ms.: *Extractus Sinkai György Chronica Daco-Romanorum* <101—1080>. Cuprinde în extrase sumare istoria romînilor de la anul 101 la 1080 inclusiv.

După titlu se află însemnarea: „Inter libros prohibitos. Archiv Gub<erna>lis osservator sub nr. 2832/814. Memorabiliter". La sfîrșit are lista izvoarelor folosite de autor în cronică, în ordinea alfabetică a cronicarilor și a istoricilor. Ca încheiere, însemnarea în limba maghiară a lui Ladislau Gál-Hilibi, pe care o dăm în traducerea romînească: „Această carte a lui Șincai de ce e interzisă? Nu știu, dar atest că e munca unui om învățat și nu lipsită de date. Cluj, 15 septembrie 1843, Gál László". Într-o notă imediată cineva răspunde, tot în limba maghiară, cu aceste cuvinte, pe care le traducem în limba romînească: „Motivele interzicerii le dă Mártonffi în critica ce i-a făcut la 4 martie 1814".

VIII. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Oradea, nr. 169 <partea 1>, in-folio, <86> f. Originalul de la începutul sec. XIX, în limba latină, scris de mîna autorului, text complet (partea 1).

Titlul în ms.: *Index in Tomum I Chronici Daco-Romani seu Valachici.* Formează indicele la tom. I al *Cronicii latine*, pentru anii 86—1439.

Incipit: „Aba fit rex Hungariae..."

Finit: „Zumbor nepos Tuhutumi ejusque posteri".

Din acest indice ar reieși un lucru: *Cronica latină* a fost plănuită tot pentru trei tomuri, tomul întîi avînd anii 86—1439, ca și la cronica romînească, iar din tomul al doilea ni s-au

păstrat numai anii 1440—1448, adică începutul. Indice pentru tom. II şi III al cronicii *latine* nu am găsit.

IX. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Oradea, nr. 169 (partea 2,3 şi 4), in-folio, 56 f., 16 f., 22 f. Originalul de la începutul sec. XIX, în limba romînă, scris de mîna autorului, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms. : *Scara I sau arătarea numelor şi a lucrurilor care se află în Cronica Romînilor, ce începe de la anul 86 şi merge pînă la anul 1439. Numărul după nume şi lucruri pus înseamnă la ce an să le cauţi* <Cu continuare şi pentru anii 1440—1613 şi 1614—1739>. Formează indicele la cele trei tomuri (I—II—III) ale *Cronicii în limba romînă*, cuprinzînd anii 86—1739.

X. Bibl. Centr. Univ., Iaşi, ms. nr. IV—1, in-4°, vol. 1-IV, 4 vol. Copie din prima jumătate a sec. XIX (cca. 1821), în limba romînă, scrisă de mîna lui Petru Marcuţia în comuna Rost<oci?> comitatul Bihariei, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

Vol. I cuprinde evenimentele din anii 86—1188, 680 p.

Vol. II cuprinde evenimentele din anii 1189—1439, p. 681—1216 + 22 p. (indice).

Vol. III cuprinde evenimentele din anii 1440—1613, 1096 p.

Vol. IV cuprinde evenimentele din anii 1614—1739, 693 p.

Incipit : „Anul 86. Decheval, craiul Dachiei ceii vechi, carele şi Diurpaneu s-au numit..." (vol. I).

Finit : „... şi locul lui iarăşi s-au pus Constantin Mavrocordat cu a doaoa domnie" (vol. IV).

Manuscrisele au aparţinut arhimandritului Gherman Vida, cumpărate la o licitaţie al Viena, şi apoi lui Grigorie vodă Ghica (1852), care le-a dăruit Bibliotecii Naţionale din Iaşi.

Ediţii : 1) Gheorghe Şincai, *Hronica romînilor şi a mai multor neamuri în cît au fost iale aşa de amestecate cu romînii, cît lucrurile, întâmplările şi faptele unora fără de ale altora nu se pot scrie pre înţeles, din mai multe mii de autori în cursul de 34 de ani culeasă şi după anii de la naşterea Domnului nostru Is. Hs. alcătuită de*... În Buda, cu cheltuiala mai sus numitei typografii <a Universităţii ungureşti>, a se tipări au început la anul 1808, in-8°, 80 p. Tipărită de Şincai pe cînd era în viaţă ca adaos la *Calendariu de Buda*, 1808, p. 1—40 ; 1809, p. 41—80 ; cuprinzînd anii 86—169 (1808), 174—264 (1809). Text chirilic. Ediţiile următoare, parţiale sau integrale, au fost tipărite după moartea autorului : 2) *Cu titlul de mai sus*, cel principal, Iassi, în Tipografia S. Mitropoliei, la anul 1843, in-8 , I, 1 f. + 504 p. („Cu toată cheltuiala şi osteneala prea cuvioşiei sale D. Ghermano *Vida*, arhimandrit şi inspector tipogra. S. Mitrop"). După manuscrisul cumpărat de Vida la o licitaţie în Viena, conţinînd anii ; 86—999, text chirilic ; 3) cu titlul de *mai sus*, cel principal. În Buda, în Crăiasca Tipografie a Universităţii ştiinţifice ungureşti, 1844, in-8°, 20 + 708 p. (Tipărită de Alexandru *Gavra* după manuscrisul nr. III de mai sus). Conţine anii 86—1383, text chirilic ; 4) cu titlul *de mai sus*, cel principal. Iassi, Tip. Romîno-Franceză, 1853—1854, in-8°, tom. I—III, VIII + 398 p. (I), 332 p. (II), 296 p. (III). Tipărită de pe manuscrisul cumpărat <de la G. Vida> de „către înălţimea sa Grigorie Alexandru Ghica voevod, domnitorul Moldovei, şi hărăzit Bibliotecii Şcoalelor din Iaşi". E prima ediţie completă, cu litere chirilice, îngrijită de Mihail Kogălniceanu, Anastasie Panu şi August Treboniu Laurian, după materialul repartizat de Şincai însuşi, în 3 volume ; 5) cu titlul puţin schimbat, la început : *Chronica* <fusese Hronica> *românilor*... Ediţiunea a doua tipărită de Ministerul Cultelor şi al Instrucţiunii Publice, tom. I—III, Buc., Tip. Academiei Romîne (Laboratorii romîni), 1886, in-8 , 3 vol. XXXVI + 633 p. (I), 524 p. (II), 463 p. (III). Ed. a II-a, cu

litere latine, îngrijită de G r i g o r i e T o c i l e s c u, are aceeaşi repartizare a materialului în 3 volume, ca şi ed. I, cuprinzînd în plus o schiţă biografică de A l. P a p i u I l a r i a n, lista izvoarelor cronicii şi un indice de nume proprii. La bază a stat tot manuscrisul lui Vida; reproduceri fragmentare de I. L u p a ş, *Cronicari şi istorici*, p. 119—126. <Fragment din anul 1714 : *Sfîrşitul lui Constantin Brîncoveanu*>. Cronica *latină* e *inedită*.

Studii : A l. P a p i u I l a r i a n, *Viétia, operele şi ideele lui Georgiu Şincai din Şinca*. Discursulu de receptiune... în siedintia publica a Societatei Academice Romane din 14 septemvrie 1869, Bucureşti, Tip. Nationale, 1869, in-8°, 156 p.; N. I o r g a; *Ist. lit. rom.* vol. III—1, p. 200—237; G. P a s c u : *Ist. lit. rom. sec. XVIII*, part. III, p. 146—184, cu seria cărţilor tipărite, a manuscriselor şi aprecieri asupra cronicii; D. P o p o v i c i : *La littérature roumaine à l'époque des lumières*, Sibiu, Cartea Romînească din Cluj, 1945, in-8°, p. 202—222 şi 293—298, cu consideraţii asupra operei istorice întregi, asupra cronicii şi date biografice. A se vedea şi indicele de la sfîrşit : I. C r ă c i u n, *Cronicele romîneşti*, p. 18—20.

Ioan Budai-Deleanu

(1760—1820)

352. De originibus Dacorum, Valachorum, Gothorum, Hunnorum, Bulgarorum, Slavenorum, Ungrorum <et Siculorum>, tunc Saxonum Transylvaniae incolarum

Ştiri istorico-filologice asupra originii dacilor, romînilor, goţilor, hunilor, bulgarilor, slavilor, ungurilor, secuilor şi saşilor, locuitori ai Transilvaniei.

I. Acad. R.P.R., ms. lat. nr. 113, in-folio, 132 f. Copie de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Incipit: „De origine Dacorum..."

Finit: „De origine Hungarorum", urmată de o tabelă de cuvinte paralele în limba maghiară, finică, dialectală şi latină (cînd au corespondenţe latine).

Numele autorului lipseşte. Manuscrisul provine de la Muzeul de Antichităţi din Bucureşti.

Ediţii : Manuscrisul e *inedit*.

Studii : A l. C i o r ă n e s c u, *Opera istorică a lui Budai-Deleanu*, publ. în *Cercetări literare*, Buc., 1936, II, p. 102—128; I. C r ă c i u n, *Cronicele romîneşti*, p. 20.

353. De originibus populorum Transylvaniae, commentatio cum notis et observationibus historico-criticis <—1691>

Istoria Daciei şi apoi a Transilvaniei, pînă la 1691, avînd intercalate, la început, consideraţii despre originea agatirşilor, geţilor, dacilor, sciţilor, hunilor, slavilor şi romînilor.

I. Acad. R.P.R., ms. lat. nr. 114, in-folio, 158 f. Copie de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Incipit: „Periodum a Diluvio, atque ad Darie Histaspie in Scythas expeditionem".

Finit: cu problema religioasă a romînilor din Transilvania şi Diploma Leopoldină ca izvor juridic de organizare a ţării.

Manuscrisul e scris de obicei numai pe jumătatea de sus a paginii, jos lăsîndu-se loc liber pentru note critice, care pe unele pagini există. Numele autorului lipseşte.

II. Acad. R.P.R., ms. lat., nr. 115, in-folio, 255 f. Copie de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text fragmentar.

Titlul în ms.: *lipseşte*, de asemenea şi numele autorului.

Incipit: *ca mai sus*, la numărul precedent.

Finit: „Consignatio actorum", o însemnare diversă.

Aci notele critice sînt mai bogate, la istoria Daciei, nu şi la a Transilvaniei. Partea privînd istoria Transilvaniei e separată şi acesteia i se adaugă cîteva fragmente privind istoria Moldovei pînă la vremurile lui Ştefan cel Mare inclusiv. Manuscrisul provine de la Muzeul de Antichităţi din Bucureşti.

Ediţii: Manuscrisul e *inedit*.

Studii: Manuscrisele lui I. Budai-Deleanu au fost descrise de Al. Papiu Ilarian, *Despre manuscriptele lui I. Budai aflătoare la Biblioteca Centrală din Bucureşti*, în *Arch. fil. ist.*, 1870, nr. XXXVI, p. 706—708; idem, *Relaţiune prezentată în şedinţa plenară a Societăţii Academice Romîne din 9 septembrie 1870, despre manuscriptele lui Ioan Budai-Deleanu aflătoare în Biblioteca Centrală din Bucureşti* <= Biblioteca Academiei>, în *Anal. Soc. Acad. Rom.*, Ser. I, tom. III, p. 105—116; pentru şcoala ardeleană în general şi pentru Budai-Deleanu în special: G. Călinescu şi alţii, *Ist. lit. rom.*, I. Volum alcătuit de către Institutul de istorie literară şi folclor al Academiei R.P.R. Buc., Ed. de stat pentru literatură şi artă, 1954, in-8°, p. 72—93. Recent, cu aprecieri şi asupra activităţii istorice a lui Ioan Budai-Deleanu, I. Lungu, *Idei iluministe în „Ţiganiada" lui Ioan Budai-Deleanu*, Buc., Ed. Acad. R.P.R., 1958, in-8°, 25 p. (Extr.: *Din istoria filozofiei în Romînia*, vol. II); I. Crăciun, *Cronicele romîneşti*, p. 20—21.

ANEXĂ

CUPRINZÎND CRONICILE INTERNE

SEC. XV–XVIII

PRIVIND ISTORIA ROMÎNIEI ALE CĂROR MANUSCRISE NU SE GĂSESC PE TERITORIUL ȚĂRII, SAU SÎNT PIERDUTE

PARTEA I

MOLDOVA

Anonim

354. <Fragment de cronică moldovenească scrisă pe un tetraevanghel 1413 şi 1481>

În catalogul Iaţimirski, p. 631, se indică următorul fragment de cronică : Вь лѣтѡ ҂ѕцка Алеѯандръ воевѡд<а> Молдавскаг<о> ста на г<о>с<по>д<ст>во и г<о>сп<о>д<ство>ва лѣт лв и м<ѧ>с<и>ци и. Вь лѣт ҂ѕцпѳ прїѧт Баіазит ц<а>рь град Килиѫ и Бѣлградь г-го лѣта царства ег<о>. <În anul 6921 <1413>, Alexandru Voevod al Moldovei a venit la domnie şi a domnit ani 32 şi luni 8. În anul 6989 <1481> a luat împăratul Baiazid cetatea Chilia şi Cetatea Albă, în al 3-lea an al împărăţiei lui>.

Manuscrisul, în limba slavă, scris în sec. XVI, de un anonim, cu litere chirilice semiunciale, a fost copiat în Moldova, probabil la mănăstirea Neamţ ; se găseşte în prezent la Acad. R.P.R., ms. slav nr. 90 ; azi nu se mai păstrează acea filă din ms. pe care era scrisă cronica.

Anonim

355. Letopiseţul de la Putna. Сказанїе вь кратцѣ о молдавскыХ господареХь <Povestire pe scurt despre domnii Moldovei (1359—1526)>

Cuprinde, cu oarecare întreruperi, istoria Moldovei de la întemeiere, (1359), pînă la anul 1526. Acest codice este denumit Putna I, spre deosebire de manuscrisul Putna II (vezi la Repertoriu), care se opreşte la 1518.

Copie în limba slavă, scrisă pe la anul 1561, cu litere semiunciale, a aparținut mănăstirii Poceaev, apoi Bibliotecii Academiei Teologice din Kiev (Sbornic nr. 116), după care s-au publicat edițiile ce urmează.

Ediții: Ioan Bogdan, *Vechile cronici*, p. 23—41 (studiu), p. 143—148 (text slavon), p. 193—198 (traducerea romînească), p. 243—267 (note la Letopisețul Putna I); P. P. Panaitescu, *Cronicele slavo-romîne*, p. 41—43 (introducere), p. 43—47 (text slavon), p. 48—52 (traducerea romînească).

Eftimie Egumen

(cca. sfîrșit sec. XV — după 1554)

356. Cronica Moldovei <1541—1554>

Cuprinde istoria Moldovei de la Petru Rareș în a doua domnie, 1541, pînă la al doilea an al domniei lui Alexandru Lăpușneanu, 1554, scrisă din porunca acestuia. Continuă cronica lui Macarie.

Manuscrisul în limba slavă, scris pe la anul 1561, se afla la Biblioteca Academiei Teologice de la Kiev (Sbornic nr. 116), după care s-au publicat edițiile ce urmează.

Ediții: I. Bogdan, *Vechile cronici*, p. 92—103 (studiu), p. 162—171 (text slavon), p. 212—222 (trad. romînească), p. 280—283 (note la cronica lui Eftimie); P. P. Panaitescu, *Cronicele slavo-romîne*, p. 106—125.

Anonim

357. Στίχοι εἰς τὸν ἐντιμότατον καὶ εὐγενέστατον κύριον Ἰωάννην βιστιάρην πάσης Μολδοβλαχίας
<Versuri către prea cinstitul și prea nobilul domn Ioan, vistier a toată Moldo-Vlahia (1589)>

Poem în 62 de versuri scris în limba greacă vulgară, în care Iani, mare vistier al Moldovei, fratele Tudorei, mama lui Mihai Viteazul, este proslăvit pentru că a salvat la Poartă viața și domnia lui Petru Șchiopul în 1589.

Manuscrisul, în limba greacă, scris în sec. XVII, se află la mănăstirea Iviron sub nr. Cod. Athous 5097 (977); după el s-au publicat edițiile ce urmează.

Ediții: Sp. Lambros, Στίχοι εἰς Ἰωάννην Πέτρον βοεβόδα Μολδαβίας <Stihuri către Io Petru, voievodul Moldovei>, în Νέος Ἑλληνομνήμων, Atena, 1914, XI, p. 417—419

(textul grecesc); reeditat şi cu trad. romînească la N. I o r g a, Στίχοι εἰς τὸν ἐντιμότατον καὶ εὐγενέστατον κύριον Ἰωάννην βιστιάρην πάσης Μολδοβλαχίας <Versuri către prea cinstitul şi prea nobilul domn Ioan, vistier a toată Moldo-Vlahia>, în *R. Ist.*, 1933, XIX, p. 6–9.

Studii: D. R u s s o, cu titlul *Versuri către Ioan vel vistier al Moldovlahiei*, în i d e m, *Stud. ist. greco-rom.*, vol. I, p. 45–49.

Miron Costin

(1633–1691)

358. Istoria de crăiia ungurească <1383–1662>

Cuprinde pe scurt istoria Ungariei, de la Ludovic I, pus greşit la 1383, dar mai ales istoria Transilvaniei pînă la începuturile domniei lui Mihail Apafi I, 1663; e o prelucrare după *Origines et occasus Transylvanorum* a lui Laurenţiu Toppeltinus din Mediaş (vezi mai jos, la „anexa'' Transilvaniei).

Manuscrisul original, în limba romînă, scris de Miron Costin, probabil între 1672 şi 1674, cu litere chirilice, s-a pierdut; o copie din 1753, scrisă de Ioan Cosma, a fost în posesia lui V. A. Urechia, azi pierdută şi aceasta, după care s-a publicat prima ediţie ce urmează.

Ediţii: V. A. U r e c h e a, *Miron Costin, Opere complete*, vol. II, Buc., 1888, p. 3–16 (studiu), p. 17–71 (textul *Istoriei de crăiia ungurească*); P. P. P a n a i t e s c u, *Miron Costin, Opere*, Buc., Ed. de stat pentru literatură şi artă, 1958, p. 277–314 (textul), p. 418–428 (comentarii).

Studii: P. P. P a n a i t e s c u, *O istorie a Ardealului tradusă de Miron Costin*, Buc., 1936, 13 p. (Extr. din: Anal. Acad. Rom. Mem. secţ. ist., ser. III, tom. XVII.)

Dosoftei, Mitropolitul Moldovei

(1624–1693)

359. Cronologia domnilor Moldovei, 1359–1683

Poem cronologic cuprinzînd trecutul pe scurt al Moldovei, de la Dragoş Vodă la Gheorghe Duca, cu aluzii la originea „romană", şi cu aprecieri asupra domnilor mai însemnaţi, Alexandru cel Bun, Ştefan cel Mare, Petru Rareş.

Manuscrisul original, în limba romînă, scris înainte de anul 1681, cu litere chirilice, text complet, azi nu mai există, dar el a fost tipărit în prefaţa *Molitvelnicului* din 1681; cu mici adaosuri şi modificări şi în ed. *Parimiilor* ce urmează.

Ediţii.: Mitropolit Dosoftei, *Parimiile preste an*, <Iaşi>, Tiparniţa ţării, 1683, p. 2 4. Reprod. la I. Bianu - N. Hodoş, *Bibliografia romînească veche*, tom. I, Buc., I. V. Socec, 1903, p. 264—268.

Dimitrie Cantemir

(1673—1723)

360. **Vita Constantini Cantemirii, cognomento senis, Moldaviae principis <1612—1693>**

Lucrarea cuprinde întreaga biografie a lui Constantin Cantemir, începînd cu tinereţea şi cariera lui ca boier şi sfîrşind cu domnia în Moldova (1685—1693).

Manuscrisul original, în limba latină, scris de autor în anii 1716—1718, în Rusia. nu mai există, ci numai o copie defectuoasă a lui T. S. Bayer, neterminată, care se păstrează astăzi la Institutul de orientalistică a Acad. de Ştiinţe din U.R.S.S., secţia din Leningrad, sub cota: fond 25, unitatea de păstrare ed. hr. 9. Mai există şi o prelucrare a lui Bayer după original.

Ediţii: D. Cantemir, *Vita Constantini Cantemirii* (În: *Opere*, vol. VII, Buc., Academia Romînă, 1883, 88 p.); N. Iorga, cu *titlul de mai sus* şi cu trad. în limba romînă: *Viaţa lui Constantin Cantemir*, Buc., Tip. Cărţilor Bisericeşti, 1924, 92 p. (text latin); XV + 128 p. (traducerea romînească); prelucrarea în limba rusă, T. S. Bayer, *История о жизни и делах молдавскаго господаря Константина Кантемира*, Moscova, Tip. Universit., 1783, XXXII + 407 p.
Studii: P. P. Panaitescu, *Dimitrie Cantemir, Viaţa şi opera*, Buc., Ed. Acad. R.P.R., 1958, 265 p.

Constantin Caragea Banul

(cca. mijlocul sec. XVIII — după 1811)

361. Ἐφημερίδες ἰδιόχειροι Κωνσταντίνου Καρατζᾶ τοῦ μπάνου.
<Efemeride scrise cu mîna sa de banul Constantin Caragea (1777—1811)>

Cuprinde ştiri privind istoria Moldovei şi a Ţării Romîneşti din anii 1777—1811; lipsesc informaţiile pentru anii 1781—1787 şi 1791—1807. E lucrarea cea mare a autorului.

Efemeridele în limba greacă, scrise de autor în anii pomeniți, se păstrează în trei codice, din care două la Leningrad (Cod. grec. 201 a și 201 b la Biblioteca publică de stat Saltîkov-Șcedrin), iar al treilea la Constantinopol (cod. 768 al Bibliotecii Sf. Mormînt); după acestea s-a publicat ediția ce urmează în traducere romînească.

Ediții: *Cu titlul de mai sus*, publ. de A. Papadopulos-Kerameus și trad. de G. Murnu, în *Hurmuzachi*, vol. XIII, p. 77—158, 537—551 (text grecesc); și p. 69—142 și 483—493 (trad. romînească) în vol. anexă din 1914.

N·B. Pentru *Efemeridele* lui Constantin Caragea vezi și mai sus la *Repertoriu*.

Daniil Dimitrie Philippide

(cca. 1770—1820)

362. Ἱστορία τῆς Ῥουμανίας ἢ ἔκθεσις τῶν ἀξιολογωτέρων μνημονευομένων συμβάντων ἐν τοῖς ἀριστεροῖς κάτω παριστρίοις, ἀπὸ τῆς ἐσβολῆς τῶν Αἰγυπτίων μέχοι τῆς καταστάσεως τῶν ῥουμουνκῶν ἀρχηγεμονιῶν τοῦ Ῥουμουνικοῦ ἀγροῦ καὶ τῆς Μολδόβης <Istoria Romîniei sau expunerea celor mai însemnate fapte ce se amintesc ca întîmplate în țările din stînga Dunării de jos, de la năvălirea Egiptenilor pînă la înființarea Principatelor romînești, Țara Romînească și Moldova>

Cuprinde trecutul poporului romîn, scoțînd în evidență vechimea și continuitatea lui pe teritoriul țării, pînă la înjghebarea statelor feudale, Țara Romînească cu Negru Vodă și Moldova cu Bogdan.

Manuscrisul original, în limba greacă, scris înainte de 1816, stă la baza publicației de mai jos, tipărită de autorul însuși.

Ediții: Cu *titlul de mai sus*, tom. I, partea 1, Leipzig, Tip. Tauchnitz, 1816, 2 f. + 471 p. Partea a 2-a e *Geografia Romîniei*.

Studii: N. Bănescu, *Viața și opera lui Daniel (Dimitrie) Philippide*, în *An. Inst. Ist. Naț.*, 1923, II, p. 119—155 și trad. în limba romînă a unei părți din *Geografia Romîniei*, p. 156—204. În studiu se cuprinde întreaga bibliografie de pînă atunci privind pe autor și opera sa.

PARTEA A II-A

ȚARA ROMÎNEASCĂ

Stavrinos Vistierul

(cca. a doua jumătate a sec. XVI—cca. 1630)

363. Ἀνδραγαθίες τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ ἀνδρειοτάτου Μιχαὴλ βοεβόδα <Vitejiile prea evlaviosului și prea viteazului Mihai Voevod (1593—1601)>

Poem în versuri cuprinzînd istoria întregii domnii a lui Mihai Viteazul, insistîndu-se asupra luptei de la Călugăreni, a cuceririi Transilvaniei și a Moldovei și a uciderii voievodului la Turda.

Manuscrisul original, în limba greacă, scris în februarie 1602 în Bistrița Transilvaniei, curînd după uciderea voievodului, nu mai există, dar el stă la baza edițiilor de la Veneția din 1638 (nepăstrată) și 1672 (păstrată în întregime).

Ediții : După ediția din 1672, de la Veneția, la E. Legrand *cu titlul de mai sus*, în *Recueil de poèmes historiques en grec vulgaire relatifs à la Turquie et aux Principautés Danubiennes*, Paris, Ernest Leroux, 1877, p. 16—127. (Publication de l'École des langues orientales vivantes), textul grecesc și trad. în limba franceză; înainte de aceasta, Teodor Eliat, *Vestitele vitejii ale lui Mihaiu Vodă*... tradusă... de ... 1837, 39 p., apoi tot în traducerea romînească, Eugenie Predescu, *Memorialul Vistierului Stavrinos*, după o ediție din 1742, în *Mag. Ist. Dacia*, 1845, I, p. 251—276, numai fragmente; Al. Papiu-Ilarian, *cu titlul principal de mai sus*, după ediția de la Veneția din 1785, în *Tezaur*, 1862, I, p. 273—326, text grecesc și trad. romînească; G. Dem. Teodorescu, în unele părți prescurtată după traducerea romînească în versuri a lui Teodor M. Eliat din 1837, în *Lit. și artă rom.*, 1897—1898, II, p. 307—327 (vezi de același și cele spuse despre edițiile anterioare, *ibidem*, 1896, I, p. 280—291); Iulian Ștefănescu, în trad. romînească, după un rezumat în limba slavo-rusă aflat în ms. nr. 609 de la biblioteca Schottenkloster din Viena, cu titlul *Epopeea lui Mihai Viteazul în lumea greco-rusească în secolii 17 și 18*, în *R. Ist. Rom.*, 1934, IV, p. 141—174; N. Simache și Tr. Cristescu, *Doi cîntăreți greci ai lui Mihai Viteazul : Stavrinos și Palamed*, Ploiești, 1943, 87 p.

Studii : D. Russo, *Poema lui Stavrinos*, în idem, *Stud. ist. greco-rom.*, vol. I, p. 114—121; idem, *Modelele și imitatorii lui Stavrinos*..., p. 121—144.

Matei al Mirelor

(cca. 1550—1624)

364. Διήγησις σύντομος περί τε τοῦ Σερμπάνου βοεβόδα τοῦ καὶ ʽΡάδουλου παρ'ἐλπίδα τῆς ἡγεμονίας ἐκπεσόντος, καὶ ʽΡάδουλου βοεβόδα, υἱοῦ Μίχνα βοεβόδα ἐν τῇ Οὐγγροβλαχίᾳ εἰσελθόντος.

<Povestire pe scurt despre neașteptata cădere din domnie a lui Șerban-Vodă zis și Radu și despre venirea în Țara Romînească a lui Radu Voevod, fiul lui Mihnea (1611—1613)>

Cronica în proză a lui Matei al Mirelor, cuprinzînd amănunte asupra năvălirii lui Gabriel Báthori în Țara Romînească, fuga și reîntoarcerea lui Radu Șerban, apoi începuturile domniei lui Radu Mihnea, 1611—1613.

O copie, în limba greacă, scrisă în 1728 în București, se afla la Biblioteca metohului sf. Mormînt din Constantinopol, sub nr. 502, o alta la mănăstirea Cutlumus (Cod. Athous nr. 250), iar un alt manuscris, necomplet, la Biblioteca Națională din Viena, nr. 90.

Ediții : N. Iorga, *cu titlul de mai sus*, în *Manuscripte din biblioteci străine*, în *Anal. Acad. Rom., mem. secț. ist.*, ser. II, tom. XX, p. 240 247, XXI, p. 7—27, text grecesc și trad. romînească.

Studii : D. Russo, *Matei al Mirelor și operele lui*, în idem, *Stud. ist. greco-rom.*, vol. I, p. 157—179; *Preotul Sinadinos și Matei al Mirelor*, *ibidem*, vol. II, p. 401—408.

N. B. Pentru cronica lui Matei al Mirelor vezi *Istoria paralelă a Țării Romînești și a Moldovei*.

365. Ἱστορία τῶν κατὰ τῆς Οὐγγροβλαχίας τελεσθέντων, ἀρξαμένη ἀπὸ Σερμπάνου βοηβόνδα μέχρι Γαβριὴλ τοῦ ἐνεστῶτος δουκός...
<Istoria celor petrecute în Țara Romînească începînd de la Șerban Vodă pînă la Gavriil-Vodă, care domnește acum... (1602—1618)>

Cronică rimată, cu cele întîmplate în Țara Romînească în timpul domniilor lui Radu Șerban, Radu Mihnea, Alexandru Iliaș, Gavriil Movilă și răscoala lui Lupu Mehedințeanu, 1602—1618. Sînt arătate și incursiunile lui Moise Székely și ale lui Gabriel Báthori în acest timp. *Istoria* lui Matei al Mirelor e o continuare a poemului lui Stavrinos.

Manuscrisul în limba greacă, scris de Matei în iarna anului 1618—1619, se află la baza ediției de la Veneția din 1672 și a altor ediții mai vechi (nepăstrate) și mai noi, publicate de obicei împreună cu opera lui Stavrinos despre Mihai Viteazul.

Ediții: După cea din 1672, E. Legrand, *cu titlul de mai sus*, în *Bibliothèque grecque vulgaire*, vol. II, Paris, Maisonneuve et Cie, 1881, p. 231—333, numai textul grecesc, cu un scurt studiu introductiv, p. LXXXIII—LXXXV; după ed. din 1785, Al. Papiu-Ilarian, *cu titlul de mai sus*, în *Tezaur*, 1862, I, p. 327 352, text grecesc și trad. romînească.

Studii: G. Dem. Teodorescu, *Scrieri neogrece despre Romîni. Vistierul Stavrinos și Mitropolitul Matei al Mirelor*, în *Lit. și artă rom.*, 1896—1897, I, p. 280—291; M. T. Berza, *Matei al Mirelor și Cronica Cantacuzinească*, în *Cercet. Ist.*, 1928, IV, part. 2, p. 117—125; D. Russo, *Matei al Mirelor și operele lui*, cit. la nr. precedent.

Constantin Cantacuzino Stolnicul

(cca. 1650—1716)

366. **Catalogo dei principi della Wallahia <1290—1694> (et) Catalogo dei principi di Moldavia <1395—1694>**

Două liste cronologice, în unele locuri cu explicații, ale domnilor Țării Romînești de la Negru Vodă la Constantin Brîncoveanu (1290—1694) și ale domnilor Moldovei de la Dragoș la Constantin Duca (1395—1694), întocmită pentru italianul Marsigli.

Manuscrisul original, în limba italiană, scris în anul 1694 la București, se păstrează la Biblioteca Universității din Bologna (ms. Marsigli, nr. 57), după care s-a publicat ediția ce urmează.

Ediții: N. Iorga, *Manuscripte din Biblioteci străine relative la istoria Romînilor*, în *Anal. Acad. Rom., mem. secț. ist.*, ser. II, tom. XXI, p. 73—78; idem, *Operele lui Constantin Cantacuzino*, Buc., Minerva, 1901, p. 50—59.

Mitrofan Grigoras

(cca. 1630 — după 1730)

367. Ἱστορία σύντομος
<Istoria pe scurt *(a Ţării Romîneşti)*> <*1714—1716*>

Cuprinde evenimentele de la uciderea lui Constantin Brîncoveanu pînă la începutul domniei lui Ioan Mavrocordat, autorul fiind martor ocular.

Manuscrisul original, în limba greacă, scris în primele luni ale anului 1717 la Bucureşti, se află în Biblioteca şcolii din oraşul Zagora în Tesalia (nr. 40), după care s-a publicat ediţia ce urmează. Un ms. necomplet se afla la mănăstirea Sf. Ecaterina (Mt. Sinai, nr. 1731).

Ediţii: D. Russo, *Mitrofan Grigoras*, Ἱστορία σύντομος περὶ τῶν προφανῶν αἰτιῶν, δι'ἃς ἡ Βλαχία πᾶσα ὀργῆς θεοῦ ἐπειράθη, καὶ περὶ τῶν ἡγεμόνων Στεφάνου τοῦ Καντακουζηνοῦ καὶ Νικολάου τοῦ σοφοῦ καὶ τῶν συμβεβηκυιῶν αὐτοῖς τε καὶ τῇ Βλαχίᾳ συμφορῶν καὶ κακώσεων, καὶ τελευταῖον περὶ τῆς ἡγεμονίας τοῦ χαριτωνύμου Ἰωάννου καὶ τῆς δι'αὐτοῦ γενομένης ἀνακλήσεως καὶ οἰκισμοῦ τῆς Βλαχίας <Istoria pe scurt despre pricinile vădite pentru care toată Ţara Romînească a încercat urgia lui Dumnezeu şi despre domnii Ştefan Cantacuzino şi Nicolae cel Înţelept şi despre nenorocirile şi suferinţele ce li s-au întîmplat atît lor, cît şi Ţării Romîneşti, şi în sfîrşit despre domnia lui Ioan cel cu nume de graţie şi rechemarea poporului în ţară şi despre întemeierea Ţării Romîneşti>, în *R. Ist. Rom.*, 1934, IV, p. 1—43, textul grecesc şi traducerea romînească, împreună cu un studiu introductiv; idem, *cu titlul de mai sus*, în *Stud. Ist. greco-rom.*, vol. II, p. 409—461, cu un rezumat în limba franceză.

Constantin (Chesarie) Daponte

(1714—1784)

368. **Cronica <1648—1704>**

Cuprinde ştirile privitoare la Ţara Romînească, Moldova şi Transilvania din aceşti ani, încadrate în istoria turcească a vremii.

Manuscrisul original, în limba greacă, scris în a doua jumătate a sec. XVIII, stă la baza ediţiei lui C. N. Sathas din 1872.

Ediţii: C. N Sathas, cu titlul Ἱστορία τῶν συμβαντων ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ σουλτὰν Μεχμέτη ἐπιτροπεύοντος τοῦ Κιπρουλῆ γέροντος Μεχμὲτ πασᾶ μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ σουλτὰν Ἀχμέτη υἱοῦ τοῦ αὐτοῦ σουλτὰν Μεχμέτη ἐπιτροπεύοντος τοῦ τηνικαῦτα Δαμὰτ Χασὰν πασᾶ <Istoria întîmplărilor pe timpul împărăţiei lui sultan Mehmet, pe cînd era mare vizir bătrînul Chipruli Mehmet paşa, pînă la înpărăţia lui sultan Ahmet, fiul acestui sultan

Mehmet, pe cînd era mare vizir atuncea Damat Hasan pașa>, în Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη, Veneția, 1872, vol. III; *Cronica lui Cezariu Daponte. Istoria evenimentelor din timpul sultanului Mehmet, sub viziratul bătrînului Köprili-Mehmet-Pașa, pînă în zilele sultanului Ahmet, fiul acestui sultan Mehmet, vizir fiind atunci Damad Hasan-Pașa. Tradus din grecește de P. Georgescu*, după ediția lui Sathas, în *Col. Traian*, 1876, VII, p. 481—498, 548—555, 1877, VII, p. 91—95, 148—152 (vezi și studiul traducătorului, *ibidem*, 1876, VII, p. 441—447). Constantin Erbiceanu, *cu titlul grecesc și cu trad. de mai sus*, după o copie proprie, în *Cronicarii greci*, p. 5—63, textul grecesc și trad. romînească.

Studii: Const. Erbiceanu, *Constantin Daponte, numit Chesarie din călugărie*, în *Bis. Ort. Rom.*, 1887—1888, XI, p. 332—342, 410—423, 1890—1891, XIV, p. 356—360, 361—366, 1891—1892, XV, p. 124—126, 1895—1896, XIX, p. 72—76; N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, ed. a II-a, vol. II, p. 509—512.

369. Δακικαὶ Ἐφημερίδες
<Efemeridele dacice (1736—1739)>

Însemnări privind războiul dintre turci, nemți și ruși din acești ani, cu știri pentru Țara Romînească, în special pentru Oltenia, dar și pentru Moldova și Banat.

Manuscrisul, în limba greacă, scris în anii 1736—1739, stă la baza ediției ce urmează.

Ediții: Constantin Dapontes, Δακικαὶ Ἐφημερίδες, *Éphémérides Daces ou chronique de la guerre de quatre ans (1736—1739)*. Publiée, traduite et annotée par Émile Legrand, vol. I-II, Paris, Ernest Leroux, 1880—1881, p. 1—333 (I), text grecesc, 470 p. (II), trad. franceză. Amîndouă volumele au studii introductive asupra manuscrisului, iar vol. III, Paris, E. Leroux, 1888, p. I-LXXXIV, un studiu bio-bibliografic asupra autorului.

Manolachi Persiano Căminarul

(cca. prima jumătate a sec. XVIII—1807)

370. Συνοπτικὴ περίληψις τῶν ἡρωϊκῶν κατορθωμάτων τοῦ ὑψηλοτάτου εὐσεβεστάτου τε καὶ τροπαιούχου αὐθέντου ἡγεμόνος πάσης οὐγγροβλαχίας κυρίου κυρίου Ἰωάννου Νικολάου Πέτρου Μαυρογένη βοεβόδα ...
<Scurtă expunere a faptelor vitejești ale prea înălțatului, prea cucernicului și biruitorului nostru domn și stăpîn a toată Ungro-vlahia, domnul domn Io Nicolae Petru Mavrogheni Voevod... (1786—1789)>

Povestire elogioasă în versuri, la adresa domnitorului Nicolae Mavrogheni, cu date istorice asupra întîmplărilor anilor 1786—1789 în Țara Romînească.

Manuscrisul în limba greacă, scris probabil în anul 1789, stă la baza tipăriturii făcute de autorul însuşi în acelaşi an.

Ediţii: Manolache Persiano, *cu titlul grecesc de mai sus*, Buc., Tip. Dimitrie de la Cişmea, 1789, 47 p., cuprinde şi alte povestiri în versuri; Émile Legrand, *cu acelaşi titlu de mai sus*, în *Bibliothèque grecque vulgaire*, t. VII, Paris, 1895, p. 365—414. Să se vadă, de acelaşi, şi *Recueil de Documents grecs concernant les relations du Patriarcat de Jérusalem avec la Roumanie (1569—1728)*... Paris, 1895, 478 p.
Studii: N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, vol. III, p. 106—108.

Anonim

371. Povestire în versuri despre domnia lui Mavrogheni <1786—1789>

Cronică rimată cu ştiri privind domnia lui Nicolae Mavrogheni în Ţara Romînească şi războiul turco-austriac de atunci, desfăşurat pe teritoriul ţării, terminîndu-se cu ocuparea Bucureştilor de către austrieci. Povestirea a servit de model şi cronicii pitarului Hristache.

Manuscrisul în limba romînă, scris prin anii 90 ai sec. al XVIII-lea, din care lipsesc titlul, autorul şi mai multe foi de la început, a aparţinut lui N. Docan şi stă la baza ediţiei ce urmează. S-au păstrat 1328 versuri, domnia lui Mavrogheni fiind întreagă.

Ediţii: N. Docan, *O povestire în versuri încă necunoscută despre domnia lui Mavrogheni*, în *Anal. Acad. Rom., mem. secţ. ist.*, 1910—1911, ser. II, tom. XXXIII, p. 417—516, cu un studiu introductiv asupra manuscrisului.

Naum Rîmniceanu

(cca. a doua jumătate a sec. XVIII—cca. 1839)

372. Despre originea romînilor

Consideraţii privind originea daco-romană a poporului romîn, scoţînd în evidenţă importanţa elementului dac.

Manuscrisul în limba greacă, scris pe la sfîrşitul sec. al XVIII-lea, a fost în posesia lui Const. Erbiceanu şi stă la baza ediţiei de mai jos.

Ediţii: Constantin Erbiceanu, *Protosinghelul Naum Rîmniceanu, Despre originea romînilor*, la idem, *Cronicarii greci*..., p. 235—258.

PARTEA A III-A

TRANSILVANIA

Captivus Septemcastrensis

(cca. 1422 — cca. 1482)

373. Tractatus de ritu, moribus, nequitia et multiplicatione Turcorum <1438—1458>

Povestirea începe cu anul 1438 — cînd autorul anonim sas din Transilvania a căzut prizonier în mîinile turcilor la asediul Sebeşului — şi se opreşte la 1458, anul cînd s-a întors din captivitate. Partea întîi — Prologul — cuprinde ştiri privitoare la expediţia împotriva Transilvaniei a sultanului Murat II, însoţit de Vlad Dracul cu oştile Ţării Romîneşti, şi atitudinea voievodului romîn la asediul cetăţii Sebeşului.

Manuscrisul original, în limba latină, scris de autor în 1475—1480, a fost publicat pe cînd autorul era încă probabil în viaţă, la 1482.

Ediţii : *Cu titlul de mai sus*, Urach, Tip. Konrad Fyner, 1482, 72 f.; după acestea, alte vreo 25 ediţii, în limba latină şi în traducere germană. O ediţie în trad. germană, intitulată *Cronica — Abconterfayung und Entwerffung der Türkey... von einem Sybenbürger... im Latein beschrieben, durch Sebastian Franck verteutscht*, Augsburg, 1530, a stat la baza lucrării. Informaţiile istorice ale lui *Captivus Septemcastrensis*, în *An. Inst. Ist. Naț.*, 1936—1938, VII, p. 685—693, unde se reproduce textul în limba germană privitor la trecutul nostru, şi se dau relaţii asupra manuscrisului şi a ediţiilor.

Studii : C. Göllner, *Der „Tractatus de ritu et moribus Turcorum" des Ungenannten Mühlbächers*, în *Deutsche Forschungen im Südosten*, 1943, II, p. 600—643.

Anonimul romînesc din Chronicon Dubnicense, 1474—1479

374. <Despre întîmplări transilvane şi moldave în anii 1474—1479>

Cronica conţine pe scurt povestirea evenimentelor din anii 1474—1479, cu atacuri îndreptate împotriva regelui Matia Corvin şi cu elogii la adresa lui Ştefan cel Mare, amintindu-se şi biruinţa de la Vaslui din 1475 asupra turcilor. Ştefan e arătat ca un bun părinte al patriei şi al poporului său, iar regele Ungariei ca strîngător fără milă de dări. Are laude pentru voievodul Bartolomeu Dragfi şi Pavel Chinezul cu prilejul victoriei de pe Cîmpul Pîinii (1479). Ţinînd seama de spiritul şi conţinutul cronicii, ea poate fi considerată ca o cronică a familiei Dragfieştilor.

Manuscrisul original, în limba latină, scris la anul 1480, se păstrează la Muzeul Național din Budapesta, ms. lat. 165—14; după el s-a publicat ediția lui Florianus ce urmează.

Ediții: M. F l o r i a n u s, *Chronicon Dubnicense*, în *Hist. Hung. Fontes. Domest.*, vol. III-1, p. 1—207, cu textul latin întreg al cronicii, la sfîrşitul căreia se află Anonimul romînesc; I. L u p a ş, *„Chronicon Dubnicense" despre Ştefan cel Mare*. Comunicare la Academia Romînă. Buc., Cultura Națională, 1929, in-8°, 12 p. (Academia Romînă, Mem. Secț. Istorice, ser. III, Tom. X), cu un studiu asupra *Anonimului*, textul original latinesc şi traducerea romînească; i d e m, în *An. Inst. Ist.Naț.*, 1928—1930, V, p. 341—353; I. L u p a ş, *Cronicari şi istorici*, XLIII+551 p. La p.VI—VIII studiu asupra cronicii, iar la p. 1—4 trad. romînească.

Studii: Partea finală, *originală*, a cronicii de la Dubnič a fost observată ca ceva distinct de restul cronicii încă la 1899 de S á n d o r D o m a n o v s z k y, în: *A dubniczi krónika* <Cronica de la Dubnič>, publ. în *Századok*, 1899, XXXIII, p. 226—256, 342—355, 411—451 şi de I o n L u p a ş. Vezi şi I. C r ă c i u n, *Cronicele romîneşti*, p. 2—3.

Nicolae Olahus

(1493—1568)

375. Hungaria, sive de originibus gentis, regionis situ, divisione, habitu atque opportunitatibus <1479—1536>

Conține date autobiografice şi ştiri istorice, geografice, etnografice despre Ungaria, apoi despre Țara Romînească, Moldova, Transilvania şi Banat — cele din urmă în această ordine — între anii 1479 şi 1536. E cel dintîi istoriograf de origine romînă, care vorbeşte despre originea comună, romană, a poporului romîn.

Manuscrisul original, în limba latină, scris în 1536 la Bruxelles, se păstrează la Biblioteca Națională (fosta Bibliotecă Imperială) de la Viena, Codex d, după care s-a publicat ediția lui Bél ce urmează.

Ediții: N i c o l a u s O l a h u s, *Hungaria, sive de originibus gentis, regionis situ, divisione, habitu atque opportunitatibus*, publicată de M a t t h i a s B é l, în *Adparatus ad Hist. Hung.*, vol. I, Posoni, Tip. Joannis Paulli Royer 1735, in-4°, p. 1—41; o altă ediție, împreună cu lucrarea lui Olahus despre *Attila*, publ. de Á. F. K o l l á r. *Nicolai Olahi metropolitae Strigoniensis Hungaria et Atila sive de originibus gentis, regni Hungariae situ, habitu, opportunitatibus et rebus bello paceque ab Atila gentis libri duo nunc primum ex codice Caesareo Olahi manu emendatio coniunctim editi*, Vindobonae, Tip. Ioannis Thomae Trattner, 1763, in-8°, 258 p.; tot amîndouă lucrările, publ. de K. E p e r j e s s y şi L. J u h á s z, în *Biblioth. Script. Medii Recenti Aevorum*, Budapesta, 1938, in-8°, 108 p.; pentru alte lucrări ale lui Nicolae Olahus şi *despre* ele, vezi Kosáry, *Bevezetés*, vol. I, p. 224—225 şi vol. III, indicele; apoi T i m o t e i C i p a r i u, *Nicolau A—Episcopulu Strigonului, Excerpte dein opulu istoricu alu lui sub titlu Hungaria*, în *Arch. fil. ist.*, 1870, nr. XXXVI—XXXVIII,

p. 711—714, 726—733, 753—756, textul latin şi traducerea romînească ; I. Lupaş, *Cronicari şi istorici*, p. VIII—X studiu asupra lucrării, p. 5—15 textul romînesc reprodus după traducerea lui T. Cipariu.

Studii : I. Lupaş. *Doi umanişti romîni în secolul al XVI-lea <Nicolae Olahul şi Mihail Valahul>*. Comunicare făcută în şedinţa Academiei Romîne la 11 noiembrie 1927. Buc., Cultura Naţională, 1928, in-8°, 29 p. (Academia Romînă, Mem. Secţ. Ist., Ser. III, Tom. VIII); idem, în *An. Inst. Ist. Naţ.*, 1926—1927, IV, p. 337—353; Ştefan Bezdechi, *Familia lui Nicolae Olahus*, în *An. Inst. Ist. Naţ.*, 1928—1930, V, p. 63—85; Şt. Bezdechi, *Nicolae Olahus, primul umanist de origine romînă*. Aninoasa-Gorj, Ram, <1939>, in-8 , 126 p.; I. Lupaş, *Der erste Humanist aus rumänischen Geblüt, Nicolaus Olahus aus Hermannstadt (1493—1568)*, în *Siebenb. Viertelj.*, Sibiu, 1940, şi în vol. I. Lupaş, *Zur Geschichte der Rumänen, Aufsätze und Vorträge*, Sibiu, Krafft & Drotleff, 1943, in-8°, p. 186—198. În toate aceste studii e valorificată şi opera sa de mai sus; mai nou I. Crăciun, *Cronicele romîneşti*, p. 3—5.

George Szerémi

(cca. 1490 — după 1548)

376. Epistola de perdicione regni Hungarorum <1484—1543>

Cuprinde ştiri privitoare la Ungaria şi Transilvania : răscoala iobagilor sub conducerea lui Gheorghe Doja în 1514, epoca Zapolia-Martinuzzi şi amestecul lui Gritti şi Mailath în treburile Transilvaniei. Autorul, de origine iobagă, duşman al nobilimii, a scris cu dragoste despre poporul oropsit.

Manuscrisul original, în limba latină, scris în anii 1544—1546 în Transilvania, s-a aflat la fosta Bibliotecă a Curţii imperiale din Viena, după care s-a publicat ediţia lui G. Wenczel ce urmează.

Ediţii : Gusztáv Wenczel, *cu titlul de mai sus*, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, vol. I, XXXIV + 410 p. Trad. parţială, în limba maghiară, János Mogyoróssy, *Történelmi adatok Szerémi György emlékirataiból* <Date istorice din memorialul lui George Szerémi>, Békés-Gyulán, Tip. Dobay János, 1882, in-4°, 44 p.; trad. maghiară integrală de László Erdélyi, *Szerémi György. A mohácsi vész kora* <George Szerémi, Vremurile dezastrului de la Mohács, 1484—1543>, Szeged-Budapesta, Eggenberger, 1941, in-8°, 310 p.

Studii : László Erdélyi, *Szerémi György és emlékirata. Történelmi forrástanulmány* <Memorialul lui George Szerémi. Studiu privind izv. istoric), Budapesta, Franklin Társulat, 1892, in-8°, 136 p., cu amănunte noi asupra autenticităţii şi conţinutului manuscrisului; Lajos Szádeczky, *Szerémi György élete és emlékirata* <Viaţa şi memorialul lui George Szerémi>, Budapesta, Magyar Tud. Akadémia, 1892, in-8°, 82 p.; idem, *Szerémi emlékirata kiadásának hiányai, a Bécsi codex alapján* <Lipsurile ediţiei memorialului lui Szerémi pe baza codicelui de la Viena>, Budapesta, Magyar Tud. Akadémia, 1892, in-8°, 42 p. (*Értekezések a történeti tudományok köréből* <Comunicări din domeniul ştiinţelor istorice>, vol. XV, nr. 7 şi 8); pentru alte publ. vezi Kosáry, *Bevezetés*, vol. I, p. 188—189.

Anonim

377. Historiás ének a kenyérmezei viadalról 1568-ból
<Cîntec istoric despre lupta de pe Cîmpul Pîinii din 1568 (—1479)>

Descrierea amănunțită a luptei arătîndu-se rolul romînilor și al lui Paul Chinezul. Anul luptei e dat greșit, 1568, în loc de 1479.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în ianuarie 1568 de un secui anonim în pribegie la Nikolsburg în Moravia, nu știm unde se află, dar există o copie la Biblioteca Liceului evanghelic din Käsmarok (Késmárk) în Slovacia (nr. 40), după care s-a publicat ediția ce urmează.

Ediții: K. Pekár, *Históriás ének a kenyérmezei viadalról 1568-ból* <Cîntec istoric despre lupta de pe Cîmpul Pîinii din 1568>, Budapesta, Tip. Hornyánsky Viktor, 1905, in-8° 19 p.; după o copie de la Academia Maghiară, Lajos Dézai, *Nikolsburgi névtelen, 1568* <Anonimul de la Nikolsburg>, în *Régi magyar költők tára* <Arhiva vechilor poeți maghiari>, vol. VIII, Budapesta, 1930, p. 36 50.

Studii: Andrei Veress, *Cîntece istorice*, p. 18, cu un scurt rezumat.

Gaspar Heltai

(cca. începutul sec. XVI—1574)

378. Historia az vitéz Hunyadi János vajdának...
<Istorie despre viteazul Ioan Huniade voievod...>

Poem istoric, intercalat în poemul cu același titlu al lui Matia Nagybánkai din Slovacia, îndată după prima strofă. Versurile lui Heltai cuprind legenda *originii* lui Iancu de Hunedoara. Autorul a auzit legenda de la descendenții ostașilor veterani ai lui Iancu, numit în poem „Iancula".

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris probabil în anul 1574, a fost tipărit de autor în tipografia sa din Cluj în același an.

Ediții: Gaspar Heltai, în: *Cancionale, az az históriás énekes könyv...* <Cancionale, adică carte de cîntece istorice>, Cluj, Heltai Gáspár, 1574, in-4°, interpolat în *Historia* lui M. Nagybánkai; Áron Sziládi, *XVI. századbeli magyar költők művei* <Operele poeților maghiari din sec. XVI>, vol. III, Budapesta, 1883, p. 273—278, în note.

Ştefan Temesváry

(cca. prima jumătate a sec. XVI — după 1569)

379. **Históriás ének az jeles győzedelemről... Erdélybe a Kenyérmezőjén, mikoron irnának 1479**
<Cîntec istoric despre strălucita biruinţă.... în Transilvania pe Cîmpul Pîinii, la anul 1479>.

Ştiri despre lupta de pe Cîmpul Pîinii, cu precizarea zilei, lunei şi anului, în rest fiind asemănător cu Anonimul de mai sus.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în anul 1569, avînd 96 foi, a servit ediţiei tipărite de G. Heltai la Cluj în 1574.

Ediţii: Gaspar Heltai, în *Cancionale, az az históriás énekes könyv...* <Cancionale, adică carte de cîntece istorice>, Cluj, Heltai Gáspár, 1574, in-4°, partea a IV-a, nr. 1; Kálmán Thaly, *Régi magyar vitézi énekek és elegyes dalok* <Cîntece vitejeşti vechi maghiare şi alte cîntece>, vol. I, Pesta, 1864, p. 56—84; *cu titlul de mai sus*, în *Régi magyar költők tára* <Arhiva vechilor poeţi maghiari>, vol. VIII, Budapesta, 1930, p. 120—134.

Ambrosie Görcsönyi

(cca. prima jumătate a sec. XVI — cca. 1576)

380. **Historiás ének az felséges Máttyás királynak az nagyságos Hunyadi János fiának jeles viselt dolgairól, életiről, vitézségeiről, végre az ö ez világból való kimulásáról**
<Cîntec istoric despre faptele măreţe ale m.s. regelui Matia, fiul măriei sale Ioan Huniade, despre viaţa, vitejiile şi la urmă despre săvîrşirea lui din viaţă>

Autorul cîntă în versuri—inspirate de cronica lui Ioan Thuróczy—originea şi faptele săvîrşite de Iancu de Hunedoara şi de fiul său Matia Corvin. Cîntecul istoric are numai patru părţi şi se opreşte la 1485 (ocuparea Vienei), sfîrşitul, adică partea a cincea, fiind scris de Nicolae Bogáti Fazekas.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris înainte de anul 1576, a fost tipărit în 1577 la Cluj, cînd autorul nu mai era în viaţă.

Ediţii: Cu *titlul de mai sus*, Cluj, Tip. Heltai Gáspárné, 1577, in-4, <52> f.; ed. a II-a revăzută şi corectată, Cluj, aceeaşi tip., 1581, in-4, <53> f.; ed. a III-a, Levoča <Leutschau> Tip. Brewer Samuel, 1683, in-8, <40> f.
Studii: Andrei Veress, *Cîntece istorice*, p. 14 17, cu analiza conţinutului poemului.

Nicolae Bogáti Fazekas

<1548 — cca. 1598>

381. Az ötödik része Mátyás király doigainak mint haláláig

<Partea a cincea din faptele săvîrşite de regele Matia, pînă la moartea lui>

Stihurile povestesc faptele întîmplate în ultimii ani ai domniei lui Matia Corvin şi în anii următori (răscoala condusă de Doja), pînă la lupta de la Mohács din 1526. E vorba de asemenea de voievozii din Ţara Romînească şi din Moldova în acest timp şi mai ales de atitudinea domnului din Ţara Romînească privind lupta de la Mohács.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în 1576 la Turda, a fost tipărit de autor în anul următor la Cluj.

Ediţii: Cu *titlul de mai sus*, Cluj, Heltai Gáspárné, 1577, in-4 , (40) f.; ed. a II-a, *cu acelaşi titlu*, la Cluj, în aceeaşi tip., 1580, acelaşi format şi foi.

Studii: L a j o s D é z s i, *Bogáti Fazekas Miklós élete és költői működése* (Viaţa şi activitatea poetică a lui Nicolae Bogáti Fazekas>, Budapesta, Tip. Athenaeum, 1895, n-8 , 33p., cu analiza izvoarelor.

Dimitrie Csanádi

(cca. prima jumătate a sec. XVI — după 1571)

382. Vita Ioannis Secundi <1540 — 1571>

Cronică rimată, în 216 versuri, cuprinzînd viaţa principelui Ioan Sigismund al Transilvaniei, 1540 — 1571.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în anul 1571 la Turda, a fost tipărit pe cînd autorul era în viaţă la 1571, dar nu s-a păstrat foaia de titlu.

Ediţii: Vita Ioannis Secundi electi Hungariae regis, scitico sermone a Demetrio Chanadi, eiusdem principis secretario miserabiliter decantata <Debreczen, 1571 şi apoi 1577>; după ediţia din 1571, L a j o s D é z s i, *cu titlul de mai sus*, în *Régi magyar költők tára* <Arhiva vechilor poeţi maghiari>, vol. VIII, Budapesta, 1930, p. 213 — 219.

Andrei Valkai

(cca. prima jumătate a sec. XVI — după 1576)

383. Genealogia historica regum Hungariae... ad serenissimum usque Johannem Secundum <—1567>

Poemul istoric cuprinde, între altele, informaţii despre Carol Robert şi înfrîngerea lui de Basarab I la Posada, despre luptele dintre Ludovic I

și voievozii Țării Romînești, Nicolae Alexandru și Vlaicu, apoi despre Sigismund de Luxemburg, Ștefan I Mușat al Moldovei, Mircea cel Bătrîn și Dan II și despre Iancu de Hunedoara și Vlad Dracul. Se încheie cu lupta dintre Matia Corvin și Ștefan cel Mare la Baia.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în anul 1567, a fost tipărit de autor la Cluj în 1576.

Ediții : Cu *titlul de mai sus*, Cluj, Tip. Heltai Gáspárné, 1576, in-8°, <66> foi.

Mihail Sigler

(cca. prima jumătate a sec. XVI — 1585)

384. Chronologiae rerum hungaricarum, transylvanicarum et vicinarum regionum libri duo <—1563>

Cronologie privitoare la Transilvania, Țara Romînească și Moldova (1550—1563), în special pentru vremurile lui Despot.

Manuscrisul original, în limba latină, scris între 1563 și 1572, a fost publicat de Mathias Bél în 1735 la Bratislava.

Ediții : Cu *titlul de mai sus*, în Mathias Bél, *Adparatus ad historiam Hungariae*, vol. I, Pozsony, 1735, p. 43—88; părțile privitoare la trecutul poporului romîn publicate de Alexandru Lapedatu. *Știri privitoare la istoria Țărilor Romîne din Cronologia lui Siglerus*, în *An. Inst. Ist. Naț.*, 1923, II, p. 365—371. Știrile sînt în limba latină, fără traducerea romînească.

Ștefan Báthori

(1533—1586)

385. Reminiscentiae de rebus bellicis circa arcem Szatmár gestis <1562—1567>

Însemnări despre luptele din jurul Sătmarului, 1562—1567, între oștile împăratului habsburgic și ale principelui Transilvaniei Ioan Sigismund Zapolia, la care a participat și autorul, viitorul principe transilvan și rege al Poloniei.

Manuscrisul original, în limba latină, scris în anul 1586, se află în Arhivele Statului din Florența, după care s-a făcut ediția următoare.

Ediții : Endre Veress, *Reminiscentiae regis Stephani Bathori de rebus bellicis circa arcem Szatmár gestis*, în *Erd. Múz.*, 1933, IV, p. 405—412, cu un studiu introductiv asupra manuscrisului și a operei istorice a lui Ștefan Báthori, p. 377 404.

Anonim

386. <Székely krónika>
<Cronica secuiască (1526—1606)>

Conține știri privitoare la trecutul Transilvaniei, Moldovei și al Țării Romînești; povestirea începe după lupta de la Mohács și se oprește la pacea de la Viena încheiată între împărat și Ștefan Bocskai (1526—1606). A fost găsită printre colecțiile cronicarului Ștefan Szamosközy și ale altora.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris probabil în a doua jumătate a sec. XVI și primii ani ai sec. XVII, nu se știe ce soartă a avut, iar copiile, fragmentare și împrăștiate în mai multe colecții, au servit la publicarea ediției ce urmează.

Ediții: István Kultsár, *Krónika a'mohátsi veszedelemtől a'bétsi békülésig Magyar-országban, Erdélyben, Havasalföldön és Moldvában történt dolgokról <1526—1606> = Székely krónika* <Cronică despre cele întîmplate în Ungaria, Transilvania, Țara Romînească și Moldova, de la dezastrul de la Mohács pînă la pacea de la Viena (1526—1606) = Cronica secuiască>, Pesten, Tip. M. Trattner, 1805, in-8°, 136 p., fragmentar și cu greșeli; oarecare completări, după colecția Szamosközy, unde titlul e: „Annales ex quodam manuscripto ex Siculia" și are și adnotația lui Szamosközy: „Ezeket közölte velem Petki János uram ö nagysága A. 1607" <Acestea mi le-a comunicat măria sa domnul Ioan Petki în anul 1607>, publicate de Samu Barabás, *A székely krónika* <Cronica secuiască, 1529—1596>, în *Törl. Tár*, 1880, p. 633—648.

Anonim

387. Sybenbürgische Chronica und Kriegshändel... nicht allein von den Geschichten Johannis Vaivoda in Sybenbürgen anno 1528, sondern auch... bis auf den Aprilen dieses 1596 Jahrs

Cuprinde descrierea Transilvaniei, Moldovei și a Țării Romînești, locuitorii și bogățiile lor și știri dintre anii 1528 și 1596, privind luptele împotriva turcilor.

Manuscrisul original, în limba germană, scris probabil în cursul anului 1596, a stat la baza ediției ce urmează.

Ediții: Cu *titlul de mai sus*, Wallstatt, 1596; în trad. romînească, *Cronica Transilvaniei și resbellele pe apă și pe uscat în care se vorbește despre origina romînilor, moldavilor și a podolienilor, precum și despre moravurile, obiceiurile domniei și bogățiile lor în care se tratează nu numai despre istoria voievodului Transilvaniei pe la anul 1528, ci și despre Sigismund, principele actual al Transilvaniei și despre resbellele eroice, ce a purtat cu succes contra turcilor, inimicul cel mai comun... pînă în aprilie al acestui an, 1596*, în *Buciumul*, Buc., 1863, nr. 7—12.

Petru Pellérdi

(cca. mijlocul sec. XVI—după 1600)

388. Báthori Zsigmondnak, Erdély ország fejedelmének győzhetetlen nyereségéről, Tergovistya, Bukares<t> és Girgio alatt s azoknak megvételéről Istennek akaratjából, miként az vitézlő Pellérdi Péter által megiratott az egész Historia egy Magyarországi főurhoz levele által.
<Despre biruinţa lui Sigismund Báthori principele Ţării Ardealului, la Tîrgovişte, Bucureşti şi Giurgiu şi despre luarea acestor cetăţi cu ajutorul lui Dumnezeu. Istoria întreagă aşa cum a fost scrisă de luptătorul Petru Pellérdi în scrisoarea adresată unui nobil din Ungaria>

Autorul, martor ocular al evenimentelor, descrie ajutorul dat de transilvăneni lui Mihai Viteazul, pentru scoaterea lui Sinan Paşa din Ţara Romînească (6 august — 30 octombrie 1595). Are amănunte asupra Tîrgoviştei şi aprecieri elogioase asupra oştilor romîne.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în oct. nov. 1595 îndată după luarea cetăţii Giurgiului, se află la Biblioteca Abaţiei din Pannonhalma (Panonia), după care s-a publicat ediţia lui P. Sörös ce urmează.

Ediţii: Prima ediţie, pe cînd autorul era încă în viaţă, s-a publicat cu *titlul de mai sus*, Németújvár, Tip. I. Manlius, 1596, in-4 , <6> f.; ed. a II-a, după original, cu oarecare deosebiri faţă de ed. I, P o n g r á c z S ö r ö s, *Pellérdi Péter levele Báthory Zsigmondnak Szinán basán aratott győzelméről* <Scrisoarea lui Petru Pellérdi privitoare la biruinţa lui Sigismund Báthori asupra lui Sinan Paşa>, în *A Pannonhalmi főapátsági főiskola évkönyve az 1913—1914-iki tanévre* <Anuarul şcolii superioare a Abaţiei din Pannonhalma pentru anul şcolar 1913—1914>, Pannonhalma, 1914, p. 136—156; I. C r ă c i u n, *Scrisoarea lui Petru Pellérdi privitoare la ajutorul dat de Sigismund Báthoró lui Mihai Viteazul în campania din 1595*, Cluj, Tip. Cartea Romînească, 1935, in-8°, 11 p. (Extr. din *An. Inst. Ist. Naţ.*, 1931—1935, VI), cu un studiu asupra manuscrisului, a conţinutului şi traducerea în romîneşte a părţilor privitoare la trecutul nostru.

Mihail Szerdahelyi

(cca. mijlocul sec. XVI — după 1595)

389. Igen szép historia
<Istorie prea frumoasă (din 1595)>

Cronică rimată, în 110 versuri, despre conspiraţia lui Balthazar Báthori — Alexandru Kendy îndreptată împotriva principelui Sigismund Báthori, din cauza politicii sale pro-habsburgice. Conspiraţia a fost înăbuşită în toamna anului 1594.

Manuscrisul original, în limba maghiară, datat intenţionat cu un an mai devreme şi scris la Cluj, azi nu mai există, dar se păstrează o copie din anii 1609—1613 în Cod. Decsy, nr. 24, la Biblioteca Academiei Maghiare din Budapesta, după care s-a publicat ediţia de mai jos.

Ediţii: Kálmán Thaly, *A Báthory-Kendyféle összeesküvés Báthory Zsigmond ellen* <Conspiraţia Báthori-Kendy împotriva lui Sigismund Báthori>, în *Századok*, 1871, V, p. 257 271.

Studii: M. Asztalos, *Szerdahelyi Mihály históriás éneknek vélt politikai éneke* <Cîntecul politic al lui Mihail Szerdahelyi, crezut cîntec istoric>, Pécs, Dunántuli könyvkiadó, 1925, in-8°, 22 p., cu o privire critică asupra importanţei manuscrisului şi a conţinutului.

Ioan Iacobinus

(1573—1603)

390. **Brevis enarratio rerum a serenissimo Transylvaniae Principe Sigismundo Anno MDXCV gestarum**

Cuprinde evenimentele petrecute în Transilvania în 1595, apoi lupta lui Mihai Viteazul la Călugăreni şi campania transilvănenilor din 1595 în Ţara Romînească sub conducerea lui Sigismund Báthori, descrise de secretarul principelui, ca martor ocular.

Manuscrisul original, în limba latină, scris în 1596, a fost tipărit de autorul însuşi tot atunci.

Ediţii: Cu *titlul de mai sus*... Authore Ioanne Iacobino, notario urbis Claudiopolitanae. Claudiopoli, Typis Heltanis, 1596, in-8°, <16> f. Singurul exemplar, din biblioteca Todorescu, e azi la Bibl. Muzeului Naţional din Budapesta; Iacob Bongarsius, cu *titlul de mai sus*, în *Rerum Hung. Script. Varii*, Francofurti, 1600, p. 536—547; Nicolaus Rhusnerus, *Rerum in Transylvania a Sigismundo Bathoreo Principe anno MDXCV gestarum*. Narratio auctore Ioanne Iacobino Claudiopolitano, în *Rerum memorabilium in Pannonia... gestarum*, Francofurti, 1603, p. 221—227; cu titlul *Rerum in Transylvania...*, în *Syndromus rerum Turcico-Pannonicarum...*, Francofurti, 1627, p. 211—227; cele mai accesibile ediţii, I. G. Schwandtner, cu titlul *Brevis ennaratio...*, în *Script. Rerum Hung.* 1746, I, p. 742 756; *ibidem*, Tirnaviae, 1765, III, p. 141—166; *ibidem*, Vindobonae, 1768, III, p. 27—46; mai nou, cu note şi comentarii, G. Bisztray, T. Klaniczay etc., în *Régi magyar költők tára, XVII század* <Arhiva vechilor poeţi maghiari sec. XVII>, vol. I, Budapesta, 1959, p. 511 519.

Anonim

391. Historia melyben az Felséges Báthori Zsigmondnak erdélyi fejedelemuek 1595 esztendőben való viselt hadai irattattanak meg

<Istoria, în care s-au scris luptele măriei sale Sigismund Báthori, principele Transilvaniei săvîrşite în anul 1595>

Povestirea în versuri a luptelor din 1595 împotriva turcilor în Banat, apoi a luptei lui Mihai Viteazul la Călugăreni şi cuvîntarea voievodului înainte de atac. Ajutorul dat de Sigismund Báthori lipseşte. Izvorul după care s-au scris versurile e Iacobinus (acesta în proză) de la nr. precedent, dar are şi alte informaţii. Partea care lipseşte aci se află la Ştefan Szőllősi (vezi mai jos).

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în 1596, a fost tipărit în acelaşi an la Cluj.

Ediţii: cu *titlul de mai sus*, Cluj, Tip. Heltai Gáspárné, 1596, in-4, <7> f.; G. Bisztray, T. Klaniczay etc., în *Régi magyar költők tára, XVII század* <Arhiva vechilor poeţi maghiari sec. XVII>, vol. 1, Budapesta, 1959, p. 48—56.

Ioan Baranyai Decsi (Barovius)

(cca. 1560—1601)

392. Commentariorum de rebus Ungaricis libri qui extant <1592—1598>

Cronică cu ştiri din vremea lui Sigismund Báthori al Transilvaniei, Aron Tiranul al Moldovei şi Mihai Viteazul al Ţării Romîneşti, mai ales privitoare la luptele lui Mihai împotriva turcilor.

Manuscrisul original, în limba latină, scris înainte de 1601, se află la Biblioteca Universităţii din Budapesta, după care s-a făcut ediţia ce urmează. Numele autorului variază: Barovius, Decius Barovius, Baranyai Decsi János şi chiar Baronyai.

Ediţii: Ferencz Toldy, *Baronyai Decsi János Magyar históriája, 1592—1598* <Istoria maghiară a lui Ioan Baronyai Decsi, 1592—1598>, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, vol. XVII, întreg., LXXX + 328 p.

Ştefan Szamosközy

(cca. 1565 — cca. 1612)

393. Vegyes följegyzések
<Însemnări diverse (1542—1608)>

Cronica în limba maghiară a lui Ştefan Szamosközy, păstrată împrăştiată în nouă codice, reconstituită fragmentar. Conţine ştiri referitoare la trecutul Transilvaniei, al Ţării Romîneşti şi al Moldovei dintre anii 1542 şi 1608; mai ample sînt cele care privesc pe Mihai Viteazul şi Radu Şerban.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris după 1594, e împrăştiat în mai multe codice originale şi copii răzleţe, la Budapesta şi în alte localităţi, care stau la baza ediţiei ce urmează.

Ediţii: S á n d o r S z i l á g y i, *Szamosközi István történeti maradványai* <Însemnările istorice ale lui Ştefan Szamosközy>, vol. IV, *Vegyes följegyzések, 1542—1608* <Însemnări diverse, 1542—1608>, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, vol. XXX, XXI + 403 p. Cf. I. C r ă c i u n, *op. cit.*, la materialul din *Repertoriu* al cronicarului. Vezi şi K o s á r y, *Bevezetés*, vol. I, p. 228 şi vol. III, p. 82, pentru „adaosurile" descoperite ulterior.

Eustaţiu Gyulafi

(1557—1607)

394. Gyulafi Lestár följegyzései, 1565—1605
<Însemnările lui Eustaţiu Gyulafi, 1565—1605>

Scurte însemnări, fragmentare, privitoare la evenimentele din Transilvania şi Ţara Romînească din anii 1565—1605: Báthoreştii şi Bocskai în Transilvania, Petru Cercel, Mihai Viteazul şi Radu Şerban în Ţara Romînească; ele provin dintr-o cronică mai mare, probabil în limba latină, care nu s-a păstrat.

Manuscrisul original, în limba maghiară şi puţin şi în limba latină, scris spre sfîrşitul sec. XVI şi începutul sec. XVII, atît cît s-a păstrat, se află în două volume din Colecţia Pray, vol. LVIII şi LIX, la Biblioteca Universităţii din Budapesta, provenite de la cronicarul Ştefan Szamoskozy.

Ediţii: K á r o l y S z a b ó, cu *titlul de mai sus*, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, vol. XXXI, p. 3—121; material descoperit ulterior, S á n d o r S z i l á g y i, cu acelaşi titlu, *ibidem*, vol. XXXIII, p. 3—80; acesta din urmă a apărut şi în *Tört. Tár*, 1893, p. 109—145 şi 193—231.

Anonim

395. **Történeti énekek a XVI század végéről (1593—1600)**
<Cîntece istorice de la sfîrşitul sec. XVI (1593—1600)>

Cîntece istorice din anii pomeniţi, privind şi întîmplări transilvane contemporane, unele scrise de autori din Transilvania, aflate în diverse manuscrise.

Manuscrisele originale, în limba maghiară, scrise la sfîrşitul sec. XVI, se păstrează în diferite arhive; după ele s-a publicat ediţia ce urmează.

Ediţii: G. Bisztray, T. Klaniczay, L. Nagy, B. Stoll, *A tizenötéves háború, Bocskay és Báthori Gábor korának költészete* <Poezia epocii războiului de cincisprezece ani, Bocskai şi Gabriel Báthori (1593—1613)>, Budapesta, Akadémia Kiadó, 1959, in-8°, p. 17—108 şi 498—530 (note). (*Régi magyar költők tára. XVII század* <Arhiva vechilor poeţi maghiari, sec. XVII>, 1).

Andrei Egrespataki

(cca. a doua jumătate a sec. XVI — după 1604)

396. **<Bocskay Istvánt dicsőítő versek>**
<Versuri de preamărirea lui Ştefan Bocskai (1604)>

Versuri istorice despre începuturile răscoalei lui Bocskai în toamna anului 1604.

Manuscrisul original, în limba latină şi maghiară, scris îndată după 15 octombrie 1604. se afla, la începutul sec. XX, în posesia lui Victor Wasylkievicz din Şumuleu-Ciuc, după care s-a publicat ediţia ce urmează.

Ediţii: Viktor Wasylkievicz, *Bocskay Istvánt dicsőítő versek* <Versuri de preamărirea lui Ştefan Bocskai>, în *Erd. Múz.*, 1902, XIX, p. 33—37, cu un scurt studiu introductiv.

Anonim

397. **<Históriás ének Bocskay Istvánról>**
<Cîntec istoric despre Ştefan Bocskai (1604—1606)>

Povestirea în versuri, păstrată fragmentar, a vieţii lui Ştefan Bocskai, insistîndu-se mai ales asupra tacticii militare, obiceiurilor şi moravurilor vremii şi asupra morţii principelui.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris curînd după 1606, se păstrează în Arhivele Statului din Budapesta, după care s-a publicat ediția ce urmează.

Ediții: Sándor Kozocsa, cu *titlul de mai sus*. în *Erd. Múz.*, 1936, VII, p. 61—69, + 1 facsimil.

Stihuitori anonimi

398. Az Erdélynek siralmas éneke, a haldokló Bocskay, etc.
‹Cîntecul de jale al Transilvaniei, Bocskai pe moarte etc. (1605—1607)›

O colecție de patru cîntece istorice despre vremurile principelui Ștefan Bocskai al Transilvaniei și otrăvirea lui (1605—1606).

Manuscrisele originale, în limba maghiară, scrise în anii 1605—1607 de un stihuitor anonim, nu se cunosc, dar există cîte o copie din anii 1609—1613 în Cod. Decsy, nr. 26, 27, 29 și 40, la Biblioteca Academiei Maghiare din Budapesta, după care s-a făcut ediția ce urmează.

Ediții: Kálmán Thaly, *Ismeretlen históriás énekek a XVI és XVII-ik századból* ‹Cîntece istorice necunoscute din sec. XVI și XVII›, în *Századok*, 1871, V, p. 310—324, cu un studiu introductiv asupra manuscriselor și valoarea lor istorică; G. Bisztray, T. Klaniczay etc., în *Régi magyar költők tára, XVII század* ‹Arhiva vechilor poeți maghiari, sec. XVII›, vol. 1, Budapesta, 1959, p. 369—371, 378—379 și 620—621, 624 (note).

Anonim

399. Historia Báthori Gáboré ‹Conspiratio Kendiana (1610)›

Versuri istorice cu amănunte privind conspirația cancelarului transilvan Ștefan Kendi împotriva principelui Gabriel Báthori, în 1610, atribuite greșit cronicarului Ștefan Szamosközy.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris curînd după conspirația din 24 mai 1610 de un versificator anonim, azi e necunoscut. Au existat însă două copii, una în limba maghiară, transcrisă de George Tatrosy la 1618, care se afla pe la sfîrșitul sec. XIX în Biblioteca lui Ștefan Apor la Abuș (Tîrnava Mică); după ea s-au publicat edițiile Szádeczky și Bisztray-Klaniczay de mai jos, și o copie cu traducerea făcută în limba latină de Albert Szenczi Molnár, care se află la Biblioteca municipală din Berna (Bongarsiche Sammlung, ms. 148), după care s-au făcut edițiile lui Szilágyi și Pettkó ce urmează.

Ediţii: Sándor Szilágyi, *Conspiratio Kendiana*, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, vol. XXX (Pótlék) <Adaosuri>, p. 506—541; Béla Pettkó, *A Kendyféle összeesküvés*. (Latin históriás ének Szamosközy Istvántól) <Conspiraţia Kendy-ană (Cîntec istoric în limba latină de Ştefan Szamosközy)>, în *Tört. Tár*, 1888, p. 754—789. Există o versiune şi în limba maghiară publicată de Lajos Szádeczky, *Szamosközy magyar históriás éneke az 1610-iki Kendy-féle összeesküvésről* <Cîntecul istoric maghiar al lui Szamosközy despre conspiraţia Kendy-ană din 1610>, în *Századok*, 1899, p. 211—225 (studiu), p. 310—341 (textul); G. Bisztray, T. Klaniczay etc., în *Régi magyar költők tára, XVII század* <Arhiva vechilor poeţi maghiari, sec. XVII>, vol. 1, Budapesta, 1959, p. 398—428 şi 629—637 (note).

Studii: Versurile istorice nu sînt ale lui Szamosközy, cf. şi I. Crăciun, *Cronicarul Szamosközy şi însemnările lui privitoare la romîni, 1566—1608*, Cluj, 1928, p. 10, nota 4.

Anonim

400. Cantio de Transylvania... <1611>

Cîntec istoric, în 42 versuri, despre stările interne ale Transilvaniei în 1611 în vremea stăpînirii lui Gabriel Báthori.

Manuscrisul original, în limba maghiară, deşi titlul e în limba latină, e scris în 1611, dar nu s-a păstrat decît într-o copie din 1613 în Cod. Decsy, nr. 39, la Biblioteca Academiei Maghiare din Budapesta, după care s-a publicat ediţia de mai jos.

Ediţii: Kálmán Thaly, *Ismeretlen históriás énekek a XVI és XVII-ik századból* <Cîntece istorice necunoscute din sec. XVI şi XVII>, în *Századok*, 1871, V, p. 324—329; G. Bisztray, T. Klaniczay etc., în *Régi magyar költők tára, XVII század* <Arhiva vechilor poeţi maghiari, sec. XVII>, vol. 1, Budapesta, 1959, p. 428—432 şi 637—638 (note).

Anonimi

401. <Történeti énekek, 1601—1613>
<Cîntece istorice din anii 1601—1613>

Cîntece istorice din anii pomeniţi privitoare la evenimentele ungare şi transilvane, scrise unele de autori din Transilvania, aflate în diverse manuscrise. Cîteva privesc domnia lui Mihai Viteazul în Transilvania.

Manuscrisele originale, în limba maghiară, scrise în anii 1601—1613, se păstrează în diferite arhive; după ele s-a publicat ediția ce urmează.

Ediții: G. Bisztray, T. Klaniczay, L. Nagy, B. Stoll, *A tizenötéves háború, Bocskay és Báthori Gábor korának költészete* <Poezia epocii războiului de cincisprezece ani, Bocskai și Gabriel Báthori (1593—1613)>, Budapesta, Akadimia Kiadó, 1959, in-8°, p. 343 459 și 606 642 (note). (*Régi magyar költők tára, XVII század* <Arhiva vechilor poeți maghiari, sec. XVII>, 1).

Toma Borsos

(1566 — cca. 1633)

402. Memoriale, 1630 január 22—28
<Memorial, 22—28 ianuarie 1630>

Cuprinde știri de la sfîrșitul lunii ianuarie 1630 asupra problemelor transilvane contemporane și înlăturarea Ecaterinei de Brandenburg de la tronul Transilvaniei.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în anul 1630, nu știm unde se află. După el s-a făcut ediția ce urmează.

Ediții: Samu Gergely, *Borsos Tamás emlékirata 1630 ian. 20—20-iki Budai követségeiről* <Memorialul lui Toma Borsos despre solia sa la Buda din 20—28 ianuarie 1630>. în *Tört. Tár*, 1884, p. 694—708, cu anexe documentare.

Mihail Tholdalagi

(cca. 1580—1642)

403. <Évkönyve, 1613 1615>
<Analele lui din 1613—1615>

Cuprinde oarecare știri despre ultimele luni ale domniei lui Gabriel Báthori și începuturile domniei lui Gabriel Bethlen în Transilvania; mențiuni despre voievozii Radu Mihnea al Țării Romînești și Ștefan Tomșa al Moldovei aflați cu oștile lor în tabăra turcească din Țara Bîrsei, apoi descrierea drumului și rezultatele soliei autorului la Constantinopol în acel timp.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris pe la 1615, se află în colecția Khuen Hédervári, fără titlu și fără numele autorului, identificate de Alexandru Szilágyi, care-l editează mai jos.

Ediții: Sándor Szilágyi, *Tholdalagi Mihály Évkönyve 1613 15-ből* <Analele lui Mihail Tholdalagi din 1613—1615>, în *Tört. Tár*, 1881, p. 1—11.

404. Naplója
<Jurnalul său (1619—1620)>

Fragmente din jurnal despre ambasada autorului de la sfîrșitul anului 1619 și anul 1620 la Constantinopol, în care se află știri despre Transilvania sub Gabriel Bethlen și despre Țara Romînească în timpul schimbării domniei lui Gavriil Movilă cu Radu Mihnea. Se anexează și instrucțiunile lui Bethlen pentru ambasador și alte însemnări.

Manuscrisele originale, în limba maghiară, scrise în 1619 1620, se află la Academia din Budapesta, după care s-a făcut ediția ce urmează.

Ediții: Sándor Szilágyi, *Tholdalagi Mihály 1619-iki követjárásának történetéhez* <Contribuții la istoricul soliei lui Mihail Tholdalagi din 1619>, în *Tört. Tár*, 1882, p. 470—475.

Ioan T. Redmeczi
(cca. jumătatea a doua a sec. XVI — după 1622)

405. Az felséges Bethlen Gábornak... erdélyi fejedelemnek... öt rendbeli Isten anyaszentegyházával eselekedett jótéteményéről...
<Despre cinci binefaceri... ale măriei sale Gabriel Bethlen principele Transilvaniei... privind biserica... (1619—1620)>

Știri despre Gabriel Bethlen în campania din 1619 și ca ocrotitor al învățămîntului și bisericii, inițiind traducerea bibliei în limba romînă și sprijinind biserica ortodoxă a romînilor din Transilvania.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris pe la 1621, a fost publicat de autorul însuși la Cașovia în anul următor.

Ediții: Cu *titlul de mai sus*, Cassán, Festus János, 1622, in-4, 70 p., fragmentar; reprodus aproape în întregime la Szabó-Makkai, *Erd. örökség*e, vol. IV, p. 24—46.

Anonim

406. Naplókönyv 1632-ből
<Jurnal din 1632>

Fragment de jurnal cu însemnări zilnice despre cele întîmplate la curtea lui Gheorghe Rákóczi I din 16 aprilie — 23 iulie 1632 (anul nu e precizat, dar reiese din succesiunea evenimentelor), menţionîndu-se desele solii venite de la voievodul Ţării Romîneşti, poştele trimise în Ţara Romînească şi Moldova etc.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris probabil în 1632, urma să fie depus în Arhiva Colegiului reformat din Cluj de Iosif Benkő, după care a existat o copie din 1780, ce stă la baza ediţiei ce urmează.

Ediţii: L a j o s A b a f i, *Naplókönyv 1632-ből* (*Benkő József irományai közül*) <Jurnal din 1632. Din scrierile lui Iosif Benkő>, în *Tört. Tár*, 1883, p. 519 — 542, 645—655.

Gheorghe Rákóczi I

(1591—1648)

407. Naplója <1633>
<Jurnalul lui (1 ianuarie — 22 august 1633)>

Cuprinde însemnări zilnice mărunte, din care reies însă frămîntările politice din Transilvania din acel timp şi legăturile cu Ţara Romînească şi cu Moldova.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în 1633, a fost la Bibl. Teleki din Tîrgu-Mureş — ms. 1479 b. — după care s-a făcut ediţia ce urmează.

Ediţii: J ó z s e f K o n c z, *I. Rákóczi György naplója* <Jurnalul lui Gheorghe Rákóczi I>, în *Erd. Múz.*, 1900, XVII, p. 466—472, 524—528.

Ştefan Szőllősi

(cca. a doua jumătate a sec. XVI — după 1635)

408. Rövid história, melyben megiratik Szenán bassának török császár erejével Havasalföldének és Erdély országának pusztítására való kijövetele 1595 esztendőben...
<Istorie scurtă, în care se scrie cum a pornit la 1595 Sinan Paşa cu puterea împăratului turcesc spre nimicirea Ţării Romîneşti şi a Transilvaniei...>

Relatarea în versuri a trecerii oştilor transilvane în Ţara Romînească şi izgonirea turcilor din Tîrgovişte, din Bucureşti şi din Giurgiu în 1595, după însemnările, în proză, ale lui Ioan Iacobinus (pomenit mai sus).

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în jurul anului 1635, a fost tipărit de autor în acel an la Cluj.

Ediţii: Cu *titlul de mai sus*, <Cluj>, Tip. Abrugyi György, 1635, in-4°, <9> f.; G. Bisztray, T. Klaniczay, în *Régi magyar költők tára, XVII század* <Arhiva vechilor poeţi maghiari, sec. XVII>, vol. 1. Budapesta, 1959, p. 57—77 şi p. 519—520 (note).

Studii: Andrei Veress, *Versuri istorice*, p. 22—23, cu prezentarea operei, foarte rară, şi analiza conţinutului.

Anonim

409. <Lupuj és Máthé vajda harcáról való ének>
<Cîntec despre bătălia dintre Lupul şi Matei voievod (1653)>

Cronică rimată, fragmentară, în 98 strofe de cîte patru rînduri, despre lupta dintre Matei Basarab şi Vasile Lupu la Finta, înfrîngerea şi apoi izgonirea lui Vasile Lupu din scaunul domnesc al Moldovei.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în 1653, de un anonim, a fost tipărit se pare în 1657 la Braşov, dar lipsindu-i începutul şi sfîrşitul, nu avem nici numele autorului, nici foaia de titlu.

Ediţii:... <Braşov, Tip. M. Hermann, 1657>, in-8, 98 strofe de la mijloc; József Koncz, *Lupuj vajdáról ismeretlen XVII. sz. magyar ének* <Cîntec maghiar necunoscut din sec. XVII despre Lupu vodă>, în *Magyar Könyvszemle*, 1880, I, p. 284—297. Pentru prima tipăritură, la Braşov, şi pentru descoperirea unor fragmente din această tipăritură de Koncz şi conţinutul ei, a se vedea Andrei Veress, *Cîntece istorice*, p. 28—30 şi idem, *Bibl. rom. ung.*, vol. I, p. 93—94.

Ioan Köröspataki

(cca. prima jumătate a sec. XVII — după 1656)

410. Lupuj vajdáról való ének. Midőn maga fel — fuvalkodottságában, Havas-alföldi Máthé vajdára mentébe Isten csodálatosképpen megbüntette és nagy szégyenbe hozta, Máthé vajda és az erdélyi fejedelem által, etc...
<Cîntec despre Lupu vodă, cînd în îngîmfarea lui mergînd asupra lui Matei vodă din Ţara Romînească fu pedepsit în mod miraculos de Dumnezeu şi adus la mare ruşine prin Matei vodă şi prin principele Transilvaniei etc... (1653)>

Cronică rimată, în 67 strofe de cîte patru rînduri, despre lupta dintre Matei Basarab şi Vasile Lupu la Finta (1653) şi urmărirea şi scoaterea din domnia Moldovei a lui Vasile Lupu.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în 1653 îndată după întîmplările descrise, a fost tipărit de autor în 1655 pe cînd era în viață.

Ediții : Cu *titlul de mai sus* și cu finalul, „a Johanne B. Köröspataki, pastor Mező-csáv<ásiensis>" <= Ceaușu de Cîmpie>, <Lőcse>, 1655, in-4 , <4> f. ; Ernő Mátray, în *Reform*, 1870 nov. 18, p. 337 sqq ; idem, *Figyelő*, 1876, I, p. 296 300.

411. A Havasalföldi harcról való historia. Ez Havasalföldi ének . . .
<Istorie despre războiul din Țara Romînească. Cîntec din Țara Romînească. . . (1655)>

Cronică rimată, cuprinzînd amănunte asupra ajutorului dat de Gheorghe Rákóczi II în 1655 lui Constantin Basarab Cîrnul în lupta de la Șoplea cu seimenii răsculați. Se aduc elogii vitejiei domnului decedat, Matei Basarab.

Manuscrisul, original, în limba maghiară, scris în 1655, a fost tipărit în 1656 pe cînd autorul era în viață.

Ediții : Cu *titlul de mai sus* și cu finalul, „Author Joannes B. Köröspataki, minister Mező-Csávásiensis". F. 1, f. tip., 1656, in-8 , <8> f. (incomplet).

Andrei Scherer, Andrei Oltardus și alții

(cca. sfîrșitul sec. XV — cca. 1552) (1611—1660)

412. Album Oltardianum (1526—1659)

Scurte însemnări cronicărești pentru evenimentele din Transilvania, începînd cu lupta de la Mohács pînă la Gheorghe Rákóczi II.

Manuscrisul original, în limbile germană și latină, scris începînd cu mijlocul sec. XVI pînă pe la 1660 de mîinile a cinci autori la Sibiu și Mediaș, nu știm unde se află. O copie din 1831, făcută de Iosif Kemény, e azi necunoscută.

Cei cinci autori, sași transilvani, sînt : Andrei Scherer (m. pe la 1552), care a început „Albumul" și a scris întîmplările pînă la 1552 ; Paul Scherer (m. 1576) a scris pînă la 1576 ; Martin Oltardus (m. la 1591) a scris pînă la 1591 mai mult date familiale ; Ioan Oltardus (1576 1630) a scris pînă la 1629, și Andrei Oltardus (1611—1660), care a notat evenimentele pînă la 1659 inclusiv.

Ediții : Josef Kemény, *Album Oltardianum (1526—1659)*, în *Deutsche Fundgruben*, 1860, vol. III, p. 1 49. Vezi și observațiile de la opera lui Andrei Oltardus din *Repertoriul* de mai sus.

Ioan Simonius
(1622—1669)

413. Relationes diaetales Johannis Simonii provincialis notarii nationis saxonicae (1651—1657)

Jurnal cu însemnări despre cele întîmplate în dietele Transilvaniei din anii pomeniți precum și alte informații.

Manuscrisul original, în limba latină și germană, scris în anii întîmplărilor, a fost în Arhiva orașului Sibiu; el stă la baza ediției ce urmează.

Ediții: S á n d o r S z i l á g y i, cu *titlul de mai sus*, Budapesta, Tip. Athenaeum, 1888, in-8°, 138 p. (Extr. din *Mon. Com. Regni Transylv.*, vol. XIII).

Stihuitor anonim

414. Erdély romlása, 1657
<Deciderea Transilvaniei, 1657>

Două cîntece istorice despre cele întîmplate în Transilvania după dezastrul oștilor lui Gheorghe Rákóczi II în campania din Polonia, 1657. Primul e intitulat, ca mai sus, iar al doilea: *Tatár rabok éneke* <Cîntecul robilor la tătari>, între care se afla și Ioan Kemény.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris probabil îndată după 1657, nu se știe unde se află, dar există o copie din anii 1716—1730 făcută de Ioan Bocskor, aflătoare în 1870 în posesia contelui Nicolae Lázár, după care s-a publicat ediția următoare.

Ediții: K á l m á n T h a l y, *Ismeretlen históriás énekek a XVI és XVII-ik századból* <Cîntece istorice necunoscute din sec. XVI și XVII>, în *Századok*, 1871, V, p. 479—484.

<Isac Basirius>
(1607—1676)

415. Vindiciae honoris hungarici, sive manifestum... Domini Georgii Rákóczi... sive Annales rerum gestarum Transylvanico-Hungaricarum ab anno Domini 1653 ad hunc usque annum 1659

Gheorghe Rákóczi II, invinuit de Ioan Bethlen în memorialul său intitulat „Innocentia Transylvaniae" de dezastrul țării, răspunde în scris prin Basirius, arătînd cele făptuite în Transilvania în vremea stăpînirii sale <1653—1659>.

Manuscrisul original, în limba latină, scris în 1659, nu se ştie unde se află, dar există o copie cu numeroase corecturi de mîna lui Basirius la Arhiva Capitlului din Durham (Anglia), după care s-a publicat ediţia ce urmează.

Ediţii: Lajos Kropf, *Basire védirata. Válasz az „Innocentia Transylvaniae" czimű röpiratra* <Apărarea scrisă de Basire. Răspuns la manifestul intitulat „Innocentia Transylvaniae">, în *Tört. Tár*, 1888, p. 509—565, 667—706.

Acaţiu Barcsai

(1619—1661)

416. <Gúnyirata II Rákóczi György ellen> <Pamflet împotriva lui Gheorghe Rákóczi II (1659)>

Cuvinte aspre, polemice, în proză, ale principelui Transilvaniei Acaţiu Barcsai la adresa predecesorului său Gheorghe Rákóczi II, ca răspuns la un manifest — probabil — al acestuia din urmă.

Manuscrisul probabil original, în limba maghiară, amestecată cu oarecare cuvinte latineşti, scris în 1659, se afla prin anii 1870 în Arhiva Rakocziană din Vörösvár (Cehoslovacia), după care s-a publicat ediţia ce urmează.

Ediţii: Kálmán Thaly, *Barcsay Ákos gúnyirata II Rákóczi György ellen. Replica* <Pamfletul lui Acaţiu Barcsai împotriva lui Gheorghe Rákóczi II. Replică>, în *Századok*, 1871, V, p. 412—417.

Andrei Frank

(cca. începutul sec. XVII — după 1661)

417. <Diarium historicum de rebus gestis a die 25 Octobris anni 1657 usque ad diem 1 Novembr. anni 1661>

Jurnal cu ştiri amănunţite şi precise asupra evenimentelor întîmplate în dietele Transilvaniei dintre anii 1657 şi 1661, scrise de un partizan al principelui Acaţiu Barcsai şi duşman al lui Gheorghe Rákóczi II.

Manuscrisul original în limba latină şi germană scris în anii 1657—1661, a fost cîndva în Arhiva săsească de la Sibiu. O copie, cu greşeli, se păstrează în Arhiva arhiepiscopiei romano-catolice din Kalocsa. Ediţia ce urmează are la bază, se pare, amîndouă manuscrisele.

Ediţii : S á n d o r S z i l á g y i, *Frank András országgyűlési tudósitásai és naplójegyzetei 1657—1661 közt* <Informaţiile dietale şi însemnările de jurnal ale lui Andrei Frank din 1657—1661>, în *Tört. Tár*, 1888, p. 35—63. Titlul original al jurnalului e luat după Kovachich. Cuprinde şi unele părţi ale jurnalului lui Dimitrie Kereszturi, amintit în *Repertoriu*, mai sus. *Dezbaterile* dietale, propriu-zise, notate de Frank, sînt publicate de *Szilágyi* în *Mon. Com. Regni Transilv.*, vol. XI.

Cosma Horváth (Petrityvity)

(1634 — după 1668)

418. Önéletírása, 1634—1660>
<Autobiografia 1634—1660>

Însemnări privind epoca lui Gheorghe Rákóczi II, Vasile Lupu şi Constantin Basarab Cîrnul, dar mai ales pentru ultimii ani din domnia lui Gheorghe Rákóczi II, 1657—1659, campania sa din Polonia, stăpînirea scurtă a lui Francisc Rhédei şi a lui Acaţiu Barcsai, scrise de un partizan al acestuia din urmă.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în anul 1668, a fost în proprietatea familiei Gabriel Daniel (Vargyasi) în secuime, după care s-a publicat ediţia ce urmează.

Ediţii : K á l m á n T h a l y, *Petrityvity-Horváth Kozma önéletírása 1634—1660* <Autobiografia lui Cosma Petrityvity-Horváth, 1634—1660), în *Történelmi Kalászok* <Spicuiri istorice>, Pesta, 1862, p. 1—83; partea cea mai importantă şi la S z a b ó-M a k k a i, *Erd. öröksége*, vol. V, p. 105—153.

Ioan Nadányi

(cca. 1643—1707)

419. Florus Hungaricus, sive Rerum Hungaricarum ab ipso exordio ad Ignatium Leopoldum deductarum compendium < 1653>

Compilaţie după mai mulţi cronicari: Thuroczy, Ranzanus, Bonfini, Istvánffy, Thuanus (de Thou) etc., privind istoria Ungariei, Transilvaniei, Moldovei şi Ţării Romîneşti pînă la 1653, cu aprecieri elogioase asupra lui Ştefan cel Mare, multe ştiri despre epoca lui Mihai Viteazul şi amănunte despre Despot vodă.

Manuscrisul original, în limba latină, scris în jurul anului 1660, a fost tipărit de autor însuşi la 1663.

Ediții: cu *titlul de mai sus*, Amsterdam, Joannes Weesberge, 1663, in—12°, 11 f. + 380 p. + index; trad. în limba engleză, cu continuarea evenimentelor pînă la 1664, *Florus Hungaricus or the History of Hungaria and Transylvania deduced from the original of that nation, and their setling in Europe in the year of our Lord 461, to this, dangerous and suspectful period of that Kingdome by the present Turkish invasion, anno 1664*, London, W. G. for Hen. Marsh, 1664, in-8°, f. + 302 p.

Ioan Bethlen

(1613—1678)

420. Rerum Transylvanicarum libri quatuor, continen<tes> res gestas Principum ejusdem ab anno 1629 usque ad an<num> 1663

Cuprinde istoria Transilvaniei din vremurile Rákóczi-eștilor pînă la începuturile stăpînirii lui Mihail Apafi I și știri pentru istoria Țării Romînești din vremurile lui Matei Basarab, Constantin Basarab Cîrnul (și răscoala seimenilor), Mihnea III și Gheorghe Ghica; iar pentru istoria Moldovei din timpurile lui Vasile Lupu și ale urmașilor lui.

Manuscrisul original, în limba latină, scris după mijlocul sec. XVII 1663, a fost tipărit de autor însuși, la Sibiu probabil, în 1663.

Ediții: Cu *titlul de mai sus* <Cibinium, Szenczi Kertész Ábrahám), 1663, in-8 , 447 p. + index et corrigenda; I d e m, Amsterdam, Ioannes Blaeu, 1664, in-12°, 12 f. + 447 p. + + index; trad. în limba germană de J o h a n n T r ö s t e r, *Das bedrändgte Dacia. Das ist Siebenbürgische Geschichten so sich vom Tode des Durchläuchtigsten Fürsten und Herrn H. Bethlen Gabor, 1629, bis auf den jetzt Regierenden Fürsten und Herrn H. Michael Apafi, 1663...*, Nürnberg, Johann Kramers, 1666, in-12 , 11 f. + 506 p. + Register; cu titlul *Commentarii de Rebus Transilvanicis proximis ab obitu Gabrielis Betlenii triginta quattuor annis gestis (1629 1663). Editio nova. Pars. I-II*, Viennae, Joseph Kurzböck, 1779 1780, in-8 , XVIII + 132 p. (I), 244 p. + Index (II); cu titlul *Rerum Transylvanicarum libri quatuor, ab anno 1629 usque ad an. 1663*, Claudiopoli, Tip. Coll. Ref., 1789, in-12 , 8+447 p. + index, cu multe greșeli de tipar; fragment trad. în limba maghiară (despre „Domnia lui Ioan Kemény"), S z a b ó-M a k k a i, *Erd. öröksége*, vol. V, p. 204—238.

Paul Lisznyai

(1630—1695)

421. Magyarok Chronicája... 268 1464
<Cronica maghiară... 268—1464>

Pe lîngă știrile privind istoria Ungariei, „Introducerea" tratează despre originea daco-romană și despre continuitatea poporului romîn pe teritoriul în care locuiește azi, arătîndu-se că aci l-au găsit goții, hunii etc. Apoi se vorbește despre originea romînească a lui Iancu de Hunedoara.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în a doua jumătate a sec. XVII, a fost tipărit de autor pe cînd era în viață.

Ediții : Cu *titlul de mai sus*, Debreczenben, Tip. Kassai Pál, 1692, in-12 , 338 p.

Ioan Tröster

(prima jumătate a sec. XVII — 1670)

422. **Das Alt-und Neue Teutsche Dacia, das ist : Neue Beschreibung des Landes Siebenbürgen, darinnen dessen Alter und jetziger Einwohner wahres Herkommen, Religion, Sprachen, Schrifften, Kleider, Gesetz und Sitten, nach historischer Warheit von zwei tausend Jahren her erörtert . . .**

Se descrie originea, limba, obiceiurile etc. popoarelor din Transilvania. Despre romîni spune că sînt atît de mulți, încît ei întrec prin mulțimea lor pe maghiari și sași împreună ; vorbește și despre portul romînesc, despre opinci etc. și spune că romînii au origine comună, romană, dar despre sași prezintă unele etimologii fanteziste.

Manuscrisul original, în limba germană, scris înainte de 1666, a fost tipărit de autor însuși pe cînd era în viață.

Ediții : Cu *titlul de mai sus*, Nürnberg, Johann Krammers, 1666, in-12 , 480 p.

Matei Miles

(1639—1686)

423. **Siebenbürgischer Würg Engel, oder Chronicalischer Anhang des 15 seculi nach Christi Geburth, aller theils in Siebenbürgen theils Ungarn und sonst Siebenbürgen angrüntzenden Ländern für gelauffener Geschichten**

Cronica cuprinde povestirea evenimentelor din cursul sec. XVI, 1500—1600, nu sec. XV, cum se spune în titlu, cu multe știri privitoare la Moldova și Țara Romînească, pe lîngă știrile privitoare la Transilvania. A folosit între alte izvoare pe Schesaeus și pe Șt. Szamosközy.

Manuscrisul original, în limba germană, scris în a doua jumătate a sec. XVII, a fost tipărit de autor la 1670 pe cînd era în viață.

Ediții : Cu *titlul de mai sus*, Sibiu, Andreas Fleischer, 1670, in-4 , 259 f. 11 f. indice.

424. Diarium expeditionis anno 1682 cum principe Michaele Apafi in Ungariam susceptae <1682>

Jurnal cu însemnări aproape zi de zi (2 iulie — 23 octombrie 1682), despre expediția lui Mihail Apafi I în Ungaria, despre rivalitatea Apafi-Thököly, descrise de autor ca martor ocular.

Manuscrisul original, în limba germană, scris în 1682, se păstrează la Muzeul Național din Budapesta, colecț. Eder, nr. 38, după care s-a publicat ediția ce urmează.

Ediții: *Miles Mátyás naplója* <Jurnalul lui Matei Miles>, în anexa din *Mon. Com. Regni Transylv.*, vol. XVII, p. 341—388.

Laurențiu Toppeltinus
(1641—1670)

425. Origines et occasus Transylvanorum, seu erutae nationes Transylvaniae, earumque ultimi temporis revolutiones, historica narratione breviter comprehensae <—1662>

Cuprinde pe scurt istoria Ungariei, dar mai ales istoria Transilvaniei pînă la 1662 cu referiri și la istoria Moldovei și a Țării Romînești. Cîteva capitole sînt consacrate originii, limbii și obiceiurilor popoarelor din Transilvania, ca și la Tröster, mai sus.

Manuscrisul original, în limba latină, scris după 1662, a fost tipărit pe cînd autorul era în viață, în Franța, la 1667.

Ediții: Cu *titlul de mai sus*, Lugduni <Lyon>, Hor. Boissat et George Remens, 1667, in-8, 22 + 242 p. + indice; ed. a II-a, cu *același titlu*, Viennae Austriae, Hermann Joseph Krüchten, 1762, in-8°, XVI + 235 p. + index; o prelucrare de Miron Costin, cu titlul *Istoriia de crăiia ungurească* (*1383—1662*), publ. de V. A. Ureche, *Costin, Opere complete*, vol. II, p. 17—71 și P. P. Panaitescu, *Miron Costin, Opere*, Buc., E.S.P.L.A., 1958, in-8, p. 277 314. Vezi și mai sus, la *Anexa* Moldovei.

Cristofor Paskó
(1634—1678)

426. A nemes és régenten hires Erdély országnak keserves és szomorú pusztitásáról irt siralom, melyet 1658—1660 esztendőkben a... pogány Tatár Hám, sok koborló Kozáksággal s Erdély végső romlására régen igyekező Török nemzettel, Havasalföldi és Moldvai sok kurtány hadakkal kegyetlenül minden irgalmasság nélkül elkövettenek; ezek után történt változási Erdélynek röviden meg mondgya, Rákoczi György a Törökökkel tött két hartzaival, egynehány Váradnak Erdélytűl el esésekkel eggyütt... s pogány kézbe való esését irja le...

<Plîngere despre pustiirea amară şi tristă a nobilei şi de mult vestitei ţări a Transilvaniei, săvîrşită în anii 1658—1660 de ... păgînul han al tătarilor de mulţi cazaci rătăcitori, împreună cu neamul de mult doritor să strice cu totul Transilvania al turcilor şi cu mulţi curteni din Ţara Romînească şi din Moldova, cumplit şi fără nici o milă; arătînd apoi pe scurt schimbările întîmplate în Transilvania, cele două războaie ale lui Gheorghe Rákóczi cu turcii, împreună cu despărţirea Orăzii de Transilvania... descriind şi căderea ei în mîini păgîne...>

Poem istoric despre evenimentele din Transilvania în ultimii ani ai domniei lui Gheorghe Rákóczi II şi nenorocirile venite asupra provinciei după campania polonă a acestuia.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în 1662, a fost tipărit de autor în anul următor.

Ediţii: Christoph Paskó, cu *titlul de mai sus*, <Sibiu>, f. tip., 1663, in-4°, <26> f.

Studii: Andrei Veress, *Cîntece istorice*, p. 34—37, cu spicuirea ştirilor romîneşti.

427. Emlékórata 1668-ból <1665—1668>
<Memorialul său din 1668 (1665—1668)>

Ştiri despre întîmplările din Transilvania la începuturile domniei lui Mihail Apafi I scrise de solul ţării la Constantinopol.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în anul 1668, care nu ştim unde se află, stă la baza ediţiei ce urmează.

Ediţii: Sándor Szilágyi, *Naplók és emlékíratok a XVII-ik század második feléből. I. Paskó Kristóf emlékírata 1668-ból* <Jurnale şi memorii din a doua jumătate a sec. al XVII-lea,. I. Memorialul lui Cristofor Paskó din 1668), în *Tört. Tár*, 1890, f. 25—38.

Versificator anonim

428. Gúnyvers az erdélyiekről (1674)
<Pamflet în versuri despre ardeleni, 1674>. *Imago veritas*

Pamflet în versuri la adresa locuitorilor din Transilvania în epoca lui Mihail Apafi I: „Allocutio ad Hungaros; ad Siculos; ad Saxones; ad Valachos”, şi apoi la adresa religiilor, la adresa principelui (Mihail Apafi), principesei, cancelarului şi a altor funcţionari superiori ai ţării.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în anii 1673 1674, azi e necunoscut, dar există trei copii trunchiate ce se păstrează în diferite colecții, după care s-a publicat ediția ce urmează. Autorul pare a fi un nobil unitarian, religia aceasta fiind preamărită.

Ediții: Lajos Szádeczky, *Br. Apor Péter verses művei és levelei (1676—1752)* <Scrierile poetice și scrisorile baronului Petru Apor, 1676 1752>, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, vol. XXXVI, p. 429—479 *la anexe*; versurile la adresa lui Apafi, a principesei și a demnitarilor publicate de Andor Komáromy mai întîi în *Tört. Tár*, 1888, p. 273—284.

Ioan Óvári

(cca. mijlocul sec. XVII—1705)

429. **Peregrinatio Johannis Owari <ad fulgidam Portam, 1678 1679>**

Memorial cu însemnări privind solia autorului la Poartă și a drumului parcurs de la Alba Iulia, prin Sibiu, Brașov, Cîmpulung și București pînă la Constantinopol. Între altele notează la 28 nov. 1678 vizita făcută lui Gheorghe Duca la palatul din București, iar la 1 ianuarie 1679 căftănirea la Constantinopol a voievodului Țării Romînești Șerban Cantacuzino.

Manuscrisul original, în limba latină, scris pe la sfîrșitul sec. XVII, se afla prin anii 1880 la Sect. istorică a Academiei Maghiare din Budapesta; după acest ms. s-a publicat ediția ce urmează.

Ediții: Béla Pettkó, *Egy érdekes emlékkönyv a XVII-ik századból* <Un memorial interesant din sec. XVII>, în *Tört. Tár*, 1882, p. 499—506.

Ioan Mikó (Zsögödi)

(1656—1705)

430. **Naplójegyzetei**
<Însemnările lui de jurnal (1682 1687)>

Scurte însemnări de jurnal, scrise pe foi de calendar, cuprinzînd epoca dintre 20 iunie 1682 și 28 ianuarie 1687, privitoare la sfîrșitul Principatului transilvan și la Mihail Apafi I.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris între 1682 și 1687, a fost la Bibl. Univ. din Cluj, după care s-a publicat ediția ce urmează.

Ediții: Károly Torma, *Zs. Mikó János naplójegyzetei* <Însemnările de jurnal ale lui Ioan Zs. Mikó>, Cluj, Ev. Ref. főtanoda betöivel, 1863, in-16, 20 p., cu o scurtă introducere privind manuscrisul; adaosuri din 11 aprilie 1678 — 6 aprilie 1686, idem, în *Századok*, 1888, p. 355 356.

Ana Bornemisza

(prima jumătate a sec. XVII—1688)

431. Gazdasági naplója

<Jurnalul său economic, 1667 1690>

Însemnări asupra veniturilor şi cheltuielilor gospodăreşti de la curtea principelui Mihail Apafi I între anii 1667 şi 1690, scrise de soţia sa şi de alţii. Lipsesc primii şase ani. Sînt menţiuni şi asupra boierilor făgărăşeni şi asupra funcţionarilor romîni pe domeniul Făgăraşului.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris şi dictat de autoare în cursul anilor pomeniţi, se află la Arhivele Statului din Budapesta (Secţia Arh. fisc. Transilvania), în 2 vol., in-folio, titl l la „cartea" a IV-a fiind acesta : „Az méltóságos Bornemisza Anna erdélyi fejedelem asszony mindennapi proventusinak s rendelésinek Diariuma méltőságos Apafi Mihály fejedelem ségekben való életeknek 25 esztendejében 1 jan. 1686". <Jurnalul măriei sale Anna Bornemisza principesa Transilvaniei, cu cheltuielile şi comenzile zilnice în timpul celor 25 ani de domnie ai măriei sale Mihail Apafi în Transilvania, 1 ianuarie 1686>.

Ediţii : Jurnalul e menţionat întîi de L a j o s T h a l l ó c z y, *Bornemisza Anna gazdasági naplója* <Jurnalul economic al Anei Bornemisza>, în *Századok*, 1877, p. 882 883 ; editat în întregime de B é l a S z á d e c z k y, *I Apafi Mihály fejedelem udvartartása. I. kötet, Bornemisza Anna gazdasági naplói (1667—1690)* <Curtea principelui Mihail Apafi I şi gospodărirea ei, vol. I, Jurnalele economice ale Anei Bornemisza, 1667 1690>, Budapesta, M Tud. Akadémia, 1911, in-8°, XX + 722 p.

432. Történelmi emlékek

<Memorii istorice (1667 şi 1682 1687)>

Memorii cu însemnări privind haraciul Transilvaniei pentru împăratul turcesc şi alte cheltuieli pentru paşi, soli şi poşte în anul1667, de asemenea cheltuielile curţii princiare în acest an şi cheltuielile principelui şi principesei pentru Poarta otomană în intervalul de la 9 septembrie la 21 decembrie 1685 şi cheltuieli pentru oşti şi demnitari ai curţii din 1682—1684 şi 1686—1687.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris şi dictat în anii de mai sus, se află la Arhiva Academiei din Budapesta şi la Arhivele Statului de acolo (Secţ. Transilvania), după care s-a făcut ediţia fragmentară ce urmează.

Ediţii : E l e k J a k a b, *Történelmi emlékek Bornemisza Anna fejedelemnő írásai közül* <Memorii istorice din scriptele principesei Ana Bornemisza>, în *Tört. Tár*, 1892, p. 737—746 ; 1893, p. 161—171, cu anexe documentare.

Gheorghe Brancovici

(1645—1711)

433. <Cronica sîrbească — 1690>

Cuprinde informații privitoare la istoria sîrbilor, dar și privitoare la istoria Țării Romînești, a Moldovei și a Transilvaniei, ca în *Cronica romînească* (vezi acolo), însă mult dezvoltate, mai ales capitolul privitor la vremurile lui Mihai Viteazul — unde are cuvinte de admirație — și capitolele despre viața și păstorirea fratelui său, a mitropolitului Sava Brancovici în Transilvania. De la sec. XVI încoace cuprinde numai istoria romînilor.

Manuscrisul original, în limba sîrbească, scris în anii 1690—1711 în închisoarea din Viena și Eger, cu litere chirilice, se păstrează la Biblioteca Mitropoliei din Carlovitz, după care s-au publicat edițiile fragmentare ce urmează.

Ediții: Manuscrisul, în cinci cărți, e *inedit*. Părți, în traducere romînească, s-au publicat mai multe: Din cap. privind viața mitropolitului Sava Brancovici, cu titlul *Biografia mitropolitului Sava și istoricii serbesci*, în *Speranția*, Arad, 1869, nr. 17—19; idem, în *Lumina*, Arad, 1874, nr. 51 56; dar mai ales Silviu Dragomir, *Fragmente din Cronica sîrbească a lui Gheorghe Brancovici*, în *An. Inst. Ist. Naț.*, 1923, II, p. 1—70, cu o biografie a lui Gh. Brancovici, caracterizări asupra celor cinci cărți în manuscris ale *Cronicii sîrbești*, apoi textul *sîrbesc* și traducerea *romînească* a fragmentelor privind viața fratelui său, a mitropolitului Sava, din cartea 5, p. 1499—1532 și 1562—1632, adică ceva peste 100 pagini; ceea ce a publicat N. Iorga cu titlul: *Chronica serbica despotae Georgii Brancovici e codice serbico latine reddita*, operante L. B. Francisco Xav. Pejačevi·, în *Studii și doc.*, vol. III, I—LXV și p. 1—8, nu e din cronica sîrbească a lui Brancovici, ci e un codice care a *servit* lui Brancovici la scrierea cronicii sîrbești, azi pierdută; I. Lupaș, *Cronicari și istorici*, p. XIII XV studiu asupra cronicii *romînești* și asupra *cronicii sîrbești*, p. 30—39 spicuiri din textul *cronicii sîrbești*, după originalul tradus de S. Dragomir în *An. Inst.* pomenit.

Studii: Pentru studiile asupra cronicii sîrbești vezi mai sus, la sfîrșitul cronicii romînești, la *Repertoriu*.

Emeric Thököly

(1657—1705)

434. **Naplója, 1689 jun. 17 szept. 25; 1693—1694 évekböl <és> kiegészítések Thököly naplóihoz 1685—1686 és 1689**

<Jurnalul său din anii 1689 iunie 17— septembrie 25; 1693 1694 (și) completări la jurnalele lui Thököly, 1685—1686 și 1689>

Fragmente de jurnal cu știri privitoare la relațiile autorului, principe al Transilvaniei, cu Constantin Brîncoveanu și Const. Stolnicul Cantacuzino (Țara Romînească), cu Constantin Cantemir și Constantin Duca

(Moldova), în anii 1689 şi 1693—1694 ; şi informaţii privitoare la Ungaria de nord şi la Transilvania, în anii 1685—1686 şi 1689.

Manuscrisele originale, în limba maghiară, scrise în anii respectivi, se află în Arhivele din Vörösvár, Esztergom şi Buda, după care s-au publicat ed. ce urmează.

Ediţii : Cu *titlul de mai sus*, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, vol. XXIII, p. 5—59 (1689 iun. 17 — sept. 25); vol. XV, VIII + 701 p. (1693—1694), şi vol. XXIV, p. 257—315 (completările din 1685—1686 şi 1689). Jurnalul din 1676—1678 e mai sus, la *Repertoriu*.

Ştefan Lakatos

(cca. mijlocul sec. XVII—după 1702)

435. **Thököly Imre beütéséről Erdélybe és hadainak pusztításáról főkép a Székelyföldön... Egykorú följegyzések 1690 aug. 20 nov. 3**
<Însemnări contemporane despre invazia lui Emeric Thököly în Transilvania şi despre pustiirile ostaşilor săi mai ales în secuime, 20 aug. — 3 nov. 1690>

Însemnări cronicăreşti despre răscoala curuţă de sub conducerea lui Emeric Thököly în 1690 şi luptele din secuime.

Manuscrisul original, în limba latină, şi unele părţi răzleţe în limba maghiară, scris în anul 1690, se afla la parohia romano-catolică din Cozmeni (Ciuc); după acest ms. s-a publicat ediţia ce urmează.

Ediţii : Cu *titlul de mai sus*, în *Székely Okl.*, 1897, VI, p. 416—430, cuprinzînd şi unele documente.

Paul Sándor

(cca. mijlocul sec. XVII—cca. 1710)

436. **<Konstantinápolyi naplója>**
<Jurnalul său din Constantinopol (1687 1689)>

Fragment de jurnal cu informaţii din anii 1687—1689, pe care autorul i-a petrecut în Constantinopol ca reprezentant (capuchehaia) al lui Mihail Apafi I. Între altele descrie cele văzute la curtea sultanului şi precizează sumele haraciului şi „plocoanelor" datorate de Transilvania împăratului turcesc şi slujitorilor lui etc.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în anii 1687 1689, a fost în posesia lui Alexiu Jakab; după el s-a publicat ediţia ce urmează.

Ediţii: E l e k J a k a b, *Sándor Pál kapitiha s az erdélyi nemzeti fejedelemség utolsó évei* <Capuchehaia Paul Sándor şi ultimii ani ai principatului transilvan>, în *Magy. Tört. Tár*, 1874, XIX, p. 162 207; studiul introductiv şi despre autor şi scrierile lui p. 123—161; 1875, XX, p. 3 95.

Ştefan Almády

(cca. mijlocul sec. XVII—după 1708)

437. **Naplója (1687 1694)**
<Jurnalul său, 1687—1694>

Conţine ştiri privitoare la răscoala curuţilor de sub conducerea lui Emeric Thököly în Transilvania şi refugiul răsculaţilor în Ţara Romînească; bogate informaţii pentru anii 1690—1692.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris spre sfîrşitul sec. XVII, se află la Academia din Budapesta; după el s-a făcut ediţia ce urmează.

Ediţii: K á l m á n T h a l y, *Késmárki Thököly Imre és némely főbb híveinek naplói és emlékezetes írásai, 1686 1705* <Jurnalele şi scrierile mai importante ale lui Emeric Thököly de Késmárk şi ale unor adepţi mai însemnaţi, 1686—1705>, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, vol. XXIII, part. II, p. 709 767, numai părţi alese.

Stihuitori anonimi

438. <**A kuruczvilág énekei**>
<Cîntece din vremea curuţilor (1670 1700)>

Cîntece istorice curuţe din vremurile răscoalei de sub conducerea lui Emeric Thököly, 1670—1700, după diverse manuscrise transilvane.

Manuscrisele originale, în limba maghiară, scrise pe la sfîrşitul sec. XVIII, se păstrează în diferite arhive, după care s-au publicat ediţiile de mai jos.

Ediţii: K á l m á n T h a l y, *Adalékok a Thökölyi-és Rákóczi-kor irodalomtörténetéhez. I. kötet. A bújdosók és Thököly kora, 1670—1700* <Contribuţii la istoria literaturii din vremurile lui Thököly şi Rákoczi, vol. I, Emigranţii şi epoca lui Thököly, 1670—1700>. Pesta, Ráth Mór, 1872, in-16, XXXII 336 p., cu un studiu introductiv şi cu cîntece transilvane şi netransilvane; P á l E r d é l y i, *Kurucz költészet* <Versuri curuţe>, Budapesta, Franklin Társulat, 1903, in-16, 286 p. (Magyar remekírók <Clasicii maghiari>, IV).

George Lázár (Gyalakuti)

(cca. mijlocul sec. XVII—după 1704)

439. Napló a Rákóczi forradalom idejéből (1704 jul. 1—okt. 31)
<Jurnal din vremea răscoalei lui Rákóczi, 1 iulie — 31 octombrie 1704>

Conține știri despre răscoala curuților în Transilvania din acest timp și despre cele întîmplate la Sibiu în dieta care a dezbătut procesul de înaltă trădare al cancelarului cronicar Nicolae Bethlen.

Manuscrisul probabil original, în limba latină, scris în 1704 și următorii (păstrîndu-se numai fragmentul de mai sus), se afla în arhiva familiei Apor din Turia; după acest ms. s-a publicat ediția ce urmează.

Ediții: L a j o s S z á d e c k y, *Br. Apor Péter verses művei és levelei* (*1676—1762*) <Scrierile poetice și scrisorile baronului Petru Apor, 1676—1752>, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, vol. XXXVII, p. 521—568, la anexe.

Toma Scharsius

(cca. 1670—după 1708)

440. <Însemnări de jurnal din anii 1704—1705>

Despre răscoala curuță din anii amintiți, mai ales în regiunea Mediașului și Șeica-Mare, unde autorul a fost preotul bisericii săsești.

Manuscrisul original, în limba germană, scris între 1705 și 1708, a stat la baza ediției ce urmează, pe care n-am găsit-o ca să-i pot stabili titlul german.

Ediții: M. M ü l l e r, în *Kirchliche Blätter*, 1915, VII, nr. 23.

Gaspar Beniczky

(cca. a doua jumătate a sec. XVII—după 1711)

441. Diarium negotiorum apud Excelsam Suae Serenitatis Principalis ac Ducalis Domini Domini Francisci II Rákóczi... <1707—1710>

Însemnări zilnice cuprinzînd evenimentele întîmplate în preajma lui Francisc Rákóczi II, din 24 mai 1707 pînă la 1 martie 1710, scrise de secretarul său.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în anii 1706—1710 (aci se întrerupe), a fost în Arhiva Stefan Nagy (Hidaskürthi); după el s-a publicat ediţia ce urmează.

Ediţii: K á l m á n T h a l y, *Beniczky Gáspár naplója, 1707—1710* <Jurnalul lui Gaspar Beniczky, 1707—1710>, în *Rákóczi Tár* <Arhiva Rákóczi-ană>, vol. I, Pesta, 1866, p. 1—232.

Anonim

442. <Udvarhely városának nyomorúságairól>
<Despre nenorocirile oraşului Odorhei (1600—1711)>

Scurte însemnări despre cele întîmplate în oraşul şi împrejurimile oraşului Odorhei, începînd cu vremurile lui Mihai Viteazul şi George Basta, dar mai ales în vremurile răscoalelor curuţe de sub conducerea lui Thököly şi Francisc Rákóczi II.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris pe la începutul sec. XVIII, nu mai există, o copie însă era prin anii 1874 în Arhiva familiei Mihail Sebestyén la Cluj, după care s-a publicat ediţia ce urmează.

Ediţii: M i k l ó s K. P a p p, *Udvarhely mult századi monographiájához* <Pentru monografia din veacul trecut a Odorheiului>, în *Történeti Lapok* <Pagini istorice>, Cluj, 1874, I, p. 149—152, 166—168, 180—181 (părţile care interesează).

Mihail Teleki - Fiul

(cca. 1660—după 1720)

443. <Gróf Teleki Mihály és Pápai János Nándorfejérvári követségi naplója>
<Jurnalul de solie al contelui Mihail Teleki şi Ioan Pápai la Belgrad (în 1709)>

Informaţii asupra relaţiilor dintre răsculaţii curuţi (Francisc Rákóczi II) şi turci în 1709 şi misiunea lui Teleki la serdarul de la Belgrad. Rákóczi cere permisiunea de a ocupa Moldova, plătind haraciu.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris prin 1709, a fost în anul 1866 în Arhiva Rákóczi din Vörösvár; după el s-a publicat ediţia ce urmează.

Ediţii: K á l m á n T h a l y, cu *titlul de mai sus*, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, vol. XXVII, p. 177—256, cuprinzînd şi instrucţiunile etc. ambasadei. Mihail Teleki de mai sus e *fiul* cancelarului Transilvaniei.

Sigismund Szaniszló

(cca. mijlocul sec. XVII—după 1711)

444. Naplói (1682—1711)

<Jurnalele lui, 1682—1711>

Informaţii familiale, politice şi economice privind epoca sfîrşitului Principatului Transilvaniei. Între altele notează răscoalele curuţe de sub conducerea lui Francisc Rákóczi II şi înaintarea Habsburgilor în această provincie. Jurnalul se întrerupe brusc la 27 aprilie 1711.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris între 1682 şi 1711, nu ştim unde se află. După el s-a publicat ediţia ce urmează.

Ediţii: Károly Torma, *Szaniszló Zsigmond naplói* (*1682—1711*) <Jurnalele lui Sigismund Szaniszló, 1682—1711>, în *Tört. Tár*, 1889, p. 230—269, 503—523, 708—727; 1890, p. 77—101, 307—327, 493—510, 757—770; 1891, p. 267—295.

Stihuitori anonimi

445. <A kuruczvilág énekei>

<Cîntece din vremea curuţilor (1703—1735)>

Cîntece istorice din vremurile răscoalei de sub conducerea lui Francisc Rákóczi II, 1703—1735, după diverse manuscrise ardelene, cu amănunte asupra celor întîmplate în cursul răscoalei, pînă la 1735 (răscoala lui Pero).

Manuscrisele originale, în limba maghiară, scrise în prima jumătate a sec. XVIII, se păstrează în diferite arhive; după ele s-au publicat ediţiile ce urmează.

Ediţii: Kálmán Thaly, *Adatékok a Thököly-és Rákóczi-kor irodalomtörténetéhez. II. kötet. Rákóczi kora, 1703—1735* <Contribuţii la istoria literaturii din vremurile lui Thököly şi Rákoczi, vol. II, Epoca lui Rákóczi, 1703—1735>, Pesta, Ráth Mór, 1872, in-16°, 445 p., cu cîntece transilvane şi netransilvane; Pál Erdélyi, *Kurucz költészet* <Versuri curuţe>, Budapesta, Franklin Társulat, 1903, in-16, 286 p. (Magyar remekírók <Clasicii maghiari>, IV).

<Ladislau Haller>

(1697—1719)

446. Az 1717-iki Nagyszebeni országgyűlés naplója

<Jurnalul dietei de la Sibiu din 1717>

Fragment de jurnal cu informaţii amănunţite despre lucrurile întîmplate la Sibiu cu ocazia dietei din 20 ianuarie — 11 februarie 1717 privi-

toare la soarta emigranților curuți, dările grele austriece etc., și în afara dietei, pînă la 16 februarie, privind viața socială și religioasă din Transilvania.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în 1717 (atît cît s-a descoperit), a fost publicat la 1885 în ediția ce urmează.

Ediții: Lajos Szádeczky, cu titlul de mai sus, în *Hazánk* <Patria>, Budapesta, 1885, IV, p. 141 458.

Ladislau Bánffy

1671 după 1740

147. Jegyzetei
<Însemnările sale (1671—1740)>

Scurte însemnări autobiografice din 1671—1740, anii stabilirii puterii habsburgice și a răscoalelor curuțe conduse de Thököly și Fr. Rákóczi II în Transilvania.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în prima jumătate a sec. XVIII, se află la Biblioteca Colegiului Reformat din Tîrgu-Mureș; după el s-a publicat ediția ce urmează.

Ediții: József Koncz, *Bánffy László jegyzetei* <Însemnările lui Ladislau Bánffy, 1671 1740>, în *Tört. Tár*, 1882, p. 342 347; însemnări din 1687—1732, *ibidem*, 1881, p. 398 399.

Alexandru Károlyi

(1669—1743)

148. Magán életének s azalatt történt állapotoknak emlékezetes folyási
<Autobiografie și fapte memorabile întîmplate în acest timp, 1669—1740>

Însemnări autobiografice și de jurnal, cuprinzînd știri din anii 1669—1740 privitoare la trecutul Transilvaniei, cu unele lipsuri (1705—1711, 1724, 1736—1739), mai ales privitoare la răscoala curuță de sub conducerea lui Francisc Rákóczi II — autorul fiind comandantul suprem al oștilor —, la încheierea păcii de la Satu Mare din 1711 și la stăpînirea habsburgică în Transilvania pînă în vremurile Mariei Tereza.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris de pe la sfîrşitul sec. XVII pînă la 1740, se păstrează în Arhiva familiei Károlyi din Budapesta; după el s-a publicat ediţia ce urmează.

Ediţii: László Szalay, *Gróf Károlyi Sándor önéletírása és naplójegyzetei* <*1669 1740*> <Autobiografia şi însemnările de jurnal ale contelui Alexandru Károlyi, 1669 1740>, vol. I II, Pesta, Heckenast Gusztáv, 1865, in-8°, XXIV + 390 p. (I); 506 p. (II) (Magyar Történelmi Emlékek <Monumente istorice maghiare> IV-V); fragmente descoperite ulterior, Imre Waltherr, *Károlyi Sándor naplójának töredéke 1703-ból* <Fragment din jurnalul lui Alexandru Károlyi din 1703>, în *Századok*, 1872, p. 713 716; idem, *Károlyi Sándor emlékiratai a Rákóczi háború kezdetéről* <Memoriile lui Alexandru Károlyi despre începuturile războiului lui Rákóczi (1703)>, ibidem, 1874, p. 312 330; Gábor Eble, *Gróf Károlyi Sándor naplójegyzetei 1752-ből* <Însemnările de jurnal ale contelui Alexandru Károlyi din 1725), în *Tört. Tár*, 1902, II, p. 89 108, 264 275; Lajos Pásztor, *Károlyi Sándor önéletírásának ismeretlen részlete, 1698 1703* <Fragment necunoscut din autobiografia lui Alexandru Károlyi, 1698 1703>, în *Magyar Könyvszemle*, 1945, LXIX, p. 99—121.

Clement Mikes

(1690—1762)

449. Törökországi levelek
<Scrisori din Ţara Turcească (1717 1758)>

Informaţii în formă de „scrisori" (trimise unei mătuşi fictive)— după obiceiul francez contemporan — privitoare la viaţa răsculaţilor curuţi de sub conducerea lui Francisc Rákóczi II în exilul din Turcia. Mai cuprinde însemnări privitoare la istoria Ţării Romîneşti şi a Moldovei din anii 1738—1740, cînd autorul le-a vizitat cu ocazia încercării unei răscoale împotriva guvernării austriece în Transilvania iniţiată pe pămîntul Moldovei în 1738, sub conducerea lui Iosif Rákóczi, fiul lui Francisc Rákóczi II. Are ştiri amănunţite asupra lui Nicolae Mavrocordat şi asupra retragerii austriecilor din Oltenia în 1740.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris între 1730 şi 1758, se păstrează la Bibl. Liceului din Eger; după el a fost publicată ediţia lui Şt. Kulcsár la 1794.

Ediţii: Kelemen Mikes, *Török országi levelek melyekben a II Rákoczi Ferentz fejedelemmel bujdosó magyarok történetei, más egyébb emlékezetes dolgokkal együtt barátságosan eléadatnak. Irta Mikes Kelemen az emlitett fejedelemnek néhai camarása. Most pedig az eredetképpen való magyar kézirásokból kiadta Kultsár István...* <Scrisori din Ţara Turcească, în care se arată istoria ungurilor pribegi în frunte cu Francisc Rákoczi II şi alte lucruri memorabile. Scrise de Clement Mikes, cameristul amintitului principe. Iar acum editate după manuscrisele maghiare originale de Ştefan Kultsár>, Szombathely, Tip. Siess Antal József, 1794, in-8, 490 p.; ediţiile următoare în 1861 (F. Toldy) şi 1880 (L. Abafi); ediţia comemorativă din 1906, cu studii şi bibliografie, F. Miklós, cu *titlul de mai sus*, Budapesta, Franklin Társulat, 1906, in-4, LXIII + 233 p.; I. Szigeti, *Mikes Kelemen Törökországi le-*

velek, Buc., Állami Irod. és Művészeti Kiadó, (1955), in-16, 517 p. (Haladó hagyományaink <Moştenirea noastră progresistă>, 18).

Studii: Pentru numeroasele studii vezi K o s á r y, *Bevezetés*, vol. I, p. 442 şi indicele de la vol. III, din care reiese seriozitatea informaţiei asupra unor amănunte, cu toată haina literară, în care le-a îmbrăcat Mikes.

Ştefan Dániel (Vargyasi)

(1684–1774)

450. Descriptio vitae... 1703 1764

Ştiri autobiografice despre întîmplări din Transilvania, Ţara Romînească şi Moldova în anii 1703–1764, cu amănunte asupra răscoalei curuţilor de sub conducerea lui Francisc Rákóczi II, solia autorului la Constantin Brîncoveanu, vizita făcută stolnicului Constantin Cantacuzino, refugiul curuţilor în Ţara Romînească şi în Moldova după 1711 şi alte amănunte despre maghiarii calvini şi despre romînii din Transilvania.

Manuscrisul original, în limba latină, scris în anul 1764, a fost tipărit de autor pe cînd era în viaţă.

Ediţii: cu *titlul de mai sus* (Sibiu), ed. autorului, 1764, in-4°, 156 p. cu anexe; în trad. maghiară, G á b o r D á n i e l, *A vargyasi Dániel-család eredete* <Originea familiei Dániel de Vargyas>, Budapesta, 1896, in-8, p. 341–397; tot în limba maghiară la S z a b ó - M a k k a i, *Erd. öröksége*, vol. VII, p. 178 214.

Ladislau Székely

(1716–1772)

451. Élete... s ez idők alatt lött világi viszontagságainak leírása
<Viaţa sa... şi descrierea celor întîmplate în acest timp în lume (1716–1772)>

Autobiografie cuprinzînd date familiale, dar şi politice din Transilvania, precum şi amănunte asupra fugii iobagilor, mai ales între 1763 şi 1772.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris între anii 1763 şi 1772, se află la Budapesta în posesie particulară; după el s-a făcut ediţia fragmentară din cadrul studiului lui Paul Király.

Ediţii: P á l K i r á l y, *Gróf Székely László élete* <Viaţa contelui Ladislau Székely>, în *Budap. Sz.*, 1887, LI, p. 224–258.

Balthazar Horváth (Petrichevich)
(1714—1778)

452. **Naplója, 1714—1773**
<Jurnalul său, 1714—1773>

Însemnări scurte din anii 1714—1773, privitoare mai ales la chestiuni economice, bisericeşti (unitariene) şi la călătoria viitorului împărat Iosif II prin Transilvania.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris începînd cu anul 1745, se afla prin 1888 în posesia familiei Horváth; după el s-a făcut copia, ce stă la baza ediţiei ce urmează.

Ediţii: Miklós Lázár, *P<etrichevich> Horváth Boldizsár naplója a XVIII-ik száz. 1714—1773* <Jurnalul lui Balthazar Horváth Petrichevich din sec. XVIII, 1714—1773>, în *Keresztény Magvető* <Semănătorul creştin>, Cluj, 1886, XXI, p. 89 98; *Hazánk*, 1888, IX, p. 213—224.

Radu Duma
(cca. mijlocul sec. XVIII — după 1790)

453. **Istorie. Din ce pricină au început împăratul turcesc asupra împărăţii moscalilor oaste <1768—1774>**

Ştiri despre războiul ruso-turc din 1768—1774 desfăşurat pe pămîntul Moldovei şi al Ţării Romîneşti, după informaţiile unor boieri refugiaţi la Braşov.

Manuscrisul original, în limba romînă, scris se pare de Radu Duma la Braşov, curînd după întîmplări, nu ştim unde se află; o copie făcută spre sfîrşitul sec. XVIII de Simeon Hiară stă la baza ediţiei ce urmează.

Ediţii: Em. E. Kretzulescu, *Codex Kretzulescus*, în *R. Ist. arh. fil.*, 1910, XI. p. 17—36.

George Preidt
(1726—1806)

454. **Kurze Nachricht von denjenigen, was sich bey der Gegenwart Ihro Majestät des Röm. Kaysers Joseph des II-ten in Kronstadt... Merkwürdiges zugetragen hat (6. und 7 Junii 1773)**

Însemnări asupra vizitei la Braşov, la 6—7 iunie 1773, a împăratului Iosif II şi amănunte asupra audienţei cetăţenilor saşi, descrise de autor ca martor ocular.

Manuscrisul original, în limba germană, scris în 1773, a fost în Arhiva Capitlului bisericii Țării Bîrsei din Brașov; după el s-a făcut ediția ce urmează.

Ediții: G u s t a v S c h i e l, cu *titlul de mai sus*, în *Arhiv des Vereins siebenb. Landesk.*, 1880, XV, p. 653—662.

Anonim

455. Siebenbürgische Annalen unter der Kaiserin Königin Maria Therezia <1740—1780>

Anale cu însemnarea întîmplărilor mai importante din Transilvania în anii de mai sus, mai ales hotărîrile dietelor, guvernatorii și probleme ale bisericilor.

Manuscrisul original, în limba germană, scris probabil curînd după 1780, nu știm unde se află; după el se pare că s-a publicat ediția ce urmează.

Ediții: cu *titlul de mai sus*, în *Siebenbürgische Quartalschrift*, Sibiu, 1795, IV, p. 1—58.

Francisc Bartók

(1722—după 1782)

456. <Egy XVIII századi toroczkói napló>
<Jurnal din Rimetea din sec. XVIII (1714—1782)>

Jurnal cu însemnări scurte privind trecutul comunei Rimetea (Turda), încercări de exploatare a minelor de argint de acolo, viața socială, administrativă, bisericească etc. și unele întîmplări transilvane din anii arătați mai sus.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris de autor și puțin și de fiul său Alexandru în a doua jumătate a sec. XVIII, nu știm unde se află, o copie mai nouă a existat în posesia familiei Nicolae Lázár (Rimetea); după ea s-a publicat ediția ce urmează.

Ediții: G y u l a Z s a k ó, cu *titlul de mai sus*, în *Erd. Múz.*, 1944, XLIX, p. 157—173, cu un scurt studiu introductiv privind manuscrisul și autorii.

Borbala Göttfy

(1770—după 1823)

457. Néhai Mátisfalvi Göttfy László háznépének Hóra pórhada miatt esett romlása...
<Pieirca familiei răposatului Ladislau Göttfy de Mătişeni prin oastea ţărănească a lui Horea (1784)>

Episod din istoria răscoalei de sub conducerea lui Horea în noiembrie 1784, descris de soţia lui Ladislau Göttfy, scăpată de la moarte.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris pe la 1800, a fost publicat la 1823, pe cînd autoarea era încă în viaţă.

Ediţii : cu *titlul de mai sus*, Pesta, Szubuly György, 1823, in-8 , 72 p. ; Szabó-Makkai, *Erd. öröksége*, vol. VIII, p. 149—183.

<Ioan Gyöngyösi>

(1741—1818)

458. Sok nemes erdélyországi urak s magyarok romlásának keserves gyásza
<Doliul trist pricinuit de nimicirea multor domni nobili şi unguri din ţara Transilvaniei (1784)>

Cronică rimată cu amănunte aproape zi de zi şi cu numele multor nobili ucişi în răscoala de sub conducerea lui Horea în 1784.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în timpul evenimentelor, nu ştim unde se află, dar a existat o copie contemporană în poscsia lui Ştefan Szilágyi, după care s-a făcut ediţia ce urmează. Opera e atribuită lui Ioan Gyöngyösi, al cărui nume lipseşte, copia neavînd partea finală, cu numele autorului.

Ediţii: István Szilágyi, *Adalékok a Hóra-támadás történetéhez. I. Egy verses krónika* <Contribuţii la istoria răscoalei lui Horea. I. O cronică rimată>, *Hazánk*, în 1885, IV, p. 424—441, cu o notă introductivă asupra manuscrisului.

Anonim

459. Krisán Zurgy példáás epitafiumja
<Epitaful pilduitor al lui Gheorghe Crişan (1785)>

Cronică rimată cu date amănunţite asupra sinuciderii în arestul fortăreţei din Alba Iulia a lui Crişan, conducător alături de Horea şi Cloşca în răscoala ţărănească din 1784—1785.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris îndată după evenimente, nu ştim unde se află, dar după o copie contemporană s-a făcut ediţia următoare.

Ediţii: Samuel Borbély, *Egy gúnyvers a Hóra-világbol* <Un vers-pamflet din vremurile lui Horea>, în *Hazánk*, 1884, II, p. 390—391, cu o notă introductivă în care se spune că autorul acestor versuri şi al altora (din ms. nr. 2876 de la Bibl. Centr. Univ. Cluj, văzute şi în parte publicate de David Prodan în studiul său din *Anuarul Arhivei de Folklor*, 1942, VI) ar fi Iosif Hidi.

Anonim

460. Megjegyzésre méltó siralmas állapotja n. Erdély országában ns. Zaránd, Hunyad és Fejér vármegye magyar úri és nemesi rendeknek

<Însemnări despre situaţia jalnică a domnilor maghiari şi a nobilimii din comitatele Zarand, Hunedoara şi Alba din ţara Transilvaniei (1784)>

Însemnări zi de zi ale celor întîmplate în lunile octombrie-noiembrie 1784 în judeţele pomenite, cu ocazia răscoalei lui Horea.

Originalul probabil, în limba maghiară, scris spre sfîrşitul anului 1784, se afla în Arhiva protopopiatului reformat al Tîrnavelor, după care s-a publicat ediţia lui Sámuel de mai jos; o copie din 1823, cu textul identic cu al originalului, înglobată de Samuil Fogarasi în jurnalul său, era în 1894 în posesia lui Alexiu Váy din Chintelnic (raion Bistriţa), care e la baza ediţiei lui Veress.

Ediţii: Endre Veress, *Naplójegyzetek a Hóra-lázadás pusztitásáról* <Însemnări de jurnal despre pustiirile răscoalei lui Horea>, în *Erd. Múz.*, 1895, XII, p. 162—168; Aladár Sámuel, *Adalékok a Hóra-világ történetéhez* <Adaosuri la istoria vremurilor lui Horea (1784)>, în *Tört. Tár*, 1908, IX, p. 462—465.

Stihuitori anonimi

461. <Gúnyversek Hóráról és Kloskáról>

<Pamflete în versuri despre Horea şi Cloşca (1785)>

Versuri din 1785 despre Horea şi Cloşca.

Manuscrisele originale, în limba maghiară, scrise curînd după uciderea eroilor răscoalei, au fost la Săcărîmb şi în Arhiva Colegiului reformat din Odorhei; după ele s-a tipărit ediţia ce urmează.

Ediţii: *Gúnyversek Hóráról és Kloskáról* <Pamflete în versuri despre Horea şi Cloşca>, n *Erd. Múz.*, 1904, XXI, p. 476—478.

Alexandru Vitán (Bajesdi)

(cca. mijlocul sec. XVIII — după 1784)

462. **A Dévai mezőn a Horákkal történt csatáknak rövid de igaz leírása**
<Descrierea scurtă dar adevărată a luptelor cu oamenii lui Horea în cîmpia Devei (1784)>

Memorial asupra luptelor din 6 noiembrie 1784 la Deva scris de un martor care a luat parte la bătălie.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris curînd după răscoală, a fost tipărit la 1821 și la 1825, cum se arată în edițiile ce urmează.

Ediții: Sándor Vitán Bajesdi, cu *titlul de mai sus*, în *Tudományos Gyűjtemény* <Colecție științifică>, Pesta, 1821, vol. XII, p. 81—91, fără permisiunea autorului, cu greșeli; idem, cu titlul: *Csaták Hóra követőjivel a Dévai mezőn. Leirta... tekintetes Hunyad vármegye táblabirája* <Luptele cu oamenii lui Horea pe cîmpia Devei. Descrise de... judecător al comitatului Hunedoara>, Pesta, Tip. F. Landerer Lajos, 1825, in-8°, 30 p.; în traducerea romînească, Iosif Vulcan, *Descrierea scurtă dar adevărată a bătăliilor cu horenii întîmplate pe cîmpul Devei*, în *Concordia*, Pesta, 1862, II, p. 360 361, 364—365; *Kolozsvári Nagy Naptár* <Marele calendar din Cluj>, 1866, p. 120—124; Szabó — Makkai, *Erd. öröksége*, vol. VIII, p. 142—148.

Francisc Gyulai

(1714—1778)

463. **Emlékiratai**
<Memoriile sale (1714—1787)>

Însemnări cu caracter militar și social privind Transilvania. Între altele se dau amănunte asupra exploatării miniere de pe moșia Trestia (Hunedoara) aflată în stăpînirea autorului, apoi asupra călătoriei împăratului Iosif II în Transilvania (1773 și 1783) și știri scurte despre răscoala condusă de Horea.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în anii 1766—1787, se afla în Arhiva familiei Alex. Apponyi, după el a publicat C. Torma ediția ce urmează.

Ediții: Károly Torma, *Gróf Gyulai Ferenc tábornok emlékiratai 1714—1787* <Memoriile generalului conte Francisc Gyulai, 1714 — 1787>, în *Hazánk*, 1886, VI, p. 403—413, 509—522, 590—603, 681—692, 740—752; 1888, X, p. 54—66.

Iosif Keresztesi

(1748—1812)

464. Krónika Magyarország polgári és egyházi közéletéből a XVIII-dik század végén. Keresztesi József egykorú eredeti naplója

‹Cronică despre viaţa civilă şi ecleziastică din Ungaria la sfîrşitul sec. XVIII. Jurnalul original contemporan al lui Iosif Keresztesi (1748—1809)›

Conţine ştiri despre evenimentele din a doua jumătate a sec. XVIII şi mai ales despre deceniul stăpînirii lui Iosif II şi despre răscoala condusă de Horea. De asemenea are informaţii despre ocuparea ţărilor romîne în 1789 de către austrieci.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris la sfîrşitul sec. XVIII şi începutul sec. XIX, se păstrează la Muzeul Naţional din Budapesta, după care publică Andrei Hoffer în 1868 ediţia de mai jos.

Ediţii: András Hoffer, cu *titlul de mai sus*, Pesta, Ráth Mór, 1868, in-8°, 411 p.; ed. a II-a, idem, Budapesta, 1882.

Ioan Mihelyes

(cca. prima jumătate a sec. XVIII—după 1794)

465. Napló

‹Jurnal (1784—1794)›

Cuprinde ştiri din Transilvania în vremurile lui Iosif II, reorganizarea administrativă a provinciei şi războaiele cu turcii.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris pe la sfîrşitul sec. XVIII, se afla prin anii 1857 în posesia fiului autorului; după el s-au publicat două fragmente în ediţia de mai jos, restul fiind inedit.

Ediţii: Sándor Szilágyi, *Mihelyes János naplója* ‹Jurnalul lui Ioan Mihelyes›, în *Új Magyar Múzeum* ‹Noul Muzeu maghiar›, Pesta, 1857, VII (1), p. 260—273, dar numai fragmente din 1786 despre reorganizarea administrativă a Transilvaniei şi din 1789 despre războaiele cu turcii.

Francisc Iosif Sulzer

(cca. prima jumătate a sec. XVIII—1791)

466. **Geschichte des transalpinischen Daciens d.i. der Walachey, Moldau ... im Zusammenhangl mit der Geschichte des übrigen Daciens als ein Versuch einer allgemeinen dacischen Geschichte (1789)**

Deşi conţine *istoria* Ţării Romîneşti şi a Moldovei de la primele începuturi (pînă la plecarea lui Manoli Giani-Ruset vodă din Galaţi, 1789), partea ultimă, privind războaiele ruso-turc şi austro-turc din 1787—1788, de peste 250 p., e o cronică contemporană amănunţită a evenimentelor.

Manuscrisul original, în limba germană, scris de mîna autorului spre sfîrşitul sec. XVIII, se afla la Biblioteca Liceului săsesc din Sibiu. Autorul e înşirat între istoriografii saşi ai Transilvaniei.

Ediţii : Manuscrisul cuprinzînd partea *istorică* e *inedit*; s-a tipărit numai partea *geografică*, Viena, 1781—1782, în 3 vol.

Sava Popovici din Răşinar

(cca. prima jumătate a sec. XVIII—1808)

467. **Istoria romînilor din ţara Ardealului**

Tratează despre originea romană şi continuitatea poporului romîn în Dacia.

Manuscrisul original, în limba romînă, scris în august 1792, cu litere chirilice, nu se ştie unde se află. O copie a fost în păstrarea lui Emilian Cioran la Sibiu, după care s-au publicat ediţiile ce urmează.

Ediţii : I. Lupaş, *Chestiunea originii şi continuităţii romînilor într-o predică de la 1792*, în *Studii, conferinţe şi comunicări istorice*, vol. I, Buc., Casa Şcoalelor, 1928, in-8°, p. 375—388, cu un studiu asupra „istoriei" şi a autorului ei, chestiunea manuscrisului miscelaneu în care se află *Istoria romînilor din ţara Ardealului* şi publicarea textului; p. 375—379, 387—388 studiu; p. 380—387 textul istoriei, cu menţionarea titlului; idem, în *Revista Teologică*, Sibiu, 1928, XVIII, p. 7—18. Aci se publică textul *istoriei* — fără menţionarea titlului — după manuscrisul provenit de la Emilian Cioran de la Sibiu, p. 11—18, însoţit de un studiu asupra „istoriei" şi a autorului ei, cu lămuriri despre manuscrisul miscelaneu respectiv, p. 7—11 şi 18; I. Lupaş, *Cronicari şi istorici*, p. XXI-XXII studiu scurt asupra istoriei, p. 85—91 textul.

Studii: Emilian Cioran, *O familie de preoţi în Răşinari, 1740—1879*, în *Revista Teologică*, 1912, VI, p. 124—130, cu date biografice şi menţiuni asupra manuscrisului: I. Crăciun, *Cronicele romîneşti*, p. 15 16.

TABLA DE MATERII ANALITICĂ[1]

[1] La unele cronici, pe lîngă titlul din manuscris, s-a păstrat și titlul cu care au fost consacrate în istoriografie. În unele cazuri titlurile au fost prescurtate.

Partea a II-a. ŢARA ROMÎNEASCĂ

Partea a III-a. TRANSILVANIA

Pag.

Pag

Pag.

Pag.

ANEXA, CUPRINZÎND CRONICILE INTERNE, SEC. XV–XVIII, PRIVIND ISTORIA ROMÎNIEI, ALE CĂROR MANUSCRISE NU SE GĂSESC PE TERITORIUL ȚĂRII, SAU SÎNT PIERDUTE 429

Partea I. MOLDOVA

Partea a II-a. ȚARA ROMÎNEASCĂ

Pag.

Partea a III a. TRANSILVANIA

Pag

Redactor responsabil: NEONILA PEATNIŢCHI
Tehnoredactor: ION GHICA

Dat la cules 01.08.1962. Bun de tipar 17.06.1963. Apărut 1963. Tiraj 1120 ex. Hîrtie velină de 63 g/m² 700×1000/16. Coli editoriale 41,98. Coli de tipar 31,50. A 00976/1962. C.Z. pentru bibliotecile mari 9(498) 14:17 (0031-3). C.Z. pentru bibliotecile mici 9(R)2 (093).

Întreprinderea poligrafică nr. 2, str. Brezoianu nr. 23 – 25
Bucureşti, R.P.R. comanda nr. 3461

E R A T Ă

La pag.	rîndul :	In loc de :	se va citi :
49	5 de jos	Хȣнарїю	Хȣнгарїю
50	12 de sus	вышѧ бъсѣчьскы	кышѧ въсѣчьскы
51	2 „ „	въшѧ	кышѧ
188	14 „ „	хῦ	Хῦ
274	2 „ „	131	128
322	7 de jos	conscr.p	conscriptam
407	5 de sus	354	320
461	13 „ „	Deciderea	Decăderea
477	11 „ „	*1752*	*1725*

„Repertoriul manuscriselor de cronici interne"

LEI 27.—